

TRTAKADEMi

Hakemli Dergi | Cilt 2 | Sayı 3 | Ocak 2017

Olağanüstü Dönemlerde
Yayıncılık

TRTAKADEMi

Hakemli Dergi | Cilt 2 | Sayı 3 | Ocak 2017 | ISSN 2149-9446

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Adına

İmtiyaz Sahibi (Owner) Adnan Arıkanlı

Genel Yayın Yönetmeni (General Publication Director) Abdurrahman Çakır

Yazı İşleri Müdürü (Chief Executive Officer) Av. Maruf Okuyan

Editör (Editor) Erkan Durdu

Editör Yardımcıları (Assistant Editors) Yusuf Tufan Şenoğlu | Ekrem Özdemir | A. Suat Emre

Redaktör (Redactor) Kasım Gezen

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Erkan Durdu | Prof. Dr. Serdar Öztürk | Prof. Dr. Füsün Alver | Adnan Arıkanlı

Danışma Kurulu (Advisory Board)

Prof. Dr. Hamza Çakır | Prof. Dr. Mete Çamdereli

Prof. Dr. Serdar Öztürk | Prof. Dr. Başak Solmaz | Prof. Dr. Emine Yavaşgel

Prof. Dr. Celalettin Vatandaş | Doç. Dr. Enderhan Karakoç | Mustafa Yılmaz

Dr. Ali Tekin | Mehmet Özcan | Murat Erol

Hakem Kurulu (Referees Board)

Prof. Dr. Mustafa Şeker Akdeniz Üniversitesi • Prof. Dr. Hasret Çomak Arel Üniversitesi
Prof. Dr. Emine Yavaşgel İstanbul Üniversitesi • Prof. Dr. Ömer Özer Anadolu
Üniversitesi • Prof. Dr. Nilüfer Timisi İstanbul Üniversitesi • Prof. Dr. Nazife Güngör
Üsküdar Üniversitesi • Prof. Dr. Himmet Hülür Gazi Üniversitesi • Prof. Dr. Gökhan
Atılgan Ankara Üniversitesi • Prof. Dr. Çiler Dursun Ankara Üniversitesi • Prof. Dr.
Cem Yaşın Gazi Üniversitesi • Prof. Dr. Cem Pekman Kocaeli Üniversitesi • Prof. Dr.
Celalettin Aktaş İstanbul Ticaret Üniversitesi • Prof. Dr. Ayşen Gül Akkor İstanbul
Üniversitesi • Prof. Dr. Ayhan Biber Gazi Üniversitesi • Doç. Dr. Merih Taşkaya Akdeniz
Üniversitesi • Doç. Dr. Şebnem Çağlar İstanbul Üniversitesi • Doç. Dr. Mustafa Yılmaz
Kocaeli Üniversitesi • Doç. Dr. Zeliha Hepkon İstanbul Ticaret Üniversitesi • Doç.
Dr. Selma Koç Akgül Kocaeli Üniversitesi • Doç. Dr. Rıdvan Şentürk İstanbul Ticaret
Üniversitesi • Doç. Dr. Oya Şakı Aydın İstanbul Ticaret Üniversitesi • Doç. Dr. İbrahim
Hakan Dönmez Gazi Üniversitesi • Doç. Dr. Filiz Erdemir Göze Gazi Üniversitesi • Yrd.
Doç. Dr. Selçuk Ulutaş Hacı Bektaş Veli Üniversitesi • Yrd. Doç. Dr. Esra İlkay Keloğlu
Gazi Üniversitesi • Yrd. Doç. Dr. Betül Pazarbaşı Kocaeli Üniversitesi • Dr. Bilge Narin
Gazi Üniversitesi

Web Teknik Sorumlusu Özgür Alican

Tasarım Merve Erdem

Baskı Özdoğan Matbaa Yayın Hed. Eş. San. Tic. Ltd. Şti.

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514. Sokak

No: 29 Yenimahalle - ANKARA

0 312 395 85 00 | www.ozdogandigital.com

Yayın Türü

Altı Aylık, Yerel Süreli Yayın

Ocak 2017

Kapak Fotoğrafı:

Hikmet Saatçi - Anadolu Ajansı (AA)

TRTAKADEMi, yılda iki sayı yayınlanan (Ocak - Temmuz) ulusal hakemli bir dergidir.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

© Yayımlanan yazıların telif hakları TRT'ye aittir,

yayıncının izni alınmadan yazıların tümü, bir kısmı ya da bölümleri
çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

TRT Genel Müdürlüğü Turan Güneş Bulvarı 06109 OR-AN ANKARA

www.trtakademi.net

içindekiler

- 5 • Editörden

MAKALELER

- 6 - 47 • **SELMA KOÇ AKGÜL** / Olağanüstü Durumlar, İletişim ve Habercilik Yaklaşımları
State of Emergency, Communication and News Reporting Approaches
- 48 - 67 • **EMRAH ALPARSLAN KONUKMAN** / Terör Olayları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol: Ankara'da Görev Yapan Televizyon Habercilerinin Konuya Yaklaşımı Üzerine Bir İnceleme
Broadcasting After Terror Incidents and Auto - Control: A Research on the Attitudes of Television Reporters in Ankara
- 68 - 96 • **FATMA NİSAN, N. TÜLAY ŞEKER** / Demokrasiye Uğratan Darbe Haberlerinin Çerçeveselmesi: 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Örneği
Framing the News about Turkish Coup D'etat Attempt Preventing Democracy: The Case of Failed Coup D'etat Attempt on 15th July 2016
- 98 - 115 • **KAMURAN DEĞER** / Olağanüstü Durum Haberciliğinin Atatürk Havalimanı Terör Eylemi Üzerinden İncelenmesi
Investigation of The State of Emergency Reporting from Atatürk Airport's Terrorist Action
- 116 - 132 • **ZAKİR AVŞAR** / İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik
Media, Terror and Security in the Age of Internet
- 134 - 158 • **GONCA PERVİN AKSOY, FATMA NİSAN** / Türkiye'deki Terör Olayları Çerçevesinde Ankara Patlamaları Üzerine Bir İçerik Analizi Çalışması
A Content Analysis Study on Ankara Reductions in the Framework of Terrorities in Turkey
- 160 - 180 • **HACI HASAN SAF** / Risk Toplumunda Toplumsal Denetim: WhatsApp Darbesine FaceTime Önlemi
Social Control in Risk Society: FaceTime Prevention to WhatsApp Coup
- 182 - 195 • **ÖZNUR YAŞAR, NAZMİ AVCI** / Süleyman Demirel'in Anlattığı Fıkralarla 12 Eylül
September 12th with Suleyman Demirel's Anecdote
- 196 - 223 • **YILDIZ ÖZTÜRK ÇİÇEK** / TRT Kurumu Ankara Oran Yerleşkesinin Kurumun Değişen Mekânsal İhtiyaçlarını Karşılama Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme
An Assessment on the Potentials of TRT Oran Campus with Regard to Changing Spatial Needs of the Institution

RÖPORTAJ

- 224 - 245 • **ŞENOL GÖKA** / Güvenilirlik, Kamu Yayıncısının Önceliğidir
- 246 - 261 • **HANDE FIRAT** / Gazetecinin Görevi Demokrasiden Yana Tavrı Almadır
- 262 - 275 • **OĞUZ HAKSEVER** / Haber Merkezlerinin En Önemli Sorunu Spotlar
- 276 - 285 • **ABDULHALİK ÇİMEN** / “Evet tarafız. Milletimizin tarafındayız”
- 286 - 300 • **ERDOĞAN AKTAŞ** / Medya Etiğine İnanmıyorum

ANALİZ / DEĞERLENDİRME

- 302 - 319 • **HALUK KOÇ** / Habercilik Ama
- 320 - 324 • **NİLÜFER PEMBEÇİOĞLU** / Reporting Syrian Refugees: Building Communities of Understanding in Turkey
- 326 - 333 • **ZEYNEP KEÇECİLER** / Çatışma Bölgelerinde Belgeselci Olmak
- 334 - 343 • **HAYRİ ÇETİNKUŞ** / Türkiye’de Savaş Muhabirliği
- 344 • Yayın İlkeleri
- 345 - 347 • Yazım Kuralları

Medya bir savaş aracı mıdır?

Merhaba. Dünyamızın ve ülkemizin olağanüstü günler yaşadığı, medya savaşlarının yeni şekil ve formlarla hızını artırdığı bir dönemde yeni sayımızla karşınızdayız. Medya ve akademi dünyasının yoğun ilgisiyle karşılaşan TRT Akademi Dergisi'nin 3. sayı konusunu Mart 2016'da yayın kurulumuz "Olağanüstü Dönemlerde Yayıncılık" olarak belirlemiştik. Son yıllarda dünya kamuoyunda da tartışılan bu başlığın elbette ki konuşulacak pek çok boyutu var. Editoryal bağımsızlık, embeded gazetecilik, kriz yönetimi, algı operasyonu, savaş haberciliği, yayıncılıkta ulusal ve uluslararası kriterler, terör olaylarının sunumu, online medyanın kriz dönemlerindeki rolü vb. konuları bu sayımızda akademik bakış açısıyla masaya yatırdık. Occupy Wall Street, Arap Baharı, Gezi Parkı olayları, Charlie Hebdo saldırısı, Hamburg olayları, Nice'teki patlama ve 15 Temmuz başarısız darbe kalkışması gibi olağanüstü dönemlerin, yerel ve evrensel bağlamda medya profesyonellerinin ve bilim dünyasının penceresinden tartışıldığı makaleler okuyacaksınız.

Tarihe not düşmek adına 15 Temmuz, medya ve yayıncılık üzerine Oğuz Haksever, Erdoğan Aktaş, Şenol Göka, Abdulhalik Çimen ve Hande Fırat'la yayıncı gözüyle, ilkeler ışığında röportajlar yaptık. Gelecek nesiller için iyi bir arşiv niteliği taşıyan bu röportajların, ufuk açıcı birçok yönüyle birlikte medya ve demokrasi kültürümüz açısından yeni ve güzel imkânları da içinde barındırdığını düşünüyoruz. Makale ve röportajların yanı sıra, olağanüstü dönem yayıncılığını farklı açılardan anlatan analiz/değerlendirme yazılarına da yer verdik.

Kriz dönemlerinde en büyük problemlerden birisi bilgi kirliliğidir. Bilhassa sosyal medyanın etki alanı genişledikçe haber merkezlerin önemi de artıyor çünkü sosyal medyadan yayılan bilgi kirliliğini denetleme ve teyit imkânını en iyi haber merkezlerinden sağlıyoruz. Haberin hızı, doğruluğu ve sunumu arasında tercihler yapan haberciliğimizin yaşadığı problemleri "Medya bir savaş aracı mıdır?" sorusu eşliğinde alanın uzmanlarıyla konuşup değerlendirdik.

Temmuz 2017'de yayınlayacağımız gelecek sayımızın konusu "Çocuk ve Medya." Türkiye'nin kendini geliştirerek ilerlediği bu alana akademik bir katkı sunacak yeni sayımızda buluşmak ümidiyle.

Erkan DURDU

Olağanüstü Durumlar, İletişim ve Habercilik Yaklaşımları

SELMA KOÇ AKGÜL

Öz

Olağanüstü durum kavramı hem bireylerin hem de toplumların normal yaşam süreçlerini sekteye uğratan birçok olayı tanımlamayı ve yorumlamayı gerektirmektedir. Aynı şekilde ilgili aktörlerin eşgüdümlü iletişim ve koordinasyonunu zorunlu kılmaktadır. Olağanüstü durum aktörleri çoğu zaman olaylardan olumsuz etkilenirken mücadele sürecinin de bir parçası olmak zorunda kalmaktadırlar. Toplumsal düzeyde iletişim kaynağı olan medya da olağanüstü durumları algılama ve mücadele sürecinin önemli bir aktörüdür.

Çalışma, bu düşünceden yola çıkarak tanımlayıcı bir çalışma olarak planlanmış, “olağanüstü durumlarda iletişim” geniş bir alanı kapsadığı için, olağanüstü durumlarla ilgili kavramsal bir çerçeve çizilerek özelde medyanın olağanüstü durumlarda haber anlayışının ne olduğu ve ne olması gerektiği konusu tartışılmıştır. Çalışma kapsamına, ilgili araştırmalarla daha önce tarafından analiz edilerek arşivi oluşturulan 1939 Erzincan depreminden bu yana uzun zaman gündemde yer alan olağanüstü haber örnekleri alınmıştır.

“Medya her geçen gün sayı ve etki alanı genişleyen olağanüstü durumları sadece ölü/yaralı sayısı dikkat çekici olduğu ya da bu konularla ilgili sansasyonel söylemler ortaya çıktığında haberleştirmekte Cumhuriyet döneminden bu yana haber aktörlerinin yeniden kurgulanan benzer söylemlerinin taşıyıcısı olmaktadır,” çalışmanın temel varsayımdır. Eleştirel kuram perspektifinden argümantatif yöntem kullanılarak çalışmanın varsayımı sınanmıştır.

Sonuç olarak medya, olağanüstü durumları meydana geldiği zaman hatırlamakta, organize olup okuyucu/izleyicisini en hızlı şekilde haberdar etmektedir. Görüntü bolluğu içinde ileti sarmalı oluştururken halkın risk ve tehditleri algılama, tedbir alma ve eğitim sürecine katkı koyamamaktadır. Benzer şekilde kamuoyu adına olayları takip ve denetleme sürecini de tam olarak gerçekleştirememektedir.

Anahtar Kelimeler: Olağanüstü Durum, Afet, Medya, Deprem Haberleri, İletişim.

State of Emergency, Communication and News Reporting Approaches

SELMA KOÇ AKGÜL

Abstract

The concept of state of emergency requires the identification and interpretation of many phenomena that affect the normal life processes of both individuals and societies. In the same way, co-ordinated communication and coordination of relevant actors are required. Emergency actors often have to be a part of the fighting process when they are adversely affected by events. The media, which is a source of communication at the social level, is also an important actor in the perception and struggle period of extraordinary situations.

Since the study was planned as a descriptive study on the basis of this thought, "communication in extraordinary situations" covers a wide area, a conceptual framework of extraordinary situations was drawn up, and in particular, what is the understanding of the news in the media in extraordinary situations and what should be discussed. Since the 1939 Erzincan earthquake, which was archived by analyzing and analyzing the related researches, extraordinary news samples were taken on the agenda of the press for a long time.

"The media is constantly communicating that the number and scope of extreme events that are expanding in number and scope of influence are remarkable only when the number of dead, injured, or sensational rhetoric about these issues has emerged and is the bearer of similar remarks of news actors' reporters since the Republican era." is the basic assumption of working. The assumption of working with an argumentative method from the perspective of critical theory has been tested.

As a result, the media is organizing and informing the reader / audience in the fastest way when extraordinary situations are happening. While the message is composing in the abundance of images, it can not contribute to the process of perceiving, taking measures and educating people's risks and threats. Similarly, the process of monitoring and supervising events on behalf of the public can not be fully realized

Keywords: Disaster, Emergency, Media, News, Communication

1. Giriş

Birey ve toplumların gelişim süreci, olağanüstü durumlarla ilgili risk ve tehlikelerle baş edebilme becerisinde rasyonel düşünceyle bilimsel yaklaşımları ne kadar iyi harmanlayabildiğinin olumlu-olumsuz örnekleriyle doludur. Medya arşivleri bu örneklerin hiç şüphesiz en önemli göstergesidir.

Bilim ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişim olağanüstü durumlara bakış açısını değiştirmiş, olası zarar ve ölümlerin gerekli önlemler alındığında önlenebileceği ya da en az zararlarla atlatılabileceği kabul edilmiştir.

Olağanüstü durumların tür ve sayısındaki artış, etkilenen aynı zamanda çözümün parçası olan birey ve kurumlara daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Günümüzde yaşanan sorunlar sadece bir bölge ve bölge insanını değil, küresel bazda pek çok kişi ve kurumu etkilemektedir. Nüfus yoğunluğuna bağlı olarak kitlesel ölümler yaşanabilmekte, küresel ekonomik krizler ortaya çıkabilmektedir. Bu dinamik yapıda pratik uygulamaların sorunsuz işleyebileceği makro ve mikro planların hayata geçirilmesi ve paydaş aktörlerin üzerine düşenleri tam olarak yerine getirmesi gereklidir. Ancak, ülkemizin olağanüstü durum olarak algılanan pek çok olayda sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Örneğin sel riski ve tehlikesi olduğu bilinen yaşam alanlarında önceden gerekli önlemlerin alınması gereği ve uyarılara rağmen ölümlerin gerçekleşmesi kişi ve kurumların olağanüstü durumları algılamada ve sorumluluklarını yerine getirmede problemler olduğunu göstermesi açısından önemlidir. (Bkz. Trabzon Beşikdüzü ilçesinde yaşanan sel baskınında iki can kaybı ve bakanın bölgenin riskli olduğunu ve gerekeni yapıyoruz ifadelerinin yer aldığı haber: <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/22/bakanlar-sel-bolgesinde>).

Olağanüstü durum Türkiye Bilimler Akademisi Başkanlığı (TÜBA) tarafından; "(Alm. Ausnahmestand, m, außerordentlicher Zustand, Notlage, f, Notstand, m; Fr. état d'urgence, m; İng. state of emergency; esk. fevkalade hal) Doğal yıkım, tehlikeli salgın hastalık, ağır ekonomik bunalım, yaygın şiddet olayları gibi toplumun sağlığını ve kamu düzenini ciddi olarak tehdit eden bir durum baş gösterdiğinde, anayasa ve yasaların düzenlediği biçimde başlatılıp uygulanan, amacı yönetimin hızlı ve etkili önlemler olarak bir an önce olağan duruma dönülmesini sağlamak olan sıradışı yönetim" olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tubateirim.gov.tr/>).

Bu tanım hem olağanüstü durumların genel çerçevesini sunmakta hem de yönetim anlayışını ifade etmektedir. Yönetim ifadesi bütünlük afet yönetim sistemini (sivil yönetim) tanımlamaktadır. Bu yönetim yapısı içine gerektiği takdirde silahlı kuvvetlerde dâhil edilebilmektedir.

Olağanüstü durumlarda en az zararlarla sürecin yönetilebilmesi için, öncelikle

bütünleşik afet yönetim sistemiyle ilgili yasal ve kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gereklidir. Bunu takip eden süreçte yapıya dâhil olan aktör ve kurumların hangi olağanüstü durumların kendileri için neden risk ve tehdit unsuru olduğunu bilmesi, olağanüstü durumun türüne uygun tedbirleri alması beklenir. Çünkü olağanüstü durumlarda yönetim sisteminin etkinliği ve başarısı bilgilenme, bilgiyi algılama/ yorumlama ve pratiğe aktarabilme niteliğiyle doğru orantılıdır.

Olağanüstü durumlar hem bireylerin hem de toplumların normal yaşam süreçlerini sekteye uğratan doğal (deprem vb.), meteorolojik kökenli doğal (sel vb.), teknolojik (küresel ısınma vb.) ve insan kökenli (terör vb.) birçok olayı tanımlamayı ve yorumlamayı gerektirmektedir. Mücadele sürecinde ise aktörlerin eşgüdümlü iletişim ve koordinasyonunu zorunlu kılmaktadır. Olağanüstü durumlarla mücadelede aktörler çoğu zaman olaydan olumsuz etkilenirken aynı zamanda müdahale sürecinin bir parçası olmak zorunda kalabilmektedir. Örneğin bir muhabir, doğal afet olan depremi çalışma yeri olan medya kuruluşunda haber sunarken yaşayabilir ya da yakınları için endişe ve kaygı içindeyken kendisini depremle ilgili bilgileri izleyiciye aktarabilir.

Olağanüstü durumlarda iletişim kavramıyla ilgili bilgi tanımı, paylaşımı ve aktarımıyla kullanılan kaynak, iletişim araçları, haberleşme teknolojileri ve enerji hatlarıyla medyayı da kapsayan geniş bir alanı tanımlamaktadır. Farklı disiplinler olağanüstü durumlarda iletişim sürecini kendi çalışma alanlarına bağlı olarak “kriz iletişimi”, “risk iletişimi”, “acil durum iletişimi” gibi farklı başlıklarda incelemekte ve analiz etmektedir. Adı ne olursa olsun herhangi bir olağanüstü durumda iletişimde temel süreç kaynak ve alıcı arasında hangi iletinin hangi kanal (araç) ile hangi ortamda aktarıldığı ve geri dönüşün etkinliğiyle iletişimin sürekliliğini anlatmaktadır.

Olağanüstü durumlarda yaşamı kesintiye uğrayan birey ve toplum, bu süreci kendi kapasitesiyle aşamamakta dışarıdan yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu süreçte hem kişiler arası hem de kurumlar arası iletişim kopukluğu herkesi olumsuz etkilerken, haber ihtiyacını da en üst düzeye çıkartmaktadır. Bu süreçte neler olduğunu öğrenmek ve yakınları hakkında bilgi edinmek için insanlar farklı medyalara yönelmektedir. Medyalar aracılığıyla olay bölgesinden sürekli aktarılan ileti ve görüntüler anında kiteselleşmekte, müdahale sürecine olumlu/olumsuz katkı koymaktadır. Doğal olarak bu olumlu/olumsuz durumlar tartışılırken iletişim kanalları ve enerji şebekelerinin zarar görüp görmediği, medyanın yapısı, siyasal zemin ve yönetim anlayışıyla toplumların gelişmişlik düzeyi ve kültür, ana değişkenler olarak dikkate alınmak zorundadır.

Olağanüstü durumlarda iletişimin medya ayağında yapılan çalışmaların çoğu yaşanmış deprem, terör, sınırlı sayıda iş ve maden kazalarıyla meteorolojik köken-

li afet haberleri hakkındadır. Geleneksel ve dijital medyada haber içerik ve sunumu, etik haber değerleri, fotoğraf kullanımı, haber aktör ve söylemleriyle kamuoyu oluşturma süreci üzerine analizler yapılmıştır. 1999 Marmara depremleri bu alanda yapılan çalışmalara ivme kazandırmıştır. Çalışmalarda, medyanın olağanüstü durumları olay meydana geldiği zaman hatırladığı, standart bir haber formatıyla haber değeri kriterlerine uygun haber üretimi yaptığı, haber ve fotoğraflarda etik değerlerle kamuoyu oluşumundaki katkısı tartışılmıştır. Ayrıca Marmara depremlerinde medyanın başarılı bir sınav verdiği, 2013 yılında yaşanan Van depreminde dijital medyanın yardım ve arama kurtarma uygulamalarına yoğun katkı sunduğu diğer yandan olumsuz şekilde nefret söylemlerinin yayılmasına olanak sağladığı da aktarılmıştır (Yüksel, 1999; Rigel, 2000; Timisi&Çiller, 2008; Erdoğan, 2006; Genç, 2008; Kolukırık&Tuna, 2009; Özarslan, 2012; Şeker&Sine, 2012; Yurdigül, 2014; Soydan&Alpaslan, 2016).

Görüldüğü gibi olağanüstü durumlara karşı korunma, tedbir alma, mücadele ve afet hukukuyla afet yönetim sisteminin her aşamasına birey/toplumu entegre etme konuları arka planda kalmıştır. Ülkemiz insanı neler olacağını görmek medyamızda haber yapmak için bir sonraki afeti beklemektedir.

Bu bağlamda makale, tanımlayıcı bir çalışma olarak planlanmış, olağanüstü durumlarda iletişim çok geniş bir alanı kapsadığı için olağanüstü durumlarla ilgili kavramsal bir çerçeve çizilerek özelde ülkemiz medyasının olağanüstü durumlarda haber yaklaşımları var olan ile olması gerekenler bağlamında irdelenmiştir. Medyanın 1923'ten bu yana klasik hâle gelmiş haber anlayışı hatırlatılarak bu konuda yapılacak çalışmaların disiplinler arası çalışmalara evrilmesi, olası afetlere karşı tedbir alma, sürekli eğitim ve neden-sonuç ilişkisinden dersler çıkarılarak afet yönetimi sisteminin işlerliğinde medya rolünün ne olması gerektiği konusunu bir kez daha tartışmaya açmak amaçlanmıştır.

Medyanın olağanüstü durumlarda habercilik yaklaşımlarıyla ilgili çözümleme yapılmadan önce, "bütünleşik afet yönetim sistemi" ve "olağanüstü durumlar" ile ilgili temel literatür bilgisinin çalışmada aktarılmasının doğru olacağı düşünülmüştür. Çünkü ilgili haber içeriklerinde bazı temel bilgi boşlukları olduğu görülmektedir. Benzer şekilde halkın görüntü ve ileti sarmalı içinde afet yönetimi ve uygulama süreçleriyle ilgili bilgileri bilmediği ya da pratiğe dönüştüremediği de anlaşılmaktadır (Koç, 2004; Koç, Gündoğdu, 2008; Koç, 2007). Bütünleşik afet yönetim sisteminin temel aktörleri olan afet yöneticileri, etkilenen halk ve medya saça ayağındaki iletişim süreçlerinin doğru anlaşılması ve medyadan beklentilerin dile getirilmesiyle en azından bazı doğa kökenli olayların afete dönüşmesinin engellenebileceği düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında olağanüstü durumlarla ilgili yapılan haber analizleriyle ilgili literatür taranmış, tarafımızdan oluşturulan 1923'ten bu yana basında yer alan doğa ve meteorolojik kökenli olağanüstü durumlarla ilgili haber arşivi ve olağanüstü

durumlarla ilgili gazetelerin internet ortamında yer alan gazetelerin birinci sayfa haberleri kullanılmıştır. Medyanın olağanüstü durumlarla ilgili yaklaşım ve beklentileri ortaya konularak okuyucu/izleyicinin risk ve tehditleri algılama, tedbir alma ve eğitim sürecine katkı koyup koymadığı kamuoyu adına olayları takip ve denetleme sürecindeki başarısı tartışılmıştır.

Çalışmada eleştirel kuram perspektifinden argümantatif yöntem kullanılarak aşağıda yer alan varsayımlar sınanmıştır.

H1: Medya klasik olarak her geçen gün sayı ve etki alanı genişleyen olağanüstü durumları sadece ölü/yaralı sayısı dikkat çekici olduğu ya da bu konularla ilgili sansasyonel söylemler ortaya çıktığında haberleştirmektedir.

H2: Medya Cumhuriyet döneminden bu yana haber aktörlerinin yeniden kurgulanan benzer haber söylemlerinin taşıyıcısı olmaktadır.

H3: Doğa kökenli deprem, meteorolojik kökenli sel olaylarıyla insan kökenli terör ve trafik kazaları yoğun ve uzun süre medya gündeminde kalan haber konularıdır.

H4: Yaşanan afetin bir daha yaşanmaması için alınan ve alınması gereken tedbir ve hukuki yaptırımlar ya haber olmamakta ya da iç sayfalarda kendine yer bulabilmektedir.

2. Olağanüstü Durum Kavramına Genel Bakış

Olağanüstü durumların tanımı, yönetim anlayışının ne olması gerektiği, birey, toplum ve kurumların algıları, tepkileri ve uygulamalarıyla ilgili çalışmalarda disiplinler arası çalışmalar çizgisel boyutta başlamış, artarak devam etmektedir.

Ülkemizde olağanüstü durum kavramını açıklamak için birçok terim kullanılmaktadır. “Afet”, “felaket”, “acil durum”, “kriz”, “tehlike” ve “risk” terimleri en yoğun kullanılan terimlerdir. Afet daha çok doğa kökenli olayları, felaket insan faktörünün dâhil olduğu acil durumları tanımlamaktadır. Genel anlamda bu sözcükler büyük zarar, üzüntü, yıkım, bela, çöküntü, bunalım ve bunlara yol açan unsurları içermektedir (bkz. Türk Dil Kurumu, Terimler Sözlüğü).

Bu çalışmada olağanüstü durum kavramı, afet ve felaket olarak algılanan yaşamı tehdit eden risk ve tehdit unsurlarının tümü için genel bir başlık olarak kullanılacaktır.

Literatürde olağanüstü durum ve afet türleriyle ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Uluslararası ortamda üretilmiş otuzun üzerinde olağanüstü durumları açıklayan sözlük vardır. Kavram genel olarak birey, grup ve toplumlar için kontrol edilemeyen ve dışarıdan yardıma ihtiyaç duyulan trajedik bir durum olarak algılanmaktadır (Moore, 1956). Toplumsal ve organizasyonel yapıda ani bir bozulmayla birlikte bireysel üst düzeyde kırılmaları tanımlar.

2.1. Olağanüstü Durum Olarak: Afetler

Gündoğdu ve Özçep afeti “insan ve diğer canlılar için; normal yaşamı ve toplumsal faaliyetleri kesintiye uğratan, toplumda fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik kayıplara neden olan ve etkilenen topluluğun üstesinden gelemediği doğa veya insan kaynaklı bir olgudur,” şeklinde tanımlamaktadır (Gündoğdu ve Özçep, 2003). Ergünay ise fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylar olarak ifade etmektedir (Ergünay, 2000). Kısaca afet, herhangi bir olumsuz olguda birey ya da toplumun müdahalede kendi imkân ve kaynağının yetersiz kalması ve üstesinden gelememesi şeklinde de ifade edilebilir. Her depremin, her yangının, afet olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Örneğin, 17 Ağustos depreminde olduğu iddia edilen tsunami, afet olarak kabul edilemez. Ancak 26 Aralık 2004 yılında Endonezya Sumatra Adası açıklarında meydana gelen 9 büyüklüğündeki deprem ve yarattığı tsunami 168 bini Endonezya’da olmak üzere 10’dan fazla ülkede 230 binden fazla kişinin ölümüne neden oluşuyla, son yüzyılda yaşanan en büyük afetlerden birisi olmuştur. Yine benzer şekilde Endonezya Sumatra Adası’nda yaşanan 8,3 büyüklüğündeki depremde oluşan tsunami bir afet etkisi yaratmamıştır.

Afet, doğal döngüsü içinde toplumun etkilenme oranıyla değerlendirilmektedir. Farklı bir biçimde ifade edilirse, deprem vb. bir doğa olayının afet hâlini alması toplumsal bir süreç içinde olur. Hiç kimsenin yaşamadığı yerde oluşan deprem bir afet değildir. Afet riski taşıyan bölgelerde toplumsal olarak öngörüp alınabilecek tüm önlemleri aldıktan sonra hâlâ kayıp veriliyor, bir hasara uğranılıyorsa, olayın bu boyutu “afet” tanımını alır (Balta, 1999: 40). Dolayısıyla afetler konusunda yapılan tüm çalışmalarındaki bilimsel gelişim, toplumun afet kültürüyle paralellik göstermektedir.

Genel olarak afetler dünyada sürekli kendini yenileyen –doğa kökenli olaylar (deprem, yanardağ patlamaları vb.), önceden tahmin edilebilir meteorolojik kökenli olaylar (sel, heyelan, hortum vb.), insan ve teknoloji kökenli olaylar (iş kazaları, terör, iç çatışma, savaşlar vb.)– ve insan yaşamını önemli ölçüde etkileyen olaylardır. Yaşanan her yeni afet bir önceki afeti de unutturmaktadır. Sonuçları ise toplumsal düzeyde –kısa ya da uzun dönemli demografik değişimlerden, sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik etkilere kadar uzanır– ortaya çıkmaktadır.

Afetler, insan toplulukları ve yerleşim mekânları üzerinde kayıplar meydana getirmekte; şaşkınlık, panik, şok, yaralanma, sakatlanma ve ölümlere neden olmaktadır. Bulaşıcı ve salgın hastalıklara yol açarken yerleşme birimini etkileyerek altyapı (binalar ile elektrik, ısınma, su, kanalizasyon), taşıma ve haberleşme sistemlerini tahrip etmektedir.

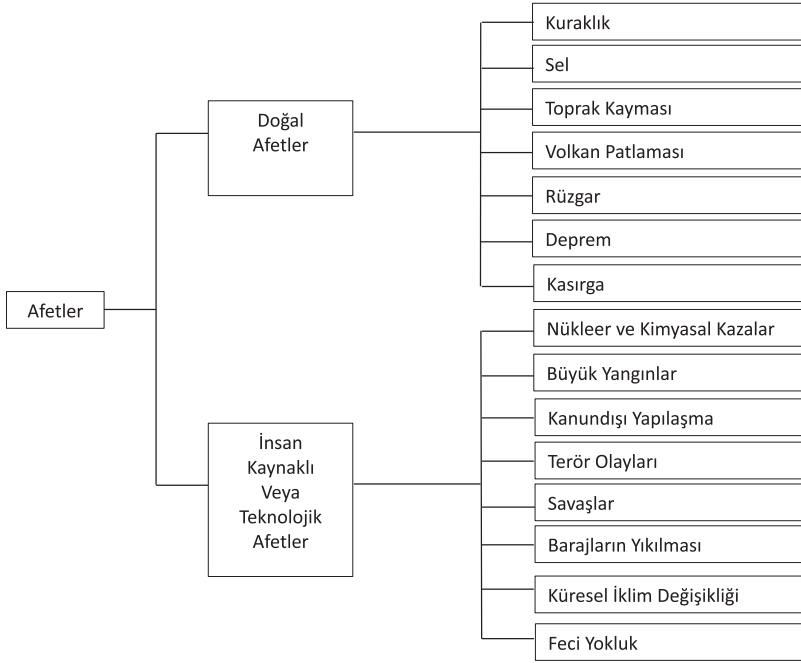
Bireyler ve toplumlar üzerindeki etkileri günler, aylar hatta kimi zaman yıllar boyunca sürerken söz konusu etkiler fiziksel, psikolojik veya sosyal nitelikli olabilmekte ve global tehlike özelliği taşımaktadır. Örneğin 24 Mayıs 2014 tarihinde Ege açıklarında yaşanan 6,5 şiddetindeki depremde 267 kişi deprem nedeniyle değil, depremin uzun dönemli psikolojik etkilerinden dolayı zarar görmüştür.

İrade ve bilimiz dışında meydana gelen, çok sayıda insanı etkileyen doğa olaylarının büyük bir felakete dönüşmesine neden olan unsurları, aşağı yer alan genel başlıklar altında toplamak mümkündür (Işık, vdğr, 2013):

- Olayın fiziksel büyüklüğü,
- Yoğun yerleşme oranlarına uzaklığı,
- Fakirlik ve az gelişmişlik,
- Hızlı nüfus artışı,
- Afet risk ve tehlikesi olan bölgelerde hızlı ve denetimsiz şehirleşme ve sanayileşme,
- Ekolojik çevrenin tahribi ve yanlış kullanımı,
- Bilgi ve eğitim eksikliği
- Toplumun afet olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaşabildiği düzey,
- Afet yönetimi aktörleri arasında planlama, iletişim ve koordinasyon eksikliği.

Sanayileşme ve kentleşme süreci, çevre sorunları ve modern tüketim anlayışı pek çok yeni risk ve tehlikeyi hayatımızın bir parçası hâline getirmiştir. İnsanın doğa üzerinde egemenliğinin artması ve çıkarları için doğayı dönüştürme çabası, çevreye yönelik tehdit ve belirsizlikleri arttırmaktadır.

Ülkemiz çok sayıda olağanüstü durumla mücadele etmek zorunda olan bir ülkedir. Altyapı ve eğitim eksikliği, takdiriilahiyle bize bir şey olmaz yaklaşımı gibi pek çok unsur, basit doğa olaylarını afet olarak algılamamıza neden olmaktadır. Ülkemizde 15 dakika yağın yağmur büyük şehirlerde sel olgusuna yol açmaktadır. Örneğin 28 Haziran 2014 Ankara'da yaz döneminde yaşanan sağanak yağış pek çok evin bodrum ve birinci katlarının sular altında kalmasına neden olmuş, Antalya'da Arkadras koyunda çıkan yangında, bölgede 150 hektar orman kül olurken turistik yaşam alanlarını kullanılamaz duruma getirmiştir.

Şekil 1: Afet Türleri (Işık vdğ., 2012)

Yukarıda şematize edilen olağanüstü durumlarla ilgili literatürde farklı sınıflamalara da rastlamak mümkündür. Her kurum ve kuruluş kendi özelliklerine uygun olağanüstü durumları öncelik sıralamasında üst sıraya taşımaktadır. Örneğin TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) için savaş bir olağanüstü durumken, AFAD (Türkiye Afet ve Acil Durum Başkanlığı) için deprem ve seller ilk sıralardaki olağanüstü durumlardır. Bireyler açısından bakıldığında deprem bir afet, savaş bir felakettir.

2.2. Olağanüstü Durum Olarak: Savunmasızlık (Zarar görülebilirlik, Hasara açıklık)

Savunmasızlık (hasara açıklık, zarar görülebilirlik); birey ya da toplumun meydana gelebilecek bir olağanüstü durumun etkilerine karşı öngöründe bulunma, olağanüstü durumla mücadele edebilme ve hatta bunlara karşı koyabilme gücünden göreceli olarak yoksun olmasıdır. UN/ISDR (2004) savunmasızlığı, “tehlikelerin etkilerine karşı bir toplumun hassasiyetlerini arttıran; fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin ya da süreçlerin oluşturduğu şartlar” olarak tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle, belirtilen şartlardaki yetersizliklerin sonucudur ve bazı toplumlar kendi gelecek afetlerini, kendileri sistematik bir şekilde hazırlamaktadır (Garcia-Acosta, 2002: 61; UNDP, 2004; Hilhorst ve Bankoff, 2004).

Savunmasızlık ayrıca bölgesel afet yönetim sistemi içinde değişken bir durumu tanımlar. Değişken durumlar; tehlike, tehlikenin etkilerinin oluşumu, bilinen çevresel etkilerle temel olarak bölgesel ekonomi ve güvenlik yapılarına bağlıdır. Olağanüstü durum sonrası savunmasızlığın ortadan kaldırılması büyük ölçüde bütünlükte afet yönetim sisteminde risk yönetiminin başarıyla sürmesine, devlet yatırımlarıyla bireysel ve toplumsal yardıma bağlıdır.

Zarar görebilme riski, toplumlar arasında ve toplum içindeki farklı gruplarda eşit olarak dağılmadığından afet bölgesindeki afetten etkilenen nüfusun belirli özellikleri ve nitelikleri önceden tanımlanabilirse, afet öncesi alınan tedbirler ve afet sonrası devletin ve yardım kuruluşlarının yaşanan afetlere müdahalesi daha etkili olabilir (Varley, 1994: 5; Garcia-Acosta, 2002: 61; Özceylan, 2009; Kolars, 1982). Özetle afetleri anlayabilmek ve afet yönetiminin planlama ve uygulamasının etkinliği için tehlikenin varlığının anlaşılmasının ötesinde, tehlikenin çevresel, politik, sosyal ve ekonomik faktörlerle ilişkisine, bu tehlikenin sonuçlarının neler olabileceğine (Buckle, 1998: 21), insanların zarar görebilirliğine, yani tüm süreçlere geniş bir perspektiften bakmak gereklidir.

Ülkemizde durum incelendiğinde, sadece fiziksel zararın çalışılması, diğer faktörlerin hesaba katılmaması eğilimi gözlenmektedir, bu da toplumu olağanüstü durumlara karşı dirençsiz kılmaktadır. Şimdiye kadar meydana gelen hemen tüm afetlerde ve son olarak da Van depreminde bunun sonuçları açık olarak görülmüştür.

Savunmasızlık literatürüne göre, afetlere karşı sosyal olarak zarar görebilirlik ile ait olunan sosyoekonomik sınıf, cinsiyet, ırk ve etnik köken, yaş, engelli olma, nüfus yoğunluğu, göç hızı, bilinçli olma, korunma kültürüne sahip olma, ortalama hane halkı büyüklüğü, güvenli bir ortamın varlığı, sağlık koşulları, sosyal eşitlik, geleneksel değerler ve inançlar gibi değişkenler (Borden, 2008; Cutter ve Finch, 2008; Borden vdğr., 2007; Cutter, 2006; Enarson vdğr., 2006; Cutter ve Emrich, 2006; Villagran De Leon, 2006: 13; Wisner vdğr., 2003; Cutter vdğr., 2003; Cutter vdğr., 2000; Wisner ve Luce, 1993) arasında güçlü bir nedensel ilişki vardır. İnsanların olağanüstü durumlarda savunmazlığını arttıran faktörlerin başında hızlı şehirleşme, fakirlik, nüfus artışı, yapı denetimsizliğiyle afet bilgi ve bilinç yetersizliği bulunmaktadır.

2.3. Olağanüstü Durum Olarak: Risk Algısı

Risk algısının toplumsal ve kültürel oluşumların içerisinde belirlendiği kabul edilmekte ancak riskin büyüklüğünü hesaplayabilmek için potansiyel zararın ne olacağına belirlenmesinde hangi ölçütlerin kullanılacağı tartışma konusudur. Risk algısı ve bunun sonucu olan karar alma eyleminin kültürel bilinçte ve pratiklerde

hangi düzeyde yerleşmiş olduğu ise risk toleransı politikalarına bağlıdır.

Risk, kaybedilme olasılığı bulunan bir değeri temsil etmektedir. Kaybedilmesi olası bir değer yoksa yalnızca bir tehlikeden söz edilir. Risk soyut bir kavramdır ve toplumsal ortamda geleceğe ilişkin bir öngörüü gerektirmektedir. Doğal ve doğal olmayan tehlikelerin yarattığı riskleri farklı düzeylerde tanımlamak olanaklıdır. Tekil yapı düzeyinde yıkılma ve hasar görme riskleri tanımlanabilirken, birden fazla yapının oluşturduğu ortamda yapıların birbirlerini etkilemeleri, kaçış olanakları, yakın çevre güvenliği gibi konuların yarattığı değer kaybı olasılıklarını göz önünde tutmak ve farklı risklerden söz etmek gerekir.

Risk, toplumsal dışlanma ve tecrit koşullarıyla bağlantılıdır. Toplumsal tecridi yaşayan insanlar yeterli “ev ve ekonomik destek” ile “güvenlik ağı”ndan yoksundur. Bu nedenle daha esnek yeteneklere sahip olmaları beklenir (Buffoni, 2010: 319-Giddens).

Tahmin edilen bir olağanüstü durum nedeniyle can ve mal kayıplarıyla altyapıda meydana gelebilecek tahmini hasar boyutlarının öngörülerini risk olarak tanımlanmaktadır. Riskler belirlenerek oluşabilecek tehlikelere karşı gereken tedbirlerin alınması, afetin verebileceği zararları en aza indirebilir (IFRC Afet Müdahale Eğitim Program Modülü, 2000).

Risk kavramı kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar taşıyabilir.

Genel olarak olağanüstü durum risklerini aşağıdaki şekilde sınıflamak mümkündür.

- Tehlike Türlerine göre: (su baskını, deprem, terör, iç çatışma vb.)
- Tehlikeye Maruz Değerlere göre: (insanlar/sabit yatırımlar/diğer değerler)
- Tehlike Etkisine göre: (fiziki zarar, yangın, önlenebilir hizmetler vb.)
- İlgili Mesleklere göre: (yerbilimsel değerlendirmeler, mühendislik hesapları, acil durum yetkilileri vb.)

- Tehlikeye Maruz Yerlere göre: (faylar, akarsu yatakları, sınır bölgeleri, kıyılar vb.)

- Düzeylerine göre: (ulusal, bölgesel, kentsel, yerel vb.).

Olağanüstü durumlara risk yönetimi ve iletişim; olabilecek risklerin önceden belirlenerek gerekli uyarıların yapılması ve tedbirlerin alınma sürecini anlatmaktadır. Bu süreç yaşanabilecek olumsuzlukların sınırlarının çizilmesine yardımcı olabilecek hatta önleyebilecek bir süreci tanımlamaktadır.

2.4.Olağanüstü Durum Olarak: Kriz Kavramı

Kriz “buhran/bunalımı” ifade etmekte olup her bilim dalı tarafından farklı tanımlanmaktadır. “Kriz” sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde; “Bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” olarak tanımlanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr/bts/> 18.07.2015).

Ekonomik alanda yaşanan bunalım, siyasi alanda beklenmedik olaylar, deprem, hortum gibi doğa kökenli olaylar, yangınlar, terör ve iç çatışma/savaş sonucu ortaya çıkan mülteci akınları kriz olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra bireylerin yaşadıkları sıkıntılı dönemler de –ergelik, ayrılık/boşanma gibi– kriz olarak tanımlanabilmektedir. Sonuç olarak kriz birey, örgüt ve toplumun yaşadığı problemlili, çatışmalı bir dönemi anlatır.

Kriz, belirsizlikleri, zarar görme olasılığı ve riski içeren bir kavramdır. Yavaş yavaş ya da birdenbire oluşabilir, dar veya geniş bir alanı kapsayabilir. Birey ve örgütün hedeflerini tehdit edip yaşamını tehlikeye sokabilir. Her şeyden önce kriz bir gerilim durumudur. Bir tehdittir ve acil cevap verilmesini gerektirir. Bazılarına göre beklenmedik bazılarına göre de önceden sinyal verdiği hâlde belirtilerinin çeşitli nedenlerden dolayı geç ve yanlış anlaşıldığı durumdur (Mitroff, 2000: 12). ABD'deki Kriz Yönetimi Enstitüsü (ICM) krizleri 4 kategoride toplamaktadır.

- Tahmin Edilebilen/Tahmin Edilemeyen Doğal Afetler
- Mekanik Problemler
- İnsan Hataları
- Yönetimsel Kararlar ya da Kararsızlıklar

Kriz durumunun özellikleri ise şöyle sıralanmaktadır (Demirtaş, 2000: 359; Can, 2002: 333):

- Kriz durumu tahmin edilemez.
- Birey ve örgütün amaç ve varlığını tehdit eder.
- Kriz, ortaya çıkış şekli ve önceden öngörülemeyen bir durum olması nedeniyle birey ve örgütlerin hareket yeteneklerini azaltır, uyum sürecini bozar.
- Acil karar ve müdahale sürecini gerektirir. Karar vericiler üzerinde psikolojik baskı yaratır.
- Kriz bazı kişi/kurumlar için mutlak olumsuzluk durumu değildir. Fırsata dönüşebilir.

Kriz durumu aynı zamanda bir süreçtir. Bu süreç üç dönemden oluşur (Can, 2002: 336):

- Kriz uyarılarının algılanması ve hareketsizlik
- Kriz dönemi
- Çözülme

Kriz yönetim ve iletişim süreci kriz oluşum kaynak ve etkilerine göre değişir. Olağanüstü durumlarda kriz yönetim ve iletişimi, afet yönetim süreci döngüsünde müdahale ve rehabilite süreçlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda kriz yönetimi evreleri şu başlıklar altında toplanabilir:

- Kriz Sinyallerinin Alınması
- Krize Hazırlık ve Korunma

- Krizi Denetim Altına Alma
- Krizin Olumlu Yanlarının Saptanması
- Krizi Çözme
- Kriz Sonrası Rehabilitasyon

Her kriz durumu kendine özgü olduğu için kriz türleri farklılaşmaktadır. Kriz nedenleri, türleri, zamanı, algısı, kaynağının değişkenliği gibi pek çok faktör kriz tanımında etkili olmaktadır. Kriz uyarıları ortaya çıktığı andan itibaren tehlike noktasına ulaştığında uygulanacak “kriz yönetimi ve iletişim” uygulamalarıyla krizin olumsuz etkileri ortadan kaldırılabilir ya da en az zararla kriz atlatılabilir.

2.1.4. Olağanüstü Durum Olarak: Tehlike Kavramı

Tehlike, belirli bir zaman ve yerde can ve mal kaybına sebebiyet vererek o bölgede hayatı olumsuz etkileyebilecek, potansiyel bir olaydır. Diğer bir tanımla tehlike, doğal ya da insan yapısı çevrede meydana gelen ve insanın hayatını, malını ve faaliyetlerini bir afete dönüştürecek derecede olumsuz etkileyen ekstrem bir olaydır. Çeşitli tehlike tipleri vardır:

- Aniden ortaya çıkan tehlikeler: (Jeolojik ve meteorolojik tehlikeler) depremler, tsunamiler, seller, volkanik patlamalar vb.
- Yavaş ortaya çıkan tehlikeler: (Çevresel tehlikeler) kuraklık, açlık, çevresel bozulma, çöllenme vb.
- Endüstriyel/teknolojik tehlikeler: Sistem çökmeleri, kazalar, radyasyon vb.
- Savaşlar ve İç Savaş: Silahlı saldırı, isyan, terörizm ve insanların yer değiştirmesine ve mülteci konumuna düşmesine neden olan diğer olaylar.
- Salgınlar: Su ve gıdaların neden olduğu hastalıklar, bulaşıcı enfeksiyon hastalıkları, AIDS, kolera, sıtma vb.

Tehlikelere hazır olma durumu büyük ölçüde bireylerle iktidar ya da güven ilişkileri aracılığıyla bağlantı kurulan kurumlar tarafından belirlenir. Eğer bu güven zarar görürse o zaman tehlikeye hazırlıkla ilgili bireysel ve grup stratejileri benimsenmektedir.

Deprem, sel ve kasırga gibi bir tehlikenin olağanüstü durum olarak kabul görebilmesi için can kaybı ve yaralanmaların olması, yer değiştirme veya evsizlik probleminin gerçekleşmesi ya da ekonomik yıkımın meydana gelmesi gereklidir. Üzerinde nüfus barındırmayan bir adayı etki altına alan kasırga, insanlar için tehlike sayılmaz.

Olağanüstü bir durumun tehlike yaratmaması için, afet yönetim sistemi süreçlerinde gelişebilecek ve tehlikeye neden olabilecek unsurların belirlenerek gerekli uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve tehlike unsurlarının ortadan kaldırılması veya ona uygun tedbirlerin alınması gereklidir. Örneğin, sel baskını tehlikesine

karşı uyarı sistemlerinin kullanılması ve su yataklarına inşaat izni verilmemesi, deprem tehlikesine karşı depreme dayanıklı konutların yapılması ve toplumun her kesimine koruyucu önlem olarak ilk yardım eğitimlerinin verilmesi gibi.

3. Olağanüstü Durumlarla İlgili Teorik Yaklaşımlar

Son zamanlara kadar olağanüstü durum kavramıyla ilgili anlayış XIX. yüzyılın başlarında insanların hastalıklar konusundaki anlayışıyla benzerlik taşımaktaydı: “Öngörülemeyen, istenmeyen ve günlük hayatın bir parçası olan kaçınılmaz bir risk.” Risk algısıyla ilgili sistematik toplum araştırmaları ilk kez 1920’li yıllarda Prince’in Halifax Patlaması ve 1932 yılında Carr’nin tanımladığı Aşamalı Afet Modeli (Disaster Stage Model) çalışmalarında görülmektedir (Quarantelli, 1978: 2).

1960’lı ve 70’li yıllarda dünyadaki olağanüstü durum araştırmalarında kullanılan egemen teorik yaklaşım ise determinist yaklaşımdır. Bu yaklaşımda olağanüstü durumlar, beklenmeyen doğa olaylarının sonucu ortaya çıkan fiziksel bir süreç olarak açıklanmaktadır. Determinizm yaklaşımı, bu tarz bir olay karşısında yapılabilecek tek anlamlı şeyin, teknolojinin doğaya hâkim kılınması olduğunu varsaymaktadır. 1980’ler ise bu yaklaşımın değişimine tanık olmuştur. Yeni yaklaşımda olağanüstü durumların yalnız doğa ve teknolojiyle açıklanması yeterli olmadığı sosyoekonomik ve politik faktörlerin olağanüstü durumları anlamakta önemli bir yere sahip olduğunu ileri süren (vulnerability) zarar görme olasılığının belirlenmesi gereği ortaya çıkarılmıştır (Degg, 1994: 29). Bu yaklaşıma göre bir toplumun sahip olduğu toplumsal örgütlenme biçimleri de olağanüstü durum, risk ve etkilerinin belirleyicileridir. Olağanüstü durum, örneğin bir doğa olayıyla zarar görme olasılığına açık bir toplumun karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Olağanüstü durumlar nüfus yönelimlidir, yani insansız afet olmaz (Clarke and Curson, 1996: 3). Bu teoriye göre kaynakların eşitsiz dağılımı giderek artan oranlarda kent yoksullarını marjinalleştirirken, kentlerde yaşanan nüfus artışı, kişileri özellikle yoksulları olağanüstü durumlara karşı daha savunmasız hâle getirmektedir (Main, 1994: 11).

Son dönemlerde afet sosyolojisi bağlamında yapılan araştırmalar geleneksel toplumsal yaklaşımın zaman zaman olağanüstü durumları açılama ve mücadele sürecinde yetersiz kaldığını göstermektedir. Modern toplumların sosyal değişim ve kültürel gelişim sürecine bakıldığında olağanüstü durumlarla baş edebilmek için yeni yollar ve araştırmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bunun nedenlerinden biri dünya nüfus yoğunluğunun sürekli artmasıdır. Örneğin bir deprem ya da kasırga artık çok daha fazla sayıda insanın geri dönüşümü olmayacak şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. İkincisi insanoğlunun kontrolündeki enerji kaynaklarında, insan kaynaklı olağanüstü durumların büyük risk ve tehlike oluştur-

masıdır. Üçüncüsü ise insanoğlunun enerji kaynakları üzerindeki geleneksel kontrol yerine, daha baskın farklı uygulamaları kullanması sonucu ekolojik dengenin bozulmasıdır. Ekolojik dengenin bozulması pek çok olağanüstü durumu tetikleyen yeni afet türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında II. Dünya Savaşı toplumsal temelli afetlerin anlaşılmasında çok etkili olmuştur. Mega ölümlerin başlama çağı olarak adlandırılan bu dönem olağanüstü durumların neden ve sonuçlarıyla mücadele süreçleri için yeni yaklaşımlara gerek olduğunu göstermiştir. Japonya üzerinde kullanılan termo nükleer bomba, insan kaynaklı olguların ne derece yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabildiğinin en acı örneğidir.

Dombrowsky sosyolojik terimler içinde olağanüstü durum kavramının tam olarak ne olduğu açıklayacak net bir yaklaşımın olmadığını ifade etmektedir. Pek çok tanım yapıldığını ancak Westgate and O’Keefe’inde işaret ettiği gibi, olağanüstü durumlarla ilgili çalışmalarda oluşum süreçleri ve gereksinimler açıklanırken nadiren spesifik alanlarda araştırmalar yapılmıştır (Dombrowsky, 1981: 2). Olağanüstü durumların genelde isim olarak kendini tanımladığı varsayılarak “olgu”, “olay” ya da birey ve toplumları etkileyen bir “güç” olarak adlandırılmıştır. İnsanoğlunun “normal” yaşamını bozan bir olay. Quarantelli’nin olağanüstü durumları araştırdığı sayısız teorik çalışma ve araştırmalarda da sosyolojik kırılma noktası olarak olay tanımı karşımıza çıkmaktadır. “Olay” teriminin sosyolojik tanımı kilit noktadır. Dolayısıyla ana akım afet sosyolojisinin kör noktası da burasıdır. Olay gerçekleştikten sonra müdahale süreçlerinin analizleri ana akım afet sosyolojisi yaklaşımıyla incelenir. Örneğin bir deprem oluştuğunda ya da bir patlama oluştuğunda etkilenen insanlara gereken yardımlar yapıldığında ya da başka bir yere taşındığında benzer bir olayın tehdit olmayacağı ve sorunun artık çözümlendiği söylenebilir mi? Örneğin depremler dünya üzerinde sürekli yaşanmakta ama yıkıcı etkileri zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Sadece fiziksel yıkım değil aynı zamanda kültürel ve kurumsal yapıda da kırılmalara neden olmaktadır.

Olağanüstü durumları açıklamada stres teorisi, davranışçılık, çatışma teorisi ve rol teorisiyle benzer bazı teorilerin etkilerini de yoğun olarak görmek mümkündür. Son yıllara kadar olağanüstü durumlarla ilgili sosyolojik araştırmaların odaklandığı iki temel konu vardı: Yardım ve kurtarma çalışmaları. Son yıllarda odaklanılan konuların başında ise olağanüstü durum öncesi yapılacak uygulamalar ve alınması gerekli tedbirleri içeren hazırlık dönemi. Bu süreçler bütünlükli afet yönetim sistemi içinde aşağıdaki döngü içinde tanımlanmaktadır:

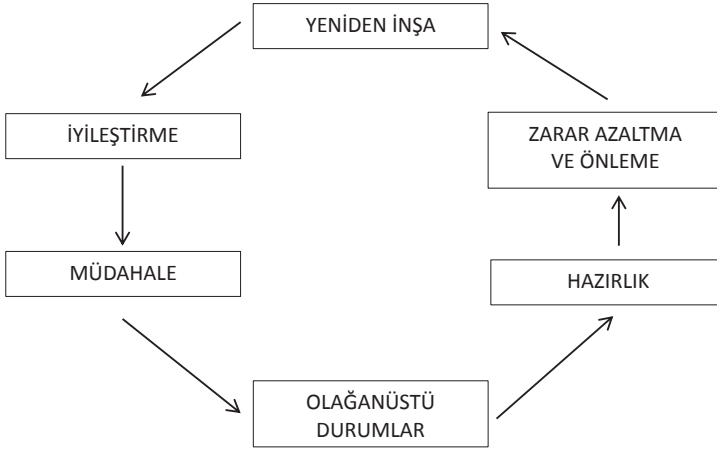
3.1. Olağanüstü Durumlarda Sihirli Sözcük: Afet Yönetim Sistemi

Ülkeler arasında doğal/teknolojik/insan eliyle oluşan olağanüstü durumlara ilişkin güncel politika ve etkinliklerin yönetimi ve bunların kurumsal bir yapıda düzenlenmesinde farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Geleneksel yaklaşım, olağanüstü durumlara ilişkin tüm etkinlikleri “olay”ın gerçekleşmesine dayalı olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre “afet yönetim sistemi”, olağanüstü durum öncesi, ânı ve sonrası safhalarında yapılması gereken faaliyetlerin koordine edilmesi, yönetilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Schramm’a göre afet yönetimi, olağanüstü durum sonrasındaki kurtarma çalışmalarının, daha uzun dönemde ise toplum sistemlerinin ve bireysel yaşamların yeniden yapılması çalışmalarının yönetilmesidir ([http:// www.annenberg.org/disaster](http://www.annenberg.org/disaster)). Bir başka tanıma göre afet yönetimi sistemi, modern araştırma-geliştirme, mühendislik, planlama ve yönetim teknolojilerini kullanarak, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylardan, insan topluluklarının fiziksel, sosyal, ekonomik ve psikolojik kayıplara uğramaması veya bu kayıpların en düşük düzeyde tutulmasını sağlayan ve kendine özgü kural ve yöntemleri olan bir “yönetim şekli”dir (<http://www.metu.edu.tr>). Kısaca afet yönetiminde temel amaç afet oluşmadan risk ve tehlikeleri en aza indirmek, afet meydana geldiğinde afete uğrayan insanları kurtarmak ve en kısa sürede normal yaşam koşullarını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin olmazsa olmaz koşulları; gerekli bilgi, deneyim, planlama ve eşgüdümdür (Gündoğdu vdğ., 2013).

İlgili literatür incelendiğinde genel anlamıyla sosyal, ekonomik ve politik bakış açısından afet yönetim sistemi; olağanüstü durumun önlenmesi ve zararların azaltılması amacıyla bir olağanüstü olayın

- zarar azaltma,
- önceden hazırlık,
- olaya müdahale,
- iyileştirme,
- yeniden inşa

olarak ayırt edilen 5 ana safhasında yapılması gereken çeşitli faaliyetlerin planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi ve uygulanması için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla kaynaklarının bu ortak amaç doğrultusunda kullanımını gerektiren faaliyetler grubu olarak tanımlandığı görülmektedir. Afet yönetim süreci bir döngüyü ifade etmektedir; zarar azaltma ve hazırlık aşamasıyla başlayan bu döngü, afetten sonra müdahale, iyileştirme ve yeniden inşayla devam etmektedir. Tehlike belirleme, afet önleme, zarar azaltma, güçlendirme, rehabilitasyon hazırlık, eğitim, erken uyarı, destek, acil afet gibi olgular bu döngü içinde yerini bulmalıdır. Afet döngüsü Şekil 1’deki gibi şematize edilebilir.

Şekil 2: Afet Yönetim Süreci

Afet yönetim sistemi ile ilgili faaliyetler 4 ana başlıkta özetlenebilir:

- 1- Olağanüstü durumu yaratacak unsurların, boyutunun ve etkilerinin önceden bilinerek hafifletilmeleri ve/veya ortadan kaldırılmaları,
- 2- Olağanüstü durum başlangıcında uygulanacak müdahale planı ve tekniklerinin geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması,
- 3- Olağanüstü duruma neden olan olayın etkilerine karşı gerekli tedbirlerin alınması, planlanan tedbirlerin detaylandırılması,
- 4- Olağanüstü durum etkilerinin ortadan kaldırılması için zarar gören maddi ve manevi kaynakların etkili ve süratli şekilde yerine konması.

Afet yönetim sisteminde geleneksel yaklaşım, müdahale süreciyle iyileştirme/yeniden inşa dönemlerini afet yönetim sisteminin en önemli dönemi olduğunu varsayarak planlama ve uygulamanın temelini bu yapı üzerine kurar. Bu süreç kriz yönetimi süreci olarak adlandırılır.

Ancak 21. yüzyılda yaşanan olağanüstü durumların nitelikleri ve kentsel/küresel boyutları göz önüne alındığında sistemde olağanüstü durumun müdahale ve iyileştirme safhalarına değil, olağanüstü durum oluşmadan önleme boyutuna öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşım bütüncül afet risk yönetimi olarak tanımlanmaktadır (Okada, 2005). Olağanüstü durumların kentsel/küresel boyutuyla birlikte sivil toplum kuruluşlarının yükselen önemi, özel sektör ilişkileri, sosyal ve psikolojik uygulamalarının artan önemi kamu yönetim özelliği taşıyan afet yönetiminde bir şeylerin değişimini gerektirmektedir. Bu değişimin öncül ülkeleri Japonya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dır. Bu ülkeler

olağanüstü durum oluşmasına neden olan ve tehlike yaratan olguların önceden tanımlanması ve gereken önlemlerin alınarak kayıp ve zararın en aza indirilmesiyle ilgili uygulamaları gerçekleştirmekte ve geliştirmektedir. Bütünleşik risk yönetiminin temel özelliği, tehlike ile zarar arasındaki ilişkinin ortaya net olarak konması, tehlike oluşturacak risklerin/olayların önceden belirlenerek önlem alınması ve zararın en aza indirgenebilmesidir. Günümüz teknolojik gelişmeleri göz önüne alındığında tehlike yaratacak risklerin önceden belirlenebilmesi ve tehlikelerin engellenmesi mümkün görülmektedir.

Ayrıca;

- Sayısı ve etkinliği giderek artan STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları)
- Kamu-özel sektör yatırım ortaklıkları
- Vatandaşlarının kişisel girişimlerinin yükselen önemi
- Çok ortaklı kurumsallaşmış katılımcı süreçler
- Kamusal uygulamalarında bilgi edinme ve paylaşma haklarının gelişimi
- Kamusal/küresel risklerin artışı ve buna uygun risk yönetimi ihtiyacının oluşması risk yönetimi süreçlerinin afet yönetim sistemi içinde daha fazla önem verilmesi gereğine vurgu yapmaktadır.

Afet yönetimi sistemi, birbirinden ayrı ama birbirini tamamlayan iki yönetim sisteminden oluşur.

- a) Zarar Azaltma (Risk) Yönetimi,
- b) Acil Durum (Kriz) Yönetimi.

Zarar azaltma olağanüstü durumlarda meydana gelmesi muhtemel zararların yok edilmesine veya azaltılmasına yönelik risk yönetimi ve önleme tedbirlerini almaya yönelik organizasyon ve koordinasyon uygulamalarını içeren uygulamalardır. Bu bağlamda risk yönetimi ülke, bölge, kent ölçeğinde ve yerel ölçekte risk türleri ve düzeylerini tespit etme, azaltma ve paylaşma çalışmalarıyla bu alandaki planlama esaslarını düzenleme ve hayata geçirme faaliyetleridir.

Olağanüstü durumlar olduğu andan itibaren toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olaylara dönüşerek bir kriz ortamı yaratmaktadır. Bu kriz ortamında can ve mal kurtarma, sağlık, iye, ibate, güvenlik, mal ve çevre korumayla ilgili sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin verilmesine yönelik çalışmalar ise kriz yönetimini tanımlamaktadır.

4. Olağanüstü Durumlarda İletişim

İletişim yaşamın gerçekliğidir. Olağanüstü durumların toplumlar için korku ve endişe yaratmasının nedenlerinden en önemlisi, hem kişiler arası düzeyde hem de kurumlar arası düzeyde iletişim bağlarını kopararak kişileri yalnız, çaresiz ve

umutsuz bırakmasıdır. Olağanüstü durumlar etkilediği coğrafi alanın iletişim altyapısını, enerji ve ulaşım sistemlerini bozmaktadır. Olaylarda etkilenen bireyler ile o bölgede olup biteni öğrenmek isteyenler arasındaki iletişim bağının kopması merak, endişe ve en önemlisi yardım organizasyonlarını sekteye uğratmaktadır. Ansızın oluşan ve çok kısa sürede hayatın normal akışını bozan bu tür olaylarda en kısa sürede iletişimin aksayan yönlerinin düzeltilerek sürekliliğinin sağlanması gereklidir. Olağanüstü durumlarda tüm aktörlerin dâhil olduğu kesintisiz bir iletişim ağı kurulma zorunluluğu vardır.

Afet yönetim sistemi içinde tanımlanan “risk yönetimi” ve “kriz yönetimi” kavramları, farklı bilim dalları için farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu çalışmanın özünü teşkil eden olağanüstü durumlarda iletişim ve habercilik anlayışı konusu iletişim bilimlerinin konusudur. İletişim bilimi risk yönetiminin iletişimsel boyutunu risk iletişimi, kriz yönetiminin ise kriz iletişimi olarak tanımlamaktadır. Ancak, bu iki kavram da halkla ilişkiler boyutuyla şirketlerin ticari ve sosyal anlamda ürün ve hizmet anlayışıyla ilgili sorunlar yaşadığında imaj yönetimini de kapsayan bir çerçeveyi temsil etmektedir. İçerik olarak birçok uygulamayı ve beraberinde medya yönetimini kapsamaktadır.

Özellikle olağanüstü durumlar konusunda iletişim konu ve uygulamalarının iki veya daha fazla başlık altında toplanması, kaotik durumu daha da sıkıntılı hâle getirmektedir. Bu döngünün olağanüstü durumlarda iletişim başlığı altında toplanması ve birbirini takip eden süreçleri içermesinin uygulamaları daha etkin kılacağı düşünülmektedir. Ayrıca “olağanüstü durumlarda iletişim” kavramını kullanmaktaki temel amaç, afet yönetim sistemi içinde bütünleşmiş bir iletişim modelini ortaya koyabilmektir. Afet yönetim sisteminin her sürecinde doğru bilgi ve enformasyon akışının sağlanması, etkin kişiler arası iletişim ve örgüt iletişiminin sağlanabilmesi için ikna süreci, süreklilik ve sistemli bir hazırlık gerekmektedir. Özellikle olağanüstü durumlarla ilgili zarar azaltma ve önlemeyle hazırlık safhalarında toplumsal düzeyde algı değişikliği isteniyorsa bu konu çok daha fazla önem kazanmaktadır. İletişim bilimleri içinde olağanüstü durumlar konusunda saç ayağını oluşturan üç temel düzeyde iletişim mevcuttur.

- Bireysel, kişiler arası ve grup iletişimini tanımlayan olağanüstü durumlarda stres ve çatışma yönetimini içeren kişiler arası iletişim düzeyi (afet yönetim sistemi içinde yer alan tüm aktörlerin birbirleriyle olan iletişim düzeyi)
  - Birimler arasında koordinasyonu tanımlayan örgüt iletişimi (ulusal ve uluslararası resmî/gönüllü örgütlerle iletişim)
  - Toplum/birey ve ulusal/uluslararası kaynaklara/kaynaklardan haber ve bilgi akışının sağlanmasında etkinliği tartışmasız olan kitlesel düzeydeki medya iletişimi
- Üç temel iletişim düzeyinde sürekli, doğru ve etkin iletişim, teknolojinin bilgi

ve enformasyon aktarımında kullanımı afet yönetim sisteminin eşgüdümlü çalışmasını sağlamaktadır.

Olağanüstü durumlarla ilgili olayın parçası olabilecek her yapının iletişim ve medyayla ilgili bir planı ve bununla ilgili simülasyonları olması gerekmektedir. Tasarlanan planların gerçekçi, yaşama adapte edilebilir ve sürdürülebilir özellikleri barındırması şarttır. Yaşanabilecek olağanüstü durumlarda iletişim boyutundaki planlama, ortaya çıkabilecek risk ve krizlerin önlenmesi, olabileceği varsayılan iletişim aksaklıkları için tedbir alınması, olay öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken her düzeyde iletişim ve habercilik uygulamalarını kapsamalıdır. Bu uygulamalarda kişi, araç, örgüt, sistem ve teknik özelliklerle her bir yapının kültürel özellikleri dikkate alınmak zorundadır.

Olağanüstü durumla karşılaşan birey, durumun varlığından haberdar olsa bile yakınlarıyla iletişimi koptuğu ya da iletişim araçları işlevini yitirdiği için bir daha iletişim kuramayacağı endişesiyle doğru ya da yanlış birçok davranışı aynı anda gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Benzer sorun, afet iletişim sistemi için de afet profesyonelleri ile kamu/özel kurum ve kuruluşları ve medya için de geçerlidir. Medya kuruluşları ve mensupları hem olaydan etkilenen hem de olayı aktaran konumda olabilmektedir. En kısa sürede en doğru uygulamaların yapılması gereği kişiler ve kurumlar üzerinde temel baskı unsurudur. İletişim ve haberciliğin her düzeyinde yaşanan sorunlar, afet yönetim sisteminin koordinasyon ve yönetsel başarısızlıklarına yol açarken toplumun her kesimi doğru anlamamaktan şikâyet eder konuma gelmektedir.

Olağanüstü durumlarda medya ve iletişim teknolojilerinin afet yönetim sisteminde etkin rol aldığı konular aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

- Olağanüstü durumlara risk, tehlike, tedbir ve hazırlık konularında halk eğitimi,
- Yaklaşan tehlikelerin izlenmesi,
- Tehlike ve riskler konusunda kişi, kamu kurum ve kuruluşlarına zararların aktarılması,
- Bilgi kaynaklarının sağlanması,
- Afet bölgesi ve afetzedelerin durum ve ihtiyaçlarının belirlenerek ihtiyaçların giderilmesi için gerekli organizasyonlara destek verilmesi,
- Araştırmaların desteklenmesi,
- Arama-kurtarma ve yardım organizasyonlarının koordinasyonu ve desteklenmesi,
- Afet bölgesindeki kayıp insanların listelerinin oluşturulması,
- Afetzedeler ve yakınlarıyla iletişim,
- Halkın motivasyonu,

- Politik ve kurumsal müdahaleler hakkında güvenilir bilgi akışının sağlanması,
- Yaşanan olumsuzluklarla ilgili hukuksal ve yasal süreçlerin takibi, bilgi paylaşımı.

İletişim teknolojilerinin afet zararlarının azaltılmasındaki rolü dikkat çekicidir. Teknik iletişim sistemleri (uydu yayınları, uzaktan algılama teknolojileri ve bilgisayar haberleşme ağı) ve iletişim sistemleri araştırmalarına yönelik teknolojiler (önceden haber verme, olağanüstü durumları izleme ve erken uyarı sistemleri) bu yapının en önemli aktörleridir.

Olağanüstü durumlarda politika ve stratejilerin geliştirilip halkın bu planlara dâhil edilmesi amacıyla farklı disiplinlerdeki bilim adamları, hükümet/muhalefet/belediye yetkilileri, afet müdahale merkezleri, arama kurtarma ve sağlık organizasyonlarıyla kesintisiz iletişim (elektronik ve yazılı medya, yaygın ve hücresele telefonlar, alternatif medya) afet yönetim sisteminde başarının en önemli unsurudur.

4.1. Olağanüstü Durumlarda Medya

Olağanüstü durumlarda birey/toplumlar en kısa sürede doğru haber ve bilgiye ulaşmak istemektedir. Afet yönetim sisteminin her aşamasında farklı içeriklerde haber ve bilgi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Haber ve bilgi ihtiyacını karşılayacak temel yapı kitle iletişim araçları, yani yaygın adıyla medyadır. Medya, toplumsal ilişkilerde aracı rolü olan bir kurumdur ve geniş kitlelere eş zamanlı, dünyanın her yerinden ulaşabilmektedir. Dünyaya açılan bir pencere işlevi görmektedir. Sadece küçük grup ve ülke içinde değil, dünya üzerinde yaşanan olağanüstü durumlarda kamuoyunu uyarmakta, haberdar etmekte farklı kamuoylarının oluşmasına yön vermektedir. Medya olağanüstü durumlar hakkındaki özel bilgi kaynaklarını içermekte ve vatandaşın bilgilerini düzenlemede önemli bir rol oynamaktadır (Hiroi vdğr., 1985; Gaddy ve Tanjong, 1986; Wilkins, 1986; Sood vdğr., 1987; Wilkins ve Patterson, 1987; Hilton vdğr., 1992; Cowan vdğr., 2002: 171).

Son yıllarda dünyadaki değişimlere ayak uydurabilen tek güç medyadır. Telekomünikasyon altyapısı iyileştirilmiş, uydu haberleşmesinin getirdiği olanaklardan yararlanılmış, bilgisayar teknolojisi yaygın kullanım alanı bulmuş, radyo-televizyon yayıncılığında devlet tekeli kaldırılmıştır (Korkmaz, 1997: 17). Böylelikle dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olağanüstü duruma medya herkesten önce ulaşabilmekte, açıklayabilmekte, izleyebilmekte ve yorumlayabilmektedir. Örneğin 1999 Marmara depremlerinde siyasi iktidar olay bölgesiyle iletişime medya aracılığıyla geçmeye çalışmıştır. Medya arka bahçesinde yaşanan bu büyük kentsel depremde çok hızlı tepki vererek olumlu bir habercilik sergilemiştir. Uzun bir süre 24 saat kesintisiz yayın yapmıştır. 1999 Marmara depremleri

olağanüstü durumların büyük insan kitlelerini etkilediği zaman medyanın haber sıralamasında en üst sıraya yerleştiğinin en çarpıcı örneğidir. Resmî rakamlara göre ölen sayısı 17.400 kişidir.

Medya afetzedeler ve afet yöneticileriyle izleyici/okuyucu arasında güvenilir ve doğru enformasyon akışından sorumludur. Olağanüstü durumlarda önlem alma ve mücadele sürecinde; bilim adamları, afet profesyonelleri, hükümet yetkilileri, olay bölgesi/dışındaki kişiler ve uluslararası medya arasında bilgi ve enformasyon paylaşımı medya sayesinde gerçekleşmektedir. Medya yine gelişmiş görüntülü haber teknolojisi sayesinde olay bölgesini anında ekranlara taşıyarak istediği takdirde uzun süre gündemde tutabilmektedir. İnsanların yaşadığı olağanüstü durumlarla olabilecek risk haber ve enformasyonları, tehdit ve tehlikenin boyutuna bağlı olarak haber içerikleri içinde ilk sıralara yerleşmektedir.

Medya olağanüstü durumlar konusunda hükümet ve kamuoyu arasında köprü işlevi görmekte, kamuoyu kanaatlerinin etkinliğinde önemli rol üstlenmektedir. Dünya üzerinde olağanüstü durumlarla mücadelenin örneklerini de sunduğu için kamuoyuna afet yönetim sisteminde yaşanan sorun ve çözümlerle ilgili karşılaştırma yapma fırsatı da tanımaktadır. Medya hem halk arasında kanaatleri biçimlendirmede hem de karar vericilerin kanaatlerini yönlendirmede önem taşımaktadır. Bu özelliğine geniş kitlelere ulaşma ve yayma, yeni kanaatler aşılama ve eski kanaatleri değiştirme yetisi eklenince medyanın olağanüstü durumlarda farkındalık oluşturulması ve tedbir alma sürecinde ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Olağanüstü durumları önleme, tedbir alma ve mücadele sürecinde medya çok boyutlu rolleri olan bir kurumdur. Çünkü afet yönetim süreci içinde medya en önemli aktörlerden biridir. Olağanüstü durumların neler olduğu, risk ve tehditler, alınması gereken önlemler, müdahale süreci, kim ne zaman nerede neler yapıyor, ne yapmalı, nasıl yapılacak gibi pek çok soru ve yanıtlar hakkında enformasyon ve bilgiyi medya aracılığıyla olayla ilgili her kesime aktarılmaktadır.

Afet yönetim sürecinin her evresi farklı medyalarla farklı içerikler ve söylemlerle iletişime geçilmesini gerektirmektedir. Her medyanın farklı ideoloji ve sayıda izleyici/takipçi/dinleyici/okuyucusu vardır. Bu nedenle merkezî yönetimin ulusal ve uluslararası medya çalışanlarının çalışabilecekleri, haber ve görüntülerini merkezlerine aktarabilecekleri bir iletişim merkezi oluşturması, bu süreci kolaylaştıracak ilk adımdır. Medya araçları olağanüstü durumlar konusunda farkındalık yaratma, risk önleme ve tedbir alma, müdahale süreçlerine destek gibi pek çok konuda kamu yararı güden rollerin ana aktörleridir. Örneğin radyolar kesintisiz her yerde dinleyicilerine ulaşabilmektedir. Olay bölgesinden en güvenilir, ilk ve geçerli bilgiye ulaştığında haber yayımlarını organize ederek haber detayları göz-

den geçirilerek kısa aralıklarla sürekli (bir dakikadan az) sınırlı sayıda haber yayımı yapılabilmektedir. Aynı şekilde dijital medya anında ve görüntülü bilgi paylaşımı yapılabilmektedir. Erken uyarı sistemleri ve yerel haber kaynakları da afet önleme ve müdahale safhalarında kamuoyunun uyarılması açısından büyük öneme sahiptir.

Doğa olaylarının yasa dönüşen toplumsal olay olmaları nedeniyle düşüncenin üretilmesine, ifade edilmesine ve yansıtılmasına bir platform oluşturan medya diğer bir yönüyle tarihe bu konuyla ilgili notlar düşmektedir.

5. Olağanüstü Durumlarda Medyanın Haber Anlayışı ve Etik

Haber yaşama dair zihinsel çerçevelerimizi kurmakta ve yaşadığımız dünyayı kendimiz için daha anlamlı hâle getirmektedir. Bu nedenle yaşamı (sosyal, siyasal, ekonomik süreçleri) anlamlandırma biçimi kişiye yakın olan haber medyası takip edilmektedir (İnal, 2009: 13). Dolayısıyla haber medyasının olağanüstü durumlarla ilgili okuyucu/izleyicide bir anlam dünyası oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Haber medyasında yer alan haber içerikleri incelendiğinde olağanüstü durumlarla ilgili haberlerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Gans tarafından bir araştırmada medyada yer alan tüm haber hikâyelerinin yaklaşık %25'ini doğal afetler, teknolojik tehlikeler ve hükümet karışıklıklarının oluşturduğu belirlenmiştir (Yıldız, 1998: 34). Neden ve ne zaman olağanüstü durumlar medyada çok yer almaktadır? Birinci neden, olağanüstü durumlarla ilgili haberlerin okuyucuyu etkileme gücüne sahip izlenme oranını yükseltebilecek haber özellikleri taşımasıdır.

Sıklıkla, haberler "hikâyeler" olarak adlandırılır ve bu hikâyeler yazarları olaylar bulma konusunda desteklenmiş, aynı özellik ve sembollere dayandırılarak iyi kurgulanmış hikâyelerdir. Dramlar, savaş ve kavgalar, problemler, isteklerle azalan ve ortak eylemler. Doğal afetler bu karakteristikleri üzerinde toplayan ve televizyon için dikkatleri üzerinde yoğunlaştırmak ve hapsedmek için ilave avantajları olan olaylar zincirini oluşturarak izlenir/okunur hikâyeler rahatlıkla dönüştürülebilir. Örneğin Suriye'de süren çatışmalarda medyada yer alan küçük Ümran'ın içler açısı durumu bir kez değil onlarca kez hikâyeleştirilebilir: (<http://www.disasterresponse.nsf/secttion>, 21.06.2002; Bkz.17 Ekim 2016 tarihli ulusal basının tüm internet haber portallarında yer alan haberleri).

5.1. Haber Değeri Araştırmaları Perspektifinden Olağanüstü Durum Haberleri

İletişim süreci içinde haber iletidir. İletiyi/haberi oluşturan “Olaylar nasıl haber olmaktadır?” sorusunun yanıtı, haber değeri araştırmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Haber değeri bir olayın haberleştirmeye değip değmediğini ve haber yayının hangi sayfa ve sırada olacağını göstermektedir. Haber değeri araştırmaları; haberin seçimini ve şekillendirilmesini, olayın ya da haberin özelliklerine ve niteliğine dayandırmaktadır (Alver, 2011: 108-109).

Genel olarak bir haberin okuyucu/izleyiciye ulaştırılmasında başat haber değerleri, Okuyucu/izleyici için olası yarar ya da zararı iletmesi, Seçkin/ünlü kişilerle ilgili olması, Olumlu/olumsuz heyecan verici, Olay yerinin okuyucu/izleyiciye yakın olması, Güncel olması, Aşılmanın dışında, şaşırtıcı/sansasyonel olması, Haber konusunun şiddet içermesi, Olayın etkilediği kişi sayısı, alanın büyüklüğü, maddi zararın büyüklüğü, Dramatize edilebilir olması (Fiske, 1999: 128; Alver, 2011: 109-111-112).

Haber profesyonelleri yazdıkları haberlerde kendi geçmişlerini, inançlarını, ideolojilerini yansıtır. Yansız değildir. Kimi haberler halk arasında anında yayılır, kimileri ise yalnızca küçük bir azınlıkça bilinir. Dramatik haberlerin yayılması çok daha hızlıdır (Ramonet, 2000: 51). Olağanüstü durum haberleri dramatik haberlere örnektir. Bir haber redaktörü kamu gündemi oluşturan pek çok kişinin ölümüne ve yaralanmasına yol açan acı ve dramın tavan yaptığı deprem/terör vb.leriyle ilgili haberi asla atlamaya ya da arka plana atmaya cesaret edemez.

Olağanüstü durumlarla ilgili haberlerde genel olarak çeşidine bağlı haber aktörü olarak ilgili bilim dalı uzmanlarının, afetzedelerin, olaya neden olan kişi ve kurumlar, yardım organizasyonları ve siyasal seçkinlerin yer aldığı görülmektedir. Elitlerin yer aldığı olağanüstü durumların haber değeri yüksektir. Onlar çoğu kez baş aktör olarak olayları şahıslandırmakta ve yorumlamaktadır.

Olağanüstü durumların yarattığı dramatik etki nedeniyle karmaşa durumları, gerilimler, gözyaşı, ekonomik zorluklar haber değerini yükseltmektedir. Dramatik olan durum olumlu içeriği olan haberin yerini almaktadır. Yeni ve anormal olan kabul görmektedir. Gündemi oluşturmaktadır. Haber değeri açısından olağanüstü durum haberi tüm bileşenleriyle mükemmel bir medya olayıdır (özellikle elektronik medya için). Bu tür haberlerde dikkat çekici ve ilginç, akıl almaz, aksiyona uyumlu, mazlum ve aynı zamanda cesaretli insan portreleri yer alır. Bu tür olaylarının medyanın bu kadar çok ilgisini çekmesinin bir başka nedeni, genellikle çok kolay manşet haber olabilmesidir (Boterelli, 2001: 3).

Olağanüstü durum haberleri neredeyse haber programlarının yapıtaşlarıdır. Ölenlerin sayısı belirtildiği ya da enkaz/gözyaşları içinde çaresiz/kızgın insan görüntüleri gösterildiği zaman izleyici ve okuyucular medyaya yönelmektedir. Normalin dışına çıktığı için haber ilgi çekici hâle gelmektedir.

Bu tür haberlerde kaçınılmaz unsurlar olan gözyaşı, öfke ve acı görüntüler sunan fotoğraflar, kamu gündeminde basını güçlü kılmaktadır. Sözcüklere fazla önem verilmemekte, resimler, birincil ikna edici güç olmaktadır. Çoğu zaman kullanılan haber fotoğrafları okuyucuyu bilgilendirme ve kanunun merkezindeki kavramı görselleştirmeye yaramaktadır (Gezgin, 1994: 30-31). Bkz. 13 Mayıs 2014'te yaşanan 301 kişinin hayatını kaybettiği Soma Maden Kazası ile ilgili gazetelerin birinci sayfa haber örnekleri.

Olağanüstü durum haberleri coğrafi konumu, etkileri, ölü/yaralı sayısı ve ekonomik hasarın büyüklüğüyle paralel olarak yukarıdaki örneklerde görüldüğü medyanın birinci sayfa haberlerini oluşturur. Bernard Cohen'in dile getirdiği "Medya ne düşüneneğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneneğimizi söylemekte fevkalade başarılıdır," ifadesi, olağanüstü durumlar hakkında medyanın sayfalarında yer verdiği söylemlerle toplumun söylemlerinin nasıl örtüştüğünü de atfı yapmaktadır (Yüksel, 2001: 24). Cohen'in ifadesiyle medyanın gündemi, kamunun gündemidir. Basında yer alan olağanüstü durumla ilgili olumlu ya da olumsuz söylemler, kamuoyunun söyleminde tekrar inşa edilmektedir. Olağanüstü durum haberleri de benzer şekilde politik, ekonomik, psikolojik, sosyal ve ekolojik gibi zorlayıcı pek güç tarafından biçimlendirilmektedir.

Görüntü ağırlıklı haber üreten televizyon ya da dijital medya bir dakika otuz saniyelik bir haberle –iki veya daha fazla kişinin soğuk bir korunakta, zor durumdaki acıklı hâldeki fotoğraflar, sel felaketinde sularla boğuşan birkaç ünlü isim, afette zarar görmüş, yıkılmış, su basmış ev ve yapılar, birkaç yeşillik alan görüntüsü ve afete müdahale eden yetkililerle röportajlara yer vererek– izleyicileri ekrana kilitleyebilmektedir (Wenger, 1985: 3).

İzleyici/okuyucu daha fazla bilgi için önce yerel haber merkezlerine daha sonra ulusal haber merkezlerinin yayınlarına yönelmektedir. Bu nedenle, büyük yayın şirketleri arasında ulusal haber yayınlarına yönelen yerel izleyicileri kendilerine çekebilmek için büyük bir yarış başlamakta ve haberlerin büyük bir bölümü "show

business”e dönüşmektedir. Çünkü şova dönüşen haber programları, izleyici/okur kitlesinin dikkatinin o yöne kaymasına yardımcı olmaktadır.

Medya, olağanüstü durumların haber yönü zengin, çok güçlü ve etkileyici özelliklerini topluma sunmak istemektedir. Küçük bir grubu etkileyen tehlike, medyada istenilen ölçüde yer alamamaktadır. Olağanüstü durumun meydana geldiği coğrafi alan, büyüklüğü ve etkilediği kişi sayısı, ekonomik kayıp, sosyokültürel yapısı ulusal medyalar için olduğu kadar uluslararası medyalar için de önemlidir. Her tehlike ve risk, ulusal medyalar için haber değeri taşımaz. Medya hangi bilgilerin ve konunun toplumu ilgilendireceğine ve haber değeri taşıdığına karar vererek birinci sayfa haber yapıp topluma dikte ettirmektedir. Örneğin 7,5 büyüklüğünde bir depremin İstanbul’da hangi bölgelerde hasar yapacağı hakkındaki senaryolar, “Işıkara’nın Haritası”, “Deprem sahilleri çok sert vuracak” adlı haber birinci sayfada kısaca yer almış 13. sayfada da yarım sayfalık bir yer kaplamıştır (Milliyet gazetesi, 19.03.2002: 13).

Medya tarafından olağanüstü durumlarla ilgili tehlike ve riskler, korunma ve müdahale yollarıyla ilgili haberler, izleyici/okuyuculara genel olarak hangi yollar- dan seçilip sunulur? Amerika’da 1984 yılında dört aylık bir süre için, ulusal gazete, dergi ve televizyon haberlerinden örnekler tespit edilerek 15 medya seçilerek izlenmiş, bazı haberler yerel medya haberleriyle kıyaslanmıştır. Bu araştırma veri kaynaklarının kullanımı dört ana sorunun cevabını oluşturmaktadır.

- Medya hangi tür tehlikeleri haber olarak sunar?
- Doğal afetlerle ilgili ne tür bilgiler haberlerde yer alır?
- Doğal afetlerde müdahale ve önlenmesinde kimler sorumludur?
- Medyada doğal afetlerle ilgili haberler nasıl oluşur?

[http:// www.annenberg.org/media](http://www.annenberg.org/media), 22.04.2002.

Medyanın tehlikeyle ilgili haber seçimi ve tanımını sağlayan genel prensipler üç başlık altında toplanmıştır:

- Zamanla eş değer olarak tehlikedeki değişikliklerin tanımlanması. Gündem oluşturan tehlikeler haber olarak seçilmiştir. Örneğin Çernobil Nükleer Patlaması.

- Medyanın manipülasyonu tehlike tanımlanmasında görünen değişiklikler ve tüm bu değişikliklerin içinde yer alıp görünen değişimlerin sunulmaması. Örneğin, herhangi bir doğal afet süreci izlenir, ancak olabilecek risklerin nedenleri ancak tehlikeler olduğu zaman ön plana çıkarılır. Örnek, deprem haberleri.

- Haber hikâyelerinin ana temalarında ölüm olayları şova temellendirilerek olağanüstü durumlarla arasında kıyaslama yapılması, iki konu arasındaki ilişkilendirme. Haber değeri ölü ve yaralı sayısı, afet bölge genişliği, ekonomik zarar vb. konulara göre değişmektedir. –Medya haberciliği açısından yeni, birdenbire oluşan insan yaşamını ve çalışma şartlarını engelleyen, ekonomik açıdan büyük

kayıplar verdiren olaylar haberdır.– 301 madencinin kaybının yaşandığı Soma maden faciası gibi.

5.2- Olağanüstü Durumlarda Haberlerin İçeriksel ve Biçimsel Sunumu

Medyanın küresel dünyada geleneksel rolü hâlen bilgi sağlamaktır. Dünya halkları sürdürülebilir bir gelecekte yaşamaya değer bir yaşam tarzı için mücadele ediyorsa medyanın da bu mücadelede önemli rolü vardır (Belsey, Chadwick, 1998: 14). Medya ortamında o kadar çok ileti vardır ki bu iletiler günlük yaşantıda âdeta arka planda gürültü hâlini almaktadır. Bu yoğun ileti bombardımanı, insanların ayırım yapamayan duyarsız bir toplum olmaya yöneltmektedir. Yani sessiz yığınlar olmaktadır (Boudrillard, 1991: 14-22).

Medyanın sessiz yığınların olağanüstü durumlara ilgisinin çekilmesi, yönlendirilmesi, haberdar edilmesi, afet yönetim sisteminin bir parçası olması konusunda kamusal görevler üstlenmesi gereklidir. Bu temel varsayımdan yola çıktığımızda olağanüstü durumlarla ilgili medyanın haber içeriği ve biçimsel sunumun ne kadar önemli olduğu bir kez daha net bir resim olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın ana işlevi, bir toplumda olanı yine topluma ayna tutarak yansıtmak, toplumun düşünce ve değer yargılarında olağanüstü durumlarla ilgili olumlu değişimleri gerçekleştirmektedir.

Medyanın olağanüstü durumlarla ilgili içerik sunumu incelendiğinde, tehlike ve riskler hakkında pek fazla bilgi vermediği görülmektedir. Olağanüstü durumlarla ilgili olarak medyanın haberlerinin odak noktasını, büyük can kayıpları, üretim ve ticari firmalarda büyük ekonomik kayıplar, yaralı sayısındaki fazlalık, tepki ve şiddet, oturma alanlarında harabiyet ve bina kayıpları oluşturmaktadır. Haber medyasıyla sosyal bilimciler ve afet yöneticileri arasında olağanüstü durum haberleri konusunda ilginç bir çekişme vardır. Gelişmekte olan doğal afet ve risklerle ilgili olarak bilgi iletişimi müdahaleden sorumlu kişiler için, sağlanan detaylandırılmış ve kesin bilgilerle kısa ve uzun vadeli sonuçlarını, zarar ve maliyet hesaplarını, bireyler ve kurum için yapılacak alternatif yardımları, durum tartışmalarını, moral ve ekonomik destekle afetin gelişim süreci ve bu süreç içinde yaşanan olayları kapsamaktadır (Wenger, 1985). Bu konular medya için çekici haber içeriklerini oluşturmamaktadır. Medya yaşanan durumdan çok, gelişen olaylarla ilgili bilgilerin sunulması, uzun vadede yapılacakların değerlendirilerek değil, acil sonuçların verilmesi, olabilecek istatistiksel zararlardan ziyade, abartılı can ve mal kayıplarıyla zarar görmüş binalarla olayın nedeni ve niçini çok daha önemlidir.

Olağanüstü durum haberleri günceldir ve yeni ya da tekrar oluşan olağanüstü durumlarla ilgilidir. Bu bağlamda olağanüstü durumların haber şemalarında; birbirini takip eden benzer anlamlar taşıyan, duygusal tepkileri ön plana çıkaran

başlıklar, üst başlıklar ve olaylar ile metinler göze çarpmaktadır. Kısa-çarpıcı ve realiteden zaman zaman uzak, duygusal tepkilere odaklanmış haber başlıkları, resmî kaynaklardan alınan sayısal verilerle desteklenmiş ölü ve yaralı sayıları, arama kurtarma çalışmaları, olayın acıklı hikâyeleri ve olağanüstü durum bölgesiyle afetzedelerin ve resmî otoritenin tepkileri oluşturmaktadır. Ana amaç, haberdar etmek, bilgi vermek ve bölgeye yardım gitmesini sağlamaktır.

Yardım ve yardım organizasyonları hakkında bilgilerle siyasi otoritelerin olağanüstü durum bölgesini ziyaretleri ve açıklamaları medyanın haber içeriklerinin ana başlıklarını oluşturmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra, haber şemalarına ülkede ve dünyada daha önce yaşanmış afetlerden örnekler ve kayıp sayıları da eklenmiştir. 1980'lerden sonra ise olağanüstü durumlar, acının ve çaresizliğin ya da mucizevi kurtuluş hikâyelerinin yer aldığı görsel öğelerin zenginliğinde verilmeye başlanmıştır.

Medyanın birinci sayfa haberlerinde dikkat çeken unsur, ilk günlerde manşetler ve üst başlıklarda, olağanüstü durumun büyüklüğüne bağlı olarak ölü ve yaralı sayılarının verilmesi ve bunun olağanüstü durumu tanımlamasıdır. Sözcük seçiminde, acı tabloyu betimleyen geniş zaman kipinde sözcükler tercih edilmektedir. Haberler yerel afet bağlamında ele alınmakta, geçmişte yaşanan afetlerde yaşananlara atıfta bulunmaktadır. Daha önce yapılmış araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere medya olağanüstü durumlarda acı tablo için geçmişten günümüze benzer haber manşetlerini kullanmaktadır.

“Erzincan vilayeti ile Kemah bir enkaz yığını halini aldı”, “Binlerce ev yıkıldı, yangınlar çıktı, pek çok ölü ve yaralı var” (28.12.1939 tarihli Akşam gazetesi). “Erzincan baştan başa harap oldu. Tokat'ta mühim hasar var. Ölenlerin miktarı yüzleri ve binleri aşıyor” (28.12.1939 tarihli Ulus gazetesi).

“Doğu bölgesinde korkunç deprem, 545 ölü var” (20.08.1966 tarihli Milliyet gazetesi), “Doğuda yardımı asker yönetmeye başladı. Deprem bölgesinde şaşkınlık” (24.08.1966 tarihli Cumhuriyet gazetesi). “Salavatla Uyandık” (17.08.1999 tarihli Hürriyet gazetesi), “7,2 Büyüklüğündeki deprem. Düzce ve Bolu'da büyük hasar ve can kaybı “Türkiye Sallandı” (12.11.1999 tarihli Milliyet gazetesi).

Genel olarak, birinci gün medya “haber verme” işlevini öne çıkararak, olağanüstü durum bölgelerindeki kayıpları küresel ölçekte diğer olağanüstü durumlarla karşılaştırarak vermektedir. Daha sonra kurtarma ve yardım çalışmaları, ardından da hükümetin olağanüstü durumlara müdahale süreci ve olayın ekonomik boyutuyla ilgili yapmış oldukları açıklamalar yer almakta bunu simgesel seçkinlerin (siyasi otorite, kriz masaları, bilim adamları vb.) yorumlarla haber metinleri izlemektedir.

Medyanın olağanüstü durumlarla ilgili haber şemalarında, Türkiye'de 1923'ten

bugüne değişime uğrayan sosyoekonomik ve siyasi yaşantıdaki kaçınılmaz değişim, ideolojik bağlamda kendini göstermektedir. 1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde “devlet-millet el ele yardım seferberliği” sloganları manşetlere taşınırken 1999 yılına gelindiğinde manşetlerde “ihamet”, “sefalet”, “katiller” sözcükleri afette yaşananları dile getirmektedir

Basında 1923-2000 yılları arasında doğal afet haberlerinde en sık tekrar edilen ve afeti hatırlatan kelimeler aşağıda belirtilmiştir.

- Binlerce ölü - Zelzele - Kriz masaları - Kandilli Rasathanesi - Çaresizlik
- Yaralar sarılacak - Arama-Kurtarma - Ceset - Dayanıklı inşa sistemi
- Ders Almıyoruz - Enkaz - Çöktük - Felaket - Kızılay - Yıkıldık - Hasar - Çadır
- İmar planları - Artçı sarsıntı - Zelzele kurbanları - Felaketzede - Deprem vergisi
- Çürük binalar - Fay hatları - Silahlı Kuvvetler - Risk - Takdiriilahi
- Arama - Kurtarma (Koç, 2004).

Günümüzde medya, olağanüstü durumlarda yaşananlarla ilgili toplumun rasyonel yorum yapmasına olanak tanıyacak haberler üreten ve takip eden bir medya değil, ne düşünmesi gerektiğini söyleyen bir medya hâline gelmiştir.

5.2.1. Olağanüstü Durumlarda Okuyucu/İzleyicinin Medya İçeriklerinden Beklentileri

İletişim ve bilgi edinmek hakkı hiçbir şekilde göz ardı edilemez. İnsanlar bir tehlikeye içinde olup olmadıklarını, eğer içinde iseler ne zaman ve ne tür bir tehlikeye karşılaştıklarını ve başkalarının ne tür bir afet yaşadığını, hangi koşullarda olduklarını, ihtiyaçlarını kesin olarak bilmek zorundadırlar (Holtan, 1985; 6). Medya izleyicileri medyadan öğrenmiş oldukları olağanüstü durum, risk ve tehlikeleriyle ilgili her türlü bilgiyi aile fertlerinin, arkadaşlarının duyduğu ve okuduğu bilgilerle karşılaştırıp tartışır. Bu nedenle kitlelere ulaştırılan tüm bilgilerde sadece konularına göre ayrılan süre ve başlıklar değil, aynı zamanda içeriklerinin nasıl olduğu konusu da oldukça önemlidir.

Okuyucu/izleyici aşağıda yer alan soruların yanıtlarını nesnel ve gerçek haber kaynağına dayandırılmış haber içeriklerinde görmek istemektedir:

- Olağanüstü durumda kaç kişi ölmüş ya da yaralanmıştır?
- Yaralıların durum nedir kaç tanesinin durumu ciddiyetini korumaktadır? Kaç kişi kurtulmuştur? Ölen ve yaralananların kimlikleriyle ilgili bilgi nereden alınabilir?
- Kurtulamayanların kaçmalarını engelleyen unsurlar nelerdir?
- Kişilerin ölümlerinde dikkati çeken herhangi bir olay var mıdır?
- Yaralıları için yapılan müdahaleler yeterli midir?
- Afet müdahale yetkilileri gereken önlem ve tedbirleri almış mıdır?

• Afette kaybedilen kişilerin defin işlemleri için uygulamalar ve aileleriyle ilgili psiko destek çalışmaları nasıl sürdürülmektedir?

• Hükümet yetkililerinin konuyla ilgili açıklama ve savunmaları nasıldır?

• Zarar gören ve yok olan mal kayıplarının tahmini değeri nedir? Bu kaybın telafi edilebilmesi için ne tür bir yapılanma söz konusudur?

• Mağdur olan insanlar için barınma ihtiyacı nasıl karşılanacaktır. Kapasitesi nedir?

• Hasar gören ya da yıkılan binalar içinde özelliği olan binalar da var mıdır? Örneğin, tarihî binalar, sanatsal değeri olan yapılar, önceliği olan binalar, hastaneler, okullar gibi.

• Yapıların durumuyla ilgili korkutan başka problemler var mı?

• Ayakta kalan binalar ve hasarlı binaların durumuyla ilgili koruma tedbirleri alınmış mıdır?

• Zarar gören binalar sigorta kapsamı altında mıdır?

• Bu bölge daha önceden benzer bir olağanüstü durum yaşamış mıdır?

• Müdahale ve yardım uygulama süreçleri, kurtarılanlar ve son durumla bilgiler nelerdir?

• Acil müdahale toplantıları kimlerin başkanlığında yapılmaktadır?

• Acil müdahale ekipleri olağanüstü durum bölgesine hangi sürede ve hangi yollardan ulaşmıştır?

• İlk müdahale ekibi kimdir? Hangi acil müdahale ekipleri afet bölgesinden hizmet vermektedir? Afet müdahale ekipleri genel koordinasyonu nasıldır? Destek ekipleri kimlerdir?

• Uluslararası yardım kuruluşları mevcut mudur?

• Sivil destek kuruluşlarıyla afet müdahale ekipleri koordinasyonu sağlanmış mıdır?

• Müdahale esnasındaki uygulamalarda cesaret gerektiren durumlar ve hikâyeler nelerdir, kahramanları kimlerdir?

• Bölgede olası tehlike ve risklerin yayılmasına karşı hangi acil tedbirler alınmıştır?

• Evsiz ve yer değiştirmek zorunda kalan kişilerin bakımı ve güvenli yerlere nakli nasıl yapılmalıdır?

Ayrıca, olağanüstü durumun tanımı, özellikleri ve olası risk ve tehlikelerle ilgili aşağıdaki sorulara da yanıtlar beklenmektedir (<http://www.fema.gov/disaster-response>, 20.11.2003).

• Olağanüstü durumun karakteristikleri nelerdir? Bölgede şiddet/sarsıntı ya da patlamalar tekrarlanacak mı?

• Olağanüstü durumun özelliği, etkileri, etki bölgesi, yapısı nasıldır?

• Olağanüstü durum bölgesinde yaşanan şiddet ve suçlar var mı?

• Olağanüstü durum bölgesinde kişilerin kaçış ve kendilerini kurtarış hikâyeleri nelerdir? Böyle bir durumdan korunabilmek için neler yapılmalıdır?

• Aynı bölgede beklenen yeni bir olağanüstü durum riski ve tehlikesi var mı?

• Konuyla ilgili spekülasyonlar nelerdir?

• Afetzedelerin problemleri?

• Olağanüstü durum bölgesinde beklenmedik ne tür olaylar gelişmekte?

• Afetzedeler, aileler ve bölgede çalışan olağanüstü durum yöneticileri üzerinde olayın etkileri nelerdir? (Örneğin anksiyete vb.)

• Olağanüstü durumla ilgili olarak ilgi çekici haber hikâyelerine konu olabilecek yaşanan olayın nedenleriyle ilgili olarak, önceden açıklanan ya da hissedilen tehlike belirtileri var mıdır?

• Olağanüstü durum önceden alınacak tedbirlerle engellenebilir miydi?

• Bölgede olası tehlikelerin önlenmesi için yasal uygulamalar nelerdir?

• Sigorta şirketleri üzerine düşen görevleri yerine getirmiş mi?

• Herhangi bir suç var mı ve araştırılıyor mu?

• Olağanüstü durum zarar ve nedenleri hakkında adli soruşturma yapılacak mı?

• Olağanüstü durumun oluşumu, etkilerinin önlenmesi için gereğini yapmayan kişi/kurumlara ne gibi cezai yaptırımlar uygulanacak mı? Uygulandı mı?

Yukarıda ayrıntılı olarak verilen sorulara okuyucu/izleyici yanıt beklerken medya profesyonelleri de zamanla yarış hâlinde bu soruların yanıtını bulmaya çalışmaktadır. Bu nedenle olağanüstü durum yöneticilerinin de medya mensuplarının sorabileceği pek çok soruyu önceden tahmin edebilmek ve onlar için arzulanan, okur/izleyicilerin ilgiyle beklediği bilgi kaynakları için iyi yapılanmış bir afet bilgi yönetim sistemini uygulamaya geçirmekle görevli olduğu unutulmamalıdır. Halkı bilgilendirmek ve uygulamalar hakkında açıklamalarda bulunurken unutulmaması gereken bir nokta da farklı medyaların değişik bilgilendirme ve lojistik ihtiyaçlara gereksinim duydukları gerçeğidir (Holtan, 1985: 19). Medya mensuplarının unutmaması gereken, nesnel habercilik ve özel hayata saygı ve etik kurallardır.

5.2.2. Medyanın Olağanüstü Durumlarda Haber Aktör ve Kaynakları

Medya olağanüstü durum olduğu andan itibaren olağanüstü durumun yıkım gücüyle paralel olarak halkın olağanüstü durum bölgesiyle ilgili haber ihtiyacını karşılamak için eldeki tüm donanımlarını olay yerine ulaşma ve okuyucu/izleyicisini bilgilendirme çabası içindedir. Olaya dayalı “doğru ve tarafsız” haber formasyonu için haber kaynaklarının doğru seçimi, ulaşımı ve haberde kullanımı özellikle olağanüstü durumlar açısından oldukça önem taşımaktadır. Binlerce hatta milyonlara kişinin gözü ve kulağı olağanüstü durum bölgesinden gelecek habere odaklanmıştır. Aynı zamanda olağanüstü durumlarda yaşanan bazı olaylar

medyanın yaklaşımlarında objektifliğine engel teşkil edebilmektedir. Okuyucu/izleyiciler bu tür olaylarda gösterilen kanıtların değerini bilebilmeyi istemektedir. Eğer bir şey varsa niye, hangi taraf daha baskın? İfade edilmesi için çok mu erken? Daha iyi kanıtlar elde edilebilir mi? (Wenger, 1985). Bu nedenle seçilen haber kaynağı ve bu kaynaklardan elde edilen bilgiler çok önemlidir.

Olağanüstü durum, haberlerinin haber kaynaklarının önemli bir kısmı aynı zamanda afet yönetim sisteminin de aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü afet yönetimi, çok sektörlü, çok kurumlu dolayısıyla çok disiplinli bir yapı özelliği nedeniyle tüm bireyleri ve birimleri kapsamaktadır. Genel olarak medyanın olağanüstü durumlarda hem birincil haber kaynağı hem de haber aktörleri:

- Devleti yöneten siyasi erk ve kurumlar,
- Yerel yönetimler,
- Güvenlik güçleri,
- Diğer medyalar,
- Üniversiteler,
- Sivil toplum örgütleri,
- Meslek odaları, sendikalar,
- Deprem uzmanları,
- Uluslararası kuruluşlar,
- Halk (afetzedeler)dir.

Haber aktörlerinin düzenledikleri basın toplantıları, basın bildirimleri, ilgili kişi ve kurumların hazırladıkları raporlar, bilgilendirme toplantıları, bilimsel içerikli araştırma yazıları/makaleler medyanın ikincil haber kaynaklarını oluşturmaktadır.

Afet haber aktörü ve kaynağının iletileri haberin manşetini, başlıklarını ve bir sonraki haberin adımlarını belirlemektedir. Çünkü haber aktör/kaynaklarının bir kısmı suçlayıcı ve uyarıcı ifadeler kullanırken bir kısmı da savunmacı ve çaresizliği vurgulayan ifadeler kullanmayı tercih etmektedir. Haber kaynağının güvenilirliği, olayla bağlantısı, okuyucu/izleyici üzerindeki etkisi, sosyal statüsü ve unvanı, belgeler dayalı ifadeleri yanında medya kuruluşunun yayın politikası ve ideolojisi, medyanın tercihlerinde rol oynamaktadır.

Haber aktör/kaynak seçiminde, gazetelerin ideolojik yapılanmasına uygun önceden bilinen akademisyenler ve uzmanlar arasından tanınan üniversitelerin bilindik isimlerine yönelik yapılmaktadır. Siyasi erk, yerel yönetimler, muhalefet parti temsilcileri, sivil toplum yöneticileri, afet haberlerinin diğer en önemli haber kaynaklarıdır. Afetzedeler ise başlı başına olağanüstü durum haberlerinin vazgeçilmez öykü kahramanlarıdır. Haber iletilerinin içeriklerinde haber aktörlerinin olağanüstü durumun nedenleri, daha önce yaşanmış ve olabilecek riskler ve çözüm önerileriyle beraber birey ve kurumların birbirlerini suçlayıcı ifadeleri-

nin yer aldığı ve bu haber iletileri içeriklerinin önceki afet olgularıyla desteklenip pekiştirildiği iletileri paylaştığı yapılan çalışmalarda görülmektedir. Ancak olay yaşandığında ortaya çıkan sorun ve çözüm önerileri medya gündeminden düştüğünde en kısa sürede toplumun gündeminden de düşmektedir (Koç, Gündoğdu, 2008). “Cumhurbaşkanı Demirel: Depremın yarası sarılacak”, Cumhuriyet gazetesi, 18.08.1999, “İğne ile enkaz kazanlar”, 18.08.1999, Milliyet gazetesi, Felakete davetiye çıkarılıyor, Milliyet gazetesi, 09.11.1995.

Haber üretim süreci içerisinde haber kaynağı ve aktörüne ulaşım bilgi almak kadar, olay bölgesinde görev alan profesyonellerin medyayla iletişimleri ve bilgi aktarımları da o kadar önemli hâle gelmektedir. Zaman baskısı, her iki tarafı da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle medyayla iletişimi kolaylaştıracak iletişim uzmanlarının afet yönetim kademesi içinde olması gerekmektedir. Olağanüstü durum haberciliğinde toplumun olağanüstü durum bölgesinde yaşananlar ve yapılan müdahalelerle ilgili haber ihtiyacının karşılanmasında önemli ve doğru bilgi kaynakları çoğu zaman afet yönetiminde görev alan yetkililerdir. Olağanüstü durum bölgesinde yaşanan kaotik yapı çoğu zaman nesnel bilgiye ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Diğer önemli bir konu, haber kaynağı olarak olağanüstü durumdan etkilenen afetzedelerin seçimi ve haber öykülerinin kurgulanmasıdır. Bazen olağanüstü durumun etkileri tek bir bireyin yaşadığı acı, drama indirgenirken ya da bir kurtarıcıya odaklanırken diğer taraftan bunun birey ve toplum üzerindeki psikolojik etkileri unutulabilmektedir.

Sosyal ağlar ve yeni medyanın kullanımı, afetlerle ilgili toplumsal tabanlı ilk bilgilerin alınması ve yardım organizasyonlarının oluşumunda önemli iletişim kaynakları olarak dikkat çekmektedir. Ancak bilgi kaynağı olarak internet teknolojilerinin kullanımının beraberinde kolaylıklarının yanında bilgi boşluğuna ve bilgi kirliliğine yol açtığı da unutulmamalıdır.

5.2.3. Olağanüstü Durumlarda Medya Yoğun Olarak Kullanılan Söylemler

Olağanüstü durumlar hakkında, bilgi edinimi ve kanaat oluşumu büyük ölçüde, milyonlarca kimsenin paylaştığı medya söylemine dayanmaktadır. Hemen hemen başka hiçbir söylem tipi bu kadar çok insan tarafından aşağı yukarı aynı anda paylaşılamaz ve okunamaz. Olağanüstü durumlarda geçerli haber söylemleri siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel iktidarın bu olgularda etkilerinin neler olduğunu tanımlamaktadır.

Medyada yer alan olağanüstü durum söylemleri, olay olduğu andan itibaren, kendiliğinden, toplumda ortak bir duyu oluşturur. Bu ortak duyu, bireylere sanki oradaymış izlenimi verir. Bu ortak duyunun bir içeriği ve bir tarihi vardır.

Günümüzde, olağanüstü durumlarda oluşan ortak duyu biçimleri, önceki yaşanan benzer olayların imgeleri ve izleriyle doludur. Ortak duyu, maddi temel ve karmaşık üst yapılar arasındaki ilişkiyi tanımlar ve bu duyu, olağanüstü durumlarda, toplumların kanaatlerinin oluşumunu etkiler. Toplum içindeki, tüm farklı düzeyler arasında bir oйдаşma ve kaynaşma etkisi yaratan bu olaylarda, egemen yapı kayıp insan yaşantılarının ardından, resmî söylemle birlikte ekonomik yapıya ve bilimsel söyleme temellenir.

Olağanüstü durumlar konusunda bilgi üretimi ve düşünme biçimi kavramsallaştırmanın ve sembolleştirmenin bir bütünü olarak ilgili haber söylemlerinde ifadesini bulmaktadır. Olağanüstü durumlar toplumsaldır. Bu nedenle, olağanüstü durumlarla ilgili haber söylemleri; toplumsal ilişkilerin doğasına, okuyucu/izleyicinin toplumsal olarak birlikte örgütlenme tarzlarına, ekonomik ve sosyal yapıya bağımlı olarak gelişmektedir. Medya dünyasının kendine ait içsel yasaları, kuralları, kodları ve uzlaşmaları, çalışma dinamiği de bu haber söylemlerine yansımaktadır. Olağanüstü durumlarla ilgili haber söyleminde bu dinamik yapı, olayın kendinden kaynaklanan vurucu etkileriyle medya haber şovuna dönüşmektedir.

İnsanların en temel hakkı olan haberleşme, yardım sağlama ve alma haklarının pratikte ifadesi olağanüstü durumlarla ilgili haber söylemleridir. Bu haber söylemleri, bireylerin yan anlamsal kodlara, toplumun kurumlarına, inançlarına, düşüncelerine ve meşrulaştırmaya dair sahip oldukları toplumsal bilgi biçimlerinin yer aldığı söylemlerdir. Diğer haber söylemlerine göre, başat konumdadır.

Olağanüstü durumlarla ilgili haber söylemleri şu başlıklar altında toplanabilir.

- Korku söylemleri
- Empatik Söylemler
- Keder Yüklü Söylemler
- Tepki ve Öfke Söylemleri
- Suçlayıcı ve Savunmacı Söylemler
- Dinsel Söylemler
- Bilimsel Söylemler
- Siyasi/Resmî Söylemler

Olağanüstü durumlar medyadaki söylemler aracılığıyla günlük konuşmaların bir parçası olmaktadır. Bir bilim adamının söylediği (“depremlerle yaşamayı öğrenmeliyiz”) ya da bir siyasi haber aktörünün topluma mal olmuş bir sözü (“takdirilahî”) birçok konuda söylemin gücünü göstermektedir. Bu söylemler olağanüstü durumlarda rasyonel yaklaşımı ve çözüm önerilerini ikinci plana atmakta ilk sıraya dramatik sahnelerde dövünen arada isyan eden insanlar yerleşmektedir. İlgili haber söylemleriyle inandırılan hayaller ve senaryolar içinde insanlar mest edilirken her olağanüstü durum kısa bir süre sonra unutulmakta ve hemen bir diğeri onu

izlemektedir. Bu felaket tellallığı içinde politika ve medya olağanüstü durumları yazılı hafızalar olarak kaydetmektedirler.

1923-2000 yılları arasındaki tarihsel süreçte Türkiye’de, doğal afet söylemleri, haber metinlerine; Türk toplumunun nasıl bir siyasi ve sosyoekonomik değişim gösterdiğiyle ilgili açıklamalar şeklinde yansımaktadır. İnsanlar doğru olana değil, yaşadıkları ve algıladıkları dünyanın yaşam ritüellerine göre yönelim göstermektedir. Doğal afet haber metinleri, toplum ve bireylerin sosyal kimlik ve ilişkileriyle bilgi ve inanç sistemlerindeki farklılıklarında yaşanan değişime ayna tutmaktadır. Örneğin, 1939 yılında yaşanan Erzincan depremiyle başlayan “Zavallı ve Fakir Doğu” söylemi, 1999 Marmara depreminde yerini “45 Saniyelik Eşitlik” söylemiyle depremlerin sadece Doğu’da büyük yıkımlara yol açmadığı gerçeğine bırakmıştır. Medyamız yukarıdaki temel söylemlerin çoğunu kendi yaygın politikası ve ideolojisine göre biçimlendirerek sayfalarına taşımaktadır. Özünde değişmeyen, konjoktüre uygun olarak haber aktörlerince tekrar tekrar kurgulanarak dile getirilen haber söylemleri dört ana başlıkta toplanabilir (Koç, 2004).

1. Devletin Resmî Söylemi (Birlik beraberlik, yaralarınız sarılacak, devlet yanınızda, takdiriilahi, gereken yapılacak)

2. Pozitivist Doğa Söylemi (Doğa olayı, tedbir alınarak önlebilir, deprem fay zonları)

3. Dinî Söylem (Allah’ın gücü, Allah’ın uyarısı, takdiriilahi, kader, öldürmeyen Allah öldürmez)

4. Bilim Adamlarının Söylemi (Bilimsel söylem, şehir planlaması çarpık yapılaşma, denetimsiz ve dayanıksız yapılar, teknolojik gelişim ve afet yönetim sistemi)

Türk medyasında yer alan söylemlerin hangilerinin yoğun kullanıldığını anlatmak bazı gazetelerin birinci sayfalarına ve kullanılan fotoğraf örneklerine yer verilmiştir.

Keder ve Empatik Söylem

Tepki ve Öfke Söylemi

Savunmacı Söylem

Suçlayıcı Söylem

Yaşanan olumsuz olaylarda toplumun öğrenme ve bilinçlenme ihtiyacı, mevcut tehlike ve riske karşı neler yapması gerektiği, otoritelerin bu konuda ne tür önlemler aldıkları veya alacakları konusundaki olağanüstü durumlarla ilgili haber söylemleri medya gündeminin ilk sırasında yer almakta, hatta söylemleri gündem belirleyen konuma getirmektedir. İlgili haber söylemleri, bireylerin yaşadığı olayı nasıl bir değerlendirme eğiliminde olduğu ve ilgilerinin hangi yöne odaklandığıyla ilgilidir. İzleyicilerin olağanüstü durumlar karşısında takındıkları olumlu ya da olumsuz tavırlarda haber söylemlerine olan tutumu yansıtmaktadır.

5.8. Olağanüstü Durumlarda Medya Haberlerinde Etik Anlayış

Medya için olağanüstü durumlarda yaşanan olaylarda farklı görüş açılarının izleyici/okuyuculara sunulması pratikte haber objektifliğini yansıtır. Bir haberin doğru olup olmadığı, değişiklik gösterip göstermediği, farklı durumlarda eşit müdahalelerde bulunup bulunulmadığı, önemli kanıtlar yerine açıkça bir yöne meyilli olup olmadığı noktaları da haberde önem taşımaktadır. Objektiflik değeri düşük bir bilgilendirme, olağanüstü durum haberlerinde izleyici ve okuyucu kitlesine sıklıkla kapalı haber verme ve tam olarak bilgilendirmemek demektir.

Olağanüstü durumlarla ilgili haber hikâyelerinde genellikle moral ya da etik değerler pek yer almamaktadır. Ekonomik boyut pek çok noktada ön plana çıkarken haberler kısa vadeli sonuçlara dayalı olarak raporlanıp hikâye edildiği için kaynakları çoğu zaman yanlış olabilmektedir. Bu da haberin güvenilirlik özelliğine gölge düşürmektedir. Genel olarak medyada olağanüstü durumlarla ilgili yaklaşımların içerikleri, yaşanan olayın insanlar için ne ifade ettiği, oluşturduğu etki ve görünümün maliyeti, afete temellenen tahminsel yaklaşımların ne olduğu, haber değeri taşıyan araştırmalar bulunup bulunmadığıyla istatistiksel veriler (ölü, yaralı sayıları, maddi hasar kayıpları, çalışanlar vb.) ve toplumun sosyokültürel ve ekonomik değerleriyle ilgili olup olmadığıyla ilgilidir. Bu içerikler oluşturulurken duygusal ifadelerin yanında abartılar ve infiallere yol açacak söylemler tercih edilebilmektedir.

Medya eleştirmenleri olağanüstü durum haberleri içinde mest olmaktan bahsetmektedirler. Haberlerde somut enformasyon, yerini korku filmlerini aratmayacak korku ve duygusal sahnelere bırakılmaktadır. Zaman zaman günlük dehşetin propagandası yapılmaktadır. Medyada felaketler felaketimsi olmuş, afetzede sayısı nüfusuyla birlikte artmış, çevre tahribatı ise gelişen teknolojiyle global boyutlara ulaşmıştır. İzlenme oranlarını artırmak için olağanüstü durumlar dramatize edilerek aktarılmaktadır. Okuyucu/izleyici olaydan direk etkilen kişilerle aynı moral çöküşünü yaşar görünmektedir. İnsanlar kendilerine acıyarak haberleri takip etmektedir. Güvenin kaybolduğu pek çok konuda siyasiler, sözde uzmanlar, bilim adamları kaos ve rezaletlerden bahsederek nutuklar çekmektedir. Etik ve ahlaki değerler tartışma konusu olabilmektedir.

Haberlerdeki felaket sahnelerinin sansasyonel, hatta sadomazoistik cazibesi dikkat çekicidir. Bu açıdan haberlerdeki şüphe götürmeyen gerçeklik unsuru kendiliğinden bir fantaziye, duygusal vurgularla yüklü olan ve bazen kurgudan zorlukla ayırt edilebilen imajlarla anlatılan hikâye şeklinde dramaya dönüşmektedir (Esslin, 1991: 35). İzleyici miknatısla çekiliyormuş gibi ekranlardan ayrılamamaktadır. Yoğun ilgiye rağmen bu görüntü bombardımanında duyarsızlık kalkanı oluşmakta insani olarak büyük tepki gösterilecek ölüm ve şiddet haberleri sıradan haberler olarak sadece duygusuz bir şekilde seyredilmektedir.

Terörist saldırılarda, deprem, sel, yangın, kaza gibi felaket boyutuna ulaşan yıkımlarda ortaya çıkan cenazelerin, acıların mahremiyeti, haberlerde en fazla görmezden gelinen hususlar olarak öne çıkmaktadır. Duyguların/hassasiyetlerin istismarı, kötüye kullanımı birtakım toplumsal sorunlara, gerginliklere, çatışmalara sebep olmaktadır (Temiztürk, 2012).

Etik ilke ve uygulamalardan uzak, haber dilinin ve resimlerin bayağılaştırılarak çok sayıda insan kaybına yol açan daha fazla sayıda insanın zarar görmesine neden olağanüstü durumlar günlük olaylarla hatta bazen futbol karşılaşmalarıyla aynı üslupta sunulmaktadır. Ağlayan annelerin, fenalaşan eşlerin, şoke olmuş çocukların görüntülerinden seyirlik malzeme çıkartılması, yıkımların, felaketlerin, acıların ertesinde ailelerden izin almadan cenazeleri, ölümleri malzeme olarak kullanılması medyada sık rastlanan haber içerikleridir. Sonuç dehşet ve çılgınlığın normalleştirilmesi ve bu tür olaylara psikolojik hazırlıktır. Her gün yüzlerce ölü haberi verilmektedir. Kanımızca, Baudrillard “gerçek bir felaket olmayacak, çünkü sanal felaket koşullarında yaşıyoruz” derken yaşadığımız medya felaketselliğinden bahsetmektedir (Baudrillard, 1995: 29).

Çaresiz, yardıma muhtaç, gözü yaşlı insanlar, çökmüş, harabe hâlinde kullanılmaz duruma gelmiş binalar, doğanın tahribatından mucizevi kurtuluş hikâyeleri ve kahraman haber aktörleri metin içeriklerini zenginleştirmekte, ancak özel yaşama saygı bu imaj ve iletilerde unutulmaktadır. Rating kaygısı ve hız içinde olayın insani boyutu arka plana itilebilmektedir.

Medya bir insanın en zor anını haberleştirirken hangi hak ve kamusal fayda uğruna hareket ettiğinin açıklamasını yapabilmelidir. Acıların, üzüntülerin, duyguların haksızca sömürsünü yapmaktan sakınmalıdır.

6. Sonuç

Türkiye’de sigorta bilinciyle ilgili yeni yaklaşımlar, eğitim ve sağlıkla ilgili yeni uygulamalar afetler konusunda bazı risk ve tehlikeleri azaltırken artan nüfus, çarpık kentleşme ve küresel ısınma yeni, modifiye olmuş küresel risk ve tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Artan risk ve tehlikelerle ilgili yoğun bir enformasyon paylaşımı olmasına rağmen farkındalık, karar süreçlerine katılım, tedbir alma gibi can ve mal kaybını engellemeye dayalı pratiklerde başarı düşük düzeyde kalmaktadır. AFAD eski Başkanı Oktay’ın “Türkiye’yi afetler olmadan afetlere hazır hâle getirmek istiyoruz,” ifadesi temenni olmadan öteye gidememiştir. Soma maden faciası, Antalya’da yaşanan orman ve turistik tesislerdeki yangın ve son olarak Ardahan’da yaşanan Hortum olaylarında tedbir alma ve müdahale süreçlerine bakıldığında bu söylemin ülkemiz için geçerli olmadığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Her geçen gün sayı ve etki alanı genişleyen olağanüstü durumlarda önemli bir aktör olan medyanın kamusal yayıncılık temelli haber üretim sürecinde birey ve toplumu bilgilendirme, bilinçlendirme, süreci takip ve denetleme görevini yerine getirmesi beklenmektedir.

Çalışmada, medyanın olağanüstü durumlar oluştuğu anda kamuoyunu haberdar ettiği ve istediği takdirde yoğun olarak gündemde tuttuğu görülmektedir. Olağanüstü durum oluşmadan önce, medya da birçok kişi ve kurum gibi bu konuları hatırlamak istememektedir. Deprem, sel, terör ve trafik kazaları ölü/yaralı sayısıyla paralel sansasyonel söylemler, temel haber konularıdır. Olayın ortaya çıktığı ilk günlerde haber sayısının en üst düzeye çıktığı, olayın boyutuna göre üç günden sonra haber sayısındaki düşüşle birlikte olayın medya için önemini yitirdiği anlaşılmaktadır. 1999 Kentsel Marmara depremleri bu konuda istisnadır. Medya 30 günden fazla Marmara depremleriyle ilgili haber yapmıştır. Olağanüstü durumlarla ilgili haber aktörlerinin benzer söylemlerinin 1939 Erzincan depreminden bu yana sürdürüldüğü de çalışmada tespit edilmiştir. Benzer şekilde yaşanan olayın çok sayıda can kaybına yol açmasının nedenlerinin ortadan kaldırılıp kaldırılmadığı ya da sorumluların cezalandırılmasıyla ilgili haber sayısı da yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla araştırmanın hipotezleri doğrulanmıştır.

Görüldüğü gibi toplumsal düzeyde medyanın enforme ettiği iletiler ve gözlemlerimiz ışığında olağanüstü durumlarla ilgili belirli bir bilgi birikimi ve afet kültürü sahibi olduğumuzu söylemek mümkündür. Medya olağanüstü durum ge-

liştiği andan itibaren haber üretimi ve paylaşımı konusunda oldukça başarılıdır. Geçmişten bugüne taşıdığı benzer haber şemalarında bazen ölü ve yaralı sayılarını, bazen olağanüstü durum türünü, bazen de bilgi aktarımında bulunan haber aktörlerinin isimlerini değiştirdiğinde çok sorun yaşamamaktadır. Olağanüstü durumlarla ilgili her kademedede bilinç değişikliğini henüz oluşturmayı başaramadığımız için yaşanan can kayıpları sayısı arttığında uyanır gibi oluyor, bir başka kötü olay yaşanıncaya kadar tekrar uykuya dalıyoruz. Aynı şekilde medya da yer alan uyarı iletileri de can kayıplarını engelleyememektedir. Örneğin 07.08.2014 tarihinde iki gün boyunca medyada aracılığıyla fırtına ve sağanak yağış uyarısı yapılmış olmasına rağmen, iki can kaybının yaşandığıyla ilgili Hürriyet gazetesinin web sitesindeki haber, bireysel/kurumsal temelli anlayış ve altyapı sorunları giderilmeden sadece uyarıda bulunmanın da sorunu çözmediğini göstermektedir. Benzer şekilde halkımızda tedbir alma ya da bu tür durumlarla karşı karşıya geldiğinde ne yapması gerektiği konusunda yeterli bilgi ve bilince sahip değildir. Örneğin yaşadığı binanın depreme dayanıklı olmadığını bilmekte ama değiştirme iradesi göstermemektedir. Terör olayları ve mültecilerin yaşadıkları sorunlar da buna bir diğer örnektir.

Modern olarak tanımlanan ülkelerde de olağanüstü durumlarla ilgili problem yaşandığı düşünülürse, bu alanda devlet/özel kurum ve kuruluşlarla sivil toplum örgütleri, aile ve birey davranışları yanında ideoloji, güç ve kontrol konularında da araştırma sayısında artış olması gereği açıktır. Aynı zamanda kültürel yapıyla ilgili çalışmaların varlığı da olağanüstü durumlarda faaliyet gösterecek yönetim sisteminin etkinliğini arttıracaktır. Bir diğer önemli nokta teknoloji ve bilgi kullanımıyla ilgili çalışmaların kültürel yapı içinde değerlendirilmesidir. Olağanüstü durumların birey ve toplumlar tarafından nasıl algılandığı, bilgi boşlukları, uygulamada teknolojik yetersizlikler ya da teknolojinin kullanımına duyulan tepkiler sosyolojik araştırmaların konuları olmalıdır.

Olağanüstü durumlarda mücadele sürecini yöneten kişi/kurumların planlarında iletişim süreçlerine ve medyayla iletişim konularına ağırlık vermesi gereklidir. Bu süreci yöneten yapıda “medya iletişim” merkezi oluşturulması gereklidir. Burada konunun uzmanlarıyla hazırlanacak ilgili simülasyonlarla halka hangi mesajlar nasıl verilirse halk sürecin parçası olur ya da kim, neyi, nasıl, nerede söylese bu sürece katkı koyar? Bu sorularının yanıtları hem olağanüstü durumlar hakkında düşünce yapısında hem de davranış değişikliğinde olumlu değişimi sağlayabilir. Aynı şekilde medyanın da bu konuyla ilgili kendi içinde düzenlemelere gitmesi ve hizmet içi eğitimlerle bu alanda uzmanlaşmış medya profesyonellerinin artışının sağlanması gerekmektedir. Sadece haber üretim sürecini bilmek değil, aynı zamanda olağanüstü durumlar, yönetim süreçleri ve etkilerini içeren alan bilgisi

bu alandaki haberin içerik zenginliğini sağlayacak, etkinliğini arttıracaktır. Böylece medya profesyonelleri örneğin deprem sonrasında yaşanacak bir artçı sarsıntıda kendisini koruyabilecek tedbirleri alabilecek ya da terör olgularında nasıl haberler yapılırsa mücadele sürecine katkı koyabileceği konusunda yeni bakış açıları kazanabilecektir.

Kaynakça

- Alver, Füsün. (2011). *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bankoff, G. (2001). "Rendering the World Unsafe: Vulnerability as Western Discourse", *Disasters*, 25(1), 19-35.
- Bankoff, G. (2002). *Cultures of Disasters: Society and Natural Hazards in the Philippines*. London: Routledge.
- Borden, K.A., (2008), *Natural Hazards Mortality in The United States*, Basılmamış Doktora Tezi, Department of Geography, University of South Carolina.
- Borden, K. A., M.C. Schmidlein, C.T. Emrich, W.W. Piegorsch ve S. L. Cutter. (2007). "Vulnerability of U.S. Cities to Environmental Hazards", *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 4(2).
- Buckle, P. (1998). "Re-defining Community and Vulnerability in the Context of Emergency Management", *The Australian Journal of Emergency Management*, 13 (4), 21-26.
- Can, Halil. (2002). *Organizasyon ve Yönetim. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cannon, T. (1994). "Vulnerability Analysis and the Explanation of Natural Disasters", Ed. A. Varley, *Disasters, Development and Environment*, 13-30. London: John Wiley.
- (2008). "Vulnerability, 'Innocent' Disasters and the Imperative of Cultural Understanding", *Disaster Prevention and Management*, 17 (3), 350-357.
- Cottle, Simon (1998). "Ulrich Beck, 'Risk Society' and the Media A Catastrophic View?", *European Journal of Communication*, SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi), Vol. 13(1): 5-32.
- Cutter, S.L. ve C.T. Emrich. (2006). "Moral Hazard, Social Catastrophe: The Changing Face of Vulnerability along the Hurricane Costs", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 604, 102-112.
- Demirtaş, Hasan. (2000). *Kriz Yönetimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. Yıl: 6, Sayı: 23, s. 353-373, Yaz.
- Enarson, E., A. Fothergill ve P. Lori. (2006). "Gender and Disaster: Foundations and Directions", *Handbook of Disaster Research*. Ed. H. Rodriguez., E.L. Quarantelli ve R.R. Dynes, Springer, 130-146.
- Erdoğan, İrfan. (2006). "Türkiye'de Ulusal ve Yerel Gazetelerin Habercilik Anlayışları: Deprem Haberlerinin Karşılaştırmalı Analizi", *Selçuk Üniversitesi Dergisi*.
- Fiske, John. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*, çev. Süleyman İrvan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel. (2001). *Ders Özetleri 1970-1982*, çev. Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Genç, Fatma Nihal. (2008). "Kriz İletişimi: Marmara Depremi Örneği", *Selçuk Üniversitesi*

- İletişim Fakültesi Akademik Dergisi.
- Giddens, Anthony. (2010). *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (2000), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akınay, İstanbul: Alfa.
- Gündoğdu, O., Özçep, F., (2003). "Yaşanan Önemli Depremlerin Işığında Afet Yönetimi Problemi ve Değerlendirilmesi", *Türkiye 15. Jeofizik Kurultayı ve Sergisi; Bildiri Özetleri Kitabı*, 20-24 Ekim 2003, İzmir.
- Hurst, David K. (2000). *Kriz ve Yenilenme. Krizin Sunduğu Fırsatlar*, çev. Ela Gürdemir. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Işık Ö, vdğr. (2012). "Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri", *Okmeydanı Tıp Dergisi* 28 (Ek sayı 2): 82-123, 2012 doi:10.5222/otd.supp2.2012.082
- Jenkins, M.B. (1975). "International Terrorism: A New Mode of Conflict", *International terrorism and World Security*, Ed. D. Carlton., C. Schaerf, And London.
- İnal, Ayşe. (2009). "Haber Medyası, Siyaset ve Terör", *Terör ve Haber Söylemi*. Ed. M. Şeker, T. Şeker, Konya: Litaratürk Yayınları.
- Koç, Selma., Gündoğdu, Oğuz. (2008). "Medyada Afet Haber Aktörleri: Zeytinburnu Örneği", *TMMOB Bursa Kent Konseyi*, Bursa.
- Koç, Selma. (2014). "Türkiye'de Risk Toplumu Sürecinde Afet Gazeteciliği", *Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğin Uzmanlık Alanları*. Ed. Şebnem Çağlar, Konya: Litaratürk Yayınları.
- (2007). "Kamuoyunu Deprem Haberlerine Bakışı ve Deprem Algısı "Kocaeli Örneği", *KAYFOR:5*, Kocaeli.
- (2004). *1923-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Doğal Afetler: 1999 Marmara Depremleri Haber Söylemleri ve Kamuoyu Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Kolukırık, Suat., Tuna Meryem. (2009). "Türk Medyasında Deprem Algısı: Marmara Deprem Örneği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, BAHAR-2009 C. 8, S. 28, (286-298) ISSN:1304-0278.
- Özarslan, Zeynep. (2012). "23 Ekim 2011 Van Depremi Sonrasında Yaşanan Toplumsal Değişimde Yeni Medyanın Rolü", *II. Uluslararası İletişim Sempozyumu, Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm, Kırkıstan-Manas Üniversitesi Yayınları* 157, kongreler ve Sempozyumlar Dizisi: 25.
- Regeste, Michael, Judy Larkin. (1997). *Risk Issues and Crisis Management. A Casebook of Best Practice*. London: Kogan Page Limited.
- Rigel, Nurdoğan. (2000). "Medya Mırıltısı: Bilginin Enformasyona, Haber Kaynağının Haber Aktörüne Dönüşümü ve Deprem Haberleri", *I. Uluslararası İletişim Sempozyumu, Siyasal İletişim Dergisi*.
- Soydan, Ersoy, Nuray Alpaslan. (2014). "Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi", *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7.
- Şeker, Tülay, Sine Rengim. (2012). "Çocuk Zihninde Haber", *Global Media Journal, Yeditepe Üniversitesi Akademik Dergisi, Bahar Dönemi*, Sayı: 4.
- UN, 2010. *Keeping the Promise: A forward-looking review to promote an agreed action agenda to achieve the Millenium Development Goals by 2015. Report of the Secretary General (A/64/665)*.
- UNISDR, 2005. *Hyogo Framework of Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters (A/CONF/206/6)*.

- UNISDR, 2009. Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction: 2009-2011, Geneva.
- UNDP Türkiye İnternet Sayfası, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248>.
- Temiztürk, Hakan. (2012). "Türk Medyasında 'Olağandışı'nın Haberleştirilmesine Etik Bağlamda Eleştirel Bir Yaklaşım", Atatürk Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı: 3, Temmuz 2012, Erzurum.
- Timisi, Nilüfer; Dursun, Çiler. (2008). Medya ve Deprem, 17 Ağustos 1999 Depreminin Medyada Temsili. Ankara: Öncü Basımevi.
- Yurdigül, Aslı. (2014). "Olumsuz Olayların Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Sunumu: 'Soma Faciası' Üzerine Bir İnceleme Çalışması", E-GİFTER (Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi), Cilt:2, Sayı:4.
- Yüksel, Erkan. (1999). "Türk Basınının Deprem Felaketi Karşısındaki Tutumu: Kobe ve Dinar Depremleri Üzerine Bir Sunum Analizi Çalışması", Kurgu, Sayı: 16, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/22/bakanlar-sel-bolgesinde>. (<http://www.fema.gov/disas-terresponse>, 20.11.2003)
- www.annenberg.org/media, 22.04.2002.

Terör Olayları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol: Ankara'da Görev Yapan Televizyon Habercilerinin Konuya Yaklaşımı Üzerine Bir İnceleme

EMRAH ALPARSLAN KONUKMAN

Öz

Terör artık küresel bir tehdit hâline gelmekle birlikte, her an her yerde farklı biçimlerde ortaya çıkabilmekte, can ve mal kaybına neden olmaktadır. Terör saldırısı sonrası yaşanan gelişmeler özellikle televizyon kanallarından takip edilmektedir ve tematik haber kanalları bu noktada bireylerin haber alma ihtiyacını karşılamada önemli bir yere sahiptir. Yaşanan terör olayı, televizyon ekranlarında önce son dakika kuşaklarında yer alır. Ardından spiker, bu sıcak gelişmeye ilişkin ilk bilgileri verir. Kısa bir süre sonra olay yerinden haber ajanslarından gelen görüntüler ve muhabir bağlantılarıyla, yaşanan gelişmeler seyirciye aktarılır. Ancak, bu yayınların halkı korku ve paniğe sevk ettiğine ilişkin eleştiriler yöneltilmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) bu nedenle yayın yasağı uygulayabilmektedir. Araştırmada, Ankara'da görev yapan televizyon habercilerinin, terör olayları sonrası yapılan yayınların halkı korku ve paniğe sevk ettiğine ilişkin yargıya katılıp katılmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, mesleki refleks ve rekabetin otokontrollü bir yayıncılığa fırsat verip veremediği ve RTÜK'ün yayın yasağına ilişkin yaklaşımları da öğrenilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle terör, medya ve terör ilişkisi, olağanüstü dönemlerde yayıncılık konularına değinilmiştir. Tematik haber kanallarından TRT Haber, CNN Türk, 24 TV, Habertürk TV, A Haber ve TGRT Haber kanalının Ankara haber merkezlerinde çalışan; muhabir, kameraman, editör ve haber müdürleri örneklem olarak alınmıştır. Nicel araştırma yöntemi çerçevesinde, medya mensuplarına 5'li Likert Ölçeği'nde hazırlanmış ayrı sorulardan oluşan anket uygulanmış, veriler SPSS programında değerlendirilmiştir. Çalışmada, terör olayları sonrası yapılan yayınların halkta korku ve paniğe neden olup olmadığına ilişkin medya mensuplarının farklı düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, mesleki refleks ve rekabetin otokontrollü bir yayıncılığı sağlayıp sağlamadığına ilişkin de bulgular elde edilmiş. RTÜK'ün yayın yasağını haklı bulan ve doğru bulmayanların oranlarının ise birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Medya, Televizyon, Yayıncılık, Otokontrol, Yayın Yasağı

Makale Geliş Tarihi : 07.10.2016

Makale Kabul Tarihi : 05.01.2017

Yapım ve Yayın Görevlisi, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Ankara, Türkiye

Broadcasting After Terror Incidents and Auto - Control: A Research on the Attitudes of Television Reporters in Ankara

EMRAH ALPARSLAN KONUKMAN

Abstract

After terror has become global threat, it has become it is possible to happen anytime anywhere with different types and scale, and causes loss of life and property. The incidents happening after terror attack are learned via television channels, and at this point thematic news channels play significant role on ensuring information needs of people. Terror incident occurred is stated as breaking news on television channels. Then, news presenter gives the first information about the news flash. After a while, the latest news supplied by press agents and live connection from the area is conveyed to the audience. However, there are critics about the fact that those news creates public fear and panic. Based on this fact, Radio and Television Supreme Council may carry out broadcasting ban. In this research, it is tried to be figured out that if news channel members in Ankara are agree with the idea that broadcasting after terror incident creates fear and panic or not. Besides, weather occupational reflex and rivalry give an opportunity to ensure a self-controlled broadcasting or not, and their attitudes towards the RTUK's broadcasting ban are tried to be comprehended.

In this research, terror, the relation between media and terror, broadcasting at extraordinary times are the primarily mentioned topics. As a sample in the research reporters, camera-men editors news managers working at Ankara offices of those Thematic news channels TRT HABER, CNN TURK, 24 TV, HABERTURK TV, A HABER and TGRT HABER were taken. Within the quantitative research method, a poll, prepared in Five Point Likert Scale and consisting of separate questions, was applied to those media members. And the data was analyzed in SPSS. In the research, it was concluded that media members think differently about the fact that if broadcasting after terror incidents causes public fear and panic. Moreover, findings about the fact that if occupational reflex and rivalry ensures self-controlled broadcasting were reached. Both the percentages of the ones who support RTUK's broadcasting ban, and the ones who oppose to it, were concluded that they are close to each other.

Keywords: Terror, Media, Television, Broadcasting, Auto-control, Radio and Television Supreme Council, Broadcasting Ban

1. Giriş

Günümüzde sosyal medya her ne kadar en sık kullanılan kitle iletişim aracı olsa bile; ilk teknik icadı 1873 yılına kadar dayandığı belirtilen televizyon, ses ve görüntünün birlikteliğiyle; bireyler tarafından en çok takip edilen kitle iletişim araçlarından biridir. Televizyon kimilerine göre seyredilmesi keyif verici; kimilerine göre insanları hipnoz eden zararlı bir araçtır. Gerbner'e göre televizyon merkezileşmiş bir öykü anlatma sistemidir. Draması, reklamları, haberleri ve öteki programlarıyla her izleyici eve bir ortak imajlar ve iletiler dünyası getirir (Alemdar – Erdoğan, 1998:181) Raymond Williams “hem teknolojik, hem de kültürel bir biçim” olarak niteler; yani televizyon bir yanıyla teknik bir araçtır, diğer yanıyla ise kültür üretim, aktarım ve tüketim (yeniden – üretim) ortamıdır. (Mutlu,1999:11) Bu nedenle televizyon, sanattan spora, sinemadan belgesele, dizilerden habere vb. içeriğiyle insanların taleplerini karşılayan yerel, ulusal ve uluslar arası kanalları içerisinde barındırır. Özellikle dünyada olup biten bütün gelişmeleri kısa sürede ve canlı olarak sıcaklığına öğrenmek artık bir kumanda düğmesine basmak kadar yakındır.

Bireyler çevresinde, ülkesinde ve dünyada neler olup bittiğine dair gelişmelerden haberdar olmak için, gün içerisinde tematik haber kanallarını izleyebilmektedir. Çünkü, 24 saat haber mantığıyla yayın yapan bu kanallar, yaşanan gelişmeleri canlı bağlantılarla kısa sürede seyirciye ulaştırabilmektedir. Örneğin, küresel bir tehdit haline gelen ve son yıllarda sayısı gittikçe artan terör olayları, çok kısa sürede olay yerinden canlı görüntülerle yayınlanabilmektedir. Önce son dakika kuşaklarıyla yaşanan terör olayının bilgisi verilir. Ardından spiker, yaşanan bu gelişmeyi seyirciye aktarır. Olay yerinden haber ajanslarının geçtiği görüntüler ve muhabir bağlantılarıyla, yaşanan gelişmeler çok kısa bir süre içerisinde ekranlara taşınır. Ancak, bu yayınlar halkı korku ve paniğe sevk ettiği gerekçesiyle de eleştirilmektedir. Bu çalışmada saha araştırması yöntemi çerçevesinde, medya mensuplarının bu eleştiriye katılıp katılmadıkları, otokontrollü bir yayının mümkün olup olmadığı ve terör olayları sonrası gerçekleştirilen yayınlara ilişkin düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Muhabir bağlantı yaparken, kameraman olay yerini görüntülerken, editörler son dakika kuşakları yazarken halkı korku ve paniğe sevk ettiklerini düşünüyorlar mı? Mesleki refleks ve rekabet gereği, terör saldırısı sonrası otokontrollü bir yayın yapma imkanına sahipler mi? RTÜK'ün uyguladığı yayın yasağını doğru buluyorlar mı? sorularına yanıt aranmıştır.

2. Terör Kavramı

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde ikiz kulelere yapılan saldırı, terörün artık küresel bir tehdit haline geldiğinin bir göstergesidir. Son yıllarda başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde terör saldırıları artış gösterirken;

Türkiye 30 yılı aşkın süredir PKK ve son yıllarda ise DEAŞ gibi terör örgütleriyle mücadele etmektedir. Terör, artık bir ülke veya coğrafi bir bölgenin lokal sorunu olmaktan çıkıp; tüm dünya ülkelerinde her an yaşanabilecek bir tehlike haline gelmiştir.

Etimolojik olarak bakıldığında “Fransızca’da *terreur*, İngilizce’de *terror* sözcükleri Latince kökenli olup “*terrere*” sözcüğünden türetilmiştir. *Terrere* kelimesi 13. Yüzyılda Latince’den alındığından itibaren *peur*, *prayer*, *effroi*, *epouvante* gibi bireysel psikolojik bir ruh hali olan korku devinimini ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır. (Zafer,1999:1) Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “yıldırı” olarak tanımlanmaktadır. (<http://www.tdk.gov.tr/>)

“Fransızca *Petit Robert Sözlüğü 1789* Fransız Devrimi sonrasında terör sözcüğünün büründüğü anlamı şöyle tanımlar: “Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku.” Bu sistemin yarattığı havaya terör, sistemin taraftarları veya uygulayıcılarına ise terörist denir.” (Arda,2003:581)

Bir diğer tanıma göre, “Topluma korku salma, insanları korkutma ve yıldırma eylemlerinin tümüne terör denilmektedir. Siyasi bir amaca ulaşmak için bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Latince kökenli terör sözcüğü büyük korku ya da korkudan titreme anlamına gelmektedir. (Gönenç,2002:282)

Belki de en geniş kapsamlı tanım 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nda yapılmıştır:

Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerinin, siyasi hukuki, sosyal, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak. Türk Devleti ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>)

3. Terör Olayları ve Medya İlişkisi

Kitle iletişim araçlarının her geçen gün gelişmesi, bilgiye hızlı ve kolay ulaşılabilmesi, bireylerin haber alma özgürlüğünün daha da genişlemesine neden olmaktadır. Ancak, terör olayları ve bunların medyada yer alış biçimi birçok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Bir yanda halkın haber alma ihtiyacını karşılama çabası, diğer yanda ise haberlerin teröre hizmet edip etmediği, halkta korku ve paniğe sebep olduğu ikilemi yaşanmaktadır. Bu da medyada terör olaylarının yer alma şeklini tartışır hale getirmektedir.

Türkiye’de, medya ve terörün birbirinin bir parçası haline geldiği, karşılıklı bir kullanım içerisinde olduğuna ilişkin çeşitli görüşler ve eleştiriler de dile getirilmektedir. Örneğin; “Terör ve medya öteden beri iç içe olmuş iki alandır. Terörist eylemlerin birincil amacı medyanın ilgisini çekmektir. Terör medyayı kullanarak toplumsal infial yaratmaya çalışırken medya da terör olaylarını abartarak ve manipülasyon malzemesi haline getirerek, aynı sahneleri sürekli tekrar ederek reyting ve maddi kazanç elde etmektedir. Hatta medyada olaylar dramatikleştirilerek, kan, gözyaşı ve acıyla sulandırılarak verilmekte, topluma korku pompalanmaktadır. Ne yazık ki medya için bu gibi kötü olaylar her zaman en iyi haber konusu olarak görülmektedir.” (Devren,2015:89) Kaldı ki, terör haberlerine toplumun ilgisinin fazlalığı kötü haberin haber değerinin yüksek olması ve kitle iletişim araçları arasındaki rekabet gibi etmenler de terör olaylarının haber olarak değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. (Korkmaz,1999:159) Bu noktada medyada terör olaylarının verilmiş biçiminin bir propagandaya dönüştüğüne ilişkin görüşler ön plana çıkmaktadır. Fendoğlu’na göre (2012); Türkiye’de ve dünyada terör, amacını gerçekleştirmek için özellikle ekranları kullanmak ister. Aslında terör bir reklam ve propaganda yöntemidir, demokratik yöntemle amacına ulaşamayan kesimlerin kendi güçlerini kanıtlamak için kullandıkları bir reklam biçimidir. Bu nedenle medya her türlü propagandanın en etkin aracı konumundadır. Sesini kitlelere duyurmak isteyen herkes medya içeriklerinde kendisine yer bulmak istemektedir. Terörist eylemin bu anlamda da amacı sesini duyurabilmek, varlığını ortaya koyabilmektedir. Medyada yankı bulmayan, terörist eylem bu amacına ulaşılabilir sayılmamaktadır. (Yüksel,2006:30) Amichai’ye göre, (2007:240) bunu birkaç şekilde yapıyorlar. Pasif Kullanım: Bir çok durumda terörün, prime time da yapıldığını görüyoruz. (Medyanın gözü önünde eylem yapma) Aktif Kullanım: Teröristler medyayı mücadelelerinde aktif bir araç olarak görürler. En büyük internet ve global televizyon kanalları CNN, Elcezire, El Arabia vs.

4. Televizyon Yayınlarında Terör Olayları ve Yayın Yasağı

Çok sayıda insan kayıplarının yaşandığı felaketler (deprem, uçak kazası, grizu patlaması, kasırga vb.) ve terör saldırıları gibi, gündelik hayatın rutininin dışında gelişen her olay televizyon kanallarında geniş yer bulmaktadır. Terör olaylarının televizyon kanallarında canlı olarak verilmesi, olay yerinden yapılan muhabir bağlantıları ve son dakika kuşaklarında verilen bilgilerin, reyting kaygısıyla hareket edilerek, bilmeden teröre hizmet ettiğine ilişkin yaklaşımlarda görülmektedir.

Yücedağ’a göre (2002:110) “Bu görüntüler izleyiciyi çekmekte bu tür organlara reyting getirmektedir. Reyting artışı da reklam pastasındaki payı her geçen gün biraz daha arttırmaktadır. Medyada şiddet, terör ve savaş sahnelerinin programlarda ve ana haber bültenlerinde çokça olmasının tek gerekçesi olarak reyting kaygısı gö-

rülmelidir.” Doğrusu, izleyici haberleri bilmek istemekte, bilme hakkına saygı gösterilmesini talep etmektedir. Televizyoncu ise, reyting oranını arttırmak istemekte, halkın bilgi edinme hakkına saygılı davranma yolunu seçmektedir. (Fendoğlu, 2012)

Bu noktada televizyonda terör saldırısı sonrasında yaşanan gelişmelerin nasıl verildiği önem taşımaktadır. “Örneğin, bir televizyon kanalında yayını kesip “şok haber”, “flash flash flash” ya da “son dakika” gibi uyarılara yaşanan olaylar “sıcağı sıcağına” kamuoyuna duyurulmak mıdır? Duyurulacaksa bu sunum ve haber görüntüleri nasıl olmalıdır? Ortaya çıkan “dehşet tablosu” görüntülere nasıl yansımalıdır? Haberi sunanlar nasıl davranmalıdır? “Dehşet ve kaos ortamından nasıl etkilenmeli ve bunu nasıl izleyicilere yansıtmamaktır? Haber sunucusunun duruşu, bakışı, ses tonu, el ve kol hareketleri, jest ve mimikleri hangi mesajları içermektedir? (Yüksel,2006:41)

Terörün özellikle görsel medyadan yararlanmasındaki istekliliği ve medyanın, özellikle de televizyonun bu talebe aynı isteklilikle yanıt vermiş olması terörü araç olarak görenlere yeni yaklaşımlarda bulunma ve taktik geliştirme zorunluluğunu doğurmuştur. Eylemlerin daha çok ses getirebilecek medyanın, televizyonların ulaşabileceği yerlerde seçiliyor olması bunun temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Bu anlamda, eylemlerin medyatikleştirilmesi olarak tanımlanabilecek bir yaklaşımdan bahsedilebilir. (Orhon,2006:168)

Terör saldırısının halkta korku ve paniğe yol açtığı kamuoyunu etkilediği dönemlerde kontrol mekanizmaları devreye girmektedir. Terör olayları sonrasında gerçekleştirilen televizyon yayıncılığında her ülkenin dinamikleri farklı tepkilerle bu süreci kontrol etmeye çalışmaktadır. Türkiye’de yaşanan terör saldırıları sonrası yapılan yayıncılığa Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yayın yasağı getirilerek müdahale edilebilmektedir. Zira, yayınlarda verilen bilgi ve görüntülerin halkı korkuya, paniğe ve endişeye sevk ettiğine ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Diğer ülkelerde bu refleks farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin 11 Eylül saldırısı sonrası Pentagon, medya kuruluşlarına haberlerin veriliş şekillerine ilişkin tavsiye ve telkinlerde bulunabilmiştir. Avşar, (2003:14) yaşanan gelişmeyi şöyle özetlemektedir: “Pentagon’un tavrı, Amerikan yönetiminin bu tavrı bir sansür müdür? Hayır, bunu Amerikan medyası sorumlu yayıncılık olarak ifade etti biliyorsunuz, kendisi de tartıştı, sorumlu yayıncılık dedi. Sonra Afganistan’a bir hareket düzenlendi. Düzenlenen bu hareketle ilgili, El Cezire Televizyonu’nun yayınlarına ilişkin, biliyorsunuz yine Amerikan yönetimi bir tavır geliştirdi: “Lütfen bu yayınları sorgulayın” diyebildi. Yayıncılar da “Biz bunları sorgulayacağız” dediler.

BBC’nin (British Broadcasting Corporation) terörle ilgili yayın ilkelerine bakıldığında şunlar görülmektedir; Ceset görüntüsünden sakınılmalıdır. Ölü ve yaralıların yakın çekimi yapılmamalıdır. Terör haberleri ancak özenle vermelidir. Medya, terörün propagandasına ve tanıtımına alet olmamalıdır. (Fendoğlu:2010)

5. Olağandışı Dönemlerde Yayıncılık

Ulusal televizyon yayıncılığı hem teknik hem de medya personeli açısından geniş bir ekip tarafından gerçekleştirilir. Televizyon yayını (televizyon broadcasting) elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) enerjisi aracılığı ile bir olayın, iletinin (söz-müzik) topluma hem ses, hem de görüntü (optik) olarak aktarılmasıdır. (Aziz,2006:16) Bir başka ifadeyle yayıncı televizyon kuruluşu ya da yayın platformu tarafından bir yayın akış çizelgesine bağlı olarak karasal, uydu ve kablo aracılığıyla gerçekleştirilen şifreli ya da şifresiz yayın hizmeti. (TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü, 2015:347)

Televizyon kanalları belirlenmiş günlük yayın akışını sürdürürken yaşanan olağandışı gelişmeler bu akışı değiştirebilir. Örneğin, terör saldırısı, patlama, deprem, uçak kazası vb. birçok olumsuz gelişmeler özellikle tematik haber kanallarının yayınlarının rutin akışını yarıda keserek bu olağandışı gelişmeye yönelik özel yayına geçmesine neden olabilmektedir. Canlı bağlantılar, olay yerinden ilk sıcak görüntüler ile birlikte haber kanalları böyle bir dönemde en çok tercih edilen kanalların başında gelir. Örneğin, büyükşehirlerde terör örgütlerinin bomba yüklü araçlarla yaptığı saldırılar, rutin akışın değiştirerek gündemin önceliği haline gelir. Saldırı sonrası olay yerinden gelen ilk görüntü ve bilgiler, yaralı ve ölü sayısı, patlamanın nasıl gerçekleştiği ve kimin yaptığı gibi birçok soru bu yayınlar sırasında netleşir ve izleyicilere aktarılır. Bir gazete muhabiri kendi haberini yazarken bireysel bir çalışma içerisinde; ancak televizyon yayıncılığında muhabirden kameramana, reji ekibinden spikere kadar çok sayıda medya çalışanı bu sürecin bir parçasıdır.

Yayıncılık bir ekip işidir ve bu tür olağandışı zamanlarda da hızlı bir ekip çalışmasını gerektirir. Olay yerinde muhabir, kameraman ve uplink (Canlı Yayın Aracı) ekibi; merkezde ise spiker, reji ekibi, editör ve haber müdürü ile geniş bir ekip çalışmasıyla bu yayınlar gerçekleştirilir.

Bu noktada yaşanan terör saldırıları ve sonrasında yaşanan gelişmelerin izleyiciye aktarılması son derece hassas bir döneme işaret eder. Olay yerinden verilen görüntülerin, muhabirin veya spikerin olayı anlatım biçimi son dakika kuşaklarında yer alan ifadeler bir bütünlük oluşturmaktadır. Ancak, seyirci de panik, korku, endişe, tepkiye neden olup olmaması açısından da büyük bir hassasiyet ve sorumluluk gerektirmektedir.

6. Araştırmanın Amacı

Ankara'da 10 Ekim 2015'te Gar'da, 17 Şubat 2016'da Merasim Sokak ve 13 Mart 2016 tarihinde Atatürk Bulvarı'nda Güvenpark yakınında terör saldırıları yaşanmıştır. Haber kanallarının Ankara temsilciliklerinde görevli medya çalışanları bu olağandışı gelişmeleri kamuoyuna aktarmak için büyük çaba sarf etmiştir. Araştırmada, bu yayınlarda görev yapan veya yapacak olan medya mensuplarının konu-

ya ilişkin yaklaşımlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Mesleki refleks ve rekabetin, medya mensuplarının otokontrollü bir yayın yapmalarına engel midir? Halkta korku ve paniğe sevk edecek bir habercilik yaptıklarını düşünüyorlar mı? RTÜK'ün yayın yasağını haklı buluyorlar mı? sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır. Çünkü mesleki refleks ve rekabetin, otokontrollü bir yayının yapılmasına engel olabildiği varsayılmaktadır. Bu da doğal olarak halkta korku ve paniğe neden olabilecek bir yayının yapılabilmesine neden olabilecektir. Dolayısıyla, RTÜK'ün yayın yasağının da bu nedenle normal karşılanabileceği düşünülmektedir.

7. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, yukarıda belirtilen sorulara cevap bulabilmek için nicel araştırma yöntemi olarak saha araştırması çerçevesinde deneklere anket tekniği uygulanmıştır. Muhabir, kameraman, editör ve haber müdürlerine ayrı ayrı uygulanan 5'li Likert Ölçeği ile hazırlanmış, araştırmanın amacına ulaşmak için belirlenmiş olan 6 adet tutum bildiren soru yöneltmiştir. Anketler, örneklem olarak alınan televizyon kanallarına gidilerek yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programına girişi yapılarak ortaya çıkan frekans değerleri üzerinden değerlendirilmiştir.

8. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın evrenini Türkiye'de yayın yapan tematik haber kanalları oluşturmaktadır. Yayın ağı ve izlenme oranlarına göre en çok izlenen haber kanalları olan TRT Haber, A Haber, CNN Türk, 24 TV, TGRT Haber, Habertürk TV örneklem olarak alınmıştır. (NTV, söz konusu anketin çalışanlarına uygulanması konusunda olumlu bir yanıt vermediği için, örneklem dışında kalmıştır).

Örneklem, zaman ve maliyet açısından, ayrıca Ankara'da yaşanan terör saldırıları sonrası yapılan yayınlar baz alındığında için, bu kanalların Ankara Bürolarında görev yapan muhabir, editör, kameraman ve haber müdürleriyle sınırlandırılmıştır. Ankete 24 Muhabir, 19 Kameraman, 9 Editör ve 4 Haber Müdürü olmak üzere toplamda 56 denek katılmıştır.

9. Bulgular

9.1. Muhabirler Açısından Terör Saldırıları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol

Ankete, televizyon kanallarının Ankara'da görev yapan 9'u Kadın 15'i Erkek olmak üzere 24 muhabir katılmıştır. Terör saldırıları sonrası olay yerine giden muhabirlerin habercilik refleksleri, mesleki rekabet, halkın haber alma ihtiyacı ile otokontrol konusunda görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 1: Terör saldırıları sonrası olay yerine giden muhabir, mesleki refleks gereği olay yerinden ilk bilgileri verme yarışı içerisindeyken otokontrol uygulamayı düşünemez.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	3	12,5	12,5	12,5
Katılmıyorum	10	41,7	41,7	54,2
Fikrim Yok	0	0	0	54,2
Katılıyorum	5	20,8	20,8	75,0
Tamamen Katılıyorum	6	25,0	25,0	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Tablo 1'e göre; muhabirlerin yüzde 12,5'i Hiç Katılmıyorum cevabını verirken; Katılmadığını ifade edenlerin oranı ise, yüzde 41,7 toplam da ise yüzde 54,2 bu tutum sorusuna katılmamaktadır. Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum yanıt verenlerin oranı yüzde 45,8 olup, bu tutum sorusuna katılan ve katılmayanların oranları birbirine yakın çıkmıştır.

Habercinin olay yerine gittiğinde diğer meslektaşlarıyla olan rekabet ve mesleki refleks nedeniyle, otokontrollü bir yayın yapamayacağına ilişkin varsayımın, muhabirlerin verdikleri cevaplara göre değişken olduğu görülmektedir. Bu da, muhabirlerin yayın sırasında kendi bilgi, birikim ve tercihinin göre gerekli noktalarda seyirciye bilgi verirken bir otokontrol sağlayabildiğini göstermektedir.

Tablo 2: Muhabir olay yerinden bağlantı yaparken, seyirciler korku ve paniğe kapılır mı düşüncesine göre hareket edemeyebilir.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	3	12,5	12,5	12,5
Katılmıyorum	10	41,7	41,7	54,2
Fikrim Yok	0	0	0	54,2
Katılıyorum	9	37,5	37,5	91,7
Tamamen Katılıyorum	2	8,3	8,3	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Bu tutum sorusuna genel olarak katılmadıklarını ifade edenlerin oranı yüzde 54,2, katıldığını belirten muhabirlerin toplam oranı ise yüzde 45,8'dir. Birbirine yakın sonuçlar, muhabirlerin olay yerinden bağlantı yaparken seyircinin korku ve paniğe kapılır mı düşüncesine göre hareket etme noktasında yarı yarıya görüş ayrılığında olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Muhabirlerin olay yerinden bağlantı yaparken, kurduğu cümleler ve aktardığı bilgiler, ses tonu, anlatma biçimi gibi birçok unsurun seyirci üzerinde panik ve korku oluşturduğuna ilişkin varsayıma, ankete katılan deneklerin yarı yarıya katılmadığı görülmektedir. Burada, muhabirlerin bu bilinçle hareket edebildiği ve endişe, panik ve korku ortamı oluşmamasına özen gösterebildiğine ilişkin kanaati ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3: Muhabirin, diğer haber kanallarının muhabirlerinden önce hızlı ve doğru bilgiyi vermek adına herhangi bir otokontrol uygulama şansı yoktur ve o an düşünemez.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	3	12,5	12,5	12,5
Katılmıyorum	11	45,8	45,8	58,3
Fikrim Yok	3	12,5	12,5	70,8
Katılmıyorum	3	12,5	12,5	83,3
Tamamen Katılıyorum	4	16,7	16,7	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Elde edilen verilere göre ankete katılan muhabirlerin toplamda yüzde 58,3'ü bu tutum sorusuna katılmadığını belirterek otokontrol uygulanabileceğini ifade etmiştir. Muhabirin otokontrol uygulama şansının olmadığını düşünenlerin toplam oranı ise yüzde 29,2'dir. Sonuca göre, muhabirlerin büyük bir çoğunluğu otokontrol uygulanabileceğini belirtmektedir.

Terör saldırısı sonrası olay yerine giden muhabirlerin, canlı bağlantı yapabilmek ve olay yerinden bilgi verebilmek için elde ettiği bilgileri teyit ederek veya otokontrollü bir şekilde ifade edebilmesinin çokta mümkün olamadığına ilişkin varsayıma, muhabirlerin büyük bir bölümü katılmamaktadır. Buradan hareketle, muhabirlerin ilk etapta elde ettiği bilgilerin teyidini almadan, ham bilgileri vermekten çekindiği, bunun gerek yanlış bilgi aktarımı gerekse korku ve panik oluşturmamak adına, resmi makamlardan teyit alınana kadar net olmayan bilgileri paylaşmamaya çalıştığı düşünülebilir.

Tablo 4: Muhabirlerin, terör saldırısı sonrası olay yerinden yaptığı bağlantılardaki anlatımları halkı korku ve paniğe sevk etmektedir.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	2	8,3	8,3	8,3
Katılmıyorum	12	50,0	50,0	58,3
Fikrim Yok	2	8,3	8,3	66,7
Katılıyorum	6	25,0	25,0	91,7
Tamamen Katılıyorum	2	8,3	8,3	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

Muhabirlerin yüzde 58,3'ü terör saldırısı sonrası olay yerinden yapılan bağlantıların halkta korku ve paniğe neden olduğuna ilişkin düşünceye katılmadığını belirtirken; yüzde 33,3'ü ise korku ve paniğe neden olduğunu ifade etmiştir.

Yaşanan terör olayı sonrasındaki haber aktarımının, halkta korku ve paniğe neden olduğuna ilişkin muhabirlerin herhangi bir sorumluluk duymadığı görülmektedir. Bu, muhabirlerin canlı bağlantılar sırasında kendi aktarımlarından ziyade, yaşanan olayın toplum bazında bir korku veya paniğe neden olabileceği; bu korku ve paniğin yapılan canlı bağlantılar neticesinde oluşmayacağı, bağlantı sırasında kullanılan cümle ve aktarılan bilgilerin de topluma korku salık vermediğine ilişkin bir düşünceye sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 5: Yaşanan terör olayı sonrasındaki televizyonlarda yayınlanan görüntüler, canlı bağlantılar, son dakika bilgileri korku ve paniği arttırdığı için RTÜK'ün yayın yasağı getirmesi doğru bir karardır

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	7	29,2	29,2	29,2
Katılmıyorum	7	29,2	29,2	58,3
Fikrim Yok	3	12,5	12,5	70,8
Katılıyorum	3	12,5	12,5	83,3
Hiç Katılmıyorum	4	16,7	16,7	100,0
Toplam	24	100,0	100,0	

RTÜK'ün yayın yasağını haklı bulanların toplam oranı yüzde 29,2'de kalırken; yayın yasağını doğru bulmayanların oranı ise yüzde 58,3'tür.

Muhabirlerin büyük bir oranı, terör olayı sonrasında yapılan yayınların, halkı korku ve paniğe sevk ettiğine ilişkin yargıya katılmadığını, RTÜK'ün yayın yasağını doğru bulmadıklarını belirtmiştir. Bu düşünceye sahip olan muhabirlerin, haberin konusu ne olursa olsun bireylerin haber alma özgürlüğü çerçevesinde konuya yaklaştıkları düşünülebilir.

9.2. Kameramanlar Açısından Terör Saldırıları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol

Ankete, televizyon kanallarının Ankara'da görev yapan 19 haber kameramanı katılmıştır. Terör saldırıları sonrası olay yerine giden kameramanların habercilik refleksi, mesleki rekabet, halkın haber alma ihtiyacı ve otokontrol konusunda görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 6: Kameraman, olay yerini görüntülerken diğer meslektaşlarıyla olan rekabetten dolayı otokontrol uygulamaz.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	0	0	0	0
Katılmıyorum	4	21,1	21,1	21,1
Fikrim Yok	2	10,5	10,5	31,6
Katılıyorum	7	36,8	36,8	68,4
Tamamen Katılıyorum	6	31,6	31,6	100,0
Toplam	19	100,0	100,0	

Kameramanların otokontrol uygulamadığı ifadesine Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum yanıtı verenlerin toplam oranı yüzde 68,4 iken; yüzde 21,1'i ise bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Buna göre, kameramanların mesleki rekabetten dolayı otokontrol uygulayamadığını söylenebilir.

Terör olayı sonrasında canlı yayında öncelikle beklenen, konuya ilişkin bilginin yanı sıra, olay yerinden gelecek ilk görüntülerdir. Olay yerine giden kameramandan terör saldırısının gerçekleştiği yerden hızlı bir şekilde görüntü vermesi beklenir. Bu durum, kameramanların zamanla yarıştığı için terör saldırısının yaşandığı yerden ilk geçtiği görüntülerde herhangi bir otokontrol uygulama vakti ve düşüncesinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 7: Kameraman mesleki refleks gereği, terör saldırısının yaşandığı yeri görüntülerken seyircilerin nasıl etkileneceğini çoğu zaman düşünemez.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	3	15,8	15,8	15,8
Katılmıyorum	5	26,3	26,3	42,1
Fikrim Yok	0	0	0	42,1
Katılıyorum	7	36,8	36,8	78,9
Tamamen Katılıyorum	4	21,1	21,1	100,0
Toplam	19	100,0	100,0	

Tablo 7'ye göre, kameramanın görevini yaparken izleyicinin nasıl etkileneceğini düşünmediğine ilişkin tutum sorusuna katılanların toplamı yüzde 57,9; Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum ifadesini belirtenlerin oranı ise yüzde 42,1'dir.

Bu veriye göre, ankete katılan kameramanlardan yarısından fazlası, mesleki refleks gereği olay yerinde çekim yaparken, seyircinin nasıl etkileneceğine ilişkin herhangi bir empati kurma durumuna sahip olmadıkları söylenebilir. Kendi objektiflerinden çekim yaparken, olayın net bir şekilde çerçeveselendirme çabasının seyircide korku, endişe, panik ve şiddet içerikli bir görüntüye dönüşebileceği noktasında bir düşüncenin ilk etapta oluşmadığı düşünülebilir.

Tablo 8: Yaşanan terör olayı sonrasındaki televizyonlarda yayınlanan görüntüler, canlı bağlantılar, son dakika bilgileri korku ve paniği arttırdığı için RTÜK'ün yayın yasağı getirmesi doğru bir karardır.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	3	15,8	15,8	15,8
Katılmıyorum	3	15,8	15,8	31,6
Fikrim Yok	4	21,1	21,1	52,6
Katılıyorum	2	10,5	10,5	63,2
Tamamen Katılıyorum	7	36,8	36,8	100,0
Toplam	19	100,0	100,0	

RTÜK'ün uyguladığı yayın yasağına Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum yanıtı verenler yüzde 47,3 olup; Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum yanıtı verenlerin toplamı ise yüzde 31,9'dur.

Kameramanların, RTÜK'ün yayın yasağı getirmesinin doğru bir karar olduğuna ilişkin yargı ifadesine büyük oranda katıldıklarını göstermeleri, daha sonra konuya ilişkin haber ve görüntüleri izledikleri zaman bu konuda yayın yasağına daha sıcak bakabildiklerini düşündürmektedir.

9.3. Editörler Açısından Terör Saldırıları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol

Ankete, televizyon kanallarının Ankara'da görev yapan 9 haber editörü katılmıştır. Terör saldırıları sonrası editörlerin habercilik refleksi, mesleki rekabet, halkın haber alma ihtiyacı ile otokontrol konusunda görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 9: Son dakika kuşaklarında verilen bilgi halkı paniğe sevk edecek olsa dahi, hızlı bir şekilde yayında kullanılması gerekir.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	0	0	0	0
Katılmıyorum	4	44,4	44,4	44,4
Fikrim Yok	1	11,1	11,1	55,6
Katılıyorum	3	33,3	33,3	88,9
Tamamen Katılıyorum	1	11,1	11,1	100,0
Toplam	9	100,0	100,0	

Ankete katılanların verdiği yanıtlarda oransal olarak aynı çıkmaktadır. Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum ifadesini belirtenlerin oranı toplam yüzde 44,4; Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum ifadesini belirtenlerin toplam oranı da yüzde 44,4'tür.

Editörler, yaşanan sıcak gelişmeleri son dakika kuşaklarıyla ve ardından canlı bağlantı akışları hazırlayarak gelişmeleri ilk ağızdan yazan medya mensuplarıdır. Diğer haber kanallarından önce doğru ve hızlı bir şekilde ilk gelişmeleri verebilmek editörler için önemlidir. Yaşanan terör olayı sonrasında gelen ilk bilgiler, toplumda panik ve korkuya neden olsa bile bunun diğer haber kanallarından önce verebilme düşüncesinin editörler açısından büyük oranda kabul görmediği anlaşılmaktadır. Zira, teyit edilmeden verilebilecek yanlış bilgilerin, toplumda bulacağı yankı ve yanlış bilginin haber kanalına olan güvene zarar verebileceği endişesinin etkili olduğu söylenebilir. Ancak, bu konuda ankete katılan tüm editörlerin ortak bir tavır sergilemediği de görülmektedir.

Tablo 10: Diğer haber kanallarının verdiği bilgiler halkta korku ve paniğe sevk edecek şekilde olsa dahi, diğer kanalların editörleri de haberi atlamamak için bu bilgileri yayına vermekten çekinmez.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	1	11,1	11,1	11,1
Katılmıyorum	2	22,2	22,2	33,3
Fikrim Yok	3	33,3	33,3	66,7
Katılıyorum	2	22,2	22,2	88,9
Tamamen Katılıyorum	1	11,1	11,1	100,0
Toplam	9	100,0	100,0	

Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum yanıtı verenlerin toplam yüzde 33,3 olup, Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum cevabı verenlerin de oranı yüzde 33,3 olarak tespit edilmiştir. Editörlerin bu soruda yarı yarıya görüş ayrılığı içerisinde olduğu gözlenmiştir.

Bu soruda da, editörlerin mesleki rekabet gereği diğer haber kanallarını atlatmak adına bazı bilgileri yayına vermekten çekinmeyeceğini göstermektedir. Medya alanında diğer meslektaşlardan önce bilgiye hakim olma ve bunu sunma basın sektörünün en bilinen bir gerçeğidir. Bu nedenle, editörlerin de son dakika gelişmelerinde konu terör olayı olsa bile, korku ve endişeye sevk edecek bilgilerin mesleki rekabet gereği yine de yayına verilebileceği görülmektedir.

Tablo 11: Yaşanan terör olayı sonrasındaki televizyonlarda yayınlanan görüntüler, canlı bağlantılar, son dakika bilgileri korku ve paniği arttırdığı için RTÜK'ün yayın yasağı getirmesi doğru bir karardır.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	1	11,1	11,1	11,1
Katılmıyorum	4	44,4	44,4	55,6
Fikrim Yok	0	0	0	55,6
Katılıyorum	3	33,3	33,3	88,9
Tamamen Katılıyorum	1	11,1	11,1	100,0
Toplam	9	100,0	100,0	

Editörlerin de yarıdan fazlası RTÜK'ün yayın yasağını doğru bulmadığı tespit edilmiş olup toplamda yüzde 55,6'sının yayın yasağına karşı olduğu gözlenmiştir. Toplam yüzde 44,4'ü ise, yasağın haklı olduğuna ilişkin düşüncesini ifade etmiştir.

Yayın yasağına editörlerde muhabirler gibi olumlu yaklaşmamaktadır. Bunu yine, terör saldırısı olsa bile seyircinin haber alma özgürlüğü noktasında değerlendirdiklerini, bu nedenle yayın yasağını sıcak bakmadıkları düşünülebilir.

9.4. Haber Müdürleri Açısından Terör Saldırıları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol

Ankete, televizyon kanallarının Ankara'da görev yapan 4 haber müdürü katılmıştır. Terör saldırıları sonrası haber müdürlerinin habercilik refleksi, mesleki rekabet, halkın haber alma ihtiyacı ile otokontrol konusunda görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 12: Haber sorumlusu (müdür, koordinatör vb.) terör saldırısının halkta korku ve paniğe neden olacağını düşünemez, öncelikli olan mesleki rekabettir.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	2	50,0	50,0	50,0
Katılmıyorum	2	50,0	50,0	100,0
Fikrim Yok	0	0	0	100,0
Katılıyorum	0	0	0	0
Tamamen Katılıyorum	0	0	0	0
Toplam	2	50,0	50,0	100,0

Haber sorumluları Tablo 12’de yer alan ifadeye Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum seçeneklerini tercih ederek yüz de 100 katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Televizyon kanallarında muhabir, kameraman ve editör sayıları fazla olduğu halde, haber müdürü sadece bir tane olduğu için, ankete katılım sayısı 4 ile sınırlı kalmıştır. Ankete katılan haber müdürlerinin, sahada olan muhabir ve kameramanın yaşadığı mesleki refleks ve rekabete farklı yaklaştıkları görülmektedir. Bu da, olay yerinden gelen görüntü ve bilgilerin haber müdürleri tarafından halkta korkuya neden olabilecek tarzda sunulmasına karşı ihtiyatlı davrandığını düşündürmektedir.

Tablo 13: Mesleki rekabet gereği, terör saldırısı olsa bile haber yöneticisi, olay sonrası gelen bilgi ve görüntülere otokontrol uygulamayı düşünemez.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	2	50,0	50,0	
Katılmıyorum	2	50,0	50,0	
Fikrim Yok	0	0	0	
Katılıyorum	0	0	0	50,0
Tamamen Katılıyorum	0	0	0	100,0
Toplam	4	100,0	100,0	100,0

Tablo 13’de görüldüğü gibi haber sorumlusu veya müdürü, yaşanan terör saldırısı sonrası gelen bilgi ve görüntülere otokontrol uygulanabileceği sorusuna, Hiç Katılmıyorum ve Katılıyorum ifadesinin toplamı yüzde 100’dür.

Haber müdürlerinin bu soruya da ortak bir yanıt verdiği görülmektedir. Sorumlulukları gereği, terör saldırısı sonrası yapılan yayınlarda bilgi ve görüntülerin durumuna göre, mesleki rekabeti bir kenara bırakarak otokontrol uygulayabildiklerini belirtmektedirler.

Tablo 14: Yaşanan terör olayı sonrasındaki televizyonlarda yayınlanan görüntüler, canlı bağlantılar, son dakika bilgileri korku ve paniği arttırdığı için RTÜK'ün yayın yasağı getirmesi doğru bir karardır.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	0	0	0	0
Katılmıyorum	2	50,0	50,0	50,0
Fikrim Yok	0	0	0	50,0
Katılıyorum	1	25,0	25,0	75,0
Tamamen Katılıyorum	1	25,0	25,0	100,0
Toplam	4	100,0	100,0	

RTÜK'ün yayın yasağına ilişkin dağılımda ise, oransal eşitlik görülmektedir. Yüzde 50'si RTÜK'ün yayın yasağını doğru bulurken, yüzde 50'si de bu yasağa karşı çıkmaktadır.

Diğer sorulara ortak yanıtlar veren haber müdürlerinin, RTÜK'ün yayın yasağına ise yarıya yarıya katıldığını göstermektedir. Buna göre, haber müdürlerinin kendi sorumlulukları çerçevesinde gerekli otokontrolü sağlayabildikleri, bunun dışında yayın yasağının gerekli olmadığını düşündükleri varsayılabılır.

9.5. Muhabir, Kameraman, Editör ve Haber Müdürleri açısından, RTÜK'ün Yayın Yasağı

Tablo 15: Yaşanan terör olayı sonrasındaki televizyonlarda yayınlanan görüntüler, canlı bağlantılar, son dakika bilgileri korku ve paniği arttırdığı için RTÜK'ün yayın yasağı getirmesi doğru bir karardır.

Cevaplar	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam (%)
Hiç Katılmıyorum	11	17,2	17,2	17,2
Katılmıyorum	16	27,6	27,6	44,8
Fikrim Yok	7	12,1	12,1	56,9
Katılıyorum	9	17,2	17,2	74,1
Tamamen Katılıyorum	13	25,9	25,9	100,0
Toplam	56	100,0	100,0	

RTÜK'ün yayın yasağı getirmesinin doğru bir karar olduğuna katılanların toplam oranı yüzde 44,8 iken, katılanların toplam oranı ise, 43,1'dir. Fikrim Yok diyenlerin oranı ise 12,1'dir. Verilere göre, ankete katılanların birbirine yakın bir oranda RTÜK'ün uyguladığı yasağı doğru bulduğu tespit edilmiştir.

Haber müdürü, kameraman, muhabir ve editörlerin yukarıdaki soruya verdiği

yanıtın toplam frekansı ele alındığında, medya çalışanlarının konuya farklı yaklaştığı, ortak bir yanıt vermediği görülmektedir. Bu da, yapılan yayınların medya mensupları tarafından da öz eleştiri yapılabildiği, yasağın gerekliliği konusunda farklı düşündüklerini ortaya çıkarmaktadır.

10. Sonuç

Terör olayları sonrasında gerçekleştirilen yayınların, halkta korku ve paniğe neden olduğu, mesleki refleks ve rekabetin ise otokontrollü bir yayının yapılmasına engel olduğuna ilişkin varsayım, Ankara'da görev yapan televizyon habercilerinin yaklaşımı üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre, medya mensuplarının konuya farklı yaklaşımlar gösterdiği belirlenmiştir. Yaşanan terör olayının ardından yapılan yayınların halkta korku ve paniğe neden olduğuna ilişkin kesin bir karşı duruş ya da bu yargıya yüksek oranda bir katılımın olmadığı görülmüştür. Muhabirlerin yayınlarda halkı korku ve paniğe sevk etmediğine ilişkin görüşlere fazla katılmadıkları ve yayın sırasında otokontrolü sağlayabildiklerine ilişkin görüşlerinin ağırlık kazandığı tespit edilmiştir.

Kameramanların ise, terör olayı sonrasında olay yerini görüntülerken otokontrolü fazla sağlayamadıklarını kabul ettiği; ama bunun insanların haber alma hakkına engel olamayacağı düşüncesini ifade ettikleri belirlenmiştir. Fakat bunun, halkı korku ve paniğe sevk ettiğine ilişkin yaygın kanıya katıldıklarını da göstermektedir. Ankete katılan medya mensuplarının, bu konuya yaklaşımlarında ortak bir tavır sergilemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

RTÜK'ün terör olayları sonrası getirdiği yayın yasağına ilişkin, insanların haber alma özgürlüğüne engel olduğuna ilişkin eleştiriler yer almakla birlikte; bu yasağın temelinde ise, yayınların içeriği belirtilmektedir. Peki, yayın yasağı medya mensupları açısından nasıl algılanmaktadır, bu yasağı doğru buluyorlar mı? Zira, yapılan yayınların içeriği, yayınlanan görüntü ve aktarılan bilgilerden dolayı bu tür yayın yasakları getirilmektedir.

Ankara'da görev yapan televizyon habercilerinin, RTÜK'ün yayın yasağına ilişkin olumlu veya olumsuz ortak bir tavır sergilemedikleri tespit edilmiştir. Yayın yasağının doğru bulup bulmadıkları noktasında elde edilen verilerin birbirine çok yakın olduğu sonucundan bu tespite ulaşılmıştır. İnsanların haber alma özgürlüğü çerçevesinde değerlendirildiğinde, medya mensuplarının genelde bu tür yayın yasaklarına karşı bir duruş sergileyeceği varsayılabilirdi.

Mesleki refleks ve rekabetten dolayı yapılan haber ve çekilen görüntülerde otokontrolü sağlayamayacaklarına ilişkin varsayıma, muhabirlerin katılmadığı, otokontrolü sağlayabildiklerini belirtmelerine rağmen, kameramanların bunu sağlayamadıklarını ifade etmeleri, mesleki açıdan konuya farklı yaklaşım sergilediklerini göstermiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ankete katılan medya çalışanlarının, görev alanları itibariyle konuya farklı yaklaştıkları görülmüştür. Otokontrollü bir yayıncılığa, yayınların halkı korku ve paniğe sevk ettiğine ilişkin yargıya ve yayın yasağına ilişkin farklı düşüncelere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Bu verilere bakıldığında, bireysel olarak konuya farklı yaklaşım sergiledikleri, kişisel algı ve tercih farklılıklarından kaynaklanabildiği, mesleki açıdan aynı düşünce ve tepkiye sahip olmadıkları söylenebilir. Yaşanan terör olayı sonrası habercilerin kişisel düşünce ve reflekslerinin bunda önemli bir pay sahibi olduğu, bu nedenle farklı yaklaşımların sergilendiği görülmektedir.

Mesleki rekabet ve yayıncılık refleksi gereği olay yerinde bulunan habercilerin otokontrol uygulayamayacağı varsayımına farklı oranlarda yanıtlar alınmıştır. Yayınlar nedeniyle RTÜK'ün yayın yasağına ilişkin ise; basın mensuplarının haber alma hürriyeti çerçevesinde konuya yaklaşarak, içeriği ne olursa olsun bu tür yasalara ortak bir tavır sergilemediği görülmüştür.

Kaynakça

- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan. (1998). Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları, Ankara: MY Yayınları
- Amichia, Erez. (2007). The Role of the Media in Counter – Terrorism, Terrorism A Global Perspective, Edited by: Mustafa Özgüler, Ali Özdoğan, A.Sait Yayla, Ekrem Muş, Halim İltaş
- Arda, Erkan (Ed). (2003). Sosyal Bilimler El Sözlüğü, İstanbul: Alfa Yayınları
- Avşar, Zakir. (2003). Medya ve Polis, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) – Emniyet Genel Müdürlüğü Ortak Paneli, Ankara.
- Devran, Yusuf. (2015). Medya ve Terör Sorunsalı, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:2 , Eylül 2015, Cilt 3.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. (2012) Terör ve Medya http://www.hasantahsinfendoglu.com/dokumanlar/makaleler/teror_ve_medya.pdf. Erişim Tarihi: 02.09.2016
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. (2010). Medya ve Terör [http:// http://sde.org.tr/tr/authordetail/medya-ve-teror/425](http://sde.org.tr/tr/authordetail/medya-ve-teror/425).Erişim Tarihi:24.12.2016
- Gönenç, E.Özgür. (2015). Medya ve Terör, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, Konya.
- Korkmaz, Gürol. (1999). Terör ve Medya İlişkisi, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanlığı Yayını, Ankara.
- Mutlu, Erol. (1999). Televizyon ve Toplum, TRT Yayınları, Ankara.
- Orhon, Nezih. (2007). “Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör”, Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü, (Der. Orhan Gökçe , Uğur Demiray), Konya: Çizgi Kıtapevi
- Yayıncılık ve Medya Sözlüğü.(2015). Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Eğitim Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Yücedağ, Güleda. (2002). Terör, Savaş, Şiddet ve Medya, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, İstanbul.

- Yüksel, Erkan. (2006). "Gerçek Yaşam: Medyadaki Gerçek ve Terörizm Haberciliği", Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü, (Der. Orhan Gökçe , Uğur Demiray), Konya: Çizgi Kitapevi
- Zafer, Hamide. (1999). Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, İstanbul: Beta.
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>, Erişim Tarihi:02.09.2016
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58663e807dec27.12229452 Erişim Tarihi: 23.12.2016

Demokrasiyi Sekteye Uğratan Darbe Haberlerinin Çerçevesi: 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Örneği

FATMA NİSAN*
N. TÜLAY ŞEKER**

Öz

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 tarihinde bir darbe girişimi olmuştur. FETÖ terör örgütü tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi halkın darbeyi engellemek amacıyla meydanlara inmesiyle püskürtülmüştür. Darbede çok sayıda vatandaş hayatını kaybetmiştir. Türk kamuoyunu derinden etkileyen bu darbe girişiminin etkileri aylarca sürmüştür. Bu darbe girişimi, Türk darbeler tarihinde halkın ilk kez karşı çıkmasıyla engellenen ilk darbe girişimi olma özelliği taşıması nedeniyle önemlidir. Demokrasiyi sekteye uğratmak amacıyla gerçekleştirilen bu darbe girişimi sonucunda halkın yanı sıra siyasetçilerde ortak amaçta toplanmış ve darbe girişimine karşı birlikte mücadele etmişlerdir. Tüm Türkiye’yi etkileyen bu darbe girişimi karşısında Türk basını gazete sayfalarında haberleri ne kadar ve nasıl çerçevelemiştir? Bu soru çalışmanın amacını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, demokrasiyi sekteye uğratmaya yönelik bir girişim olan 15 Temmuz darbe girişiminin ardından Türk ulusal basınının gazete sayfalarında darbe haberlerini nasıl çerçevelediğini incelemektir. 16-22 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki tüm ulusal gazetelerin incelendiği çalışmada birinci sayfalar analiz edilmiştir. Çalışmanın amacına en uygun olan ‘haber çerçeveleme’ yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz Darbe Girişimi, FETÖ, Haber Çerçeveleme, Medya Demokrasi-si, Türkiye’de Darbeler Tarihi

Framing the News about Turkish Coup D'etat Attempt Preventing Democracy: The Case of Failed Coup D'etat Attempt on 15th July 2016

FATMA NİSAN*
N. TÜLAY ŞEKER**

Abstract

A military coup was attempted on 15th July 2016 in Turkey. The military coup attempted by FETÖ terrorist group (Gülen movement) failed thanks to mass reaction of Turkish people against the event. During the coup, many citizens died and the effects of this coup attempt, which has deeply affected Turkish public opinion, lasted for months. This coup attempt is important because it is the first coup attempt to be blocked by the people for the first time in the Turkish military history. As a result of this coup attempt eliminating the democracy, both people and politicians gathered together in common purpose and they fought against the coup attempt together. In the face of this coup attempt that affects the whole of Turkey, how much and how has the news of the Turkish press been framed in newspaper pages? This question sets forth the purpose of the study. Therefore, the purpose of this study is to examine how the news about the coup has been framed in newspapers of the Turkish national press after the July 15 coup attempt to blocking the democracy. The first pages were analyzed in the study of all national newspapers between 16-22 July 2016. The most appropriate 'news framing' method was used for the purpose of the study.

Keywords: July 15 Coup Attempt, FETÖ (Gülen Movement), News Framing, Media Democracy, History of Military Coup in Turkey

---

* Assist. Prof., İnönü University, Faculty of Communication, Malatya, Turkey

** Assoc. Prof., Akdeniz University, Faculty of Communication, Antalya, Turkey

1. Giriş

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra demokratik bir sistemi seçmiş ve ondan sonra yürütme organını halk oylaması belirlemiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadarki süreçte Türkiye'nin dönem dönem darbelerle karşı karşıya kaldığını söylemek mümkündür. Bu darbelerin çoğu başarılı olurken 15 Temmuz 2016 tarihinde FETÖ terör örgütü tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi halkın meydanlara inmesi sonucunda püskürtülmüş ve kalkışmanın başarısız olması sağlanmıştır. Darbeyi engellemeye çalışırken çok sayıda vatandaş hayatını kaybetmiştir. Bu darbe girişimi, Türk darbeler tarihinde halkın karşı çıkmasıyla engellenen ilk darbe girişimi olma özelliği taşımaktadır. Demokrasiye sekteye uğratma amacı taşıyan bu darbe kalkışması tüm Türkiye'yi etkilediği gibi basın da olaya önemli derecede ve uzun süre yer ayırmıştır. Bu darbe girişimi karşısında Türk basının nasıl bir tavır takındığı, yani darbe girişimi haberlerinin haber içerikli tüm ulusal gazetelerde nasıl ve ne kadar çerçevelendiğini incelemek, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Gazetelerin birinci sayfalarının incelendiği çalışmada analiz edilen zaman aralığı 16-22 Temmuz 2016 tarihleri arası olurken, yöntem olarak 'haber çerçeveleme' yöntemi kullanılmıştır.

2. Türkiye'de Darbelerin Tarihi

Cumhuriyet tarihinin ilk askerî darbesi, 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinden galip çıkarak Türkiye'nin yönetimini ele alan Demokrat Partinin diktatörce uygulamalara yöneldiği, Anayasa'yı ihlal ettiği ve kardeş kavgasına sebebiyet verdiği gerekçelerinden hareket ederek ülke yönetimine el koyan Milli Birlik Kurulu (MGK) tarafından 27 Mayıs 1960'ta gerçekleştirilmiştir (Tek, 2007: 27). Darbe öncesinde darbe ortamını hazırlayan temel gerekçeler söz konusudur. Demir ve Üzümcü'ye (2002: 159) göre, 1950 sonrası dönemde yapılan seçimleri DP ezici çoğunlukla kazandığı için, CHP'liler demokratik yollarla tekrar iktidara gelmelerinin mümkün olmadığını fark etmiş ve askerinin desteğiyle DP'yi iktidardan uzaklaştırmaya çalışmışlardır. DP bu durumu sezdiği için CHP'yi sindirme politikası izlemeye başlamıştır. Asker ile DP arasındaki gerilimin oluşmasında, DP'nin 1950'de orduda gerçekleştirdiği tasfiye etkili olmuştur. Fakat bu gerginliğin artmasında farklı gelişmelerin, özellikle 1954'ten itibaren etkili olmaya başladığı söylenebilir. Bu dönemden itibaren ordu içerisinde darbeci oluşumların oluşmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu oluşumların sayısında 1957 sonrasında artış olmuş, 1958'de Dokuz Subay olayı cereyan etmiştir. Darbeciler cezalandırılmadığı gibi, darbecileri ihbar eden subay cezalandırılmıştır (Dursun, 2001: 32-33). Bu gelişmelerin sonunda ülkede siyasal ve sosyal bir kriz yaşanmıştır. İstanbul ve Ankara'da meydana gelen olaylar ülkede kardeş kavgasının çıkmakta olduğu izlenimini vermiştir. Diğer sebeplerin de etki-

siyle ordu içerisinden bir grup subay tarafından 27 Mayıs 1960’da darbe gerçekleştirmiştir (Dursun, 2005: 186). Bu darbeyle âdeta 1950’de Demokrat Partinin başa gelmesinin rvanşı alınmıştır (Tuncel, 2005: 618). Dolayısıyla “DP’nin kapatılması için bir grup CHP’li cunta nezdinde girişimde bulundu” (Toker, 1991: 76-77) şeklinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. 1969’da dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de gençler değerim talepleriyle sokaklara dökülmüştür (Dursun, 2000: 8). Fiil bir darbe olmasa bile mevcut hükümetin istifası ve yerine askerî destekli teknokratlar hükümetinin kurulmasıyla sonuçlanan 12 Mart 1971 muhtırası, siyasal bölünmenin zirve yaptığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Artan çatışmalar ve grevlerle başlayan 1971 yılı, 1960 darbesinin öngördüğü reformların yapılmadığını düşünen radikal subayların fiil darbesini önlemek için TSK’nın komuta kademesi 12 Mart 1971 tarihinde üç maddelik bir muhtıra yayımlamıştır. Meclis’te de okutulan bu muhtıranın ardından ülkenin yönetimi dolaylı olarak TSK’nın eline geçmiştir (Ahmad, 2007: 143). 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının birlikte imzaladıkları “muhtıra” radyodan okunmuştur (avdar, 2004: 193). Muhtıranın metninde; Meclis ve hükümetin süregelen tutum, görüş ve icraatları sonucunda yurdun anarşı ve huzursuzluk içine sokulduğu, ülkenin geleceğinin ağır bir tehlike içerisine düşürüldüğü, mevcut anarşik durumun düzeltilmemesi hâlinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin idareyi üzerine alacağı (Tek, 2007: 91) şeklinde bir ifadeye yer verilerek gerekçe belirtilmiştir.

1960’da demokrasiyi kurtarmak parolasıyla yönetimi ele geçiren askerî vesayet bu girişimden sonra on yılda bir fiilen veya dolaylı olarak demokratik kültürün oluşmasını engellemiştir. 12 Eylül 1980 darbesi Türkiye’de mevcut tüm siyasi yaşamı kökten kurutan bir girişim olarak tarihe geçmiştir. Türkiye’de birçoğu hâlen aydınlatılmamış ve toplumsal infiale sebep olan olayların ardından ordu ‘MGK’ adı verilen hiyerarşik bir cuntayla yönetime el koymuştur (Ahmad, 2007: 160). 28 şubat 1997 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in başkanlığında ankaya Köşkü’nde dokuz saatlik bir Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda, komutanlar, hükümetten ‘rejime yönelik irtica tehdidinin önlenmesini’ istemişlerdir. MGK’nın aldığı ve hükümete tedbir alınmak üzere tavsiye ettiği 18 ayrı başlıkta sıralanan maddeler arasında şunlar vardır: Laikliğin korunması, tarikatlara bağlı yurt, vakıf ve okulların Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması, sekiz yıllık kesintisiz eğitimin uygulanması, Kur’an kurslarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması, din adamı yetiştiren kuruluşların sayısının ihtiyaçla sınırlı olması, inşa edilen dinî tesislerin ihtiyaçlara göre yapılması, tarikatların faaliyetlerine son verilmesi, medyanın TSK ve mensupları aleyhindeki faaliyetlerine mani olunması, TSK’dan uzaklaştırılan personelin diğer kamu kurumlarında istihdam edilmemesi, TSK ve devletin dinî kurumlarına dinci kesim-

den sızmaların önlenmesi, aşırı dinci kesimin mezhep ayrılıklarını körükleyecek faaliyetlerinin önlenmesi, Anayasa, TCK ve Belediyeler yasasına aykırı sergilenen olayların sorumluları hakkında idari işlem yapılması ve bu gibi olaylara bir daha izin verilmemesi, kamu kurumlarında kılık kıyafet konusunda Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulması, silah ruhsat işlemlerinin yeniden düzenlenmesi, kurban derilerinin rejim aleyhtarı kurum ve kuruluşlarının toplamasına izin verilmemesi, ülke sorunlarının çözümünde ümmet kavramı değil millet kavramının baz alınması ve Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklara fırsat verilmemesi (Tek, 2007: 188-189). 27 Nisan 2007 tarihinde Genelkurmay Başkanlığından basına bir açıklama geçilmiştir. Açıklamada kurumun resmî internet sitesine bir açıklama konulacağı bildirilmiş ve kamuoyu heyecanla bu açıklamayı beklemeye başlamıştı. Nitekim tarihe e-muhtrıra bildirisi olarak geçen metin internetten yayımlanmıştır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt tarafından kaleme alındığı daha sonra öğrenilen bu açıklama, Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlığı süresinin dolması nedeniyle özellikle Ak Partili bir politikacının cumhurbaşkanlığına seçilmesinin engellenmesini ve hükümetin toplumun talepleri doğrultusunda gerçekleştirdiği birtakım icraatlarının önüne geçilmesini amaçlamış; ancak iktidar bildiriye, TSK'nın da beklemediği şekilde, çok sert bir cevap vermiştir. Hükümet sözcüsü Cemil Çiçek 28 Nisan 2007 tarihinde, yani olaydan bir gün sonra basının karşısına geçerek âdeta hükümetin e-muhtrıraya karşı manifestosunu açıklamıştır (<https://tr.wikipedia.org>, 15.01.2017).

15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından bir askerî darbe teşebbüsü gerçekleştirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî internet sitesi ve TRT'de yayımlanan bildiriye ordunun yönetime el koyduğu ifade edilerek ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği açıklanmıştır. İstanbul'daki Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün jandarma tarafından kapatılmasıyla başlayan süreçte, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman ve yaklaşık 50 kadar milletvekilinin Meclis'te bulunduğu sırada F-16 savaş uçakları Meclis üzerinde uçuş yaparak parlamentoyu dört kez bombalamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a karşı suikast girişiminde bulunmuş ve Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar, Kara Kuvvetleri Komutanı Salih Zeki Çolak, Hava Kuvvetleri Komutanı Abidin Ünal ve Jandarma Genel Komutanı Galip Mendi darbeyi gerçekleştiren askerler tarafından rehin alınmıştır. Gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan, CNN Türk'te FaceTime aracılığıyla gerçekleştirdiği bağlantıda darbecilere hiçbir şekilde imkân tanınmayacağını ifade ederek halkı darbeye tepki göstermek için meydanlara ve havalimanlarına çıkmaya davet etmiştir. Çağrının ardından, Türkiye'nin birçok ilinde darbe karşıtı protesto gösterileri düzenlenmiştir. 16

Temmuz sabahı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda darbe girişimi bastırılmıştır. Olaylar sonucunda 104'ü darbe yanlısı asker olmak üzere 300'den fazla kişi hayatını kaybetmiş, 1491 kişi yaralanmış, farklı rütbelerden 8.036 asker gözaltına alınmıştır. Yargı ve sivil siyaset mensupları dâhil olmak üzere toplam gözaltı sayısı 22 Temmuz tarihiyle birlikte 10 bini bulmuştur. Bunun yanı sıra askerî, idari ve adli kurumlarda birçok kişi görevden alınmıştır. Gülen Hareketi destekli olduğu öne sürülen askerî darbe girişiminin ardından 21 Temmuz'da Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonrasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Anayasa'nın 120. maddesi gereğince üç ay süreyle olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Darbe girişimi, Türkiye siyasi tarihinde 12 Eylül 1980 askerî darbesinden 36 yıl sonra gerçekleştirilen ilk askerî darbe teşebbüsü olarak kayıtlara geçmiştir (<https://tr.wikipedia.org>, 16.01.2017).

3. Demokrasiye Sekteye Uğratan Darbe Haberlerinin Çerçevenemesi: Örnek Olay 15 Temmuz Darbe Girişimi

Birçok kez darbelerle karşı karşıya kalmış olan Türkiye'ye yönelik en son darbe girişimi 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşirken bu girişimin başarılı olması halkın meydanlara inmesiyle engellenmiştir. Gazetelerin bu girişimi ve sonrasını sayfalarına taşıyarak haberleri nasıl çerçevelediği önemli bir konudur.

Daha önceki dönemlerde Türkiye'de gerçekleştirilen darbelerin basına yansımalarını inceleyen bazı araştırmalara bakarak, Türk basınının darbelere yaklaşımındaki dönemselliklerin ya da benzerliklerin bir fotoğrafını açığa çıkarmak ve demokrasiye ne kadar sahip çıktıklarını tespit etmek mümkündür. Türkiye'de 28 Şubat sürecinin ardından, medyanın belki de bir demokrasi sınavına tâbi tutulduğu döneme ait incelemeyi Bektaş'ın 2001 tarihli çalışmasında bulmak mümkündür. Darbe haberlerini medyanın demokratik işlevleri perspektifinden ele alan çalışmada, söylem analizi uygulanmış ve elde edilen bulgular aynı gelişmeler karşısında haber söylemlerinin ne kadar farklılaştığını ortaya koymuştur. Demokratik yönetimin ruhuna aykırı olan darbeye ait haberler bile gazetelerin ideolojik yönelimlerinin etkisinden kurtulamamış, bu yönelim haber söylemlerini oluştururken temel belirleyenlerden biri olmuştur. O dönemde iktidarda olan Refah-yol hükümetini onaylamayan gazeteler, darbeyi alkışlayan bir söylem üretirken, hükümet yanlısı yayın yapan gazeteler haber söylemlerinde darbenin yaratacağı olumsuzlukları vurgulamıştır (Bektaş, 2001). Darbelerin metinleriyle ilgili yapılmış bir çalışma Yusuf Devran ve Ömer Faruk Özcan'a ait olan "1960'tan 2016'ya Askerî Darbe ve Muhtıra Metinleri Anlamlar, Amaçlar, Niyetler ve İdeolojiler" isimli çalışmadır. Bu çalışmada 15 Temmuz darbe girişimi de dâhil olmak üzere darbele- rin ve muhtıraların bildirimleri, ideolojik arka planları çözümlemek maksadıyla söy-

lem analizi yöntemiyle incelenmiştir (Devran ve Özcan, 2016). Ayşe Sözen Usluer “15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimi ve Türk Dış Politikasına Etkileri” isimli çalışmasında, darbe girişiminin Türk dış politikasına olan etkileri üzerinde durmuştur (Sözen Usluer, 2016). Konuyla ilgili yapılan diğer bir çalışma, “Türk Edebiyatında 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’ne Postmodern Yanıt” isimli çalışmadır. Bu çalışmada, 12 Eylül darbesi sonrasında kaleme alınan, darbeyi ve onun etkilerini konu alan edebiyat incelenmiştir (Alver, 2014). Akıncı, “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri” isimli çalışmasında, askerî darbe geleneği irdelenmiş ve 1960 ve 1971 müdahalelerinde Türk siyasal kültürünün de önemli bir payı olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır (Akıncı, 2014). 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili yapılan bir diğer çalışma, “15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Ulusal Demokrasi Şöleni: ‘Demokrasi ve Şehitler Mitingi’ Örneği”dir. Bu çalışmada 15 Temmuz darbe girişiminden sonra 07 Ağustos 2016 tarihinde İstanbul Yenikapı’da gerçekleşen ‘Demokrasi ve Şehitler Mitingi’nin Türk ulusal basınında nasıl ve ne kadar yer aldığı eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada, 15 Temmuz darbe girişimine karşı milletin duruşu kahramanlık ve destanlaştırma söyleminin sık sık çoğu gazete tarafından kullanıldığı görülmüştür. Milletin birlik ve beraberliğine vurgu yapılmış, vatanın bağımsızlığı her defasında yeniden dile getirilmiştir (Nisan, 2016).

3.1. Yöntem

Bu çalışmada haber analizi için kullanılan yöntem ‘haber çerçeveleme’ yöntemidir. Çerçeveleme, “temel olarak algılanan gerçekliğin bazı yönlerini seçmek ve onları iletişimsel bir metinde daha görünür hâle getirmek böylece ele alınan bir konuya yönelik belirli bir problemi tanımlama, neden ve sonuçlarını yorumlama, ahlaki değerlendirme ve/veya çözüm önerisi sunmaya katkıda bulunmak” (Entman, 1993: 52) şeklinde tanımlanmaktadır. Haber metinlerinde anlam inşası sürecinde habere konu olan olay ya da olgunun belirli şekillerde çerçevesi kullanılmaktadır (Aksoy, 2012: 192). Haber çerçevesi, bir olayla ya da sorunla ilgili haberi anlamlı hâle getirmek için oluşturulan; haberde nelerin içerileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998: 100). Çerçeveleme, haberin paketlenme biçimiyle, ortaya konulan kısmıyla, yerleştirmeye, sunuş tarzıyla, başlıklar ve fotoğraflarla ve görsel-işitsel medyadaki sunuşa eşlik eden ses ve görüntü efektleriyle (Parenti, 2008: 100) gerçekleştirilmektedir. Tuchman, gündelik yaşama ilişkin gerçekliği düzenleyen haber çerçevelerinin hem bu gerçekliğin bir parçası olduklarını hem de onu parsellediklerini belirtmektedir (1978: 193-196).

Bu alışmada, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından Türk ulusal basınının gazete sayfalarında darbe haberlerini nasıl çerçevelediğini incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 16-22 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki tüm ulusal gazetelerin birinci sayfaları analiz edilmiştir. Akşam, Aydınlık, Birgün, Cumhuriyet, Evrensel, Güneş, Haber Türk, Hürriyet, Karar, Milat, Millî Gazete, Milliyet, Ortadoğu, Sabah, Star, Takvim, Taraf, Türkiye, Vahdet, Vatan, Yeni Akit, Yeni Asya, Yeniçağ, Yeni Mesaj ve Yeni şafak gazetelerinin birinci sayfaları incelemeye tâbi tutulmuştur.

3.2. Bulgular

Çalışmada ulusal basından 25 gazetenin bir haftalık süreçleri incelenmiş ve bulgular nicel bulgular ve nitel bulgular olmak üzere ikiye ayrılmıştır. “Millî Birlik ve Beraberlik, atışma ve Sorumluluk ile FETÖ Meselesi” şeklinde genel çerçeveler oluşturulmuş ve bu çerçevelerin içerisinde ise alt çerçevelere yer verilmiştir. Nitel bulgular bölümünde, incelenen gazetelerin haberleri içinden bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklere ve bu örneklere ilişkin tespitlere yer verilmiştir.

3.2.1. Nicel Bulgular:

Çalışmanın nicel bulgular bölümünde, haberlerin gazete ve birinci sayfadaki yerine göre sıralanışı, haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımı, fotoğraf konusu, kullanımı, 15 Temmuz darbe girişimi haberlerinde haber çerçeveleme kodları, haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları ve haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımlarına tablolar hâlinde yer verilmiş ve daha sonrasında bu tablolar yorumlanmıştır.

Tablo 1: 16-22 Temmuz 2016 tarihleri arasında haberlerin birinci sayfadaki yeri

Gazete	Manşet	Sürmanşet	Sayfanın eteği	Toplam
Akşam	6	2	64	72
Aydınlık	7	3	61	71
Birgün	7	2	58	67
Cumhuriyet	7	0	60	67
Evrensel	6	0	44	50
Güneş	6	1	58	65
Haber Türk	7	4	74	85
Hürriyet	7	4	95	106
Karar	5	3	49	57
Milat	6	3	75	84
Millî Gazete	7	1	75	83
Milliyet	6	2	82	90
Ortadoğu	6	2	52	60
Sabah	7	2	80	89
Star	7	5	71	83
Takvim	7	4	43	54
Taraf	6	1	31	38
Türkiye	7	1	66	74
Vahdet	6	1	55	62
Vatan	7	6	74	87
Yeni Akit	7	1	52	60
Yeni Asya	5	0	39	44
Yeniçağ	7	5	59	71
Yeni Mesaj	5	1	52	58
Yeni Şafak	7	4	109	120
Toplam	161	58	1.578	1.797

Nicel bulgular içinde Tablo 1’de görüldüğü gibi; 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili haberler bir hafta boyunca 161 kez manşete, 58 kez sürmanşete taşınırken 1.578 kez ise sayfanın eteğinde yer bulmuştur. İncelenen tüm gazeteler bir hafta boyunca konuyu 1.797 kez birinci sayfalarına taşıyarak konunun önemini vurgulamıştır. Bu süre zarfında konuyu en çok işleyen gazete, 120 haberle *Yeni Şafak* gazetesi olurken bu gazeteyi 106 haberle takip eden ise *Hürriyet* olmuştur. Konuya birinci sayfasında en az yer ayıran gazete ise 44 haberle *Yeni Asya*’dır. Darbenin gece saatlerinde gerçekleşmiş olması nedeniyle haber, bazı gazetelerin ertesi gün sayılarında (16 Temmuz) yer bulmazken diğer günlerde hemen

hemen tüm gazeteler haberi maņsetlerine taşımanın yanı sıra birinci sayfanın tamamını bu habere ayırmışlardır. Bu durum konuyu önemsediklerini göstermiştir.

Tablo 2: Haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımı

Gazete	Alıntı	Yorum	Betimleyici	Toplam
Akşam	23	7	42	72
Aydınlık	19	8	44	71
Birgün	23	4	40	67
Cumhuriyet	17	3	47	67
Evrensel	14	8	28	50
Güneş	10	24	31	65
Haber Türk	20	8	57	85
Hürriyet	23	3	80	106
Karar	12	7	38	57
Milat	22	14	48	84
Milli Gazete	13	4	66	83
Milliyet	24	4	62	90
Ortadoğu	10	3	47	60
Sabah	31	21	37	89
Star	28	4	51	83
Takvim	14	16	24	54
Taraf	4	0	34	38
Türkiye	23	15	36	74
Vahdet	10	10	42	62
Vatan	24	8	55	87
Yeni Akit	17	9	34	60
Yeni Asya	11	3	30	44
Yeniçağ	24	6	41	71
Yeni Mesaj	6	2	50	58
Yeni şafak	24	21	75	120
Toplam	446	202	1.149	1.797

Haberde kullanılan başlık türlerinin gazetelere göre dağılımına bakıldığında Tablo 2’de de grldği gibi toplam 1.797 haberin başlığı incelenmiş ve bunun sonuncunda gazeteler, 446 alıntı, 202 yorum ve 1.149 betimleyici başlık kullanmıştır. Alıntı başlık en çok kullanan gazete, *Sabah* (31) olurken en az kullanan gazete, *Taraf* (4) olmuştur. Yorum başlık en çok kullanan gazete, *Güneş* (24) olurken

yorum başlık hiç kullanmayan gazete *Taraf* olmuştur. Betimleyici başlık en çok kullanan gazete *Hürriyet* (80) olurken en az kullanan gazete *Takvim* (24) olmuştur.

Tablo 3: Gazetelerin haberlerdeki yaklaşımı

Gazeteler	Nesnel	Öznel	Toplam
Akşam	65	7	72
Aydınlık	63	8	71
Birgün	63	4	67
Cumhuriyet	64	3	67
Evrensel	42	8	50
Güneş	41	24	65
Haber Türk	77	8	85
Hürriyet	103	3	106
Karar	50	7	57
Milat	70	14	84
Millî Gazete	79	4	83
Milliyet	86	4	90
Ortadoğu	57	3	60
Sabah	68	21	89
Star	79	4	83
Takvim	38	16	54
Taraf	38	0	38
Türkiye	59	15	74
Vahdet	52	10	62
Vatan	79	8	87
Yeni Akit	51	9	60
Yeni Asya	41	3	44
Yeniçağ	65	6	71
Yeni Mesaj	56	2	58
Yeni Şafak	99	21	120
Toplam	1.595	202	1.797

Tablo 3'te gazetelerin haberlerdeki yaklaşımına 'nesnel' ve 'öznel' kategorileriyle yer verilmiştir. Buna göre, 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili gazetelerin birinci sayfalarında 1.595 nesnel, 202 öznel haber kullanılmıştır. Nesnel habere en çok yer veren gazete *Hürriyet*, en az yer veren gazeteler ise, 38'er haberle *Takvim* ve *Taraf*'tır. Öznel habere en çok yer veren gazete *Güneş* (24) iken hiç kullanmayan gazete ise *Taraf* olmuştur.

Tablo 4: Fotoğraf konusu kullanımı

Gazete	Darbeci	Darbeyi engelleyen halk	Erdoğan	Siyasetçi	Fethullah Gülen	Diğerleri	Toplam
Akşam	23	1	5	3	1	18	51
Aydınlık	4	2	3	5	1	25	49
Birgün	6	4	3	5	1	25	44
Cumhuriyet	4	2	2	1	0	5	14
Evrensel	2	1	1	2	0	6	12
Güneş	14	4	5	1	3	15	42
Haber Türk	9	3	5	8	0	9	34
Hürriyet	18	2	5	3	1	20	49
Karar	13	2	3	4	2	10	34
Milat	12	8	2	5	3	15	45
Milli Gazete	9	7	0	5	0	17	38
Milliyet	15	3	5	6	0	12	41
Ortadoğu	12	1	1	5	1	8	28
Sabah	12	7	7	7	1	26	60
Star	12	5	5	4	0	16	42
Takvim	9	3	7	1	10	0	30
Taraf	10	4	2	3	2	6	27
Türkiye	15	8	6	5	0	17	51
Vahdet	12	3	1	6	0	9	31
Vatan	25	7	8	13	1	20	74
Yeni Akit	9	4	3	10	1	5	32
Yeni Asya	3	2	0	2	0	5	12
Yeniçağ	15	0	3	5	2	14	39
Yeni Mesaj	5	5	0	4	1	8	23
Yeni şafak	11	8	3	4	0	26	52
Toplam	279	96	94	117	31	337	954

Gazetelerde kullanılan fotoğraf konularına bakıldığında ise, Tablo 4'te de grldği gibi, tüm gazeteler konuyla ilgili olarak bir haftada 954 fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafta konuyla ilgili şu kategoriler kullanılmıştır: Darbeci, darbeyi engelleyen halk, Recep Tayyip Erdoğan, siyasetçi, Fethullah Gülen ve diğerleri. Buna göre, 279 darbeci, 96 darbeyi engelleyen halk, 94 Erdoğan, 117 siyasetçi, 31 Fethullah Gülen ve 337 kez diğerleri fotoğrafı kullanılmıştır. Siyasetçi kategori-

sinde başta muhalefet ve iktidar liderlerine yer verilirken diğerleri kategorisinde konuyla ilgili her görüntü sayılmıştır. En çok fotoğraf kullanan gazete *Vatan*, en az kullanan ise 12’şer fotoğrafla *Evrensel* ve *Yeni Asya*’dır. Darbeci fotoğrafı en çok kullanan gazete, *Vatan* (25) olurken en az kullanan *Evrensel* (2) olmuştur. Darbecileri engelleyen halk görüntüsünü en çok kullanan gazeteler 8’er haberle *Milat*, *Türkiye* ve *Yeni Şafak* olmuştur. Darbeye karşı durmaları için halkı meydanlara çağıran Erdoğan ile ilgili en çok fotoğraf kullanan gazete *Vatan*’dır (8). Siyasetçi fotoğrafına en çok yer veren gazete 13 fotoğrafla yine *Vatan* olurken. Fethullah Gülen ile ilgili en çok fotoğrafı *Takvim* (10) kullanmıştır.

Tablo 5: 15 Temmuz darbe girişimi haberlerinde haber çerçeveleme kodları

Çerçeve Örneği	Genel Çerçeveler	Durum Tanımı	Anahtar Sözcükler
MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK	<i>Birlik ve Beraberlik</i>	Darbe girişiminden sonra milletin tek vücut olmasını içermektedir.	Kahraman/ Destan
	<i>Destanlaştırma ve Kahramanlaştırma</i>	Darbe girişimi karşısında milletin inanılmaz mücadelesini içermektedir.	Türk halkı Demokrasi/ millî irade
	<i>Millî Duygular</i>	Türk milletinin tarihten gelen cesur ve iradeli duruşunu anlatmaktadır.	Başkomutan/ Erdoğan Demokrasi nöbeti Birlik ve beraberlik
ÇATIŞMA VE SORUMLULUK	<i>Suçlama Çatışması ve Tehdit</i>	Darbeye girişen FETÖ örgütü ve onu destekleyenleri eleştiren haberler yer almaktadır.	Bedel FETÖ/ Paralel/ Gülen
	<i>Politika Eleştirisi</i>	Darbe süreci öncesi ve sonrasındaki çözüm önerilerini ön plana çıkaran haberleri içermektedir.	Darbe/ Darbeci Demokrasi/ millî irade
	<i>Gerekçe Sunma</i>	Hem darbeyi gerçekleştirenlerin gerekçelerini hem de tüm ülkeyi etkileyen olağanüstü hâl sürecini kapsamaktadır.	
FETÖ MESELESİ	<i>Kınama Politikası</i>	Darbe girişiminde bulunan darbecileri kınayan, eleştiren haberleri içermektedir.	FETÖ/ Paralel/ Gülen
	<i>Dönüm Noktası Çerçevesi</i>	Dönüm noktası çerçevesinde, darbe girişimi sonrasında dönüm noktası olabilecek birtakım gelişmelere yönelik haberlere yer verilmiştir.	Hain/ Hiyanet
	<i>Eylem Bilgisi</i>	Eylemin gidişatına ilişkin bilgi veren haberleri içermektedir.	Tutuklu/ Gözaltı

15 Temmuz darbe girişimi gazete haberlerinde, haber çerçeveleme kodlarına bakıldığında ereve örnekleri olarak: Millî birlik ve beraberlik, çatışma ve sorumluluk ile FETÖ meselesi şeklinde genel çerçeveler belirlenmiştir. ‘Millî Birlik ve Beraberlik’ çerçevesinde; birlik ve beraberlik, destanlaştırma ve kahramanlaştırma ve millî duygular çerçevelerine bakılmıştır. Bu çerçevelerde; kahraman, destan, Türk halkı, demokrasi, millî irade, Başkomutan, Erdoğan, demokrasi nöbeti, birlik ve beraberlik gibi anahtar szcukler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise darbe girişiminden sonra milletin tek vücut olması, darbeyi durdurmak için milletin mücadelesi ve Türk milletini yansıtın millî duygular anlatılmaktadır. ‘atışma ve Sorumluluk’ çerçevesinde; suçlama atışması ve tehdit, politika eleştirisini ve gerekçe sunma şeklindeki çerçevelere bakılmıştır. Bu çerçevelerde; bedel, FETÖ, paralel, Fethullah Gülen, darbe, darbeci, demokrasi ve millî irade szcukleri haberler içerisinde aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise darbeye girişen FETÖ rgt ve onu destekleyenleri eleştiren haberleri, darbe öncesi ve sonrasındaki çözüm önerilerini ön plana çıkaran haberleri, hem darbeyi gerçekleştirenlerin gerekçelerini hem de tüm ülkeyi etkileyen olağanüstü hâl sürecini kapsamaktadır. ‘FETÖ Meselesi’ çerçevesinde; kınama politikası, dönüm noktası ve eylem bilgisi çerçevelerine bakılmıştır. Bu erevelerde; FETÖ, paralel, Gülen, hain, hıyanet, tutuklu ve gözaltı gibi anahtar szcukler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise darbe girişiminde bulunan darbecileri kınayan, eleştiren haberleri, dönüm noktası çerçevesinde, darbe girişimi sonrasında dönüm noktası olabilecek birtakım gelişmelere yönelik haberleri ve eylemin gidişatına ilişkin bilgi veren haberleri içermektedir.

Tablo 6: Haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları

Gazeteler	Millî birlik ve beraberlik	Çatışma ve sorumluluk	FETÖ meselesi	Diğerleri	Toplam
Akşam	11	15	46	0	72
Aydınlık	6	14	46	5	66
Birgün	0	20	33	5	53
Cumhuriyet	0	13	53	1	66
Evrensel	0	27	20	3	47
Güneş	12	23	33	0	68
Haber Türk	12	24	77	0	113
Hürriyet	4	18	85	0	107
Karar	10	14	25	5	49
Milat	13	28	41	5	56
Millî Gazete	8	10	49	6	67
Milliyet	4	12	79	0	95
Ortadoğu	4	5	42	6	51
Sabah	22	18	41	6	81
Star	12	26	51	0	89
Takvim	4	12	36	2	52
Taraf	2	2	34	0	38
Türkiye	14	37	18	6	69
Vahdet	9	12	40	1	61
Vatan	9	15	59	4	83
Yeni Akit	5	16	32	3	53
Yeni Asya	3	11	23	3	37
Yeniçağ	4	16	57	0	77
Yeni Mesaj	3	11	38	4	52
Yeni Şafak	16	29	76	0	120
Toplam	170	428	1.134	65	1.797

Haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımları tablosuna bakıldığında; 'Millî Birlik ve Beraberlik' çerçevesi 170, 'Çatışma ve Sorumluluk' çerçevesi 428, 'FETÖ Meselesi' ise 1.134 haberde kullanılmıştır. Millî Birlik ve Beraberlik çerçevesini en çok kullanan gazete, 22 haberle *Sabah* olurken, bu çerçeveyi, *Birgün*, *Cumhuriyet* ve *Evrensel* hiç kullanmamıştır. Çatışma ve Sorumluluk çerçevesini en çok kullanan gazete, *Türkiye* (37) olurken en az kullanan gazete ise *Taraf*'tır (2). FETÖ Meselesi çerçevesini en çok kullanan gazete, 85 haberle *Hürriyet* gazetesi, en az kullanan ise 18 haberle *Türkiye*'dir.

Tablo 7: Haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımları

GAZETE	Birlik ve Beraberlik	Kahraman ve Destan	Türk Halkı	Demokrasi/ Millî İrade	Başkomutan/ Erdoğan	Demokrasi Nöbeti	Terör	FETÖ, Paralel	Hain ve Hıyanet	Darbe ve Darbeci	Tutuklu ve Gözaltı	Toplam
Akşam	2	6	19	12	37	6	4	28	12	51	12	189
Aydınlık	0	1	7	4	6	2	3	50	0	77	13	163
Birgün	0	0	5	15	24	0	1	4	0	78	25	152
Cumhuriyet	0	0	9	22	44	0	1	1	1	111	18	207
Evrensel	0	1	12	33	10	0	0	0	1	50	30	137
Güneş	0	8	25	17	32	1	29	79	18	47	13	269
Haber Türk	0	4	26	34	31	1	12	50	16	74	31	279
Hürriyet	2	3	15	14	29	0	6	14	3	93	33	212
Karar	0	4	14	11	28	3	6	26	23	60	11	186
Milat	2	4	43	10	29	12	17	68	41	76	28	330
Millî Gazete	5	4	22	7	7	0	1	10	6	66	21	149
Milliyet	0	1	21	16	42	2	5	10	0	81	30	208
Ortadoğu	2	0	28	16	8	1	5	25	6	66	44	201
Sabah	5	9	25	43	23	15	12	83	24	61	19	319
Star	3	4	28	26	51	7	23	63	28	52	16	301
Takvim	0	3	22	11	31	7	9	29	26	49	9	196
Taraf	0	0	16	4	8	1	4	18	1	72	47	171
Türkiye	0	4	21	19	45	3	10	32	30	59	5	228
Vahdet	2	12	31	13	13	3	1	12	15	73	37	212
Vatan	1	6	29	4	47	3	9	19	13	83	23	237
Yeni Akit	1	3	25	8	25	3	12	75	23	55	46	276
Yeni Asya	1	0	3	18	5	1	0	0	0	45	17	90
Yeniçağ	2	8	19	16	20	0	5	16	11	72	31	200
Yeni Mesaj	1	1	15	4	2	0	5	20	8	70	31	157
Yeni Şafak	1	6	17	8	44	7	9	54	12	90	27	275
Toplam	30	92	1.685	385	641	78	189	786	318	1.711	617	6.532

Tablo 7’de haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında: Birlik ve beraberlik 30, kahraman ve destan 92, Türk halkı 1.685, demokrasi ve millî irade 385, başkomutan ve Erdoğan 641, demokrasi nöbeti 78, terör 189, FETÖ ve paralel 786, hain ve hıyanet 318, darbe ve darbeci 1.711, tutuklu ve gözaltı 617 kez kullanılmıştır. ‘Bedel’ anahtar kelimesini *Birgün* 1, *Güneş* 1, *Haber Türk* 3, *Milât* 2, *Star* 3, *Takvim* 1, *Vahdet* 2, *Vatan* 4,

Yeni Akit 2, Yeni Çağ 2, Yeni Şafak 6 defa kullanmıştır. Birlik ve beraberlik kelimesi çok fazla kullanılmamakla birlikte en çok kullanan gazete, *Millî Gazete* (5) olmuş, kahraman ve destan kelimesini en çok kullanan gazetenin *Vahdet* (12) olduğu bulgulanmıştır. Türk halkı kelimesini en çok kullanan gazete *Milat* (43) olurken en az kullanan gazete ise *Yeni Asya* (3) olmuştur. Demokrasi ve millî irade kelimesini en çok kullanan gazete, *Sabah* (43) olurken başkomutan ve Erdoğan kelimesini en çok kullanan gazete *Star* (51) olmuştur. Diğer kelimeleri en çok kullanan gazeteler şunlardır: Demokrasi nöbeti (*Sabah*, 15), terör (*Güneş*, 29), FETÖ ve paralel (*Sabah*, 83), hain ve hıyanet (*Milat*, 41), darbe ve darbeci (*Milliyet*, 111), tutuklu ve gözaltı (*Taraf*, 47).

3.2.2. Nitel Bulgular:

Nitel bulgular bölümünde, incelenen gazetelerin haberlerinde, bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklerine ve bu örneklerle ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Bu çerçeveler, ‘Millî Birlik ve Beraberlik’ (birlik ve beraberlik, destanlaştırma ve kahramanlaştırma ve millî duygular), ‘Çatışma ve Sorumluluk’ (suçlama çatışması ve tehdit, politika eleştirisi ve gerekçe sunma) ve ‘FETÖ Meselesi’dir (kınama politikası, dönüm noktası çerçevesi ve eylem bilgisi).

3.2.2.1. Millî Birlik ve Beraberlik

Millî Birlik ve Beraberlik çerçevesi, “Birlik ve Beraberlik, Destanlaştırma ve Kahramanlaştırma, Millî Duygular” şeklinde üç alt çerçeveye ayrılmaktadır. Bu çerçevede, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında halkın birlik olup darbeyi nasıl bozguna uğrattığı ve gazetelerin gözünden halkın kahramanlık söylemi üzerinde durulmuştur.

3.2.2.1.1. Birlik ve Beraberlik

15 Temmuz darbe girişimine karşı halkın mücadelesi ve zaferi tüm dünya tarafından şaşkınlıkla karşılanırken basın gündemini de önemli derecede işgal etmiştir. “Darbeye karşı omuz omuza” (*Sabah*, 20.07.2016: 1), “Darbeye millet ‘Dur’ dedi” (*Yeni Mesaj*, 20.07.2016: 1), “Halkın direncini kıramadık” (*Yeni Şafak*, 21.07.2016: 1), “Vatana ihanete halk tokadı” (*Vahdet*, 17.07.2016: 1), “Milletin kalbinde” (*Karar*, 18.07.2016: 1), “7’den 70’e nöbete devam” (*Akşam*, 19.07.2016: 1), “Darbeye karşı tek ses” (*Güneş*, 17.07.2016: 1) ve “Halkın gücünün üstünde güç yoktur” (*Haber Türk*, 16.07.2016: 1) şeklindeki ifadeler halkın darbe girişimi sırasında ortaya koyduğu ‘Birlik ve Beraberlik’ çerçevesini yansıtmaları açısından örnek ifadelerdir. Milletin birlik ve beraberlik içerisinde darbeye karşı direnişi, gazetelerin sayfalarını uzun süre işgal etmiştir. “Edirne’den Kars’a bütün Türkiye

demokrasi için ayaklandı” üst başlığı ve “FETÖ’cü darbeye milli irade tokadı” (Sabah, 16.07.2016: 1) başlıkları ‘demokrasinin’ önemine vurgu yaparken “Bu zafer bizim” (Milat, 17.07.2016: 1) başlıklı haberde ise, “Cuntacı hainlerin kalkışmasına direnen 78 milyon millet dik durdu. Başkomutan Erdoğan dik durdu, siyasiler ve medya dik durdu. FETÖ’cü şerefsizler rezil bir şekilde teslim oldu,” ifadeleriyle halkın ve siyasilerin kalkışma karşısındaki cesaretlerine vurgu yapılmıştır. “Türkiye tek yürek” (Milat, 20.07.2016: 1) manşetini atan Milat gazetesi, birlik ve beraberliğe spotunda “FETÖ’cü hainlere 240 şehit veren milletimiz meydanları terk etmiyor. CHP ve MHP liderleriyle ortak açıklama yapan Başbakan Yıldırım: ‘Halkın gücü tankın gücünü yendi. Bunların kökünü jilette kazıyacağız,’ şeklindeki ifadelerle yer vermiştir. Aynı haberde kullanılan “Halkın gücü tankın gücünü yendi” şeklindeki ara başlık da halkın birlik ve beraberliği sonucundaki zaferine vurgu yapmaktadır. “78 milyon Mehmetçik” (Milat, 18.07.2016: 1) manşetiyle verilen haberin spotunda “Bütün Türkiye dün gece de sabaha kadar meydanlarda emanete sahip çıktı. Milyonlar birer Mehmetçiğe dönüşerek iradesini ve namusunu korumak için Vatan nöbeti tuttu...” ifadeleriyle tüm milletin birer asker olduğu vurgusu yapılmıştır. “Asker, Polis, Halk el ele” (Aydınlık, 21.07.2016: 1) başlıklı haberde “FETÖ’cü darbe girişimine karşı nöbetler sürerken Siirt’te örnek bir eylem düzenlendi. Meydanda toplanan binlerce yurttaş Vali, Emniyet Müdürü ve Jandarma Komutanı el ele seslendi,” ifadelerinde de yine birlik ve beraberlik mesajı verilmiştir. “Hep böyle olalım” (Millî Gazete, 20.07.2016: 1) manşeti ve aynı sayfada yer alan “Birlik olmanın tam zamanı” başlıklı haber de aynı şekilde birlik ve beraberliğe vurgu yapan diğer bir haberdir. Darbe girişimi sonrasında iktidar ve muhalefet darbeye karşı ortak olmuştur. “Ölene kadar demokrasimizin başkomutanımızın yanındayız” (Türkiye, 16.07.2016: 1) ve “Bahçeli: Hükümetin yanındayız” (Yeni Şafak, 16.07.2016: 1) şeklindeki ifadeler bu durumu açıklığa kavuşturmuştur.

3.2.2.1.2. Destanlaştırma ve Kahramanlaştırma

Millî Birlik ve Beraberlik çerçevesinin diğer bir alt çerçevesi olan ‘Destanlaştırma ve Kahramanlaştırma’ çerçevesinde ise toplumun kahramanlık hikâyelerine gurur duyarcasına ve destanlaştırarak yer verilmiştir. Bu çerçeveye örnek olarak; “Türk ordusu ve Türk milleti Amerikancı kalkışmayı bozguna uğrattı” (Aydınlık, 16.07.2016: 1), “Darbeye geçit yok” (Hürriyet, 16.07.2016: 1), “Demokrasi zaferi” (Haber Türk, 17.07.2016: 1), “Başkomutan emretti millet destan yazdı” (Milat, 17.07.2016: 1), “Kahraman astsubay” (Güneş, 18.07.2016: 1), “İlk kurşun ilk kahraman” (Sabah, 18.07.2016: 1), “Milletimiz destan yazdı” (Millî Gazete, 21.07.2016: 1), “Millet üçüncü günde de nöbeteydi” (Karar, 18.07.2016: 1), “Destan yazan

tantunici” ve “Kahraman Malatyalı” (Güneş, 22.07.2016: 1), “Nene hatunlar” (Millet, 22.07.2016: 1) ve “Cesur yürekler” (Sabah, 22.07.2016: 1) şeklindeki ifadeler örnek olarak gösterilebilir. “Millet tarih yazdı” (Yeni Akit, 17.07.2016: 1) başlığıyla verilen manşetin spotunda “Türkiye önceki akşam tarihinde görülmemiş bir alçaklıkla karşı karşıya geldi. FETÖ’cü askerler kendilerine emanet edilen silahları milletine ve onun seçtiği iktidara çevirdi. Millet ise onlara dersini verdi,” ifadeleri yer almıştır. “Demokrasinin zaferi” (Milliyet, 17.07.2016: 1) manşetinin spotu, “15 Temmuz gecesi yaşanan darbe girişimini sokaklara çıkan halkın demokratik direnişi önledi,” şeklindeki ifadelerde halkın, darbenin başarısız olmasındaki etkisinin altı çizilmiştir. “Milli irade destanı” (Güneş, 17.07.2016: 1) başlıklı haberde “Tarihin gördüğü en alçak terör saldırısına karşı tek vücut olup cuntacıları püskürten milyonlar, milli irade destanı yazdı. Tankları durduran vatandaşlar, polisler Meclis’ine sahip çıkan partiler, halkıyla bütünleşen medya demokrasi zaferi kazandı,” ifadeleri dikkat çekerken darbenin engellemesinde milletin önemi bir kez daha vurgulanmıştır. “Milletimiz destan yazdı” (Yeni Şafak, 17.07.2016: 1) manşetiyle verilen haberin spotunda “En doğusundan en batısına bütün Türkiye’de sokaklara dökülen milyonlar, Fetullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimine karşı destansı bir kurtuluş mücadelesi verdi. Millet meydanları tuttu, tankları durdurdu, uçaklara siper oldu. Onlarca şehit verdi ama darbelerini püskürttü,” ifadeleriyle milletin gücü net bir şekilde ortaya konulmuştur. “15 Temmuz Destanı” (Akşam, 17.07.2016: 1) manşetinin spotunu “FETÖ’cü çetenin darbe girişimini, siyasetçisi, polisi, vatansever askeri, medyası ve STK’larıyla omuz omuza püskürten Türk milleti yeni bir istiklal zaferine imza attı. Dünya bir kez daha ‘Çılgın Türkler’i konuşuyor,” oluşturmuştur. “Demokrasi destanı” (Sabah, 17.07.2016: 1) manşetinin spotu “Meclis’iyle, siyasi partileriyle, medyasıyla, STK’larıyla, Emniyetiyle, yargısıyla tüm Türkiye FETÖ’cü cuntacılara tarihi bir ders verdi. Sokağa dökülen 78 milyon destan yazdı,” şeklindedir. Burada hem siyasi kadronun hem diğer kurumların hem de milletin darbe karşısında nasıl tek vücut olduğunun altı çizilmiştir.

3.2.2.1.3. Millî Duygular

Türk milletinin tarihte nasıl destanlar yazdığını tüm tarih kitapları yazar. 15 Temmuz kalkışmasını milletin engellemiş olması birtakım millî duygulara özellikle vurgu yapılmasını sağlamıştır. “Asil Türk milletini alnından öpüyorum” (Star, 17.07.2016: 1), “Halkın üzerinde bir güç yok” (Yeni Akit, 16.07.2016: 1), “Sizinle gurur duyuyoruz” (Yeni Şafak, 17.07.2016: 1) ve “Milletimizin imanı durdurdu” (Millî Gazete, 18.07.2016: 1) şeklindeki ifadeler ‘millî duygular’ çerçevesine örnek olarak gösterilebilir. “Meydan milletin” (Millî Gazete, 17.07.2016: 1) manşetini atan gazete, spotunda “...sokaklara inen halk ise, darbeci askerlere göz açtırma-

dı, resmen kalkışmayı nledi. Millet, meydanı boş bulan darbecilere, meydanın gerçek sahibi bu millet olduğunu bir kez daha gösterdi,” şeklindeki ifadelerine yer vererek milletin meydan okuyuşunu yansıtılmıştır. “Hain darbeyi millet nledi” (Vahdet, 17.07.2016: 1) manşetinin spotunda yer alan, “TSK içindeki FETc askerlerin darbe girişimi milletin iradesine tosladı. Sivilleri, Meclis’i Genelkurmay’ı bombalayan hainlere karşı halk, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın çağrısıyla meydanlara indi ve darbeye dur dedi,” şeklindeki ifadelerde milletin darbeye nasıl ‘dur’ dediği anlatılmıştır. Aynı cesur tavır, “Tankları ezen ruh” (Vahdet, 19.07.2016: 1) başlığında da görülmüştür. Bu haberin spotunda yer alan “Milletin uçağı ile milletin Meclis’in bombalandığı, vatandaşlara kurşun sıkıldığı darbe girişimini kendilerini tanklara siper ederek önleyen vatandaşlar tarih yazdı. Direnişin fotoğrafları dünyanın hafızasına kazındı,” şeklindeki ifadelerde dünyanın Türk milletinin göstermiş olduğu bu cesur duruş karşısında dünyanın şaşkınlığı anlatılmaya çalışılmıştır. Millet bu dik duruşu, siyasi çevrelerden takdir almıştır. MHP lideri Bahçeli’nin bu takdirini, “Milletimle vnyorum” (Ortadoğu, 20.07.2016: 1) ifadeleriyle manşetine taşıyan Ortadoğu, haberin spotunda “MHP Lideri Devlet Bahçeli, darbe teşebbüsünün, milletin azim ve sinesine çarpıp dağıldığını belirterek, ‘Demokrasinin itibar ve iffeti kurtarılmıştır. Türkiye ipten alınmıştır. Halkımızın canı pahasına tankların üzerine çıkararak darbeyi püskürtmesi takdir ve tebriğe şayan asil bir duruştur. Milletimle vnyorum’ dedi,” ifadelerini yansıtılmış ve yine aynı sayfada yer alan “Hainlere karşı ortak ses” şeklindeki habere de yer verilmiştir. “Ecdadımıza layıksınız” (Vahdet, 20.07.2016: 1) manşetinin spotunda “Başbakan Yıldırım, canı pahasına paralel darbe girişimini engelleyen millete böyle teşekkür etti: Siz, ecdadın kahramanlık ruhunu tekrar ayağa kaldırdınız. 15 Temmuz destanını yazan bu aziz millet, sizleri yürekte selamlıyorum,” şeklinde Başbakan Binali Yıldırım’ın ifadelerini kullanmıştır.

3.2.2.2. Çatışma ve Sorumluluk

Çatışma ve Sorumluluk erevesi, “Suçlama atışması ve Tehdit, Politika Eleştirisi ve Gerekçe sunma” şeklinde üç alt çerçeveye ayrılmıştır. Bu ereve, 15 Temmuz darbe girişiminin oluşmasına neden olanların yanı sıra daha sonraki süreçlerdeki gelişmelerle ilgili meydana gelen çatışma ve sorumlulara yer verilmiştir.

3.2.2.2.1. Suçlama atışması ve Tehdit

15 Temmuz darbe girişimi FETÖ Terör rgtne bağlı ordunun içerisindeki bir takım kişiler tarafından gerekleştirilmifitir. Hem bu kişiler hem Fethullah Gülen hem de dış gler çoğu zaman haber metinlerinde eleştirilmifitir. Suçlama ve Tehdit erevesine; “Kan donduran emir: Tereddüt etmeyin akın” (Güneş,

19.07.2016: 1), “İhanetin itirafı” (Vatan, 21.07.2016: 1), “FETÖ temizliği telaşlandırdı” (Aydınlık, 19.07.2016: 1), “Kanunsuz eyleme pabuç bırakmayız” (Türkiye, 16.07.2016: 1), “Vatan hainleri” (Yeni Şafak, 16.07.2016: 1), “Rus uçağını düşürenler aynı çete” (Aydınlık, 17.07.2016: 1), “Soldan ortak tepki: AKP’yi halk devirecek” (Birgün, 17.07.2016: 1), “Vatana ihanetin bedelini çok ağır ödeyecekler” (Haber Türk, 17.07.2016: 1), “Kurşun sıkarken de utansaydınız” (Güneş, 18.07.2016: 1), “Devletin kurumlarını kanser gibi sarmışlar: Ameliyat zamanı” (Yeni Akit, 18.07.2016: 1), “Darbeciler başarılı olamaz” (Milliyet, 16.07.2016: 1), “Bedelini çok ağır ödeyecekler” (Star, 16.07.2016: 1; Milat, 17.07.2016: 1) şeklindeki ifadeler örnek gösterilebilir.

“Sizin çocuklar başaramadı” (Akşam, 19.07.2016: 1) başlığının spotunda “12 Eylül’de ‘Bizim çocuklar başardı’ diye darbeyi kutlayan ABD’den 15 Temmuz kalkışması sonrası FETÖ’cü militanları ‘kollayan’ açıklamalar geldi!” ifadeleriyle birlikte kalkışmanın arkasında ABD’nin yer aldığı iması çizilmiştir. Bu durumun temel sorumlularını Güneş gazetesi, “Azmettirci ABD, Tetikçi FETÖ, Destekçi NATO” (Güneş, 22.07.2016: 1) manşetini atarak bu haberin spotunda “Milli iradenin tokadı, sadece TSK içine sızan FETÖ’cü teröristleri açığa çıkarmadı. Üst akıl da ortalığa saçıldı. ABD azmettirdiği darbeye suçüstü yakalandı. Başından beri yaşananların farkında olan NATO’nun darbeye destek verdiği tescillenirken, Batı basınında çıkan haberler her şeyi gözler önüne serdi,” şeklindeki ifadeleri kullanmıştır. “Lağım patladı” (Güneş, 21.07.2016: 1) manşetinin spotunda “İtiraf edenler, kaçanlar, yakalananlar, kılık değiştirenler, birbirlerini satanlar, görevden alınanlar... Milli iradenin vurduğu tarihi tokadın ardından Fetullahçı teröristlerin maskeleri teker teker düştü. Hepsi kaçacak delik arıyor,” ifadeleri yer almıştır.

Gazeteler birçok haberde bazen kendi söylemleriyle bazen de siyasetçilerin söylemleriyle kalkışmayı gerçekleştirenlere ve destekçilerine karşı meydan okumuştur. “Başkomutan Erdoğan, FETÖ’nün alçak darbe girişimine meydan okudu” (Takvim, 16.07.2016: 1) üst başlığı ve “Bedelini çok ağır ödeyecekler” ile “Milletime çağrı yapıyorum; meydanlara çıkın. Türkiye bu tür ayaklanmalarla ucuza satılacak bir ülke değildir ve Pensilvanya’dan da yönetilecek bir ülke de değildir!” şeklindeki spotta da görüldüğü gibi Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın meydan okuyuşuna işaret etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Bu milletin imkânlarıyla ortaya konmuş olan tankı, topu, uçağı, helikopteri kullanarak milletin üzerine gelmenin bedelini çok ağır ödeyecekler” (Haber Türk, 16.07.2016: 1) şeklindeki Haber Türk’teki ifadeleri ise darbeyi gerçekleştirenlere yönelik yine bir tehdit niteliği taşımaktadır.

3.2.2.2.2. Politika Eleştirisi

Politika Eleştirisi çerçevesi, daha çok darbe ortamını hazırlayan koşullar ve darbeden sonraki süreçte uygulanan politikaları eleştirmeye yöneliktir. “Darbeciler içeride fikirleri iktidarda” (Evrensel, 20.07.2016: 1), “Provokatörlere izin vermeyelim” (Yeni Asya, 20.07.2016: 1), “Ne darbe ne tek adam: Tek seçenek demokrasi tek çözüm mücadele” (Evrensel, 17.07.2016: 1) manşetiyle aynı gazetede yer alan “Tek adam diktasına da hayır” şeklindeki ifadeler politika eleştirisi çerçevesine örnek gösterilebilir. “Türkiye darbe aldı” (Cumhuriyet, 17.07.2016: 1) başlıklı haberde geçen “Darbe girişimi devlet kurumlarındaki derin zafiyeti açığa vurdu...”, “Sokaklarda askerlere yönelik şiddet içeren eylemlere tanık olundu. Bu olaylara rağmen sokağa çıkma çağrıları tekrarlandı,” şeklindeki ifadelerde eleştiri yapılmıştır. “Darbe karşıtı gösterilerde nefret, karakolda işkence, kamuda şüpheli tasfiye var” üst başlığı ve “Cadı avı başladı” (Cumhuriyet, 19.07.2016: 1) başlığıyla gazete “Meydanlarda demokrasiden söz eden yok” ifadelerini kullanarak darbe sürecinden sonraki politikayı eleştirmiştir. “Gerçek bir demokrasi istiyoruz” (Birgün, 17.07.2016: 1) manşetini atan Birgün de Cumhuriyet gazetesinin tavrını yansıtarak haber metninde, “Darbe de yanlış, AKP’in gerici faşist iktidarı da. Darbe önlendi, peki demokrasi mi kazandı? Basın hürriyeti, yargı bağımsızlığı, özgürlükler, parlamenter sistem, laiklik mi kazandı? Hepsi hâlâ tehdit altında” ifadelerini kullanarak politika eleştirisi yapmıştır. “Linç tedirginliği” (Evrensel, 19.07.2016: 1) manşetini atan Evrensel, haberin spotunda “İktidarın, ‘Meydanları boş bırakmayın’ çağrıları, idam talebi için ‘hakkınızdır’ söylemleri, tehdit, sansür ve hukuksuz gözaltılar sokakların linç kültürüyle işgal edilmesinin önünü açtı. Birçok yerde yaşanan saldırılar tedirgin ediyor,” ifadelerine yer vererek iktidara yönelik bir eleştiri geliştirmiştir. Birgün gazetesinin bir eleştirisi ise Ak Parti’nin darbeden önceki süreçlerde uyguladığı politikaya yönelik olmuştur. Gazete, “AKP, darbecilere ne istedilerse verdi” (Birgün, 18.07.2016: 1) manşetini ve “AKP, Gülen Cemaati’nin öncülük ettiği Ergenekon ve Balyoz davalarına tam destek verdi. Süreç ordu içindeki tüm dengeleri sarsarken, bu davanın ‘savcısıym’ diyen ise dönemin Başbakanı Erdoğan’dı,” şeklindeki spotu kullanarak Erdoğan’a yönelik bir eleştiri geliştirmiştir.

3.2.2.2.3. Gerekçe Sunma

Gerekçe Sunma çerçevesi, çoğunlukla darbe girişiminin püskürtülmesinin gerekçesi ve daha sonra getirilen birtakım çözümlere yönelik olarak hazırlanmıştır. “Türkiye bağırsaklarını temizliyor” (Ortadoğu, 19.07.2016: 1), “Vatan haini çark etti: Torunum için gittim” (Star, 19.07.2016: 1), “Darbeye kalkışan FETÖ’cü alçaklar vatana ihanetten yargılanacak” (Star, 17.07.2016: 1) bu çerçeveye örnek gösteri-

lebilecek ifadelerdir. 15 Temmuz darbe girişiminin püskürtülmesinin gerekçesini, “Ordu sağlam durdu darbe önlenildi” (Aydınlık, 18.07.2016: 1) başlığıyla veren Aydınlık gazetesi spotunda “Askerin kışlasını terk etmemesi darbe girişiminin bozguna uğratılmasında etkili oldu,” ifadeleriyle gerekçeyi desteklemiştir. “Fetöristler” (Milat, 17.07.2016: 1) başlıklı sürmanşetinde Milat, “Vatana ihanetten yargılanacak olan darbe kalkışmasında bulunan çok sayıda yüksek rütbeli FETÖ’cü hain subay gözaltına alındı,” ifadeleriyle herkes tarafından bilinen gerekçeyi satırlarına taşımıştır. Darbe girişiminden sonra tüm devlet kurumlarında örgütle bağlantısı olanlara yönelik olarak bir temizlik hareketi gerçekleştirilmiştir. Bu durumun gerekçeleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Dev temizlik” (Akşam, 20.07.2016: 1) başlığıyla verilen haberin spotunda “Alçak kalkışma sonrası devletin diğer kurumlarına da çöreklenen Fetullahçı teröristlerin temizlenmesi için geniş çaplı operasyon başlatıldı,” ifadeleri kullanılmıştır. Temizlik yapılırken bunun adil bir şekilde yapılması da temenni edilen konu olmuştur. Bu konuda, “Darbe ile mücadele hukuk içinde olmalı” (Yeni Asya, 19.07.2016: 1) başlığıyla verilen haberin spotunda “Darbeleri önlemenin en sağlam güvencesi hukuk ve demokrasi prensiplerini hâkim kılmak” ifadelerine yer verilmiştir. Türkiye darbe girişimi üzerine yıllardır ABD’de yaşayan FETÖ Terör Örgütünün başı Fethullah Gülen’i, Amerika’dan iade etmesini istemiştir. Ancak ABD bu talebi değerlendirmiş ve darbenin Gülen tarafından gerçekleştirildiği konuyla ilgili Türkiye’den kanıt istemiştir. Bu durum gazetelere yansımıştır. Bu konuyla ilgili Birgün gazetesinin, “ABD, ‘Gülen ile ilgili kanıt paylaşın’ dedi” (Birgün, 17.07.2016: 1) başlıklı haberin metninde yer alan şu ifadeler gerekçe sunma çerçevesine örnek olarak gösterilebilir: “John Kery, AKP hükümetini, ABD’de yaşayan Fethullah Gülen ile ilgili eldeki her tür kanıtı paylaşmaya çağırdı.”

Darbe girişiminden sonra tüm ülkede olağanüstü hâl ilan edilirken bu duruma birtakım gerekçeler sunulmuştur. Akşam gazetesi, “Demokrasi için OHAL” (21.07.2016: 1) başlıklı manşetinin spotunda “Halkına kurşun sıkan FETÖ’cü hainlerin devlet içinde yarattığı tahribatı onarmak için hükümet kritik bir adım attı. 3 aylık OHAL kararını bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkladı,” ifadelerini kullanırken Haber Türk, “Darbeci teröre karşı olağanüstü hal” (21.07.2016: 1) manşetiyle duyuru yapmış ve “Uygulama demokrasi ve özgürlükleri korumaya yönelik” spotuyla OHAL’in gerekçesini açıklamıştır. Karar gazetesi, “Üç ay OHAL” (21.07.2016: 1) başlıklı manşetinde OHAL için öne sürülen gerekçede, “Bu uygulama demokrasiye karşı değil. Amaç sadece terörle etkin mücadele” ifadeleri kullanılmıştır. Yeni Şafak ise OHAL’in gerekçesini, “FETÖ’cü darbecilerle hızlı ve etkin mücadele için: 3 ay OHAL” (21.07.2016: 1) ifadeleriyle manşetine taşımıştır. Gazete bu haberin spotunda ise, “Türkiye, kanlı bir darbe girişiminde bulunan Fetullahçı Terör

Örgütü ile topyekûn mücadele için yeni döneme giriyor. MGK ve Bakanlar Kurulu toplantısının ardından bir açıklama yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, 3 ay süreyle olağanüstü hâl ilan edildiğini duyurdu,“ ifadeleriyle kararın gerekçesine vurgu yapmıştır.

3.2.2.3. FETÖ Meselesi

FETÖ Meselesi çerçevesi, “Kınama Politikası, Dönüm Noktası Çerçevesi, Eylem Bilgisi” şeklinde üç alt çerçeveye ayrılmaktadır. Bu çerçeve oluştururken darbeyi gerçekleştirenler için yönelik olarak sergilenen tavırların yanı sıra bu girişimden sonra dönüm noktası oluşturabilecek gelişmeler ve eylem bilgisi dikkate alınmıştır.

3.2.2.3.1. Kınama Politikası

Bu çerçevede daha çok darbe girişimine kalkışan kişilere yönelik olan kızgınlık, öfke duygularının ifadesi olan haberlere yer verilmiştir. Bu haberlere örnek olarak şunlar gösterilebilmektedir: “Bu rezillik size yeter” (Milat, 18.07.2016: 1), “İhane-tin sonu” (Milat, 18.07.2016: 1), “Yüzlerini gizlediler” (Millî Gazete, 18.07.2016: 1), “Darbecinin sonu” (Sabah, 18.07.2016: 1), “Darbecilerin ibretlik sonu” (Yeni Akit, 19.07.2016: 1), “Kaçış yok, tek tek yakalanıyorlar” (Sabah, 18.07.2016: 1), “Onlar vatanının satan hainler: Yuh olsun size” (Türkiye, 18.07.2016: 1), “Şeref-siz ilan edilecekler” (Vahdet, 18.07.2016: 1), “İbret olsun” (Vatan, 18.07.2016: 1), “İşte o hainler” (Yeni Şafak, 18.07.2016: 1), “Rezillerin duruşması ertelendi” (Milat, 19.07.2016: 1), “İşte hainler” (Milat, 19.07.2016: 1), “Bunlar asker değil terörist” ve “Hainlerin peşinde” (Türkiye, 20.07.2016: 1), “Bunlar, ‘Vatan sana canım feda’ diyenler” (üst başlık) ve “Helal olsun size” (başlık) (Türkiye, 18.07.2016: 1), “Kaldır kafanı hain” ve “Genelkurmay’dan 15 Temmuz açıklaması: Yılanların başı ezildi” (Karar, 20.07.2016: 1), “İblis uşağı yaratık” ve “Cuntacı haine mezar yok” (Vahdet, 20.07.2016: 1), “Asker elbiseli eli kanlı katillersiniz” (Yeni Çağ, 20.07.2016: 1), “Darbeyi yöneten hoca kılıklı hain” (Yeni Akit, 20.07.2016: 1), “Görülmemiş kalleşlik” (Yeni Mesaj, 21.07.2016: 1), “Asker değil hain bunlar” (Vatan, 22.07.2016: 1), “Bu katiller asker olamaz” (Aydınlık, 20.07.2016: 1), “Bu utanç size yeter: Cenaze namazı kılınmayacak” ve “İçimizdeki yılanlar” (Yeni Şafak, 20.07.2016: 1), “FETO’nun teröristi itiraf etti” (Milat, 21.07.2016: 1), “Katil darbecinin cesedini ailesi de kabul etmedi” (Star, 21.07.2016: 1), “Proje yaver” (Hürriyet, 21.07.2016: 1), “FETÖ terörüne lanet” (Türkiye, 16.07.2016: 1).

Darbe girişiminin başarısız olması üzerine bu işe kalkışanların karşılaştığı sonla ilgili çok sayıda haber yapılmıştır. “Yolun sonu!” (Takvim, 18.07.2016: 1) başlıklı haberin spotu, “Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Akın Öztürk, terör örgütü FETÖ’nün emriyle darbeye yeltendi. Devletine ve milletine silah çekti. Ama iha-

neti de beceremedi. İşte bu hale geldi,” şeklinde kullanılırken yanında kötü hâlde gözüken darbecinin fotoğrafı yer almıştır. “Hain temizliği” (Milat, 20.07.2016: 1) başlığının yanı sıra haberde “Devlet, halka kurşun sıkıp tankla insanları ezecek kadar milletten nefret eden gözü dönmüş Fetullahçı teröristlere karşı bağırsak temizliğini sürdürüyor,” spotu yer almıştır. Yine aynı sayıda “Namazları kılınmayacak”, “Hepsi idam edilmeli” şeklinde haberler de yer almıştır.

3.2.2.3.2. Dönüm Noktası Çerçevesi

Dönüm Noktası çerçevesi, darbe girişimi başta olmak üzere daha sonraki süreçlerde alınmaya çalışılan birtakım önlemler üzerinden oluşturulmuştur. “İhbar geldi cuntacılar kaçtı” (Star, 17.07.2016: 1) başlıklı haberde yer alan “FETÖ teröristlerinin hain planı vatansever bir askerin ihbarıyla bozuldu. Sabaha karşı yapmak istedikleri darbe planı erken deşifre olunca panikle harekete geçen cuntacılar 78 milyon tarafından püskürtüldü,” şeklindeki ifadelerde Türkiye tarihinde ilk kez gerçekleşen bir olaya işaret etmektedir. “Parlamento demokrasiye sahip çıktı” (Sabah, 16.07.2016: 1) başlıklı haberde yer alan “Alçak darbe girişimine karşı parlamento tek yürek oldu. İktidar ve muhalefet liderleri FETÖ’cü darbe girişimine karşı milletin ve devletin yanında olduklarını söyledi,” şeklindeki ifadeler, dönüm noktası çerçevesine örnek niteliğindedir. “Cumhuriyet tarihinin en uzun gecesi” (Yeni Mesaj, 17.07.2016: 1) başlıklı haberde “Türkiye, 93 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca 3’ü modern biri post-modern 4 askeri darbe bir de askeri kalkışmaya tanık olmuştu. Ancak Türkiye, Cuma gecesi Cumhuriyet tarihinde tanık olmadığı bir kalkışmayla karşı karşıya kaldı,” yer alan ifadelerde görüldüğü gibi bu durumun Türkiye tarihinde böyle olayın ilk kez gerçekleştiğine vurgu yapılmıştır. Darbe girişiminden sonra devlet genelinde birtakım önlemler alınmıştır. “FETÖ kalkışması radikal kararları getirdi” üst başlığı ve “Darbeci divanı harbe kışlalar şehir dışına” (Türkiye, 20.07.2016: 1) şeklindeki manşet bu duruma işaret etmektedir. Darbeden sonraki süreçte ülke genelinde olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Bu da çok nadir gerçekleşen bir olaydır. “Sıkıyönetim” (Birgün, 20.07.2016: 1) manşetinin spotunda “Türkiye’de olağanüstü bir süreç yaşanıyor. Darbe girişimi sonrası binlerce kamu çalışanı açığa alındı ve haklarında soruşturma başlatıldı. Bütün dekanların istifası talep edildi,” ifadeleri kullanılarak bu durumun önemi ortaya konulmuştur.

3.2.2.3.3. Eylem Bilgisi

Eylem Bilgisi çerçevesiyle ilgili olarak çoğunlukla 15 Temmuz darbe girişimi sonucundaki gelişmeler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçeveye örnek gösterilebilecek ifadeler şunlardır: “Meclis’e bomba attılar” (Hürriyet, 16.07.2016: 1), “Halk tankların üzerine çıktı” (Sabah, 16.07.2016: 1), “Dev tasfiye” (Milliyet,

19.07.2016: 1), “Tutuklandılar” (Vatan, 19.07.2016: 1), “Süpürme hareketi” (Yeni Mesaj, 19.07.2016: 1), “9 bin FETÖ’cü kovuldu” (Yeni Şafak, 19.07.2016: 1), “OHAL başlıyor” (Cumhuriyet, 20.07.2016: 1), “FETÖ’nün kökü kazınıyor” (Sabah, 20.07.2016: 1), “Kamuda büyük temizlik” (Star, 20.07.2016: 1), “FETÖ’cü hainlere jet temizlik” (Sabah, 17.07.2016: 1), “Direniş şehitleri uğurlandı” (Güneş, 18.07.2016: 1), “Darbe girişimine büyük gözaltı” (Millî Gazete, 18.07.2016: 1), “Önce tutuklama sonra iade” (Yeni Çağ, 20.07.2016: 1), “Tutuklama ve gözaltı dalgası sürüyor” (Ortadoğu, 21.07.2016: 1), “FETÖ/PYD kapsamında 30 bine yakın kamu personeli açığa alındı” (üst başlık) ve “Arınma” (başlık) (Akşam, 20.07.2016: 1).

“Darbe Girişimi” (Haber Türk, 16.07.2016: 1) başlığıyla verilen haberde “TSK içinde bir grup dün gece Türkiye’nin farklı yerlerinde kalkışma girişiminde bulundu...” ifadeleriyle darbe girişiminin duyurusu yapılmıştır. “Son ihanet” (Vatan, 16.07.2016: 1) başlığını kullanan Vatan, “Paralel yapının Silahlı Kuvvetler içindeki kalıntıları dün darbe girişiminde bulundu,” ifadelerine yer vermiştir. Darbe girişiminden sonraki gelişmeleri de gazeteler kullanmıştır. Bu süreçte ülke genelinde birçok kuruma yönelik olarak bir temizleme hareketi gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Aydınlık gazetesinde “Kökü kazınıyor” (17.07.2016: 1) başlığı ve “Yaklaşık 2 bin 800 FETÖ’cünün TSK’dan tasfiyesi, 2 bin 745 FETÖ’yle ilişkili hakimın açığa alınması... ‘YAŞ’ı önleyebilir miyim’ ya da ‘En az zayıyla atlayabilir miyim’ derken, FETÖ’nün kökü kazınıyor,” şeklindeki spotuyla yer bulmuştur. “Büyük gözaltı” (Yeni Mesaj, 18.07.2016: 1) manşetinin spotunda “Darbe girişiminin akamete uğratılmasının ardından önceki gece paralel yapıya mensup oldukları düşünülen hakim ve savcılara yönelik ‘büyük gözaltı’ için düğmeye basıldı. Operasyonlarda 81 ilde 2 bini aşkın hakim ve savcı gözaltına alındı,” ifadelerini kullanarak durumu anlatan Yeni Mesaj’ın yanı sıra Vatan gazetesi de, “Dalga dalga” (20.07.2016: 1) manşetini atmış ve manşetinin spotunda “Devletteki FETÖ kadrolarını ayıklamak için yapılan tasfiyede görevden alınanların sayısı 50 bine yaklaştı,” ifadeleriyle temizlik hareketinin boyutunu ortaya koymuştur. Yeni Şafak, konuyla ilgili olarak “Bu ülkede size yer yok” (Yeni Şafak, 20.07.2016: 1) manşetini atmış ve manşetinin spotunda “Meclis’i bombalayıp, sivil halkı katledecek kadar gözü dönen Fetullahçı Terör Örgütü’ne büyük darbe indirildi. Kamu kurumlarında, tarihin en büyük temizliği başladı. Milli Eğitim Bakanlığı 15 bin, Maliye 1500, Başbakanlık 257, MİT 100, Aile Bakanlığı 393, Diyanet ise 492 personeli açığa aldı,” ifadeleri yer almıştır. Daha sonraki süreçlerde ülke genelinde olağanüstü hâl ilan edilmesi üzerine birçok gazete gibi Cumhuriyet gazetesi de “OHAL ilan edildi” (21.07.2016: 1) şeklinde nesnel bir manşetle gelişmeyi duyurmuştur. Gazete manşetinin spotunda “Hükümet Anayasa’nın 120. maddesini devreye soktu. Türkiye, darbe girişiminin

ardından dün gece yeni yönetim sistemine geçmiş oldu,” ifadelerini kullanarak olayı nesnel bir şekilde aktarmaya devam etmiştir.

Sonuç ve Tartışma

15 Temmuz 2016 tarihinde demokrasiye yönelik olarak bir darbe girişimi gerçekleşmesiyle birlikte bu girişim halk tarafından başarısızlığa uğratılmıştır. Bu çalışmanın amacı bu tarihte gerçekleşen darbe girişimi ve sonraki bir haftalık süreçte gerçekleşen olayları ulusal basınının nasıl ve ne kadar çerçevelediğini analiz etmek olmuştur. Bu noktada; olay nicel ve nitel başlıklar altında incelenmiştir. Nicel olarak bakıldığında, 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili haberlerin bir hafta boyunca 161 kez manşette, 58 kez sürmanşette ve 1.578 kez ise sayfanın eteğinde kullanıldığı görülmüştür. İncelenen tüm gazeteler bir hafta boyunca konuyu 1.797 kez birinci sayfalarına tam sayfa şeklinde taşıyarak konuyu önemsediklerini göstermişlerdir. Uygulamanın nitel kısmında ise, birtakım anahtar sözcükler ve haber örnekleri baz alınarak, Millî Birlik ve Beraberlik, Çatışma ve Sorumluluk ile FETÖ Meselesi adlarında genel haber çerçeveleri belirlenmiştir. Bu çerçevelerin gazetelerdeki haberlerdeki nicel kullanımlarına bakıldığında, ‘Millî Birlik ve Beraberlik’ çerçevesi 170, ‘Çatışma ve Sorumluluk’ çerçevesi 428, ‘FETÖ Meselesi’ ise, 1.134 haberde kullanılmıştır. Millî Birlik ve Beraberlik çerçevesini en çok kullanan gazete, Sabah olurken bu çerçeveyi, Birgün, Cumhuriyet ve Evrensel gazeteleri hiç kullanmamıştır. Çatışma ve Sorumluluk çerçevesini en çok kullanan gazete, Türkiye olurken en az kullanan gazete ise Taraf’tır. FETÖ Meselesi çerçevesini en çok kullanan gazete, Hürriyet, en az kullanan ise Türkiye’dir.

Haber çerçeveleri ayrıca nitel olarak da değerlendirilmiştir. Millî Birlik ve Beraberlik çerçevesinde darbe girişimi sonrasında halkın darbeye karşı birlik olup darbeyi nasıl bozguna uğratarak kahramanlıklar sergilediği üzerinde durulmuş ve haberlerden bunu destekleyen örnekler sunulmuştur. Çatışma ve Sorumluluk çerçevesi, darbe girişiminin oluşmasına neden olanların yanı sıra daha sonraki süreçlerdeki gelişmelerle ilgili meydana gelen çatışma ve sorumlulara yer verilmiştir. Bu noktada gazetelerin ideolojilerinin devreye girdiği görülmüştür. FETÖ Meselesi çerçevesinde darbeyi gerçekleştirenlere yönelik olarak kınama ve kızgınlıklar yansıtılırken bu durumla birlikte dönüm noktası olabilecek birtakım gelişmeler ve süregelen eylemler dikkat çekmiştir.

Türkiye tarihine önemli bir olay olarak giren 15 Temmuz darbe girişimi ulusal basının gündemini uzun süre önemli derecede işgal etmiştir. Çalışmanın kapsamında incelenen bir haftalık süre zarfından bile sadece birinci sayfalara konuyla ilgili kayda değer derecede haberin taşınmış olması bu durumu göstermesi açısından önemlidir. Darbe girişimine yönelik olarak basının kimi zaman sert, kimi

zamansa duygusal ve gurur duyar tarzda bir tavır içerisinde girdiği görülmüştür. Bu yaklaşımı, olayın tüm ülkeyi ilgilendiren bir hassasiyette olması durumuyla açıklamak mümkündür.

Basının 15 Temmuz darbe girişimine ve diğer darbelere yaklaşımına konuyu ele alan araştırmaların ve bu çalışmanın bulguları doğrultusunda bakıldığında, basın 15 Temmuz'daki girişime karşı ortak bir tavır takındığı, haber söylemlerinin önceki dönemlerden farklı olarak benzer olduğu ve girişimde bulunanlara karşı birlik içerisinde hareket edildiği görülmüştür. Basının bu yaklaşımının, 15 Temmuz darbe girişiminin FETÖ Terör Örgütü tarafından demokrasiye yönelik organize edilen bir kalkışma olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla ideolojisi, yayın çizgisi ne olursa olsun 'ülkeye karşı hıyanet girişimi' olarak adlandırılan 15 Temmuz kalkışmasına karşı basının birlik ve beraberlik içerisinde, darbenin karşısında olan ortak bir söylem geliştirdiğini söylemek mümkündür. Haberlerde genel anlamda bir kahramanlaştırma ve destanlaştırma çerçevesinin kullanılmasının temel nedeni de budur. Kısacası, milletin meydanlarda göstermiş olduğu direnişi gazeteler de birtakım söylemlerle kendi haber metinlerinde yansıtmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2007). Bir Kimlik Peşinde Türkiye, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Alver, A. (2014). "Postmodern Responses to the September 12th 1980 Military Coup'd'état in Turkish Literature", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt/Sayı: XLVIII, 1- 22.
- Akıncı, A. (2014). "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2014, 9 (1), 55-72.
- Aksoy, S. (2012). "Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara İlişkin Tartışmaların Türk Basınında Çerçevesi", Selçuk İletişim, 7, 3, 191-205.
- Bektaş, T. (2001). "Medya Demokrasi İlişkisi ve Türk Medyası'nda Refah Partisi İmajı", Selçuk İletişim, cilt. 2, 159-171.
- Çavdar, T. (2004). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2016). "1960'tan 2016'ya Askeri Darbe ve Muhtıra Metinleri Anlamlar, Amaçlar, Niyetler ve İdeolojiler", İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E- Dergi), Kasım 2016, cilt: 1, sayı: 2, 7-20.
- Dursun, D. (2000). Ertesi Gün; Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar, 1. Baskı, İstanbul: İşaret Yayınları.
- (2001). 27 Mayıs Darbesi, İstanbul: Şehir Yayınları.
- (2005). "Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler", Muhafazakâr Düşünce, Yıl 1, Sayı: 3, Kış, 175- 196.
- Entman, R. M. (1993). "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", Journal of Communication, 43 (4), 51-58.
- Nisan, F. (2016). "15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Ulusal Demokrasi Şöleni: 'Demokrasi ve Şehitler Mitingi' Örneği Bilimler", I. Uluslararası Sosyal Sempozyumu, 13-15 Ekim 2016, Elazığ, 2013-2040.

- Parenti, M. (2008). "Tekelci Medya Manipülasyonu", Medya Popüler Kültür ve İdeoloji, (Der. Levent Yaylagül ve Nilüfer Korkmaz), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sözen Usluer, A. (2016). "The July 15 Failed Coup Attempt and Its Implications for Turkish Foreign Policy", Bilig, Autumn 2016/ 79, 23-44.
- Tek, H. (2007). Darbeler ve Türk Basını, 3. Baskı, Ankara: Elips Kitap.
- Token, M. (1991). Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973; Yarı Silahlı Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim 1960-1961, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tuchman, G. (1978). Making News, A Study in The Construction Of Reality, New York: The Free Press.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/27_Nisan_Genelkurmay_Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%-C4%9F%C4%B1_Bas%C4%B1n_A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1, Erişim Tarihi: 15.01.2017.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_T%C3%BCrkiye_asker%C3%AE_darbe_giri%C5%9Fimi, Erişim Tarihi: 16.01.2017.

Gazeteler

- Akşam, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Aydınlık, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Birgün, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Cumhuriyet, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Evrensel, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Güneş, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Haber Türk, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Hürriyet, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Karar, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Milat, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Millî Gazete, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Milliyet, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Ortadoğu, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Sabah, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Star, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Takvim, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Taraf, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Türkiye, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Vahdet, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Vatan, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Yeni Akit, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Yeni Asya, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Yeniçağ, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Yeni Mesaj, 16-22 Temmuz 2016, s.1.
- Yeni Şafak, 16-22 Temmuz 2016, s.1.

Onur oban - ANADOLU AJANSI (AA)

Olağanüstü Durum Haberciliğinin Atatürk Havalimanı Terör Eylemi Üzerinden İncelenmesi

KAMURAN DEĞER

Öz

Toplumsal kriz anlarında diğer bir ifadeyle olağanüstü durumlarda gazetelerin takındığı tutum, toplumun algısını beraberinde psikolojisini ve reflekslerini de oluşturmada etkin rol oynar. Toplumsal kriz dönemlerine örnek olarak gösterebileceğimiz terör olaylarının yansıdığı haberlerle ilgili tartışmalar, bilgi yoğunluklu mu yoksa duygu yoğunluklu mu olduğu sorusu üzerine kilitlenir. Bu kapsamda ele alındığında araştırmada 27 Haziran tarihinde Atatürk Havalimanı'nda gerçekleşen terör olayıyla ilgili haberler Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri internet haber siteleri üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sırasında terör haberlerinin bilgi yoğunluklu olmaktan çok, duygu yoğunluklu olduğu, gazetelerin sahip oldukları ideolojilerinin terör haberlerinin içeriğine yansıdığı ve duygu yoğunluklu terör haberlerinin korku, kaygı, acı ve öfke duyguları üzerinden yapılandırıldığı yönündeki varsayımların doğruluğu ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Olağanüstü Durum Haberciliği, Medya ve Terör, Toplumsal Kontrol Mekanizması Olarak Medya.

Investigation of the State of Emergency Reporting from Atatürk Airport's Terrorist Action

KAMURAN DEĞER

Abstract

It plays an active role in creating the psychology and reflexes along with the exceptional cases in other words, the perception of the attitude taken by the community newspapers in the social about the news of the terrorist attacks can be reflected as an example of the social crisis that is it the sense of intensity or density of information is locked on the question. Airport in research Considering Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah and Yeni Şafak Newspaper news was analyzed by content analysis on the website. Being the density information of terrorist news during analysis is feeling density, the ideology they have the newspaper reflected the content of terror news and sentiment intensity of fear of terror news, concerns the assumption that configured through the pain and anger are trying to expose the truth.

Keywords: Extraordinary Situations Journalism, Media and Terrorism, Social Media as a Control Mechanism.

Giriş

Terör olaylarının yaşandığı toplumsal kriz ânlarında habercilerle ilgili eleştiriler, bilgiden daha çok, duygu yoğunluklu içeriğe sahip haberlerin toplum üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerin yarattığı risklerin temelinde şekillenir. Olağanüstü durumlarda yapılan gazeteciliğe örnek olarak verebileceğimiz terör haberlerinde medyanın duruş şeklinin ya da diğer bir ifadeyle haberleri sunuş şeklinin bu kadar can alıcı bir noktaya taşınmasının altında, terör örgütlerinin asıl hedefinin fiziksel zarardan daha çok, toplumsal yapıda psikolojik zararı oluşturabilme çabası yatar. Bu noktada terör eyleminin ulusal ve uluslararası kamuoyunda ses getirebilmesi için medya önemli bir araç görevini görür.

Medya, kamuoyunu aydınlatma görevini yerine getirirken haberlerde kullandığı dil ve haberleri sunuş şekliyle istenmedik bir şekilde terör örgütlerinin toplumda korku ve kaos yaratma amaçlarına hizmet edebilir. O hâlde günümüz demokrasilerinde yasama, yargı ve yürütmeden sonra dördüncü güç olarak tanımlanan medyanın (Tokgöz, 2000: 98), basın özgürlüğü adı altında terörist odakların çıkarlarına hizmet etme olasılığı, toplumsal açıdan ciddi riskleri içinde barındırır. Örneğin terör olayları sonrası haberlerin yazısal ve görsel olarak sunulmuş şekli insanların korku ve kaygılarını daha üst noktalara taşıyarak yıkıcı etkiler yaratabilir. Bu doğrultuda terör eylemlerinin sadece siyasi otoritelerde değil, toplumu oluşturan her bir bireyin yaşamında korku ve kaygıyı egemen kılarak gündelik yaşamın doğal akışını bozmayı hedeflediği göz önüne alındığında, medyanın olağanüstü durumlarda yaptığı haberciliğin yaşamsal bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bu kapsamda ele alındığında, araştırmada, olağanüstü durum olarak yorumlayabileceğimiz terör olayları sırasında yaşanan kriz ânlarında gazete internet haber sitelerinde yer bulan terör haberlerinin bilgi mi, yoksa duygu yoğunluklu bir orana mı sahip olduğu sorusuna yanıt aranmak suretiyle gazetelerin yaklaşımlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 27 Haziran 2016 tarihinde Atatürk Havalimanı'nda (AHL) 41 kişinin ölümü, 239 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan terör eylemi örnek olarak seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini; birbirlerinden farklı ideolojik kimliklere sahip olan Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin internet haber sitelerinde 28 Haziran - 12 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki 15 günlük dönem içerisinde yayımlanan söz konusu terör haberleri oluşturmaktadır. İçerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen incelemede terör olayıyla ilgili Hürriyet gazetesi internet haber sitesinde 67, Sabah gazetesi internet haber sitesinde 60, Cumhuriyet gazetesi internet haber sitesinde 45, Yeni Şafak gazetesi internet haber sitesinde ise 58 haber, bilgi ve duygu içerikli olmak üzere iki ayrı kategoride incelenirken, aynı haberler 'korku', 'kayı', 'acı' ve 'öfke' duyguları açısından da ele alınmıştır.

Bu doğrultuda araştırmada terör haberlerinin bilgi içerikli olmaktan daha çok, duygu yoğunluklu olduğu, terör haberlerine gazetelerin sahip oldukları ideolojik kimliklerin yansıdığı ve duygu yoğunluklu terör haberlerinin daha çok korku, kaygı, acı ve öfke üzerinden yapılandırıldığı yönündeki varsayımların doğruluğu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Araştırmanın kuramsal kısmı medyanın toplumsal sorumluluğunun yanı sıra, medya ve terör, toplumsal kontrol mekanizması olarak medya, kriz dönemlerinde medya ve haberlerde kullanılan dil olmak üzere dört ana başlık altında incelenmektedir.

1. Medyanın Toplumsal Sorumluluğu

On yedinci yüzyıldan bu yana modern toplumun gelişimine ve ayrılaşmasına paralel olarak gazetecilik bağımsız bir sosyal sistem olarak ortaya çıkmış ve öncelikli olarak kamusal iletişime, güncel enformasyonların iletilmesi işlevini üstlenmiştir (Alver, 2003: 104). Çağdaş demokrasilerde gazetecilerin kamuoyunun bağımsız temsilcisi olma görevini yükledikleri ve sorumlulukları bulunduğu konusu üzerinde durulur. Bu bakımdan basın, yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü bir güç olarak kabul edilir. Gazeteciler bu yaklaşım gereği toplum adına toplumu denetleyen bir kamu denetçisi konumundadır (Tokgöz, 2000: 98). Dolayısıyla demokratik toplumlarda en önemli şey, insanı bilgilendirilmiş bir katılımcı olarak sahneye çıkarabilmektir. Başka bir deyişle, her şeyi bilen elit ile çok az şey bilen diğerleri, yani çoğunluk arasındaki uçurumu ortadan kaldırmaktır. Bu paralelde düşünüldüğünde medya ve demokrasi, kamu yararı için bir uzlaşma geliştirmeyi amaçlayan bir süreci de içinde taşır. Bu nedenle medya, demokratik toplumlarda son derece önemli bir yer tutar. Zira her coğrafi bölgedeki tüm sosyal katmanlara haber ulaştırılır, hükümet eleştirilir ve tartışma forumları oluşturulur (İnceoğlu, 2000: 322). Bu kapsamda ele alındığında demokrasilerde 'olmazsa olmaz' bir öneme sahip olan medyanın, gerektiği şekilde hizmet verebilmesi için medyayı elinde bulunduranların her koşulda 'toplumsal sorumluluk' ilkesine riayet etmesi hayati bir önem taşır.

Bu noktadan hareketle kamuoyunun aydınlanmasında önemli rol üstlenen medyanın topluma karşı sorumluluğu üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir olgu hâline gelir. Bu sorumluluğun temelinde medyanın gücü/etkisi ve monopolistik konumu karşısında tüm toplumsal tarafları adil biçimde temsil etme ve kamunun karar alabilmesi için yeterince bilgilendirilmesi ilkeleri vardır (Çaplı, Tuncel, 2010: 17). Bu enformasyon akışı sırasında, kimi zaman haberin gerçeğe dayanan objektiflik ilkesinin dışına çıkılarak okuyucu ve izleyicide ilgi uyandıran tehlike ve tehdit içerikli abartılı imgeler ön plana çıkabilir. Bu durumda ise, haber gerçek amacının dışına çıkarak daha çok okuyucuyu ya da izleyiciyi etkilemeye yönelik gelişen bir dil yapısı içine bürünür. Örneğin haberlerin içindeki tehlike

ve tehdidi barındıran risk imgeleri, okuyucu ve izleyicilerin dikkatini çekerken; güvensizlik duygusu beraberinde, toplumda korku duygusunun yaygınlaşmasına yol açabilir. Giddens, bu durumu, güvenin antitezi olarak en derin anlamıyla varoluşsal endişe ya da korku olarak özetlenebilecek bir zihinsel durum olarak açıklamaktadır (2010: 93). Bu noktada Postman ve Powers'ın, "Haber toplum olarak yaşadığımız yerin doğru bir portresi midir?" (1992: 27) sorusuna verilecek yanıt, belirsizlik içermesi nedeniyle tatmin edici olmayacaktır. Çünkü yaşamın kendisini tanımlamak için üretilen haber farklı ellerde, farklı amaçlar doğrultusunda şekillendirilerek okuyucu ya da izleyici kitlesine sunulabilmektedir. O hâlde haberde yer alan bilgilerin gerçeği ne kadar yansıtıp yansıtmadığı tartışmalı bir durum olarak ifade edilebilir. Bu noktada medyanın toplum üzerindeki etkisinden hareket edildiğinde, gündelik hayatın hengâmesinde koşuşturan modern zaman insanının medyanın kurguladığı dünyadan kaçınması imkânsız olmamakla beraber zorlaşan bir durum olarak karşımıza çıkar.

2. Terör ve Medya

Günümüzde güvenlik kaygısıyla eyleme geçen bireyler ve devletler, korkunun yıkıcı gücünü kullanarak insanlara yeni korkular yaşatarak insanlığı yeni korkuların mahkûmu yapmışlardır. Bunlardan sadece bir tanesi olan terör korkusu, dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan toplumsal ve siyasal korkuların başında gelir. Latince terreur sözcüğünden türetilen "terör"; "yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıma, korkutma, dehşet, tedhiş" anlamına gelmektedir (TDK, 1998: 2200). Hesaplı bir şiddet olarak nitelendirebileceğimiz terörün amacı, çok sayıda insan öldürmek değil, kitlelerin eylemlerden etkilenerek korku duymalarını sağlamaktır. Bu sayede kitlelerin dehşete kapılmasıyla umutsuzluk içinde, teröristlerin isteklerine boyun eğmekten başka çare olmadığı algısı yaratılmak istenir (Kışlalı, 1993: 39). Terörizmin planlı ve organize bir şiddet içermesi ve sadece düşmanı değil masum sivilleri de bilinçli şekilde hedef alması, şiddeti bir siyasal eylem ve propaganda aracı olarak kullanması, ideolojik bir amaca yönelmesi gibi özellikleri nedeniyle diğer şiddet türlerinden ayrılır. Dolayısıyla korkunun üretimini sağlayarak toplumsal düzeni bozmak amacını taşıyan terörist eylemler, dünyanın başka bir bölgesinde yaşayan insanlar için de korku kaynağı olabilmektedir. Örneğin 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırısının ardından ABD'nin yanı sıra tüm Batı ülkelerinde gelişen İslamifobi, Müslüman olan herkese karşı ön yargı geliştirilmesine neden olmuştur. ABD'de 2011 yılında gerçekleştirilen kamuoyu araştırma sonuçları İslamifobi'nin 10 yıl içinde ciddi bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wajahat'tan aktaran: Çelikpala, 2011: 55).

Teröristlerin eylem stratejilerinde, öncelikle başarının kilit noktalarından biri olan medya vardır. Çünkü her şeyden önce, kendi kamuoylarına ne kadar büyük

bir eylem yapabildiklerini ve güçlü olduklarını, devletin, asker, polis ve istihbarat birimleri başta olmak üzere asayiş kurmak ve korumakla görevli bütün unsurlara rağmen eylem gerçekleştirebildiklerini göstermeleri gerekir. Terör örgütünün düşman olarak gördüğü kitleler üzerinde büyük bir yılgınlık, korku, panik oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen eylem, taraftarları nezdinde büyük bir moral, motivasyon etkisi yaratır. Bu nedenle hedef olarak tayin edilmiş kişilere yönelik terörist saldırılar dâhil olmak üzere bütün terör eylemleri medyatik olması büyük öneme sahiptir. Çünkü terör eylemlerinin medya yoluyla, bazen de sürekli yinelenerek haber formatında sunulması, eylemden elde edilmesi beklenen etkiyi çok ileri boyutlara taşıyabilir (Avşar, 2009: 67). Bu etkiye örnek olarak 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD basınında yer alan haberler örnek gösterilebilir. Chomsky, ABD’de siyasi önderlerin medya üzerinden yarattığı terör korkusu nedeniyle bugün ABD halkının bir başka ülkeye yolculuk yapmaktan bile korkar hâle geldiğini ifade eder (1993: 51). Sonuç olarak belirli amaçlara ulaşmak için toplumda terörizm tehlikesinin abartılı bir şekilde kullanılmasından kaynaklanan aşırı korku neticesinde bugün ABD halkı her zamankinden daha fazla yurt güvenliğine ihtiyaç duymaktadır (Friedman, 2011: 1).

Bu kapsamda ele alındığında terörün yarattığı bu kriz dönemlerinde toplumun nabzını tutmanın yanı sıra, siyasal ve toplumsal elitlerle halk arasında köprü görevine sahip olan medyanın nasıl bir davranış sergilediği önemli bir tartışma konusu hâline gelir. Dolayısıyla daha önce de bahsedildiği gibi, medyanın bu tür kriz ânlarında takındığı tutum, zaten tehlike ve tehdidin yarattığı baskı altında gündelik yaşamını devam ettirmeye çalışan insanların korku ve kaygılarını katlanarak artmasına neden olabilir. Bu durumda medyanın toplumsal sorumluluğunu ne denli önemli bir yere sahip olduğunun altının bir kez daha çizilmesi gerekir. Nitekim İnal, günümüzde terör haberlerinin oluşturduğu zihinsel haritalara, anlamlara ve dünyayı algılama biçimlerine bakıldığında, bu haberlerin sonucunda pek çok insanın kendini günlük yaşamında korku içinde ve tehdit altında hissettiğini belirtirken, terörle mücadelede en az siyasetçiler kadar haber medyasına da önemli görevlerin düştüğünü vurgular (2009: 24).

3. Toplumsal Kontrol Mekanizması Olarak Medya

Peki, medya toplumsal sorumluluk ilkesini göz ardı ederek insanların korku ve kaygılarını tetikleyen bir habercilik anlayışını neden yaşama geçirir? Bu soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle medyanın yapısal özelliklerinin yanı sıra işleyiş biçimine bakmak gerekir. Haberin üretilmesi ve yayılmasında eşik beççiliği görevini üstlenen kişiler, hangi haberlerin ne şekilde yayımlanacağına karar vererek ülkedeki gündemi belirler. Fakat bu kişilerin haberlerin yayımlanmasıyla ilgili kararları, habercilik ilkelerinden daha çok, medyanın mensubu olduğu kurumun politik

bakış açısı, medya sermaye ve siyaset ilişkileri gibi farklı etmenlere dayandırılabilirler. göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Çünkü bilgi akışının kontrolü, toplumu kontrol etmek anlamına geldiğinin keşfedilmesinin ardından, sermayedarlar medya dünyasında üretim süreçleri ve içerikleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı denetime sahip olmaya başlamışlardır (Adaklı, 2010: 69). Örneğin siyasal iktidarlar kendi politik program ve projelerine halkın desteğini alabilmek için korku iletilerini medya haberleri üzerinden topluma aktararak kendi iktidar alanlarını güçlendirmek isterler. Dolayısıyla siyasal iktidara yakın olan medya kuruluşları bu tür haberleri yayımlamaktan kaçınmayabilir. Bu konuyla ilgili olarak Chomsky, 11 Eylül saldırısı sonrasında medyada yer alan haberlerdeki korku içerikli iletilerin yoğun bir şekilde kullanılmasını örnek gösterir. Siyasi iktidarın politikalarının halk tarafından desteklenmesi için hayalî düşmanların yaratıldığını vurgulayan Chomsky, bu durumu oluşturulan hayalî düşmanların varlığıyla siyasal iktidarın meşruluk alanlarını genişletilerek varlık sebeplerini de pekiştirmesi olarak yorumlamaktadır (1999: 388).

Postman ve Power haberin, haber müdürleri ve muhabirlerin söylediklerinden oluştuğunu ifade ederler (1993: 19). Diğer bir ifadeyle medya profesyonelleri olarak tanımlayabileceğimiz bu kişiler, neyin haberleştirileceğini kararlaştırırken, haberlerin seleksiyonlarının yanı sıra fiziksel ve içeriksel özelliklerini de belirlerler (Alver, 2003: 212). Dolayısıyla medyada yer alan terör haberleri, muhabirler veya yönetsel anlamda haberden sorumlu kişilerce toplumsal sorumluluk ilkesi dikkate alınmadan sunulma riskini her zaman içinde taşır. Medya genellikle olabildiğince geniş bir kitleye seslenmeyi tercih ettiği için, haberin hem ilginç hem de önemli olduğu etkisini yaratmak zorundadır (İnceoğlu, 2000: 203). Fakat bunun ötesinde, medyada muhabirlerin haberi ilk olarak verme telaşının yanı sıra, haberciliğin doğasında olan haber atlatma heyecanı içinde haberi etik açıdan değerlendirmeden yayına konması da olasıdır. Olayları ânında aktarma çabasında olan acar muhabirlerin yanı sıra, haberin hızına yetişmekte zorlanan eski muhabirler de gerçeklik payı çok az olan söylentilere dayalı bilgileri aktarabilir (Postman - Powers, 1993: 65). Bu sebeplerin tamamı bizlere terör haberlerinin bazen neden habercilik ilkeleri çerçevesinde üretilerek topluma aktarılamadığı sorusunun yanıtını içermektedir.

O hâlde haber medyanın sahip olduğu politik kimlik, medya-sermaye ve iktidar ilişkileriyle birlikte, habercilerin birbirleriyle ve zamanla olan yarışı gibi etkenlere bağlı olduğu söylenebilir. Burada can alıcı nokta ise, bu etkenlerle üretilen haber metninin, toplum psikolojisi ve reflekslerinin oluşumunda önemli rol oynamasıdır. Medyanın kontrolünün toplumsal kontrolü de sağladığı (Adaklı, 2010: 69) düşüncesi, kitlelerin yönlendirilmesine zemin hazırlayan haberlerin sunum şeklini kaçınılmaz olarak dönüştürmüştür.

4. Kriz Dönemlerinde Medya ve Haberlerde Kullanılan Dil

Kriz, karar verilmesini gerektiren bir tehlike, gerilim ânı ve dönüm noktasıdır. Kriz haberciliği ise sosyal, siyasi ya da ekonomik platformlarda yaşanan beklenmeyen gerilim, tehdit ânlarına işaret eden habercilik türüdür. Savaşlar, terör olayları ve çatışma ânları haberciler için alarm durumu gerektiren kriz ânlarıdır. Kriz haberciliği olağandışılığı nedeniyle olağandışı bir habercilik profesyonelliğini de gerekli kılar (Yüksel, 2010: 280). Kriz haberciliğinde öncelikle dikkat edilmesi gereken faktörlerin başında gazetecilerin duygudan çok, bilgi yoğunluklu haberlerin aktarılmasına özen göstermesinin gerekliliği gelir. Terörle etkin bir mücadeleye girebilmek ve kamuoyunun desteğini kazanabilmek için, özgür basın ve iletişim araçlarının, kriz ânında bu tür haberleri abartmadan ve heyecan verici ayrıntılardan arındırılarak yalnızca bilgi verici şekilde aktarması gerekir (İnceoğlu, 2000: 348-349). Burada medyanın haber metinlerini oluştururken kullandığı dil çok önemli yer tutar. Çünkü haberlere ilişkin metinlerdeki anlamın inşasında kullanılan dil, farklı amaçlara hizmet edebilme olasılığını taşır.

Bu kapsamda ele alındığında araştırmamız açısından dil ve haber metinlerindeki anlamın inşasına biraz daha derinden bakmak gerekir. Çağdaş dil bilimin kurucusu olarak görülen Saussure'e göre, dilsel bildirişim süreci öncelikle ruhsal ve toplumsal bir olgudur. Bu nedenle dil sadece bireyleri değil bütün toplumu ilgilendiren bir olaydır (Rifat, 2008: 26). Buna göre dilin oluşturduğu anlamlar bütünü, diğer bir ifadeyle kamusal söylem, evrenin düğüm noktalarında gibi işlev görerek kendini ortaya koyar. Bu önermeler çoğu zaman alıcının kafasına defalarca çakılarak kuşatma etkisi yaratır (Marcuse, 1997: 75). Burada önermelerin dayanağı olarak gösterilen gerçeklik ya da doğruluk unsurları tartışmalı bir boyuta sahiptir. Çünkü Chomsky'nin ifadesiyle dil sadece bilgilendirmek amaçlı değil, yanıltmak, düşünceleri açmak, bir beceriyi sergilemek ya da salt oynamak için de kullanılabilir (2014: 121). Bu yüzden toplumsal bir olayı haberleştirirken oluşturulan haber metinlerindeki anlamın inşasında kullanılan dilin farklı amaçlara hizmet edebilme olasılığı her zaman bir risk olarak kendini gösterir.

Bu durumda İnal'ın ifadesiyle "Haberdeki dil toplumsal gerçekliği doğrudan mı yansıtır? Yoksa bu gerçekliği kırarak yeniden mi inşa eder?" sorusu akıllara takılır (2009: 14). Bu kapsamda ele alındığında öncelikle haberdeki anlamın neyi ifade ettiğini açmak gerekir. Erdoğan ve Alemdar'a göre en genel tanımıyla metinde ne söylendiğiyle ilgili olan anlam tarihsel ve sosyal bir niteliğe sahiptir. Kişisel anlam yoktur, sadece kişisel olarak algılanan ve sunulan anlamlar vardır. Fakat o kişi de tarihsel olarak toplum içinde inşa edilendir ve bu inşayı düşünce ve davranışlarıyla ya da çeşitli şekillerde destekleyici biçimde üretmek ya da çeşitli mücadele yollarına başvurarak kendisini içinde bulduğu koşullarda aktif olarak inşa edendir (2010: 299). Diğer bir ifadeyle haber metinleri belirli güç odaklarının çeşitli amaç-

ları doğrultusunda anlamsal olarak şekillendirilerek okuyucu ve izleyicilerin algısına sunulabilir. Başa dönüldüğünde, yani İnal'ın sorusundan hareketle haberde kullanılan dilin istenildiği zaman gerçekliği kıvrarak hayalî bir gerçekliğin yeniden ve istenilen doğrultuda inşa edilebileceği sonucuna ulaşılabilir.

Marcuse dilin kitleler üzerindeki büyüsel etkisini, kamusal söylem evrenin düğüm noktalarında büyüsel-ayinsel formüller gibi işlev gördüğünü ifade ederken, bu önermelerin alıcının kafasına defalarca çakılarak kuşatma etkisi yarattığını belirtir (1997: 75). Enriquez de ritüel olarak yapılanmış bir dilin büyüsel bir etkiye sahip olduğunu dile getirirken, bu durumu bireylerin narsiste özgü nevrozuna gönderme yapması, bu arzuyu güçlendirmesi ve ona uygulama alanı sağlaması olarak açıklamaktadır (2004: 69). Dolayısıyla haber metinlerinde kullanılan dil, çoğu zaman duygular aracılığıyla okuyucu ya da izleyicilerin düşünme ve davranış şeklini güdüleme potansiyeline sahiptir. Örneğin tehlike ve tehdidin yansıtıldığı haber metinleri güvenlik açığı algısıyla korku duygusunu harekete geçirebilir. Korku ögesinin kullanımı konusunda birçok çalışması bulunan Witte, hedef kitleleri ikna etmek amacıyla farklı alanlarda kullanılan korkunun, geçerli ve önemli bir kişisel tehdidi dile getirmek suretiyle korku uyandıran ve ardından bu tehditle başa çıkmak için öneriler sunan ikna edici mesajlar olarak nitelendirmektedir (1992: 329). Öte yandan Adorno'nun düşüncelerinden yola çıkıldığında toplumda korkunun nesnesi olarak işaret edilen ya da hedef gösterilen düşman taraf, diğer bir ifadeyle ötekinden duyulan korku, zaman içinde yerini öfke ve nefrete dönüştürebilir (2011: 293). Bu toplumsal atmosfer ise zaman içinde ayrışmaların beraberinde toplumsal çözümleri de beraberinde getirecektir.

Bu durumda haber metinlerinde kullanılan dilin duygulara seslendiğinde ne kadar etkili olabileceği gerçeğinden hareketle, habercilerin kriz ânlarında terör eylemlerinin gerçekleştirilmekteki asıl hedeflerinin sık sık hatırlanması gerekir. Terör temelinde daha önce de ifade edildiği gibi, toplumda korku ve panik oluşturarak karamsarlığın beraberinde toplumsal çözümleri gerçekleştirmeyi hedefler. Bunu yaparken de eylemlerinin medyatik olması ve sadece ülkede değil tüm dünyada ses getirebilmesi eyleminin başarısını ortaya koyar. Bu durumda terör eylemlerinin medya yoluyla, bazen de sürekli yinelenerek haber formatında sunulması, eylemden elde edilmesi beklenen etkiyi çok ileri boyutlara taşıyabilir (Avşar, 2009: 67). Bu yüzden haberciler, terör eylemlerinin yaşandığı kriz dönemlerinde terör haberlerini sunarken terör örgütlerini kendi kamuoylarında başarılı gösterecek ve onları kahramanlaştıracak şekilde yoğun şiddet içeren habercilik anlayışından kaçınmalıdır.

Kriz haberciliğinin diğer bir boyutu ise toplum psikolojisi üzerinde yaratabileceği tahribatlardır. Bu nedenle kriz haberciliğinde toplumun ve bireylerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemekten kaçınmak, paniğe yol açmamak, telkin edi-

ci yaklaşımda bulunmak, ön koşullardandır. Bu ön koşullardan hareketle kamuoyunu yanlış bilgilendirmemek, olayın ilk ân görüntüleri verilirken görüntülerde seçici davranmak, bu görüntüleri tekrar tekrar yayımlamaktan kaçınmak, kişisel bakış açısı ve duyguları yansıtmamaya özen göstermek ve mesleki, toplumsal sorumluluk duygularını dikkate almak gerekir (Yüksel, 2010: 280).

Sonuç olarak medya, terör örgütlerinin amacına ulaşmasında bir araç olarak kullanılmak istemiyorsa İnceoğlu'nun ifadesiyle duygusallığa dayalı kışkırtıcılık yapmaktan özenle kaçınmalıdır (2000: 331). Medya, bilgi yoğunluklu habercilik sayesinde terörü masaya yatırabilmeli, terörün nedenlerini, iç ve dış bağlantılarını, çözüm önerilerini gündeme getirebilmelidir. Ancak, bunu yaparken belirli bir kesimin sözcüsü ya da aygıtı hâline gelmeden, birilerine çanak tutmadan, seçtiği sözcük, kurduğu cümle, üslup, anlatım ve sunum biçimlerinde ön yargı ve genellemelerden uzak durmalıdır. Öte yandan yargılardan kaçınarak, tarafsız ve bağımsız, doğru bir yaklaşımla yalnızca gerçeğe odaklanan bilgiye dayalı, bilgilendirici habercilik anlayışını korumalıdır (Yüksel, 2010: 286).

5. Araştırmanın Objesi ve Yöntemi

Bu çalışmada, olağanüstü durum olarak yorumlayabileceğimiz terör olayları sırasında yaşanan kriz ânlarında gazete sayfalarında yer bulan terör haberlerinde bilgi mi, yoksa duygu mu öncelendiği sorusuna yanıt aramak suretiyle gazetelerin yaklaşımlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 27 Haziran 2016 tarihinde Atatürk Havalimanı'nda 41 kişinin ölümü, 239 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan terör eylemi örnek olarak seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini; birbirlerinden farklı ideolojik kimliklere sahip olan Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin internet haber sitelerinde 28 Haziran - 12 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki 15 günlük dönem içerisinde yayımlanan söz konusu terör haberleri oluşturmaktadır. İçerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen incelemede liberal kimliğe sahip Hürriyet gazetesi internet haber sitesinde 67, yine liberal kimliğe sahip genelde iktidar partisinin politikalarına yakın olduğu gözlemlenen Sabah gazetesi internet haber sitesinde 60, sol kimliğe sahip Cumhuriyet gazetesi internet haber internet sitesinde 45, liberal kimliğin yanı sıra muhafazakâr bir çizgiye sahip Yeni Şafak gazetesi internet haber sitesinde ise 58 haber, bilgi ve duygu içerikli olmak üzere iki ayrı kategoride incelenirken, aynı haberler 'korku', 'kaygı', 'acı' ve 'öfke' duyguları açısından da ele alınmıştır.

6. Elde Edilen Bulgular

Bu bölüm, internet haber sitelerinde haber sayıları, haberlerin içeriği, haberlerin bilgi ve duygu yoğunluğunun yanı sıra haberlerin korku, kaygı, öfke ve acı duygu kategorileri kapsamında yapılan içerik analizini içermektedir.

6.1. Gazetelerin İnternet Haber Sitelerindeki Haber Sayısı

	Hürriyet %		Sabah %		Cumhuriyet %		Yeni Şafak %	
TOPLAM	67	100	60	100	45	100	58	100

Araştırmada *Hürriyet*'in internet haber sitesinde 67, *Sabah*'ın internet haber sitesinde 60, *Cumhuriyet*'in internet haber sitesinde 45, *Yeni Şafak*'ın internet haber sitesinde ise 58 haber incelenmektedir.

6.2. İnternet Haber Sitelerindeki Haberlerin İçeriği

	Hürriyet %		Sabah %		Cumhuriyet %		Yeni Şafak %	
Bilgi Yoğunluklu Haberler	33	49,2	35	56,4	25	55,5	41	70,6
Duygu Yoğunluklu Haberler	26	38,8	16	25,8	15	33,3	11	18,9
Her ikisini de İçeren Haberler	8	8	11	17,7	5	11,1	6	10,3
TOPLAM	67	100	62	100	45	100	58	100

İnternet gazetelerindeki haberlerin içeriğine bakıldığında *Hürriyet*'te yüzde 49,2 oranında bilgi, yüzde 38,8 oranında duygu yoğunluklu haberler ve yüzde 8 oranında hem bilgi hem de duygu yoğunluklu haberlerin kullanıldığı görülmektedir. *Sabah*'ta yüzde 56,4 oranında bilgi yoğunluklu, yüzde 25,8 oranında duygu yoğunluklu, yüzde 17,7 oranında ise hem bilgi hem de duygu yoğunluklu; *Cumhuriyet*'te yüzde 55,5 oranında bilgi, yüzde 15 oranında duygu yoğunluklu, yüzde 5 oranında hem duygu hem de bilgi yoğunluklu haberlerin kullanıldığı belirlenirken, *Yeni Şafak*'ın internet haber sitesinde ise yüzde 70 oranında bilgi, yüzde 18,9 oranında duygu, yüzde 6 oranında ise hem duygu hem de bilgi yoğunluklu haberlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

6.2.1. Bilgi Yoğunluklu Haberler

	Hürriyet %		Sabah %		Cumhuriyet %		Yeni Şafak %	
AHL'nında Terör Eylemiyle İlgili Haberler	25	75,7	22	62,8	18	72	19	46,3
Siyasi Liderlerin Açıklamaları	5	15,1	7	20	3	12	13	31,7
Yabancı Ülke Liderleri ve Ünlülerin Açıklamaları	3	9	6	17,1	4	16	9	21,9
TOPLAM	33	100	35	100	25	100	41	100

Bilgi içerikli haberlerin incelendiği tabloda *Hürriyet*'in internet haber gazetesinde Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör eylemiyle ilgili haberler yüzde 75,5, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 15,1, yabancı ülke liderleri ve dünyaca ünlü isimlerin yaptığı açıklamalar yüzde 9 oranında yer almıştır. Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör olayıyla ilgili *Sabah*'in internet haber sitesinde yüzde 62,8, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 20, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları yüzde 17,1; *Cumhuriyet*'in internet haber gazetesinde yüzde 72, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 12, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları yüzde 16; *Yeni Şafak*'in internet haber sitesinde ise yüzde 46,3, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 31,7, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları 21,9 oranında yer almıştır.

6.2.2. Duygu Yoğunluklu Haberler

	Hürriyet %		Sabah %		Cumhuriyet %		Yeni Şafak %	
AHL'nındaki Terör Olayıyla İlgili Haberler	14	53,8	6	37,5	7	46,6	5	45,4
Siyasi Liderlerin Açıklamaları	-	-	-	-	-	-	-	-
Yabancı Ülkelerden ve Liderlerinden Gelen Destek Mesajları	-	-	-	-	-	-	-	-
Terör Mağdurları ve Yakınlarıyla İlgili Haberler	12	46,1	10	62,5	8	53,3	6	54,5
TOPLAM	26	100	16	100	15	100	11	100

Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör olayıyla ilgili duygu içerikli haberlerin incelendiği tabloda, *Hürriyet*'in internet haber sitesindeki haberlerin yüzde 53,8, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 46,1; *Sabah*'ın internet gazetesindeki haberlerin yüzde 37,5, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 62,5; *Cumhuriyet*'in internet haber sitesindeki haberlerin yüzde 46,6, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 53,3; *Yeni Şafak*'ın internet haber sitesindeki haberlerin yüzde 45,4, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 54,5 duygu içerikli bir dil kullanıldığı görülmektedir.

6.2.3. Bilgi ve Duygu Yoğunluklu Haberler

	Hürriyet %		Sabah %		Cumhuriyet %		Yeni Şafak %	
AHL'nında Terör Olayıyla İlgili Haberler	8	100	11	100	5	100	6	100
Siyasi Liderlerin Açıklamaları	-	-	-	-	-	-	-	-
Yabancı Ülkelerden ve Liderlerinden Gelen Destek Mesajları	-	-	-	-	-	-	-	-
Terör Mağdurları ve Yakınlarıyla İlgili Haberler	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	8	100	11	100	5	100	6	100

Bilgi ve duygu olmak üzere her iki yoğunluğu da içinde barındıran haberlere bakıldığında ise bu tür haberlerin Atatürk Havalimanı'nda gerçekleşen terör eylemiyle ilgili olarak verildiği görülmektedir. Buna göre bu kategoride yer alan haberler en fazla oranda *Sabah*'ın, ardından *Hürriyet*, *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin internet haber sitelerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

6.3. Haberlerde Yer Alan Korku-Kaygı-Acı-Öfke Duygularının Oranı

	Hürriyet		Sabah		Cumhuriyet		Yeni Şafak	
Korku-Kaygı	22	32,8	5	8,3	10	22,2	3	5,1
Acı-Öfke	4	5,9	11	18,3	5	11,1	8	13,7
Duygu İçermeyen Haberler	41	61,1	44	73,3	30	60,6	47	81
TOPLAM	67	100	60	100	45	100	58	100

Tabloda internet gazeteleri tarafından kullanılan haberlerde yer alan duygular belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre 'korku' ve 'kaygı' içeren haberler *Hürriyet* gazetesinin internet haber sitesinde yüzde 32,8, 'acı' ve 'öfke' içeren haberler yüzde 5,9; *Sabah*'ın internet haber sitesinde 'korku' ve 'kaygı' içeren haberler yüzde 8,3, 'acı' ve 'öfke' içeren haberler yüzde 18,3; *Cumhuriyet*'in internet haber sitesinde 'korku' ve 'kaygı' 22,2, 'acı' ve 'öfke' 11,1; *Yeni Şafak*'ın internet haber

sitesinde ise 'korku' ve 'kaygı' yüzde 5,1, 'acı' ve 'öfke' 13,7 oranında yer almaktadır.

7. Değerlendirme

İnternet haber sitelerindeki haberler üzerinde içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen inceleme sonrası elde edilen bulgular, araştırmanın varsayımlarını destekler niteliktedir. Araştırmada Hürriyet'in internet haber sitesinde 67, Sabah'ın internet haber sitesinde 60, Cumhuriyet'in internet haber sitesinde 45, Yeni Şafak'ın internet haber sitesinde ise 58 haber üzerinden incelenmiştir. İnternet haber sitelerindeki haberlerin içeriğine bakıldığında Hürriyet'in yüzde 49,2 oranında bilgi yoğunluklu, yüzde 38,8 oranında duygu yoğunluklu ve yüzde 8 oranında hem bilgi hem de duygu yoğunluklu haberleri kullandığı görülmektedir. Sabah'ın yüzde 56,4 oranında bilgi yoğunluklu, yüzde 25,8 oranında duygu yoğunluklu, yüzde 17,7 oranında ise hem bilgi hem de duygu yoğunluklu; Cumhuriyet'in yüzde 55,5 oranında bilgi yoğunluklu, yüzde 15 oranında duygu yoğunluklu, yüzde 5 oranında hem duygu hem de bilgi yoğunluklu; Yeni Şafak'ın ise yüzde 70 oranında bilgi yoğunluklu, yüzde 18,9 oranında duygu yoğunluklu, yüzde 6 oranında ise hem duygu hem de bilgi yoğunluklu haberleri kullandığı anlaşılmaktadır. Bu oranlara göre, terör haberlerinin içeriğinde bilgi yoğunluğundan daha çok, duygu yoğunluğunun yer aldığı yönündeki araştırmanın ana varsayımı tam olarak desteklenmese de, her iki oranın birbirine yakın olması, varsayımı bir bakıma doğrular niteliktedir.

Bilgi içerikli haberlerin incelendiği tabloda Hürriyet'in internet haber sitesinde Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör eylemiyle ilgili haberler yüzde 75,5, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 15,1, yabancı ülke liderleri ve dünyaca ünlü isimlerin yaptığı açıklamalar yüzde 9 oranında yer almıştır. Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör olayıyla ilgili haberler Sabah'ın internet haber sitesinde yüzde 62,8, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 20, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları yüzde 17,1; Cumhuriyet'in internet haber sitesinde yüzde 72, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 12, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları yüzde 16, ; Yeni Şafak'ın internet haber sitesinde ise yüzde 46,3, siyasi liderlerin açıklamaları yüzde 31,7, yabancı ülke liderleri ve ünlülerin açıklamaları 21,9 oranında yer almıştır.

Bilgi içeren terör haberleri; olayın nerede, ne zaman, nasıl gerçekleştiği, terör saldırısındaki ölü ve yaralı sayısı, terör eyleminin sorumluları, polisin yürüttüğü soruşturma, hükümet sözcülerinin açıklamaları, siyasi liderlerin ve yabancı ülke liderlerinin yanı sıra AB gibi kurumların Türkiye'nin yanında olduklarına işaret eden ve terörü kınayan açıklamalarını kapsamaktadır. Bu noktada gazetelerin ideolojik yapılarının internet haber sitelerinde yer alan haberlere yansdığı ve bu

yansımanın aynı konudaki haberlerin farklı sunulmasını yapılandığı söylenebilir. Örneğin Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin internet haber sitelerinde Atatürk Havalimanı'nda gerçekleştirilen terör eylemi öncesinde ABD'nin Türkiye'yi uyardığı yönündeki haberlerin kullanıldığı görülürken, aynı konuda Sabah ve Yeni Şafak'ın internet haber sitelerinde ise ABD Başkanı Obama'nın terör eylemiyle ilgili bir istihbaratın bulunmadığı yönündeki açıklamasıyla bu iddiaları yalanladığı görülür.

Dikkat çekici bir diğer unsur ise, Yeni Şafak gazetesi internet haber sitesinin terör karşısında dünyanın Türkiye'ye verdiği desteği haberlerine yoğun bir şekilde taşımasıdır. Öte yandan elde edilen bulgular, Sabah gazetesi internet haber sitesinde yer alan haberlerin, Cumhuriyet gazetesinin yanı sıra Posta ve Sözcü gazetelerinde hükümetin 'güvenlik zafiyeti' olduğu yönünde eleştirel yaklaşımları içeren haberlere tepki gösterdiği yönündedir. Ayrıca Sabah gazetesi internet haber sitesinin ana muhalefet partisi CHP'nin milletvekillerinin sosyal medyada hükümete yönelik eleştirel söylemlerine duyulan tepkiyi de haber başlıklarına taşıdığı belirlenmiştir. Örneğin kullanılan bir haberde "terör seviciler iş başında" başlığı altında CHP'li milletvekillerinin provokatif tweetlerle terörü destekleyen kirli propagandaya destek verdiği iddia edilmiştir. Öte yandan 29 Haziran 2016 tarihinde Cumhuriyet'in "ölüm terminali" başlığını attığı manşet haberinde, olay yeri fotoğraflarının sansürsüz bir şekilde yayımlanmasına duyulan tepkinin de haberlerde yer aldığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan ele alındığında ulaşılan bulgular, terör haberlerinin sunulmuş şeklinin gazetelerin sahip olduğu ideolojik kimlikle doğrudan ilişkili olduğu varsayımını doğrulamaktadır.

Atatürk Havalimanı'nda yaşanan terör olayıyla ilgili haberlerdeki duygu içerikli haberlerin incelendiği tabloya bakıldığında Hürriyet'in internet sitesindeki haberlerin yüzde 53,8'i, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 46,1'i; Sabah'ın internet sitesindeki haberlerin yüzde 37,5'i, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 62,5'i; Cumhuriyet'in internet sitesindeki haberlerin yüzde 46,6'sı, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin yüzde 53,3'ü; Yeni Şafak'ın internet sitesindeki haberlerin yüzde 45,4'ü, terör mağdurları ve yakınlarıyla ilgili haberlerin ise yüzde 54,5'i duygu içerikli haberler olduğu görülmektedir. Atatürk Havalimanı'nda gerçekleşen terör eylemiyle ilgili haberlere bakıldığında bilgi ve duygu olarak her iki yoğunluğu da içinde barındıran haberlerin verildiği görülmektedir. Bu kategoride yer alan haberler, en fazla oranda Sabah'ın, ardından Hürriyet, Yeni Şafak ve Cumhuriyet'in internet haber sitelerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. İnceleme sonrasında elde edilen bulgular, terör haberlerinde bilgi ve duygu yoğunluğunun yakın oranlarda yer aldığını ortaya koyarken, duygu yoğunluğunun en fazla oranda yer aldığı haber türünün, olayın mağdurlarıyla yapılan görüşmeleri, olayda yaşamını yitirenlerin cenaze törenlerinde yaşananları

ve hayat hikâyelerini içeren haberleri kapsadığı söylenebilir.

Araştırmanın varsayımları doğrultusunda internet haber sitelerinde yayımlanan haberlerde yer alan duygular belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre 'korku' ve 'kaygı' içeren haberler Hürriyet'in internet haber sitesinde yüzde 32,8, 'acı' ve 'öfke' içeren haberler yüzde 5,9; Sabah'ın internet haber sitesinde 'korku' ve 'kaygı' içeren haberler yüzde 8,3, 'acı' ve 'öfke' içeren haberler yüzde 18,3; Cumhuriyet'in internet haber sitesinde 'korku' ve 'kaygı' 22,2, 'acı' ve 'öfke' 11,1; Yeni Şafak'ın internet sitesinde 'korku' ve 'kaygı' yüzde 5,1, 'acı' ve 'öfke' 13,7 oranında yer almaktadır. İncelemede elde edilen veriler sonrasında ulaşılan bulgular, terör haberlerindeki duygu yoğunluğunun içeriğinin çoğunlukla 'korku', 'kaygı', 'acı' ve 'öfke' temelinde şekillendiğini ortaya koymuştur. Araştırmanın bulgularına göre terör haberlerindeki duygu yoğunluğuyla ilgili içerikler, gazetelerin ideolojik kimliklerini göz önünde bulundurarak değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü ortaya çıkan bulgular yayın politikaları ekseninde değerlendirildiğinde iktidar partisinin politikalarına yakın duran Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri internet haber sitelerinde terör haberlerinde diğer iki gazeteye oranla daha az 'korku' ve 'kaygı'yı tetikleyici haberlere yer verdiği anlaşılmaktadır. Buna göre Sabah ve Yeni Şafak'ın internet haber sitelerinde 'acı' ve 'öfke' üzerine temellendirilen iletilere haberlerinde daha sık yer verilirken, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri internet haber sitelerinde ise 'korku' ve 'kaygı' içerikli haberlere daha fazla yer ayrıldığı belirlenmiştir.

Sonuç

Olağanüstü durum olarak tanımlayabileceğimiz kriz dönemlerinde, medyanın üstlendiği rolle birlikte toplumsal sorumluluk ilkesini ne ölçüde yerine getirdiği konusu çoğu zaman tartışmalı bir durum olarak kendini gösterir. Çünkü bu tür olağanüstü durumların yaşandığı zamanlarda medya, enformasyon akışı sırasında haberin gerçeğe dayanan objektiflik ilkesinin dışına çıkarak, okuyucu ve izleyicide ilgi uyandıran tehlike ve tehdit içerikli abartılı imgeleri ön plana çıkarabilmektedir. Bu tür haberciliğe, modern zamanların en büyük korkularından biri olan terör olaylarıyla ilgili haberler örnek olarak gösterilebilir. Çünkü terörün yarattığı bu kriz dönemlerinde toplumun nabzını tutmanın yanı sıra, toplum psikolojisi ve reflekslerini de yönlendirme gücüne sahip olan medyanın nasıl bir davranış sergilediği önem taşır.

Bütün bunlar göz önüne alındığında, medyanın terörle ilgili kamuoyuna bilgi aktarırken, haberin verilmiş amacıyla terörist eylemlerin toplumda korku ve panik yaratma amacı arasında ince bir çizgi olduğu söylenebilir. Bu nedenle araştırmada toplum psikolojisi ve reflekslerini belirlemede önemli bir role sahip olan medyanın oluşturduğu terör haberlerinin içeriği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Terör haber-

lerinin bilgi yoğunluklu olmaktan çok duygu yoğunluklu olduğu, medyanın sahip olduğu ideolojik kimliğin haberlerin sunuş şekline yansıdığı ve terör haberlerinin ‘korku’, ‘kaygı’, ‘acı’ ve ‘öfke’ duyguları temelinde şekillendirildiği yönündeki varsayımların doğruluğu desteklenmeye çalışılmıştır. 27 Haziran 2016 tarihinde Atatürk Havalimanı’nda yaşanan terör olayının örneklem olarak seçildiği araştırmada, 28 Haziran - 12 Temmuz arasında Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinin internet haber sitelerinde yayımlanan olayla ilgili haberler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

İçerik analizi sonrasında elde edilen bulgular, terör haberlerinin bilgi yoğunluklu olmaktan daha çok duygu yoğunluklu olduğu yönündeki varsayımı tam olarak desteklememiş olsa bile, duygu yoğunluklu haberlerin bilgi yoğunluklu haberlere oldukça yakın oranda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada, internet gazetelerinin ideolojik yapılarının haberlere yansıdığı ve aynı konudaki haberleri farklı şekilde yapılandığı söylenebilir. Örneğin, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde, Atatürk Hava Limanı’nda gerçekleştirilen terör eylemi öncesinde ABD’nin Türkiye’yi uyardığı yönünde bir haber yer alırken, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde ABD Başkanı Obama’nın terör eylemiyle ilgili bir istihbaratın bulunmadığı açıklamasıyla diğer gazetelerin iddialarının yalanlandığı görülür. Aynı şekilde Yeni Şafak gazetesi internet haber sitesinde, terör karşısında dünyanın Türkiye’ye verdiği desteği haber başlıklarına yoğun bir şekilde taşıırken, Sabah’ın Posta, Sözcü ve Cumhuriyet gazetelerinde terör olayıyla ilgili olarak hükümetin ‘güvenlik zafiyeti’ içinde olduğu yönündeki haberlerine tepki gösterdiği görülmektedir. Ayrıca Sabah gazetesi internet haber sitesinin ana muhalefet partisi CHP’nin milletvekillerinin sosyal medyada hükümete yönelik eleştirel söylemlerine duyulan tepkiyi haber başlıklarına taşıdığı belirlenmiştir. Bu açıdan ele alındığında ulaşılan bulgular, terör haberlerinin sunuş şeklinin gazetelerin sahip olduğu ideolojik kimlikle doğrudan ilişkili olduğu varsayımını doğrulamaktadır.

Ulaşılan bulgular, terör haberlerinin ‘korku’, ‘kaygı’, ‘acı’ ve ‘öfke’ duyguları temelinde şekillendiği yönündeki araştırmanın varsayımının doğruluğunu ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen bulgular göre, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin internet haber sitelerinde daha çok ‘korku’ ve ‘kaygı’ duygularını içeren habere rastlanırken, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin internet haber sitelerinde ise daha çok ‘acı’ ve ‘öfke’ içerikli haberlere bıraktığı bunun da gazetelerin ideolojik kimlikleriyle yakından alakalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öyle ki, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan bazı haberlerde, terör olayını sunuş şekli ve yaklaşımları nedeniyle Cumhuriyet gazetesi, ‘terör propagandası’ yapmak ve ulusal çıkarları zedelemekle suçlanmaktadır.

Terör haberlerinin sunuş şekli, medyanın sahip olduğu politik kimlik, medya-sermaye ve iktidar ilişkilerinin yanı sıra, habercilerin birbirleriyle ve zamanla olan yarışı

gibi etkenlere bağlı olarak gelişir. Bu risk kapsamında ele alındığında medyanın toplumun düşünce yapısı ve davranış şeklini belirlediği gerçeğinden hareketle, terör olayı sonrasında verilen haberlerin yapısındaki duygusal kışkırtıcılık toplumsal travmanın yaratacağı etkileri daha da derinleştirecektir. Bu yüzden medyanın, korku ve paniği besleyici bir dil kullanmaktan özenle kaçınması gerekir. Bu tür kriz dönemlerinde haberlerin terörün amacını pekiştirici nitelikte olmaması için haber yazılırken defalarca gözden geçirilmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekir. Böylece haberin amacıyla terörün amacı arasındaki ince çizgi belirgin hâle gelebilir.

Kaynakça

- Adorno, T. (2011). Otoritaryan Kişilik Üzerine. (Çev. Doğan Şahiner). İstanbul: Say Yayınları.
- Alver, F. (2003). Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı. İstanbul: Der Yayınları.
- Avşar, Z. (2009). "Terörle Küresel Mücadele Stratejisi İçinde Medyanın Yeri Ne Olmalı?", Terör ve Haber Söylemi. (ed. Mustafa Şeker, Tülin Şeker). İstanbul: Literatürk.
- Chomsky, N. (1993). Medya Denetimi. (Çev. Şen Süer). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- (1999). Medya Gerçeği. (Çev. Abdullah Yılmaz). (2. Basım). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- (2014). Dil ve Zihin. (Çev. Ahmet Kocaman). (2. Basım). İstanbul: Bilgesu Yayınları.
- Çaplı, B., Tuncel, H. (2010). Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Çelikpala, M. - Öztürk, D., (2012). "The Only Thing We Have to Fear: Post 9/11 Institutionalization of In-security", Uluslararası İlişkiler Dergisi. 32 (8), ss. 49-65.
- Erdoğan, İ. - Alemdar, K. (2010). Öteki Kuram. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Enriquez, E. (2004). Sürüden Devlete. (Çev. Nilgün Tural). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Friedman, B. (2001). "Managing Fear: The politics of Homeland Security", Political Science Quartely. Volume 126 (1), ss.77-106.
- Giddens, A. (2010). Modernliğin Sonuçları. (Çev. Ersin Kuşdil). (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnal, A. (2009). "Haber Medyası, Siyaset ve Terör", Terör ve Haber Söylemi. (ed. Mustafa Şeker, Tülin Şeker). İstanbul: Literatürk.
- İnceoğlu, Y. (2000). Uluslararası Medya. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kışlalı, Ahmet T. (2008). Siyaset Bilimi. (13. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Marcuse, H. (1997). Tek Boyutlu İnsan. (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Postman, N. - Powers, S. (1996). Televizyon Haberlerini İzlemek. (Çev. Aslı Tunç). İstanbul: Kavram İletişim Sanatları.
- Rıfat, M. (2008). XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. (3. Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tokgöz, O. (2000). Temel Gazetecilik. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Yüksel, E. (2010). Medya ve Habercilik. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Witte, K. (1992). "Putting the Fear Back Into Fear Appeals: The Extended Parallel Process Model", Communication Monographs. 59 (4), ss. 329-349.

İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik

ZAKİR AVŞAR

Öz

Medya ve terör arasındaki ilişki konusunda ortaya atılan pek çok görüş bulunmaktadır. Medyanın terörizmin amaçlarına ulaşmada kaktı sağladığı, pek çok eylemin medyada yer bulacak şekilde gerçekleştirildiği; günümüzde terör olaylarının sınıflandırılmasında “medya merkezli terörizm faaliyetleri” ve “medya merkezli olmayan terörizm faaliyetleri” olarak yeni yaklaşımların geliştirildiği vb. tartışmalar öne çıkmaktadır.

Bunlara ek olarak geleneksel medyanın ve eşik beklilerinin terör olaylarını “haber değeri” ölçüsünde kıymetlendirmelerine rağmen yeni medya ortamlarında bu denetimin olmadığı ve hatta iletişim teknolojilerinin kolaylıkları nedeniyle teröristlerin kendi medyalarını da oluşturdukları ve iç ve dış kamuoylarına bu yollarla ulaştıkları ve geleneksel medyanın da bu kanalları haber kaynağı olarak zaman zaman ele alıyor olması üzerinde durulması gereken önemli başlıklardır. Kamuoyunun, kamu görevlilerinin ve medyanın terör haberciliği konusunda birbirleriyle ilişkilerindeki hassasiyetler de yine tartışılması gereken önemli başlıklardır. Haber, güvenlik denkleminin nasıl kurulması üzerinde durulması da yine hem iletişim hem de güvenlik profesyonellerinin ilgi göstermesi gereken hususlar olarak karşımızda durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Terör, Yeni Medya, Güvenlik, Habercilik

Media, Terror and Security in the Age of Internet

ZAKİR AVŞAR

Abstract

There are several thoughts upon the relationship between media and terror. Most apparent discussions seem to focus on ideas that media supports terrorism in reaching its aims, terrorist organizations design their actions in certain ways which enable media coverage and there are two significant categories for classifying terrorist attacks, "media centered terrorist actions" and "terrorist actions that are not media centered".

Additionally, even though the traditional media and its gatekeepers evaluate terrorist attacks from the aspect of "news value", it is clear that new media lacks such evaluation criteria and it is also important that terrorists create their own media by facilitating new communication technologies to reach their internal and external publics and that traditional media refers to these media as news sources from time to time.

The relationship between the public, public officers and media about terrorism news on media is also another important topic. The ways in which a balance between news and security constituted are also important for both communication and security experts.

Keywords: Media, Terror, New Media, Security, Journalism.

1. Giriş

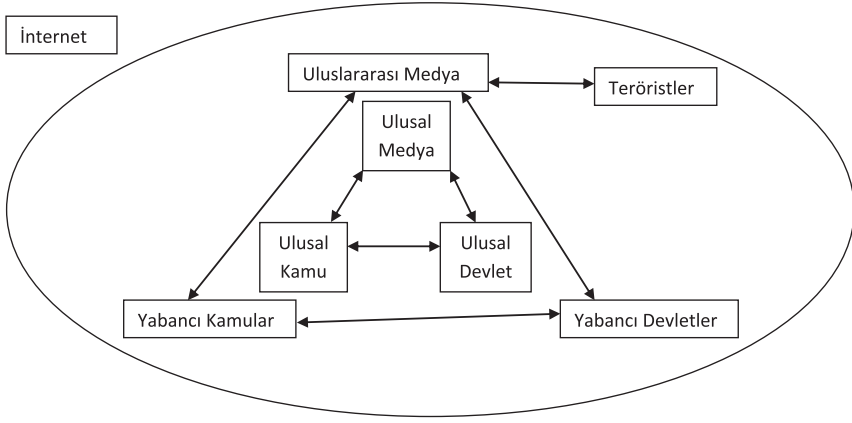
Basın özgürlüğü demokratik toplumların en önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu özgürlüğün sınırlarının olması gerektiği tartışmalarına en fazla neden olan haber içeriklerinin başında, terör haberleri gelmektedir. Terör haberlerinin medyada yer alış biçimi, hassasiyet gerektiren bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sistemik zorlayıcılık, gözdağı ve şiddet içeren bir güç olarak terörizm, medya ile ilişkilenen uzun bir tarihî geçmişe sahiptir. Ulusal ya da küresel ölçekteki terör saldırılarının ardından, kurbanların ve ailelerinin kederini çoğu kez kanlı görüntülerle birlikte ortaya koyan; olayları önleyemediği için hükümetleri, siyaset yapıcıları ve devletin güvenlik kurumlarını suçlayan, olası gelecek saldırılardan spekülâtif biçimde söz ederek halkı paniğe sürükleyen çok sayıda haber, kitle iletişim araçlarında yer alabilmektedir. Özellikle internet temelli yeni iletişim teknolojilerin gelişmesiyle birlikte, enformasyon çok hızlı yayılan bir hâl almıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen terör olaylarına ait görüntülere, saniyeler içinde her yerden ulaşılabilir. Böylece Çinlilerin “Bir kişiyi öldür, on bin kişiyi korkut,” atasözü; sadece binlerce kişiyi değil, milyonlarca kişiyi korkutmak anlamına gelecek şekilde genişlemiş durumdadır.

Medyanın toplumsal gerginliklerin azaltılmasında ve çatışmaların önlenmesinde hayati bir rolü olduğu bilinmektedir. Ancak, rekabetçi medya ortamında bu rol çoğunlukla görmezden gelinmekte, çok sayıda haber aktörü, medyada yer alma mücadelesine girmektedir.

2. Aktörler

Terör örgütleri yalnızca askerî katı güç (hard power) uygulayarak mücadelenin kazanılmasının mümkün olmayacağını bilmekte, bu nedenle de ılımlı güç (soft power) olarak medyadan yararlanmak istemektedirler. Öte yandan medyanın da kamuoyuna gerçekleri sunma yükümlülüğü vardır. Devletler ise şüphesiz ulusal güvenliği korumakla yükümlüdür. Bu karmaşık ilişkiyi açıklamak için önce olayın taraflarını siyasal iletişim ekseninde tanımlamak yararlı olacaktır.

Şekil 1: Terörizm, Siyasal İletişim Üçgenleri ve İnternet (Nacos, 2006: 4).

Liberal demokrasilerde ve onların kitle toplumlarında gündelik siyaset, kitle iletişim araçları sayesinde dizginlenmektedir. Çünkü vatandaşlar, seçilmiş ve atanmış devlet görevlileriyle sıklıkla bir araya gelemezler. Aktörler arasındaki iletişim, siyasal iletişim üçgeni olarak adlandırılan bir yapıyla gerçekleşir. Medya, vatandaşlar ve devlet görevlileri bu üçgenin sacayaklarını oluşturmaktadır. Medyanın eşik bekçileri (yöneticileri ve editörleri) yalnızca haberlere erişimi değil, topluma ve siyaset yapıcılara ulaşmayı da belirleyen bir güce sahiptir. Çünkü siyaset yapıcılar toplum ve toplumdaki olaylar hakkındaki bilgileri yoğun biçimde medya dolaşımıyla öğrenmektedirler. Kamuoyunun ve çeşitli çevrelerin fikirlerini öğrenmek için medyayı titiz bir biçimde takip etmektedirler. Medya, toplumun terörizm gibi toplumsal problemler karşısında ne düşündüğünü belirleyen güçlü bir potansiyel etkiye sahip olmaktadır. Şekil 1’de medya, devlet ve kamu arasındaki birbirine bağımlı ulusal siyasal iletişim üçgeninin yanı sıra, küresel ya da uluslararası olarak adlandırabileceğimiz benzer bir başka siyasal iletişim üçgeninin de mevcut olduğu görülmektedir. Uluslararası medya organizasyonları; yabancı devletler ve yabancı kamular arasında iletişim sağlayarak, politikalar üzerinde belirleyici birer güç olarak varlıklarını sürdürmektedirler. İnternet ise dünyanın dört bir yanındaki çok çeşitli enformasyonun haber organizasyonlarından hızla dünyaya yayılmasını sağlamaktadır. Ayrıca terör örgütlerinin geleneksel medyanın eşik bekçilerini (yöneticilerini ve editörlerini) aşarak dünyadaki diğer terör örgütleriyle, birbirleriyle ve toplumla doğrudan iletişim kurmasına sebep olmaktadır (Nacos, 2006: 3-4).

Görüldüğü üzere internet temelli iletişim teknolojileri geleneksel medya atmosferini aşan ve dönüştüren bir süreci beraberinde getirmiştir. Medyanın “aracı” rolü giderek bulanıklaşmaya, gazetecilik mesleğinde profesyonel-profesyonel olmayan ayırımı ortadan kalkmaya başlamıştır. Hiçbir ücret ödemedi kurulabi-

len bloglar, yüksek maliyet gerektirmeyen web siteleri, video/fotoğraf paylaşım siteleri vb. gelişmeler terör örgütlerinin bizzat “medya” hâline gelmelerine neden olmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği bu köklü dönüşümü irdelemeden önce, tarafların medyayla ilişkisi genel hatlarıyla açıklanacaktır.

3. Terör Örgütlerinin Medyayı Kullanma Amaçları

Günümüzde terör örgütleri eylemlerini sıklıkla medyanın ilgisini çekecek biçimde düzenlemektedir. İlk kez Gus Martin tarafından tanımlanan medya merkezli terörizm (media oriented terrorism) bilinçli biçimde medyanın ilgisini çekecek şekilde ve medya aracılığıyla düzenlenmekte olan terör eylemlerini betimlemektedir (2006). Çok sayıda uzman, çağdaş terörizmin “medya merkezli” olduğu konusunda hemfikirdir (Peresin, 2007: 6).

Medya Merkezli Terör Eylemi	Medya Merkezli Olmayan Terör Eylemi
Teröristler gazetecileri ya da medyatik kişilikleri eylemlerine dâhil eder.	Eylemleri sahiplenen kimse yoktur.
Terörist grup eylemi üstlendiğini duyurur.	Eyleme ilişkin bilgiler ve görüntüler kamuya paylaşılmaz.
Terörist grup medyayı eylem ve amacı hakkında bilgilendirir.	Eylemler daha az haber değeri olan ülkelerde gerçekleştirilir.
Terörist grup ya da kişi medyaya demeç verme konusunda gönüllüdür.	Olaylar standart prosedürle gerçekleştirilir ve önceki olaylara benzerdir.
Terörist grup eylemle ilişkin bilgileri ve görüntüleri internet ya da diğer medyalar aracılığıyla kamuya ulaştırır.	Dikkat çekmeyen ya da tanınmamış kurbanlar vardır.
Eylemler haber değeri taşıyan ülkelerde ya da haber değeri taşıyan kişilere yöneliktir.	En çok tercih edilen eylemler saldırı ya da bombalamadır.
Eylemler ölümlere ya da yaralanmalara neden olur.	
Eylemler dramatiktir.	
En çok tercih edilen eylemler fidye gereksesiyle olmamak şartıyla uçak kaçırma ve rehine almadır.	

Şekil 2: Medya Merkezli ve Medya Merkezli Olmayan Terör Eylemlerinin Göstergeleri (Surette vdğr., 2009: 362)

Bir terör örgütünün eylemleri diğerlerine göre daha fazla medya merkezli organize edilebileceği gibi, aynı örgütün bazı eylemleri medya merkezli, bazılarıysa olmayabilir. Özellikle demokrasiyle yönetilen modern toplumlarda medya merkezli terör eylemlerinde artış olduğu bilinmektedir. Bu tür eylemler birden fazla

karmaşık topluluğu hedef olarak düzenlenir. Din eksenli terör, bu kategorinin en önemli örneklerinden biridir. Kendi örgüt üyeleri, Batı dünyası, diğer dinî terör örgütleri ve tüm İslam âlemi medya aracılığıyla aynı eylemle ulaşılabilen ayrı ayrı hedefler olarak karşımıza çıkmaktadır (Martin, 2006). Türkiye'nin son otuz yılına damgasını vuran terör örgütü PKK da medya merkezli terör eylemlerini tercih eden bir terör örgütüdür. Örgütün ilk eyleminde hedef seçilirken “haber” olmasına dikkat edildiği bizzat örgüt yönetimi tarafından açıklanmıştır (Avşar, 2002: 24). Terörist örgüt elebaşı Abdullah Öcalan da örgütün medyaya verdiği önemi şu sözlerle açıklamaktadır:

“Kitap yazın beni anlatın, makale yazın beni anlatın, video kasetleri ile beni anlatın, gazetelerde büyük boy fotoğraflarımı yayınlatın” (Çürükkaya, tarihsiz: 57). Terör örgütleri medyayı çeşitli amaçlarla kullanmaktadır. Medyada yer almayan bir terör saldırısı, ulaştığı hedef kitleyi büyütemediği için boşa gitmiş kabul edilir (Hoffman, 2006: 174). Hatta bir terör saldırısı yaygın haber bültenlerinde yer bulmazsa, gerçekleşmemiş sayılır (Nacos, 2000: 175). Aynı durumu vurgulayan Boaz Ganor’a göre teröristler, ölü sayısının üç, otuz ya da üç bin olmasıyla ilgilenmezler. Onların başarısını sağlayan yaşama geçirdikleri bir eylem değildir. Tehditlerinin ve deklarasyonlarının radyo-televizyon röportajları ve diğer benzer kanallarla yayında kalmasını ve bu sayede psikolojik savaşı kazanmayı ummaktadırlar (Ganor, 2002). Terör örgütleri için medya, panik atmosferi yaratmanın, yatırım ve turizm alanlarında bir ülkenin ekonomik itibar kaybına uğramasının, kamuoyunun devlet kurumlarına olan güvenini azaltmanın etkili bir yoludur.

“Teröristler eylem tercihlerinde öncelikle başarının olmazsa olmaz şartlarından biri olarak medyaticliği tercih etmektedirler. Çünkü her şeyden önce kendi kamuoylarına ne kadar büyük bir eylem yapabildiklerini ve güçlü olduklarını, devletin asker, polis, istihbarat birimleri başta olmak üzere, asayiş kurmak ve korumakla görevli bütün unsurlarına rağmen eylem gerçekleştirebildiklerini göstermeleri, kanıtlamaları elzemdir. Bu hiç şüphe yok ki, taraftarları nezdinde büyük bir moral-motivasyon etkisi yaratmaktadır. Buna ek olarak, terör örgütlerinin ‘düşman’ olarak gördüğü kitleler üzerinde de büyük bir yılgınlık, panik, korku oluşturmak; bu çaresizlik ve ümitsizlik ortamından güçlenerek çıkmak niyetini taşıdıkları da açıktır. Bir diğer ve belki de en önemli hedef ise, toplum üzerinde bu etkileri yaratmak arzusudur” (Avşar, 2002: 27).

Özetlemek gerekirse teröristlerin medyayı temel alan dört farklı amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki seyircinin dikkatini çekmek ve farkındalık yaratmaktır. Böylelikle hedef kitleye ve devlete gözdağı vererek korku yaratmaktadırlar. İkinci amaç, örgütün tanınmasıdır. Terör saldırılarını neden düzenlediklerinin bilinmesini istemektedirler. Üçüncü amaç saygınlık kazanmak ve örgüt adına düzenlenen

saldırlara yönelik sempati kazanmaktır. En son amaç ise yarı meşru (quasi-legitimate status) bir durum kazanmak ve medyadan diğer siyasi aktörlerin gördüğü ilgiyi görmektir (Nacos, 2007: 20). Bu amaçlardan hangisinin daha önemli olduğu terör örgütlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak tüm terör örgütleri kamuoyunda tanınırlıklarını arttırmak için medyada olabildiğince uzun ve sık bir biçimde yer almak istemektedirler.

4. Devlet Kurumlarının Medyadan Beklentileri

Medyanın kontrolü terörizmle mücadelede en etkili silahlardan biridir. Ancak bu tür yöntemler, tarihte Hitler, Stalin ve Mao gibi diktatörler tarafından kullanılmıştır. Açık ve demokratik toplumlarda medyaya yönelik baskıcı yöntemlerle terörle mücadele etmek mümkün değildir (Aytaç, 2005: 8). Bunun yerine medya ile etik kodlar üzerinden müzakere ortamının geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Devlet kurumlarının genel olarak medyadan beklentileri şöyle sıralanabilir:

- Medyanın devlet politikalarını desteklemesi,
- Terör olaylarının meydana geldiği andan itibaren, medyanın gündemde hızla ilerleyerek olayın yoğunluğundan uzaklaşması,
- Teröristlerin büyüleyici birer lider ya da kahraman olarak değil, suçlu olarak temsil edilmesi,
- Kamuoyunun panik havasından uzaklaştırılarak sakinleştirilmesi,
- Devlet organlarına ait olumlu algının yükseltilmesi, mücadele faaliyetlerinin eleştirilmemesi ve sonuçta devletin kurumsal imajının zayıflatılmaması,
- Benzer diğer eylemlere neden olabilecek özendirici bir yayıncılıktan kaçınılması (Aytaç, 2005: 8-9; Orhon, 2004: 175-176).

5. Medyanın Terör Olaylarına Yer Verme Nedenleri

Tıpkı teröristler gibi gazeteciler de varlıklarını sürdürebilmek için kamuoyuna ihtiyaç duyarlar. Medyanın terör haberlerine yer vermesinin altında yatan temel neden izlenirliği/okunurluğu arttırmaktır.

lyengar ve Kinder, medyanın yoksulluk, işsizlik, ırkçılık ve suçtan çok terörizmle ilgili haber öykülerine yer verdiğini ortaya koymuşlardır (1987). Çünkü terör haberleri medyanın izleyiciyi çekebilmesi için gerekli öğelere sahiptir: Dramaya, tehlikeye, güncellenme şansına ve kana... Benzer biçimde terör haberleri insana dair trajediler, mucize hikâyeleri ve kahramanlar, şoke edici görüntüler ve aksiyon içermektedir. Tam da bu nedenle, 11 Eylül küresel terör saldırısını, koltuklarına oturarak izleyen pek çok kişinin olayı gerçeküstü (sürreal) ve hatta “bir film sahnesi gibi” şeklinde niteledikleri bilinmektedir. Medyanın temel prensibi çok açıktır: Çok sayıda insanın daha uzun süre izlemesi... Terör haberleri bunun sadece

bir araçtır. Bu noktada medyanın bu temel prensibi, terör örgütlerinin hedefiyle çoğu kez istemsizce örtüşmektedir (Terrorism and Media, Transnational Terrorism, Security & The Rule of Law, 2008: 16).

İtalya'da Aldo Moro'nun kaçırılması ve öldürülmesi sürecinde gazetelerin tirajlarının artması ve Türkiye'de 11 Eylül saldırılarını takip eden bir haftalık süreçte gazete tirajlarında ve satışlarında görülen artış (Avşar, 2002: 26-27); medyanın terör haberlerine yer vermede neden okunurluk/izlenirlik kaygısı taşıdığını gösteren örneklerdir.

Terör haberlerinin medyada yer bulmasının nedenleri arasında sektörde büyük bir rekabetin varlığı ve teknoloji ile birlikte habercilikte gelinen hız unsurları sayılabilir. Çok sayıda insan üzerinde anında etkili olmanın yollarından biri terör haberleridir. Medya atmosferinde özellikle internetin öncü konuma geçmesiyle birlikte haberin izleyiciye ulaştırılmasında hız faktörü daha da önem kazanmış, rekabet çok daha acımasız bir hâl almıştır (Nacos, 2000: 176). Tüm medya kuruluşları olayları ilk önce duyurmak istemektedir. Kıyasıya rekabetin önemli örneklerinden biri Çeçenler tarafından 1996 yılında kaçırılan Avrasya Feribotu ile ilgili haberlerde gözlenmiştir. O dönemde televizyon kuruluşları normal yayın akışlarını bu haberle ilgili ayrıntıları vermek için sık sık kesmiş, gelişmeleri ilk duyuran olmak için yarışa girmiş, "atlatma" türünden haber yapmak için her türlü yolu denemişlerdir (Avşar, 2002: 28).

Gazeteciler toplumsal sorumlulukları¹ gereği de terör olaylarını duyurmak durumundadır. Basın olayı olduğundan büyük gösterirse terör örgütlerine hizmet etmiş olacaktır. Olayı basitleştirip küçük göstermesi durumunda ise kendi işlevini yerine getirememiş olacaktır (Kongar, 2003: 231).

Terör olaylarının hiçbir zaman haberleştirilmemesini beklemek medyanın hem kendi dinamiklerine, hem demokratik sistemin sağlıklı işlemesine hem de kamuoyunun bilgi alma hakkına darbe olacaktır. Çözüm sorumlu bir habercilik anlayışıyla sağlanabilecektir.

6. Nasıl Bir Terör Haberciliği?

Medyanın etik değerlendirmede en çok zorlandığı konuların başında medya-terör ilişkisi yer almaktadır. Bir tarafta demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan medyanın, haber alma ve kamuoyunu aydınlatma özgürlüğü adına haber peşinde koşması; diğer tarafta ise doğrudan veya dolaylı yoldan binlerce insanın yara almasına neden olan terör eylemlerini ve amaçlarını eylemlerle kamuoyuna

¹ Toplumsal sorumluluk kavramı, kitle iletişim araçlarının kamusal işlevi bulunduğunu ve bu nedenle topluma karşı sorumlu olması gerektiğini belirtmektedir. Kitle iletişim araçlarına sahip olanlar ve bu araçları işletenler toplumun beklentilerini dikkate alarak, toplumsal amaç ve beklentileri yansıtmalı, üretici ve tüketicilerle birlikte politik görüşleri de dengeli bir şekilde aktarmalıdır. Çünkü demokrasinin varlığını sürdürebilmesi için kitle iletişim araçlarının topluma karşı önemli sorumlulukları vardır (Işık, 2007: 35-37). Tecimsel de olsa medyanın önceliği kamu yararidir.

duyurmak isteyen teröristler bulunmaktadır (Can, 2005: 30).

Medya ne radikal senaryolar üreten teröristler tarafından yönlendirilmeli ne de hükümetin ağzı gibi davranmalıdır (Fitzpatric, 1974). Kitle iletişim araçları terör olaylarını sunarken, etik değerlere dikkat etmeli; terör eylemleri nedeniyle mevcut demokratik sistemin yara aldığını haberlerde vurgulamalıdır. Terör eylemlerinin meşru, demokratik ve şiddet içermeyen kamuoyu tepkileriyle önlenebileceğinin altını çizen bir yayın politikası gözetmelidirler. Basın kuruluşları böylece ellerinde bulunan gücü sorunların çözülmesi adına kullanmış olacaklardır.

Terör konusunda sorumlu ve doğru bir habercilik, istisnasız tüm haber kuruluşlarından beklenen en temel değerlerdir. Medyanın ayrıca, yayınladığı haberlerde kamuya tehlikeli durumlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda kilit bilgileri vermesi de yararlı olacaktır (Wilkinson, 2002: 195).

Bassiouni terör haberlerinin sunuluşunda dikkat edilmesi gereken ana noktaları şöyle sıralamaktadır:

“1. Basın olayı kızıştırabilecek, etkileyebilecek ya da teröristlerin haber alma- larını sağlayacak detayların sunumunu geciktirmeli ya da ertelemelidir.

2. Haber sunumu olayın nesnel haber değeriyle orantılı olmalı ve olay bütüncül bir şekilde haber metninde yer almalıdır.

3. Çok fazla tanıtım ve reklamdaki kaçınılmalıdır. Kanıtlanmamış söylentiler ya da ölü sayıları bildirilmemelidir.

4. Basın “nasıl”a (how to) ilişkin stratejisini ortaya koyarken dikkatli olmalıdır. Aksi takdirde taklitçileri cesaretlendirmiş ya da devletin çözüm planını ortaya koyarak; teröristlerin önlem almasını sağlamış olacaktır.

5. Gazetecilerin müzakerelerin bir parçası ya da tarafı olmaktan kaçınması gerekmektedir.

6. Medya, basın havuzunu diğer haber organizasyonları ve yasal kurumlarla kolektif bir biçimde oluşturmaya gönüllü olmalıdır.

7. Haber medyası, terörizmin yüksek oranda riskler içeren ve düşük oranda başarı kazanma olasılığı bulunan bir davranış olduğunu vurgulamalıdır. Terör olaylarını görmezden gelmemekle birlikte, taleplerin yasal bir zeminde bildirilmesi gerektiği konusunda kamuoyunu eğitmelidir” (Bassiouni, 1982: 128-143).

Medyanın şiddeti estetize eden, sıradanlaştıran, olağanlaştıran bir yayıncılık anlayışını terk etmesi gerekmektedir. Bu tür bir yayıncılık, sorunların kaba kuvvet ve bireysel kahramanlıklarla çözülebileceği yanılgısı yaratmaktadır. Dezenformasyon ve manipülasyon da haber dilinin oluşturulması sürecinde görülen en büyük tehlikelerdendir. Türk medyasında “Akdivar Davası” olarak bilinen olay bu anlamda dikkate değerdir. Diyarbakır’ın Kelekçi köyündeki evlerinin jandarmalar tarafından yakıldığı gerekçesiyle Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine

başvuran Hüseyin Akdivar ve sekiz arkadaşının 16 Eylül 1996'da sonuçlanan davasında Türkiye lehine karar alınmasına karşın, medyada sanki Türkiye mahkûm olmuş gibi bir yayıncılık yapılması, etik ihlallerden yalnızca biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Avşar, 2002: 23-30). Benzer bir biçimde Hasan Cemal Milliyet gazetesinde Gürümlü köyünde PKK tarafından öldürülen üç çocuğun fotoğrafını yayımlayarak, dönemin Alman Dışişleri Bakanı Kinkel'in "Orada (Türk askeri tarafından) öldürülmüş bir çocuğun fotoğrafı gelirse bunun hesabını veremezsiniz," sözüne cevaben "Peki bu fotoğrafa ne diyeceksiniz Sayın Kinkel? Bunun hesabını kim verecek?" diye sormuştur. Alman NTV televizyonu ise haberin fotoğraf ve görüntülerini tam tersi bir biçimde kurgulamış, görüntülerdeki çocukların Türk askeri tarafından öldürüldüklerini iddia etmiştir (Öymen, 1995). Almanya'da yaşayan Türk vatandaşların ve diplomatik girişimlerin çabalarıyla kanal özür dilemek ve gerçeği kabullenmek zorunda kalmıştır. Bu haber, dış basında Türk ordu-su ve güvenlik güçlerinin suçlandığı bir ortamda PKK terör örgütünün sayıları on binleri aşan kurbanlarının görmezden geldiğini ortaya koymaktadır. Olay Batı medyasının oryantalist ve yanlı tutumunu göstermesi açısından önemlidir (Avşar, 2002: 31).

Terör haberlerindeki etik ihlallere her gün bir yenisinin eklendiğini söylemek abartılı olmayacaktır. Bu etik ihlallerin yanı sıra, yeni medya düzeninin bir sonucu olarak bizzat teröristlerce yönetilen medya kuruluşlarının varlığı yeni sorunları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, son dönemde kullanımı popülerleşen "yeni medya" ifadesiyle neyin anlatılmak istendiğinin ve geleneksel medyada ne tür bir dönüşüm yaşandığının üzerinde durulmalıdır.

7. Yeni Medya Ortamı

20. yüzyılın ikinci yarısında zirveye ulaşan "Enformasyon Devrimi" küresel toplumun tüm alanlarına nüfuz etmektedir. Bu yeni dönemde bilgi, her zamankinden çabuk ulaşılan, çabuk dağıtılan ve çabuk tüketilen bir hâl almıştır.

2000'li yıllarla birlikte geleneksel (konvansiyonel) kitle iletişim araçları yeni medya ile mücadele etmekte zorlanmaya başlamış; haberin üretim ve alımlanış pratiklerinde yeni dinamikler etkili olmuştur. Geleneksel (konvansiyonel) kitle iletişim araçlarından (gazete, dergi, televizyon, radyo) farklı olarak internetle temellenen bilgisayar ve mobil teknolojiler yaygınlık kazanmıştır. Yeni medya düzeniyle birlikte medya sektöründe üretilen enformasyon miktarı çoğalmış, haberin dağıtımını kolaylaşmış, kullanıcılara ulaşma hızı artmış, özellikle kullanıcı türevli içeriklerle birlikte yurttaş gazeteciliği yaygınlaşmış ve böylece gazetecilikte profesyonel/profesyonel olmayan ayırımı bulanıklaşmıştır.

Günümüzde dijital kodlama sistemiyle temellenen, eş zamanlı ve çok yoğun

kapasiteli enformasyon aktarımına olanak sağlayan, yüksek hızda, karşılıklı (etki-leşimli) ve çok katmanlı bir iletişim ortamında, multimedya (görsel, işitsel ve yazılı) biçimselliğine sahip haber metinleri karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni ve kontrolü zor enformasyon ortamı, bilimsel bilginin kullanılmasındaki etik ve yöntem sorunları, mahremiyet, gizlilik ve güvenlik konuları, dijital erişim yetersizliği, denetim sorunları (filtreleme, etiketleme), yükselen tüketim kültürü gibi eleştirileri de beraberinde getirmektedir (Binark, 2007). Kuşkusuz yeni medya ortamında teröristlerin birer haber aktörü olarak medyada yer alış mücadelesi daha da tehlikeli bir hâl almıştır.

8. Yeni İletişim Teknolojileri ve Terör: Teröristlerin Medyası

2003 yılında önde gelen El-Kaide stratejistlerinden biri olan Abu Musab al-Suri küresel İslami direniş çağrısında bulunarak, geleceğin cihat hareketini özetleyen önemli bir belgeye imza atmıştır. Bu belge, terör örgütlerinin “yeni medya” mantığını kavramada başarılı olduklarını göstermektedir. Metinde yeni cihat hareketleri tam da yeni medyanın temel dinamiklerine uygun biçimde merkezsiz (çok fazla merkezi olan), birbirine bağlantılandırılmış bir yapı olarak betimlenmektedir (Amble, 2012: 339).

Günümüzde internet hızlı yayılımı ve çoklu kaynak işleviyle terör örgütlerinin mesajlarını coğrafi olarak dağınık kitlelere her zamankinden çabuk biçimde ulaştırabilmelerine olanak sağlamaktadır (Amble, 2012: 341). İnternet, mesajların yayılımı sırasında anonimlik sağlamak, böylece terör örgütlerinin iz bırakmadan mesajlarını yaymalarına neden olmaktadır. Medya mesajlarının kısıtlanması, demokrasi açısından sorun kabul edildiğinden, terör örgütleri bu kontrolsüz sanal alanın nimetlerinden kolayca yararlanabilmektedirler.

Teröristlerin mesajlarını kitlelere ulaştırmaları için artık geleneksel medya kuruluşlarına ihtiyaçları büyük ölçüde kalmamıştır. Geleneksel medya düzeninin aksine, yeni medya düzeninde sadece devlet kökenli haber aktörleri değil, herkes istediği mesajları internet ortamında paylaşabilir hâl gelmiştir. İnternet üzerinde yüzlerce radikal site bulunmaktadır.

Günümüzde terör örgütleri özellikle internet üzerinde kendi medya organizasyonlarını kurmakta, fikirlerini ve eylemlerini bu mecralardan paylaşabilmektedir. Yeni medyanın multimedya biçimselliğine sahip yapısı sayesinde örgütlere yönelik metinlerin yanı sıra grafikler, marşlar, kitaplar, görsel-işitsel türlü enformasyon biçimleri geniş izler kitleye anonim biçimde (kimlik gizlenerek) hızlı ve ucuz maliyetli olarak eriştirilebilmektedir. Hipermetin yapılarıyla birlikte teröristlerin sitelerine popüler medya kuruluşlarından linkler verilebilmektedir. Uygunsuz, şiddet/çağışma/nefret söylemi içeren bölümlerin editörler tarafından titizlikle incelenerek haber metinlerden çıkarıldığı dönemler artık geride kalmıştır. Enformasyon çağında

bu tür yayınların takibi gittikçe güçleşmektedir.

Geçmişte devlet merkezli olan ve neredeyse tekel kabul edilen haber akışı internetle birlikte terör örgütlerinin lehine değişmiş durumdadır. 1998 yılında sadece 15 terörist organizasyon online varlık gösterirken, 2003-2005 yılları arasında online terör haritasının 4.300'den fazla terör sitesiyle sığrama yaşadığı gözlenmektedir (Weimann, 2006: 15).

Terör örgütleri yeni medyayı başlıca dört alanda kullanmaktadır: Propaganda, destekçileri arttırma, eğitim, operasyonel kontrol ve komuta (Amble, 2012: 342). Ayrıca YouTube gibi yaygın takip edilen video siteleri, terör örgütlerinin kendilerine ait bir site olmaksızın ve herhangi bir medya organizasyonunun haberine ihtiyaç duymaksızın mesajlarını hızla yaymalarına olanak sağlamaktadır. İnternetin yaygınlaşmasından önce çok sayıda insan medya çerçeveleri ve mesajlarına bağımlıydı. Oysa şimdi terör örgütleri, internet üzerinden şiddetten başka seçeneklerinin kalmadığını söyleyerek eylemlerini meşrulaştırmakta, baskıcı düşmanlarının karşısındaki tek yollarının şiddet olduğu konusunda kamuoyunu ikna etmeyi hedeflemektedirler (Weimann, 2004: 6).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a düzenlediği saldırının ardından ülkeye giden Amerikalı Yahudi işadamı Nicholas Berg'in Irak'taki El-Kaide örgütünün başı olduğu iddia edilen Ebu Musab Zerkavi tarafından görüntüleri kameraya çekilerek öldürülmesi, siber terörizm ile bugüne kadar yapılmış en başarılı halkla ilişkiler faaliyetlerinden biri kabul edilmektedir (Labi, 2006: 102). Bu tür korku verici eylemler, terör örgütlerinin tepki toplamasına neden olsalar da daha fazla ilgi çekerek izlenmektedir. Teröristler yaygın medyada yer alan akıllı işaretler, uyarılar olmaksızın eylemlerini internet üzerinden kolaylıkla ve denetimsizce aktarabilir hâle gelmişlerdir.

Terör örgütlerinin yeni iletişim teknolojileri sayesinde maliyeti çok düşük televizyon kanalları da kurabildikleri bilinmektedir. Bu televizyon kanallarının en iyi örneklerinden biri Lübnan Hizbullah'ının kurduğu, internet üzerinden yayın yapan Al-Manar kanalıdır. Kanalın yayınları 2004 yılında küresel terör uzantısı olduğu gerekçesiyle Amerika Birleşik Devletleri ile İspanya, Almanya ve Fransa başta olmak üzere çok sayıda Avrupa ülkesi tarafından yasaklanmıştır. Orta Doğu'da en fazla takip edilen beş televizyon kanalından biri olan Al-Manar, günde ortalama 10 milyon ziyaretçiye ulaşmaktadır (Hoffman, 2002: 224; Jorisch, 2004).

Yeni iletişim teknolojileri, teröristlerin kendi mesajlarını medyanın eşik bekçilerinin denetiminden, etik ve yasal kodların bağlayıcılığından bağımsız bir biçimde, eşi benzeri görülmemiş bir hızla, doğrudan oluşturmalarına imkân vermektedir. Böylece hedef kitleleri, çoğu kez örgütlerin kendilerinin bile beklemediği oranda genişletmektedir.

9. Yeni İletişim Teknolojileri ve Güvenlik

Son 3-4 yılda meydana gelen; Moldova’da Twitter Devrimi, Wall Street’i İşgal Et, Arap Baharı, İran Yeşil Devrimi, Londra isyanları ve Taksim Gezi Parkı olayları gibi toplumsal hareketler, sosyal medya üzerinden örgütlenmiş, insanlara iktidarı, eşitsizliği, özgürlüğü sorgulama ortamı sağlamıştır. Bugün sosyal medya sayesinde, gerçek dünyada bir araya gelmesi zor olan nitelik ve nicelikte her kesimden yüz binlerce, milyonlarca insan paylaşılan mekân anlamında değil, paylaşılan sorunlar ve ortak çıkarlar etrafında bir araya gelmektedir (İlter, 2014: 231).

Türkiye, 2013 Haziran ayında İstanbul Taksim Meydanı’na bitişik Gezi Parkı olarak bilinen alana yapılmak istenen inşaat ve bu durumu protesto etmek isteyen kalabalıklarla başlayan büyük gösterilere sahne olmuştur. Göstericiler ve güvenlik güçleri arasında başlayan gerginlik diğer büyük şehirlere de sıçramış ve doğru yönetilmemesi nedeniyle önemli ölçüde maddi hasar ile can kaybına yol açmıştır. Olaylar, Türkiye ve belki de dünya tarihinde sosyal medyanın en etkili kullanıldığı eylemlerden birisi olarak tarihe geçmiştir.

Eylemler iletişim süreci olarak ele alındığında:

- Üst düzey yöneticilerle başlangıçta iletişim kurulamaması, eylemcileri daha da kenetleyerek sayılarının artmasına neden olmuştur.
- Ana akım medyanın gösterileri görmezden gelmesi, hatta tam tersi yayınlar da bulunması büyük tepki çekmiş, alternatif medya araçlarına, yani sosyal medyaya yönelmelere neden olmuştur.
- İnternet ve sosyal medya ortamında dolaşan birçok haberin kanıtlanabilirliği güç olduğundan, doğruluğu şüpheli ve tamamen yanlış birçok haber de doğrulamış gibi sunulmuştur.
- İzmir’de “yalan tweet” atarak halkı galeyana getirdiği iddiasıyla 38 kişi Türk Ceza Kanunu’nun 214 ve 217. maddeleri uyarınca gözaltına alınmış, 12’si ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılmıştır. Fakat bu gözaltıların haber olmasından sonra yalan içerikli tweetlerde önemli ölçüde azalmalar olmuştur (Babaoğlu ve Banko, 2013: 18-20).

Sokak eylemlerinin ve muhalif gösterilerin ortaya çıktığı toplumlarda, ana akım medyanın gerçekleri halka iletme konusunda görevlerini yapmaması durumunda, bir çeşit yurttaş gazeteciliği olarak da tanımlayabileceğimiz içerik üretme ve bunu sosyal medyada paylaşma durumu ortaya çıkmaktadır. Özellikle de mobil internetin yaygınlaşması ve akıllı telefonların zaman ve mekâna bağlı olmadan online olabilme durumu, sosyal medyanın gücüne güç katmıştır.

Eylemlere katılanların çoğunluğunun Y kuşağı, yani 1977-1994 tarihleri arasında doğanlar olduğu görülmektedir. X kuşağı, televizyon öncesi ve kısmen televizyon ile büyüyen anne babaları; Y kuşağı, televizyon ve giderek artan oranda

internet ve bilgisayar döneminde büyüyen nesli tanımlamakta, Z kuşağı ise tamamıyla bilgisayar, internet ve mobil teknolojilerle büyüyenleri tanımlamaktadır (Babaoğlu ve Banko, 2013: 11).

Yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmeler güvenlik kavramını da dönüştürmektedir. Klasik (realist) güvenlik anlayışının merkeze oturttuğu devlet eksenli güvenlik anlayışı terk edilmeye, insan ve toplum merkezli güvenlik anlayışı inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yeni dönemde, özellikle insan ve toplum güvenliğini önceleyen yaklaşımlar, güvenliğin psikolojik ve sosyolojik boyutları vurgulanmıştır.

Yeni güvenlik yaklaşımları, realist görüşlerin hem egemen hem de karşı konulmaz olduğu günlerden önemli ölçüde farklılaştığını göstermektedir. Realist düşüncedeki devletin merkezî rolünü savunanlara karşılık, devlete gereksiz bir ayrıcalık verildiğini düşünenlerin sayısı hızla artmaktadır. Ayrıca güvenliğin geleksel olarak dar ve büyük ölçüde askerî tanımı, yerini, “güvenli” ve “güvensiz” olmanın ne anlama geldiğini savunan daha geniş bir anlayışa bırakmıştır (İlter, 2014: 234).

10. Tartışma ve Öneriler

İnternet ağları ve sosyal medya, ulus devletler için önemli güvenlik riskleri oluşturmaktadır. Siber alanda zaten var olan güvensizlik algısı giderek artmaktadır. Siber âlemin sınırlarının belli olmaması, işlendiği mahallin tespitinin güçlüğü, sosyal medya ve siber suçlarla mücadelede uluslararası işbirliğini zorunlu kılsa da bu alanda henüz ortaya elle tutulur somut bir sonuç çıkmamıştır.

İçinde yaşanan teknoloji çağında öngörüleemeyen risk ve tehditlerin artmasının bir sonucu olarak ulusal güvenliğin sadece askerî ve siyasi tedbirle sağlanamayacağı gözlenmektedir. Aşırı silahlanma, nükleer caydırıcılık, sınır devriyeleri ve ülke dışına asker konuşlandırma gibi geleneksel yöntemler, artık güvenliği tesis etmek için yeterli değildir (İlter, 2014: 236-237).

Öte yandan, her geçen gün kullanımı artan yeni iletişim teknolojileri sayesinde teröristler âdeta muhabirlerin yerini almaktadır. Bu durum geleneksel medya döneminin kitle iletişim araçlarının denetlenmesi esasına dayanan sınırlandırıcı/sansürcü yaklaşımlarının² günümüzde geçerliliğinin ortadan kalktığını ortaya koymaktadır. Devlet kanadını temsil eden aktörlerin sınırlandırıcı/sansürcü yaklaşımlar yerine yeni medya ortamının dinamiklerini okuyan yeni mücadele biçimleri geliştirmeleri elzemdir.

Yeni medya ortamında terörizmle mücadele için neler yapılabileceği konusunda Amble görüşlerini şöyle sıralamaktadır (2012, 349-350):

² Terör haberlerinin sıkı bir sansürden geçirilerek yayımlanmasını öngören yaklaşımlardır. Medyada yoğun bir biçimde ele alınmadığı süreçte terör eylemleri ve terör aktörleri konusunda çok az şey bilinebileceği anlayışına dayanmaktadırlar (Combs, 2003: 138).

1- Enformasyon toplumunun dijital yerlilerine yönelik yeni medya okuryazarlığı programlarını arttırmak: Enformasyon toplumunun bilgisayar destekli ortamına doğan gençler, “dijital yerli”³ olarak kabul edilmekte ve geleneksel medya izleyicisi olan “dijital göçmen”⁴ lerden farklı enformasyon içeriklerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle sürekli gelişen teknolojilerde yer alan enformasyon biçimlerini doğru ve eleştirel bir gözle alımlayan, itibarsız internet sitelerini ve enformasyon kaynaklarını kolaylıkla tespit edebilen toplumların yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Toplumun büyük bölümü yeni iletişim teknolojilerine hızla entegre olurken, istihbarat birimlerinin üst düzey pozisyonlarında hâlen geleneksel medyanın “dijital göçmen” zihniyetine sahip yöneticilerin bulunması sorun oluşturmaktadır.

2- Terör odaklarının medya ürünlerini izlemede hedef odaklı bir yaklaşım geliştirmek: İstihbarat birimlerinin hızla yayılan karmaşık çevrimiçi multimedya ortamını etkili biçimde izleyecek birimler kurmaları ve rafine hedef yöntemleri geliştirerek uygulamaları gerekmektedir. Hareket odaklı (kinetik) anlayış yerine, izleme/takip etme (monitoring) anlayışıyla hedefler geliştirilmelidir. Hızlı bir şekilde büyüyen karmaşık çevrimiçi multimedya ortamında terör örgütlerinin faaliyetleri sıkı takip altına alınmalıdır.

3- İnsan istihbaratını (Beşerî istihbaratı-Human intelligence/HUMINT) yeni medya ortamına uyacak biçimde dönüştürmek: Günümüzde kişisel istihbarat terörle mücadelede sinyallere dayalı teknik istihbarattan çok daha önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle sanal istihbarat birimleri internet üzerinde kişiler arası bağlantılar sağlayarak terörle mücadelede başarı kazanabilecektir.

Yeni medyanın her türlü imkânının devlet kurumlarınca yoğun bir biçimde kullanımı terörle mücadele için gerekli bir diğer hareket tarzıdır. Manipülasyon ve dezenformasyon içeren bilgiler hızla ve yine sanal ortamın işleyiş mantığına uygun bir biçimde düzeltilmelidir. Medyanın haberlerde kullanabileceği her türlü multimedya biçimselliğine sahip görsel/işitsel/yazılı bilgi ve belgeler, gazetecilerin ve yurttaşların kolaylıkla ulaşabilecekleri şekilde internet ortamına aktarılmalıdır. Resmî internet siteleri, sosyal medya adresleri aktif biçimde güncellenmelidir. Unutulmamalıdır ki yeni medyayı yalnızca terör örgütlerinin görüşlerinin sınırsızca paylaşıldığı bir alan olmaktan çıkarmanın yolu, onu etkin bir biçimde kullanmaktan geçmektedir.

³ “Dijital yerli” (digital native) internet teknolojilerinin içinde büyüyen ya da içine doğan kuşağı betimlemek için kullanılan bir kavramdır. Artık doğan her çocuk bilgisayar, internet, tablet/mobil teknolojiler ve mp3 player gibi dijital teknolojilerle büyüdüğü için dijital yerli kabul edilmektedir. Bu kuşak, yeni iletişim teknolojilerine hızla adapte olmakta, kolaylıkla kullanabilmektedir.

⁴ “Dijital göçmen” (digital immigrant) dijital teknolojilere sonradan adapte olmayan çalışan, dijital teknolojilerin yaygınlık kazanmasından önce doğan orta yaş ve üstü kuşağı betimleyen bir kavramdır.

Kaynakça

- Amble, J. C. (2012). "Combating Terrorism in the New Media Environment", *Studies in Conflict & Terrorism*, 35: 5, s. 339-353.
- Avşar, Z. (2002). "Terör Haberleri ve Medya", *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 4, sayı: 1-2, s. 21-44.
- Banko, Meltem ve Babaoğlu, Ali Rıza (2013). *Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaş'ın Etkisi, Kişisel Yayınlar*.
- Bassiouni, M.C. (1982). "Media Coverage of Terrorism: The Law and the Public", *Journal of Communication*, 32 (2), s. 128-143.
- Binark, M. (2007). "Yeni Medya Çalışmaları", *Yeni Medya Çalışmaları içinde*, ed. Mutlu Binark, Ankara: Dipnot, s. 5-17.
- Can, F. (2005). *Bilgi Çağının Gündümlü Silahı Medya*, İstanbul: Alfa Yayınları, I. Baskı.
- Çürükkaya, S. (tarihsiz). *Beyrut Günlüğü-Apo'nun Ayetleri*, 14 Temmuz Yayınları.
- Fitzpatric, T.K. (2004). "The Semantics of Terror", *Security Register* 1, No: 14, November 4.
- Ganor, B. (2002). *Terror as a Strategy of Psychological Warfare*, July 15, 2002. <http://212.150.54.123/articles/articlelet.cfm?articleid=443> (Erişim Tarihi: 06.01.2013).
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism (Revised and Expanded Edition)*, New York: Columbia University Press.
- Işık, M. (2007). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- İyengar, S. ve Kinder, D. R. (1987). *News That Matters*, Chicago, The University of Chigago Press.
- İlter, Kemal (2014). *Sosyal Medyanın Ulus Devletlerin Güvenliklerine Etkileri: Arap Baharı ve Gezi Parkı Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, 2014.
- Jorsch, A. (2004). "Al-Manar:Hizbullah TV, 24/7", *Middle East Quarterly*, Volume 11, No. 1, Winter 2004.
- Kimmage, D. (2008). "Fight Terror With YouTube", *New York Times*, June 26, 2008, http://www.nytimes.com/2008/06/26/opinion/26kimmage.html?th&emc=th&_r=0 (Erişim Tarihi: 06.01.2013).
- Kongar, E. (2003). *Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe*, İstanbul: Remzi, I. Basım.
- Labi, N. (2006). "Jihad 2.0", *Atlantic Monthly*, Volume 297, Issue 6, July / August 2006.
- Martin, G. (2006). *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Nacos, B.L. (2000). "Accomplice or Witness? The Media's Role in Terrorism", *Current History*, Volume 99, No. 636, April 2000, p. 174-178.
- Nacos, B.L. (2007). *Mass-Mediated Terrorism: The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism*, İkinci Basım, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Nacos, B. (2006). "Terrorism/Counterterrorism and Media in the Age of Global Communication", *United Nations University Global Seminar Second Shimame-Yamaguchi Session "Terrorism—A Global Challenge"*, 5-8 August 2006, s.1-19, http://archive.unu.edu/globseminar/files/shimane06/Nacos_text_en.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2013).

- Orhon, N.(2004). "Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör: Terörün Görsel Sunumu", Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü içinde, ed. Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, Konya: Çizgi Kitabevi, s. 163-186.
- Öymen, A. (1995). "Bir Başka Terör", Milliyet gazetesi, 31 Mart 1995.
- Peresin, A. (2007). "Mass Media and Terrorism", Medij. istraz. (god. 13, br. 1) s. 5-22.
- Ray Surette, R.; Hansen K.; Noble, G. (2009). "Measuring Media Oriented Terrorism", Journal of Criminal Justice 37, s. 360-370.
- Terrorism and Media, Transnational Terrorism, Security & The Rule of Law, 2008, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP4%20Del%206.pdf> (Erişim Tarihi: 06.01.2013).
- Weimann, G. (2004). "How Modern Terrorism Uses the Internet", USIP Special Report 116, Washington: United States Institute of Peace, March 2004.
- Weimann, G. (2006). Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges, Washington, DC: United States Institute of Peace.
- Wilkinson, P. (2002). Terorizam Protiv Demokracije, Zagreb: Golden Marketing.

Kaynak: ANADOLU AJANSI (AA)

Türkiye'deki Terör Olayları Çerçevesinde Ankara Patlamaları Üzerine Bir İçerik Analizi Çalışması

GONCA PERVİN AKSOY*

FATMA NİSAN**

Öz

Terör, son yıllarda gündemde tekrardan önem kazanan konulardan biridir. Terörizm uzun bir kavramsal tarihe sahiptir. Terörizm kavramı kadar, terör olayları da uzun bir dönemi kapsamaktadır. Tüm dünyada baş edilmeye çalışılan bir sorun olan terör saldırıları, Türkiye'de çözümü aranan en önemli ulusal güvenlik sorunudur. Türkiye'de 30-35 yıllık bir geçmişi olan terör olaylarının ilk günden bu yana gündemdeki önemini korumaktadır. Türkiye'de terör olaylarının başladığından itibaren zaman zaman olayların sayısında artış ve azalış meydana gelmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra, terör eylemleri tüm ülkeyi etkilemeye başlamıştır. Medyanın saldırıları yansıtmadaki rolü ve sorumluluğu giderek artmaktadır. Medya olayların toplum tarafından nasıl ele alındığını gösteren ve belirleyen bir araçtır. Bu nedenle medyanın terör ve toplum ilişkisi içerisindeki yeri incelenmesi gereken bir konu olarak görülmüştür. Bu çalışmada, terör olaylarının medyadaki yansımaları üzerine Türkiye'de yakın geçmişte meydana gelmiş olan üç büyük patlama haberi incelenmiştir. Halkın terörü içselleştirmesine neden olup olmadığı sorusuna temel oluşturmak istenmiştir. Türkiye'nin başkenti olduğu için Ankara'da gerçekleşen üç bombalı saldırı sonrası medyadaki süreç ele alınmıştır. 10 Ekim 2015 Ankara Gar saldırısı, 17 Şubat 2016 Ankara Genelkurmay saldırısı ve 13 Mart 2016 Ankara Güvenpark saldırısıyla ilgili yapılan haberler birer haftalık süreçlerle analiz edilmiştir. Analiz için nitel ve nicel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Terör, Terörizm, Türkiye'de Terör

Makale Geliş Tarihi : 15.12.2016

Makale Kabul Tarihi : 14.01.2017

* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Malatya, Türkiye

A Content Analysis Study on Ankara Reductions in the Framework of Terrorities in Turkey

GONCA PERVİN AKSOY*

FATMA NİSAN**

Abstract

Terrorism is one of the topics that have gained importance in the agenda in recent years. Both the concept of terrorism and terrorist incidents cover a long period of time. Terrorism which is a problem that is being tackled all over the World are the most important national security problem that need to be solved in Turkey. Especially in the past 30-35 years of history in Turkey, terrorism has been one of the important issue on the agenda since the first day when terrorism incidents started. Since the start of terrorist incidents in Turkey, it increases and decreases in the number of terrorist incidents from time to time. Especially after 2000 years, Terrorist acts have begun to affect the whole country. The role and responsibility of the media to reflect the attacks is increasing. The media is a means of showing and determining how events are handled by society. For this reason, the role of the media in the relation of terror and society has been seen as a subject to be examined. In this study, three major explosions occurring in Turkey have recently been investigated on the reflections of the terrorist events in the media. It is desirable to base the question on whether or not the people cause internalization of terrorism. After the three bombed attacks that took place in Ankara where Turkey was the capital city, the process in the media has been considered. The news reports on the October 10, 2015 Ankara Station attack, the February 17, 2016 Ankara General Staff attack and the March 13, 2016 Ankara Güvenpark attack have been analysed in last seven day. Quantitative and qualitative analysis have been used for analysis.

Keywords: Terror, Terrorism, Terrorism in Turkey

---

* İnönü University, Institute of Social Sciences, Malatya, Turkey

** Assist. Prof., İnönü University, Faculty of Communication, Malatya, Turkey

1. Giriş

Terör tüm dünyada ortak sorun hâline gelmiş bir konudur. Terörün etkilerinin küresel boyutlara ulaşması, bütün dünya ülkelerinin bu konuya çözüm arar hâle gelmesine neden olmuştur. Bunun en temel nedeni, terörün ortaya çıkardığı maddi ve manevi travmalardır. Terörün kelimesi bile toplumsal ve bireysel açıdan belli bir korkuyu ifade ederken basının terörü nasıl işlediği önemli bir konu olarak gündeme taşınmaktadır. Uzun yıllar bazı terör örgütleriyle mücadele etmiş olan Türkiye’de son yıllarda çok sayıda terör saldırısı düzenlenmiştir. Ülkenin kalbi olan başkent Ankara da son yıllarda birçok saldırıyla karşı karşıya kalmış ve bu durum tüm ülkeyi etkilemiştir. Birçok konuyu gündemine taşıyan medyanın, terör saldırılarını sayfalarına nasıl taşıdığı, çalışmanın önemli sorunsalını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın amacı, Türkiye’de son dönemlerde artan terör olaylarından yola çıkılarak başkent Ankara’da meydana gelen terör saldırılarının Türk ulusal basınında ne kadar ve nasıl yer aldığını incelemektir. Çalışmanın nitel kısmında gazetelerin olayı sayfalarında işlerken nasıl ifadeler kullandığını ortaya koymak, çalışmanın önemini ortaya koyduğu gibi terörün niteliksel olarak haberlerde nasıl işlediğini de göstermektedir. Bu durum, gazetelerin terörle ilgili olayları haberleştirirken nelere dikkat etmesi gerektiğini de ortaya koymasından önem arz etmektedir. Çalışmanın uygulama kısmında, Türkiye’nin başkentinde meydana gelen terör saldırılarının basındaki bir haftalık yer alışı sıklıkları ve bu süreçte nasıl yer aldıkları incelenmiştir. İnceleme kapsamında haber içerikli 17 gazete analiz edilmiştir. İncelenen terör saldırıları: 10 Ekim 2015 tarihinde gerçekleşen Ankara Gar saldırısı, 17 Şubat 2016 tarihinde gerçekleşen Ankara Genel Kurmay Saldırısı ve 13 Mart 2016 tarihinde gerçekleşen Ankara Güvenpark saldırısıdır. Bir haftalık inceleme yapılmasının nedeni ise konuyla ilgili haberlerin en çok bu dönemlerde gündemde kalmış olmasıdır. Terör olaylarının gündemde önemli bir yer tutuyor oluşundan dolayı gazetelerin ilk sayfaları incelenmiştir. Konunun gazetelerin ilk sayfasına taşınıyor olması aynı zamanda basın o konuyu ne kadar önemli gördüğünü de göstermektedir. Gazetelerin terör saldırılarına sayfalarında önemli derecede yer ayırdığı ve sayfalarına taşıdığı haberlerde öznel bir dilin yanı sıra korkuya yol açan ifadeleri de kullandığı, çalışmanın hipotezlerini oluşturmaktadır. Gazetelerden daha net sonuçlar alınması için çalışmada nicel ve nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2. Terör ve Medyada Terör Gündemi

Terörün tanımı çok eski tarihlere kadar götürülebilir. Terör kavramıyla terörizm kavramı arasında bir anlam karmaşası vardır. Dünyada terör, çok köklü bir geçmişe sahipken en akılda kalan yılları 1960’lı yıllar olmuştur. Bunun nedeni özgürlük hareketlerinin terörizmi kendileri için bir yol olarak görmeleridir. Öncelikle bu iki

kavram arasındaki farkı anlamak için ardındaki kavramların tanımlarını incelemek gerekmektedir (Demirel, 2007: 21). Terör kelimesi daha eski bir tanımlamaya sahipken terörizm kavramı savunmasız kişilere zarar vermeye yönelik modern zamanların oluşturduğu bir kavramdır. Golder ve Williams terörizm kavramının tanımlanırken dikkate alınması gereken noktaları belirtmişlerdir: Tanımlamanın genel bir nitelik taşıması gerektiğini ve muhalif grupların her yaptığı eylemi değil terör eylemlerini içermesi gerekmektedir. Ayrıca terörizm kelimesi, terör eylemlerinin artması sonucu, üzerinde durulan bir kavram hâline gelmiştir. Alex Schmid terörizmin 109 farklı tanımını yaparak kavramın ortak bir tanımı olmadığını, toplumdan topluma, siyasal yapılara göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir (Demirçivi, 2015: 4-9). Terör ve terörizm kavramlarını net olarak ayırmak çok mümkün görünmese de iki kavramın farklılığının temelini, terörün 'eylemi', terörizmin ise 'bu eylemin altında yatan söylemi', ideolojiyi oluşturduğu belirtilmektedir. Terörizm kavramı daha çok siyasal anlamlar barındırmaktadır. Sonuç olarak terör üzerine ulaşılan bir tanım yapmak gerekirse; 'Terör, herhangi bir amaca ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin propagandaya yönelik ses getirici eylemlerle öldürülmesidir (Bal, 2006: 8). Terör tanımında da belirtildiği gibi organize ve düzenli birlikler tarafından gerçekleştirilmez. Gerilla tarzı bir örgütlenmeyle planlı olarak gerçekleştirilir (Balci, 2003: 505).

Medyanın haberleri doğru, tarafsız ve nesnel bir şekilde vermesi gerekliliği esastır ancak her ülkenin medyaya ilişkin kuralları, uygulamaları ve yasaları mevcuttur (Devran, 2015: 85). Terör kavramının medyada ne anlama geldiği de ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Öyle ki 'terörist' denildiğinde Batı dünyasının aklına İslami gruplar gelmekteyken son 20-30 yıldır Türkiye'nin literatürüne giren terörist kavramı Türkiye'de ülkenin birliğine zarar vermeye çalışan ve bu amaçla eylemlerde bulunan etnik grupları ifade etmektedir. Bu iki farklı bakışı yaratan ise yine medyanın kendisidir. Terörü İslam ve Arap dünyasıyla birleştiren Batı medyası, böylece terörü yeniden oluşturmakta ve dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, kendileriyle ilgili 'gerçekleri' medyada egemen olan Batı'nın kavramları üzerinden öğrenmektedirler. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörist kelimesi tamamen İslami odaklı bir kelime hâline getirilmiştir. Terör ve terörist kelimelerinin bu şekilde verilmesi, Batı'nın İslam'a karşı olan nefretinin bir yansıması olarak görülebilmektedir (Şeker ve Şeker, 2009: 19-21).

Medyanın etkisinin fark edilmesi ve medyanın bu amaçla kullanılmaya başlanması 1980'lere denk gelmektedir. Terör ve terörist kelimeleri, politik şiddet eylemlerini tanımlamak amacıyla ilk olarak 1980'lerde ABD ve İngiltere'de kullanılmaya başlanmıştır. Kavramların kullanımında artış 1960 yılından itibaren tüm dünyada artan politik şiddet eylemleri ve güven problemi üzerine gerçekleşmiştir. Terör kavramının tanımında bir netlik olmayışı, medyanın bu kavramı daha

esnek kullanabilmesine imkân sağlamıştır. Örneğin, medya eğer devlet yanlısı bir duruşa sahipse eylemleri terör eylemi, bu eylemleri gerçekleştiren kişileri de terörist olarak tanımlamaktadır. Eğer medya 'ikincileri' bir alternatif olarak görüyorsa 'gerilla', 'direniş üyeleri' şeklinde tanımlayarak yapılan eylemi de terör olarak görmemektedir. ABD ülkesinde gerçekleşen ve kendi vatandaşlarına zarar veren eylemlerini terör eylemleri olarak nitelerken, Afganistan'daki karşıt gruplar 'başkaldıran' olarak medyada yer almaktadır (Bilir, 2009: 43-45).

3. Türkiye'deki Terör Olayları Çerçevesinde Ankara Patlamaları Üzerine Bir İçerik Analizi Çalışması

Bu çalışmada, son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye'de gerçekleşen terör olayları evreninde örneklem olarak seçilen Ankara'daki terör olayları içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

3.1. Metodoloji

Çalışmada haber içerikli 17 gazetenin bir haftalık süreçlerle 3 terör saldırısını ele alışını incelenmiştir. Bu gazeteler şunlardır: Türkiye, Hürriyet, Sabah, Haber Türk, Milliyet, Star, Vatan, Akşam, Güneş, Taraf, BirGün, Cumhuriyet, Evrensel, Millî Gazete, Yeni Asya, Yeni Çağ, Yeni Şafak. İlk olarak incelenen Ankara Gar saldırısı 10 Ekim'de gerçekleşmiştir ve gazetelerin 11-17 Ekim 2015 tarihleri arası sayıları ele alınmıştır. İkinci saldırı Ankara Genelkurmay saldırısıdır. 17 Şubat 2016'da gerçekleşen saldırıyla alakalı olarak 18-24 Şubat 2016 arası gazetelerde yapılan haberler analiz edilmiştir. Üçüncü saldırı olarak Ankara Güvenpark'ta gerçekleşen 13 Mart 2016 tarihli saldırıdır. 14-20 Mart 2016 tarihleri arası gazete haberleri araştırma-ya dâhil edilmiştir. İnceleme için gazete haberleri nitel ve nicel içerik analiziyle incelenmiştir. "İçerik analizi altta yatan anlamları açığa çıkarmak ve yorumlamak için kullanılır. Nitel kavramları sayısal sonuçlara dönüştürmeye yarayan bir yöntemdir. Analiz için belli kategoriler oluşturularak sistematik sonuçlar elde edilir" (Öğülmüş, 1991: 213-226).

3.2. Bulgular

Çalışmanın bulgular kısmında, araştırmanın amacına yönelik olarak, Ankara'daki terör olaylarının Türk ulusal basınında ne kadar ve nasıl işlendiğini ortaya çıkarmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Ankara Terör Saldırılarının Nicel İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi

Çalışmanın nicel içerik analizi kısmında; "terör haberlerinin gazetelerde yer alış sıklığı, haberlerin gazete sayfalarında yer alış yeri, gazetelerin haberlerdeki yaklaşımı, haberlerde kullanılan kaynakların gazetelere göre dağılımı, haberlerde fo-

toğraf kullanımı, kullanılan fotoğrafın türü, haberlerde kullanılan başlığın türü” gibi konularla ilgili tablolara yer verilmiştir.

Tablo 1: Terör haberlerinin gazetelerde yer alış sıklığı

Gazeteler	1. Olay	2. Olay	3. Olay	TOPLAM
Türkiye	7	6	6	19
Hürriyet	7	6	5	18
Sabah	5	4	4	13
Haber Türk	5	6	6	17
Milliyet	6	6	6	18
Star	5	4	6	15
Vatan	6	5	5	16
Akşam	6	5	6	17
Güneş	6	5	5	16
Taraf	7	5	3	15
BirGün	7	2	3	12
Cumhuriyet	7	5	3	15
Evrensel	7	2	3	12
Millî Gazete	6	5	4	15
Yeni Asya	6	2	1	9
Yeni Çağ	6	6	4	16
Yeni Şafak	6	6	4	16
TOPLAM	97	76	74	247

Tablo 1’de incelenen tüm gazeteler, terör olaylarına yer vermiştir. İncelenen bir haftalık süreç boyunca, Ankara’da gerçekleştirilen ilk saldırı olan 10 Ekim 2015 Ankara Gar Saldırısına, araştırmaya konu olan 17 gazetede büyük oranda yer verilmiştir. İkinci saldırı Ankara Genelkurmay’da 17 Şubat 2016’da gerçekleşmiştir. *Evrensel* ve *Yeni Asya* neredeyse olaya hiç yer vermemiş olsa da geri kalan 15 gazete haftanın neredeyse tamamında saldırıyı konu edinmiştir. Üçüncü saldırı 13 Mart 2016’da Ankara Güvenpark’ta meydana gelmiştir. Ancak, üçüncü saldırının ardından İstanbul Taksim’de gerçekleşen patlama, gündemde diğer iki patlama kadar yer verilememesine neden olmuştur. Toplamda 247 haber yapılmış: Birinci saldırı 97, ikinci saldırı 76, üçüncü saldırı ise 74 haberle gündemde yer tutmuştur.

Tablo 2: Haberlerin gazete sayfalarında yer alış yeri

Gazeteler		Manşet	Sürmanşet	Sayfanın Eteği	Toplam
Türkiye	1. Olay	7	0	0	7
	2. Olay	3	0	3	6
	3. Olay	4	0	2	6
Hürriyet	1. Olay	6	0	1	7
	2. Olay	4	0	2	6
	3. Olay	5	0	0	5
Sabah	1. Olay	5	0	0	5
	2. Olay	3	0	1	4
	3. Olay	4	0	0	4
Haber Türk	1. Olay	5	0	0	5
	2. Olay	4	0	2	6
	3. Olay	5	0	1	6
Milliyet	1. Olay	4	0	2	6
	2. Olay	4	0	2	6
	3. Olay	4	0	2	6
Star	1. Olay	5	0	1	5
	2. Olay	3	1	1	4
	3. Olay	4	2	0	6
Vatan	1. Olay	4	0	1	6
	2. Olay	2	2	1	5
	3. Olay	3	2	0	5
Akşam	1. Olay	6	0	0	6
	2. Olay	4	0	1	5
	3. Olay	4	1	1	6
Güneş	1. Olay	5	0	1	6
	2. Olay	4	1	0	5
	3. Olay	4	1	0	5
Taraf	1. Olay	5	0	1	7
	2. Olay	3	2	0	5
	3. Olay	3	0	0	3
BirGün	1. Olay	5	0	1	7
	2. Olay	2	0	0	2
	3. Olay	3	0	0	3
Cumhuriyet	1. Olay	6	0	1	7
	2. Olay	2	0	3	5
	3. Olay	2	0	1	3
Evrensel	1. Olay	6	0	1	7
	2. Olay	1	1	0	2
	3. Olay	2	0	1	3
Millî Gazete	1. Olay	2	2	2	6
	2. Olay	1	0	4	5
	3. Olay	3	0	1	4
Yeni Asya	1. Olay	6	0	0	6
	2. Olay	1	0	1	2
	3. Olay	1	0	0	1
Yeni Çağ	1. Olay	4	0	0	4
	2. Olay	3	1	2	6
	3. Olay	1	2	1	4
Yeni Şafak	1. Olay	5	1	0	6
	2. Olay	2	2	2	6
	3. Olay	3	0	1	4
TOPLAM		179	20	49	247

Sayfa konumlandırması habere verilen önem açısından değer taşımaktadır. Terör saldırıları toplumda önemli bir yer tuttuğu için ve can kayıplarına neden olduğu için büyük bir kısmı manşetten verilmiştir. 179 haberde saldırılar manşetten verilmiştir. Geri kalan haberlerin 20'si sürmanşetten, 49'u sayfa eteğinde haber yapılmıştır. Sürmanşetten verilmesi haberin ikinci öncelikli olarak görüldüğünü gösterirken sayfa eteğinde verilmesi haberin dikkat çekme olasılığını düşürmektedir.

Tablo 3: Gazetelerin haberlerdeki yaklaşımı

Gazeteler		Nesnel	Öznel	Toplam
Türkiye	1. Olay	3	4	7
	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	2	4	6
Hürriyet	1. Olay	2	5	7
	2. Olay	2	3	6
	3. Olay	3	3	5
Sabah	1. Olay	2	3	5
	2. Olay	2	2	4
	3. Olay	0	4	4
Haber Türk	1. Olay	1	4	5
	2. Olay	2	4	6
	3. Olay	1	5	6
Milliyet	1. Olay	2	4	6
	2. Olay	4	2	6
	3. Olay	3	3	6
Star	1. Olay	2	3	5
	2. Olay	0	4	4
	3. Olay	1	5	6
Vatan	1. Olay	3	3	6
	2. Olay	3	2	5
	3. Olay	2	3	5
Akşam	1. Olay	1	5	6
	2. Olay	2	3	5
	3. Olay	3	3	6
Güneş	1. Olay	1	5	6
	2. Olay	1	4	5
	3. Olay	0	5	5
Taraf	1. Olay	0	7	7
	2. Olay	1	4	5
	3. Olay	0	3	3
BirGün	1. Olay	0	7	7
	2. Olay	0	2	2
	3. Olay	0	3	3
Cumhuriyet	1. Olay	0	7	7
	2. Olay	2	3	5
	3. Olay	0	3	3
Evrensel	1. Olay	0	7	7
	2. Olay	0	2	2
	3. Olay	0	3	3
Millî Gazete	1. Olay	1	5	6
	2. Olay	2	3	5
	3. Olay	0	4	4

Yeni Asya	1. Olay	0	6	6
	2. Olay	0	2	2
	3. Olay	0	1	1
Yeni Çağ	1. Olay	0	4	4
	2. Olay	1	5	6
	3. Olay	0	4	4
Yeni Şafak	1. Olay	3	3	6
	2. Olay	2	4	6
	3. Olay	1	3	4
TOPLAM		59	188	247

Tablo 3’de gazetelerin saldırılara yönelik tutumu analiz edilmiştir. Terör saldırıları beklendiği üzere haberlerde yoruma dayalı yer almıştır. 59 haberde nesnel bir dil kullanılırken, 188 haberde öznel bir dil kullanılmıştır. Toplamda 247 haberin hiçbirinde nötr bir tutumla haber yapılmadığı görülmüştür.

Tablo 4: Haberlerde kullanılan kaynakların gazetelere göre dağılımı

Gazeteler	Kendi muhabiri	DHA	AA	CİHAN	İHA	Gazetenin kendisi	Diğerleri
Türkiye	0	0	0	0	0	19	0
Hürriyet	0	0	0	0	0	18	0
Sabah	0	0	0	0	0	13	0
Haber Türk	0	0	0	0	0	17	0
Milliyet	1	0	0	0	0	17	0
Star	0	0	0	0	0	15	0
Vatan	0	0	0	0	0	16	0
Akşam	0	0	0	0	0	17	0
Güneş	0	0	0	0	0	16	0
Taraf	0	0	0	0	0	15	0
BirGün	1	0	0	0	0	11	0
Cumhuriyet	0	0	0	0	0	15	0
Evrensel	1	0	0	0	0	11	0
Millî Gazete	0	0	0	0	0	15	0
Yeni Asya	0	1	0	0	0	8	0
Yeni Çağ	0	0	0	0	0	14	0
Yeni Şafak	0	0	0	0	0	16	0
TOPLAM	3	1	0	0	0	243	0

Tablo 4’de haberlerin güvenilirliği açısından kaynak gösterilmesi özellikle terör saldırısı gibi önemli bir konuda daha çok önem taşımaktadır. Ancak haberlerin 3 tanesinde kendi muhabiri kaynak gösterilirken 1 tane haberde Doğan Haber Ajansı (DHA) kaynak gösterilmiş, 243 haberde gazetenin kendisi kaynaklık etmiştir.

Tablo 5: Haberlerde fotoğraf kullanımı

Gazeteler	Evet	Hayır	Toplam
Türkiye	18	1	19
Hürriyet	18	0	18
Sabah	14	0	14
Haber Türk	17	0	17
Milliyet	18	0	18
Star	15	0	15
Vatan	16	0	16
Akşam	17	0	17
Güneş	16	0	16
Taraf	15	0	15
BirGün	12	0	12
Cumhuriyet	15	0	15
Evrensel	12	0	12
Millî Gazete	15	0	15
Yeni Asya	8	1	9
Yeni Çağ	16	0	16
Yeni Şafak	16	0	16
TOPLAM	245	2	247

Tablo 5'te haberlerde fotoğraf kullanımı üzerine veriler toplanmıştır. Gerçekleştirilen terör saldırıları pek çok sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle haberlerde fotoğraf kullanılarak olayların boyutlarını göstermek açısından önemlidir. 247 haberden 245 haberde fotoğraf kullanılmıştır. Sadece iki haberde fotoğraf kullanılmamıştır.

Tablo 6: Kullanılan fotoğrafın türü

Gazeteler		Kanlı	Normal	Toplam
Türkiye	1. Olay	1	6	7
	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	0	6	6
Hürriyet	1. Olay	1	6	7
	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	1	4	5
Sabah	1. Olay	1	4	5
	2. Olay	0	4	4
	3. Olay	0	4	4
	1. Olay	2	3	5

Haber Türk	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	0	6	6
	1. Olay	2	4	6
Milliyet	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	0	6	6
	1. Olay	0	5	5
Star	2. Olay	0	4	4
	3. Olay	0	6	6
	1. Olay	2	4	6
Vatan	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	0	5	5
	1. Olay	2	4	6
Akşam	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	1	5	6
	1. Olay	0	6	6
Güneş	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	0	5	5
	1. Olay	1	6	7
Taraf	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	0	3	3
	1. Olay	0	7	7
BirGün	2. Olay	0	2	2
	3. Olay	0	3	3
	1. Olay	1	6	7
Cumhuriyet	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	0	3	3
	1. Olay	1	6	7
Evrensel	2. Olay	0	2	2
	3. Olay	0	3	3
	1. Olay	0	6	6
Millî Gazete	2. Olay	0	5	5
	3. Olay	0	4	4
	1. Olay	1	5	6
Yeni Asya	2. Olay	1	1	2
	3. Olay	0	1	1
	1. Olay	1	3	4
Yeni Çağ	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	0	4	4
	1. Olay	1	5	6
Yeni Şafak	2. Olay	0	6	6
	3. Olay	0	4	4
	1. Olay	0	4	4
TOPLAM		20	227	247

Yukarıdaki tabloda haberlerde kullanılan fotoğrafın türü belirtilmiştir. Saldırıların ölümle sonuçlanmış olması nedeniyle kullanılan fotoğrafların kanlı fotoğraf olması beklenirken sadece 20 haberde kanlı fotoğraf verilmiştir. Kanlı fotoğraf kullanılan haberler çoğunlukla olayların gerçekleştiği ilk günlerdeki haberlerde verilmiştir.

Tablo 7: Haberlerde kullanılan başlığın türü

Gazeteler	Betimleyici	Alıntı	Yorum	TOPLAM
Türkiye	4	2	13	19
Hürriyet	5	1	9	18
Sabah	0	4	9	14
Haber Türk	6	1	10	17
Milliyet	7	0	11	18
Star	6	0	9	15
Vatan	4	1	11	16
Akşam	5	1	11	17
Güneş	1	1	14	16
Taraf	6	0	9	15
BirGün	2	1	9	12
Cumhuriyet	4	1	9	15
Evrensel	1	0	11	12
Millî Gazete	6	2	7	15
Yeni Asya	0	1	8	9
Yeni Çağ	4	0	10	16
Yeni Şafak	7	1	8	16
TOPLAM	63	17	168	247

Tablo 7, gazetelerin haberlerde kullandıkları başlığın türünü yansıtmıştır. 247 haberden 63 tanesinin başlığı betimleyici nitelik taşıırken, 17 haberde başlıklarda alıntılara yer verilmiş, 168 haberde ise yoruma dayalı başlık oluşturulmuştur. Haberlerde olması gereken nesnellik, tarafsızlık gibi ilkelere göre haberlerin başlıklarında da betimleyici ya da alıntı tercih edilmesi, bu özellikleri sağlaması açısından önemlidir. Yorum, haberin tarafsızlığını olumsuz yönde etkiler. Ancak, terör olayları söz konusu olduğunda medyanın da tarafsızlığı bir kenara attığını söylemek mümkündür.

3.2.2. Ankara Terör Saldırılarının Nitel İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde Ankara’da gerçekleşen terör saldırılarına yönelik olarak yapılan haberler nitel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

3.2.2.1. Türkiye’nin Ankara’da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Ankara’da meydana gelen ve çalışmaya konu olan ilk terör saldırısı 10 Ekim 2015’de Ankara Garı’nda gerçekleşmiştir. Türkiye, olayın hemen ertesi günü saldırıyı manşetten, ‘Alçaklık’ (11 Ekim 2015) başlığıyla vermiştir. Haberde kanlı bir fotoğraf kullanılarak patlamanın etkisi gözler önüne serilmiştir. Ancak kanlı bir fotoğraf ve yoruma dayalı bir başlık, olaya ne kadar duygusal yaklaşıldığını da göstermektedir. Yayınlanan ilk haberlerin ardından ele alınan bir haftalık süreç boyunca patlama haberleri yapılmaya devam edilmiştir. Gazete, haberlerde genel olarak öznel bir dil kullanmış ve başlıklarını yoruma dayalı atmıştır. Alıntı yapılan başlıklarda genellikle konuya yönelik devlet yetkililerinin sert açıklamaları şeklinde olmuştur. ‘Gerekirse PYD’yi de vururuz’ (Türkiye, 14 Ekim 2015) alıntı yapılan başlıklardan biriyken yoruma dayalı başlıklar; ‘Kalleş iş birliği’ (Türkiye, 15 Ekim 2015), ‘Acıya saygı lütfen’ (Türkiye, 13 Ekim 2015) gibi terör eyleminin nasıl gözüktüğünü ve etkisini yansıtmaktadır.

Yaklaşık 4 ay sonra bu sefer tarih 17 Şubat 2016’yı gösterirken Genelkurmay Başkanlığının yakınlarında ikinci terör saldırısı gerçekleşmiştir. Gazete 6 gün boyunca bu saldırıya da yer vermiştir. ‘Kalleşler yine sahnede’ (Türkiye, 18 Şubat 2016), ‘Utanç verici hainlik’ (Türkiye, 20 Şubat 2016), ‘Bu küstahlık dünyada yok’ (Türkiye, 23 Şubat 2016) gibi manşetlerle saldırı sert bir dille eleştirilmiştir. Aynı zamanda saldırıyla ilgili bilgiler betimleyici başlıklarla birinci sayfadaki yerini almıştır. ‘Konvoyla gelmişler’ (Türkiye, 19 Şubat 2016), ‘PKK’lılar bile TAK’a inanmadı’ (Türkiye, 21 Şubat 2016) şeklindeki ifadeler, saldırıyı gerçekleştirenlerle ilgili yorumla birlikte bilgi vermektedir.

Ankara’nın kalbi olarak nitelenen Kızılay Güvenpark’ta gerçekleşen üçüncü saldırı pek çok sivilin yaşamını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Bu kanlı saldırıya Türkiye gazetesi, 6 gün boyunca en fazla yer veren gazetelerden biri olma özelliğini korumuştur. Saldırının ertesi günü ‘Yıldırılmazsınız’ manşetiyle yayınlanan gazete, saldırılara karşı herhangi farklı bir tutumla yaklaşmamaktadır. ‘Acılı ve öfkeliyiz’ (Türkiye, 15 Mart 2016), ‘Terör diz çökecek’ (Türkiye, 16 Mart 2016), ‘Şehitlere mahcup olmayacağız’ (Türkiye, 17 Mart 2016) şeklindeki başlıklarıyla devletten gelen açıklamalarında teröre karşı kararlı bir tutum içinde olduklarını göstermektedir. Bombacının cesedinin ailesi tarafından kabul edilmemesi üzerine ‘Ceset ortada kaldı’ (Türkiye, 18 Mart 2016) başlığı kullanılmıştır. Son olarak saldırıyı gerçekleştirenlere yönelik elde edilen bilgiler doğrultusunda ‘Güvenpark için 6 tutuklama talebi’ başlığıyla haber yapılmıştır. Güvenpark saldırısı üzerine yapılan haberlerde kanlı fotoğraf kullanılmamıştır.

3.2.2.2. Hürriyet'in Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Hürriyet, incelenen terör olaylarına yoğun bir şekilde yer vermiştir. Üç saldırıyı da 21 günlük süreçte 18 gün boyunca sayfalarına taşımıştır. Ankara Garı'nda gerçekleşen saldırı, 'Kalbimize bomba' (Hürriyet, 11 Ekim 2015) manşetinin altında saldırının ardından çekilmiş kanlı bir fotoğrafla haberleştirilmiştir. Tam sayfa olarak olaya yer verilmiştir. Haberlerin içeriklerinde öznel bir anlatım ile acının boyutları yansıtılmaya çalışılmıştır. İlerleyen günlerde yapılan haberler bombalı saldırının sorumluları ve sonuçlarını anlamaya yönelik haberlerdir: 'Polis IŞİD İzi Sürüyor' (Hürriyet, 12 Ekim 2015), 'Barışı Nasıl Anlatacağım' (Hürriyet, 13 Ekim 2015), 'Bir Aileden 18 Cenaze' (Hürriyet, 14 Ekim 2015) başlıklarında görülmektedir ki saldırı sonucu saldırıyı gerçekleştirenlerle ilgili elde edilen ipuçları ve saldırıda yakınlarını kaybedenlerin betimleyici ifadeleri başlıklara taşınmıştır. Başlıkların çoğu yorum dayalıdır: 'İhanetin son 3 günü' (Hürriyet, 16 Ekim 2015), 'Önce bırak, sonra ara' (Hürriyet, 17 Ekim 2015). Gar saldırısının ardından Hürriyet, 7 gün boyunca terör olaylarına yer vermiştir. İlk gün hariç kanlı bir fotoğraf kullanmak yerine olay yeri, normal fotoğraflarla haberler yapılmıştır. Saldırıların boyutunun büyük oluşu gazetenin olaylara yorum katarak anlatmasının temel nedeni olarak gösterilebilir.

Gazete terör saldırıları konusunda duygusal yaklaşımını ikinci saldırıda da devam ettirmiştir. Saldırı, 'Lanet olsun' (Hürriyet, 18 Şubat 2016), 'Türkiye ağlıyor' (Hürriyet, 19 Şubat 2016) şeklinde manşetlerde yer almıştır. Betimleyici başlıklarında ise olayın sorumlularıyla ilgili betimleyici ifadeler kullanılmıştır. 'O aracın sırrı' (Hürriyet, 20 Şubat 2016), 'Bombacının hücre evi' (Hürriyet, 23 Şubat 2016), 'Bombacı için açılan taziye evi basıldı' (Hürriyet, 24 Şubat 2016) ifadelerinde görülmüştür ki saldırıyı gerçekleştirenlere karşı olumsuz tutum yansıtılmaya devam edilmiştir. 6 gün boyunca Ankara saldırısı haber yapılmıştır, haberlerde öznel bir dil kullanılmıştır. Ancak bu sefer haberlerde kanlı fotoğraflar kullanılmamıştır.

Ankara Güvenpark saldırısı ise Hürriyet'te 5 gün boyunca manşette yer almıştır. Olayın hemen ardından 14 Mart'ta gazetenin yaptığı haber kanlı bir fotoğraf eşliğinde verilmiştir. 'Hain kana doymuyor' (Hürriyet, 14 Mart 2016), 'Yazıklar olsun' (Hürriyet, 17 Mart 2016), yoruma dayalı başlıklarla haber yapılmıştır. '3 yıldır arıyor' (Hürriyet, 15 Mart 2016), 'Üçüncü el şüphesi' (Hürriyet, 16 Mart 2016), 'Bomba valizi otobüsle geldi' (Hürriyet, 18 Mart 2016) başlıklarının altında ise saldırgan ya da saldırganların saldırıyı nasıl gerçekleştirdiğiyle ilgili elde edilen bilgi ve şüpheler konusunda haberlere yer verilmiştir.

3.2.2.3. Sabah'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Sabah, Ankara'da gerçekleşen üç saldırıya 21 günlük sürecin tamamında yer vermemiş olsa da 13 gün boyunca birinci saldırıya 5, ikinci saldırıya 4 ve üçüncü saldırıya 4 gün yer vermiştir. Birinci saldırının ardından manşetten tam sayfa haber

yapılmıştır. Haberde patlamanın ardından ölen ve yaralananların bulunduğu kanlı bir fotoğraf kullanılmıştır. Haber, 'Türkiye'ye tuzak' (Sabah, 11 Ekim 2015) manşetiyle verilmiştir. 12 Ekim baskısında yine saldırıları tam sayfa olarak yayınlamıştır. Gazete saldırıyı, normal bir fotoğraf eşliğinde 'Teröre karşı seferberlik' (Sabah, 12 Ekim 2015) manşetiyle vermiştir. 13 Ekim'de ise artık saldırıyı gerçekleştirenler hakkında elde edilen bulgular üzerine alıntı/yorumlayıcı haberlere yer verilmeye başlanmıştır. 'Bir isme çok yaklaşıldı' (Sabah, 13 Ekim 2015), başlıklı haberde bulgular nesnel bir dille ifade edilmiştir. 'Saldırının hedefi milletin tamamı' (Sabah, 14 Ekim 2015) haberinde ise devlet yetkililerinin saldırıyla ilgili görüşleri başlığa taşınmıştır. Olayların tek bir örgüt ya da kişi tarafından gerçekleştirilmediği söylemleri üzerine 'DAEŞ ile PKK'nın şer ittifakı' (Sabah, 15 Ekim 2015) haberi yapılmıştır.

Genelkurmay'da gerçekleşen ikinci saldırıda olayın ardından olay manşetlerindeki yerini almıştır. 4 gün boyunca gazetenin yayınlarında saldırıyla ilgili haber yapılmıştır. Haberde ilk saldırıdaki gibi öznel bir dil ve çoğunlukla yoruma dayalı başlık kullanılsa da ilk olaydaki gibi kanlı fotoğraf kullanılmamıştır. Saldırının sorumluları hakkında yorum içeren manşetler de atılmıştır: 'Batı şımarttı terör yine vurdu' (Sabah, 18 Şubat 2016), 'Saldırılı kınadılar, YPG'yi kolladılar' (Sabah, 19 Şubat 2016). Olaya yer verilen bir diğer haberde ise devlet yetkililerinin tutumunu yansıtan bir başlık görülmektedir: 'Zirveden PYD'ye 'Derhal dur' uyarısı' (Sabah, 20 Şubat 2016). Saldırganlara yönelik elde edilen bilgiler ışığında 'Ankara saldırısında 14 tutuklama istemi' (Sabah, 22 Şubat 2016) haberi yapılmıştır. Haber sayfa eteğinde nesnel bir anlatımla gazetede yer bulmuştur.

Güvenpark saldırısının ardından Sabah, olayı diğer saldırılarda olduğu gibi manşetten tepkisini içeren öznel bir yorumla haber yapmıştır. 'Yıldırılmazsınız' (Sabah, 14 Mart 2016) başlıklı haberde normal bir fotoğraf kullanılmış, kaynak belirtilmemiştir. Tepkiler, saldırılar arttıkça artmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak devlet yetkililerinin açıklamaları alıntılanarak yapılan haber başlıklarında ise şöyle yer almıştır: 'Yeni Türkiye'nin yürüyüşü durdurulamaz' (Sabah, 15 Mart 2016), 'Diz çökecekler' (Sabah, 16 Mart 2016), 'Tarih sizden hesap sorar' (Sabah, 17 Mart 2016).

3.2.2.4. Haber Türk'ün Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Ankara Gar saldırısının ardından 11 Ekim 2015 baskısını tam sayfa 'Alçaklar' (Haber Türk, 11 Ekim 2015) manşetiyle yayınlamıştır. Habere ek olarak olayda meydana gelen yıkımı gözler önüne sermek amacıyla kanlı bir fotoğraf kullanılmıştır. 12 Ekim'de de yer alan saldırı haberinde kanlı bir fotoğraf kullanılmış ve olay 'Türkiye ağlıyor' (Haber Türk, 12 Ekim 2015) ifadeleriyle manşetteki yerini almıştır. 'Zaman durdu' (Haber Türk, 13 Ekim 2015) manşetiyle verilen haberde, öznel bir anlatıma ve normal bir fotoğrafa yer verilmiştir. 'Erdoğan TDK'yı görevlendirdim'

(Haber Türk, 14 Ekim 2015), 'Kanları yerde kalmayacak' (Haber Türk, 15 Ekim 2015) şeklinde devlet yetkililerinden gelen açıklamalardan alıntı yapılarak sür-manşet ve manşette normal fotoğraflarla haber yapılmıştır.

İkinci saldırının gerçekleşmesi üzerine Haber Türk saldırıyı 6 gün boyunca yayınlamıştır. 'Milletimize hain saldırı' (Haber Türk, 18 Şubat 2016), 'Terör rotası' (Haber Türk, 19 Şubat 2016) başlıklı haberlerinde öznel bir dille manşetten yer verilmiştir. Saldırı hakkında bilgi elde edilmeye başlandıkça bu bilgiler de haber başlıklarında yerini bulmuştur: 'Sabah yapacaktı' (Haber Türk, 20 Şubat 2016), 'İki plaka korkusu' (Haber Türk, 21 Şubat 2016) gibi. Olay sonrası alınan önlemler doğrultusunda 'Oto hırsızları terör suçundan yargılanacak' (Haber Türk, 22 Şubat 2016) haberi yayınlanırken, saldırganla ilgili yapılan çalışmalar sonucunda 'DNA'sı eşleşti' (Haber Türk, 23 Şubat 2016) başlığı altında bilgiler nesnel bir şekilde verilmiştir.

Gerçekleşen üçüncü saldırının üzerine 'Halk Düşmanları' (Haber Türk, 14 Mart 2016) manşeti atılmıştır. 'Ozancan'ı PKK, Ali Deniz'i IŞİD katletti' (Haber Türk, 15 Mart 2016), 'Kalbimize gömdük' (Haber Türk, 16 Mart 2016) başlıklı haberler de saldırılara ilişkin yorumları ve saldırganlarla ilgili görüşleri yansıtmaktadır. Betimleyici nitelikli başlıklara 'Katliam otobüsüle 840 km'den geldi' (Haber Türk, 18 Mart 2016), 'Görüntü yok pano var' (Haber Türk, 19 Mart 2016) şeklinde yer verilmiştir.

3.1.2.6. Milliyet'in Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Gar saldırısının ardından olay, 'Alçaklar' (Milliyet, 11 Ekim 2015) öznel başlığı altında manşetten kanlı bir fotoğrafla verilmiştir. Olayla ilgili kısa süre içinde elde edilen bulgular doğrultusunda 'İki örgüt' (Milliyet, 14 Ekim 2015) haberinde nesnel bir dil kullanılırken, 'Katliama yayın yasağı' (Milliyet, 15 Ekim 2015), 'Bedeli bu kadar ağır olmamalıydı' (Milliyet, 12 Ekim 2015) başlıklı haberlerde öznel bir dile yer verilmiştir. Saldırının gerçekleştiği yerle ilgili olarak 'Katliam Meydanına Barış Anıtı' (Milliyet, 13 Ekim 2015) başlıklı haber, gerçekleşen olaya verilen önemi vurgulamaktadır. 'Demokrasi Meydanı Oldu' (Milliyet, 16 Ekim 2016) başlıklı habere, saldırının gerçekleştiği meydana verilen isim üzerine nesnel bir içerik taşıyan, normal bir fotoğrafla sayfanın sağ köşesinde yer verilmiştir.

İkinci saldırının ardından haberlerde öznel ifadeler kullanılmaya ve yoruma dayalı başlıklara yer vermeye devam edilmiştir: 'Lanetliyoruz' (Milliyet, 18 Şubat 2016), 'Organize katliam' (Milliyet, 1 Şubat 2016) başlıklı haberlere manşetten yer verilmiştir. 21 Şubat'ta 'Ankara'ya has güvenlik geliyor' başlığıyla sayfa eteğinde nesnel içerikli bir haber yayınlanmıştır. 'Başkent önlemleri' (Milliyet, 22 Şubat 2016), 'Katliamın şifreleri' (Milliyet, 23 Şubat 2016) başlıklı haberler, yine manşetten nesnel bir üslupla saldırıyla ilgili elde edilen bilgiler yansıtılmıştır. Son olarak 'Taziye yerinde 11 gözaltı' (Milliyet, 24 Şubat 2016) başlıklı haber sayfa eteğinde verilmiştir.

Üçüncü saldırı, 'Alçaklık' (Milliyet, 14 Mart 2016) manşetiyle gazetede haberleştirilmiştir. Yayınlanan diğer 5 haber ise saldırgan veya saldırganlar hakkındaki içerikleri yansıtmaktadır: 'Örgüt PKK, bombacı Seher' (Milliyet, 15 Mart 2016), 'İşte bu evde saklandılar' (Milliyet, 16 Mart 2016), 'İşte O Araba' (Milliyet, 17 Mart 2016) 'İkinci bombacı kafa karıştırdı' (Milliyet, 19 Mart 2016) şeklinde verilmiştir. 20 Mart'ta sayfa eteğinde 'Hepsi akraba ve arkadaş' (Milliyet, 20 Mart 2016) başlıklı bir haber kullanılmıştır.

3.1.2.7. Star'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Star gazetesi birinci saldırıyı 5 gün boyunca sayfalarında haberleştirmiştir. Gazete, ilk saldırının ardından 'ANKARA' (Star, 11 Ekim 2015) şeklinde betimleyici başlığıyla öznel bir üslupla haber yapmıştır. Terör saldırısına yönelik gazetenin yorumu: 'Dertleri terör değil' (Star, 12 Ekim 2015), 'Kanlı dizayn' (Star, 13 Ekim 2015) başlıklarında görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarına, 'Tarih kimin ne yaptığını kaydediyor' (Star, 14 Ekim 2015) başlıklı haberde yer vermiştir. İkinci saldırı üzerine olay, sürmanşette 'Başkent'te alçak saldırı' (Star, 18 Şubat 2016) başlığıyla öznel bir ifadeyle verilmiştir. 'Katiller müttefik' (Star, 19 Şubat 2016) başlığı altında gazete saldırganlara yönelik bir yorumda bulunmaktadır. 'Düşman içimizde' (Star, 20 Şubat 2016), 'YPG itirafı telsizde' (Star, 21 Şubat 2016) başlıklı haberler saldırganlara yönelik şüphe ve deliller ışığında manşette yer alan diğer haberlerdir. Üçüncü olayın ilk yansımaları ise 'Hainler birleşti sivilleri katletti' (Star, 14 Mart 2016) şeklindeki manşet olmuştur. Saldırının failleri üzerine 'Parmak izi Putin'in' (Star, 15 Mart 2016) 'Katliam bombası otobüsle gelmiş' (Star, 18 Mart 2016), 'Araba tutkusu bombacı yaptı' (Star, 1 Mart 2016) şeklindeki haberler yapılmıştır.

3.1.2.8. Vatan'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Vatan gazetesi, Ankara Gar saldırısını 'Acı, Öfke, Yas' (Vatan, 11 Ekim 2015) manşetiyle kaynak belirtilmediği kanlı bir fotoğrafı kullanarak haberlere taşımıştır. Saldırganlar hakkında toplanan veriler ışığında 'Talimat Rakka'dan' (Vatan, 12 Ekim 2015) 'İşte Türk İŞİD'çiler' (Vatan, 13 Ekim 2015) şeklindeki manşetleriyle ve öznel anlatımla, 12 Ekim'de kanlı bir fotoğrafla, 13 Ekim'de yine kaynak belirtmeden normal bir fotoğrafla verilmiştir. Aynı şekilde 'İki örgüt izi' (Vatan, 14 Ekim 2015) ve 'Terörle aynı saftalar' (Vatan, 15 Ekim 2015) şeklinde haber yapılmıştır. İlk saldırıyla ilgili son haber sayfa eteğinde '10 kişi daha gözaltında' (Vatan, 16 Ekim 2015) başlığıyla verilmiştir. İkinci saldırı ilk olarak sürmanşette 'Kalleşler' (Vatan, 18 Şubat 2016) başlığıyla verilmiştir. Saldırıdan sonraki ikinci gün patlama tam sayfa manşetten 'Dostlarımız görsün' (Vatan, 19 Şubat 2016) başlığıyla verilmiştir. 'Dayan yüreğim' (Vatan, 20 Şubat 2016) başlıklı haberde yine öznel bir bakış açısı

sıyla duygulara yer verilmiştir. 'Üniforma giyin' (Vatan, 22 Şubat 2016) başlıklı haber sayfa eteğinde verilmiştir. Üçüncü saldırı ise 'Kansızlar' (Vatan, 14 Mart 2016) olarak öznel içerikli ve yoruma dayalı bir ifadeyle manşetten verilmiştir. Olayın faili olarak görülen kişi üzerine 'PKK'lı Seher' başlığı altında normal bir fotoğraf ve öznel bir dille verilmiştir. 'Suriye'de acı' (Vatan, 16 Mart 2016) ve 'O cenazede iki vekil' (Vatan, 17 Mart 2016) başlıklarının altında nesnel bilgiler verilmiştir. Saldırganlar hakkında net bilgiler olmadığı sonucuna, 'İkinci Terörist Kamufraj mı?' (Vatan, 18 Mart 2016) başlıklı haberinde öznel bir içerikle değinilmiştir.

3.1.2.9. Akşam'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Akşam, Ankara Gar saldırısını öznel bir dil kullanarak 'Barışa terör bombası' (Akşam, 11 Ekim 2015) manşetiyle haberleştirmiştir. Saldırının ardından yaralıları ve kayıpları gösteren kanlı bir fotoğraf kullanmıştır. İlerleyen günlerde yapılan haberler ise saldırıya yönelik düşünceler ve ipuçları üzerine yapılmıştır. 'Talimat Esad'dan Bomba PKK'dan' (Akşam, 12 Ekim 2015), 'Kan ittifakı' (Akşam, 13 Ekim 2015), 'Mesaj PKK'dan Bomba DAES'ten' (Akşam, 15 Ekim 2015), 'Üçüncü Örgüt FETÖ' (Akşam, 16 Ekim 2015) başlıklı haberler yapılmıştır. Devlet yetkililerinin tepkileri ise 'PYD'yi vururuz' (Akşam, 14 Ekim 2015) şeklinde gazetede yerini almıştır. İkinci saldırı üzerine aynı üslupla haberler yapılmaya devam edilmiştir Akşam, 'Yıldırılmazsınız' (Akşam, 18 Şubat 2016) başlığıyla yayınlarına devam etmiştir. 'Müttefiklerin Bombacısı' (Akşam, 19 Şubat 2016), 'Eğitim Bahoz'dan Bomba YPG'den' (Akşam, 21 Şubat 2016), 'Bombacının kampı yerle bir' (Akşam, 22 Şubat 2016) başlıklarının altında saldırıyla alakalı elde edilen bulgularla bu başlıkların altı doldurulmuştur. Saldırıda hayatını kaybedenler için yapılan tören, '28 Cana, 28 Karanfil' (Akşam, 20 Şubat 2016) başlıklı haberle aktarılmıştır. Kısa süre sonra gerçekleşen üçüncü saldırı, 'Hainlerin Gözü Döndü' (Akşam, 14 Mart 2016) başlığıyla sürmanşetten öznel bir dille verilmiştir. Olayın faileri hakkında 'Ankara Bombacısı Kobani Öğrencisi' (Akşam, 15 Mart 2016), 'Son Durak HDP Kongresi' (Akşam, 16 Mart 2016), 'Canlı Bomba İçin Sevgilim Demiş' (Akşam, 18 Mart 2016) başlıkları altında nesnel ve öznel olarak yer verilmiştir. Devlet yetkililerinin açıklamaları üzerine 'Gerekirse Kandil'e gireriz' (Akşam, 17 Mart 2016), 'O yılan sizi de sokar' (Akşam, 19 Mart 2016) alıntıları başlıklara taşınmıştır.

3.1.2.10. Güneş'in Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Güneş, 11 Ekim sayısında Ankara Gar saldırısını 'Alçakça ve Kahpece' (Güneş, 11 Ekim 2015) şeklinde yoruma dayalı olarak manşetten vermiştir. Olayın ardından HDP Başkanı Demirtaş'ın tutumu, 'Çok sırtıyor' (Güneş, 12 Ekim 2015) ifadeyle manşete taşınmıştır. 'Dertleri belli' (Güneş, 13 Ekim 2015), 'Gör bunları Türkiye' (Güneş, 14 Ekim 2015) başlıklarıyla saldırılara yönelik eleştirilere öznel bir

dille yer verilmiştir. ‘Müneccimler PKK’lı çıktı’ (Güneş, 15 Ekim 2015) ifadesinin altında saldırganlara yönelik bilgiye değinilmiştir. ‘Demirtaş Katil Arıyorsa Aynaya Baksın’ (Güneş, 16 Ekim 2015) şeklindeki ifadeler dikkat çekmektedir. ‘Alçaklar’ başlığıyla ikinci saldırı sürmanşetten öznel bir içerikle verilmiştir. ‘Kemal Bey Haydi Söyle’ (Güneş, 19 Şubat 2016), ‘Aydın müsveddeleri kuduruyor’ (Güneş, 20 Şubat 2016) başlıklı haberler, alıntılar üzerine oluşturulmuş haberlerdir. ‘Fena çuvalladılar’ (Güneş, 21 Şubat 2016), ‘Boğaziçi’nde ikiz tuzak’ (Güneş, 23 Şubat 2016) şeklindeki haberlerde saldırganlarla ilgili öznel nitelikte yapılan haberlerdir. Üçüncü saldırının niteliğini öne çıkaran ‘Ankara’da birleşik terör’ (Güneş, 14 Mart 2016) başlığıyla sürmanşette öznel bir dille ve normal bir fotoğraf eşliğinde yayınlanmıştır. ‘Ey halkım gör bunları’ (Güneş, 15 Mart 2016), ‘Diz çökecekler’ (Güneş, 16 Mart 2016) başlıklarının altında öznel yorumlarla alıntılara yer verilmiştir. Saldırganlara yönelik açıklamaya duyulan güvensizlik ‘TAK’lama çabası’ (Güneş, 18 Mart 2016) başlıklı haberde yansıtılmıştır.

3.1.2.11. Taraf’ın Ankara’da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

‘Barışı bir kez daha katlettiler’ başlığıyla Ankara Gar saldırısını 11 Ekim sayısında aktaran Taraf, haberi kanlı bir fotoğraf eşliğinde yoruma dayalı bir başlıkla yayınlamıştır. Saldırı siyasete yansıtılmış ‘Diktatör Kasımda Devrilecek’ (Taraf, 12 Ekim 2015), ‘Ölüm ülkesi’ (Taraf, 13 Ekim 2015) başlıklı haberler de öznel içerikli olarak verilmiştir. Faillere yönelik bulgular ‘Katliamda DNA Skandalı’ (Taraf, 14 Ekim 2015), ‘İşte Katiller’ (Taraf, 15 Ekim 2015) başlıklı haberlerde yoruma dayalı bilgi aktarılmıştır. Patlamayla ilgili haberlere gelen yayın yasağı: ‘Yayın yasağına isyan’ (Taraf, 16 Ekim 2015) şeklinde sayfa eteğinde verilmiştir. Hayatını kaybedenlerle ilgili olarak ise ‘Katliamın son kurbanı’ (Taraf, 17 Ekim 2015) şeklinde bilgi verilmiştir. Genelkurmay saldırısının ardından haber ‘Alçak Saldırı’ (Taraf, 18 Şubat 2016) sürmanşetiyle yayınlanmıştır. Hemen ardından sorumlular hakkında ‘Katil YPG’li’ (Taraf, 1 Şubat 2016) başlığının altında nesnel bir şekilde elde edilen bulgulara değinilmiştir. Devlet yetkililerinin saldırı sonrası saldırganlara yönelik çalışmalarına ‘Ankara’nın YPG planı’ (Taraf, 20 Şubat 2016) ve ‘11 Eylül önlemleri’ (Taraf, 22 Şubat 2016) haberlerinde yer verilmiştir. Ölen bombacıyla ilgili haber ise, ‘Taziye Bombası’ (Taraf, 24 Şubat 2016) başlığıyla verilmiştir. Gazete üçüncü olayı ‘Ankara yine terörle sarsıldı’ (Taraf, 14 Mart 2016) manşetiyle duyurmuştur. ‘Türkiye ağlıyor’ (Taraf, 15 Mart 2016) ve ‘Üç parti ilk kez acıda buluştu’ haberlerinde ise öznel bir dille saldırının etkileri yansıtılmaya çalışılmıştır.

3.1.2.12. BirGün’ün Ankara’da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Ankara’da gerçekleşen Gar saldırısının ardından BirGün, saldırıyı ‘Yıkılsın bu ölüm iktidarı’ ifadeleriyle manşetten vermiştir. Gazetenin söylemleri suçlayıcı nitelik-

tedir: 'Yası biz tutarız siz hesap verin' (BirGün, 12 Ekim 2015), 'Acıya saygı lütfen' (BirGün, 13 Ekim 2015), 'İŞİD'den korkmuyorlar tweetten korktukları kadar' (BirGün, 14 Ekim 2015), 'Adıyaman'da kime sorsan gösterir' (BirGün, 15 Ekim 2015) başlıklı haberlerde olaydan çok, saldırganlar ve sorumlu tutulanlar hakkında haber yapıldığı görülmektedir. Hayatını kaybedenlerle ilgili verilen haberde ise 'Gezi aileleri uğurladı' (BirGün, 16 Ekim 2016) başlığının olması, saldırıyı geri plana itmiş gibi görünmektedir. 'Bir hafta geçti cevap yok' (BirGün, 17 Ekim 2015) başlıklı haberde ise yine bir suçlama ifadesine yer verilmiştir. İkinci saldırı üzerine yapılan 'Size bu soruları sormak için varız' (BirGün, 19 Şubat 2016) başlıklı haber ise saldırı hakkında yine bir bilgi içermeden suçlama niteliği taşıyan bir haberdir. 'AKP de MİT de öğrenmiş oldu' (BirGün, 20 Şubat 2016) başlıklı haberde yine bir suçlama söz konusudur. Üçüncü saldırı hakkında yapılan ilk haberde 'Katliam' (BirGün, 14 Mart 2016) ifadesi kullanılmıştır. Bu olayda saldırıdan çok, suçlamalara dayalı haberler yapılmıştır: 'Bu ülke bizim ülkemiz alışmıyoruz, affetmiyoruz' (BirGün, 15 Mart 2016), 'Yere batsın sizin çirkin politikanız' (BirGün, 16 Mart 2016) başlıklı haberlerde de görüldüğü gibi haberler öznel nitelik taşımaktadır.

3.1.2.13. Cumhuriyet'in Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırıları Sunumu

Cumhuriyet, Gar saldırısını 'Barış için Yastayız' (Cumhuriyet, 11 Ekim 2015) manşetiyle vermiştir. Haberin devamında kanlı bir fotoğraf kullanmıştır. BirGün gibi Cumhuriyet de suçlayıcı bir üslupla saldırıları ele almıştır. Gazete, 'Bomba patladı, polisler izledi' (Cumhuriyet, 12 Ekim 2015), 'Onlara bir barış sözümüz var' (Cumhuriyet, 13 Ekim 2015), 'Erdoğan: Her olayda istifa mı olur?' (Cumhuriyet, 14 Ekim 2015), 'Besle kargayı' (Cumhuriyet, 15 Ekim 2016), 'Polis her şeyi biliyordu' (Cumhuriyet, 17 Ekim 2015) haberlerinin tamamını, suçlamalar üzerine öznel bir ifade kullanarak yapmıştır. Saldırıyla ilgili tek nesnel bilgi 'Katliam planı Kilis'te yapıldı' (Cumhuriyet, 16 Ekim 2015) başlığıyla verilmiştir. Gazete ikinci saldırıya da suçlamalar eşliğinde yer vermeye devam etmiştir. Bu suçlamalar, 'Yeni Suriye' (Cumhuriyet, 18 Şubat 2016), 'Yüzlerce can sıfır istifa' (Cumhuriyet, 19 Şubat 2016) başlıklı haberlerde görülmektedir. 'Şehitler törenle uğurlandı' (Cumhuriyet, 20 Şubat 2016) haberi, saldırının ardından yapılan saldırıyla ilgili ilk haberdir. Sonraki günlerde yapılan haberlerde saldırganlarla ilgili bilgi aktarılmıştır: 'TAK bombacısı için taziye evi' (Cumhuriyet, 22 Şubat 2016), 'DNA sonuçlandı: Abdülbaki Sömer' (Cumhuriyet, 23 Şubat 2016). Cumhuriyet üçüncü saldırıyı 'Kanlı Pazar' (Cumhuriyet, 14 Mart 2016) ifadesiyle manşetine taşımıştır. Gazete üçüncü saldırıda daha çok saldırıya yönelik duygusal haberler ortaya koymuştur. 'Merasimle geldi' (Cumhuriyet, 15 Mart 2016), 'Işıklar sönerken' (Cumhuriyet, 16 Mart 2016) başlıklı haberler de öznel bir şekilde yayınlanmıştır.

3.1.2.14. Evrensel'in Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

'Yılmayacağız, barış kazanacak' (Evrensel, 11 Ekim 2016) ifadeleri, Ankara'da gerçekleşen Gar saldırısının ardından yayınlanan haberin manşetini oluşturmuştur. Haberde saldırının sonucunda ölen ve yaralanan insanların görüntülerini içeren kanlı bir fotoğraf kullanılmıştır. Evrensel saldırıdan devlet yetkililerini sorumlu olarak görmektedir. 'İstifa edin, hesap verin' (Evrensel, 12 Ekim 2015), 'Yastayız, isyandayız, grevdeyiz' (Evrensel, 13 Ekim 2016), 'Canlı bombaya demokrasi, halka ölüm' (Evrensel, 14 Ekim 2015), 'Niye yakalamadınız Abisi?' (Evrensel, 15 Ekim 2015) başlıklı haberler de öznel bir şekilde verilmiştir. Saldırıların ardından saldırılara yönelik tepkilerini ise 'Korkma, Susma' (Evrensel, 16 Ekim 2015), 'Kokteyl karartma' (Evrensel, 17 Ekim 2015) başlıkları altında yer verilmiştir. Gazete, ikinci saldırının yankılarını 'Suriye'ye müdahaleye kanlı bahane' (Evrensel, 19 Şubat 2016) ifadeleriyle manşetten vermiştir. Diğer haberler saldırı hakkında suçlu görülenlere yönelik eleştiriler üzerine yapılmıştır: 'İsmin farklı olması gerçeği değiştirmez' (Evrensel, 23 Şubat 2016), 'DNA'yı bile tanımadılar' (Evrensel, 24 Şubat 2016). 'Barış olmadan güvenlik olmaz' (Evrensel, 15 Mart 2016), 'Anlamlı yanıt' (Evrensel, 16 Mart 2016) ve son olarak 'Alışmayacağız, teslim olmayacağız' (Evrensel, 17 Mart 2016) başlıkları altında üçüncü saldırıya yönelik öznel ve duygusal bir tutumla yaklaşmıştır.

3.1.2.15. Millî Gazete'nin Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Ankara Garı'nda meydana gelen saldırıyı Millî Gazete, 'Suruç 2/ Ankara'da' (11 Ekim 2015) manşetiyle haberleştirmiştir. 'Terör Millet'in Ortak Acısıdır' (Millî Gazete, 12 Ekim 2015) şeklinde olay manşette yer almaya devam etmiştir. 'Yasımız var diyerek düğün bastılar' (Millî Gazete, 13 Ekim 2015), 'Bombanın izleri dışarıda aranmalıdır' (Millî Gazete, 15 Ekim 2015), 'Ankara saldırısında 11 kişi gözaltında' (Millî Gazete, 16 Ekim 2015) haberlerinde saldırganlarla ilgili bilgi verilmiştir. Millî Gazete ikinci saldırıyı 'Ankara'nın kalbine bombalı saldırı' (Millî Gazete, 18 Şubat 2016) başlıklı haberiyle sürmanşette yer vermiştir. 'Ankara şehitleri uğurluyor' (Millî Gazete, 19 Şubat 2016), 'Lice....., Ankara....., İdil şehitleri' (Millî Gazete, 20 Şubat 2016), '81 yaşında evlat acısı' (Millî Gazete, 21 Şubat 2016) başlıklı haberlerinde ise betimleyici başlıklarla sayfa eteğinde konuya yer verilmiştir. Saldırganla ilgili yapılan tek haber 'DNA testi hükümeti yalanladı' (Millî Gazete, 23 Şubat 2016) başlığıyla verilmiştir. Üçüncü saldırıyla ilgili olarak 'Kanlı senaryo' (Millî Gazete: 15 Mart 2016), 'Eğit-Donat-Patlat' (Millî Gazete, 16 Mart 2016) ve saldırganlarla ilgili olarak 'Bombacılar burada kalmış' başlıklı haberler yapılmıştır.

3.1.2.16. Yeni Asya'nın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Yeni Asya ilk olayı 'Demokrasiye derin provokasyon' (Yeni Asya, 11 Ekim 2015)

ifadeleriyle manşetine taşımıştır. Haberde kanlı bir fotoğraf kullanılmıştır. Saldırı hakkında hemen bir fail yaratılmış 'İŞİD mi? Derin Devlet mi' (Yeni Asya, 12 Ekim 2015), 'Kaos senaryolarını boşa çıkardım' (Yeni Asya, 13 Ekim 2015) başlıklı haberinde de öznel bir şekilde yer almıştır. Aynı suçlamalar, 'Türkiye nasıl bu hale düştü' (Yeni Asya, 14 Ekim 2015), 'Tek kelimeyle sansür' (Yeni Asya, 16 Ekim 2015) başlıklı haberlerde de devam ettirilmiştir. Gazete ikinci saldırının ardından konuyla ilgili iyi dileklerini ifade eder nitelikte, 'Kalplere Kardeşlik Cemreleri Düşsün' (Yeni Asya, 20 Şubat 2016) şeklinde bir haber kullanmıştır. 'Bombacı kargaşası' (Yeni Asya, 23 Şubat 2016) başlıklı haberde saldırganın kimliğiyle ilgili ortaya çıkan sorunları öznel bir dille ele alınmıştır. 'Ankara'dan bir acı haber daha' (Yeni Asya, 24 Şubat 2016), saldırıda hayatını kaybedenlere yönelik yapılmış bir haberdir. Üçüncü saldırıyla ilgili 'Alışmayacağız' (Yeni Asya, 15 Mart 2016) başlığıyla olaya yönelik tutumları öznel bir şekilde yansıtılmıştır.

3.1.2.17. Yeni Çağ'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Yeni Çağ, Gar saldırısını bir haftalık süreç içerisinde 4 gün boyunca haber yapmıştır. İlk olarak olay, 'Katliam' (Yeni Çağ, 11 Ekim 2015) manşetiyle kanlı bir fotoğrafla yer almıştır. Yeni Çağ 'Derhal koltuklarını bırakıp gitmeliler' (Yeni Çağ, 12 Ekim 2015), 'Ankara'da patlayan Dağlıca bombasıdır' (Yeni Çağ, 13 Ekim 2015), 'Bürokratlar değil bakanlar istifa etmeli' (Yeni Çağ, 15 Ekim 2015) başlıklı haberlerinde de anlaşıldığı gibi gazetenin suçlu gösterilecek birilerini aramakta olduğu görülmektedir. Ankara'da gerçekleşen ikinci saldırının ardından 'Kahpeler' (Yeni Çağ, 18 Şubat 2016) başlıklı haberinde sürmanşetten olaya yer vermiştir. Saldırıya yönelik bulgular doğrultusunda 'Hain YPG'li çıktı' (Yeni Çağ, 19 Şubat 2016), 'Sözün bittiği yer' (Yeni Çağ, 20 Şubat 2016), 'Sorumlu Kalaycı Ökkeş mi?' (Yeni Çağ, 21 Şubat 2016) gibi yorumlarda bulunulmuştur. 'Ankara katliamı zanlıları Adliyede' (Yeni Çağ, 22 Şubat 2016), 'Ankara bombacısı için taziye çadırı' (Yeni Çağ, 23 Şubat 2016) başlıklı haberlerde saldırganlara yönelik yoruma dayalı eleştiriler yer almıştır. Üçüncü saldırı, 'Alçaklar' (Yeni Çağ, 14 Mart 2016) sürmanşetiyle öznel ifadelerle gazetede haberleştirilmiştir. 'Yastayız' (Yeni Çağ, 15 Mart 2016) başlıklı haber, saldırının duygusal şekilde ele alındığı bir haberdir. 'Gavim Gardaş' (Yeni Çağ, 16 Mart 2016) haberinde ise saldırının ardından Türkiye'ye destek olan ülke Azerbaycan ile ilgili bir haberdir. 'HDP'li iki milletvekili terörist cenazesinde' (Yeni Çağ, 17 Mart 2016) haberinde siyasi bir partinin tutumu eleştirilmektedir.

3.1.2.18. Yeni Şafak'ın Ankara'da Gerçekleşen Terör Saldırılarını Sunumu

Yeni Şafak, Ankara'daki Gar saldırısını, 'Acımız da Öfkemiz de Çok Büyük' (Yeni Şafak, 11 Ekim 2015) manşetiyle yayınlamıştır. Saldırının üçüncü gününde elde edilen bulgulara yönelik haberler yapılmaya başlanmıştır: '33 Yelek Alarmı' (Yeni

Şafak, 12 Ekim 2015), 'Bir isme çok yaklaştık' (Yeni Şafak, 13 Ekim 2015) manşet ve sürmanşette yer alan bu haberlerde hem nesnel hem öznel bir dil kullanılmıştır. Yetkililerin çalışmalarına ve saldırganlar hakkında elde edilen bilgilere yönelik haberlere de yer verilmiştir: 'Devlet Denetleme Kurulu Görevde' (Yeni Şafak, 14 Ekim 2015), 'İŞİD-PKK ortaklığı' (Yeni Şafak, 15 Ekim 2015), 'İhanet İçeride' (Yeni Şafak, 16 Ekim 2015). İkinci saldırıyla ilgili haberlerde, saldırının acı ve etkisinden ziyade olayı gerçekleştirenler hakkında öne sürülen fikirlere dayalı başlıklara yer verilmiştir: 'Çokuluslu Terör' (Yeni Şafak, 18 Şubat 2016), 'Hepiniz ortaksınız' (Yeni Şafak, 19 Şubat 2016). Saldırının dördüncü günü duygusal bir içerikle 'Çok Öfkeliyiz' (Yeni Şafak, 20 Şubat 2016) başlığı atılmıştır. 'Ankara Zirvesi' (Yeni Şafak, 21 Şubat 2016) başlığı altında, olaya karşı önlemleri içeren haber sayfa eteğinde, nesnel bir içerikle oluşturulmuştur. 'Tabelayı değiştirin' (Yeni Şafak, 23 Şubat 2016), 'Ankara saldırısında 1 şehit daha' (Yeni Şafak, 24 Şubat 2016) başlıklı haberlere yer verilmiştir. Üçüncü saldırı 'Alçaksınız' (Yeni Şafak, 14 Mart 2016) ifadeleriyle manşetten verilmiştir. Aynı şekilde 'Canlarımız' (Yeni Şafak, 15 Mart 2016) başlıklı haber de terör saldırılarına karşı duyulan üzüntüyü yansıtmaktadır. 'Onlar Diz Çökecek' (Yeni Şafak, 16 Mart 2016) ifadeleri terörle mücadelede gösterilen kararlığı göstermektedir. 'Bombada Kobani'den' (Yeni Şafak, 18 Mart 2016) şeklindeki başlık saldırının faillerine işaret etmektedir.

Sonuç

İncelenen 17 gazetenin her biri üç saldırıyı da önemli derecede haber yapmıştır. Çalışmada ortaya konulan bulgulara; konuyla ilgili toplam 247 haber yapılırken birinci saldırı 97, ikinci saldırı 76, üçüncü saldırı ise 74 kez birinci sayfada haberleştirilmiştir. Bu durum, gazetelerin terör saldırılarına sayfalarında önemli derecede yer ayırdığını göstermektedir. Bunun yanı sıra konuyla ilgili haberin 179 defa manşet yapılmış olması incelenen gazetelerin konuya ne kadar önem verdiğini de göstermektedir. Terör olaylarının Türkiye'de gerçekleşmiş olması habercilikteki 'yakınlık' değerini ortaya koyarken bu değer haber söylemine de yansıdığını söylemek yanıltıcı olmamaktadır. Dolayısıyla terörle ilgili 188 haberde öznel bir dilin kullanılmış olması, bu duruma açıklık getirmektedir. Ayrıca saldırıların boyutunun büyük oluşu, gazetenin olaylara yorum katarak anlatmasının temel nedeni olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla varlığını sürdürdüğü ülkede terör olayları söz konusu olduğunda medyanın da nesnellik kriterini bir nebze de olsa bir kenara bıraktığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Çalışmada ortaya çıkan sonuca göre, gazetelerin sayfalarına taşıdığı haberlerde öznel bir dilin yanı sıra korkuya yol açan ifadelere de yer vermesi çalışmanın hipotezini destekler niteliktedir. Bu noktada, gazetelerde yer alan, 'Kalbimize bomba', 'Türkiye ağlıyor', 'Hain kana doymuyor', 'Türkiye'ye tuzak', 'Saldırının hedefi milletin tamamı', 'Türkiye ağlı-

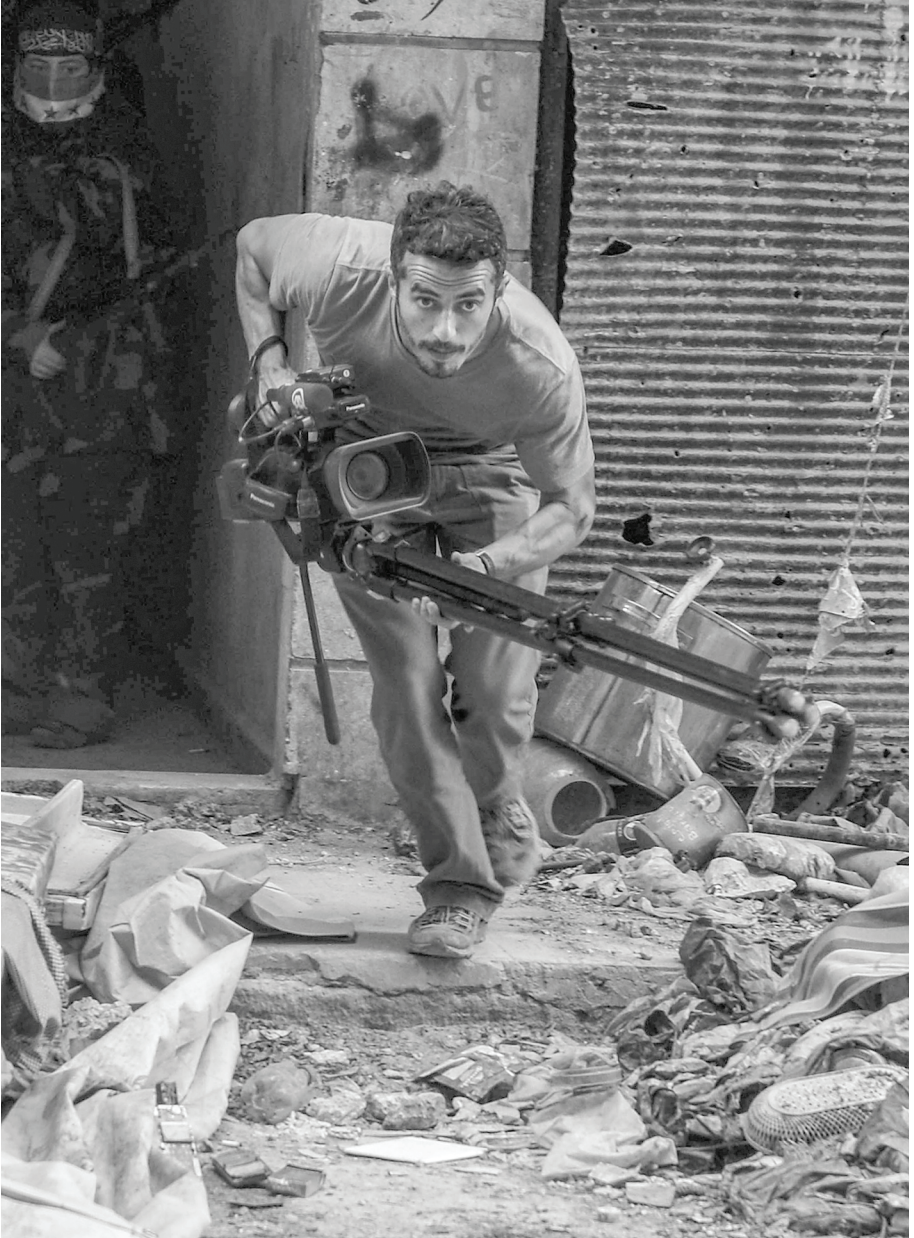
yor', 'Zaman durdu', 'İkiz plaka korkusu', 'Halk Düşmanları', 'Lanet olsun', 'Yazıklar olsun', 'Yıldırımazsınız', 'Alçaklar', 'Lanetliyoruz', 'Organize katliam', 'Kanlı dizayn', 'Başkent'te alçak saldırı', 'Kalleşler', 'Dayan yüreğim', 'Kansızlar', 'Barışa terör bombası', 'Alçakça ve Kahpece', 'Ankara'da birleşik terör', 'Katliamın son kurbanı', 'Ankara yine terörle sarsıldı', 'Türkiye ağlıyor', 'Yıkılsın bu ölüm iktidarı', 'Katliam', 'Kanlı Pazar', 'Kanlı senaryo', 'Acımız da öfkemiz de çok büyük' şeklindeki ifadelerden görüldüğü gibi gazeteler konuyu haberleştirirken 'yakınlık' kriterinden dolayı haberde öznel bir dile yer vermiştir. Ayrıca bu ifadelerden de görüldüğü gibi haberlerde kullanılan söylemin, toplum içerisinde bir korku durumuna yol açtığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Bütün bu bulgular sonucunda Türk ulusal basınında terör saldırılarına yönelik öznel ve duygusal bir tutum sergilendiği söylenebilir. Medyanın terör konusunda nesnel ve tarafsız tutumunu bir kenara bırakarak tamamen öznel bir şekilde hareket ettiği görülmüştür. Haberlerde kanlı fotoğraf kullanılması çok uygun olmasına rağmen olayların boyutlarını göstermek ve duyguyu daha çok ön plana çıkarmak açısından gazetelerin kanlı fotoğraf kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Bal, İ. (2006). "PKK Terör Örgütü Tarihsel Süreç ve 28 Mart Diyarbakır Olayları Analizi", Uluslararası Hukuk ve Politika, Sayı 8, 75-89.
- Balcı, M. (2003). "Savaş ve Terör", Genç Hukukçular Hukuk Okumaları -Birlikimler 1-, İstanbul. 625-655.
- Bilir, H. (2009). Terör, Medya ve Devlet, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Demirçivi, E.R. (2015). Metropollerde Terörizm Algısı: Ankara'da Bir Uygulama, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demirel, E. (2007). Terör, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Devran, Y. (2015). "Medya ve Terör Sorunsal", Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı 2, 84-95.
- Şeker, M. ve Şeker, T. (2009). Terör ve Haber Söylemi, İstanbul: Literatürk Yayınları.
<http://www.iha.com.tr/egazete/>
 Gazeteler
 Akşam, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
 BirGün, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
 Cumhuriyet, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
 Evrensel, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
 Güneş, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
 Haber Türk, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.

- Hürriyet, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Millî Gazete, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Milliyet, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Sabah, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Star, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Taraf, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Türkiye, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Vatan, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Yeni Asya, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Yeni Çağ, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.
- Yeni Şafak, 11 Ekim-17 Ekim 2015, 18 Şubat-24 Şubat 2016 ve 14 Mart-20 Mart 2016 tarihleri arası.

Onur oban - ANADOLU AJANSI (AA)

Risk Toplumunda Toplumsal Denetim: WhatsApp Darbesine FaceTime Önlemi

HACI HASAN SAF

Öz

Uzun yıllar toplumlar üzerinde etkili olan ve denetlenmeyen modernizm eksenli 20. yüzyıl politikaları, 21. yüzyılda toplumları risk toplumuna dönüştürmüştür. Risk toplumunda gerçekleşen sosyal patlamalar ve toplumsal hareketlerin kontrol ve denetimi ise iktidarların en büyük sorunlarından biri olmuştur. Çalışmada, 20. yüzyılda kendisini modern devrimlerin koruyucusu olarak nitelendiren ordunun halktan kopuk müdahaleleri sonucu büyüyen ve bir risk hâline dönüşen Fethullahçı Terör Örgütü'nün WhatsApp uygulamasıyla organize olarak gerçekleştirdiği 15 Temmuz darbe girişimi örneği üzerinden iktidarın toplumsal denetim adına kullandığı söylemlerin niteliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. İktidarın başı olan Cumhurbaşkanı'nın FaceTime uygulamasıyla Başbakan'ın ise telefonla bağlanarak darbe girişimi sırasında NTV, CNN Türk ve A Haber canlı yayınında yaptıkları konuşmalar Foucaultçu söylem analizi yöntemiyle incelenmiş, kullanılan söylemlerin nitelikleri sıralanmıştır. Sonuç olarak söylemlerin; karşıt unsurları karalama, demokrasi, hainlikle ve terörle suçlama, hukukun üstünlüğü, korku çekiciliği, birlik ve beraberlik ve cezalandırma temaları çerçevesinde yapılandırıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Risk Toplum, Toplumsal Denetim, 15 Temmuz Darbe Girişimi, İktidar, Söylem Analizi

Social Control in Risk Society: FaceTime Prevention to WhatsApp Coup

HACI HASAN SAF

Abstract

The modernism-based 20th century politics which has been affecting the communities for long periods of time uncontrollably, has turned that communities into risk societies in the 21st century. And it has been one of the major problems of the governments to control and monitor the social outbursts and movements in those risk societies. In this work; through the the example of the coup attempt of July 15th which gained momentum and turned out to be a major risk as a result of the public-detached intervention of the army, having defined itself as the guard of the modern revolutions in the 20th century, and brought about by the Fethullah Gulen Terror Organisation by getting organised via WhatsApp application, it is aimed to put forward the features of the statements uttered by the government in the name of social control. The speech, made during the coup attempt by the president, the head of the government, on FaceTime and by the prime minister on phone by getting connected to live broadcasts at NTV, CNN Türk and A Haber channels, is studied with the method of Foucault's discourse analysis and the features of uttered statements are put in an order. As a result, it is seen that discourses are structured with the frames of smearing counterparts, democracy, charging with traitor and terrorism, rule of law, attractiveness of fear, unity and solidarity and punishment themes.

Keywords: Risk Society, Social Control, 15 July Coup Attempt, Ruler, Discourse Analysis

*“Radyonun tesirli bir silah olduğunu o gün anladım.
Mağlubiyetimizin tek sebebi radyodur.”*

Darbeci Albay Talat Aydemir

1. Giriş

Evrensel olarak gerçekleştirileceğini iddia ettiği refah, ilerleme ve barış vaatleriyle yüzyıllar boyunca toplumlar üzerinde etkili olan modernizm, uzun yıllar boyunca eleştirilememiştir. Modern uygulamalar bu koruma zirhıyla denetlenememiş; fakat bu denetimsizlik onun bazı felaketlere neden olmasını sağlamıştır. Ulus-devlet, pozitivism, kapitalizm ve Fordizm ayakları üzerine kurulan modernizm, Fordist üretim biçimi ve onun ekonomik yapısı olan kapitalizmle adaletsiz refah dağılımı, sanayileşmeyle çevrenin kirletilmesi, kitle kültürünün yaygınlaşması ve eşsiz kültürlerin yok olması gibi olumsuzluklara neden olmuştur. Pozitivist bilim, askerî ve yönetim amaçlı ilerlemiş, bu da kitle imhasını kolaylaştıran kimyasal silahların üretilmesine, nükleer santrallerle çevrenin tahribine ve toplumu oluşturan bireylerin âdeta sürü hâline gelmesine neden olmuştur. Son olarak standart bir etnik toplum anlayışına dayanan ulus-devlet yaklaşımı bölgesel, küresel ve iç siyasette çatışmaları doğurmuştur. 20. yüzyılda uygulanan modern politikalarla oluşan bu negatif etkiler çerçevesinde toplum 21. yüzyılda bir risk toplumuna evrilmiştir.

Demokrasi öncesinde toplumları şiddet ve baskıyla denetleyen iktidarlar, demokrasi sonrasında ikna unsuruyla toplumları denetlemiştir. Çeşitli çekiciliklerin kullanılmasıyla sürdürülen bu süreçte medya iktidarların en önemli yardımcıları olmuştur. Risklerin arttığı, yaşamın her alanının risk teşkil ettiği bir toplum yapısında kitleler, iktidarlar tarafından yine medya vasıtasıyla daha çok korku çekiciliğiyle denetlenmektedirler.

Otoriter modern unsurlar üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan modern politikalar ve ordunun müdahaleleri (1980 Darbesi, 1982 Anayasası ve 28 Şubat müdahalesi gibi), toplumu dinî cemaatlerin kucağına itmiştir. 1970’li yıllarda kurulan ve 1980’li yıllarda geniş kitlelere ulaşan Fethullahçı Terör Örgütü, 28 Şubat süreciyle en etkili dönemine girmiş ve kitlelere ulaşarak büyük bir güç hâlini almıştır. Bu sürecin sonunda terör örgütünün gerçekleştirmeye çalıştığı 15 Temmuz darbesinin önlenmesinde siyasal iktidarın toplumsal denetim için yaptığı söylemler, önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum da bize risk toplumunda oluşan krizlerde siyasal iktidarın toplumsal denetim adına yaptığı söylemlerin önemini hatırlatmıştır. Bu çerçevede makalede, risk toplumunda toplumsal denetim için iktidarların uyguladıkları söylemin analiz edilmesi ve bu söylemin niteliklerinin sıralanması amaçlanmıştır.

Çalışmada sınanan hipotezler:

H1: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için karşıt unsurları karalama,

demokrasi, hainlik ve terörle suçlama temalarını kullanırlar.

H2: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için hukukun üstünlüğü, birlik ve beraberlik, korku çekiciliği ve cezalandırma temalarını kullanırlar.

H3: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için liderlik, partiyi öne çıkarma, şiddet temalarını kullanırlar, şeklinde sıralanmıştır.

Makalede, WhatsApp uygulaması üzerinden haberleşerek gerçekleştirilmeye çalışılan 15 Temmuz darbesi sırasında iktidarın başı olan Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın, FaceTime uygulaması ve telefon ile NTV, CNN Türk ve A Haber'e bağlanarak yaptıkları konuşma, Foucaultçu söylem analiziyle analiz edilmiştir. Sonuç olarak ilk iki hipotez (H1 ve H2) doğrulanmıştır.

2. Risk Toplumuna Genel Bir Bakış

Birçok düşünür, modern toplum yapısının evrildiğini ve yeni bir toplum yapısının oluştuğunu iddia etmiştir. Michel Foucault'nun 'gözetim toplumu' savı, Daniel Bell'in 'bilgi toplumu' yaklaşımı ve Jean Baudrillard'ın 'tüketim toplumu' anlayışı, bunlara örnek olarak gösterilebilir. Çalışmanın özgül konusunu oluşturan 'risk toplumu' yaklaşımı ise Ulrich Beck tarafından ortaya atılan ve sonrasında Anthony Giddens tarafından geliştirilen bir kavramdır. 21. yüzyılda modern toplumun dönüştüğü yeni toplum yapısını analiz etmek için kullanılan bu yaklaşım, temelde evrensel iddiaları ve kendine has özellikleriyle toplumları kuşatan modernizmin, denetlenememesi nedeniyle bugün oluşan ve gelecekte meydana gelecek birçok felakete zemin hazırladığı ve 21. yüzyıl toplumunun risklerle çevrelenmiş bir toplum yapısına sahip olduğu savına dayanmaktadır.

Beck'e (2011: 25) göre 19. yüzyılda tehditler bugünkülerden farklı olarak duyar tarafından algılanabiliyorlardı. Oysa bugünkü uygarlığın riskleri, umumiyetle algıdan kaçıyor, fiziksel ve kimyasal riskler alanında kalmaktadır (örneğin; iklim değişiklikleri, nükleer tehditler vb.). Geçmişte tehlikeleri, olanaksızlıkla açıklamak mümkünken bugünkü tehlikelerin temelinde sanayideki aşırı üretim vardır. Bu yüzden, canlılar üzerindeki riskler, tehdidin küresel doğası ve modern sebepleri nedeniyle yüzeysel olarak genellikle benzer oldukları geçmişteki risk ve tehlikelerden ciddi şekilde ayrılmaktadır. Bunlar modernleşmenin riskleridir ve endüstriyel ilerleme mekanizmasının gelişmesiyle daha da vahim hâle gelmektedir.

Giddens'a (2010a: 14-15) göre, modernite bir risk kültürüdür. Modernite bir yandan belirli alanlar ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlarda büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokar ve bu riskler, modern küreselleşmeyle yüksek etkili riskler hâlini alır. Geç modern çağ dehşet verici olaylarla doludur; ancak bunun nedeni, kaçınılmaz olarak felaketler içermesi değil, önceki kuşakların karşılaşmak zorunda kalmadığı yeni risklere yol açmasıdır. Nükleer savaş olasılığı, ekolojik yıkım, en-

gellenemeyen nüfus patlaması, küresel ekonomik mübadelenin çöküşü ve diğer gizil küresel felaketler herkes için cesaret kırıcı bir tehlike ufku oluşturmaktadır, risk küreselleşmiştir ve tehlikeler geniş kitlelerce bilinmektedir, bu da risk bilgisinin yaygınlaştığını gösterir (Giddens, 2010b: 114). Modern toplumların risklerin daha farkında oluşu, kararların daha belirsiz bir ortamda alınmasına bağlıdır. Bu yaklaşımda risk, gerçek tehlikelerdeki artışın bir yansıması olarak değil, toplumda hâkim olan bilince bağlı bir toplumsal yapı olarak açıklanır (Furedi, 2001: 34).

Bahsedilen yeni toplum biçiminde ortaya çıkan riskler, yalnızca modernizmin bilim-teknik, ekonomik ve askerî özelliklerinden meydana gelmiş doğal, çevresel ve ekonomik riskler değildir; bu toplum anlayışında sosyo-siyasal riskler de görülmektedir. Örneğin, sanayileşmenin getirdiği şehirleşme ve şehirlerde buluşan büyük kitleler sosyal patlamalara, demografik ve yönetsel risklere neden olmuştur.

Modernizmin önümüze sunduğu siyasal paradigmlar da siyasal riskleri beraberinde getirmiştir. Modern devlet anlayışı olan ulus-devlet yaklaşımı, bazı toplumların kodlarıyla çelişmesine rağmen yönetenler tarafından devlet yönetiminde etkili hâle getirilmiştir. Bu da devlet tabanını oluşturan kitlelerin hoş göremeyeceği uygulamaları beraberinde getirmiş, çeşitli muhalefet alanlarının oluşmasına neden olmuştur. 20. yüzyılda uygulanan ulus-devlet yaklaşımı, 21. yüzyılda ülkemizde de birçok riski doğurmuştur.

Ulrich Beck'in risk toplumu terminolojisinde tehlikelerin üretimi şu şekilde sıralanır (Torun, 2011):

1- Sistem, tehlikelerin endüstri tarafından üretilmesini ekonomiye bağlar, bununla tehlikenin maddi hâle getirilmesini sağlar.

2- Bu bağlantının ikinci ayağı olan hukuki sistem tehlike ya da riski bireyselleştirir.

3- Kolektifliğin kayboluşu bireyin tehlike karşısında yalnızlaşıp sinmesine yol açar.

4- Doğa bilimleri geçerli açıklamalarla bu tehlikenin olağanlığını kanıtlar ve meşrulaştırır.

5- Siyaset ise bu durumu zararsız göstermek için birebir geliştirilen sistemin ta kendisidir.

Bayhan (2006: 242) risk toplumunda, olası ve olan riskleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1- Ekolojik Riskler: Nükleer savaş tehdidi, küresel ısınma, ozon tabakasının incelmeye, doğal riskler (deprem, sel vb.).

2- Sosyal Riskler: Ailenin dönüşümü (postmodern aile örüntüleri; boşanmaların artışı, tek ebeveynli aileler, yalnızlık, yabancılaşma), işsizlik, yoksulluk, sosyal tabakalar arası uçurum, ülkeler arası gelir uçurumu, insanların mahremiyetine medya ve internet vasıtasıyla tecavüzün artması.

3- Teknolojik Riskler: Kitle imha silahları, kimyasal ve biyolojik silahlar, manyetik kirlenme, radyasyon.

4- Kültürel Riskler: Hayat alanlarının Amerikanlaşması (medya ve sinema vasıtasıyla Hollywood kültürünün bütün ülkeleri etkilemesi), kültürel çatışma, etnosentrizm, tek tipleşme.

5- Siyasal Riskler: Bölgesel çatışmalar (Orta Doğu'daki çatışmalar), savaş, gelişmiş ülkelerin hegemonyası (ekonomik ve siyasal bağımlılık), ulus aşırı kuruluşların ülke politikalarını yönlendirmesi (IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği vb.), terörizm.

Siyasal riskler yalnızca uluslararası düzlemde değil ülkelerin iç uygulamalarından da meydana gelmiştir. Modern bir devlet yaklaşımı olan ulus-devlet anlayışı ve bu perspektiften uygulanan politikalar 21. yüzyıl siyasi risklerini toplumun karşına çıkarmıştır.

Risk toplumunun özellikleri şöyle sıralanabilir (Üvez, 2014):

1- Risk toplumunda artık emniyette olma düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Risk toplumundaki düşünce, insan neslini korumak ve insan topluluklarını büyük tehditlerden korumaya yöneliktir. Bu konuda son olarak, sınıf toplumunun temel dürtüsünün açlık olduğunu, risk toplumunun temel dürtüsünün de korku (vurgular yazara ait) olduğunu söyleyebiliriz.

2- Toplumsal cinsiyet ve aile rolleri değişmektedir. Bu nedenle toplumsal sınıflara bağlılık gün geçtikçe zayıflamakta, insanlar aile ya da komşuluğun sağladığı geleneksel destek ağlarından kopmaktadır. Bu geleneksizleşme hâli bireyselleşme hâlini daha da artırmaktadır

3- Kültürlerin kendine has risk anlayışları vardır. Bu anlayış o kültürün daha çok neyi önemseyişiyle ilgilidir. Örneğin, 11 Eylül 2001 küresel terör saldırısından sonra, uçağa binme riski, başta Amerikalılar olmak üzere bütün toplumları etkilemiştir.

4- Risk toplumunda dünyayı bir risk ortamı olarak düşünen birey, sonunda eylem yeteneğini yitirir. Bu durum, paranoyak bir ruh hâlinin ve paranoyak bir toplumun oluşmasına neden olur.

5- Sanayi toplumlarının karşılaştıkları ekonomik krizin ya da durgunluğun yol açtığı işsizlik, uluslararası sorunların yol açtığı savaşlar ve her türden diktatörlükler gibi sorunlar; bilişim toplumlarında çok hızlı bir gelişim ve dönüşüm sürecine maruz kalan toplumların buna ayak uyduramamasından kaynaklanan gelecek kaygısı ve korkusu, bireysel ve örgütlü terörün yaygınlaşması, özel hayatın mahremiyetine yönelik tecavüzlerin ve gözetlemenin artması ve özellikle bireylerin mahremiyetine yönelik devletin sınırsız müdahalesine imkân veren teknolojilerin yaygınlaşması olarak karşımıza çıkmaktadır.

6- Beck'e göre risk toplumunun, sınıflı toplum yapısını ifade etmemesi, risk

toplumlarının konumlarının sınıfsal toplum yapısından farklı olarak toplumun çoğunluğunu kapsadığını gösterir. Ayrıca Beck, risk toplumunda, artık sınırlarında ortadan kalktığını belirterek, birçok konuda bireylerin tehlikeler karşısında eşit konuma geldiklerini söylemektedir (2011: 62).

7- Beck'in deyimiyle, risk toplumu artık bir felaket toplumu olmuştur. Ona göre, risk toplumunda olağanüstü hâl, beraberinde normal durum hâline gelme tehdidini de yaratmaktadır (2011: 119).

8- Son olarak, Giddens'ın belirttiği gibi, artık bizi etkileyen değişikliklerin, yeryüzünün herhangi bir bölgesiyle sınırlı kalmadığını, hemen her yeri kapsadığı gerçeğinin gittikçe daha da belirginleştiğini aklımızdan çıkarmamalıyız (2000: 13).

Görüleceği üzere bugün toplumları risk toplumuna sürükleyen unsurlar temelde modernizmin de dört ayağını oluşturan pozitivizm, kapitalizm, Fordizm ve ulus-devlet yaklaşımıdır. Pozitivist bilim ilk adımda askerî ve yönetim unsurları çerçevesinde ilerlemiş bu da kitleleri yok edecek silahların üretilmesine, büyük yıkımlara neden olmuştur. Fordist üretim biçimi ve onun ürettiği ekonomi modeli olan kapitalizm, üretimi ve tüketimi artırmış, çevre felaketlerine neden olmuştur. Milliyetçi ve tekçi bir bakış açısı üzerine kurulan ulus-devlet anlayışı ise daha çok siyasi riskler meydana getirmiştir. Ulus-devlet yaklaşımı çerçevesinde uygulanan politikalar; küresel, bölgesel ve iç sorunlara neden olmuştur; gelişmemiş ülkelerde çıkan etnik çatışmalar, ülkelerin milliyetçi politikaları ve bu politikalar nedeniyle çıkan savaşlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Modern unsurlar ve devrimler üzerine kurulan ülkemizde de ulus-devlet yaklaşımı, çeşitli iç sorunlar meydana getirmiştir. Siyasal hayatta yaşanan olaylar karşısında modern devrimlerin koruyucusu olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin 20. yüzyıldaki müdahaleleri (1960 Darbesi, 1980 Darbesi ve 1982 Anayasası, 28 Şubat müdahalesi) 21. yüzyılda meydana gelen risklere zemin hazırlamıştır.

Furedi (2001: 85) risk bilgisinin yaygınlaşmasında kitle iletişim araçlarındaki gelişmenin önemli rolü olduğunu söyler. Tabii medyanın tek rolü bu değildir, risklerin algılanış biçiminin şekillenmesinde medya önemli bir rol oynar. Birçok insan, kişisel deneyimleri sayesinde değil, medya kanalıyla bilgi edindiği için, bu bilginin aktarılma tarzı bu kişilerin sorunu algılayış biçimini belirler. Medyadaki haberlerin kapsamı, aktarılan bilginin hacmi, riskin ifade ediliş biçimi, riskle ilgili görüşlerin yorumlanış tarzı ve risk betimlenirken ve nitelenirken kullanılan semboller, metaforlar ve söylem, riskin algılanış tarzının belirlenmesinde öne çıkan etkenlerdir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen son yıllardaki ilerlemeler, medyanın ulaştığı kitleleri devasa boyutlara taşımaktadır. Evlerdeki kitle iletişim araçlarının ceplere girdiği günümüz pratiklerinde medya, risklerin toplum tarafından ulaşımını ve algılanışını etkilediği gibi iktidarlar tarafından da kullanılarak araçsallaştırılmıştır. Risk toplumunda medya, riskler karşısında oluşan sosyal pat-

lamaların denetim altına alınması için iktidarlar tarafından kullanılan birer manipülasyon aracı hâline gelmiştir.

3. Risk Toplumunda Toplumsal Denetim ve Medya

İktidarlar, egemenliği altındaki toplumlara kendi amaçları doğrultusunda denetim altında tutup, bu denetimi çeşitli norm ve kurallara dayandırmaktadırlar. İktidarlar toplumsal düzenin, toplum yapısını oluşturan unsurlarla (hukuk, bilim, sosyal patlamalar, kültür vb.) bu norm ve kuralların uyum sağladığı sürece devam edebileceğini bildiklerinden gözetim, ikna gibi yollara başvururlar. Sürekli gözetimle denetim altında tutulan kitleler, risk toplumunda korku çekiciliğiyle yönlendirilmişlerdir.

Karl Marx'a göre devlet, sınıf egemenliğinin, bir sınıfın başka bir sınıf tarafından baskı altına alınmasını sağlayan bir organizasyondur. Marksist yaklaşımda devlet tanımlanırken, iki katmandan bahsedilmektedir. Bunlardan biri, toplumun, hukuki pratiğin gerekleri uyarınca zorunluluğunu ve varlığını kabul ettiği, polis ve ordu ve bu devlet aygıtı olarak adlandırılmaktadır. Diğeri ise bu bütünün üzerindeki hükümdür ve bu da devlet iktidarı olarak adlandırılmaktadır. Polis ve ordu gibi toplumca yaptırım gücü kabul görmüş kuvvetlerin oluşturduğu devlet aygıtı, devlet iktidarının kendi hedefleri doğrultusunda kullanılan aygıt olmaktadır. Marksist Devlet Kuramı çerçevesinde tanımlanan devlet aygıtı, daha önce belirtilen toplumsal denetim biçimlerinden birincisi olan baskıcı denetimi ifade etmektedir (Marx, 2015: 355).

Demokrasinin tam olarak işlerlik kazandığı, yerleştiği toplumlarda iktidarlar; egemenliği altındaki kitleleri baskı ve şiddet yerine ikna yoluyla yönetmişlerdir. Demokrasiyle yönetimin düşünsel felsefesinde meydana gelen bu değişim, retorik ve ikna gibi yönetim araçlarını âdeta bir sanat hâline getirmiştir. Her alanda yönetilenler üzerinde uygulanan denetim, çeşitli araçlarla sağlanmıştır; okullar, askerlik kurumları, medya bu araçlara örnektir.

Toplumlar, tarihin her döneminde, varlıklarını sürdürülebilmek, güçlerini ve güvenliklerini muhafaza edebilmek için, toplumu oluşturan birey ve grupların davranışlarını yönlendirmişlerdir. Bununla birlikte, bir toplum, toplumlar arası platformda da varlığını sürdürebilmesi için çeşitli uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Toplumların mevcudiyetlerini koruyabilmek için aldıkları bu dâhilî ve haricî önlemler, toplumsal denetimi oluşturmaktadır. Bireylerin denetiminde iki uygulama biçimi görülmektedir. Birincisi, toplumsal düzene zarar veren ya da vereceğine inanılan bireyleri zorunluluk, yasaklama ya da hukuki yaptırımlar çerçevesinde engellemektir. İkincisi ise bireyleri kitle iletişim araçları, medya ya da sivil toplum örgütleri aracılığıyla istenilen hareketlere, düşüncelere teşvik etmektir. Bunlardan ilkinde baskıcı denetim olarak da adlandırılan, ordu, polis gibi kolluk güçle-

rine dayanan kurumlar ortaya çıkarken, diğerinde ise yumuşak denetim olarak adlandırılan kitle iletişim araçları, bilişim teknolojilerine ait araçlar ortaya çıkmaktadır (Dolgun, 2008: 22).

Bilgiye ulaşmanın güce hükmedebileceğini söylemek mümkündür. Hiçbir iktidar salt kaba kuvvetle uzun süre iktidarını sürdüremez (Weber, 1961: 627). Bu bağlamda gözetim, iktidarın yönetilenler karşısında âdeta eli ayağı hâline gelmiştir. Gözetimle elde edilen bilgi, toplumsal denetim sürecinde uygulanacak metodun niteliğini belirlemiştir.

Devlet, güçle olan dengesini sağlamlaştırmak, otoritesini pekiştirmek için toplumun yönetimini ve kontrolünü, birtakım aygıtlar aracılığıyla sağlamayı hedefler. Bu yüzden ulaşabildiği kadar bilgiye ulaşmak ister. Bilginin vermiş olduğu ayrıcalık düşünüldüğünde ve bu bilginin işlenmesi ve kullanımıyla toplumsal bir denetim hedeflendiğinde, günümüzde bilgiye sahip olmak iktidar olmak (Bauman, 2014: 62) anlamına gelmektedir.

Toplumsal denetim biçimlerinden, yumuşak denetim olarak belirtilen ikinci denetim biçimini, Althusser (2003: 167-171) devletin ideolojik aygıtları olarak adlandırarak Marksist kuramda bulduğu eksiği tamamlamıştır. Devletin ideolojik aygıtları; hükümet, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler gibi devleti oluşturan bileşenlerin yanında yer alan, gözlemcinin karşısına birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde çıkan belirli gerçekliklerden oluşmaktadır. Bu gerçeklikler, din, okul, aile, hukuk, sendika, basın ve kültür olarak sınıflandırılmıştır. Devlet aygıtı kamusal alanda yer alırken, dağılık biçimde yer alan devletin ideolojik aygıtlarının büyük bölümü özel alandadır.

Devlet aygıtı, baskıcı yapıyla özdeşleştirilirken; devletin ideolojik aygıtları, ideolojiyle ilerlemektedir. Aslında her ikisi de hem baskıyı hem de ideolojiyi kullanmaktadır. Fakat devlet aygıtı birincil olarak baskıyı, ikincil olarak ideolojiyi kullanırken; devletin ideolojik aygıtları da birincil olarak ideolojiyi, ikincil olarak baskıyı (ceza, ihraç etme, sansür vb.) kullanmaktadır. Toplumun denetimini sağlamak amacıyla kullanılan aygıtların birincil kullanımına bakarak birini baskıcı, diğerini yumuşak denetim olarak adlandırmaktayız. Her iki denetim şeklinde de amaç bireyi itaatkâr, otoriteye boyun eğmiş bir hâle getirmek ve otoriteyi içselleştirmesini sağlamaktır (Rigel, 2005: 101).

Demokrasilerde uygulanan ikna ile yönetim, iktidarları çeşitli stratejiler bulmaya itmiştir. Çeşitli gündem oluşturma teknikleri, çekicilikleri kullanarak ikna, bunlara örnek olarak gösterilebilir. Gözetimle yönetilenler hakkında sürekli bilgi sahibi olan iktidarlar, medyayı oluşabilecek riskleri belirtip korkuyu duyurmak için araç olarak kullanmışlardır.

Medya ortaya çıktığı dönemden bu yana gücü/iktidarı elinde bulunduranlar bu araçları kendi kontrol ve denetimleri altına almak istemişlerdir. Medya, de-

mokrasilerde “üçüncü göz” ve yasama, yürütme, yargıdan sonra “dördüncü güç” olarak adlandırılmıştır (Işık, 2002: 1). Bu kadar önemli bir unsur olan medya, son dönemlerde meydana gelen teknolojik ilerlemelerle artık her alana kanalize olmuş, evlerde yer alan medya araçları cebimize girmiştir.

Günümüzde kişinin kendini risk altında görmesi toplumda yaygınlaşmıştır ve bu durum, davranışları genel olarak belirlemektedir. Kitle iletişim araçlarının bu durumu, risklerin algılanış biçimlerini belirleyerek beslediği açıktır. Birçok insan, kişisel deneyimleri sayesinde değil, kitle iletişim araçları kanalıyla bilgi edindiği için, bu bilginin aktarılma tarzı bu kişilerin sorunu algılayış biçimini belirler (Furedi, 2001: 85).

Furedi (2001: 85) risk bilgisinin yaygınlaşmasında, günümüzdeki teknolojik gelişmeler ve buna paralel kitle iletişim araçlarındaki gelişmenin önemli rolü olduğunu söyler. Tabii tek rolü bu değildir. Riskin algılanışı her dönemde farklı olmuştur. Risklerin algılanış biçiminin şekillenmesinde medya önemli bir rol oynar.

Siyasal iletişim yoluyla kitlelerin kontrolü ve denetiminin sağlanmasında medyada yer alan söylemler en etkili araçlardır. Toplumun kodlarına işlenen unsurlara (din, milliyetçilik vb.) yönelik söylemler, ikna açısından etkilidir.

Foucault’nun da analizlerinde gösterdiği gibi, iktidar sadece söylemsel düzeyler ‘içinde’ ya da bu düzenek vasıtasıyla görünmeyip söylemin arka bahçesine yoğunlaşmış bir toplumsal erk olarak da okunmalıdır. Söylem ve iktidarın bu birlikteliğinden hareketle söylem, doğrudan toplumsal sınıf ve kurumun ya da iktidarın ortaya çıkışı olarak adlandırılabilir (Foucault, 1999; Van Dijk, 1999).

İktidarın söylem yoluyla toplumsal denetim uygulamasının önemli bir koşulu olan söylemin denetimi ve üretimi haber içeriğinde uygulanır. Reklama bağımlı özel mülkiyete ait medyada, iktidar, büyük şirketler tarafından ya da haber kaynakları ve haber aktörleri tarafından dolaylı olarak denetlenebilir. Bunlar, özellikle kitle medyasında söylemin çeşitli dağılım tarzlarını da denetleyebilmektedirler (Rigel, 2000: 187-191).

Yüzyıllardır toplumlar üzerinde egemen olan modernizm; ilerleme, evrensel barış ve refah üzerine kurduğu vaatleriyle kitleleri kuşatmıştır. Bu süreçte modernizm temelli atılımların doğayı tahrip etmesi, vaat edilen ilerlemenin askerî temelli gerçekleşmesi, ilerleme adına duyulan enerjinin siyasi anlaşmazlıklar çıkarılması ve karmaşık siyasi ilişkileri beraberinde getirmesi, toplumları risk toplumuna dönüştürmüştür. Bu toplumsal düzende her an her saniye oluşan riskler, toplumsal patlamalara neden olmuş, toplumsal patlamalar düzensizliği ve kontrol dışılığı doğurmuştur. Bu toplumsal patlamaları önlemek üzere harekete geçen iktidarlar, toplumsal denetimi sağlamak için kitleleri kitle iletişim araçlarıyla yönetmişlerdir. İktidarlar, toplumların risk temelli oluşan kontrol dışı hareketlerini korku çekiciliğiyle kodladıkları söylemlerle denetlemek, kontrol altına almak peşindedirler.

4. Toplumsal Denetim Perspektifinden 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Sırasında İktidar Tarafından Kullanılan Söylemlerin Analizi

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Literatür özetinde de belirtildiği üzere 20. yüzyılda modernleşme adına yapılan uygulamalar, 21. yüzyılda çeşitli risklerin oluşmasına neden olmuştur. Siyasal alanda etkili olan ulus-devlet anlayışı, modernizmin devlet ve toplum yapısının izdüşümü olarak görülmektedir. Otoriter modern devrimler üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ulus-devlet yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiştir. Kendini modern devrimlerin yılmaz bekçisi olarak konumlandıran ordu; çeşitli yollarla siyasal İslam'a müdahalelerde bulunmuş, bu da cemaatlerin dindar toplum tabanından güç almasına neden olmuştur. Özellikle 1980 ve sonrasında yapılan müdahalelerle toplum gizli yapılanmaların kucağına itilmiştir.

Türkiye'de cumhuriyet yeni bir devlet olduğu kadar yeni bir toplumsallığın da adıydı. Devlet 'millî' olarak örgütlenirken toplum da 'millet' ve 'yurttaş' olarak örgütlenmeliydi. Bu amaçla yapılacak ilk iş, bir taraftan devleti ve toplumu dönüştürecek projeler geliştirmek, bir yandan da yeni devlet ve toplum yapılanmasına karşı koyacak, tehdit ve alternatif oluşturacak dinî unsurları ortadan kaldırmaktı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1923 ile ölüm yılı olan 1938 arasında, sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim kurumlarını değil, devletin meşruluğunun İslamiyet'e bağlılığa dayandığı düşüncesini de ortadan kaldırmıştır. Cumhuriyet'in parlamentosu Büyük Millet Meclisi'nde Meclis başkanlığı kürsüsünün üzerinde yazılı olduğu gibi, "Egemenlik kayıtsız şartsız millettindir" (dolayısıyla Allah'ın değil) (Özbudun ve Hale, 2010: 21).

Bu bakış açısıyla gerçekleştirilen inkılaplar, modernist devrimlerdi. Modernizmin izdüşümü olan devrimler, daha sonra yapılacak Cumhuriyet reformlarının da kurucu değerlerini oluşturdu ve yenileşme hareketi bu unsurlar üzerine temellendirildi, ordu da bu unsurların yegâne savunucusu ve koruyucusu olarak konumlandırıldı (Saf, 2016).

15 Temmuz'da bir darbe girişimi gerçekleştiren Fethullahçı Terör Örgütü, 1970'li yıllarda kurulsun da etkinlik alanını özellikle 1980 darbesi ve daha sonraki müdahalelerle genişletmiştir. Ülkemizi 1980 darbesine sürükleyen süreçten sonra kendi deyimiyle " ...gittikçe etkisi azaltılmaya çalışılan Atatürk ilkelerine yeniden güç ve işlerlik kazandırmak ve kaybolan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için..." yönetime el koyan ordu, sert uygulamalarla toplumu yıpratmış, toplumla devlet bağı kopma noktasına gelmiş, toplum oluşan boşluğu dinî gruplarla doldurmaya çalışmış ve cemaatleşme süreci hızlanmıştır.

12 Eylül 1980 müdahalesinden sonra siyasal partiler kapatılınca partilerin siyasal işlevi, tarikatlar ve cemaatler tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Siyasal İslam'ın güçlenmesi doğrudan doğruya, tarikatların siyasal işlev yüklenmesi

olayına bağlanmaktadır (Özbudun ve Hale, 2010: 13).

Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı en sert anayasalardan olan 1982 Anayasası, toplum üzerindeki baskıları artırmış, toplum radikalleşmiştir. Toplumda ortaya çıkan kargaşanın siyasallaşma olduğunu belirten 1982 Anayasası yapıcıları, sivil toplum örgütlerinden siyasal partilere kadar geniş bir yelpazedeki unsurları siyasal olarak etkisizleştirmiştir. Bu da yine radikalleşen, sosyal yönden zor durumda olan toplumu dinî açıdan cemaatleşmeye itmiştir.

1980'lerde ekonominin liberalizasyonu, İslami hareketi iki büyük yoldan canlandırdı. Birincisi liberalleşme İslami ekonomik sektörün genişlemesine ve yeni bir Müslüman burjuva sınıfının siyasal sahnesinde yükselmesine yol açtı. Dinî hareketin canlanması bu gelişmelerden olumlu yönde etkilendi. İkincisi ekonomik liberalizasyon politikası Türk ekonomisindeki büyük yapısal değişikliklerden yararlanamayanlar için İslam'ın çekiciliğini artırmaya müsait bir ortam yarattı. Yeni zenginlerin tüketim alışkanlıklarıyla daha da belirginleşen zengin ile fakir arasındaki genişleyen uçurum, Türkiye'nin büyükşehirlerindeki dar gelirli sınıf arasında İslami sosyal adalet ideolojisinin çekiciliğini artırıyordu (Güldemir, 1990). 1980 sonrasında Türkiye'nin toplumsal yapısında görülen bir özellik, siyasal fikirler arasındaki yumuşamadır. 1980'li yıllar ekonomik ve düşünsel liberalizm felsefesinin eleştirilemez bir kutsallığa yükseldiği, Türk solunun ve devletçiliğinin gerilediği dönemdir (Kaçmazoğlu, 1994). 1980'li yıllardan itibaren yaşanan hızlı göçle birlikte, yeni kentlilerin genel nüfus içindeki ağırlığı arttı. Aynı dönemdeki ekonomik uygulamaların sonucu, hoşnutsuz bir kitle doğdu. Dinî cemaatler bu kesimlerde önemli bir taban oluşturmayı başardı (Şen, 1995:119). Darbe sonrasında oluşan sosyal yapı, cemaatlerin toplumda karşılık bulmasını sağlamıştır.

1980 sonrasında ortaya çıkan ve birikerek artan sorunların başında gecekondular ve şehirle birleşmiş varoşların altyapı sorunu, hava kirliliği, çöp alanları, su ihtiyacı ve yüksek rantların bazı bölgelerde neden olduğu yolsuzluklar gelmekteydi (Kaçmazoğlu, 1994). Bu kesimler üzerinde İslami cemaatlerin sergiledikleri sosyal dayanışma fonksiyonları, sempati toplama açısından etkili oldu.

Toplumu modern unsurlar çerçevesinde şekillendirmeye çalışan ordu, kopan devlet-toplum ilişkisini kontrol edemez hâle gelmiş, bu da toplumdaki İslami radikalleşmeyi artırmıştır. Bu radikalleşme siyasal yaşama yansımış, katı bir siyasal İslam partisi olan Refah Partisi'nin oyları artmıştır. Doğru Yol Partisi ile Refah Partisi, REFAHYOL Hükümeti kurulmuştur. Bu iktidar sürecinde REFAHYOL Hükümetinin imam-hatip okullarının sayısını artırması, Taksim'e cami yapma projesi, İslam Şûrâsı organizasyonu ve artan toplumsal huzursuzluk modern devrimlerin bekçisi (!) orduyu rahatsız etmiş ve 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu kararlarıyla Necmettin Erbakan başbakanlıktan istifa etmiş yerine koalisyon

ortağı Tansu Çiller geçmiştir. Kamuda ve üniversitelerde türbanın yasaklanması, imam-hatip liselerinin azaltılması ve bu liselerde okuyan öğrencilere üniversite sınavlarında katsayı uygulaması getirilmesi gibi önlemler dindar hassasiyeti olan toplumda rahatsızlık oluşturmuştur.

Ordu tarafından gerçekleştirilen bu uygulamalar ve sonuçları, dindar toplum tabanı tarafından tepkilere neden olmuştur. Radikalleşen, devletten kopan toplum, cemaatler tarafından kuşatılmış, çeşitli cemaatler hareket alanını genişletmiştir. Modern uygulamalar sonucunda toplum nezdinde karşılık bulan Fetullahçı Terör Örgütü, giderek etkinlik alanını genişletmiş, devlet içerisinde kadrolaşmış ve bu durum 21. yüzyılın başında Türkiye için bir risk hâline gelmiştir. Bu risk 15 Temmuz 2016 darbe girişimiyle ülkemizde çeşitli sorunlara neden olmuştur. WhatsApp uygulaması üzerinden iletişimde bulunarak gerçekleştirilmeye çalışılan darbe sırasında, iktidarın başı olan Cumhurbaşkanı FaceTime uygulaması, Başbakan ise cep telefonu ile çeşitli TV programlarına bağlanarak bazı söylemlerde bulunmuşlar, halkı meydanlara davet ederek darbenin gerçekleşmesini engellemişlerdir.

Bu çalışmada 15 Temmuz darbe girişimi üzerinden risk toplumunda oluşan riskler karşısında siyasal iktidarın toplumsal denetimi sağlamak için kullandığı söylemin analiz edilmesi ve niteliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Yöntem ve Sınırlılıkları

Çalışmada risk toplumunda oluşan riskler karşısında toplumsal denetimi sağlamak için iktidarlar tarafından kullanılan söylemlerin analizinde, söylem analizi yönetimi kullanılmıştır. Söylem analizi; antropoloji, etnografya, mikro sosyoloji, algısal ve sosyal psikoloji, retorik, stilistik, dilbilim, göstergibilimle metin ve konuşmanın yapılarını, işlevlerini ve süreçlerini sistematik olarak ele alan diğer insan ve toplum bilimlerinden faydalanan, disiplinler ötesi bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Van Dijk, 2007: 164).

Michel Foucault'ya göre söylem; tüm dünyayı ve insanları şekillendiren, ancak sınırları belirlenebilecek olan düşünceler, inanışlar, yargılar, değerler, semboller, kelimeler, harfler, kurumlar, normlar, gelenekler ve dilden oluşan ve içerisinde birçok hiyerarşik yapıyı, güç ilişkisini bulunduran dev bir organizmadır (2015: 210). Bu organizma toplumları denetim altına almak isteyen iktidarlar tarafından kullanılmaktadır.

Foucaultcu düşüncede söylem; hakikat, bilgi ve gücü düzenler. Bilgi, söylemlerin içine kazınmıştır, söylemlerin dışında olmaz. Foucault'nun söylem kuramı tarihe bağlıdır; söylem analizi, söylemi esas almakta ve günlük cümlelerin veya metinlerin söylenme bağlamında incelenmesine dayanmaktadır (2015: 314). Bu bağlamda, "söylem analizi dil inceleyen bir analizdir. Dil, gerçekliği yapılandıran, koruyan ve tekrar yapılandıran bir kavramdır" (Akturan vd. 2008: 26). Çünkü

dil, sosyal dünyanın yapılandırılmasında bir araçtır. Nitekim Wittgenstein, *Tractatus*'da dilin dünyayı resmettiğini söyler. Ona göre resim, gerçekliğin dildeki temsilcisidir. Dilin dünyayı resmedebilmesi, ikisinin de ortaklaşa sahip olduğu mantıksal biçim sayesinde olur. Mantıksal biçim bir yandan dünyanın, diğer yandan dilin düzenlenişine aracılık eder (Wittgenstein, 1985: 15).

Söylem çözümlemesi dilin basit düzeyde kullanımının ötesinde dili, kimin, nasıl, neden, ne zaman kullandığı gibi öğelerin incelenmesidir. Söylem çalışmaları, disiplinler arası çalışmalar olup çoğunlukla benimsenen kuram ile metin ya da konuşmanın çözümlemesine odaklanmaktadır. Söylem çözümlemesi, dilbilimsel formları ve işlevselliği, retorik ve biçimleri, psikolojik ve sosyokültürel çalışmaları içeren geniş kullanım alanlarına ve konularına sahiptir. Söylem çözümlemesinin verileri, bireysel ve kurumsal bağlamda, sözlü görüşmelerden yazılı metinlere kadar uzanan geniş bir alanda, dil ve dilin birçok formunun kullanıldığı belgelenmiş resmî olan ve olmayan diyaloglardan elde edilmektedir. Bu verilerin çözümlemesi, dilbilimsel işlevselliğin, söylem yapılarının, diyalog içindeki anlam yapılarının ve iletişim örüntülerinin çözümlenmesiyle konuşmanın örgütlenmesi ve söylemin kültürel ve sosyal boyutlarının araştırılması gibi çeşitli çalışmaları içermektedir (Mazur, 2004).

Esasında söylem analizi, metnin görünen yüzünden çok, görünmeyen yüzünün ne olduğunu, esas olarak da o metin yazarının niyetinin çözümleme çabasıdır. Bu çaba sadece metnin yapısını ve temellerini açıklamayla sınırlı değildir, bu metni ve onu oluşturan tüm öğeleri ondan bağımsız olarak da ele almayı gerektirir (Akturan vd. 2008: 29).

Söylem analizi, toplum içindeki güç ve hâkimiyet ilişkilerini deşifre etme çabası olarak ele alınabilir. Görünenin ardında gizil olan ve söylemlere yansıyan güç ilişkilerinin açığa çıkarılması, söylem analizinin ana amaçlarından birini oluşturmaktadır. "Söylem çözümlemesinde, en güçlü anlam kavramlarından biri imadır; ima ediş ideolojik etki açısından çok önemlidir" (Baş ve Akturan, 2008: 31). Van Dijk bu noktada söylemin ima yoluyla ideolojik özelliğinden hareketle "sözcükler, yan tümceler ve diğer metinsel ifadeler, ancak arka plan bilgi temelinde çıkarılabilecek kavramlar ya da önermeler ima edebilir. Söylemin ve iletişimin bu özelliği, önemli ideolojik boyutlara sahiptir. Söylenmeyenin çözümlenmesi, bazen metinde gerçekte söylenin araştırılmasından daha açıklayıcı olabilir" (2007: 170).

Risk toplumunda oluşan riskleri önlemek için toplumsal denetimi sağlamaya çalışan iktidarların kullandıkları söylemleri Foucaultçu söylem analiziyle incelemeyi amaçlayan çalışma, çeşitli sınırlılıkları barındırmaktadır. Makalede örneklem 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sırasında iktidarın başları olan Cumhurbaşkanı'nın CNN Türk, NTV ve A Haber'de, Başbakanın NTV ve A Haber'de yaptıkları konuşmalarla sınırlandırılmıştır.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, risk toplumunda toplumu denetim altında tutmak için iktidarların kullandıkları tüm söylemler oluşturmaktadır. Örneklem ise 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sırasında Cumhurbaşkanı'nın CNN Türk, NTV ve A Haber'deki üç, Başbakan'ın ise NTV ve A Haber'de yaptığı üç konuşma olarak belirlenmiştir.

20. yüzyılda ulus-devlet uygulamaları adına atılan adımlarla oluşan ve 21. yüzyılda bir risk olarak karşımıza çıkan Fethullahçı Terör Örgütü tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan darbe sırasında iktidarın başı olan Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın canlı yayında yaptıkları FaceTime ve telefon bağlantısıyla kitleler sokaklara dökülmüş, darbe girişimi önlenmiştir. Bu neden, örneklemin gerekçesini oluşturmaktadır.

4.4. Hipotezler

Makalede, iktidarların risk toplumunda oluşan olumsuzlukları gidermek için yaptığı söylemlerin niteliğinin sıralanması amaçlandığından hipotezler şu şekilde sıralanmıştır:

H1: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için karşıt unsurları karalama, demokrasi, hainlik ve terörle suçlama temalarını kullanırlar.

H2: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için hukukun üstünlüğü, birlik ve beraberlik, korku çekiciliği ve cezalandırma temalarını kullanırlar.

H3: İktidarlar, toplumu denetim altına almak için liderlik, partiyi öne çıkarma, şiddet temalarını kullanırlar.

4.5. Bulgular

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, CNN Türk canlı yayınına FaceTime uygulamasıyla bağlanarak yaptığı konuşma¹ Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Erdoğan konuşmanın başında, gerçekleştirilen darbe girişiminin Türk Silahlı Kuvvetlerinin içerisinde bulunan ve 'Paralel Yapı'ya bağlı birtakım azınlığın başlattığını belirterek bu kalkışmanın Silahlı Kuvvetler nezdinde geniş bir destek bulamadığını, cılız bir hareket olduğunu vurgulamıştır. Daha önceleri terör örgütü olarak nitelediği 'Paralel Yapı'nın bu girişimin başında olduğunu belirtmesi, bu kalkışmanın bir terör kalkışması niteliğinde olduğunu vurgulamayı amaçlamıştır. Yapılmaya çalışılan darbenin birlik ve beraberliğe karşı ve halkın imkânlarıyla yine halka yapılmaya çalışıldığını savunan Erdoğan, kalkışmanın halk tarafından bertaraf edileceğini ve darbeci askerlerin gerekli cezayı alacağını iddia etmiştir. Bu cümlelerle sürecin bir ihanet süreci olduğu vurgulanmıştır, eğer birlik ve beraber

¹ Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=w3uN340XHyc> (Erişim: 31.08.2016). Çalışmada, sözlü metne ait tüm diyaloglara yer verilmemiştir. Metindeki diyaloglar, Foucaultçu söylem analizi ekseninde değerlendirilerek seçilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

lik sağlanırsa darbe girişiminin bertaraf edileceğini ve darbecilerin gerekli cezayı alacağı vurgulanmıştır. Yürütme erkinin bu kalkışma karşısında gerek Cumhurbaşkanı ve Başbakan gerekse bakanlarıyla bu kalkışmanın karşısında durduğunu ve meydanı onlara bırakmayacaklarını belirten Erdoğan, kalkışmanın yasa dışı bir isyan olduğunu dile getirmiş, halkı cesaretlendirmeye çalışmış, halktan destek istemiştir. Cumhurbaşkanı halkı şehirlerin meydanlarına davet etmiş, millî iradeye sahip çıkmaya çağırılmış, kendisinin de millî iradeden başka bir güç tanımadığı söylemiştir. Halka millî iradeyi kurtarmanın onların elinde olduğu, sokağa çıkmazlarsa darbenin başarılı olabileceği imasında bulunulmuştur. Canlı yayında bulunan gazeteci Abdulkadir Selvi'nin darbe girişimin emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği konusundaki sorusuna Erdoğan, başkomutanın kendisi olduğunu ve darbenin bu zincir dışında gerçekleştirilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Bu söylem, girişimin yasa dışı ve etkisiz olduğunu vurgulama amacı taşımaktadır. Programın sunucusu Hande Fırat'ın Genel Kurmay Başkanı'nın rehin alındığıyla ilgili haberler konusundaki sorusuna Erdoğan, bu konuda çeşitli spekülasyonların olduğunu belirtmiş ve kendisinin de haberinin olmadığını vurgulamıştır. Konuşmasının başından itibaren cılız bir kalkışmayı işaret eden Erdoğan'ın burada durumun ciddiyetini vurguladığını görmekteyiz. Abdulkadir Selvi'nin, "Kalkışmayı gerçekleştiren darbeciler adalet önünde hesap verecekler mi?" sorusuna Erdoğan, bunun cezasını yargı önünde ağır ödeyeceklerini söylemiştir, burada korku çekiciliği kullanılmış, bunların kalkışmayı gerçekleştirenlerin ve destekçilerinin vazgeçmesine yönelik söylemler olduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı bir sonraki sözlerinde tekrar halkı sokaklara çağırılmış ve kendisinin de meydanlarda olacağını belirterek kitleleri cesaretlendirmiştir. Selvi'nin darbe girişiminin başarılı olup olamayacağı konusundaki sorusuna Erdoğan, tarih boyunca darbecilerin başarılı olamadığını ve tarihe karıştıklarını belirtmiş, haklı direnişine zemin hazırlamış ve halka meydanlarda olacağını belirterek onları cesaretlendirmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, NTV canlı yayınına FaceTime uygulamasıyla bağlanarak yaptığı konuşma² Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Erdoğan yine NTV vasıtasıyla demokrasiye inanan tüm halkı meydanlara çıkmaya çağırılmış ve kendisiyle Başbakan'ın da meydanlarda olacağını belirtmiştir. Erdoğan dolaylı yoldan halka demokrasiyi savunma çağrısında bulunmuş, millî iradeye karşı bir müdahalenin direkt olarak halka karşı yapıldığını ifade etmiş, onları cesaretlendirmiştir. İstanbul Havaalanı'nın darbe girişiminde bulunanlar tarafından ele geçirildiğini söyleyen Erdoğan, geçtiğimiz günlerde de bu havaalanının İŞİD terör örgütü tarafından saldırıya uğradığını söyleyerek, bu kalkışmanın da bir terör hareketi olarak algılanmasını amaçlamıştır. Yargının harekete geçtiği-

² Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=aZP2ayhDzCI> (Erişim: 31.08.2016). Çalışmada, sözlü metne ait tüm diyaloglara yer verilmemiştir. Metindeki diyaloglar, Foucaultçu söylem analizi ekseninde değerlendirilerek seçilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

ni belirten Cumhurbaşkanı, karşı müdahalenin yapıldığını ve devletin işler hâlde olduğu imasında bulunmuştur. Silahlı Kuvvetler bünyesinde bulunan personele seslenmiş, onurlu olarak nitelendirdiği generalleri darbe girişiminde bulunanlara karşı dik durmaya çağırıştır. Burada darbeci kitlenin değersizleştirilmesi amaçlanmıştır. Canlı yayında bulunan sunucular Oğuz Haksever ve Buket Atay'ın soruları karşısında Erdoğan, birlik ve beraberlik mesajı vererek halkı tekrar sokağa çıkmaya çağırmış, darbeci kitleyi etkisizleştirmeyi, dışlamayı amaçlamıştır. Siyasi parti liderlerine de seslenen Cumhurbaşkanı, onları Meclis'in toplanması için harekete geçmeye çalışmış ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndaki uygulamalarını aktararak kitlelerin o günle özdeşim kurmasını amaçlamış, tarihî bir destek arayışına da girmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, A Haber canlı yayınına FaceTime uygulamasıyla bağlanarak yaptığı konuşma³ Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Erdoğan, son birkaç saattir gerçekleştirilen kalkışmanın birtakım sorunlara neden olduğunu; fakat bu terör hareketine karşı yürütme ve askerî komuta kademesinin gerekli müdahaleyi gerçekleştirdiğini söylemiştir. Burada kalkışmanın bir terör hareketi olduğu ve devletin iş başında olduğu ifade edilmiştir. Ülkenin demokratik bir rejimle yönetildiğini vurgulayan Cumhurbaşkanı, kendisinin başkomutan olduğunu söyleyerek kalkışmanın demokratik düzlemde karşılığının olmadığını ima etmiş, komuta kademesinin işbirliği içerisinde olduğunu belirterek devletin üst kademesinde bir çatışma olmadığını ifade etmiştir. Kalkışmanın 'Paralel Yapı'nın gerçekleştirildiğini belirtip terör niteliği taşıdığını söyleyen Erdoğan, kalkışmanın değersizleştirilmesini amaçlamıştır. Millî iradenin üzerinde bir gücü tanımadığını, halkın meydanlara gitmesi gerektiğini belirtip toplumdan destek almayı hedeflemiştir. Çeşitli kanallarda okunan darbe bildirimlerine değinen Cumhurbaşkanı, bildirimleri 'korsan' olarak nitelemiş, değersizleştirmiştir. Sağlığında herhangi bir sorun olmadığını belirtip olumsuz imaj oluşturanlara karşı duran Cumhurbaşkanı, medyayı dik durmaya çağırış ve sesinin kitlelere ulaşması için kanalları direnmeye çağırarak özgürlük vurgusu yapıp darbe karşıtlığını vurgulamıştır.

Başbakan Binali Yıldırım'ın, NTV canlı yayınına telefonla bağlanarak yaptığı konuşma⁴ Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Yıldırım, yaşanan olağanüstü durumun bir kalkışma hareketi olarak değerlendirildiğini, emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşmeyen bu kalkışmanın kanunsuz olduğunu ifade ederek yasa dışı bir eylem olduğunu vurgulamıştır.

Demokrasiye zarar verecek hiçbir müdahaleye izin verilmeyeceğini ve millî iradeyle seçilen hükümetin iş başında olduğunu belirten Başbakan, demokrasinin

³ Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=8cFAyopxoiM> (Erişim: 31.08.2016).

⁴ Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=3RqaoEBumsQ> (Erişim: 31.08.2016). Çalışmada, sözlü metne ait tüm diyaloglara yer verilmemiştir. Metindeki diyaloglar, Foucaultçu söylem analizi ekseninde değerlendirilerek seçilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

yanında yer aldığını ve kararlılığını göstermiştir. Kalkışmayı gerçekleştirilenlerin en ağır şekilde cezalandırılacağını bildiren Yıldırım, kalkışmayı gerçekleştirenler ve destekçilerine korku çekiciliğiyle tepki göstermiştir. Devletin emanet ettiği silahları sorumsuzca halka karşı kullananlar âdeta başıbozuk olarak nitelendirilerek değersizleştirilmeye çalışılmıştır. Sunucu Buket Atay'ın kalkışmayı gerçekleştirenlere karşı bir operasyon yapıp yapılmadığını sorması üzerine Başbakan, emniyetin operasyonlara başladığını söylemiş ve devlet iş başındadır imajı oluşturmaya çalışmıştır.

Başbakan Binali Yıldırım'ın, NTV canlı yayınına ikinci kez telefonla bağlanarak yaptığı konuşma⁵ Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Kalkışmaya katılanların en ağır şekilde cezalandırılacağını yineleyen Başbakan, halkı sokağa ve meydanlara çağırarak millî iradenin yanında yer aldığını ve bu haklı süreçte halkında yer alması gerektiğini ifade etmiştir. Günün ülkeye, demokrasiye, millî iradeye sahip çıkma günü olduğunu belirten Yıldırım, milliyetçi ve özgürlükçü çekicilikler kullanarak halkın desteğini sağlamaya çalışmıştır. Türkiye'nin üçüncü dünya ülkesi olmadığı vurgulanmış, böylelikle darbenin gerçekleşmesi durumunda ülkenin geriye gideceği ima edilmiştir. Kalkışma aptalca, çılgınca, ahlaksız, kalles bir terör hareketi; kalkışmayı yapanlar 'ihanet çetesi' olarak nitelendirilmiş, darbe girişiminin halk nezdinde aşağılanması sağlanmıştır. Millî iradenin bir sınavda olduğu, milletin bu duruma gereken cevabı vereceği ve gerekirse kendisinin Başbakan olarak göğsünü siper edeceği belirtilmiş, halkın desteği sağlanmaya çalışılmıştır. Demokrasiye inanan her ülkenin bu olaya tepki göstermesini isteyen Yıldırım, uluslararası desteği almaya çalışmıştır.

Başbakan Binali Yıldırım'ın, A Haber canlı yayınına telefonla bağlanarak yaptığı konuşma⁶ Foucaultçu söylem analizi çerçevesinde şöyle incelenebilir: Milletlin silahını, askerini, tankını kendi emelleri adına kullanan canilere gereken dersin verileceğini belirten Yıldırım, kalkışmanın halka karşı yapıldığını belirtmiş ve 'canî' kelimesini kullanarak darbecileri değersizleştirmiştir. Demokrasi yanlısı açıklamalar yapılması, halkın meydana çağırılması hukuki bir gerekçeye dayanma amaçlandığını göstermektedir. Darbe girişiminin emir komuta zinciri dışında gerçekleştiğinin belirtilmesi, kalkışmanın yasa dışı olduğunu gösterme amaçlıdır.

Kısaca özetlemek gerekirse iktidarın başı olan Cumhurbaşkanı ve Başbakan kullandıkları söylemde, bu darbe girişimini ordu içerisindeki azınlık bir grup olan ve Paralel Terör Örgütüne bağlı askerlerin gerçekleştirdiğini, halkın emanet ettiği silahların halka doğrultulduğunu, halkın birlik ve beraberliğine karşı yapılan bu kalkışmanın demokrasiye inanan halk tarafından önlenilebileceğini ve millî iradeye sahip çıkmak için meydanlarda buluşulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu

⁵ Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=RYH5qapK7K8> (Erişim: 31.08.2016).

⁶ Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=4IG3Xj-grll> (Erişim: 31.08.2016). Çalışmada, sözlü metne ait tüm diyaloglara yer verilmemiştir. Metindeki diyaloglar, Foucaultçu söylem analizi ekseninde değerlendirilerek seçilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

söylemlerle toplumu denetim altına almak ve kontrol sağlanmaya çalışılırken karşı operasyonların başladığı, bu kalkışmayı gerçekleştirenlerin en ağır şekilde cezalandırılacağı ve darbenin gerçekleşmesi hâlinde oluşacak olumsuzluklar belirtilerek darbe girişimine desteğin sağlanmaması adına korku çekiciliği kullanılmıştır. Oluşan risk karşısında iktidar tarafından toplumsal denetimi sağlamak için uygulanan söylemler; karşıt unsurları karalama, demokrasi yanında olma, hainlik ve terörle suçlama, hukukun üstünlüğü, korku çekiciliği, birlik ve beraberlik ve cezalandırma temaları altında toplanabilir. Canlı yayında kullanılan bu söylemler halkı sokaklara dökmüş, sokağa çıkan halk demokrasiye sahip çıkarak darbe girişimini engellemiştir.

5. Sonuç

Evrensel vaatlerle (refah, barış, ilerleme gibi) toplumlar üzerinde etkili olan, onları şekillendiren modernizm, yüzyıllar boyunca toplumlarca sorgulanamamıştır. Fordizm, kapitalizm, pozitivizm ve ulus-devlet üzerine kurulan modernizm, bu unsurlar dâhilinde birçok riski doğurmuştur. 20. yüzyılın başında ortaya çıkan Fordist üretim biçimi, kapitalist ekonomi modelini ortaya çıkarmıştır. Bu unsurlarla kitle üretiminin yaygınlaşmasıyla tüketim ve çevrenin tahribatı artmış, çevresel ve toplumsal riskler meydana gelmiştir. Askerî ve yönetimi kolaylaştırma odaklı hareket eden pozitivizm, kitle imha silahlarının ve ceberut devlet yönetimlerinin gelişmesine neden olmuş, bu da geniş kitleleri risklerin kucağına atmıştır. Irksal ve milliyetçi unsurlar üzerine kurulan tekçi ulus-devlet yaklaşımı küresel, bölgesel ve ülke içi sorunlara neden olmuştur. Bu unsurlar üzerinde yükselen modernizm, toplumları risk toplumuna dönüştürmüştür. Demokrasi öncesi egemenliği altındaki toplumları baskı ve şiddetle denetleyen iktidarlar, demokrasi sonrasında toplumları ikna ile yönetmişlerdir. Gözetim, korku çekiciliği, kamu diplomasisi, ideolojik aygıtlar ve medya gibi unsurlar bu ikna sürecinde iktidarların sadık dostları olmuşlardır. Yaşamın her alanının risk teşkil ettiği toplum yapısında ise toplumsal denetim, daha karmaşık bir hâl almış, teknolojik gelişmelerle etkinlik alanını artıran medya, iktidarlar için kitlelere ulaşmada iyi bir araç hâline gelmiştir.

Otoriter modernist olan ve ulus-devlet yaklaşımı üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de 20. yüzyılda uygulanan politikalar çeşitli riskleri doğurmuştur. Modern devrimlerin bekçisi olarak konumlandırılan ordunun müdahaleleri, toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratmış, toplumla devlet arasındaki bağlar kopmuştur. 1970'li yıllarda kurulan Fethullahçı Terör Örgütü, 1980 Darbesinin toplum üzerindeki yıkıcı etkileriyle, dindar toplumların sığınma kapısı hâline gelmiştir. Cumhuriyet tarihinin en sert anayasası olan 1982 Anayasası, toplumu yıpratmış, toplumla devlet arasına set çekmiştir. 28 Şubat 1997 müdahalesine kadar oluşan bu durumdan yararlanarak büyüyen cemaat, 28 Şubat darbesiyle ordu

uygulamalarına muhalif dindar kitleleri de elde etmiştir. Kısaca 20. yüzyılda uygulanan modern politikalar 21. yüzyılda Gülen Cemaati’ni bir risk hâline getirmiş, 15 Temmuz 2016 darbe girişimiyle bu risk, toplum ve siyaset üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır.

Risk toplumunda toplumu denetim altına almak için iktidarlar tarafından kullanılan söylemlerin analizini ve bu söylemlerin niteliğinin araştırılmasını amaçlayan çalışmada, iktidarın başı olan Cumhurbaşkanı’nın ve Başbakan’ın 15 Temmuz darbe girişimi sırasında NTV, CNN Türk ve A Haber’de yaptıkları söylemler, söylem analiziyle analiz edilmiştir. Çalışma sonunda iktidarın toplumu denetim altına almak adına; karşıt unsurları karalama, demokrasi, hainlik ve terörle suçlama, hukukun üstünlüğü, korku çekiciliği, birlik ve beraberlik ve cezalandırma temalarını kullandığı görülmüştür. Birinci (H1) ve ikinci (H2) hipotezler doğrulanmıştır.

Kaynakça

- Akturan, U.; Domaç, B.; Semiz, Y.; Tosun, F.; Tahinciler, E.; Bağcı, F. (2008). “Söylem Analizi”, Nicel Araştırma Yöntemleri içinde, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Althusser, L. (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Çev. Alp Tümertakin), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2014). Yasa Koyucular ve Yorumcular, (Çev. Kemal Atakay), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayhan, V. (2006). “Küresel Risk Toplumunda Sosyal Hizmetlerin Önemi” T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı - Nisan 2006.
- Beck, U. (2011). Risk Toplumunu “Başka Bir Modernliğe Doğru”, (Çev. Kazım Özdoğan, Bülent Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Dolgun, U. (2008). Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumunu, I. Basım, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Foucault, M. (1999). Bilginin Arkeolojisi, (Çev. Veli Urhan), İstanbul: Birey Yayıncılık. (2015). Kelimeler ve Şeyler, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: İmge Kitabevi.
- Furedi, F. (2001). Korku Kültürü “Risk Almamanın Riskleri”, (Çev. Barış Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım. (2010a). Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul: Say Yayınları. (2010b). Modernliğin Sonuçları, (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güldemir, U. (1990). Türkiye’nin Rolü Ortadoğu’da -Graham Fuller ile Röportaj, Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye’de İslamcı Akımlar, (Çev. Yılmaz Polat), İstanbul: Yeyan Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H. B. (1994). “Her Tarafı Dökülmüş Bir Sistem”, Kalem ve Onur dergisi, sayı: 4, ss. 46- 61.

- Marx, K. (2015). *Das Kapital*, (Çev. Mehmet Selik), İstanbul: Yordam Kitap.
- Özbudun, E. ve Hale W. (2010), *Türkiye’ de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm AKP Olayı*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Işık, M. (2002). *Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Rigel, N. (2000). *Haber*, İstanbul: Der Yayınları.
- (2005). *Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*, II. Basım, İstanbul: Su Yayınları.
- Saf, H. H. (2016). “Türkiye’de Yükselen Siyasal İslam’ın Postmodern Nedenleri”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi: E-Kiad*, Cilt/Vol: 3, Sayı: 12, ss. 104-119.
- Şen, S. (1995). *Refah Partisi’nin Teori ve Pratiği: RP, Adil Düzen ve Kapitalizm*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Üvez, F. (2014). *Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van, D. (2007). “Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberlerin Disiplinler Arası Çözüm- lenmesi”, *Medya Metinlerini Çözümlemek içinde*, (Çev. Ümit Atabek, Der. Gülseren Atabek ve Ümit Atabek), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Van, D. (1999). “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, *Medya, İktidar, İdeoloji içinde*, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara: Ark Yayıncılık.
- Torun, H. (2011). *Haber Metinlerinde Korku Üretimi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Genel Gazetecilik Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Weber, M. (1961). *The Theory of Social and Economic Organization*, (Der. Talcott Parsons vdğr.), New York: The Free Press
- Wittgenstein, L. (1985). *Tractatus:Logico-Philosophicus*, (Çev. Oruç Aruoba), Ankara: Bilim-Felsefe-Sanat Yayınları.
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=w3uN340XHyc> Erişim: 31.08.2016
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=aZP2ayhDzCI> Erişim: 31.08.2016
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=8cFAyopxoiM> Erişim: 31.08.2016
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=3RqaoEBumsQ> Erişim: 31.08.2016
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=RYH5qapK7K8> Erişim: 31.08.2016
- Youtube. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=4iG3Xj-grII> Erişim: 31.08.2016

Fotoğraf: Ahmet Ferah

Süleyman Demirel'in Anlattığı Fıkralarla 12 Eylül

ÖZNUR YAŞAR *

NAZMİ AVCI **

Öz

Süleyman Demirel, Türk siyaset tarihinin önemli değerlerindedir. Uzun siyasi hayatında demokrasi adına önemli olaylara şahitlik etmiştir. Ordu tarafından iki kez görevden alınmıştır. 12 Eylül 1980 Darbesi de görevden alındığı olaylardan biridir. Bu makalede gerek Türk siyasetinin gerek Demirel'in hayatında önemli bir yeri olan 12 Eylül 1980 Darbesinin yine Demirel'in mizahi yanıyla nasıl yorumladığına bakılmıştır. Bunun için 12 Eylül döneminde Demirel'in anlattığı ve onunla özdeşleşen fıkralar yorumsamacı bakış açısıyla içerik analizi yapılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Demirel, 12 Eylül, Mizah, Fıkra

Makale Geliş Tarihi : 23.08.2016

Makale Kabul Tarihi : 12.01.2017

* Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kütahya, Türkiye

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Isparta,

September 12th with Suleyman Demirel's Anecdote

ÖZNUR YAŞAR *

NAZMİ AVCI **

Abstract

Suleyman Demirel is one of the most important political characters, who witnessed significant events in terms of democracy during his political life, in the history of Turkish policy. He was dismissed by military twice before. It is one of the events which he was banned from involvement in active politics on 12th of September in 1980. In this article, we investigated how coup death of 12 September 1980, which was important for both Demirel's political life and Turkish policy, was interpreted with regard to sense of humor of Demirel. Therefore, humors, which belonged to Demirel and were told by him, have been investigated with hermeneutical perspective.

Keywords: Suleyman Demirel, on 12 September, Humor, Jokes

---

* Dumlupınar University, Faculty of Arts and Sciences, Kütahya, Turkey

** Prof., Süleyman Demirel University, Faculty of Arts and Sciences, Isparta, Turkey

1. Giriş

Süleyman Demirel, siyaset sahnesine çıktığı günden itibaren Türk politikacısının ideal örneklerinden biri olmuştur. Tanzimat'tan beri Türkiye'deki siyasi yaşamda sık rastlanan askerî bürokratik gelenekten gelmemesi, yeni kentleşen bir yerde yetişmesi, çoğu vatandaşın kendisiyle özdeşleştirebileceği bir lider olmasına olanak sağlamıştır.¹ Nitekim onun Anadolu'dan gelen yapısı halkın sempatisini kazanmasına sebep olmuştur (Ahmad, 2010: 292-293).

Süleyman Demirel görevde kalma süresinin uzunluğu açısından Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahiptir. Başbakan iken altı kez görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Demirel hem ülke demokrasisinin çöküşlerinde, hem de askerî müdahalelerden sonraki yeniden demokrasiye dönüş süreçlerinde kilit bir isimdir (Arat, 2008: 101). Toplamda yedi kez başbakan, bir kez cumhurbaşkanı olmuş; on yıl beş ay başbakanlık, yedi yıl cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Türk siyaset hayatında önemli bir yeri olan Süleyman Demirel'in en önemli özelliklerinden biri de mizaha karşı hoşgörüsü ve mizah yeteneğidir. Özellikle siyasi olaylarla ilgili soru sorulduğunda anlattığı fıkralar onun mizahi yönünü gözler önüne sermektedir.

Demirel siyasi fıkralar anlatarak, fıkraları siyasi mücadelesinin araçlarından biri hâline getirmiştir. Özellikle Türk demokrasisinin önemli kırılma noktalarından olan 12 Eylül 1980 döneminde –kendisinin de yasaklı olduğu yıllarda– anlattığı fıkralar onun siyasetle bağlantısını koparmamasını sağlamıştır. Çünkü o dönem yaşanan olayları, anlattığı fıkralara siyasi mesajlar yükleyerek yorumlamıştır. Bir anlamda Demirel'in anlattığı fıkralar yasakları delen fıkralar olmuştur (Sanal, 1998: 3-4).

Mizah hissine sahip olanlar; kendindeki, etrafındaki ve toplumdaki tuhaf ve eğlendirici yönleri görebilme yeteneğine sahiptirler. Ayrıca bu kişiler, hayatın karanlık ve ümitsiz görünen anlarında dahi, hayata komik ve ümitli bakabilecek cesarettedirler. Bir filozof bu hissini, insandaki bütün melekelerin tam bir dengesi, beşerî varlığın iniş ve çıkışlarını akıllı bir sabırlılıkla karşılamaya yarayan bir vasıta olarak açıklamaktadır. Ünlü düşünür William Hazlitt zamanı geldiğinde iyi bir nükte söyleyebilmek fırsatını kaçıranlara, büyük meselelerin hallinin tevdi² edilemeyeceğini düşünmektedir (Muallimoğlu, 1997: 10-11).

Henri Bergson'a göre, hayat ve toplumun insanlardan istediği, içinde bulunduğu durumu tamamıyla ayırt edecek her zaman uyanık bir dikkat, aynı zamanda insanları bu durumlara uyduracak bir ruh yumuşaklığı, bir beden çevikliğidir. Gerginlik ve çeviklik, işte hayatın kullandığı birbirini tamamlayan iki kuvvettir. Bu tamamlayıcılıkta gülmek ya da mizahı hayatında kullanmak toplumsal bir mesele hâline gelmektedir. Çünkü yaşantısında mizahı kullanmak hayata karşı toplumsal

¹ Isparta'nın bir köyünde yetişmesi, küçük bir köyden devletin en üst makamı olan cumhurbaşkanlığına kadar gelmiş olması sade vatandaşın motivasyonlarını olumlu etkilemiştir.

² Bırakmak.

bir reflektir (Bergson, 1945: 15-16)³. Bergson ayrıca espri yapan kimsenin kökünde aslında bir katılık olduğunu söylemektedir. Bu kişiler düşüncelerine eşyayı uydurmak yerine, eşyayı düşüncesine uydurmak istemektedir (Bergson, 1945: 134). Siyaset yapan kişilerin sert duruşuyla mizahi özdeşleştirmeleri, bir nevi var olan durumları kendilerine göre kullanma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda Süleyman Demirel de bulunduğu durumdaki haklılığını refleksi bir tutumla, mizahi kullanarak göstermektedir. Aslında Demirel kendi dili olan siyaset dilini, yine mesleği olan siyasetle birleştirerek mizahi bir şekilde aktarmaktadır. Çünkü Bergson'a göre, bir mesleği gülünç bir hâle getirmek için en çok kullanılan araç, onu bir mesleğe has olan dille konuşturaktır.

Demirel'in mizah kullanmasına farklı bir yaklaşım da Yeşim Arat'tan gelmiştir. Ona göre, Süleyman Demirel'in siyasete gerçekçi ve pragmatik yaklaşımı, onu sık sık çelişkili açıklamalarda bulunmaya götürmüştür. Çünkü siyasi konularda hızlı ve mantığa uygun manevralar yapmak zorunda kalmıştır (Arat, 2008: 107). Bahsedilen özelliği, onun siyasette mizahi kullanmasına sebep olmuştur.

Mizah ile siyaset ilişkisi, literatürde çoğu kez bir bütün olarak ele alınmaktadır. Mizahın hemen hemen her türüne siyaset bir şekilde bulaşmıştır. Mizah türlerinden fıkrada da siyaset ve mizah özdeşimi görülmektedir. Örneğin Nasrettin Hoca ve Bektaşî fıkralarında siyaset ve mizahın ilişkisi açıkça görülmektedir (Özdeş, 2010: 109). Demirel'in de çok kullandığı mizah türlerinden fıkra, kültürel bir zenginliği ifade etmektedir. Çünkü bir anlamda fıkra, toplumların kendine özgü ifade tarzının göstergesidir. Fıkroda güldürü, hoşgörü, yergi ve mantık hepsi bir arada bulunmaktadır. Fıkralar toplumun yaratıcı, düşündürücü ve değerlendirci gücünü ortaya koyduğu kadar, fıkrayı aktaran kişinin bu meziyetlerini de gözler önüne sermektedir. Çünkü anlatılan fıkranın zaman ve mekân uyumu ayrı bir yetenek ölçütüdür.

Fıkra, mizah yükünü en kolay taşıyabilen, en çabuk yayabilen bir mizah türü olarak bütün çağlarda kullanışlı bulunmuştur. Fıkra bir ikinci kişiye ya da bir toplandı anlatılarak eğlence ve hoşgörü sağlamaktadır. Bu anlamda fıkra, oldum olası, bir kapallılığın, fiskosun mizahi kimliğiyle çekici olmuştur. Hoşgörü yönünden açıkça söylenemeyen mizah bölümleri, fıkraya yükletilerek bütün bir ülke dolaştırılmaktadır. Bu nedenle en sert, en sakıncalı mizah örnekleri fıkra türüyle bütün bir topluma duyurulmuş olur (Öngören, 1998: 34-38; Yaşar, 2015: 26). Demirel'in sadece fıkraları değil, kullandığı vecizeler de dillere pelesenk olmuştur. Örneğin, Demirel başbakanlığı döneminde Yunanistan ile 12 ada konusunda sorun yaşanmasıyla ilgili bir gazetecinin,

³ Fıkranın da içinde olduğu çeşitli mizah teorileri bulunmaktadır. Bunlardan en yaygını; üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama teorileridir. Bergson'un gülme teorisi ise bu kuramlar arasında en çok toplumsal olanıdır. Bu çalışmanın Bergson'un teorisine göre kurgulanmasının sebeplerinden biri budur. Ayrıca üstünlük teorileri bağlamında değerlendirilen Bergson'un gülme teorisi, mizahın üstün ve ince bir zekâ gerektirdiğini söylemektedir. Bu anlamda Süleyman Demirel'in anlatıldığı fıkraları Bergson'un gülme teorisine açıklamak doğru olacaktır.

"- Sayın Başbakan, Yunanistan Ege Denizi'nin bir Yunan gölü olduğunu iddia ediyor. Ne düşünüyorsunuz?" sorusuna:

"Ege bir Türk gölü değildir. Ege bir Yunan gölü de değildir. Ege zaten bir göl de değildir," cevabını vermiştir.

Aynı konuya bir başka örneğe Süleyman Demirel'in başbakanlığı sırasında bir ara yaşanan benzin yokluğunu gazetecilerin sıkça gündeme getirmesi karşısında verdiği cevaptır:

"Su mu daha değerlidir, benzin mi? Tabii ki su. Benzin içilmez ama su içilir. Benzin vardı da biz mi içtik ?"

Başbakanken kendisine:

"Sizi o bulduğunuz yerden altı defa indirdiler, hâlâ orada nasıl duruyorsunuz?" sorusunu yönelten gazeteciye: "Ben altı kere gittiysem yedi kere geldim," demiştir.

Ayrıca 1960'lı yılların sonunda başlayan öğrenci eylemlerine yönelik:

"Yollar yürümekle aşınmaz," sözü onun pragmatizminin ve toleransının bir göstergesidir. Örneklerden de belli olduğu üzere Demirel, gerçekçiliği ve pragmatizmi sebebiyle, değişen koşullara ayak uydurmaktadır. Demirel'in bu yeteneği, onun sadece manevra yapmasını değil, entelektüel düzeyini de göstermektedir. G.P. Cheever de bu konuda, derin bir anlayışla tavlansın, sağlam bir iradenin rehberliğinde spontane kullanılabilen derin ve zengin bir mizah hissi, entelektüel kudretin nadir tezahürlerinden biri olduğunu söylemektedir.

Bu çalışmada ise Demirel'in kritik durumlarda mizahı, özellikle mizah türlerinden olan fıkrayı kullanması gözler önüne serilmiştir. Seçilen fıkralar kendisini en çok etkileyen ve Türkiye demokrasisi için bir kırılma niteliğinde olan 12 Eylül 1980 Darbesi dönemindedir. Fıkraların seçiminde dönemin gazetecilerinin anılarından ve Türker Sanal'ın kitabından faydalanılmıştır. Bu konuda literatürde kapsamlı bir çalışma bulunmayıp var olan çalışmalar genel olarak siyaset ve mizah tartışmaları üzerinden yapılmıştır.

12 Eylül Darbesi, Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirdiği askerî müdahaleye verilen addır. 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtrasının ardından Türk demokrasi tarihinde, Silahlı Kuvvetlerin yönetime üçüncü müdahalesidir. Bu müdahaleyle Süleyman Demirel'in başbakanı olduğu hükümet görevden alınmıştır. TBMM ve siyasi partiler lağvedilmiştir. Parti liderleri ise önce askerî üslerde gözetim altında tutulmuş, ardından yargılanmıştır. Ayrıca 1961 Anayasası, referanduma sunulup değiştirilmiş ve Kenan Evren cumhurbaşkanı olmuştur.

Bu çalışma nitel çalışma yöntemlerine göre yapılmıştır. Strauss ve Corbin'e göre nitel veri analizi sürecinin esasını yorumsama oluşturmaktadır. Araştırmacı, araştırma konusu hakkında elde edilen verilerden başlayarak görünenin altında görünmeyeni anlama çabasını göstermektedir. Veri farklı tekniklerle toplanmış

olabilir. Araştırmacı; nitel bir çalışmada, verilerde saklı olan gerçeği, olayı veya olguları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 384-385). Bu çalışmada da, seçilen fıkraların altındaki gizli anlamlar anlaşılmasına çalışılacaktır. Süleyman Demirel'in anlattığı fıkraların oldukça fazla olması sebebiyle hepsine yer verilememiş, sadece 12 Eylül döneminde dikkat çeken sekiz fıkra içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Fıkralar incelenirken önce 12 Eylül 1980 dönemi, Demirel'in anlattığı fıkralara göre, kendi arasında dört döneme ayrılmıştır. Bu dönemler; darbe öncesi, darbe-ye giden süreç, darbe ve siyasi yasaklar, darbe sonrası ve referandum sürecidir. Dönemlere göre ayrılan fıkralar incelenmeden önce dönemle ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra fıkralar, içerik analizi yapılarak yorumsamacı bir bakış açısıyla yorumlanmıştır. Yorumlanan fıkralar, uygun metaforlar oluşturularak nitelendirilmiştir. En son olarak incelenen tüm fıkralar sonuç ve değerlendirme kısmında kategorileştirilmiştir.

2. 12 Eylül 1980 Darbesi Öncesi

Süleyman Demirel millî iradeyi savunurken askerinin devamlı müdahalelerini eleştirmiştir. İktidardayken iki askerî müdahale görmüş ancak parlamentonun üstünlüğünden yana olmuştur. Demirel'in bir yandan millî irade ve parlamentonun üstünlüğü söylemleri, diğer yandan da orduyla kurum olarak uzlaşma politikası, Türkiye'de ordunun siyasetteki etkinliğini azaltmamıştır. 1961 Anayasa'sının ordunun en üst komuta kademesinin güvenlikle ilgili meselelerde bilgi verdiği bir kurum olarak yapılandığı Milli Güvenlik Konseyi, 1971 müdahalesinden sonra sivil liderliğe tavsiyelerde bulunan bir organa dönüştürülmüştür. 1982 Anayasası ile hükümeti MGK'nin tavsiyelerine öncelik vermeye mecbur kılmıştır. Seçilmiş bir hükümeti –ve gerek 1971, gerekse 1980 müdahalelerinde Başbakan olan Demirel'i– görevden alan her müdahale, Türkiye siyasetinde askerinin rolünün daha da artmasıyla sonuçlanmıştır (Arat, 2008: 119). Tüm bu koşullarda ordunun siyasetçilere sürekli uyarılarda bulunmasıyla ilgili olarak Süleyman Demirel'in anlattığı fıkra:

“Kuzuların Sessizliği!”

“Bir profesör aslanla kuzunun aynı kafeste yaşayabileceğini iddia etmiştir. Ancak etrafındakiler bunun gerçekleşemeyecek bir durum olduğunu söylemiştir. Profesör ise buna mukabil deneyip olabileceğini iddia etmiştir. Hemen akabinde hayvanat bahçesinde denemelere başlamıştır. İtiraz edenler bir hafta sonra kuzu ile aslanın aynı kafeste olduğunu görmüştür. Profesöre şaşkınlıkla bunu nasıl başardığını sorduklarında profesör şu cevabı vermiştir:

– Her gün kafese yeni bir kuzu koyuyoruz.”

Bu fıkrayla şartların demokratikleşme açısından zorlama bir durumun olduğundan söz edilmiştir. -Mış gibi yapılan bir süreçten bahsedilmektedir. Öyle ki aslan ile kuzunun aynı ortamda yaşayabileceğinin ispatı için her gün bir kuzu kurban edilmektedir. Normal koşullarda bu mümkün olmayacağı için her gün kafese başka bir kuzu konmaktadır. 12 Eylül darbesinden önce de Türkiye gündeminde benzer olaylar yaşanmakta, siyasetçiler bir anlamda baskı altına alınmaya çalışılmaktadır.

Demirel, 12 Eylül öncesiyle ilgili anlattığı bir başka fıkrada da Bilkent Üniversitesi Öğrenci Konseyinin düzenlediği bir söyleşidedir. Öğrencilerden biri 12 Eylül’de askerlerin bilerek olayları önlemediğine çünkü gereken yetkiyi hükümetin askere vermediğine yönelik sorularına cevaben aşağıdaki fıkrayı anlatmıştır:

“Ahtapotun Kolları”

“Bir gün Tom, kız arkadaşı Mary’ye:

– Ah sevgilim biliyor musun, ben ne olmak istiyorum? demiş.

Mary merakla sormuş:

– Ne olmak istiyorsun Tomcuğum?

– Ahtapot olmak istiyorum Maryciğim.

Mary şaşırılmış ve nedenini sormuş:

– Ahtapot olursam, o zaman birçok kolum olur, ben de seni böylece daha çok kollarımla sararım.

Mary, Tom’a burun kıvrımış:

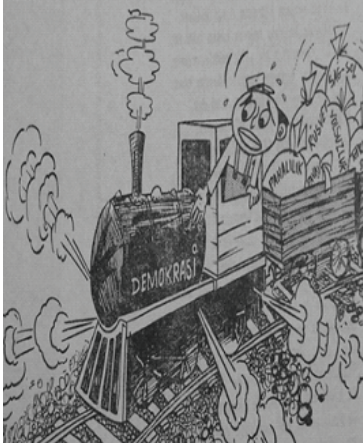
– Hade oradan... Sen önce iki kolunla sar da...”

Demirel bu fıkrayı anlatmadan önce, konuyla ilgili askerlerle arasında geçenleri aktarmaktadır. O, askerleri gerekeni yapmaları konusunda uyardığını ancak askerlerin yeterli yetkisi olmadığını söylediğini, bunun üzerine kendisinin de ge-

reken yetkiyi vereceğini, öncelikle ellerindeki yetkiyi kullanmalarını söylediğini belirtmektedir. Yukarıdaki ahtopot fıkrasında da Demirel, bahsedilen yetki krizini kendi bakış açısıyla yorumlamaktadır. Sevgilisini kucaklamak için ahtopot kadar kolları olmasını isteyen Tom'a sevgilisi, var olan kollarını dahi kullanamadığının vurgusunu yapmaktadır.

3. 12 Eylül 1980 Darbesine Giden Süreç

12 Eylül'e giden süreçte günde yirmiyeye varan cinayetler, terör vahametinin geldiği noktayı gözler önüne sermektedir. Çorum olayları, Kahramanmaraş olayları, enflasyonun artması, halkın ekonomik durumunun kötüye gitmesi, yabancı ülkelerle kötüleşen ilişkiler, siyasi çalkantılar, hükümeti yeni devralan Demirel'i daha da çıkmaza sürüklemiştir. Nitekim bu süreç 12 Eylül 1980 Darbesi ile sonuçlanmıştır. Süleyman Demirel'e 12 Eylül öncesinde neden tedbir alınmadığıyla ilgili bir soru yöneltildiğinde aşağıdaki fıkrayı anlatmıştır:

“Kabihat Kimde”

“Hocanın evini hırsızlar soyunca komşular söylenmeye başlamıştır:

– Hocam, insan kapısını kilitlemez mi?

– Para ortaya konur mu?

– Bu kadar ağır uyku olur mu? diye.

Nasrettin Hoca da tüm bu söylenmelere şu şekilde cevap vermiştir:

– Tamam, ben hatalıyım da, eve giren hırsızın hiç mi kabahati yok?”

12 Eylül Darbesini hazırlayan olaylar oldukça sıkıntılıdır. Ülkede yaygınlaşan siyasi cinayetler, cumhurbaşkanının bir türlü seçilememesi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz⁴, sağ-sol gerginliği ve dış siyasetteki olumsuz durumlara herkes bir suçlu aramaktadır. Bu anlamda yönetimi yeni eline alan Demirel'e fazla yüklenilmektedir. Demirel'in konuyla ilgili anlattığı Nasrettin Hoca fıkrası, kendisinin ve ülkenin durumunu gözler önüne sermektedir. Öyle ki Nasrettin Hoca'nın evine hırsızın girmesinde Hoca'nın ihmal ettiği noktalar ebetinde ki bulunmaktadır. Ancak fıkrada insanların esas ilgilenmeleri gereken “hırsızlık eylemi” iken, onların Hoca'nın kusurlarına yoğunlaşmaları dikkat çekicidir. 12 Eylül Darbesinin olmasında etkili olan konular bulunmaktadır. Ancak, demokrasi açısından esas tartışılması gereken Türk demokrasisini derinden etkileyen darbenin kendisidir. Demirel de bu fıkrada darbeyi yapanlara göndermede bulunmaktadır.

⁴ Süleyman Demirel'in ünlü sözlerinden olan “70 Cent'e muhtacız,” sözü ekonomik durumu özetler niteliktedir.

Demirel yukarıdaki fıkraya benzer olarak darbeye ilgili her şeyin kendisine sorulmasıyla ilgili aşağıdaki fıkrayı anlatmıştır:

“Tek Suçlu”

“Manevra varmış. Mehmet elde tüfek yerde yatıyormuş. Komutan gelip sormuş:

– Düşman önden gelirse ne yaparsın?

Mehmet cevaplamış, komutan tekrar sormuş:

– Şu yandan, bu yandan, arkandan gelirse ne yaparsın?

Mehmet yine cevap vermiş. Komutan en sonunda:

– Ya düşman tepeden gelirse? diye sormuş.

Mehmet cevap olarak:

– Bu memleketin tek askeri ben miyim komutanım.”

Süleyman Demirel bu fıkrada, bir önceki fıkrada olduğu gibi, tek sorumlunun kendisi gösterilmesinden kaynaklanan rahatsızlığını vurgulamıştır.

4. 12 Eylül Darbesi ve Siyasi Yasaklar

12 Eylül 1980 Askerî Darbesinden sonra tüm siyasi partiler kapatılmıştır. Süleyman Demirel Çanakkale’de Hamzaköy’de bulunan askerî üste iki haftalığına gözaltına alınmıştır. Sonrasında ise on yıllık siyasi yasak getirmiştir. Bu yasağa uymayan Demirel, Çanakkale Zincirbozan Askerî Üssünde tutulmuştur. Demirel ile birlikte 1980 öncesinde siyaset yapan on beş kişi de Çanakkale’de yüz yirmi bir gün alıkonulmuştur. Necmettin Erbakan bir yıl, Alparslan Türkeş dört buçuk yıl tutuklu kalmıştır. Bahsedilen tüm liderlerin siyasi herhangi bir faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. 12 Eylül döneminde tüm siyasetçilerin, siyaset sahnesinden uzaklaştırılmasıyla ilgili Süleyman Demirel’in anlattığı fıkra:

“Boşluğa Sürgün”

“Uçak yolculuğu sırasında çocuklar rahat durmayıp oradan oraya koşarak uçağın dengesini bozmaktadır. Bu durumdan rahatsız olan kaptan pilot, hostesi çağırıp:

– Çocukları kontrol altına alın, demiştir.

Bir süre sonra uçağa sessizlik çökünce kaptan meraklanıp hostesi çağırıp:

– Ne oldu, diye sormuştur.

Hostes şu cevabı vermiştir:

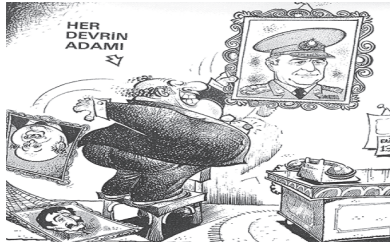
–Uçağın kapısını açtım, ‘Çocuklar biraz da bahçede oynayın, ben sonra sizi çağırırım.’ dedim.”

12 Eylül Darbesinden sonra birçok siyasi liderin tüm siyasi faaliyetlerinin yasaklan-

ması Türk demokrasisini derinden etkilemiştir. Bu durumdan en çok etkilenenlerden biri de Süleyman Demirel'dir. Buldukları durumla ilgili anlattığı fıkra bunu kanıtlar niteliktedir. Fıkroda ses çıkarmamaları için hostes, çocukların hepsini uçaktan dışarı atmıştır. Pilotun isteği ise çocukların susturulmasıdır, onların dışarı atılması değildir. Ancak hostes onların kontrolünü uçaktan aşağı atarak yapmıştır. Dönemin siyasi liderlerinin tecridi de benzer bir şekilde yapılmıştır. Siyasi liderler; kendi aralarında anlaşamamaları, cumhurbaşkanı seçememeleri gibi sebeplerle âdeta rahat durmadıkları gerekçe gösterilerek siyasetten uzaklaştırılmıştır.

5. 12 Eylül Darbesi Sonrası ve 1982 Referandumu

12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında ülkede birden kardeş kavgalarının son bulması, günde yirmilere kadar çıkan ölümlerin bitmesi halkı nispeten rahatlatmıştı. Ancak, Süleyman Demirel ve birçok siyasetçi darbelerin demokrasiyi sekteye uğratacağını, bundan en çok etkilenen kesimin de halk olacağını düşünmektedir. Demirel'in aşağıda aktardığı fıkraların mesajı da sonrasında halkın etkileneceğine yöneliktir.

“Yanlış Hesap”

“Adamın biri ineğini çok seviyormuş. İneğini kurtların yememesi için nefesi kuvvetli bir hoca arayışına girmiş ve nihayetinde aradığı hocayı bulmuş. Hocadan ineğini kurtların yememesi için muska yazmasını istemiş. Muska yazılmış ve ineğin boynuna asılmış. Bu olayın ardından sürüye kurt girmiş ve sa-

dece bu adamın ineğini yemiş. Adam, ineğin muskallı başını kesip hocaya getirmiş. Hocaya:

– Hocam hocam ineği kurt yedi, demiş. Hoca:

– Nasıl olur? demiş, muskayı almış, açıp okumuş ve açıklama yapmış.

– Biz bir yanlışlık yapmışız. Kurdu ağzını bağlayacağımıza arkasını bağlamışız. Kurt senin ineği yedi yemesine ama hiç merak etme, kolay kolay çıkaramaz.”

Demirel bu fıkrayı askerî müdahalenin üzerinden dört ay sonra, askerî müdahaleyle ilgili görüşlerinin sorulması üzerine anlatmıştır. Fıkra ile köprünün altından daha çok sular akacağı anlamı çıkarılmaktadır. Adamın ineğine yanlış muska yazan hoca, yapılan yanlışlığın daha büyük sonuçlar doğuracağını ifade etmektedir. Demirel de bu fıkra ile 12 Eylül 1980 Darbesinin görünenden daha büyük sonuçları olacağını ima etmektedir.

1961 Anayasası, 12 Eylül 1980 Darbesinden sonra değiştirilmek istenmiştir. Bu sebeple 1982 Anayasası'nı hazırlaması için ekip oluşturulmuştur. Hazırlanan

Anayasa halka sunulmuştur. Halk oylaması sonucunda yeni Anayasa %92 oranında evet oyla kabul edilmiştir. Kabul edilen Anayasa'nın Birinci Maddesine göre, Anayasa'nın halk tarafından kabul edilmesi, MGK Başkanı olan Kenan Evren'in cumhurbaşkanı olmasını kabul etmek anlamına gelmektedir. Süleyman Demirel'in referandum sonuçlarıyla ilgili anlattığı fıkra:

“Padişahım Çok Yaşasın”

“İki berduş kasaba meydanında avare avare dolaşırken bir kalabalığa rastlamıştır. Bakınırlarken bir güvercin uçup berduşlardan birinin omzuna konmuştur. Herkes toplanmış, berduşa:

– *Sen padişahımız olacaksın, demiştir. Berduş:*

– *Olmaz, diye ısrar etse de, inatçı kasabalılara yenik düşmüştür. Padişahlığı kabul edip arkadaşını da sadrazam yapmıştır. Aynı gün de başlamıştır; zulme, boyun vurmaya, vergi salmaya. Arkadaşı:*

– *Yapma, halk kızacak deyince,*

Çiçeği burnunda padişah cevap vermiştir:

– *Güvercin uçurup padişah seçen halka böylesi az bile.”*

1982 Anayasası referandumuna sunulmuş ve bunun sonucunda Anayasa'nın kabulüyle birlikte Kenan Evren cumhurbaşkanı seçilmiştir. Süleyman Demirel bu durumdan rahatsızlığını anlattığı fıkrada göstermiştir. Halkın düşünerek mantıklı gerekçelerle seçmediği, aksine şans eseri seçtiği padişahın halka kötü davranmasını, halkın kendi tercihi olmasına bağlamaktadır. Bunun sonucunda etkilen tarafın yine kendilerinin olacağına vurgu yapmaktadır.

Darbeden sonra Demirel sık sık kendisine yapılan haksızlıkları dile getirmiştir. Bununla ilgili anlattığı fıkra:

“Miras”

Urfa'da zengin bir adamı öldürmüşler. Bu adam kendi hâlinde, alacağı vereceği olmayan bir adammış. Amcasının oğlu cenazenin başına gelerek kimin, neden öldürdüğünü sorgulamadan kendisine kalacak mirası hayal ederek kasketini ölünün yüzüne örtmüş ve şu cümleleri kurmuş:

– *Olacağı buydu.”*

Demirel anlattığı bu fıkra ile dönemin şartlarında kendisine yapılan haksızlık olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Demirel bu fıkra ile 12 Ocak kararlarını birlikte aldığı ve Darbe Hükümetinde önemli görevleri olan Turgut Özal'a da kırgınlığını anlatmaktadır.

5 Hasan Cemal'in anılarından.

6. Bulgular ve Sonuç

Mizah; eleştiri vazifesini görmekle beraber, ciddi konularla uğraşmaktan yorulmuş zekâlara bir huzur, gönüllere ise açıkça söylenilmesi istenileni söyleyerek ferahlık getirmektedir (Yücebaş, 1958: 4). Lim Yuteng'e göre, mizahta hem fertler hem de milletler için ferahlatıcı ve temizleyici bir kudret bulunmaktadır. Mizah hissine sahip insanlar, dünya meselelerine sağduyu, sakin kafa, salim düşünce ve kültürlü bir gözle bakabilmelerine imkân veren sihirli anahtarları ellerine geçirmiş olurlar (Mualimoğlu, 1997). Bu anlamda Andre Breton mizahı "Aydın kişinin tek lüksü" olarak tanımlamaktadır.

Bergson ise mizahın hem rahatlatıcı hem de acı yönünü şu örnekle açıklamaktadır: Denizin yüzündeki dalgalar durmadan birbirleriyle çarpışır. Hâlbuki alt tabakalarda derin bir sükûnet vardır. Dalgalar birbirlerini döverek, birbirlerine çarparak muvazene ararlarken beyaz, hafif, şen bir köpük dalgaların değişen kenarlarını takip eder. Bazen enginden kopup gelen bir dalga, çakıllı kıyıların kumları üzerine bu köpüklerden bir parça bırakır. Kumsalın yakınlarında oynayan çocuk bu köpüklerden bir avuç alır, bir an sonra da avcunun içinde dalgaların getirdiğinden çok daha tuzlu, çok daha acı birkaç damla suyun kaldığını görerek hayret eder. Mizah ve sonucunda oluşan gülme eylemi de işte bu köpük gibi doğar. Toplumsal hayatın dış yüzündeki yüzeysel isyanları gösterir. Bu sarsıntıların oynak şeklini enstantane olarak resmeder. O da tuzlu bir köpüktür. Onun gibi çıtırdar. Bu çıtırtı neşedir. Tadına bakmak için bu köpükten bir parça alan kişi bazen de bu azıcık köpükte bir lokma acılık bulacaktır (Bergson, 1945: 144-145). Aslında Süleyman Demirel'in de anlattığı fıkralarla yapmak istediği, Bergson'un yukarıdaki örnekte anlattığı gibi, görünenin altındaki görünmeyen olaylara dikkat çekmektir.

Yarım asrı aşan zaman diliminde kendine has özellikleriyle ülke yönetimine damgasını vuran Süleyman Demirel, ülkeye hizmetlerinin yanında Türk mizah kültüründe de izler bırakmıştır. Demirel, nüktedan kimliğinin yanında sert eleştirilere bile tahammül gücü ön planda olan bir siyasetçi olmuştur.

Geriye dönüp bakıldığında siyaseti mizahla yoğuran, hazırcevaplığıyla, bir zekâ inceliği gösteren Süleyman Demirel, bugün hâlâ hafızalara yer eden fıkraları ve vecizeleriyle hatırlanmaktadır.

Bu çalışmada Süleyman Demirel'in 12 Eylül döneminde anlattığı fıkraların analizi yapılmıştır. Ayrıca fıkralar döneme uygun çizgisel mizah örnekleriyle desteklenmiştir. Fıkralardan Türk demokrasisinin durumu anlaşılmıştır. Fıkralar 12 Eylül ile ilgili dört dönemde ele alınmıştır. İlk dönem fıkraları, 12 Eylül öncesinde askerin sürekli siyasetçileri uyarmasına dikkatleri çekmektedir. İkinci dönem fıkraları ise, 12 Eylül'den önce askerin verdiği sinyallere karşı Demirel'in neden tedbir alınmadığına yöneliktir. Üçüncü dönem ise, 12 Eylül sonrasındaki siyasilerin sürgüne uğramasını anlatmaktadır. Son dönem fıkraları ise Darbe'den sonraki dönemle ilgilidir.

Tablo1: İncelenen Fıkraların Kategorizasyonu

Dönemler	Dönem Başlığı	Fıkralar	Tepki	Mesaj
1. Dönem	12 Eylül Öncesi	“Ahtopot Kolları”	Hoşgörü	Demirel’in darbe öncesi faaliyetleri
1. Dönem	12 Eylül Öncesi	“Kuzuların Sessizliği”	Araç	Darbe öncesindeki siyasi atmosfer
2. Dönem	12 Eylül’e Giden Süreç	“Tek Suçlu”	Refleks	Darbe sonrasında Demirel’in suçlu ilan edilmesi
2. Dönem	12 Eylül’e Giden Süreç	“Kabahat Kimde”	Refleks	Darbe sonrasında Demirel’in suçlu ilan edilmesi
3. Dönem	12 Eylül Darbesi ve Siyasi Yasaklar	“Boşluğa Sürgün”	Hoşgörü	Darbe sonrasında tüm siyasi liderlerin siyaset sahnesinden çıkarılması
4. Dönem	12 Eylül Sonrası ve Referandum	“Padişahım Çok Yaşa”	Araç	Halkın seçimi ve anayasa değişikliği
4. Dönem	12 Eylül Sonrası ve Referandum	“Miras”	Araç	Demirel’den sonraki siyasi durum
4. Dönem	12 Eylül Sonrası ve Referandum	“Yanlış Hesap”	Araç	Darbenin etkileri

Demirel’in anlattığı fıkralar incelendiğinde, Demirel’in siyasette mizahı, özellikle mizah türlerinden fıkrayı kullanmasıyla ilgili mizahi zekâsının yanında genel olarak üç sebep ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki olaylara hoşgörü ile bakabilmesi, ikincisi zor durumlarda geliştirdiği doğal bir refleks, üçüncüsü ise siyasi mücadelesi için özellikle siyasi yasaklı yıllarında kullandığı bir araç olmasıdır. Esasında her fıkrada bahsedilen üç tepki de bulunmaktadır. Ancak Tablo 1’deki kategorizasyonda en yoğun olana yer verilmeye çalışılmıştır. Tablo 1’deki kategorizasyon, çalışmada yer verilen tüm fıkraları içermektedir.

Kaynakça

Kitaplar

- AHMAD, F. (2010). Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980). İstanbul: Hil Yayınları.
- ARAT, Y. (2008). Türkiye'de Liderler ve Demokrasi. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- BATUR, E. (2010). Kara Mizah Antolojisi. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- BERGSON, H. (1945). Gülme Komiğin Anlamı Üzerinde Deneme. İstanbul: Milli Eğitim Yayın Evi.
- GÜRBÜZ S., ŞAHİN F. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- MUALLİMOĞLU, N. (1997). Politikada Nükte. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- ÖNGÖREN F. (1998). Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖZDİŞ, H. (2010). Osmanlı Mizahında Batılılaşma ve Siyaset (1870-1877). İstanbul: Libra Kitapçılık.
- SANAL, T. (1998). Demirel'den Siyasi Fıkralar. Ankara: Sim Matbaacılık.
- YÜCEBAŞ, H. (1958). Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler. İstanbul: Orhan Mete ve Ortağı Kol. Şti. Matbaası.

Tezler

- BARAN, E. (2009). Süleyman Demirel Dönemi Karikatürlerde Karşılaştırmalı Siyasi Söylem Analizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- YAŞAR, Ö. (2015). Türk Siyasetinde Çizgisel Mizah ve Demokrasi. (Yayımlanmamış Doktora Çalışması). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Gazete ve Dergiler

- AKBABA. 08.09.1971.
- CEMİL Ö. (Mart 13, 2015). "Siyasetin Mizah Ustası", Süleyman Demirel Köşe Yazısı. www.sosyalgundeminiz.com.
- CUMHURİYET GAZETESİ. 18.06.2015.
- GIRGIR. 21.09.1980.
- PAPAĞAN. 09.04.1968.
- PAPAĞAN. 17.12.1968.

TRT Kurumu Ankara Oran Yerleşkesinin Kurumun Değişen Mekânsal İhtiyaçlarını Karşılama Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme

YILDIZ ÖZTÜRK ÇİÇEK

Öz

TRT 1 Mayıs 1964 yılında kurulmuş ve kuruluşunun ilk on senesinde hem teknolojik hem de fiziksel gelişimi bakımından yavaş bir büyüme göstermiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yayıncılık alanında gerçekleşen teknolojik değişim, yeni mekânsal ihtiyaçları beraberinde getirmiş ve 1970’lerin ortalarına kadar farklı lokasyonlardaki kiralık binalarda hizmet veren TRT kurumunun, tek bir merkezden yönetilme ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda bir kampüs kurma fikri gündeme gelmiş ve 1982 yılında “Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması” açılmıştır. Söz konusu mekânsal ihtiyaçlar, ilgili birimlere danışılarak belirlenmiş ve yarışma şartnamesinde açıklanmıştır. Şartnamenin yetersiz kalması ihtimali göz önünde bulundurularak, yarışmacıların soruları ve önerileriyle onların öngörülerine başvurulmuş ve bir ihtiyaç programı belirlenmiştir. 23 Haziran 1982 tarihinde sonuçlanan yarışmayı, katılan yedi projeden Y.E.G. Mimarlık Müş. Tic. Ltd. Şti. kazanmış ve proje 17 yıl süren yapım aşamasının ardından hayata geçirilmiştir. Ancak o tarihten günümüze TRT Sitesi, çağın gereklerine ve kurumun ihtiyaçlarına göre birçok kez revize edilmiştir ve revize edilmeye devam etmektedir. Bu bağlamda makalede “TRT Kurumunun Oran Sitesi Yerleşkesi”nin yarışmayla elde edilen özgün hâliinden günümüze kadar gerçekleştirilen değişim/dönüşüm projeleri incelenmiş ve gelecekte ne gibi değişimlere ihtiyaç duyulabileceği konusunda öngörüler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu yayıncılığı, TRT Oran Yerleşkesi, Kullanım sonrası değişen mekânsal ihtiyaçlar

An Assessment on the Potentials of TRT Oran Campus with Regard to Changing Spatial Needs of the Institution

YILDIZ ÖZTÜRK ÇİÇEK

Abstract

Established on May 1, 1964, TRT performed quite slow development in terms of technological and physical phases in the first decade of its beginning. Similar to the technological changes taking place in the realm of broadcasting discipline that caused new spatial needs in the world, TRT institution was needed to be operated from a headquarter while it was providing services in sporadic/temporary rented flats/buildings until mid-1970s. For that reason the idea of setting up a campus was raised and "TRT Ankara Campus Design Competition" was launched in 1982. Those spatial needs were identified by consulting relevant departments in TRT and described in the conditions of competition. In case of inadequacies in the list of specifications; comments, questions and predictions of contestants were asked and final architectural program was distributed to invited architects. The competition finished on June 23, 1982 and the winner was Y.E.G. Architectural Office among the seven contestants, and the project was completed after 17 years of construction. Since then TRT Site has been modified/renovated several times according to the changing needs of institution. There are several modifications/renovations are required due to the urgent necessities of today. In this context, this paper examines modifications/transformations starting from the competition winner architectural project of TRT Oran Campus till today and discusses the predictions about probable spatial needs of the current campus in the near future.

Keywords: Public Broadcasting, TRT Oran Campus, Post occupancy spatial needs

1. Giriş

20. yüzyılda yaşanan teknolojik değişimin hayatın her alanındaki ihtiyaçları da değiştirdiği bilinen bir gerçektir. 1920’li yıllarda ilk televizyon yayıncılığının gerçekleştirilmesinden bugüne yayıncılık alanında son derece önemli değişimler/gelişimler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler önceki teknolojilerin kullanımını geçersiz kılmakta, yeni teknolojilere uyum sağlanmasını bir zorunluluk hâline getirmektedir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) gelişim süreci, kurulduğu tarihten 1970’lerin ortalarına kadar –askerî darbelerin de yarattığı olumsuz etkilerle olsa gerek– oldukça yavaş ilerlemiştir. Ancak 1990’lı yıllarda özel kanalların da açılmasına başlamasıyla Türkiye’deki yayıncılık sektöründe de “rekabet” kaçınılmaz olmuş ve bu rekabetin içinde tek kamu kuruluşu olan TRT de küreselleşen yayıncılık dünyasında yaşanan değişiklikleri takip etmek zorunda kalmıştır. Bu doğrultuda yayın sayısı ve çeşitliliğinin artırılmasıyla personel sayısı da artan Kurum’un, dağıntık binalarda bulunması, o günün yayıncılık hızını yakalamasında yetersiz kalmış ve TRT’nin tek bir yönetim merkezinden hizmet vermesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Böylece TRT Sitesi çalışmaları başlatılmış ve Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması açılmıştır.

Bu makale kapsamında yapılan literatür çalışmasında TRT Sitesi Projesinin elde edilme süreci ve kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği değişimler konusunda yapılmış akademik bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Oysa 1964 yılından beri kesintisiz hizmet veren, bir toplumun dünya ile entegrasyonunda çok önemli roller üstlenen ve etkisi her geçen gün daha da artarak devam eden bir kurumun yayıncılık bağlamında geçirdiği evrimin irdelenmesi ve geleceğe dönük mimari ihtiyaçlarının tartışılarak sağlıklı ve etkin büyümesine yön verilmesinde akademik çalışmaların önemi tartışılmazdır. Sağlık yapıları, ulaşım yapıları, eğitim yapıları gibi özelleşmiş yapı tiplerinde ihtiyaç programının gerekli kıldığı mekân büyüklüklerinin saptanması konusunda titiz çalışmalar yürütülmüş/yürütülmektedir. Ancak TRT Sitesi gibi alanında tek ve özelleşmiş mekânsal ihtiyaçları teknolojik gelişmelerle değişen bir kurum ile ilgili çalışma yapılmamış olması dikkat çekicidir. Bu kapsamda, dönemin ihtiyaçları doğrultusunda 1980’li yılların başında “davetli bir yarışma” yoluyla elde edilen TRT Sitesi projelerinin günümüze değin ne gibi değişimler geçirdiği ve 21. yüzyıl yayıncılık ilkeleri ve ihtiyaçları doğrultusunda nasıl bir değişim ve dönüşüm olması gerektiği sorusu, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu nedenle çalışmada ilk olarak dünyada ve Türkiye’de televizyon yayıncılığının kısa bir tarihi ve kamu yayıncılığı konusu ele alınmıştır. Teknolojiyle birlikte gelişen yayıncılık anlayışının gerektirdiği yerleşke ihtiyacıyla TRT Kurumu Ankara Oran Yerleşkesi fikrinin doğması ve gelişimi ile zaman içinde değişen ihtiyaçların

mimariye yansımaları incelenmiştir. TRT Arşivi'nden elde edilen birçok belge, yazışma ve tutanak incelenmiş, söz konusu yıllarda kurum personeli olarak çalışmış kişilerle görüşmeler yapılmış, yarışma sürecinden başlanarak TRT Sitesi'nin kuruluşu ve günümüzdeki durumu ele alınmıştır. Değişen ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan mekânsal değişimler irdelenerek elde edilen veriler ışığında Kurum'un mekânsal ihtiyaçları açısından bugün ve gelecekte sağlıklı bir dönüşümün nasıl olması gerektiği konusunda öneriler getirilmiştir.

2. Televizyonun Kısa Tarihçesi ve Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı

Tarih boyunca insanlar, daima diğer kişilerle ve toplumlarla iletişim kurma çabasında olmuşlardır. Bu doğrultuda, birbirlerinden “haberdar” olma amacıyla, içinde buldukları zamana bağlı olarak farklı iletişim yöntemleri geliştirmişlerdir. Tarih öncesinde duman, Orta Çağ'da güvercin aracılığıyla iletişim kurmaya çalışılırken, zamanla değişen yaşam biçimi, genişleyen coğrafyalar, artan mesafeler, uzaklaşan ve büyüyen kentler daha büyük kitlelerin birbiriyle iletişim kurma ihtiyacını doğurmuştur. Modernleşmeyle birlikte gelişen teknoloji; mors alfabesi, telgraf, radyo ve televizyon gibi yeni iletişim yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Bu modern iletişim yöntemleri, aynı zamanda daha büyük kitlelerden haberdar olabilmek ve bu büyük kitlelere kendisinden haber verebilmek imkânı sağlamıştır (Taştan, 2014: 7).

Televizyonun teknolojik bir araç olarak icadında elektrik, telgraf, fotoğraf, sinema ve radyodaki gelişmeler etkili olmuşsa da (Williams, 2003: 13-16), insanlığın hizmetine sunulmasında mors işaretlerinin haberleşmede kullanılması birincil et-kendir. Bu sinyallerle sesin taşınabilmesi, benzer biçimde görüntünün de taşınabileceği fikrinin temelini oluşturmuştur (Televizyon Yayıncılığının Temelleri, 2006: 3).

Televizyona yönelik ilk teknik buluş, İrlandalı bir telgrafçı olan Andrew May tarafından 1873 yılında yapılmıştır. May, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrilebildiğini ve selenyum adlı maddenin elektriğe karşı dirençli olduğunu keşfetmiştir (Akalin, 2011: 11). May'in bu buluşunun ardından, 1883 yılında Alman bilim adamı Paul Nipkow, fotoğraf tarayabilen bir araç geliştirmiştir. “Döner Disk” veya “Nipkow Diski” adlarıyla bilinen bu aracın üzerinde spiral şeklinde delikler açılmıştır (Aziz, 1991: 12).

1925 yılında ise İngiliz John Logie Baird, bu döner diski kullanarak ilk deneme yayınlarına imzasını atmıştır. Baird, 25 Haziran 1925 tarihinde kendi buluşu olan televisor'un patentini almış ve ilk halk gösterisini yapmıştır. Görüntü kalitesi kötü olmasına rağmen İngiliz kanalı BBC, Baird'in buluşuyla ilgilenmiş ve bu icadı geliştirebilmesi amacıyla laboratuvarlarını kullanmasına izin vermiştir. Bunun sonucunda, dünyadaki ilk televizyon yayını 2 Kasım 1936 tarihinde Londra'da gerçekleştirilmiştir (Serim, 2007: 24).

İlk ortaya çıktığı dönemde oldukça yalın teknikler çerçevesinde yayın yapan televizyon, günün teknoloji ve imkânları paralelinde geliştirilen araçlar sayesinde daha büyük olanaklarla yayın yapabilme gücüne ulaşmıştır. Zamanla teknik donanımın da gelişmesine bağlı olarak, uzak mesafelerde alıcılar, orada bulunan uydularla görüntü alabilirken bunlar dünyanın her yerinden izlenebilir hâle gelmiştir (Öksüz, 2009: 4).

Bu teknik yönünün yanı sıra, televizyonun icadı, toplumsal ve sosyal açıdan da bütün dünyada oldukça etkili olmuştur. Televizyon, insanların dünyayı algılayış tarzında büyük değişiklikler yaratmıştır ve dünyanın öteki ucundaki olayları, haberleri görmeyi, duymayı sağlayarak duyu organlarının ulaşabildiği alanı genişletmiştir (Esslin, 2001: 15). Böylece, insanların ufkunu genişlettiği ve büyütebildiği bir iletişim aracı hâline gelmiştir (Ozangüç, 1998: 7).

İngiltere’de BBC tarafından yapılan bu ilk yayını, sırasıyla 1939 yılında ABD, 1948 yılında Fransa, 1952 yılında Almanya, 1953 yılında Cezayir ve 1960 yılında da Norveç’te gerçekleştirilen televizyon yayınları takip etmiştir. Türkiye’de ise televizyonun 1952 yılında ülkeye gelmesiyle birlikte, ilk yayın İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir (Gönenç, 2007: 97-98).

Şekil 1. 10 Temmuz 1952 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Her hafta yalnızca cuma günleri ve eğitim amaçlı yapılan bu yayınlardan, başlarda halkın çoğunluğunun haberi olmamıştır. Bu yayınlar, o dönem alıcıların pahalı olması ve aynı zamanda günün koşullarına bağlı olarak yurt dışından temin edilmelerinin zorluğu nedeniyle, İTÜ’nün içerisinde kapalı devre olarak yapılmıştır. Bir süre sonra, Üniversite’nin Gümüşsuyu’ndaki binasının konferans salonu halka açılmıştır. O dönem İstanbul’da mevcut olan televizyon alıcı sayısının on beş ile yirmi arasında olduğu (Serim, 2007: 30) düşünülürse, halkın birçoğunun yayınlardan haberdar olmayışı ve yayınların gerçekleştirilmesinde yaşanan zorluklar daha kolay anlaşılabilir. Her hafta yalnızca cuma günleri ve eğitim amaçlı yapılan bu yayınlardan, başlarda halkın çoğunluğunun haberi olmamıştır. Bu yayınlar, o dönem alıcıların pahalı olması ve aynı zamanda günün koşullarına bağlı olarak yurt dışından temin edilmelerinin zorluğu nedeniyle, İTÜ’nün içerisinde kapalı devre olarak yapılmıştır. Bir süre sonra, Üniversite’nin Gümüşsuyu’ndaki binasının konferans salonu halka açılmıştır. O dönem İstanbul’da mevcut olan televizyon alıcı sayısının on beş ile yirmi arasında olduğu (Serim, 2007: 30) düşünülürse, halkın birçoğunun yayınlardan haberdar olmayışı ve yayınların gerçekleştirilmesinde yaşanan zorluklar daha kolay anlaşılabilir.

Türkiye, televizyon konusunda yetişmiş eleman ihtiyacının karşılanmasına yönelik yapılan eğitimler, 1963 yılında Federal Almanya ile yapılan antlaşmaya kadar uzanmaktadır. Antlaşma, Türkiye’de bir televizyon eğitim merkezinin kurulmasını ve ileride başlatılacak olan televizyon yayınlarını yapacak eleman ye-

tiştirmeyi içermektedir. Bu amaçla Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) bazı personelleri Almanya’da Hamburg; İngiltere’de BBC (British Broadcasting Corporation/İngiliz Radyo Televizyon Kurumu); Fransa’da ise ORTF stüdyolarında eğitim almışlardır. Bu gelişmelerin üzerine Ankara’da da eğitim verilmiştir. Türkiye’de televizyon yayıncılığını hızlandıran gelişme, Almanya tarafından sağlanan “5 kw’lık verici” olarak kayıtlara geçmiştir. Bu aslında Avrupa’da ömrünü doldurmak üzere olan siyah-beyaz yayın teknolojisinin Türkiye’ye satılmasının bir belgesidir (Şahin, 1988: 62).

İlk zamanlardaki eğitim amaçlı yayınlardan sonra, giderek programların çeşitliliği artmıştır. Tiyatro, klasik müzik, Türk sanat ve halk müziği konserleri, sağlık, çocuk ve kültürel programlar yapılmaya başlanmıştır. 1 Mayıs 1966 tarihinde ise ilk canlı yayın gerçekleştirilmiştir. Kısıtlı imkânlarla yapılan bu programların zamanla gün içerisindeki yayın saatleri de artmış ve yayınların saat aralığı 16.00 ile 20.00 olarak değişmiştir. Yayın süresinin uzamasına bağlı olarak da televizyon satışları artış göstermiştir. 1966 yılında, evlerde ve iş yerlerindeki alıcı cihaz sayısı iki binli rakamlara ulaşmıştır. 14 yıl içerisinde alıcı cihaz sayısındaki bu hızlı artışa rağmen, televizyon yine de daha çok oteller, pastaneler, kahveler ve okullar gibi toplu mekânlarda, bir arada seyredilmektedir. Bununla beraber, izleyici sayısının iki binin çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Aziz, 1999: 19). İTÜ, TV yayın hayatına dönemin siyasi kargaşaları sebebiyle son vermek zorunda kalmıştır.

TRT tarafından yapılan ilk deneme yayını 31 Ocak 1968 tarihinde sadece Ankara’yı kapsayacak şekilde olmuştur. Türkiye’de televizyon yayıncılığı uzun dönemler kamu yayıncılığı tekelinde kalmıştır. Bu durum kimi zaman toplumsal çıkarlara hizmet etmiş, kimi zaman ise gerek bilgi paylaşımı gerekse siyasi amaçlar doğrultusunda yayıncılığın iktidarların aracı hâline gelmesine neden olmuştur. Ancak 90’lı yıllara kadar televizyon yayıncılığında tek olan TRT, bu yıllardan sonra yayına başlayan yeni kanallarla birlikte kendisini rekabet ortamında bulmuştur. Bu durum TRT’nin kendini yenilemesi ve geliştirmesi ihtiyacını doğurmuştur.

2.1. Geçmişten Günümüze İletişim Teknolojilerindeki Değişim ve Yayıncılık Mimarisine Etkileri

Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler televizyon yayıncılığı konusunda tüm paradigmaları derinden etkilemiştir/etkilemektedir. Bunlardan biri de televizyonculuk için gerekli mekân ihtiyacında yaşanan değişimlerdir. İzleyici sayısının artışı paralelinde hem yayın saatlerinde hem de yayın çeşitliğinde gerçekleşen artışlar, teknolojik değişimlerle sektörde uzmanlaşmış teknik personelin sayısındaki artış, mekânsal ihtiyaçların değişimini de beraberinde getirmiştir.

Kronolojik olarak TRT kurumunda yaşanan teknolojik değişimleri okumak Kurum’un mekânsal ihtiyaçlarında yaşanan değişimi de anlamayı kolaylaştıracaktır.

Bu bağlamda 1970’li yıllarda Musa Ögün başkanlığında TRT’de önemli ölçüde teknik değişimler yaşandığını belirtmek önemlidir. Özellikle, 1972 yılı, TRT’nin yayın biçimi ve teknolojisi bağlamında da önemli değişimlere işaret etmektedir. Bu tarihte, ilk naklen yayın gerçekleştirilmiş ve Eurovision ile Münih Olimpiyatları canlı olarak TRT’de yayımlanmıştır. Aynı tarihte, reklam yayınlarının ilk kez yayın hayatına girmesiyle birlikte, programlarının içeriği açısından birtakım yeniliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Tekinalp, 2011: 232-233; Çankaya, 1997: 54).

Diğer taraftan bu dönem, televizyonla ilgili yatırımlara da yoğun biçimde başlandığı bir dönem olmuştur. 1974-1975 yıllarında, televizyon istasyonlarının sayısı ve gücü hızla artmıştır. Mart 1974’te, Ankara televizyonunun yayınları haftada altı, mayıs ayında ise yedi geceye çıkarılmış, cumartesi ve pazar günleri de gündüz yayınları gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Aziz, 1975: 43).

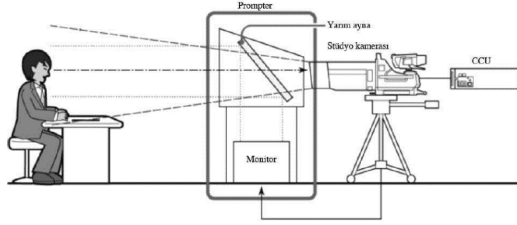
1980’li yıllarda Türkiye televizyonundaki en büyük yenilik ve gelişme, kuşkusuz renkli yayına geçiş olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye renkli yayına 1 Temmuz 1984 tarihinde tanışmıştır. Ayrıca daha fazla verici ve aktarıcının hizmete girmiş olması ülkedeki televizyon izleme oranlarını da arttırmıştır (Akalin, 2011: 18). 1986 yılında TRT 2’yi yayın hayatına sokan TRT, bu kanalla kültür, eğitim ve sanat ağırlıklı yayınlar yapmıştır (Gürsoy, 1999: 51). Bunu izleyen dönemde, 1990’lı yıllarda ise, TRT’nin kanal sayısı gün geçtikçe artmıştır. Diğer taraftan 1990’lı yıllar, sadece TRT özelinde değil, tüm Türkiye’de televizyon yayıncılığını ve yayın anlayışını radikal biçimde değiştirecek birtakım girişimlere sahne olur. Türkiye’de artık, günümüze dek sayıları hızla artacak olan özel kanallar açılmaya başlayacaktır. Daha sonra da tematik kanalların ortaya çıkışı gözlenecektir.

2000’li yıllarda televizyon kavramı, gerek teknolojik altyapısı gerekse organizasyon yapısı ve yayınladığı içerikle, gözlemlenebilen farklılıklar sergilemektedir. Yaşanan teknolojik gelişmelerle birçok televizyon kurumu karasal yayınların yanı sıra, uydu yayınlarına geçmiş, farklı kanalların bir araya toplandığı dijital platformlar kurulmuş ve belli başlı televizyon kurumları yayınlarını internet ortamına taşımaya başlamıştır. Yeni teknolojilere bağlı olarak ortaya çıkan sayısal yayın sistemleri, öde ve izle sistemi (pay-per-view), istediğini izle sistemi (video-on-demand), internet televizyonu, mobil TV gibi gelişmeler, televizyon yayıncılığında gözlemlenen yeni kavramlar hâline gelmiştir. Elektronik firmalarının ardı ardına çıkardıkları tümleşik medya olanakları sunan sabit ve taşınabilir cihazlarda yaşanan çeşitlilik, bu duruma örnek oluşturur niteliktedir (Kırbaş, 2008: 131) Örneğin haber programlarında spiker, program süresince yönetmenle iletişim hâlinindedir. Televizyonun Türkiye’ye ilk geldiği yıllarda, yapılan dekorlarda, spikerin yönetmenle iletişimini sağlamak için masada mutlaka bir telefon bulunurdu ve acil durumlarda bu telefonla iletişime geçilirdi. Gelişen teknolojiyle birlikte stüdyodaki telefonlar, yerini spikerin taktığı küçük kulaklıklara bırakmıştır. 80’li yıllarda haber spikerleri,

haberleri ellerindeki kâğıttan okurken; günümüzde prompter adı verilen cihazlar sayesinde izleyiciyle göz teması kuruluyormuş gibi kameraya bakarak haber sunmaktadırlar (Şekil 2-Şekil 3).

Şekil 2. TRT ilk haber stüdyosu fotoğrafı. (Kaynak: TRT Arşivi)

Şekil 3. Prompter ve Spiker ilişkisi (Kaynak: Taştan, 2014)

Yeni teknolojinin bir ürünü olan “sonsuz stüdyolar”, özellikle haber veya hava durumu çekimlerinde tercih edilmektedir. Günümüzde bu yansıma türüne “greenbox uygulaması” adı verilmektedir. Oluşturulan fon üzerinde çekim yapılmakta ve bilgisayar ortamında arka fon rengi silinerek yerine istenilen görüntü oturtulmaktadır (Şekil 4). Bu yeni teknik çekim için özel bir çekim alanı oluşturulması gerekmektedir.

Yayının yapılabilmesi sadece çekim platformu ve kamerayla olmamaktadır. Arka planda gerekli olan teknik altyapı için öncelikle verici sistemleri gereklidir. Geçmişte geniş çaplı çanaklar kullanılmaktayken günümüzde Türksat üzerinden uydu aracılığıyla yayın yapılmaktadır. Stüdyolarda çekim yapılırken kameraman; kompozisyon ve netlikten sorumludur. Yayın, Kamera Kontrol Üniteleri ve Reji Odalarında (Işık Reji, Ses Reji ve Resim Reji ile Kurgu Odaları) gerekli olan teknik işlemler yapıldıktan sonra izleyiciye sunulmaktadır. (TRT Çalışanı, Başmühendis Kıymet Erdal, 2016)

Şekil 4. Greenbox Hava Durumu Çekimi (Kaynak: Taştan, 2014)

Ayrıca; Stüdyo Destek Alanları da (Bekleme Salonu, Ofis, Depo, Makyaj-Soyunma vb.) yayın için gerekli olan mekânlardandır. Bu mekânların tamamının biçimlenişi teknolojinin gelişimiyle doğru orantılı olarak değişmek zorundadır. Örneğin; geçmişte kullanılan reji masaları daha hantal ve büyükken, günümüzde az yer kaplayan daha çok işlevli ürünler kullanılmaktadır. Yayıncılık teknolojisi geliştikçe ve yayın çeşitliliği arttıkça daha çok teknik elemana ihtiyaç duyulduğundan ofis ihtiyacının da arttığı gözlemlenmektedir. (TRT Çalışanı, Başmühendis Kıymet Erdal, 2016)

Yayıncılık teknolojisinde önemli bir yere sahip olan VTR (Video Tape Recorder) cihazları, video kasetlerin oynatılması ve kaydedilmesini sağlar. Bu cihazla operatör, programı birden çok kamera ve resim seçme yöntemiyle kesintiye uğratmadan baştan sona kaydeder ya da sonradan kurguyla birleştirilmesi için çekimlerin kaydını yapar. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kasesiz yayıncılık dönemi başlamış, artık kaset oynatıcılar da yerini kart okuyuculara bırakmaya başlamıştır (Korkut, 2013). Kasesiz yayıncılığa geçilmesiyle depolama ihtiyacı da azalmıştır.

Sonuç olarak yaşanan tüm bu teknolojik değişimler yayıncılıkta kullanılan mekân ihtiyaçlarının da değişimini beraberinde getirmiştir. İzleyici sayısındaki artış kanal sayısının artmasına sebep olmuş ve her geçen gün yayıncılık sektöründeki çalışan sayısı artmıştır. Teknolojik gelişmelerin uygulamaya geçirilebilmesi ise bu tekniklerin kullanılabilmesine olanak sağlayabilecek mekânlarla mümkün olabilmektedir. Yayıncılık mimarisi de teknolojiyle doğru orantılı olarak değişim geçirmek zorunda kalmıştır.

3. Kamu Yayıncılığı Kavramı Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Yayıncılığının Kökeni

Kamu hizmeti veren televizyon kurumları, devletlerin ideolojilerini yayma aracı olarak kabul edilir. Bu durum, dünya genelinde yükselmekte olan liberalizmle bir-

likte, daha fazla eleştirilir hâle /gelmiştir. Kuralların gitgide esnediği bu dönemde, kamu hizmeti yayıncılığı, bilhassa kültürel bakımdan temel hak ve özgürlüklerden biri olan iletişim özgürlüğünün korunmasına dönük bir koruyucu görevi görmektedir. Hâl böyleyken, günümüzde Avrupa ülkelerinde kamu hizmeti veren televizyon kanalları, kısmen ya da tamamen özelleştirme riskiyle karşı karşıyadır. Granham ticari amaçla yayın yapmakta olan kanalların karşısında kamu hizmeti veren kurumların da yaşayabilmesini zorunluluk olarak görmekte ve bu kurumların örgütlenmesini devletten bağımsız şekilde gerçekleştirmesi gerekliliğini savunmaktadır (Yengin, 1994: 46). Televizyon yayıncılığı sektöründe gözlemlenen değişim ve gelişimlere bakıldığında, bu hizmetin, özel sektör tarafından halka ulaştırılması gerektiği düşünülmekte ve devletle bu denli bağının olması eleştirilmektedir. Bu eleştirilere göre, kamu hizmeti veren yayıncılar, daha çok kültürel bağlamda eğitim ve bilgilendirme işlevlerinin üzerinde durmalıdır (Yengin, 1994: 46).

İngiltere’de kamu yayıncılığı, 1922 yılında, 6 radyo yapımcısından oluşan bir ekibin limited şirket olarak kurduğu BBC (British Broadcasting Company) ile başlamıştır. Bugün dünyanın en büyük yayın kuruluşu konumundadır. Dönemin Posta Müdürü’nün (Postmaster General), frekans sayısının yetersizliği sebebiyle, müracaat eden 100’den fazla yapımcıyı BBC adı altında birleşmeye ikna etmesiyle başlayan bu sürecin sonunda John Reith şirketin genel müdürü olmuştur. Takip eden süreçte, 1924 yılında Posta İdaresi, BBC’yi denetlemek için bir komite kurmuş (Crawford Komitesi) ve bu komite 2 yıl sonra aldığı yayın tekeli kararı neticesinde British Broadcasting Company ismindeki BBC’yi lağvederek, British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kurumu) adıyla yeniden kurmuştur (Gürsoy, 1999: 70). BBC’nin düzenli olarak televizyon yayınlarına geçmesi 2 Kasım 1936 tarihinde gerçekleşmiştir (Yengin, 1994: 50). Birinci Dünya Savaşı sonrasında yayın tekelinin devlet elinde merkezîleştirilmesi gereksinimi bu karara temel dayanak olurken, ticari rekabet ve bunun doğurduğu sosyal sonuçlar ikinci planda kalmıştır. Bu dönemde İngiliz hükümeti, kâr amacı güden Amerikan yayıncılığındaki binlerce şirketin varlığından endişe duymuş ve daha farklı bir idare mekanizması gerektiğini öne sürmüştür. Bununla birlikte, bu kurumun devletle doğrudan organik bağı olmaması gerektiğini savunmuş ve 1927 yılında bir tekel olarak kamu hizmeti veren BBC’nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1936 yılında kurulan BBC 1 kanalı, daha genele hitap eden bir yayın anlayışı izlerken, 1964 yılında kurulan BBC 2 kanalı daha elit kitleleri hedef alarak kültür sanat ağırlıklı bir yayıncılığı benimsemiştir (İnceoğlu, 1997: 219). 1967 yılı itibarıyla düzenli renkli yayın yapmaya, 1978’de ise Parlamento’dan radyo yayınları düzenlemeye başlamıştır. 1985 yılında Lordlar Kamarası’ndan deneme yayınlarına başlarken, 1991 itibarıyla da World Service Televizyon Haber Hizmeti yayınına başlamıştır. 1993 yılı itibarıyla “Prodüktörün Seçimi” yöntemi uygulanmaya başlamış, aynı yılda Radyo 5 ismiyle canlı yayın

yapan bir radyo hizmete girmiş, 1994 yılında ise BBC Worldwide iş başı yapmıştır. 1997 yılında çevrimiçi servis hizmete başlamış ve geniş ekran (widescreen) deneme yayını başlamıştır (Karakuş, 2006: 70). 1982’de Channel 4, 1983’te Breakfast Time TV isimli kanallar hizmete başlamıştır. İngiltere’de televizyon yayıncılığı, ulusal bütünlüğü korumaya dönük olarak çizgileri yasalar tarafından çizildiğinden, ticari girişimler dahi kamu hizmeti veren ticari girişimler olarak kabul edilmektedir. Tüm kanallar; haberler, günlük gelişmeler ve olaylar karşısında bir denge gözeterek ve taraf olmaktan kaçınarak BBC’ye yakın bir çizgide yer almaktadır (Tekinalp, 2003: 151).

BBC, İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte, 1946 yılına değin televizyon yayınlarına ara vermek durumunda kalmıştır. BBC, kamu yararı gözeterek bir kurum olarak planlandığından, Parlamento’nun denetimi altında olmakla birlikte, hükümetlerin direkt müdahale etmesini engellemek amacıyla, başka bir kamu yararı gözetilen kurul tarafından yönetilmektedir (Sarmaşık, 1993: 37).

1926 yılında gerçekleşen “Genel Grev”, BBC’nin tarafsızlık açısından karşılaştığı ilk ciddi sınav olmuştur. Olay sırasında ülke siyaseten ciddi bir bölünmeyle karşı karşıya gelmiştir. Baldwin Kabinesi, Churchill’in de baskıları sonucunda, tıpkı yazılı basın gibi BBC’yi de kontrol altına almaya çalışmıştır. BBC, bu sınavı ciddi bir direnç göstererek başarıyla geçmiş ve devam eden yayıncılık hayatı boyunca mihenk taşı kabul edilmiştir. Benzer baskılarla karşılaştığı her durumda bu ruha sığınarak mücadele etmiştir (Tekinalp, 2003: 147).

Kamu hizmeti yayıncılığının en belirgin biçimde hayata geçirildiği örneklerden biri İngiliz yayın kurumu BBC’dir. Radyo yayını yapan altı istasyonun posta bakanlığından ruhsat almak için birleşerek oluşturdukları BBC, özel bir şirket olarak kurulur. Yayın tekeli, 1927’de, bir anonim şirket olarak BBC’ye 10 yıl süreyle verilir (Akarcılı, 1997: 56-57). Uzun yıllar bu tekel durumunu koruyan BBC ile siyasal iktidar arasındaki ilişkide bağımsızlık esastır.

BBC’nin kuruluşunda, devletin, yayın alanının dışında kalması gerektiği, yayın kuruluşunun gelirlerinin alıcılardan toplanacak ruhsat ücretleriyle sağlanacağı, devletin de yalnızca bu ücretlerin miktarını belirleyip toplanmasını sağlamakla görevli olduğu belirtilir. Bu yolla, yayın organlarının alıcıları olan dinleyici ve seyirciler, abonmanlık yoluyla, bu kuruluşların da sahibi olmaktadır (Mutlu, 1999: 24). Bu noktada, kamu yayın kurumu, devletin ya da siyasal iktidarın değil, kamunun, halkın malı olmaktadır. Kaya’ya göre, BBC’ye, daha özel bir kuruluşken yüklenen görevleri, radyo ve televizyon alanında Kamu Hizmeti Yayıncılığının kavramsal çerçevesini çizer:

- Kamu hizmeti yayıncılığı anlayışıyla yapılacak radyo-televizyon yayıncılığında yayıncı kuruluş, haber verme, dinleyicilerini/izleyicilerini eğitme ve eğlendirme temel işlevlerini bir arada yerine getirmekle yükümlüdür. Bunun uygulamada an-

lamı, radyo ve televizyonlarda yer alacak program türlerinin bu işlevleri yerine getirecek biçimde dengeli oluşturulmasıdır.

- Siyasal nitelikli haber ve programlar yansız ve farklı düşünce akımları ile siyasal formasyonların dengeli bir biçimde temsili esasıyla oluşturulmalıdır.

- Yayıncılık bir kamusal kurum tarafından yapıldığında, kuruluşun gelir kaynakları siyasal iktidar ve özel ekonomik çıkarlardan bağımsızlaştırılmalıdır.

- Yayın hizmeti, herkese eşit ve tek bir kullanım harcı karşılığında sunulmalıdır.

- Yayın alanı ülke coğrafyasının mümkün olan en geniş kısmını kapsama alanına alacak biçimde belirlenmelidir (Kaya, 2009: 95).

Kamu hizmeti yayıncılığının aslen Avrupa kökenli bir kavram ve pratik olduğunu belirten Mutlu, kamu yayıncılığının, belli bir memleket tahayyülünün pratiğe dönüşmüş hâlinin, radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki –sanki– doğal bir uzantısı olduğunu yazar (Mutlu, 2001: 25). Kamu hizmeti yayıncılığı modeli II. Dünya Savaşı sonrasında tüm kıta Avrupa’sında taraftar bulmuştur (Akgüner, 1996: 999).

Fransa’da hem radyo hem de televizyon yayıncılığı, tıpkı Amerika, İngiltere ve Almanya’da olduğu gibi ilk deneme yayınları 1930’lu yıllarda başlamıştır (Yengin, 1994: 63). Döneme ilişkin yazılı literatür incelendiğinde, Fransa’da radyo yayıncılığının hem devlet (kamu) hem de özel sektör üzerinden yürütüldüğü görülmektedir.

İngiltere’den farklı olarak, Fransa’da televizyon yayıncılığı İkinci Dünya Savaşı öncesinde deneme yayınından öteye geçememiş ve savaş esnasında da deneme yayınları askıya alındığından, savaş sonrasına kadar bu dalda yayın yapılamamıştır. Ayrıca, savaş esnasında da radyolar devletin eline geçmiştir (Ünlüer, 2005: 63). Deneme yayınlarının bitip, düzenli bir televizyon yayınına geçiş, ancak 1949 yılında TF 1 (Television Francaise) kanalının yayına başlamasıyla mümkün olabilmektedir (Topuz, vd., 1990: 19). Posta Bakanlığı, kamu tekeli oluşturmak amacıyla örgütlenmiş ve denetimi bu doğrultuda üstlenmiştir. 1959 yılına kadar da Posta Bakanlığı kontrolü altında kalmıştır. Bu yılda yapılan bir kanun değişikliğiyle birlikte, Tanıtma Bakanlığı kontrolü devralmış ve 1964’e kadar da bu şekilde devam etmiştir. Hemen ardından özerk bir kurum olan Fransız Radyo Televizyon Kuruluşu (Office De La Radiodiffusion Television Francaise/ORTF) kontrolör görevi görmeye başlamıştır (Öksüz, 2003: 26). Basın özgürlüğü, “fazlaca merkezi” olduğu gerekçesiyle ilk günden itibaren sürekli siyaseten bir tartışma konusu olmuştur. Sonunda 1975 yılında tüm gücü merkezde toplayan bu yapı, yapılan bir kanun değişikliğiyle birlikte son bularak, 7 yayın kuruluşu birbirinden bağımsız hâle getirilmiştir (Öksüz, 2003: 27). Her bir kuruluş farklı görevler üstlenmiştir. Örneğin; “INA”, araştırma ve nitelikli çalışan yetiştirmeden sorumlu tutulmuşken, TDF sinyal dağıtıcı istasyonlar ve gerekli altyapı bileşenleri gibi konularla ilgilenmektedir.

TF 1, Antenne 2 ve FR 3 gibi kanallar ise çoğulculuğu sağlamak amacıyla rekabet hâlinde kalarak program üretmek ve bunları yayımlamak amacıyla şirketler kurulmuştur. Bu televizyon kanallarına ek olarak, bir de Radio France isimli bir radyo kanalı kurulmuştur. Her 4 kuruluşun da, sermayeleri bizzat devlet tarafından fonlanmıştır. SFP isimli şirketin çoğunluk hissesi devlete ait olmakla birlikte, anonim şirket statüsünde bir karma kuruluştur (Yengin, 1994: 63).

1982 yılında yapılan bir yasa değişikliğiyle birlikte kamudaki yayın tekeli tamamen kaldırılarak, özel sermayenin sektöre giriş yapmasına izin verilmiştir (Öksüz, 2003: 27). 1986 yılında “Radyo ve Televizyon Yasası” bir değişikliğe daha uğramış ve “Yüksek Otorite”, yerini “Ulusal İletişim ve Özgürlük Komisyonu”na (Commission Nationale de la Communication et des Libertés-CNCL) bırakmıştır. Bu komisyon, yazılı, görsel ve işitsel her tür yayın faaliyetini denetleyen tek kurum olmuştur (Yengin, 1994: 64). Özel girişime müsaade edilmesiyle başlayan süreç, 1997 yılına varıldığında 101 adet kanal sayısına ulaşılmasını sağlamıştır (Çaplı, 2004: 153). Fakat Fransa ile birlikte başka birçok ülkede de gözlenen, basın yayın kuruluşlarının, az sayıdaki güçlü şirket tarafından toplanması sonucu oluşan tekelleşme bir endişe kaynağıdır ve çözümü üzerine hâlen düşünülen konulardan biridir. Diğer yandan, siyasi partiler, işçi sendikaları, çevre duyarlılığı yüksek gruplar gibi sivil toplum kuruluşlarının kâr amacı gütmeyen birtakım yerel yayınlar, hâlen yayın hayatlarına devam etmektedir (Ünlüer, 2005: 64).

Hollanda Kamu Yayın Kurumu NOS (Nederlandse Omroep Stichting) varlığını, 1987 yılındaki Yayın Yasası’na dayandırmaktadır. Daha önce yine NOS adı altında ve beş dinî grubun yayınlarını şemsiyesi altında toplayan, 1967 yılında merkezi yapı olarak kurulan, Kamu Yayın Kurumunun devamıdır. Hâlen A tipi yayın lisansına sahip, sekiz kamusal örgütün oluşturduğu yapıda, bu örgütler; kültür, enformasyon, eğitim ve eğlence türlerinde radyo ve televizyon için programlar üretir ve bu programlar NOS tarafından yayımlanır. Her örgütün resmî üye (abone) sayısına göre farklı statüleri vardır. Statüler üç farklı grupta incelenebilir. A: 450.000’den fazla abone, B: 300.000-450.000 abone, C: 150.000-300.000 abone.

Hollanda yayın örgütleri ve kamu yayın kurumu kâr amacı gütmeyen bir şekilde çalışmak zorundadır. Reklam, ayrı bir kamusal kuruluş olan STER’in (Stichting Ether Reclame) sorumluluğu altındadır. Televizyonda toplam yayın süresinin %6’sı, radyoda ise toplam yayın süresinin %2’si reklama tahsis edilmiştir. Kamu yayın sisteminin gelirlerinin yaklaşık olarak %65’ini hanelerden toplanan ruhsat ücretleri (abonelik gelirlerinin dışındaki abonelik gelirleri doğrudan yayın örgütleri tarafından toplanır), geri kalan %35’ini de reklam gelirleri oluşturmaktadır. Ayrıca yayın örgütleri küçük bir miktar da olsa abonelerine yolladıkları program tanıtım dergileri aracılığıyla elde ettikleri bir abonman gelirene de sahiptir. Ruhsat ücretleri Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT) tarafından toplanmak-

tadır. Vericiler, PTT'nin iştiraki olan NOZEMA adlı bir şirket tarafından işletilmektedir. Bu şirkette NOS'un hisse payı %40'tır (Yazıcı, 1999: 103-104).

Hollanda'daki kamusal yayın düzeni tamamen kendine özgü bir sistemdir. Dünyada bir benzeri yoktur. Hollanda Kamu Televizyon Kurumu özgün bir yapıya sahiptir. Her örgüt, temsil ettiği toplum kesiminin gereksinmelerini yansıtan bir yayın prototipinde ve program türlerinde üretim yapar. İlginç olan sonuç ise Hollandalıların baskın bir oranla Hollanda televizyonlarını seyretmesidir. Her ulus, yayın izlerken kendi dilinde eğlendirilmekten ve bilgilendirilmekten hoşlanır. Üstelik bu kural, Hollanda gibi çok sayıda uluslararası yayına açık bir ülkede, çok sayıda dilin konuşulduğu ve yabancı dillerde yayın izlemenin (coğrafi nedenlerle) çok kolay olduğu bir ülkede, perçinlenmektedir (Yazıcı, 1999: 105).

İsveç Televizyon Kurumu SVT, devlet ile yapılan bir anlaşma ve Radyo Yasası'na göre yönetilerek hizmet veren ulusal bir televizyon kuruluşudur. SVT, 1956 yılında kurulmuştur. SVT program yapım ve yayın ilkeleri, Radyo Yasası hükümlerine paralel olarak, devletle imzalanan bir anlaşmayla belirlenen ilkelere uygun olmak zorundadır. Anlaşma, SVT'nin; politik ya da başka biçimde oluşan, tüm baskı gruplarına karşı bağımsızlığını garanti etmektedir. Anlaşmadaki en önemli noktalardan birisi, "her türlü otoritenin, ticari kuruluşun, örgütün, kamuyu etkileyebilecek politikalara baskı oluşturmasını engellemek, bu ve diğer kuruluşların faaliyetlerini izlemek..." şeklindedir. Yani kamuoyunun özgürce oluşabilmesini sağlamak, bir anlamda yasa ve anlaşma ile SVT'ye görev olarak verilmiştir. SVT, ülkedeki hane sayısına bağlı olarak belirlenen ve her yıl Parlamento tarafından kararlaştırılan ruhsat ücretlerine dayalı bir gelir kaynağına sahiptir. Ruhsat ücretleri RIKAB adlı bir kuruluş tarafından toplanarak, Yayın Fonu'na aktarılır. Bu fonda toplanan paranın %60'ı SVT'ye, ruhsat ücreti olarak tahsis edilir (Yazıcı, 1999: 107).

Uluslararası ve İsveç'e yönelik olarak da yayın yapan birçok yabancı kökenli uydu kanalıyla ülke içinde yayın yapan birçok ticari, ulusal ve bölgesel kanalın oluşturduğu acımasız rekabete sahne olan pazarda SVT, tüm olumsuz koşullara rağmen hâlen pazarın çoğuna hâkim olan yayın kurumu özelliğini sürdürmektedir. SVT'nin, İsveç'teki ortalama izleme zamanının %50'sinden fazlasına sahip olduğu söylenebilir. Bu durumu devam ettirebilmenin temel nedeni, SVT'nin çeşitli türlerde çok kaliteli programlar yapabilmesidir (Yazıcı, 1999: 118).

Diğer Avrupa ülkeleriyle eş zamanlı sayılabilecek bir tarihte, 6 Ekim 1924'te özel bir şirketin devletten yayın imtiyazı almasıyla İtalya'da radyo yayıncılığı başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Radio Audizioni Italia (RAI) adını alarak yeni bir yapılanmaya dönüştürülen radyo yayıncılığı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi kamusal bir tekel olarak devlet elinde gelişimini sürdürmüştür. Kuruluş, 1954 yılında televizyon yayıncılığını da kapsayarak Radiotelevisione Italiana adını almıştır. Günümüzde RAI üç televizyon, beş radyo kanalıyla kamusal yayıncılığı

sürdürmektedir. Bu kanallardan ayrı olarak 1997 yılında uydu üzerinden yayına sokulan beş tematik televizyon kanalıyla kültür-sanat, gençlik, eğitim-kültür, yaygın eğitim ve haber içerikli yayıncılık yapılmaktadır (Çaplı, 2004: 162-163).

RAI'nin sahip olduğu yayın tekelini İtalya'da Berlusconi'nin inşa ettiği bir sitede "Tele Biella" adlı kablolu televizyon ağının kurulmasıyla 1973 yılında ilk rakibiyle tanışmıştır. İtalya'nın birçok yöresinde Tele Biella örneği izlenerek özel kablolu televizyon istasyonlarının kurulması, sorunun Anayasa Mahkemesine taşınmasına yol açmıştır. İtalyan Anayasa Mahkemesi 16 Temmuz 1974 tarihinde verdiği kararla RAI'nin yayın tekelinin ülke geneli için geçerli olduğuna; yerel/bölgesel kablo televizyon istasyonlarının kurulmalarının tekelin bozulması anlamına gelmeyeceğine hükmetmiştir. Böylece İtalya'da kamu yayın tekelinin sona erdirilmesinin yasal yolu açılmıştır (Ünlüer, 2005: 71).

Yine bu döneme ilişkin olarak ticari girişimlerden farklı biçimde gelişen özel radyolardan da söz edilmelidir. Anayasa Mahkemesinin 1974 yılında yerel yayıncılığa yeşil ışık yakan kararından sonra kadın dernekleri, işçiler, işsizler, eşcinseller gibi toplumun çeşitli kesimlerinin seslerini duyurmayı hedefleyen yerel radyo yayınları başlamıştır (Topuz, Öngören, Aziz, & Önen, 1990: 66). Özgür radyolar olarak tanımlanan bu radyoların sayıları zamanla bin beş yüzü aşmış, ancak ticari girişimlerin baskın yayılımı karşısında alanı ticari girişime kaptırmış ve giderek azalmışlardır. Günümüzde iki yüz kadar radyo, kurdukları "Demokratik Yayın ve Haber Derneği" çatısı altında alternatif yayın mücadelesini sürdürmektedir (Soydan, 2005: 5).

İtalya ayrıca, Avrupa Uzay Ajansı'nın L-SAT Projesinde de yer almıştır. RAI, Olympus Uydusu'nun bir kanalını kullanmak üzere görevlendirilmiştir. 1990'da "Raisat" olarak çalışmaya başlamıştır. Günde on beş saat üç dilde haber, müzik, spor ve eğitici programlar yayınlar. RAI'nin teletekst servisi olan Televideo, 1985'te hizmete girmiştir. On üç milyon izleyici potansiyeliyle 1990'da 4,5 milyon TV seti şifre çözücülerle donatılmıştır.

Almanya'da kamusal televizyon yayıncılığının ilk adımı 1935 yılında Weimar Cumhuriyeti döneminde Paul Nipkow İstasyonu'ndan atılmıştır. Halkın pek ilgisini çekmeyen bu yayınlar, 1936 Berlin Olimpiyatları'nda büyük ilgi görmesine karşın araya giren İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kesilmiştir (Gül, 2001: 28). Almanya'da ilk düzenli televizyon yayınları, müttefik devletlerin desteğiyle 25 Aralık 1952'de NWDR (Nordwestdeutscher Rundfunk) tarafından başlatılmıştır. Almanlar televizyon yayınlarının yabancıların desteğiyle başlatılmasının Alman kültürü için tehlikeli olabileceğini işin başında hissetmişler ve bu konuda yerel girişimleri desteklemişlerdir.

Federal Hükümetler, hep devlet tekelindeki ulusal yayınlardan yana olmuşlar ve ikinci televizyon kanalının da Federal Hükümete bağlı olmasını istemişlerdir.

Eyaletler bunun üzerine Anayasa Mahkemesine başvurmuş ve sonuçta televizyon yayınlarının eyaletlerin yetkisinde olduğu kararına varılmıştır. Federal Alman Anayasası bireysel iletişim özgürlüğünün altını çok açık bir biçimde çizdiğinden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra radyo yayınları yapma yetkisi Federal Hükümete değil, eyaletlere verilmiştir (Tekinalp, 2003: 171).

Almanya'da radyo ve televizyon yayınları devletin elinde değildir. Radyo ve televizyonların düzen ve özgürlüğü yasalar tarafından saptanmış ve güvence altına alınmıştır. Teknik alandaki, başka bir deyişle posta ve telekomünikasyon alanındaki yasama yetkisi Federal Devlete aittir. Buna karşılık radyo ve televizyonların kurulması eyaletlerin kontrolündedir. Görsel basın, kamu hukukuna bağlı (kamusal) ve özel radyo ve televizyonlardan oluşur. Federal Anayasa Mahkemesinin 1986 yılında verdiği karara göre, kamusal radyo ve televizyonlara, "halkın temel bilgi ve haber gereksiniminin karşılanması" görevi verilmiştir. 1984'ten beri yayın yapan özel radyo ve televizyonlar ise "temel yayınları tamamlamakla" görevlendirilmişlerdir (İnceoğlu, 1997: 243).

Yayın kurumları düzenlenirken BBC örnek alınarak ruhsat ücretlerine dayalı bir yayın sistemi kurulmaya çalışılmıştır. Başlangıçta bağımsız radyo yayınları yapan eyaletler 1950'de örgütlenerek Alman Kamu Yayıncılık İstasyonları Birliği'ni (Arbeitsgemeinschaft der Öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland= ARD) kurmuşlardır.

Her ne kadar televizyon İngiltere'de doğmuş olsa da, özel (ticari) televizyonun en önemli örneği ABD'de uygulanmış, kamu yayıncılığına yönelik de önemli örnekler ortaya çıkmıştır. ABD'de ilk televizyon yayınları, Avrupa ülkelerine göre on yıl önce İkinci Dünya Savaşı sıralarında başlamış, renkli televizyon yayınları da ilk kez 1958 yılında Amerika'da başlatılmıştır. Televizyon yayın istasyonları açısından ABD, diğer ülkelere kıyasla dünyada başı çekmektedir. Gerçek anlamda bir televizyon ülkesi olan ABD'de televizyon yayıncılık sistemi, liberal pazar ekonomisinin kurallarıyla işleyen reklama bağlı ticari bir işletmedir. Bu kadar yaygın televizyon ağını besleme zorunluluğu televizyon programları üretiminde ABD'yi önemli bir güç hâline getirmiştir. Kendine özgü pazarlama yöntemleri geliştiren ABD, ilk gösterim ve ikinci pazar uygulamalarıyla finansmanı sağlanan dizilerini ucuz fiyatlarla tüm dünya televizyonlarına ulaştırmıştır (Yengin, 1994: 58).

ABD'de üç büyük televizyon yayın şebekesi American Broadcasting Company (ABC), National Broadcasting Company (NBC) ve Columbia Broadcasting System (CBS) bulunmaktadır. Bu en büyük üç yayın ağı, üye istasyonlar aracılığıyla ABD yayın alanının tümünü kapsamaktadır (Yengin, 1994: 60). Radyo ve televizyon yayıncılığının gelişmesine öncülük eden ABD, gelişmiş bir radyo-televizyon altyapısına sahiptir (İnceoğlu, 1997: 49).

Tüm geliri reklam olan ticari televizyonlar, izleyici oranlarının ve eğilimlerinin saptanması, farklı yayın saatlerindeki izleyici oranının ve tipinin belirlenmesi için sürekli araştırmalar yapmakta ve yeni sistemler geliştirmektedir. Bu araştırmaların verilerine göre yayının akışı, programların içeriği ve tipi belirlenmektedir (Yengin, 1994: 61).

ABD’de her evde televizyon alıcısı bulunmaktadır, ABD’deki evlerin %59’u birden fazla, %20’si üç veya üçten fazla televizyona sahip bulunmaktadır (Yengin, 1994: 58). 1934 tarihli İletişim Kanunu’na (Communications Act) göre, kamu hizmeti kabul edilen bir radyo ve televizyon yayını yapmak isteyen özel kişi ve kuruluşlar, yayın hakkını elde etmek için lisans almak zorundadır. Bu lisansı vermek için FCC görevlendirilmiştir. Lisans almak için başvuran kişi veya kuruluşlar, başvurularında yayın istasyonunun amacı, yayın politikası ve programlarla ilgili ayrıntılı bilgi vermek zorundadır. FCC’nin lisans verirken göz önünde tutacağı kriter, kanununun 307. maddesinde belirtildiği üzere “Kamu Yararı”dır.

İstasyonlar çeşitli toplulukların üyeleri, lise ve üniversiteler, yerel yönetimler, devlet otoriteleri, eğitim birimleri tarafından oluşturulan 174 dernek tarafından işletilmektedir (Yengin, 1994: 61). Bu gelişmeyle yayıncılıkta uzmanlaşma da gelişmiştir. Kamusal televizyon yayıncılığı, belirli izleyici gruplarının ilgi alanlarına yönelik programlar yaptığından geniş kitlelerin zevk ve kültürünü pek dikkate almaz. Çünkü kâr amacı gütmeyen bir örgüttür. PBS, devlete bağlı olmadığı hâlde gelirinin %20’sini devletten sağlar. Ne program üretir ne de yayınlar üzerinde tekel kurar. PBS’nin dağıttığı programlar, Amerika’daki bağımsız yapımcılar ya da BBC gibi etkin yabancı yayın kuruluşlarından alınır. Ancak dağıtılan programların yaklaşık %90’ı yerli üretimdir. PBS, bu programları kendisine bağlı, çoğunluğu çeşitli kurumların elindeki 300’ün üzerindeki üye istasyona uydu aracılığıyla dağıtır. Ancak, bu yayınları kullanmak isteğe bırakılmıştır; istemeyenler kullanmaz.

ABD’de siyasi yapıya dengeli bir yaklaşım uygulanmakta, iktidara olduğu kadar muhalefete de ekranlarda yer verilmektedir. 1934 yılında çıkarılan iletişim yasasında, yayıncılık kamu yararına bir faaliyet olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu kanun neyin kamu yararına, neyin zararına olduğuna karar verme ya da kanun düzenini bozan nitelikte yayın yapan yayıncıların nasıl etkisiz hâle getirileceği hükümlerini taşıyordu. Yine bu noktada, devlet yeni bir düzenlemeye yönelerek, “eşit süre” ve “doğruluk doktrini” esaslarını getirdi. Eşit süre esasına göre, hem iktidar hem de muhalefet partileri televizyon ve radyolarda ücretsiz ve eşit sürelerde propaganda yapabiliyor (İnceoğlu, 1997: 55).

TRT, Türkiye’de radyo-televizyon yayınlarını devlet adına gerçekleştirmek üzere kurulmuş ve alanında tekel olma konumunu, 1990’larda ilk özel televizyon kanalı ve ilk özel radyo istasyonu yayına başlayana dek korumuştur. Eğitim ve kültüre yardımcı olmak gibi görevlerle beraber radyo ve televizyonculukla ilgili

yapılacak hizmetler de TRT'nin görevleri kapsamındadır. Eğitici, doğru, dürüst, kaliteli yayınlar yapmak, Türkiye'yi doğru bir biçimde tanıtmak, ülke içinde yeni radyo ve televizyon tesisleri kurarak bunları işletmek ve bunların geliştirilmesi için gerekenleri yapmak, radyo ve televizyon arasında koordinasyon sağlamak, yayınlar arası çeşitliliği korumak, uluslararası yayıncı kuruluşlarla ilişkiler geliştirmek ve gerektiğinde ortaklıklar kurmak, yayıncılığın kalitesini yükseltmek amacıyla sürekli olarak araştırma yapmak da TRT'nin misyonları arasındadır (Çankaya, 2003: 323; Esen, 1984: 4; Tekinalp, 2003: 134; TRT, 2010: 15; Devran, 2015).

TRT ilk kurulduğu yıllarda; TARKO Binası: Genel Müdürlük, Mithatpaşa No: 37 Kızılay; Teknik Genel Müdürlüğü, Sakarya Caddesi, Kızılay; Teknik Birimler-Stüdyolar-Yapı İşleri, Atatürk Bulvarı 181-201-205 numaralı 3 farklı binada; Muhasebe-Personel-Sefaretler Stüdyosu, Kavaklıdere Şimşek Sokak; Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Bahçelievler Son Durak; Arı ve Orkut Stüdyoları gibi dağınık ve kiralık binalarda hizmet vermektedir (TRT çalışanı, İnşaat Mühendisi Sedat Koza, 2016). Birbirlerine çok da yakın olmayan binalarda hizmet vermenin getirmiş olduğu sorunları çözmek ve tek bir merkezde toplanarak daha iyi hizmet vermek ve dönemin yayıncılık hızına yetişebilmek amacıyla TRT Sitesi kurulmasıyla ilgili çalışmalar 1977 yılında başlatılmıştır.

4. TRT Sitesi ve Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması

Türkiye'de yayıncılık ihtiyaçlarının artması, 1970'lerin ortalarına tekabül etmektedir. Bu ihtiyaçlar, dağınık ve kiralık binalarda hizmet veren TRT'nin Ankara'da bir yönetim ve uygulama merkezi kurulması gerekliliğini doğurmuştur. Bu gereklilik doğrultusunda Ankara Nazım Plan Bürosu ile koordineli bir çalışma yürütülmüş ve Dikmen Köyü, Avşarkaşı Mevkii, Or-An Yolu (Turan Güneş Bulvarı) üzerinde 520 dönümlük arazi, Yönetim Kurulu 1977/152 sayılı karar ile istimlak kararına tâbi olmuştur (TRT çalışanı, İnşaat Mühendisi Sedat Koza, 2016). TRT Sitesi'nin kuruluşu için bir mimari proje yarışması düzenlenmiş, yarışma katılımcılarının projeleri incelenmiş ve uygun görülen proje hayata geçirilerek TRT Sitesi kurulmuştur.

Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması'nın konusu, TRT Sitesi binalarının mimari projelerinin hazırlanmasıdır. Yarışma şartnamesi incelendiğinde projenin amacının; dönemin teknolojisini yakalayabilecek koşullarda bir merkez oluşturmak ve böylece çağdaş yayıncılık ihtiyaçlarına cevap verebilmek olduğu anlaşılmaktadır.

TRT arşivlerinde Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması'na dair yazışmaların 1981 ve 1982 yıllarında yapıldığı görülmektedir. Bu yazışmalarda, TRT Sitesi'nin kurulması için gerekçeler açıklanmaktadır. Sene boyunca gerçekleştirilen kurum içi yazışmalarla, her birimin ihtiyaçları yavaş yavaş belirlenmiş ve 1981 yılı sonunda "İhtiyaç Programı" oluşturulmuştur (TRT Arşivi, 1981).

Planlanan yarışmanın davetli olması gerektiğine karar verilmiştir. Bunun sebebi; TRT ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnek bir kampüs arayışı içinde olan Kurum'un, oldukça büyük ve karmaşık bir bina programına hâkim olabilecek kapasite ve deneyime sahip mimarlık bürolarının sunacakları en uygun seçenekleri değerlendirmek istemesidir. Katılımcılara yapılan bilgilendirmeler şartname ile sınırlanmamış, yarışmacılara yayıncılıkla ilgili teknik konularda soru sorma imkânı da tanınmıştır. Jüri tutanakları incelendiğinde 23 Haziran 1982 tarihinde projelerin değerlendirmeye alındığı ifade edilmektedir. Ayrıca bu tutanakta yarışmayı kazanacak projenin uygulanmasında dikkat edilecek hususlar da açıklanmıştır (TRT Arşivi, 1982).

4.1. Günümüzde TRT Sitesi

Yarışmaya katılan yedi projeden birincilik ödülünü kazanan, Y.E.G. Mimarlık Müş. Tic. Ltd. Şti.nin hazırladığı proje jüri tarafından olumlu bulunmuş ve özellikle mikro-klima imkânı ve kompakt düzeni sağlayan bir proje olmasının önemi tutanaklarda vurgulanmıştır. Gelişmeye açık olması, şehir trafiğinden çekilme mesafesi, manzara ve yönlenmesi, yapılar arasında kullanılan sokakların sağladığı dış mekân başarısı, yapı ve yeşil alan dengesinin başarıyla korunması, otopark yerleşimi ve arazinin eğimine uygun yerleşim yapılmış olması özellikleri nedeniyle diğer önerilerden daha başarılı bulunmuştur (TRT Arşivi, 1982).

TRT Sitesi için istimlak edilmiş olan 451.940 m² arsa üzerinde yapımı tamamlandığında toplam inşaat alanının yaklaşık 143.729 m² olacağı düşünülmüştür (TRT Arşivi, Yarışma Şartnamesi). Hem uygulama projeleri hem de yapım aşamasındaki inşaat süreci yarışma öncesinde belirlenmiş olan ve Tablo 1'de gösterilen etaplandırmaya uygun şekilde devam etmiştir.

1. ve 2. Etap projelerinin tamamı 1985 yılında tamamlanmıştır. 1. ve 2. Etap inşaatıyla 3. Etap 1/200 proje çalışmaları birlikte yürütülmüş ve 1990 yılında 2 etap hizmete açılmıştır. Bununla beraber projeleri tamamlanan 3. Etap inşaatı başlamış 1998 yılında 2. kısmın da bitirilmesiyle inşaat süreci tamamlanmıştır.

Tablo 1: Etaplandırılmış birimler ve yapım yılları (Kaynak: TRT Arşivi)

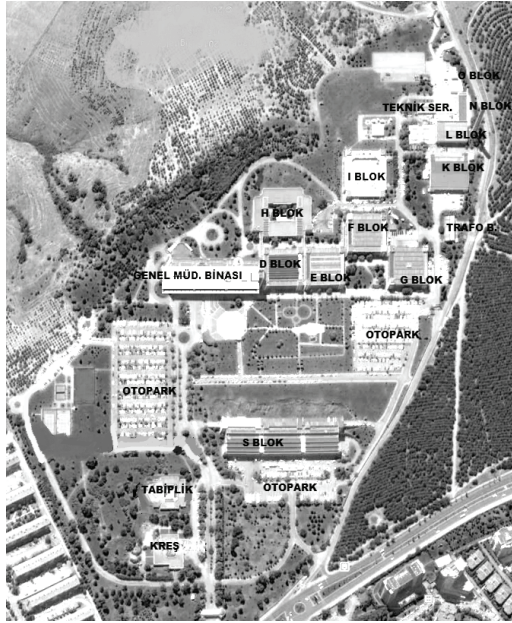
1. Etap (1985)	Genel Müdürlük, Sosyal Tesisler, Teknik Tesisler
2. Etap (1990)	Eğitim Merkezi, Dış Yayınlar, Araştırma İmalat Dairesi, Haber Merkezi
3. Etap (1998)	Radyo ve TV Stüdyoları ile Lojman Binaları

TRT Sitesi'nin günümüzde hâlen kullanılmakta olan yerleşimi Şekil 5'te hava fotoğrafı, Şekil 6'da ise bir şemayla gösterilmiştir. Yarışma sonrasında elde edilen projedeki Stüdyo 2. Kısım ve Lojmanlar hariç tüm birimler Şekil 5.1 ve Şekil 5.2'de

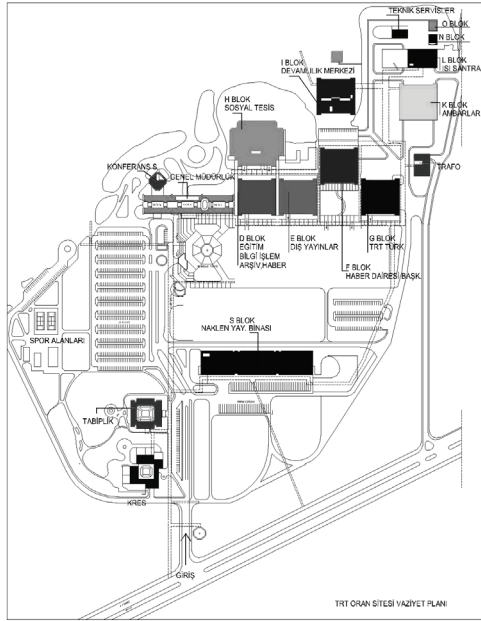
görüldüğü gibi yapımı tamamlanmış ancak tüm etaplarının tamamlanmasına kadar geçen 17 yıllık süreç içinde bile değişen ihtiyaçlar, mekânsal değişimleri/dönüşümleri zorunlu kılmıştır.

Örneğin; 1990 yılı içinde, 1. ve 2. Kısım projelerinde yapılan bir revizyonla TV Devamlılık Merkezinin ayrı bir yapıda toplanmasına ve bir reklam düzenleme ünitesiyle birlikte yeniden tasarlanmasına karar verilmiştir. 1991 yılında, TV Devamlılık Stüdyoları ve Reklam Düzenleme Ünitesi'nin revizyon projesi tamamlanarak inşaatına başlanmış, ancak finansman sıkıntısı nedeniyle 1992 yılında inşaat durdurulmuştur. Yayın teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle, 1996 yılında Reklam Düzenleme Ünitesi'nin yapımından vazgeçilerek projenin kullanım alanı 10.584 m²den 7.175 m²'ye küçültülmüş, yeniden hazırlanan revizyon projesine göre, 1997 yılında ikmal inşaatına başlanmış ve TV Devamlılık Merkezi 1999 yılında tamamlanmıştır. (Şekil 6)

TRT, yapım aşamasında olduğu gibi bundan sonraki süreçte de tüm dünyada yayıncılık teknolojisinin hızlı değişimi sebebiyle, yayıncılık dünyasında gündemi takip edebilmek için sürekli kendini geliştirmek ve yenilemek zorunda kalmıştır.

Şekil 5.1: TRT Sitesi Hava Fotoğrafı (Kaynak: Google Earth)

Şekil 5.2: TRT Sitesi Yerleşim Planı (Kaynak: TRT Arşivi. Grafikler Öztürk Çiçek tarafından hazırlanmıştır.)

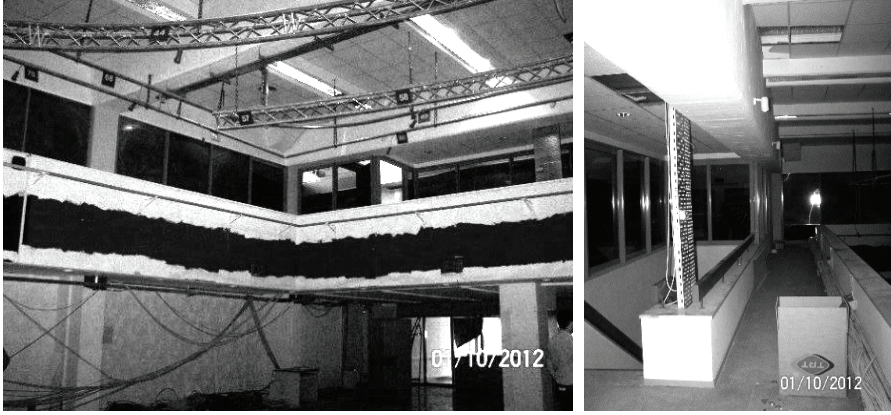

Şekil 6: TRT Devamlılık Merkezi (Kaynak: Öztürk Çiçek Arşivinden)

TRT Sitesi yapım aşamasında stüdyo inşaatlarının yapılamamış olması kamu yayıncılığında tek kanal olan TRT'nin stüdyo ihtiyaçlarını gidermek amacıyla farklı çözümlere gitmesine neden olmuştur.

2000'li yıllardan günümüze değişen ihtiyaçlar çerçevesinde TRT Sitesi üzerinde birçok revizyon ve gelişme izlenmiştir. Bunların belki de en önemlisi, 2010'da Eğitim Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi'nin TRT Haber Kanalı Stüdyosu olarak revize edilmesi sayılabilir. Kütüphane başka bir blok içerisinde uygun alana taşınmış mevcutta kütüphane olarak kullanılan alan ise stüdyo olarak revize edilmiştir. Söz konusu revize, Şekil 7 ve Şekil 8'de görülmektedir

Şekil 7: Eğitim Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi (Kaynak: TRT Arşivinden)

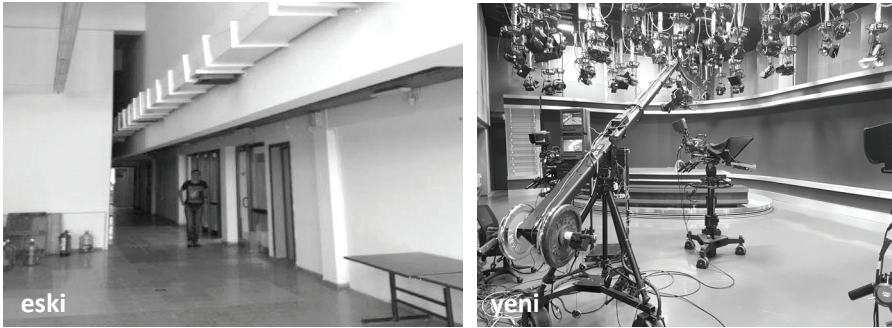
Şekil 8: Eğitim Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi'nin dönüştürülmesiyle elde edilen Haber Merkezi Stüdyosu (Kaynak: Öztürk Çiçek Arşivinden)

2014-2016 yıllarını kapsayan süreçte yapılan düzenlemeler ise TRT 1 Kanal Koordinatörlüğü C Blok 8. Kat Ofis Yenileme Çalışmalarıyla ilgili projeler (bkz. Şekil 9), TRT K Blok'un Stüdyoya Dönüştürülmesi (bkz. Şekil 10), TRT O Blok (Atölyeler) Verici İşletmeleri Laboratuvarı Revizyonu (bkz. Şekil 11), TRT N Blok Tadilatı (bkz. Şekil 12-1, Şekil 12-2), TRT Haber ve Spor Yayınları Dairesi Başkanlığı WEB Servisi Açık Ofis Tadilatı (bkz. Şekil 13) olarak sıralanabilir.

Şekil 9: C Blok 8. Kat Eski Ofis Fotoğrafı ve Yeni Ofis Görselleri (Kaynak: Öztürk Çiçek Arşivinden)

Ankara’da yayın yapılmaya devam eden ve TARKO eski Genel Müdürlük Binası’nda bulunan stüdyoların kira sözleşmesi bitmesine rağmen geçici süreyle kullanılmasına izin verilmiştir. Benzer şekilde Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Vakfı’na ait olan ve TRT tarafından 49 yıllığına kiralanan Arı ve Orkut Stüdyoları da aktif olarak kullanılmaktadır. Ancak bu stüdyoların kiralama süresi 01/01/2017 tarihinde sona erecek olduğundan ve daha sonrasında da 6 ay içinde yıkılması planlandığından, TRT yönetimi yüklü kira bedellerini de yeniden ödemek amacıyla TRT Sitesi içindeki K Blok’taki ambar ve matbaa alanlarının daha ekonomik yollarla stüdyoya dönüştürülmesine karar vermiştir.

Şekil 10: K Blok Eski Matbaa ve Yeni TRT Kürdi Stüdyosu Fotoğrafları (Kaynak: Eski, TRT Arşivinden; Yeni, Öztürk Çiçek Arşivinden)

TRT Sitesi kampüsü içinde TRT Verici İşletmeleri Dairesi Başkanlığının N Blok’ta bulunan mevcut laboratuvarını “Araç Bakımevi” olarak kullanılan O Blok’a taşımak için O Blok’ta tadilat yapılmış ve eski Araç Bakımevi, laboratuvar ile ofislere dönüştürülmüştür (bkz. Şekil 11). Eski laboratuvarın bulunduğu N Blok ise Verici İşletmeleri Daire Başkanlığı ofisleri olacak şekilde revize edilmiş ve TRT kurumunda artan çalışan sayısı ile gerekli ofis ihtiyacının bir kısmı bu şekilde giderilmeye çalışılmıştır (bkz. Şekil 12-1, 2) (TRT Arşivi, 2014).

Şekil 11: O Blok Eski ve Yeni Fotoğrafları (Araç Bakım Evinin Dönüştürülmesinden Elde Edilen Tamir Atölyesi) (Kaynak: Eski, TRT Arşivinden; Yeni, Öztürk Çiçek Arşivinden)

Şekil 12.1: N Blok Koridor Eski ve Yeni Fotoğrafları (Kaynak: Öztürk Çiçek Arşivinden)

Şekil 12.2: N Blok Koridor Eski ve Yeni Fotoğrafları (Kaynak: Öztürk Çiçek Arşivinden)

Haber Dairesinin içinde bulunan bir alanın tadilatı yapılarak açık ofis oluşturulmuş ve WEB Servisi çalışanlarının kullanımına sunulmuştur (TRT Arşivi, 2014).

Şekil 13: Eski Newsroom ve Yeni WEB Servisi (TRT Haber Dairesinin Ofisleri WEB Haber Açık Ofisine Dönüştürüldü) (Kaynak: Eski, TRT Arşivinden; Yeni, Öztürk Çiçek Arşivinden)

5. Sonuç ve Öneriler

Radyo ve televizyon yayınlarını devlet adına gerçekleştirmek amacıyla 1 Mayıs 1964 tarihinde kurulan TRT, kuruluş öncesi aşamadan ilk on senelik kurumsallaşma aşamasına kadar birçok engelle karşılaşmıştır. Bu engellerden en önemlileri askerî darbeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum'un yakın tarihine bakıldığına, 1960'lardan önce kurulması planlandığı, askerî darbe nedeniyle kurulamadığı, kurulduktan sonra ise yine darbeler nedeniyle birçok kez kabuk değiştirerek özerkliğini kaybetme noktasına geldiği görülmektedir. Yasaklar ve baskılayıcı gelişmelerle gelişemeyen demokrasi TRT'nin gelişimine ket vurmuştur.

1970'li yıllara gelindiğinde, gelişen teknolojiyle değişen yayıncılığın gerekleri doğrultusunda birçok ihtiyaç doğmuştur. Bu ihtiyaçlar karşısında dağınık ve kiralık binalarda hizmet veren TRT, bir yönetim merkezine ihtiyaç duymuştur. Bu gereksinim doğrultusunda 1977 yılında istimlak edilen arsa üzerine bir TRT Sitesi kurulması planlanmış, bu plan Ankara TRT Sitesi Mimari Proje Yarışması ile hayata geçirilmiştir. Yarışma kapsamında yedi proje değerlendirmeye alınmıştır. Birincilik ödülünü Y.E.G. Mimarlık Şirketi tarafından sunulan proje kazanmıştır.

Tasarımı 80'li yıllarda yapılan ve yapımı 17 yıl süren sitedeki mevcut mekânlar günümüz yayıncılığı için gerekli olan teknolojinin gerektirdiği mekânsal ihtiyaçlara cevap vermekte zorlanmış/zorlamakta ve site içinde birçok revizyon gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte henüz inşaatına başlanamamış olan Stüdyo 2. Kısım da yapımı planlanan projeler arasında yer almaktadır. Bu kısmın site arazisinde S Blok Naklen Yayınlar Binası'nın güneyinde bulunan boş alanda konumlanması ilk projede planlanmış olduğu hâlde iç mekânların tasarımı henüz tam olarak projelendirilmemiştir. Bu bağlamda;

• Stüdyo projesinin mekânları tasarlanırken günümüzde yetebilen ve geleceğe yönelik revizyonlara da açık olabilecek, esnek ve sürdürülebilir mimari uygulamaların yapılması gerekliliği açıkça görülmektedir.

• Stüdyoların dekorları da teknik yapısı kadar önem taşımaktadır. Yapıda sabit olmayan taşınabilir ve değişebilir dekorlar tercih edilerek bir stüdyoda birden fazla çekim yapma imkânı sunulabilir.

• Yüksek akustik değerlere sahip yapı elemanlarının sabit olma gerekliliği günümüzde değişmiş olup dekoru oluştururken arka planda akustığı sağlayabilen malzemeler kullanılabilir.

• Ayrıca TRT'nin ofis açığının da giderilmesine yönelik bir çalışma yapılması ve gelecek dönemlerde de artabilecek çalışan sayısı düşünülerek Stüdyo 2. Kısım projesinin son hâline getirilmesi önemlidir.

• Mevcut projelerde planlanan revizyonlar için değiştirilmesi/geliştirilmesi daha kolay, daha hafif ve karbon salınımı en az olan sistemler ve malzemelerin kullanımı önemlidir. Bu gereklilik, hem bugünkü kullanımda insan sağlığı ve çevreye verilen zararın en aza indirgenmesi hem de gelecekte ihtiyaç duyulacak değişimler için sarf edilecek enerjiyi en aza indirmek için önemlidir.

TRT yerleşkesi sürekli olarak –gelişen/değişen teknoloji doğrultusunda– mekânsal değişimlere/dönüşümlere ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda stüdyolar gibi ofisler ve ortak kullanım alanlarında da zamanla yenilemelerin yapılması ve çevre düzenlemesiyle ilgili değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Hem çağın televizyon yayıncılığının mekânsal gerekliliklerine ayak uydurulabilmesi hem de amaçlanan kalitede yayın yapılabilmesi için bu düzenlemelerin/dönüşümlerin yapılması kaçınılmazdır. Bu bağlamda yarışma yoluyla elde edilmiş böylesine büyük, çok amaçlı ve karmaşık kullanımları barındıran bir yerleşkede yönetimin ve ilgili teknik personelin proje müellifiyle diyalog hâlinde akılcı ve sürdürülebilir öneriler geliştirmesi, projeye yapılan her bir müdahalede gelecek yıllarda değişebilecek ihtiyaçların da öngörülerek gerçekleştirilebilmesi önemlidir. Tasarımından bugüne 35 yıllık geçmişi ve bu süreçte elde edilen tecrübeler ile TRT Kurumu Sitesi; yarışma marifetiyle proje elde etmenin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Söz konusu yerleşkeden elde edilen deneyimlerin, benzeri kompleks kamu projelerinin de değerlendirilme süreçlerine örnek teşkil etmesi ve zaman içinde değişecek ihtiyaçlara cevap verebilen, büyümeye açık ve esnek kullanımlı projelerin desteklenmesi son derece önemlidir.

Kaynakça

- Aksoy, N. B. (2002). Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi. Ankara: İmge Yayınevi.
- Avşar, B. Z., Öngören, G. (2003). Radyo ve Televizyon Hukuku. Ankara: Gökçe Ofset.
- Aziz, Aysel. (1975). Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Aziz, Aysel. (1991). Radyo Televizyona Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No. 480.
- Akalın, Ahmet. (2011). Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi, Uzmanlık Tezi, Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- Akarcı, S. (1997). Türkiye’de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyon’a Geçiş Süreci. Ankara: Punto Matbaacılık.
- Kırbaş, C. (2008), “Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık, IPTV”, Klasik Televizyonun Kişisel ve İnteraktif Televizyona Evrimi, Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları.
- Çankaya, Ö. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927–2000. İstanbul: YKY Yayınları.
- Çaplı, B. (1995). Televizyon ve Siyasal Sistem. Ankara: İmge Kitabevi.
- Devran, Y. (2015). “Yeni Türkiye’nin Küresel Sesi TRT World: Fırsatlar ve Güçlükler”, E-Journal of Intermedia, 2015/2(2). s. 281-294.
- Esen, S. (1984). TV Haberciliği ve TV Yapım Tekniği. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Erdal, K. (2016). TRT Hakkında Kişisel Görüşme (15.12.2016, Ankara).
- Gönenç E. Özgür. (2007). “İletişimin Tarihsel Süreci”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, İstanbul: sayı: 28, s. 87-102.
- Gül, A. A. (2001). Avrupa Birliği’nde Kamu Hizmeti Televizyon Yayıncılığı: Sorunlar-Politikalar-Çözümler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gürsoy, A. B. (1999). TRT ve BBC’nin Anahaber Bültenlerinin Kamu Haberciliği Açısından Karşılaştırmalı Analizi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- İnceoğlu, Y. (1997). Uluslararası Medya. İstanbul: Der Yayınları.
- Karakuş, S. (2006). TRT’de Yeniden Yapılanma Çalışmaları ve TRT Ankara Televizyonu Uygulaması. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Korkut, C. (2013). Yeni İletişim Teknolojilerinin Televizyon Yayıncılık Sistemlerinde Kullanımı: Atatürk Üniversitesi Televizyonu Örneği.
- Kaya, R. (2009). İktidar Yumağı, Medya-Sermaye-Devlet. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koza, S. (2016). TRT Sitesi Hakkında Kişisel Görüşme (20.03.2016, Ankara).
- Mutlu, E. (1998). İletişim Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nart, S. (2009). 1964-1980 Arası TRT Radyo Yayın Politikaları Toplumsal Ve Politik Süreçte Radyonun Tarihsel ve Kurumsal Gelişimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Öngören, M. (1990). Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni, Özgür, Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif. İstanbul: TÜSES.
- Öksüz, Erkan. (2009). Televizyon Programı Dekorlarının Estetik Açından İncelenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Sarmaşık, J. (1993). Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Serim, Ömer. (2007). Türk Televizyon Tarihi 1952-2006, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Soydan, E. (2005). Dünya'da Alternatif Radyoculuk. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Makale
- Şahin, M. (1988). Televizyon Yayıncılığı ve Toplum İlişkisi. Ankara.
- Taştan, Ö. (2014). Türkiye Televizyonlarında Haber Stüdyolarının Mekansal Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: Maltepe Üniversitesi. Y. Lisans Tezi.
- Tekinalp, Ş. (2003). Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon. İstanbul: Der Yayınları.
- Televizyon Yayıncılığının Temelleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2006.
- Topuz, H., Öngören, M., Aziz, A., & Önen, M. (1990). Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni-Özgür, Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif. İstanbul: İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) ve TÜSES ortak yayını.
- TRT Arşivi (02.09.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/159.
- TRT Arşivi (03.03.1982). Jüri Toplantı Tutanağı- 2.
- TRT Arşivi (06.07.1982). Yarışma Ödülleri Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/219.
- TRT Arşivi (07.05.1982). Proje Yarışması Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/128.
- TRT Arşivi (14.04.1982). İhtiyaç Programı Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/105.
- TRT Arşivi (16.02.1982). Jüri Toplantı Tutanağı- 1.
- TRT Arşivi (16.09.1981). İhtiyaç Programı Hk. İç Yazışma.
- TRT Arşivi (17.09.1981). İhtiyaç Programı Hk. İç Yazışma.
- TRT Arşivi (19.04.1982). Jüri Toplantı Tutanağı- 3
- TRT Arşivi (21.09.1981). İhtiyaç Programı Hk. İç Yazışma.
- TRT Arşivi (23.06.1982). Jüri Toplantı Tutanağı- 4
- TRT Arşivi (25.08.1981). İhtiyaç Programı Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/149.
- TRT Arşivi (25.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 120-2-11/147.
- TRT Arşivi (25.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/148.
- TRT Arşivi (25.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/149.
- TRT Arşivi (25.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/150.
- TRT Arşivi (25.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/147.
- TRT Arşivi (29.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1201/260.
- TRT Arşivi (31.08.1981). TRT Sitesi Hk. İç Yazışma. 1203-2-11/146.
- TRT. (2002). 2002 Genel Yayın Planı.
- TRT. (2010). Genel Yayın Planı 2010.
- TRT. (2010). Genel Yayın Planı 2010.
- TRT. (2014). 2014 Yılı Genel Yayın Planı.
- TRT. (2015). 2015 Yılı Genel Yayın Planı.
- Yazıcı, A. N. (1999). Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Yengin, H. (1994). Ekranın Büyüsü: Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar. İstanbul: Der Yayınları.

R Ö P O R T A J

TRT Akademi

ISSN 2149-9446 | Cilt 02 | Sayı 03 | Ocak 2017 | Olağanüstü Dönemlerde Yayıncılık

ŞENOL GÖKA

“Güvenilirlik, kamu yayıncısının önceliğidir.”

RÖPORTAJ

TRTakademi: 15 Temmuz 2016 gecesini Türkiye bir darbe kalkışması yaşadı. O kadar özel televizyon ve radyo kanalı varken TRT'nin ilk akla gelen yayıncı kuruluş olmasını nasıl izah etmek lazım? Bir meşruiyet düşüncesi olarak darbe geleneği mi? Bir kamu yayıncısı olarak TRT'nin yayın ağı ve gücü mü? Yoksa yayıncılık teknolojisi konusundaki bilgisizlik mi?

Şenol GÖKA: Aslında benim vereceğim cevap sorunun içinde var. Soruda sözü edilen üç madde de geçerli bu konuda, hâliyle soru kendi cevabını vermiş. Biz yine de açalım: Birincisi darbe geleneği, doğrudur. Herhangi bir özel televizyonda çıkacak darbe bildirisi o özel televizyonla darbeciler arasındaki iş birliği şüphesini uyandıracığından TRT bunun için seçilmiş olabilir. İkincisi evet darbe geleneğidir çünkü daha önceki tek kanallı dönemlerde gerçekleşen darbeler hep TRT basılarak yapılırdı. Dolayısıyla bu açıdan da bir gelenek söz konusu. Üçüncüsü de geçerli, yani teknolojik bir cehalet söz konusu olabilir, onu da biraz telaşa bağlıyorum. Aslında o kadar işi bilmediklerini düşünmüyorum. Özellikle Semih Terzi'nin Ömer Halisdemir tarafından vurulmasından sonra sanırım büyük bir panik yaşandı. Belki de planların dışına çıkıldı. Planlananın dışına çıkıldığı için de biraz başıbozuk bir şekilde ve telaşa hareket edildi. Belki de şimdi biz avantajı kaybettik ama ilerleyen süreçte bize katılırlar düşüncesiyle alelacele kalkıştılar ve şiddetli bir kalkışma oldu. Belki darbe çoğu yerde söylendiği hâliyle planlandığı gibi 03.00-04.00 sıralarında gerçekleşseydi daha sakin yapabilirlerdi. Tankları sokaklara sürebilirlerdi, bildiğimiz şekilde bir darbe gerçekleşebilirdi. Semih Terzi, öyle tahmin ediyorum ki darbeyi yönlendirecek olan komutandı. Nitekim o, koordinasyon merkezine gelirken vuruldu. Sanıyorum sonra oradan, yavaş yavaş bütün birlikler yerleştirilecek, görevler tevdi edilecek ve bu görevler gece yarısına doğru ifa edilecekti. Fakat Ömer Halisdemir'in darbenin seyrini değiştiren müdahalesinden sonra bir telaş başladı. Telaş başlayınca da ilk gidilecek yerlerden birisi büyük bir ihtimalle TRT'ydiki öyle olduğu da anlaşılıyor, hem İstanbul'da hem de Ankara'da ve buraya da telaşa baskınlar düzenlendi. Evet, yanlarında mühendisler getirmişler (ki bizim kuruma giren insanların içerisinde dört tane olduğu tespit edildi, belki başkada vardı onu bilmiyoruz), ama bu mühendisler yayın mühendisi ve yayın teknisyeni olmadığı için –ancak içeriden bir yardım olarak – o bildiriye uzun süre sonra okutmayı başarabildiler. Girdikten bir saat sonra... Yayın teknolojisinin bilinmemesi gecikmelerine neden oldu. Bunu daha sonraki ifadelerden anlıyoruz. Nedir bunlar? Mesela diyor ki: “Diğer kanalları da buna bağlayın.” Yani TRT'ye bağlayın. Normal şartlarda bu planlanmış ve planlandığı şekilde yürütülüyor olsaydı bunun olamayacağını bilirlerdi. Ama telaşa bu işe giriştikleri için gelen mühendisler elektrik, elektronik ya da bilgisayar alanında birçok şey biliyorlardı fakat yayın tekniğini bilmedikleri için, diğerlerinin tamamının ana kumandasının TRT olduğunu düşünüyorlar veya TRT'nin uydu bağlantılarının olduğunu düşünüyorlar. Belki

de alelacele böyle bir yanlış istihbarat alıp geldiler. Buradan yayın teknolojisinden pek haberdar olmadıklarını ancak o yayını bile içerideki teknisyenler, yani hain teknisyenler aracılığıyla sürdürdüklerini söyleyebiliriz.

TRTakademi: *Türk medyası 15 Temmuz gecesi başarılı bir imtihan verdi, şeklinde yorumlar yapılıyor. Siz tecrübeli bir yayıncı olarak yapılanlar, yapılamayanlar ve yapılması gerekenler bağlamında neler söylersiniz?*

Şenol GÖKA: Medya dediğimiz şey, kelimenin tam anlamıyla, hem bir ortam, hem bir aracı, hem araç anlamına gelir. Bir şeyin aktarılmasında araç olduğunuzda orada biraz medyanın, medya yöneticilerinin ve medyanın başında bulunan karar vericilerin bir kararla nasıl bir araç olacaklarını tespit etmeleri gerekiyordu. O gün medya mensupları veya sorumluları, karar vericileri büyük bir ihtimalle bunun, ülkenin kaderini belirleyecek önemli bir karar olduğuna çabucak kanaat getirdiler. Çünkü kaybedecek çok şey vardı. Daha önceki darbelerden bildiğimiz zayıflamış bir hükümet veya tamamen ülkeyi yönetemez hâle gelmiş bir yönetim veya bürokrasi, böyle bir şey söz konusu olmadığından, en azından otomatik olarak böyle bir darbe kalkışması veya girişimi sonrasında ülkenin çok büyük bir itibar kaybına uğrayacağı, aynı zamanda belki daha sonra büyük bir vahşet ve büyük bir kaos yaşanabileceği medya mensuplarıncı da hızla fark edilmiş ve bu yönde bir karara yönelmişlerdir. Hande Fırat'ın Sayın Cumhurbaşkanımızla o ilk bağlantısında, ona "Sayın Cumhurbaşkanım" diye hitap ediş şekli bile bu durumun nasıl vahim bir yere doğru gidip Cumhurbaşkanı'na ve seçilmiş hükümete dolayısıyla demokrasiye –bunun arkasından bir sürü şey söyleyebilirsiniz–, ülkenin itibarına, milletin refahına nasıl sahip çıktığını her şeyiyle sembolize ediyordu. Dolayısıyla da orada medya, aracı olarak çok önemli bir karar verdi ve o karar da gerçekten ülkenin kaderini belirledi. Zaman zaman konferanslarda da sözünü ediyorum bunun; bir medya mensubu veya bir medya kuruluşu –Hande Fırat çok öne çıktığı için söylüyorum o bağlantısıyla– demokrasiyi kurtarabilir mi, burada kahramanlaşabilir mi? Evet olabilir. Çünkü bu aracılık için verdiği karar son derece önemliydi ve ülkenin demokrasisinde bile etkili oldu. Bütün o tarafgirlikler unutuldu. Yani medya taraf mıdır? Evet, bir yerde taraftır. Çünkü sonuç olarak medyayı yöneten, medya sahiplerinden tutunuz da medyada çalışan herkesin bir gatekeeper dedikleri düşünceleri var. O düşünce süzgecinden geçtikten sonra yayına alırlar ya da almazlar veya yayını, yayın akışını, yayın içeriğini buna göre belirlerler. Ama o gün herkes ülkeden, demokrasiden, milletten, ülkenin itibarından, seçilmiş hükümetten yana bir tavır sergiledi. Çünkü insanlar neler kaybedileceğini fark ettiler. Onun için medya çok önemli bir sınav verdi.

TRTakademi: *TRT'nin olağanüstü dönemlerde yayıncılık ilkeleri nelerdir? TRT'nin darbe, terör, savaş, afet vb. durumlar ve olağanüstü dönemler için önceden hazırlanmış planları var mı? Bu konuda yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar hakkında bilgi verir misiniz?*

Şenol GÖKA: Şöyle söyleyeyim, her zaman bu planlarımız var. Yani acil durum eylem planları, olağanüstü hâllerde yayın planları, bunlar zaten bizim genel yayın ilkelerimizde olan şeyler. Ama şimdi az önce sözünü ettiğimiz olağanüstü hâllerde terör, savaş, doğal afetler, hep bunlar sayılır ve biz de hep buna göre düşünürüz. Darbeyi veya kendi askerimizin bizim kurumumuza saldırmasını olağanüstü hâl içerisinde sokamayız; artık bu, darbeyi de geçmiş, bir saldırıya dönüşmüştür. Özel harekâtın bombalanması, emniyet müdürlüğünün bombalanması, bütün bunları düşündüğünüzde içeriden bir ihanet ve içeriden bir saldırı söz konusu. Dışarıdan bir saldırı olsa ona göre yapılacak işlemlerimiz var. Yedek stüdyolarımızdan, yedek vericilerimizden yedek uydularımıza kadar hepsi var. Ama bunların tamamı belli bir yerden çıkıyor. Yabancı güçlerin TRT'yi işgal etmesi, bizim yedek stüdyolarımızı kullanmamızı engelleyecek kadar hızlı gerçekleşemez. En azından askerimiz var, askerimiz buna karşılık verecektir. Dolayısıyla askerimiz karşılık vermeye başladığında biz yedek stüdyolarımıza ve yedek yayın imkânlarımıza geçebiliriz ve bunları devreye sokabiliriz. Ama bizim askerimiz veya asker görünümü teröristler saldırırsa o zaman bizim böyle bir şey yapma şansımız kalmaz. Yani olağanüstü hâller ve acil durum eylem planları hepsi bunun dışında şeylerdir. Onun için bizim bu önlemlerimiz maalesef darbeye yeterli değil, darbe karşısında bir yayın önlemi almamız mümkün değil. Fakat bu olay farklı bir şey öğretti bize, şimdiye kadar bildiğimizin çok dışında bir şey. Ne askerimiz asker gibiydi o gün –çünkü askerimizin içindeki bir ihanet söz konusuydu– ne yayıncımız bildik bir yayın kalıbıyla hareket etti. Ne de bizim planlarımız yani A, B, C planlarımız buna uygun hazırlanmıştı!...

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde yayın yaparken ya da habercilik yaparken uygulanan metotlar var. Mesela BBC "Kaydet, kurgula, öyle ver." diyor. Bir terör eylemi oluyor, kaydediyor canlı canlı ama kurgulamadan vermiyor. Çünkü bu insanlar arasında bir sorun yaratabilir, onları rencide edebilir. Böyle dönemlerde TRT'nin haber departmanı olarak ne gibi kriterleri var? Haberin hızı, güvenilirliği, aynı zamanda biz yayıncıyız ve haberciyiz, haberin bir çekiciliği ve cazibesi var, habercinin ihtirası var. Hız mı önemli, güvenilirlik mi, sunum mu?*

Şenol GÖKA: Şimdi, her zaman için güvenilirlik. Özellikle kamu yayıncısı açısından bu önemlidir. Evet, az önce sözünü ettiğiniz gibi habercinin bir refleksi var. Hatta o refleks bazen öyle yerlere götürüyor ki kendisi genel yayın ilkelerini, kendisinin akitte verdiği sözleri bile o an unutabiliyor. O haberi aktarmanın refleksiyle, en ince ayrıntısına, daha önce bilinmediğine hatta bir adım daha öne çıkıp hiç kimse-

nin yapmadığına ilişkin böyle bir refleks geliştiriyor. Çünkü bir dakika sonra eskiyecek haber. Çok çabuk eskiyor. Bir dakika sonra eskiyecek bir haberde on saniye öne geçmek için böyle ilginç bir refleks sahibi haberciler. Buna göre de bir mizaç ve kişilik yapısı oluşturmuşlar. Dolayısıyla haberciyi, sahadaki insanı o anda doğru yönlendirebilmek kimi zaman mümkün değil. Yılların tecrübesi gerekiyor. Onun için mümkün olduğu kadar, her yeni haberden sonra veya zaman zaman bir araya gelerek, haberciler hep tekrar ederler şöyle yapacağız böyle yapacağız şeklinde. Şimdi bu işin bir tarafı; ikinci tarafı da artık medya dediğimiz şey, özellikle ülkeler açısından ve gruplar açısından algı operasyonlarına hizmet edecek şekilde tam bir operasyonel güç olarak değerlendirilmeye başlandı. Bunu görmedik mi pratikte? Gördük. Kamu yayıncılarında bile bunu gördük. Hadi özel yayıncılar da kendi özel amaçları doğrultusunda bunu yapabilirler, bu bir yere kadar anlaşılabilir bir şey. Ama bazı ülkelerin kamu yayıncılarına bunu yaptırıyor ve daha sonra ülke çıkarına bunu değerlendiriyor olmaları son zamanlarda görmeye başladığımız bir şey. Nasıl mesela? Bir ülke diğer bir ülkeye veya bir grup ülke diğer bir ülkeye veya birkaç ülkeye baskıda bulunacaksa veya oraya bir yaptırım uygulayacaksa öncesinde medyada çok yoğun olarak o yaptırımı haklı çıkaracak argümanlar öne sürülüyor. Böylesine bir kamuoyu oluşturulduktan sonra, ardından bu yaptırımlar uygulanıyor veya başka türlü müdahaleler, operasyonlar yapılıyor. Bu her zaman olabilir bir şey, olağan bir şey. Şimdi burada genel olarak ülke çıkarlarıyla yayıncılık arasında bir bağlantı kurup kurmama söz konusu ve bu bağlantıdan sonra ülke çıkarlarına mı uygun hareket edilecek yoksa genel olarak habercilik ilkelerine göre mi hareket edilecek? Bu çok zor bir soru ve çok zor bir tercih. Çünkü işin içinde bambaşka yaptırımlar da ortaya çıkabilir veya bambaşka sonuçlar da doğabilir. Bir taraftan kamu yayıncılığı adına genel yayın ilkelerine hatta özel yayıncılar adına genel yayın ilkelerine uygun hareket etmek isteyebilirsiniz ama bir taraftan da böyle yaptığınız takdirde ne ilke ne de kamu yayıncılığı kalır. Şimdi bunlar arasında tercih yapmak gerçekten zor. Bunu rahatlıkla cevaplayabilmek de sanırım yayıncılık alanındaki hiçbir yöneticinin kolay yapabileceği bir şey değil. Onun için biraz da o anda, –sembolik bir örnek olarak Hande Fırat ve diğer arkadaşların– ülkeleri için nasıl karar verdiklerine bakmak gerekir. O anda bir tercihte bulundular. Bizim durumumuz da böyle, çok önceden planlanan şeyler değil bunlar. Biraz da o andaki gelişmelere, tutumunuza ve tavrınıza göre şekilleniyor... Biz neyi düşünüyoruz? Evet, sonuç olarak biz ülkeden yanayızdır, milletten yanayızdır. Yani, ne olursa olsun bundan yanayızdır ve bir şekilde hem ülkenin, hem milletin bekası tarafında tercihimizi koyarız. Tercih meselesine gelince; bu, ancak olay vuku bulmaya başladıktan sonra netleştirebileceğimiz bir şey. Bu cevaplanması gereken çok zor bir soru. Yani o tercihi yapmak veya yapmamak, doğru yapmak veya yanlış yapmak, yani o algı operasyonu muydu, yoksa gerçekten ülke ve millet adına hatta insan-

lık adına bir tepki miydi? Bütün bunları değerlendirebilmek biraz da birikim işi. Bunu ancak olay sırasında tespit edebiliriz. Çünkü önceden gerek millet adına, gerek insanlık adına zaten kesin bir taraftarlığımız söz konusudur ama yine de önceden söylenen şöyle yapacağız, böyle yapacağız sözlerine uygun tavır sergilemek mümkün olmayabilir. Herhangi bir şirket, kuruluş, kurum veya herhangi bir çıkar grubu adına değil, özellikle kamu yayıncısı için söylüyorum; Darbeyi –bu insanlık suçudur aynı zamanda– millet adına, ülke adına ve insanlık adına birlikte değerlendirip bir karar vereceksiniz ve o kararı o zaman vereceksiniz. Çünkü ne olduğunu ancak o zaman tespit edebilirsiniz.

TRTakademi: *Occupy Wall Street, Arap Baharı, Gezi Parkı olayları, Hamburg olayları, Charlie Hebdo saldırısı, 15 Temmuz darbe kalkışması vb. olağanüstü dönemlerde uluslararası medyanın ortaya koyduğu yayıncılık anlayışı etik, hukuk, ulusal çıkarlar ve uluslararası politikalar, medya-iktidar ilişkisi vb. birçok tartışmayı beraberinde getirdi. Siz bu tartışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Şenol GÖKA: Az önceki soruyla belki bağlantılı olarak devam etmek gerekir. Çünkü ülkeniz adına, ülkenizin dış politikası adına veya ülkenizin genel menfaatleri adına algısal bir yayıncılık yürütüyorsanız –ki hemen hemen yayıncılık artık dünyada bu şekle dönüştü, ya ülke adına ya şirketler adına ya da belli gruplar adına yapıyor– gerçekleri gizlemeniz gayet normal. Hatta görmemelisiniz, görmezden geleceksiniz, görmeyeceksiniz. Hamburg on beş gün yandı ve sosyal medyada bazı insanların cep telefonlarıyla aktarabildiği görüntüler hariç hiçbir şekilde görüntü yansımada. Yani Almanya gibi bir yerde, yayın teknolojisini neredeyse her şeyiyle üretebilen ve tüm dünyaya yayın teknolojisi ihraç edebilen bir ülkede, tek bir görüntü o teknolojik imkânlarla çıkmadı. Ancak insanlar kendi cep telefonlarıyla yaşananları aktardılar, onu da nasıl verebildiler? “Almanya’nın bu durumuna bakın, gördünüz mü? Sizin de başınıza gelebilirmiş,” diyen taraflara ileterek bunları dünyaya aktarabildiler. Yoksa Almanya’dan ve Almanya muhibbi olan ülkelerden veya yayın kuruluşlarından veya bu medyaya dâhil edebileceğimiz herhangi bir basın yayın organından böyle bir şey çıkmadı. Dolayısıyla bu, medyanın alacağı tavır açısından bütün dünyaya aynı zamanda örnek bir davranıştı. Bu o tür olaylarla, yani kader anlarıyla, medyanın tercihleriyle artık rahatlıkla diyebiliyoruz ki ülkeler adına da gruplar adına da medya artık operasyonel bir güç olarak değerlendiriliyor. Almanya’da bunu gördük. Sadece bu değil, İngiltere’deki veya Fransa’daki olaylarda da bunu gördük. Ancak, bunlar amatörler tarafından dünyaya aktarılabiliyordu. Burada bir soru soralım: Bütün her şey mutlaka haber netliğiyle, haber çıplaklığıyla ve haber refleksiyle aktarılmalı mı? Evet, bakın işin ucunda panik söz konusuysa milletin veya kamuoyunun bu olay karşısında paniği, korkusu veya herhangi bir şekilde moral çöküntüsü söz konusuysa medya mensubu kendi vicdani

refleksleriyle bunu vermez veya yayın organı bunu vermez. Ama burada başka bir şey söz konusu. Algi operasyonlarında, siyasi ya da ticari anlamda çıkarlarına hizmet edebilecek bir operasyon söz konusu. Almanya'daki de biraz buydu. Gezi Parkı esnasında ve Gezi Parkı sonrasında gelişen Türkiye'deki eylemlerin verilmiş biçimi, bu gruplar tarafından veya bu ülkelerin kamu da olsa, yayıncısı tarafından verilmiş biçimi buydu. Bu tasvip edilir mi? Elbette, asla tasvip edilemez. Peki, onlar böyle yaptı diye artık bundan sonra kamu yayıncılığı ilkeleri değişmiş midir? Hayır, asla değişmez. Biz yine doğruyu söylemeye devam edeceğiz. Peki, her söylediğin doğruyu, doğru şekilde uygulayabilir misin? Bunu şöyle ifade edebiliriz: Ahlak-sızlık kötü bir şey midir? Kötü bir şeydir. Ama ahlaksızlık çok görülen bir şey mi? Evet, çok görülen bir şeydir. Çok görülen bir şey diye artık bu, normal ve herkesin kabul edebileceği bir şey midir? Hayır, o yüzden biz yine ahlaki savunmaya devam edeceğiz. Yine yayın ilkelerini, kamu yayıncılığı ilkelerini savunmaya devam edeceğiz ve artık bunun takdirini ve değerlendirmesini de kamuoyuna bırakacağız. Bir operasyon mu yapılıyor? Yani algı operasyonu mu yapılıyor, yoksa gerçekten haber alma hakkını destekleyici bir faaliyet mi gerçekleştiriliyor?

TRTakademi: *Başka bir ülkede yaşanan bir olayı değerlendirmeniz gerektiğinde TRT olarak haberi verirken kriteriniz nedir? Mesela ulusal çıkarlarımız ya da uluslararası politikalarımız gibi etkenler ne denli rol oynuyor?*

Şenol GÖKA: Bir haberci, bir habere giderken bu haberin arkasında bir haberci olarak bu haberi şöyle veririm, bunun arkasından şu etkileri bekleyebilirim diye bir şey gelmez aklına. Haberci sadece haber refleksiyle gider olayın üstüne. Bu daha sonra değerlendirilecek bir şey. Yani o haberi işleyenler tarafından değerlendirilecek bir şey. Şimdi bu haberi işleyenle haberi veren arasında çok özel bir bağ varsa ona göre uygun açılarla o haber verilir veya o âna, o değerlendirmeye uygun şekilde bu haberler verilir. Burada söz konusu haberi işleyecek olan, yönetecek olan insanların, yani editörlerin veya masa başındakilerin yapacağı iştir. Şimdi buradaki niyet son derece önemli, bizim genel yayın ilkelerimizde zaten bir haberin nasıl verileceği, kamuoyunun serbestçe nasıl oluşturulacağı bellidir. Belli dönemlerde, özellikle gerginlik dönemlerinde, savaş dönemlerinde veya herhangi bir terörist faaliyetin çok yoğunlaştığı dönemlerde doğal olarak masa başındaki insanlar da insan olduğundan burada özel bir tercih kullanabilirler. Bu tercihleri belki de ülkenin kaderini hakikaten etkiliyor olabilir, kamuoyunu farklı şekilde de yönlendiriyor olabilir. Buna şöyle cevap vermek son derece zor olur. Efendim ne olursa olsun biz sadece haberi en çıplak şekliyle vermekten yanayız. Bu son derece zor bir şey, ilkesel olarak böyle bir şey yapabilirsiniz ama haberin kendisi kendi başına bir şey değildir. Onu alıp işlediğinizde, değerlendirdiğinizde o bir şey olma-ya, anlam kazanmaya başlar. En basitinden söyleyeyim, bir cinayet haberi, şimdi

bunu nasıl vereceğiz? Haberle doğrudan ilgili arkadaşım, yani sahadaki arkadaşım bunu en çıplak hâliyle vermek isteyebilir. Mesele bunu kamuoyuna yansıtırsen nasıl vereceğimizde. Bu kaygılar işte o zaman söz konusu olmaya başlıyor. Bu siyaseten bir yere de gidiyor olabilir. Ucu siyasi bir olaya da değişiyor olabilir. İşte buradaki tercih, artık algı mı yapılıyor? Burada haber ilkelerini mi öne çıkarıyoruz, yoksa daha farklı bir durumu mu, daha insani ve iyilik durumunu mu öne çıkarıyoruz? Bunları, masa başındaki insanların tercihine bağlı olarak söyleyebiliriz.

TRTakademi: *Bir de ulusal çıkarlarımız açısından değerlendirirsek mesela MİT tırları gibi ülkemizi ilgilendiren bir haberde TRT'nin bu haberi sunumu ya da karşıt haberlere karşı refleksleri nelerdir? Bunlardan bahsedebilir misiniz?*

Şenol GÖKA: Zaman zaman sözü ediliyor, duyarsınız medya savaşları diye. Medya savaşları dediğimiz şey ne? İşte bu olayın verilmiş biçimiyle ilgili. Şimdi başlangıçta dedik ya medya araçtır, aracıdır, bunu verirken onun işleniş şekli son derece önemlidir. Bütün niyetler ortaya çıkar. Şimdi, MİT tırları dediğimiz olayda bunu sadece MİT'in tırlarının Suriye'ye giden tırların veya diğer yerlerde ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde gönderilen tırların önünün kesilmesi, olay sadece bu mudur? Yoksa bunun ötesine başka yerlere gitmesi de söz konusu mu? Bunu, medya mensubunun birikimi veya masa başında oturan insanların birikimi ortaya koyacaktır. Yoksa olayı sadece çıplak gözle ve kamerayla gördüğünüzde veya oraya giden muhabirin anlatımıyla gördüğünüzde olay son derece basit bir olaydır. MİT tırlarının önü kesildi ve o yardımı götüren insanlar araçlardan indirilerek rehin alındı ya da derdest edildi. Zaten MİT tırlarını oraya gönderen veya bunun önünü kesen insanların mutlaka medyayla bir bağlantısı var. Bu nasıl olur? Bu iki yönlü olur. Birincisi iyi yönlü bir bağlantı, yani biz bunu oraya götüreceğiz, göndereceğiz siz bunu yansıtırsen bizim oradaki faaliyetlerimizin ne kadar iyiye hizmet ettiğini öne çıkaracak şekilde görebilirsiniz. İkincisi de biz zaten MİT tırlarının önünü keseceğiz, arkasından olayı şu şekilde yansıtacağız, bu şekilde yansıttıktan sonra da bu yönde bir kamuoyu oluşturup şuradan darbe vuracağız. Şimdi olay henüz kameraya yansımadan önce, kamerayla ve araçla, yani medyayla ilgili bir hesap var işin içinde. Orada medya mensubunun tercihini doğru kullanması gerekiyor. Bu da dediğim gibi oradaki muhabirin ve kameramanın değil, onları işleyecek olan haber merkezindeki arkadaşların tercihiyle son derece yakından ilgili bir şey. Onun için de hep sözünü ediyorum, buradaki tercihi belirleyecek birikim son derece önemli. Bunun arkasında haince bir şey seziyorsanız ve bunu açık istihbarat anlamında birikimlerinizden çıkarıyorsanız elbette ülkenizin, milletinizin hatta dünya kamuoyunun bu algıya karşı daha dirençli olabilmesi, zihnini daha dirençli tutabilmesi için mümkün olduğunca buna dönük işler yapacaksınız ve haberi buna göre işleyeceksiniz. Aksi takdirde, zaten MİT tırlarını durdururken medyadan, medyayı

şu şekilde yönlendiririz hesabına siz de çok kolaylıkla uymuş olursunuz. Nitekim böyle operasyonlar da yapıldı. Birisi öyle verdi, diğeri bunun tersine bir birikim sergiledi. Dolayısıyla uluslararası alanda bu tür mücadeleler oluyor. Yani medya savaşları denebilir buna ki bu çok geçerli bir kavram.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde Türk medyasının yayıncılık anlayışı eleştiriliyor. Özellikle (Suriye'deki iç savaş, 15 Temmuz darbe kalkışması, Türkiye'de meydana gelen bombalı terör saldırıları vb.) haberlerde kullanılan ceset görüntüleri, MİT tırları haberinde olduğu gibi devlet sırrı niteliği taşıyan bilgilerin dış basına servis edilmesi vb... Bir kamu yayıncısı olarak siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? TRT'de nasıl bir habercilik anlayışıyla bu olayları sunuyorsunuz?*

Şenol GÖKA: TRT ortaya saçılmış ceset görüntüleri vermez. Size şöyle söyleyeyim. İsterseniz terör ve teröristin amacıyla bağlantılandırılmı bunu. Terör dediğimiz şey korku yaratmaktan, panik yaratmaktan ve toplumu sindirmekten beslenir. Fakat terörist biraz farklıdır. Teröristin o terör eylemini amaçladığını düşünemeyiz. Amaç o değil. Bir eylem gerçekleşiyorsa bu sadece aslında arkada yatan gerçek düşüncenin uygulanabilmesi için o eylemin korku yaratmak, sindirmek, insanları paniğe sürüklemek amacıyla gerçekleştiğini bilmek lazım. Herhangi bir yerde işlenen bir cinayetten herhangi bir tedhiş olayına kadar, siz böyle bir şeyle karşı karşıyaysanız ve bu size medya aracılığıyla yansiyorsa bilin ki amaç bu değil. Amaç başka bir şey, bu sadece o amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir argüman. Onun için de bütün medya mensubu arkadaşların, terörün amacının veya terörün işleyişinin ne olduğunu iyi bilmesi gerekiyor ve buna aracı olmamak gerekiyor. Terör ne yapmak istiyor? Korku yaratmak istiyor, panik yaratmak istiyor, moral bozmak istiyor, sindirmek istiyor, günlük hayatın olağan akışını değiştirmek istiyor. Daha sonraki amaçları için istediği şekilde yön vermek istiyor. Ha o hâlde medya burada nasıl davranmalı? Elbette buna hizmet etmemeli, o yüzden terörün bu olayla amaçladığı şeyi yansıtmamak gerekiyor. Yani korku yaratacak görüntü vermeyeceksiniz. İnsanları paniğe sürükleyip teröristi veya o terör eylemini büyük bir güç hâline dönüştürüp insanları sindirmemek gerekiyor. Dolayısıyla bu tür görüntüleri bizim nasıl vereceğimizi arkadaşlarımız çok iyi bilirler. Zaman zaman haberci refleksiyle maalesef bizim de bu tür hatalara düştüğümüz oluyor. Habercinin kendisine göstersek o da söyler hata olduğunu ama o anda fark edilmiyor. Haberci refleksi hakikaten son derece ilginç çünkü o bir yarış. On saniye sonra en fazla bir dakika sonra eskিয়েcek bir şey. Son dakika haberlerine bakın, aynı anda hepsi girer. Birisi bir dakika geç girdiğinde, üstelik son dakika diye girdiğinde bile artık o haberciler tarafından karikatürize edilir, komik olur. Onun için de bu refleksi iyi kontrol etmek gerekiyor ve terörün bu amacına hizmet etmemek gerekiyor. Özellikle kamu yayıncısının, kendi yayın ilkeleri içerisinde yer alan terörün o korku yaratma, sindirme amaçlarına alet olmaması gerekiyor.

TRTakademi: *Ama buna rağmen görüntülerden daha sonra bu işin fikriyatı üzerine yapılan, saatlerce süren açık oturumlar ana akım medyada bütün ekranları işgal ediyor. Oradan bir bilgi ve korku bombardımanı yapılıyor. Çocuğumuz, annemiz, babamız, eşimiz etkileniyor...*

Şenol GÖKA: Evet, doğru. Terörün amaçlarından birine yarayacak şekilde konu gündemde yer tutarak bu amaca hizmet ediliyor. Fakat bir taraftan da tam tersini yaparsanız, yok kabul ederseniz, bu sefer olay gerçekten daha büyür. Çünkü bir şekilde haber alıyoruz. Tek kaynak siz olsanız, tek kaynak siz olduğunuz için bunu kamu yararına değerlendirip değerlendirmeme yetkisinin sadece sizde olduğu varsayılrsa o zaman iş kolay, çok kolay. Ama sizin yaklaşmadığınızı, görmemeye çalıştığınızı, yani kamu menfaati açısından görmemeye çalıştığınızı bir şeyi, teröre hizmet edecek şekilde göstermeye çalışan ve gösteren o kadar çok kanal ve ortam var ki işte medya savaşlarını bunun için söylüyoruz. Bu algıyı oluşturmaya çalışan o kadar çok unsur var ki siz de bir yerde ister istemez biraz daha ayrıntıya girip açıklamaya yöneliyorsunuz. Açıklamaya yöneldiğinizde ne oluyor? Yine ister istemez o amaca birazcık hizmet etmiş oluyorsunuz. Ama kâr-zarar hesabı yapıldığında sanki o açıklama gerekiyormuş gibi. Bir açıklama gerekiyor, yaptık. Ama bu kadar mı uzun sürer, bu kadar mı uzun süre gündemde tutulur? Abartılıp gündemde tutularak insanların günlük hayatlarını etkilemek mi gerekiyor? Elbette hayır. Ama bir açıklama veya o konuyla ilgili bir bilgi gerekiyor. Aksi takdirde karşı tarafta bunu algı operasyonuna dönüştürecek birçok girişim olduğundan, siz görmezden gelirsiniz bu sefer bambaşka bir şeye dönüşüyor. Sanki sizin görmezden geldiğiniz şey çok daha büyük bir şey de, bunu örtmeye çalışıyorsunuz izlenimi uyanıyor. İşin bilgilendirme kısmı kadar ilgilenip bırakmak gerekiyor. Ama abartmamak lazım.

TRTakademi: *Bu anlamda mesela şehit cenazeleriyle ilgili haberler tartışılıyor; neden bu kadar çok, defalarca, dramatize ederek, şehit ailesi ve yakınlarını belki de rencide edecek şekilde veriyoruz? Siz şehit cenazeleriyle ilgili haberlere nasıl bakıyorsunuz?*

Şenol GÖKA: Bir defa, her şeyden önce şehidi önemsemek gerekir. Şehidin cenazesi verilir. Orada şehidin cenazesinin bayrağa sarılı tabutu gösterilir ve her şeyden önce o şehide biz hürmet gösteririz, çünkü onlara borçluyuz birçok şeyi. Ama onu bir mateme dönüştürmek, bir yakarmaya dönüştürmek ve buradan sözüm ona terör örgütüne tepki oluşturmak istercesine bunu darmadağın olmaya dönüştürmek ve sürekli bu ağlayış!.. Bu tartışılır. Doğal olarak insan yakınına kaybettiğinde ağlar. Biz şehidimize üzülmürüz elbette ama şöyle bir söz vardır: “Zalimin karşısında dökülen gözyaşı, etin ateşe döktüğü yağ gibidir.” Mangal olarak düşünün etin yağı döküldükçe ateş harlanır. Yani bu, zalimin iştahını kabartır. Siz ağladıkça, siz ya-

kardıkça, siz o görüntülerde dövündükçe teröristin iştahını kabartırsınız. Ama asla bunu teröristin iştahını kabartacak şekilde bir abartıya dönüştürmemek gerekiyor. Bayrağı göstereceğiz, şehidi de göstereceğiz, ama sonrasını yapmayacağız.

TRTakademi: *15 Temmuz gecesi TRT'nin televizyon ve radyo kanalları işgal edilmiş olsa da darbe kalkışmasına karşı mücadele noktasında, canlı yayın imkânı olan web, (Facebook, Twitter, YouTube) gibi dijital mecralar nasıl kullanıldı? Bu konuda o gece yapılan çalışmalar hakkında bilgi alabilir miyiz?*

Şenol GÖKA: Hemen bir şeyi düzeltelim, o gece TRT'nin radyoları yayındaydı. Yani Başbakanımızın ve Cumhurbaşkanımızın konuşmaları dâhil olmak üzere TRT Ankara Radyosundan veriliyordu. Neden Ankara Radyosundan? İşte burada, teknolojik bir cehaletleri varmış ya da başka şey sanmışlar, biraz telaşla hareket ettikleri için. Hani vaktinde yapabilselerdi belki bütün bunları halledebileceklerdi. İstanbul Radyosu merkez diye düşünüyorlar veya sadece oradan yayın yapılabilir diye düşünüyorlar. Nitekim Radyo Dairesi Başkanımıza yayını Ankara'ya alalım dediğimde saat sanırım 22.00'ye doğruydum tam bilemiyorum çünkü biz canlı yayındaydık o zaman. Yayın Ankara'ya alındı ve Ankara'ya alındıktan sonra sanırım darbeciler İstanbul'u nasıl olsa aldık düşüncesiyle yayının oradan devam edebileceğini hesap ettiklerinden orada mahsur kaldılar ve hiçbir şekilde sesleri çıkmadı. Ama Ankara Radyosu Başbakanımızın, Cumhurbaşkanımızın konuşmaları dâhil olmak üzere özel televizyonların yayınları dâhil olmak üzere hepsini yansıttı. Bunu dinleyicilerimiz de zaten çok rahatlıkla tetkik edebilirler. Şimdi gelelim dijital medya kısmına. Dijital medya başta çok fazla, insanların içinden geleni veya kendilerince çok özel şeyleri veya çok fantastik şeyleri paylaştığından, bu tür ciddi olaylar karşısında belli başlı hesaplar dışında neredeyse güvenilirliği kalmamış bir ortam. Dolayısıyla da evet yayılması son derece önemli ama güvenilirliği konusunda insanlar sokağa çıkartacak ya da harekete geçirecek kadar önemli değil. Twitter, Facebook, Instagram ve diğerleri üzerinden ne kadar işlem yapılırsa yapılsın bunlar bireyseldir, sonuç itibarıyla kurumsal ve kurum adına değildir. Kurum adına olanlar ciddiye alındı. Ama bireysel olarak ortaya çıkanlar, yani darbe taraftarı algı oluşturmak isteyenler ve tam tersi milleti bir nevi darbeye karşı direnmeye çağırınlar arasında bir sağlama oluştu. Dijital medyanın o kadar büyük bir cazibesi kalmadı ilk anda. Çünkü çok kolay bulandırabilirsiniz bunu. İşte o zaman geleneksel medya mecralarına yönelmek daha güvenilir, daha sağlıklı bir tutum oldu. Çünkü onlar öyle ya da böyle bir kurum adına hareket ettiler. Ama dijital medya söz konusu edilirse daha çok bireysel çıkışlardı bunlar. Bireysel çıkışlar çok kolay manipüle edilebilecek şeyler olduğundan 15 Temmuz'da tamamen güvenilirliğini yitirdi. Nitekim darbe sonrası yapılan algı operasyonlarında bunun ne kadar güvenilebilir bir mecra olduğu çok net bir şekilde anlaşıldı. Böyle

kaderin belirlenmesi durumlarında veya belirlenen kaderi tercih etme konusunda dijital medya öyle tahmin ediyorum ki çok güvenilir olmadığını, bir kez daha 15 Temmuz'da ispat etti. Tabi ki kurumsal hesaplar veya güvenilir olduğu bilinen insanlar elbette ki etkili oldular. Ama binlerce yüz binlerce mesaj sanırım birbirini götürdü. Götürdüğü için de geleneksel medya daha öne çıktı. Nitekim radyo ve televizyon, başta televizyon olmak üzere radyo o gün çok güvenilir bir kaynak olarak vatandaşın doğru yönlendirilmesinde ya da olayı doğru değerlendirmesinde daha etkili oldu. Dijital medya ne açıdan bundan sonrası için önemli olabilir? Ha şu da önemli; insanların kendi kişisel aktarımlarını bir şekilde paylaşmak için önemli. Ama iş çok ciddi anlamda tercihe geldiğinde maalesef orada çok büyük operasyonlar da yapılabileceği görüldüğünden iş çok şüpheli görünüyor. Dijital medyada bütün hesaplar gerçek kişiler tarafından veya kurumlar tarafından yönetilse veya yönlendirilseydi, bunun garantisi söz konusu olsaydı belki o zaman bu kadar güven kaybedilmeyebilirdi dijital medyaya karşı. Yüzlerce fake hesapla yüzlerce farklı tweet atıldığında veya algı operasyonlarına girildiğinde, siz öteki tarafta ne kadar doğruyu iddia ederseniz edin eğer bir kurum veya daha önceden bilinen güvenilir bir kişi değilseniz bu maalesef çok etkili bir medya olmadığınız göstergesidir.

TRTakademi: *Temel sorunumuz denetim mekanizması mı sosyal medya açısından?*

Şenol GÖKA: Güven meselesi, bazen hiç ummadığın şekilde, doğru denetimi yapılmaya da bir güçtür, öyle bir algı geliyor. Bazı hesaplara güveniyorsunuz, bazısına güvenmiyorsunuz. Markalar için bile böyledir. Siz bugün en mükemmel markayı yaratmaya çalışsanız veya en mükemmel malzemeyi, malı üretmeye çalışsanız, eğer bir marka oluşmuşsa her şeyden önce o markanın damgasını görmeden kimse sizin ürettiğinize, şu âna kadar gelmiş geçmiş en kaliteli üretimi yapsanız da kimse yanaşmaz. Bu güvenin altı söz konusu. O güven biraz da buna yönlendiriyor. Siyasette de, bütün insan ilişkilerinde de böyledir. Düşünün ki bir siyasi figür çok büyük bir güven arz etmiş ve artık o güvenle insanlar ona yönelmişse içeriğin ayrıntılarının çok fazla bir önemi kalmaz, sadece ona güvenilir. Hatta o gittikten sonra onun çocuğuna da güvenilir, onun ailesine de güvenilir. Siyasi tarihe bakın, hemen hemen bütün ülkelerde de böyledir. Kamuoyu güven üzerinde hareket eder veya güven üzerine toplu hâlde bir yere yönelir. Güven burada son derece önemlidir.

TRTakademi: *Şu an radyo ve televizyonlar dijital medya olanaklarını haber amaçlı kullanıyorlar. Vatandaşlardan bilgi alıp hava raporu sunan radyo programları var veya vatandaştan WhatsApp üzerinden görüntü alıp onu haber programına ko-*

yan kanallar da mevcut. Mesela TRT’te de 15 Temmuz gecesine ilişkin görüntüleri bize iletin diye bir kampanya başlatmıştınız.

Şenol GÖKA: Evet, üç bin civarında görüntü geldi.

TRTakademi: *Bu anlamda sokaktaki vatandaşın neredeyse haberci olduğu bir döneme girildi gibi bir şey var. Dijital medya yaygın olarak alanını genişletmeye doğru gidiyor. Siz bu konuya nasıl bakıyorsunuz ya da TRT bu konuyu nasıl değerlendiriyor?*

Şenol GÖKA: Şimdi o biraz bizim dışımızda bir şey. Her şeyi bırakalım, dijital medyaya yönelelim, bunu yapmamız mümkün değil. Evet dijital medya dediğimiz şey herkesi haberci, herkesi yayıncı yaptı. Savunmalı mı? Buraya doğru gidiyoruz ve buna diyecek bir şey yok. Oraya doğru gidecektir zaten. Teknoloji geliştikçe ve bu imkânlar insanlara sunuldukça zaten böyle bir şey kaçınılmaz. Onun için buna öyle ya da böyle direniyor olmak veya bunu tasvip ediyor ya da etmiyor olmak son derece anlamsız. Nereye gidecekse oraya gidecek. Teknoloji neye hâkim olup insanlara bu yönde nasıl bir bakış açısı sağlayacaksa insanlar o bakış açısına sahip olacaklar. Yok efendim gazete önemini korumalı ve kâğıt olarak çıkmalı diyemeyiz, bambaşka bir yere doğru gidiyoruz. Belki de önümüzdeki birkaç on yıl içerisinde tamamen dijital bir ortamda çıkacak gazeteler. Çoğu başladı zaten buna. İşte radyolar, artık herkes belki de yayın yapmaya başlayacak. Giderek o imkânlarla kavuşuluyor. Şimdi bu karşılıklı görüntülü telefonlardan, internet yayıncılığında sonra belki de böyle bir şey olabilecek: Kendi gruplarında kendi radyo yayınlarını yapabilecekler. Yine aynı şekilde, görüntülü yayınlar da böyle. Onun için geleneksel anlamda şunlar devam etsin ve biz de bunlar devam ettiği sürece kamuoyunu şu ya da bu şekilde yönlendirebilmek için hareket edelim, bunun artık çok fazla anlamı yok. Bu teknolojinin gelişmesiyle birlikte nereye doğru yönlenecek bu algılar, bu oluşumlar, nereye doğru gidecek, hep birlikte göreceğiz. Biz de buna göre kendi ulaşma imkânlarımızı arttırmaya çalışacağız. Biz de yeni medya diye bir alan açtık ve dijital medyayı mümkün olduğu kadar değerlendirmeye gayret ediyoruz. Ama şimdilik genel ana akım veya genel ana tercih televizyondan, sesli anlamda düşünürsek radyodan yana. Şimdilik. Sonra ne olur, onu birlikte göreceğiz. Çünkü hemen hemen her teknoloji sanıldığı gibi güç kazanıp hâkimiyet kuramıyor. Biliyorsunuz üç boyutlu televizyonlar vardı. Bundan sonra hep böyle olacak denmişti ve muhteşem bir algı oluşmuştu onunla ilgili. Çok büyük bir cazibe oluşturmuştu. Ama hızla bundan vazgeçildi. Bu teknoloji üzerine televizyonlar biraz meyilli (iç bükey) üretilmeye başlandı. Bu artık böyle yerleşecek ve artık mükemmel görüntüler izleyeceğiz dendi, sonra artık üretilmemeye başlandı, vazgeçildi. Yerine işte HD’ler 2HD’ler, 4HD’ler ve ultra HD’ler hatta 8K, 8HD’ler çıkmaya başladı. Şimdi teknoloji bir şekilde algıyı da veya bu işin nasıl yapılması gerektiğini de yönlendi-

riyor. Tabii bu aynı zamanda başlangıçta bir anarşiyi doğuruyor. Herkes bir şey yapıyor. Herkes yayın yapıyor. Herkes kendince bu işi belirlemeye çalışıyor. Ama bir süre sonra her şeyde olduğu gibi bunun da bir ahlaki gelişiyor. Kendiliğinden bir otosansür oluşuyor ve bir süre sonra bu da sağlıklı bir mecraya doğru yöneliyor. Ama başlangıçta çok büyük bir savurganlık oluyor. Çok büyük bir karmaşa oluyor ama daha sonra aradan bir zaman geçiyor, her şeyin ahlaki, her şeyin biçimi, düsturu gelişiyor. Sanırım burada da öyle bir şey olacak. Ha, “Şimdiden bir öngöründe bulunabilir misiniz?” diyecek olursanız. Valla sanmıyorum, yeni bir teknoloji, neyi hazırlıyorlar, neyi üretecekler bilmiyorum. Ama ona göre bakacağız ne yaygınlık kazanacak? Onu da bilmiyorum. Çünkü çok fazla iddia var. Çok fazla yenilik var. Bu çok fazla yenilik, ne kadar kolay kabul edilip yaygınlık kazanacak bunu göreceğiz.

TRTakademi: *Tekrar olağanüstü dönemlerde yayıncılık bağlamına dönecek olursak, Irak’ın işgali, sonra Arap Baharı denilen o sistematik harekette Batı basınının oynadığı rol ya da algı operasyonları oldukça deşifre oldu. Bu yüzden Batı’da onların medyasına yönelik kamuoyunda bir güven düşüşü var. Oysa 2013’ten beri neredeyse her günümüz bilfiil olağanüstü dönem ve basınımız buna yönelik bir gelenek de geliştirmişken bizim basınımıza dair güven algısında bir yükselme var. Özellikle medyamız bu son darbe girişiminde bir uzlaşma sağladı yani en azından demokratik tavır sergileme anlamında bir duruşu belirledi ve birbiriyle oydaştı. Buradan yola çıkarak, bu tutumun devam etmesi, derinleşmesi, kurumsallaşması için TRT’nin girişimleri olacak mı? Ya da var mı?*

Şenol GÖKA: Var tabii ki... Ama bunu, genel olarak ülke adına kazanılan her alanda ekonomi ve siyasi anlamda, yönetim anlamında kazanılan itibarla paralel götürebilirsiniz. Batı basınında güvenilirlik anlamında niye düşme oldu? Gücünü çok fazla kaybetti ve bazı şeyleri de deşifre olmaya başladı. Siyaseten yapılan bazı uygulamalar, yine ekonomik anlamda bazı çöküşler onların da düşmesine neden oldu. Bunu şöyle benzetebiliriz, hükümet zayıfsa aynı partiden belediyeler harikalar yaratsa zayıf görünür ve zayıf algılanır. Aynı şekilde genel anlamda ülkenin itibarında bir düşüş varsa onun medya birimlerinde de olur. Şöyle diyelim, İngiltere’de genel anlamda bir siyasi düşüş, bir kopuş varsa İngiltere’nin yayıncıları açısından harikalar ve bütün dünyayı etkileyecek şeyler beklemek mümkün değil. Onun için evet bizim medyamız genel anlamda hükümetin ve ülkenin kazandığı itibarla dünya çapında büyük bir itibara kavuştu, çünkü dikkatler buraya çekilmeye başladı. Dikkatler buraya çekilince bize sorumluluklar yüklenmeye başladı. Biz daha dikkatli işler yapmaya başladık. Biz daha uluslararası alana dönük işler yapmaya başladık. Dolayısıyla doğal olarak böyle bir itibarlılık söz konusu, bu itibarla birlikte güvenilirlik söz konusu olmaya başladı. Üstelik hemen yakınımızdaki olaylar söz konusu olduğunda, daha dibinde ve içinde olan insanlardan verilen

bir haber varken çok uzaktakilerin buradan verdiği haber niye güvenilir olsun ki? Ama yine de şöyle düşünebilirsiniz, yine de etkili olur mu? Çünkü kötü, çok hızlı yaygınlaşıyor veya oluşturulmaya çalışılan olumsuz algı çok hızlı yaygınlaşır ve insanlar arasında hemen kabul görmeye başlar. Kötünün hızla yayılması veya yanlışın hızla yayılmasını –çünkü onu kapatabilmek için doğru çok uğraşmak zorunda kalır ama sonuçta her zaman doğru kazanır– iki örnek üzerinden benzetmeyle açıklayabiliriz: Birincisi, teravihin ardından kılınan vitir namazını düşünün, yani birisi yanlış bir hareket etse siz doğrusunu yapıyor olsanız bile eğer sizin dışınızda sizin safinızda yirmi kişi o tekbire uyuyorsa siz de uymak zorunda kalırsınız. İkincisi, diyelim ki siz chek up için kontrole giderseniz, yüzlerce doktorun kontrolünden geçersiniz, sizi kontrol eden hocalar “bir şey yok” der, öte taraftan bir asistan “Abi durumunuz ciddiye benziyor,” diyerek içinize bir kurt, bir şüphe bırakır, siz artık hastane hastane dolaşırsınız, acaba böyle miydi diye. Asistanın size söylediği o, “Abi durum kötüye gidiyor,” veya “abla durum fena”, “abla valla ben bundan fena şüphelendim.” Bakın net bir bilgi de yok. Böyle dediği andan itibaren siz hastane hastane, doktor doktor dolaşırsınız. Ta ki bir psikiyatriste gidip kalbiniz mutmain oluncaya kadar. Şimdi buna benzer, biz de hani bir deli bir kuyuya taş atar da kırk akıllı çıkaramaz hesabı, yanlış düştüğü andan itibaren doğru onu absorbe edinceye kadar çok zaman geçer. Süt güğümü kirlendiğinde artık ona çok hızlı bir şekilde yeni taze sütler eklemek zorundasınız, aksi takdirde onu bertaraf edemezsiniz. Yani çok doğru bilgiler vermek zorundasınız. İşte o yüzden itibarını kaybetmiş olsa bile algı için ortaya attığı bir kötülük yine yaygınlık kazanır. İşte bu yüzden kamuoyunun dikkatli davranması gerekir. Doğru biri gelecek, doğru enformasyon daha hâkim olacak ama biraz sabretmek gerekir. Evet itibar kazandık –fakat öteki taraftan çamur atanlar olacak çünkü boş durmayacak insanlar– ama yine de bir şekilde doğrunun hâkim olmasının sağlanması için sabırla ve tekrar tekrar ısrarla doğrunun aktarılması gerekir. Biz daha itibarlıyız, onlar artık itibarlarını kaybediyorlar, biz ne dersek o olur, yok öyle bir şey. Onun için hep söylenir ya: Bu, suyun mermere damlaması gibidir. Kötü algı oluşturmaya çalışanların söyleyeceklerine karşı hiç bıkmadan doğruyu ve doğru haberciliği veya doğru yayıncılığı uygulamak gerekiyor.

TRTakademi: 15 Temmuz sonrasında TV kanalları alternatif yayın merkezlerini gündemlerine aldı, TRT’de böyle bir çalışma var mıydı?

Şenol GÖKA: Bu zaten hep vardı, bizim alternatif yayın merkezimiz var. Nedir? Alternatif, yani stüdyolarımız zaten var, yedek yayın merkezlerimiz var, her yerden bunu yapabiliriz. Bu karasalda çok kolaydı, yani bizim bütün dağ başlarındaki vericilerimizin bir kısmında bile stüdyolar görürsünüz. O vericilerin altında sistem görürsünüz ama bu karasal yayın için geçerli. Uydu söz konusu olduğunda alter-

natif uydular olması gerekiyor. Yani bütün kanalların TÜRKSAT'tan, bir kısmının da bir başka uydu merkezinden, uydu sisteminden çıkması gibi. Bu tür alternatifler her zaman var. O gece için biz uzun süre başka uydulara başvurduk. TÜRKSAT gitti ne yapacağız? Başka uyduya çikalım oradan yayın verelim. Uzun süre cevap vermediler. Sanırım haberleri vardı, sanırım bekliyorlardı, yani Türkiye'deki bu 15 Temmuz gecesinin en azından biraz daha netleşmesini bekliyorlardı. Nitekim saat 04.30'a kadar cevap vermediler. 04.30'dan sonra dediler ki: "Emrinizdeyiz." Bu ilginç bir şey, hâlbuki saat 23.00'ten itibaren aramaya başladık. Bir taraftan TÜRKSAT'ı arıyoruz yayını keselim; çünkü biz biliyoruz bir süre sonra darbe metni okunacak artık. Bilinen bir şey bu, darbe bildirisi okunacak veya en azından darbeye ilişkin bir şey söylenecek. Yayın ele geçirilecek çünkü yayını ele geçirmek üzere baskın yaptılar. TÜRKSAT'a ulaşmaya çalışıyoruz yayını keselim diye. Maalesef bu olmadı ama bildiri okunduktan kısa bir süre sonra yayın kesildi. Artık bu saatten sonra biz diğer uyduları da aramaya başladık yayına başlayalım diye. Daha önce hep ilişki içerisinde olduğumuz o uydu merkezleri, uydu sistemlerinin bulunduğu merkezler o gece sabaha kadar bize cevap vermediler. Hâlbuki oradan çıkabilirdik ama 04.30 gibi ilk cevap geldi, 07.00 gibi dediler ki "Emrinizdeyiz, ne istiyorsanız onu yapmak üzere hazırız, bütün uydularımız size hizmet etmek üzere, şu an talimatınızı bekliyoruz." Hadi geçmiş olsun. Buradan da anlaşılıyor ki beklediler. Bu durumda da artık güçlü olmaktan, TÜRKSAT gibi kendi içimizde alternatifler geliştirmekten başka çare yok. Hepsini bir yerde toplamayacağız demek ki dağınık yerlerde olacak ki oralardan çalışalım.

TRTakademi: *15 Temmuz gecesi halkın ilk TRT'yi kurtarmaya gelmesinde o gece oluşan millî birlik ve kardeşlik ortamı dışında, son yıllarda TRT'nin yaptığı yayınlardan halkın duyduğu memnuniyetin de katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Bu bağlamda TRT'nin, halkın memnuniyet, şikâyet ve önerilerini alan Aktif Hat ve İzleyici Temsilcisi uygulamasından elde edilen verileri bizimle paylaşabilir misiniz?*

Şenol GÖKA: Aktif Hat ve İzleyici Temsilcileri'nden elde ettiğimiz veriler, zaten sokağa çıktığınızda veya bir yere gittiğinizde size yansıyor. Bu konuda ne dendiğine ilişkin söyleyeceğim şeyler aşağı yukarı sizin de bildiğiniz şeyler. Ama genel olarak TRT algısı üzerine bir şeyler söylemek mümkün. Ben özellikle rating tablolarına bakıyorum. Ha belki kamu yayıncısı açısından rating bu kadar önemli değil ama yine de izlenmenin ve kanalı izleme alışkanlığının nasıl geliştiğini görmek açısından önemli. Son iki yıla baktığınızda rating tablosunda çok ilginç şeyler görüyorsunuz; çocuk kanalı da dâhil olmak üzere –ki biz orada reklam da almıyoruz yani orayı ticari bir anlayışa yönlendirip bir şey de kazanmıyoruz– ölçülebilen kanallarımızda günde 100 program içerisinde ortalama kırk programı görürsünüz, TRT1, TRT Spor, TRT Haber, TRT Çocuk, TRT Belgesel programlarını yani TRT ka-

nallarını görürsünüz. Bu ne demek? Kumandalardan çıkmış olan TRT (hani bir, iki, üç, dört, beş, altı, yediden başlanırdı), şimdi bir bakıyorsunuz günde ortalama kırk program giriyor. Bazen 45, 47, 48’leri bulduğu oluyor sadece ölçülenlerden, daha ölçülmeyenler var. Şimdi bütün bunlara baktığınızda Türkiye’nin yarısının TRT seyrettiğini söylemek mümkündür. Türkiye’nin yarısı seyrediyorsa, o geleneği, tarihsel duyguyu, sorumluluğu, aile bilincini veya geleneksel anlamda toplumumuzun birlik beraberliğini içerik olarak sürekli işliyorsa –ki işliyor zaten– şimdi iki yıldır da böyle bir ilgi ve böyle bir teveccüh varsa 15 Temmuz’da ortaya çıkan görüntüde TRT’nin de payı evet vardır. Yani Türk bayraklarının yanı sıra Kayı bayraklarının meydanlarda dolaştığını düşünürseniz, demek ki payımız varmış bizim de. Darbeye karşı ve bu türden girişimlere karşı milletin birlik sergileyebilmesinde TRT açısından önemli bir duygu işlenmiş demektir.

TRTakademi: *İzlenme oranları TRT için önemli bir kriter midir sizin açınızdan?*

Şenol GÖKA: Dikkat edilmesi gereken bir kriterdir. Bu illa ki mutlak anlamında değil, evet dikkate alınması gereken bir kriterdir.

TRTakademi: *Sizin için, TRT için, işini iyi yapıyor mu sorusunun cevabı nedir?*

Şenol GÖKA: Şöyle, bizim zaten araştırmalarımız oluyor. Bu izlenme oranları başka bir şey. “Peoplemeter”lerle televizyon seyrediyor ya da şimdi yavaş yavaş mobil uygulamalar da buna dâhil olacak sanırım. 2017’nin sonuna doğru bu teknolojiyi uygulayacaklar. Bunlar şimdi ölçüme alındı. Ama bizim bir de bunun yanı sıra devamlı olarak yaptığımız izleyici eğilimleri araştırmalarımız vardır. Bunu anket, telefon ya da yazılı şekilde yaparız. Bu izleyici eğilimleri aşağı yukarı, bizim ne yapmak istediğimizin vatandaşa aktarılıp aktarılamadığı konusunda, bir de vatan- daş ne istiyor, bununla ilgili bir şeyler hazırlamamız konusunda bize bilgi verir. Biz bunu sürekli takip ettiğimiz için de sanırım böyle bir netice ortaya çıkıyor.

TRTakademi: *15 Temmuz gecesiyle ilgili belki duygusal bulacağınız şu sorumuzu sormak isteriz. Bir vatan- daş olarak, bir baba, bir yayıncı olarak neler yaşadınız? Tarihe not düşmek adına neler söyleyebilirsiniz?*

Şenol GÖKA: O gece hanıma da söyledim, 22.30’du bunu söylediğimde çünkü canlı yayındaydık. Bir ara canlı yayından ayrılıp dışarı çıktığımda, hanıma dedim ki: “Hanım, eğer bu bir darbeyse ilk gelecekleri evlerden birisi bizimki. Çocukları al, baldızın evine git.” Onlar Ankara’ya yeni taşınmışlardı yolları iyi bilmezler, “Tamam,” dedi. Onu gönderdim, kendim de kuruma geldim. Yolda ama henüz daha ne olduğunu bilmiyorum. Yolda bizim Ankara milletvekilimiz Aydın Ünal aradı. “Abi ne yapıyorsun?” dedi. “Aydın kuruma gidiyorum,” dedim. “Ben, ne olduğuna pek anlam veremiyorum ama garip şeyler var,” dedim. “Abi darbe oluyor,” dedi.

Ben “Tevekkeli değil,” dedim, “bir gariplik var ortada, uçaklar geçiyor bilmem neler oluyor falan.” “Ne yapacağız?” dediğinde “Kuruma gideceğiz,” dedim. “Tamam abi,” dedi. Yani gerekirse çatışacağız. O anda ben de ne yapacağımı tam bilmiyorum. Ama öncelikle yakalanmamam gerekiyor, bunu biliyorum. Aydın böyle söyledikten sonra, zaten Konya asfaltının üzerindeydik arkadan bizim koruma müdürü geliyordu. Makam aracı biraz ihtişamlı, dikkat çekmesin diye ona “Sen git” dedik. Küçük arabaya geçtik birkaç kişiyle, kravatları falan çıkardık ki dikkat çekmeyelim. Daha sonra kurumun önüne geldik, arka kapıdan girmeye çalıştık, bir yerden silahlar da edindik. Sonra polisler yanımıza geldi o andan itibaren Allah şahittir ki hiçbir şey düşünmüyorsunuz. Kahramanlığın nasıl bir şey olduğunu anladım o zaman. Yani, ortada daha önemli olduğunu düşündüğünüz ya da buna inandığınız, kalben iştirak ettiğiniz bir şey varsa böyle ayrıntılar aklınıza gelmiyor: Şunu kaybeder miyim? Böyle olur mu? Şöyle olur mu? Ha cesaret başka bir şey o ayrı, herkes tankın altına yatabilir mi? Bilmiyorum. Siz yatabilir misiniz? Ben yatabilir miyim? Bunu da bilmiyorum. Kahramanlık cesaretle birleştiğinde muhteşem bir şey oluyor. Ama sonuçta o gün herkes ülkesini düşünüyordu, biliyorsunuz. Cesaretsiz insanlar ülkelerini daha az seviyorlardı demek yanlış olur. O cesaret başka bir mefhum ve saat 07.30’a kadar ne çocuklar aklıma geldi, ne de hanım. Nitekim bir ara çocukları kapının önünde gördüm. Çünkü annesi onlara demiş ki, “Ben şuraya gidiyorum, orada şöyle bir şey var, bu şeye destek vermek üzere oraya gidiyorum, arkadaşlar direniyor, siz de babanızın yanına gidin.” Sadece TRT’nin önünde gördüm onları. “Baba biz ne yapabiliriz?” diye sordular. “Oğlum şuralarda olun, bir bakın işte. Anneniz nerede?” Bir tek orada sorduğumu sanıyorum. Çünkü onların buraya geliyor olmaları anneleriyle bağlantılı. Sonra, sabah 07.30’da kamelyanın orada otururken aklıma geldi: “Hanım ne yapıyor acaba? Çocuklar ne yapıyor?” Aklınıza hiçbir şey gelmiyor. Öncelikle bunu söyleyeyim. Hani şöyle açıklama yaparlar ya, o anda çocuklarımı düşündüm, çocuklarımla geleceği vs. Allah şahittir ki gelmiyor, sadece bunun olmaması gerekiyor. Tek düşündüğüm bu. Yapamazlar, nasıl yapabilirler böyle bir şeyi? Nasıl böyle bir şey olabilir? Sadece bunu düşünmüyorsunuz ve buna tepki gösteriyorsunuz. Bunun da sizde önceden yer etmiş bir şekli var. Cumhurbaşkanıya sahip çıkıyorsunuz, hükümetinize sahip çıkıyorsunuz, başbakanınıza sahip çıkıyorsunuz. Bir gidişat var ve bu gidişat bizi itibarlı hâle getirmiş. Bir darbe yapılıncaya sadece aklınıza gelen: Bu nasıl olabilir? Sadece bu tepkiyle çıkıyorsunuz. O anda böyle bir şey oldu da bu olan şey benim daha sonra ülkemi şu hâle getirecek, enflasyon çıkacak, ekonomi batacak, iç savaş yaşanacak, bunları düşünmüyorsunuz. Sadece bunu nasıl yapabilirsiniz? Utanmıyor musunuz? Sadece bu tepkiyle çıkıyorsunuz. Daha sonra birçok şey geliyor tabi. “Eğer başarılı olsalardı bir tanemizi bırakmazlardı. Ülke kaosa sürüklenirdi vs.” Bunlar sonra sonra ortaya çıkan şeyler. Ama o anda sadece tepki gösteriyorsunuz. Yapamazsınız!

TRTakademi: *Ertesi sabah endişesi o anda henüz yoktu yani? Ya da ne olacak?*

Şenol GÖKA: O anda insanlar şu şekilde bir değerlendirme neticesinde çıkmadılar sokağa: “Şimdi bir darbe olursa bu darbeyi biz daha önceki dönemlerden ekonomiyi nasıl sekteye uğrattığını biliyoruz. Uluslararası ilişkilerde artık itibarsız bir hâle geleceğiz. Belki ülkemizde şu veya bu gruplar birbirine düşürülerek, iç savaş çıkacak, o yüzden biz hemen dışarı çıkalım.” Böyle bir değerlendirmenin hiç olduğunu sanmıyorum. Önceden yer etmiş Cumhurbaşkanı, başbakanı, hükümeti başarılı görünüyor. Yer etmiş bu. Hükümet başarısını değerlendirdiler de çıktılar, yine bunu demiyorum. Bir Cumhurbaşkanı var her şeyden önce, kim ne derse desin, kahramanca bir çıkış yapıyor ve bu kahramanca çıkışın arkasından ona beslenen iyi duygular hemen sel gibi akıyor. Burada hiçbir düşüncenin söz konusu olduğunu düşünmüyorum. Bu Cumhurbaşkanına, bu hükümete, bu millete... net olarak söylüyorum nasıl böyle bir şey yapılabilir? Tepkinin bu olduğunu düşünüyorum öncelikle. Daha sonra oturduk düşündük. Yani önce, sadece maçı almayı düşünüyorsunuz, daha sonra maçı değerlendirmeye başlıyorsunuz gibi bir şey bu. Maça çıktınız, o maça çıktığınız anda ya bunu kaybedersek şu olur, bunu kaybedersek bu olur, golü şu atsın, golü şunun atması daha doğru olur... Böyle düşünmüyorsunuz. Sadece o maçı almak istiyorsunuz. Hepsi bu. Bunu niye yapmak istiyorsunuz? Çünkü kulübün bir itibarı var. Daha önce yaptığımız işlerin bir itibarı var. İyi bilinen, tanınan bir futbolcusunuz vesaire vesaire. Böyle düşünüyorsunuz. Biraz amiyane oldu ama orada yaşanan duygunun anlaşılması için böyle bir örnek verdim. Bir darbe gerçekleşti, bir kavga başlatıldı, o kavgayı bizim almamız gerekiyor. Kendi itibarımız için. Nasıl böyle bir şey yaparsınız? Bu duygu, bu düşünce, bu itibar 14 yıl boyunca Cumhurbaşkanımız tarafından işlendi ve hepimiz bunu içselleştirdik.

TRTakademi: *Peki kavramsallaştırma olarak 15 Temmuz nedir?*

Şenol GÖKA: Şöyle söyleyebilirim: Niyet iç savaştı, dış savaştı, dış güçlere karşı peşkeşti, kaostu, bu bir tarafa. Ama şunu gördüm, asimile olmuş insanların, vatanısız ve milletsiz olduklarını ve bunların herhangi bir vatana da saldıracaklardı. Özellikle bunu vurgulamak istiyorum, yabancı bir ülke saldırırsa bu kadar acımasız olmazdı. Yani bu kadar tehlikeli olmazdı.

TRTakademi: *Şöyle, biliyorsunuz, dış desteği olan bir işgal girişimi şeklinde yorumlar yapıldı.*

Şenol GÖKA: Bu kadar acımasızlaşabilen bir şey; bu, savaşta bile olmaz. Nedir sizin hâkim olma gayeniz? Ne yaparsınız? Hâkim olduğunuz anda bırakırsınız. İşte TÜRK SAT'ta şehit edilen arkadaşımız. Beş metreden bir bölük asker ateş ediyor. “Ne yapıyorsunuz siz?” diye çıkıyor karşlarına. Bir bölük asker ateş ediyor. Bir iki

asker gönder, bağla bir yere gerekirse, değil mi? Etkisiz hâle getirmenin mantığı bu şekilde işlemeli, sivil bir insanın üzerine hepsi silahlı bir bölük asker ateş açar mı? Altmış küsur mermi boşaltılır mı bir insanın üzerine? Bu neyin hırısı? Bu neyin vahşeti? Bunu yabancı bir güç bile yapmaz. Diyelim ki ülkemiz işgal edildi. Yabancı askerler böyle tek tek kurumları basıyor, onlar bunu yapmaz. Bunu kim yapabilir? Kendisini hiçbir milletten kabul etmeyen bu kişiler kendi inandıkları şeylere artık öylesine bağımlılık oluşturdular ki, onun dışındaki herkesi katledilmesi vacip gördüler. Bunu böyle gören bir Haricîlik var değil mi İslam'da? Bizimleyseniz Müslümansınız, bizimle değilseniz katliniz vaciptir. Yani Hristiyan ya da başka bir dine mensup insanlara daha sevimli bakarlar, Müslümanım diyenlere Müslüman-sınız bizdensiniz gözüyle bakarlar. Burada da böyle bir şey görüyorsunuz. Eğer siz Müslüman olduğunuzu iddia ediyorsanız, ancak bizim yanımızda olursanız bu Müslümanlık söz konusu olabilir. Bizim dışımızdaysanız sizi asla ciddiye almıyoruz veya dikkate alacağımız insanlar olamazsınız. Böyle bir anlayışı düşünün, sanırım bu çok hâkimdi o zaman. Şimdi bir millete mensup olma telkini yok, bir vatana mensup olma telkini de yok. Ne var? Herhangi bir yerde, herhangi bir milletin unsuru olarak hayatınızı idame ettirebilirsiniz telkini var. Yatırımlarımızın, okullarımızın veya başka şirketlerimizin bulunduğu herhangi bir yerde yaşayabilirsiniz. Böylesine bir asimilasyon düşünün. Kırk yılın telkini olarak. Bu asimilasyonun orada nasıl vahşileşebileceğini, nasıl korkunç bir şekilde kullanılabileceğini gösterdi. Bunu yönlendirmek artık dünyanın en büyük gücü, ortanca gücü vs. dış güçler tarafından böyle bir yapıyı yönlendirebilmek son derece basit bir şey. Kırk yılda oluşan bu yapı –işte işin asıl korkunç tarafı ve acımasızlaştıran tarafı bu– helikopterden, tanktan, köprünün üstünden ateş açarak insanları vurdu: Belki akrabalarını, yakınlarını... Belki bu insanlar sadece ülkeleri işgal edildi diye çıktı, darbe yapılıyor diye çıkmadı belki. Şimdi ilk olaylara bakarsanız 22.50'de geldim TRT'nin önüne, sonra arka tarafa dolaştık ve özel harekâtın vurulduğunu gördük. Uçak tarafından vuruldu. Şimdi siz o anda Gölbaşı'nda oturuyor olun. Daha ortada tank yok, tüfek yok, uçak geliyor ve özel harekâtı bombalıyor. Apartman boyu alev topu çıkıyor. Bir diğer uçak geliyor, öteki tarafı bombalıyor. Siz ne düşünürsünüz sıradan bir vatandaş olarak. Ülkemiz işgale uğradı diye düşünürsünüz. Tam da nereleri bombalıyorlar? İşte kendilerine direniş gösterecek yerleri bombalıyorlar, Meclis'i bombalıyorlar, Cumhurbaşkanlığını bombalıyorlar. Siz vatandaş olarak ülkemiz işgale uğradı diye çıkıyorsunuz sokaklara. Daha Cumhurbaşkanımızın o daveti olmadan. İlk bunu gördüğünüzde Gölbaşı'nda yaşayan vatandaş olarak siz sokağa fırlıyorsunuz. “Ne oluyor? Ülkemiz işgale mi uğruyor?” diyen bu insanların üzerine ateş ediyorsunuz. Ya bunlar masum, ülkelerini korumak üzere, ülkemiz işgale uğradı diye sokağa çıkan insanlar. Siz bunların üzerine ateş ediyorsunuz. Belki çocuğunuz bile var içlerinde, belki akrabalarınız, yakınlarınız, ailenizden insan-

lar var bunların içinde. Bu insanlar son derece masum, bu masum inanlara nasıl ateş edebilirsiniz? Hani şu olsa: “Biz sizi biliyoruz, siz FETÖ’nün şöyle alçak, şöyle namussuz insanlarıdır. Biz sizinle savaşacağız,” diyen insanlar olsa bir derece kendiniz de bu saldırıyı aklileştirebilirsiniz. Ama bunlar ülkeleri işgale uğradı diye çıkıyorlar. Daha sonra Cumhurbaşkanımız olayın ne olduğunu söylüyor. O zamana kadar bilmiyor insanlar ne olduğunu. O yüzden bunların yaptığını ancak milleti olmayan bir insan yapabilir.

TRTakademi: *Şu his var mı sizde, bir yayıncı olarak soruyoruz bunu. 2016 yılında, darbe mi olur denilen bir dönemde darbe kalkışması oldu. Türkiye’de darbelerin yolu açılmıştır, şeklinde yorumlar yapılıyor. Bu konuda görüşleriniz nedir?*

Şenol GÖKA: Darbe kalkışmasının olduğu gece canlı yayındaydım. Darbeye ilişkin o gece hepimizi sokağa döken olayların başlangıcını Eğitim Dairesi Başkanımızdan, Boğaz Köprüsü üzerindeki askerî hareketlilik ve olağanüstü bir durumun söz konusu olduğuna ilişkin verdiği bilgilerden aldım. Tabi resmî olmayan, sosyal medya üzerinde dolaşan ilk bilgiler, bunun bir terör eylemine karşı alınmış önlem olduğu şeklindeydi. Nitekim bir gün önce Fransa’nın Nice şehrinde pek çok insanın hayatına mal olan bir eylem gerçekleşmişti. Bu olağanüstü durumun ilk yorumu da bu oldu. Ama zaman ilerledikçe bunun bir terör eylemine karşı önlem olmadığını, gerek Ankara semalarında olağandışı olarak alçak uçuş yapan jetlerden, yine olağandışı askerî hareketlilikten bir darbe girişimi olduğunu anladığımızda verdiğimiz ilk tepki, “Bu nasıl olur? Yapamazlar,” şeklindeydi. Nitekim millet de kendisine gelen çağrıya cevap verip sokağa döküldü, ülkesine, kurumlarına Cumhurbaşkanına, hükümetine sahip çıktı, darbecileri püskürttü. Millettin darbeyi püskürtmesi, bu çağda darbe olamaz tavrıydı. Dolayısıyla bundan sonra darbelerin yolu açılmıştır yorumları anlamsızdır. Millet sokaklarda canıyla, canıyla gayrimeşru girişime karşı iradesini koymuş, bundan sonraki darbelerin yolu da artık kapanmıştır. Ben böyle düşünüyorum.

HANDE FIRAT

“Gazetecinin görevi demokrasiden
yana tavır almaktır.”

RÖPORTAJ

Röportajın gerçekleştirildiği dönemde Hande Fırat CNN TÜRK Ankara temsilciliği görevinde bulunmaktaydı.

TRTakademi: 15 Temmuz gecesiyle ilgili yaptığınız açıklamalarda dikkat çeken iki nokta vardı. Birincisi ilk hissettiğiniz şeyin “ertesi sabah endişesi” olduğundan bahsediyorsunuz. İkincisi, Hande Fırat o gece kimdi? Sorumlu bir vatandaş, bir anne, bir gazeteci yani yayıncı, bu üç kimliğinizi birlikte düşünerek o geceyi anlatıyorsunuz. Tüm bunlar bağlamında Hande Fırat o geceyi ve yayın sürecini nasıl okudu?

Hande FIRAT: Bence üçü birden. Çünkü vatandaş olarak bu ülkede yaşıyorsunuz. Dolayısıyla herkes gibi o ülkenin geleceğinden endişe duyuyorsunuz. Bir vatandaş olarak bir ertesi sabah endişesi duyuyorsunuz. Benim gördüğüm ilk darbe, yani 1980 Darbesinde altı yaşındaydım. Altı yaşında gördüğünüz bu olaydan aklınızda kare kare görüntüler kalıyor. Dolayısıyla bende de kalan bu kareler o günlere dair. Yarın sabah nasıl bir ülkeye uyanacağım? Ben hayatta olacak mıyım? Ülkem, ülkemin caddeleri, sokakları nasıl olacak? Ülkem ayakta kalacak mı? Askerî bir yönetim mi olacak yoksa bir iç savaş mı çıkacak? Tüm bunlar o an, bir vatandaş olarak aklımıza gelen ve ülkenizin geleceğinden, dolayısıyla kendi hayatınızdan endişe ettiğiniz konular. Anne olarak baktığınızda çok doğal, aslında ben bir annem ve belki o gece pek çok anne on yaş civarındaki çocuğuyla aynı evdeydi. Ya da sokakta, kaldırımdaydı. Ben buradayım, çocuğum evde, dolayısıyla benim başıma bir şey gelirse çocuğumu göreceğim mi? Çocuğumun başına bir şey gelirse ben ne yapacağım gibi ağır bir endişe. Üçüncüsü gazeteciyim, yani gazeteci ne demek? Bir, her şeyden önce CNN ve Kanal D'nin aynı anda yöneticisiyim ben. Yani iki kanalın da haber ihtiyacını karşılamak durumundayım. Doğru haberi vermek zorundayım, muhabirleri kameramanları doğru yere göndermek zorundayım. Her gazeteci gibi son dakika haberini, doğru haberi, doğru demeçleri alıp vermek zorundayım. Tüm bunlar ciddi bir endişe kaynağı. Gazetecilik diye baktığınızda evrensel ilkelerinden biri demokrasidir, doğru mu? Dolayısıyla temel insan haklarını savunuruz, kamu adına bu yapılıyor mu, yapılmıyor mu? diye bakarız. Kamu tarafından yapılıp yapılmadığına değil, kamuoyu adına bakarız. Aynı şekilde demokrasi açısından da böyle, dolayısıyla üçünün bir harmanlaması diye düşünüyorum ben. Yani o gece bunları birbirinden ayırma ihtimaliniz yoktu. Hem vatandaşsın, hem annesin, hem gazetecisin ve bu üçü de birbirini tetikleyip götüren bir süreçti bence.

TRTakademi: Haber kanallarının doğru, güvenilir ve hızlı haberi verme endişesi vardır. O gece yaşadığımız süreçte hız endişesini yaşadınız mı? En hızlı haberi ben vermeliyim dediniz mi?

Hande FIRAT: Elbette vardı, ancak bazı noktalarda haberi vermeden önce bek-

ledik. Nasıl bekledik? Şimdi biz ilk bilgiyi aldığımızda saat 22.05'ti. Günümüzde birçok kanalın WhatsApp grupları var. Benim de ofisimin bir WhatsApp grubu var. Burada iki tane haber müdürüm, iki tane editörüm, on bir muhabir ve ben varım. Haberi aldığımızda ilk olarak emniyet müdürleri Kızılay'da diye bir duyum aldık. 22.05'te henüz daha köprüler kuşatılmamıştı. O gece Türkiye, Fransa'daki terör saldırısını konuşuyordu. Zaten bir yıldır da siz de biliyorsunuz, terör yayını yapıyoruz. Yani olağanüstü yayıncılık devam ediyor. Biz nasıl yaşıyoruz? Mesela pazar günü evdeyiz ve yemek yapıyoruz. Bir yerde bomba patlıyor ve her şey olduğu gibi bırakıp evden fırlıyoruz. Henüz yoldayken, telefonda WhatsApp'tan olay yerine şu muhabir gitsin, iki tane kameraman gitsin, canlı yayın aracını şuraya yönlendirin, başbakan nerede, cumhurbaşkanı nerede gibi sürekli talimatlarla, yani daha evdeyken başlıyoruz çalışmaya. İlk bilgileri kaynaklardan alıyoruz ve vermeye başlıyoruz. O gece 22.05'te Kızılay'da emniyet müdürleri var bilgisinden sonra biz Ankara büro olarak kendi içimizde çalışmaya başladık, ne oluyor diye. İlk bilgi buydu ve sonrasında sağı solu aramaya başladık. Ama genel olarak bilgi yok kimsede. Siyasetçiler de yok, güvenlik birimleri de yok. Ondan sonra İstanbul'da köprüde bir iş dönüyor, 22.06'dayız, bu bize ikinci gelen istihbarat. Gene aramaya devam ediyoruz, ne oluyor ne bitiyor diye. Gene bir şey çıkmıyor. Çünkü o gece aslında acayiplik şu; siyasetçiler durumu bilmiyor, bu o olay için normal bir durum. Yapılanmanın dışındaki güvenlik birimleri o an için tam ne olduğunu bilmiyor. Dolayısıyla ben haber kaynaklarımı aramaya başladım. Resmî haber kaynaklarımdan aldığım yanıt, Ankara ve İstanbul'da bir hareketlilik var oluyor. Benim 22.06 civarında aklıma gelen ilk şey, bir terör tehdidi oldu. Ankara, İstanbul söz konusu olunca; herhâlde terör örgütleri eş zamanlı bir girişimde bulunacak diyoruz. Ankara, İstanbul'da ya DEAŞ, ya PKK bir şey yapacak, bir şey dönüyor diye bakıyoruz. Bütün resmî kaynaklarımın hepsinin bana söylediği şu; "Bir şey yok. Ben bir şey bilmiyorum. Bir bakalım." En son ben İstanbul'daki bir başka gayriresmî haber kaynağımı daha aradım.

TRTakademi: *Yayıncıların böyle gayr-ı resmî haber kaynağı olur mu, bu doğal mıdır?*

Hande FIRAT: E tabi, gayriresmî derken şöyle aslında; devletin resmî kurumlarında çalışıyorlar ama sadece ben ismini vermiyorum. Çünkü ismini vereceğim makamda insanlar değil. Gizli kalması gereken kişiler. On beş polisin silahının askerler tarafından alındığı bilgisi gene 22.30 olmadan geldi bize. Bu arada muhabirler de tabi kendi kaynaklarını arıyorlar ve o arada 22.13 civarında Ankara üzerinde jetler uçmaya başlıyor. Genelkurmay İletişim Dairesi telefonlara yanıt vermiyor, MİT Basın Danışmanlığı ne olduğunu bilmiyor. Siyasetçilerin hiçbir şeyden haberi yok. Dolayısıyla mecbursunuz gayriresmî kanallardan ne olduğunu öğrenmeye. Benim bir askerî kaynağım ortalık çok karışık diye bir haber verdi. On-

dan bir kere daha telefonla konuştuğumda çok kısa, “Askerî hareketlilik var. Emir komuta zinciri dışında olabilir,” dedi. Fakat bu bilgi, gayriresmî kaynak tarafından iletildi. Bunu doğrulamak için aradığım resmî tüm kaynakların ise bilgileri yok. Askerî kaynaklarsa telefonları açılmıyor. Dolayısıyla elimizde bizim gecenin başında, yani 22.30 olmadan askerî hareketlilik ve emir komuta zinciri dışında olabilir diye bir bilgi var ama benim bunu ekrana verme şansım yok. Neden yok? Ne olduğunu bilmiyoruz. Yani evet, bir tane kaynaktan doğrulatabilmiş değilim, ikinci ve üçüncü bir kaynaktan doğrulayamadım ama ortada –siyaseti yıllardır izleyen insanlar bilir– ciddi bir tuhafılık var. Jetler uçuyor, asker köprüye çıkmış ve o anlarda televizyonlar da ne yapacağını bilmiyor. Niye bilmiyor? Çünkü Fransa terör saldırısı, Türkiye terör saldırılarının altında kalmış, yani köprüde bir saldırı olabilir, Kızılay’da bir saldırı olabilir, onun için kimse adını koymuyor bu işin. Bendeki bu ekstra bilgiyi de ben kendi patronlarımla konuştum. Çok önemli bir şeydir, bizim onursal başkanımız Aydın Doğan, “Aman aman kızım ne olursa olsun demokrasinin yanında kalın, demokrasiyle nefes alın,” diye bir cümle kullandı. Fakat bir yandan da yayın yapmanız lazım, dolayısıyla ben kendi bilgime güvenerek sadece muhabir dağılımı yaptım. Başbakanı bulun dedim. Cumhurbaşkanı Marmaris’te, zaten biliyoruz. Ondan sonra o arada da evden çıktım. Genelkurmay Karargâhı’nın önünün kapalı olduğunu görünce, Genelkurmay Karargâhı’nın önüne derhal bir muhabir geçsin diye yazdım. Yine herkes ofise geçisin diye WhatsApp’ta konuşuldu. Burada toplandık ve çok kısa bir toplantı yaptık. O an için TRT’ye bir ekip çıkardık. Olası polis noktalarına ve askerî noktalara ekipleri çıkardık ve çalışmaya başladık. Dikkat ederseniz hiçbir basın kuruluşu bir isim koymadı. Anlamlandırılmayan askerî hareketlilik diye girdi. Çünkü resmî bir açıklama olmadan ya da bir şey söylenmeden bunu ortaya koymak çok kolay değil. Neden değil? Büyük bir risk! Bu bir darbe girişimi mi? Bunu gerçekten o an kimse bilmiyor. Bilsede bunun adını koymak, söylemek çok doğru olmayabilir. Başka bir şey, bunu bu şekilde vermek toplumsal sorunlara neden olabilir. Dolayısıyla Başbakan Binali Yıldırım NTV’ye bağlanana kadar kimse darbe kalkışması demedi. Açıklamasıyla ilk ismi koyan Binali Yıldırım’dır. Sonrasında gece boyunca darbeciler dört tane açıklama yaptılar. Bunlardan ilki 01.00’da bütün televizyon kanallarında alt yazıda girdi. Fakat bu arada tabii Başbakan kalkışma demiş, biz burada yayın yapıyoruz ve ben doğal olarak bütün kaynaklarımla görüşmeye başladım. Genelkurmay Karargâhı’nın önü kapalı, bir tane de açıklama var ortada. Ben bu arada bir bilgi edindim televizyonlar arasında da ilk biz girdik bunu “generaller rehin”. Tam oturdum yayın masasına bizde son dakika olarak darbecilerin ilk açıklaması alt yazı olarak giriyor. Bir açıklama var, Genelkurmay’dan geldiği belirtiliyor. Bıdı bıdı diye anlatıyor spiker arkadaşımız. “Yayın bana dönsün, bu açıklama Genelkurmay’dan olmayabilir.” dedim. Bunu neye dayanarak söylüyorsunuz? Kaynaklarıma dayana-

rak söylüyorum. Niye olmayabilir? Çünkü bir darbe kalkışması var ve generaller rehin. Bunu söylemek başka bir şey o kriz anı yayıncılığında. Genelkurmay Karargâhı'nın önündeki ambulansların polis araçlarının sebebi şu; içeride birtakım generaller rehin alındı. Bu da bize gösteriyor ki bu açıklama tüm Genelkurmay'a ait değil. Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları rehin alındıklarına göre demek ki iletişim daire başkanı da rehin alındı. Çünkü normalde açıklamalar İletişim Daire Başkanı'nın imzasıyla gelir. Ben bunları yayında söylüyorum bu arada. Bu açıklamanın altında İletişim Daire Başkanı'nın imzası yok. Dolayısıyla muhtemelen bu bir korsan bildiridir. İkinci açıklama Yurtta Sulh Konseyi, o uzun olan açıklama ve Tijen'e okutturulan açıklama. Şimdi bakmayın siz televizyonların da bir darbe kalkışması, darbe yayıncılık deneyimi yok. Dolayısıyla Tijen'in açıklamasını kimi sessiz girdi ekrandan, kimi sesli girdi, kimi alt yazıda verdi. Özel televizyonlardan bahsediyorum. Gece sonrasında ilerlemeye başladı. Dolayısıyla hani bunu verirken, bir dakika ya! Generaller rehin, bu iş emir komuta zinciri dışında dolayısıyla bu açıklamalar Türk Silahlı Kuvvetlerinin hepsine ait değil demek o an önemli bir şey. Yani Cumhurbaşkanı yayına geçmeden bunu demek önemli bir şey. Yani şunu söyleyeceğim; birincisi, bir habercinin resmî kanallarla ve gayiresmî kanallarla sürekli temas hâlinde olması gerekiyor. İkincisi, Allah işte diyerek gaza gelip bütün açıklamaları olduğu gibi verelim dememek gerekiyor. Ondan sonra ve prensip olarak evrensel ilkeler ışığında demokrasinin yanında durulacaksa ve duruluyorsa ona göre de hareket etmek gerekiyor.

TRTakademi: *Bu ve bunun gibi sıra dışı, özel durumlarda yayıncılarımızın bir B Planı var mıdır? Kafasında hep bir B Planı durur mu? Sizin de var mıydı? Siz o gece bir risk aldınız ve durmadınız, yayınıza devam ettiniz. Burada size güç veren neydi?*

Hande FIRAT: Açıkçası yok. Şunu söyleyeyim; darbe konusunda hiçbir B Planım falan yok. Ben darbe olacağını falan da düşünmedim. Ben şöyle düşünen bir insanım; "2016 yılındayız, ne darbesi ya!" diye bakarım. O yüzden aklımın ucundan darbe için bir B Planı kurmak gelmedi. Bana bir terör saldırısı deseniz, nereye, ne şekilde, kimin gönderileceği, önce kimin aranması gerektiği gibi bin tane kafamda senaryo gezer. Ya da deprem deseniz ben kendim büyük depremde, 17 Ağustos depreminde muhabirdim. Bölgeye ilk giden muhabirlerden biriydim. Ya da Allah korusun bir uçak kazası, büyük bir hızlı tren kazası benzeri bu tip tecrübelerimiz maalesef olan bir ülkeyiz. Anlatabiliyor muyum? İnternette sınav açıklama, evet bunu da biliyoruz. Çok uzun süren bir Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ne yapacağımı bilirim. Uçak düşse bilirim. Ondan sonra olası bir askerî hareketlilik, yani Suriye sınırında olduğu gibi, ne yapılması gerektiğini bilirim. Suriye'deki türbe operasyonu mesela o olsa onu da bilirim. Ama darbe için herhangi bir hazırlığım

yok. Neye güvendim? Aslında hiçbir şeye güvenmedim. İşimi yaptım. Benim işim gazetecilik. Tüm haber kaynaklarımı aramak, yani tüm haber kaynaklarım derken, asker, emniyet, MİT, polis, siyasetçi, muhalefet hepsini aramak. Ne kadar çok kişi ararsam, aldığım, edindiğim bir bilgiye ikinci bir kişi, üçüncü bir kişiyi ekleyebilirim o kadar iyi. Bunlar yıllardır test ettiğim insanlar ve onlar da muhtemelen beni test etmişlerdir. Yani yirmi yıllık bir gazetecilik sürecinden bahsediyorum. Bu karşılıklı güven ilişkisi. İkincisi şu aslında, okumayı bilmek. Okumayı bilmek derken; süreci ve görüntüleri, gelen mailleri, gelen bilgileri okumayı bilmekle ilgili bir şeyden bahsediyorum. Bu da anlatılmaz, tecrübeyle ediniliyor bir şekilde. Ve muhabirlerinize güvenmek, çünkü onlar da bir şekilde okumayı öğreniyorlar süreci. Dolayısıyla bunların hepsi bir bütün. Yani neye güvendim? Bir şeye güvenmedim. Nasıl risk aldım? Şöyle ki ben sadece işimi yaptım. Edindiğim bilgi doğru, biliyorum. Anadolu Ajansı geçmeden benim elimde Genelkurmay'da kuvvet komutanlarının rehin alındığı bilgisi var. Bu kaç kaynaktan teyit edebileceğim bir bilgi. Eğer bu doğru bilgiyse ben çıkar bunu veririm. Cumhurbaşkanı'nın Marmaris'te olduğu, gelişmeleri hassasiyetle takip ettiği, demokrasiden yana tavrını koyduğu bilgisi var ve onu da çıkıp aynı bağlantıda verdim. Aslında bu konu tamamen işinizi yapmakla ilgili. Ha şu ayrı bir şey, evet ya başarılı olsalardı diye durmak, valla ben yapmadım. Bunu bana daha sonra çok yakınlarımdan da soran oldu. Hiç mi düşünmedin başarılı olsalardı, o zaman ne yapacaktın? Sana gelmeyecekler miydi? Nitekim ilerleyen saatlerde yanlış adres de olsa ikinci olarak CNN TÜRK'e geldiler. Hande ile Abdülkadir'i susturun diye geldiklerini biliyoruz. Bizi İstanbul'da sanmışlar. Dedim ya bir vatandaş olarak ne yapmanız lazım? Memleketinizin hayrına hareket etmeniz lazım. Bir anne olarak çocuğunuzun geleceğini korumak lazım, gazeteci olarak işinizi yapmanız lazım. Bu üçünün verdiği o duyguyla hareket etmek.

TRTakademi: *Medya dünyasında "Neden Hande Fırat?" diye bir soru var. Nedir bunun açıklaması?*

Hande FIRAT: O zaman ben şöyle söyleyebilirim. 1996 yılında başladım mesleğe. Gece polis muhabirliğiyle başladım. Geceleri telsizle elimde muhabirlik yapardım, sabahları da gidip okulda sınava girerdim. Murat Keskin de o sıralar haber müdürüydü, bana özel izin falan vermezdi. Ya da sınavı var çocuk çalışsın demezdi. Ondan sonra polis, sağlık, eğitim, kültür-sanat, başbakanlık geldi. Ondan sonra masaya oturma. Benim buradaki ekibimdeki arkadaşların hiçbiri torpilli değil. Hiç kimse havadan inmedi. Hepsi yıllardır kapı önünde bekleyen muhabirler. Haber müdürleri de, editörler de sahada yetişmiş insanlar. Biz de haber atladık, atlayabiliriz. Bizi atlatanları saygıyla karşılarız gerçekten. Ama çalışıyoruz ve 20 yıldır sadece gazetecilik yapıyoruz. Ben çok eleştiriler duyuyorum, suçlamalar duyuyo-

rum. Ama ilgisi bile yok. Neden Hande Fırat? Aslında çok basit, yirmi yıllık bir geçmişiniz varsa ofisinizdeki çalışma arkadaşlarınızın da aynı şekilde sahadan gelme bir tecrübesi ve geçmişi varsa doğal olarak bu işi bunların yapması zaten normal. İkincisi, neden Cumhurbaşkanı Hande Fırat'a konuştu? Neden konuştu? Çok basit aslında. Mesela kim kaç defa, ne kadar süre Cumhurbaşkanlığı'nı aramış bakmak lazım değil mi? Ben gece boyunca dört beş defa aradım.

- Neredesiniz?

- Marmaris'te.

- Ne yapıyorsunuz?

- İyiyiz, güvendedeyiz.

Cumhurbaşkanı Marmaris'te güvende, bunların hepsinin dökümü var.

- Ne yapıyorsunuz?

- Gelişmeleri hassasiyetle takip ediyoruz. Sen demokrasi vurgusu yapabilirsin bizim adımıza.

Cumhurbaşkanlığı gelişmeleri hassasiyetle izliyor, Cumhurbaşkanı bizim aracılığımızla bir demokrasi vurgusu yapıyor.

- Ne yapıyorsunuz?

- Açıklama yapacağız.

- Ne zaman?

- Birazdan.

- O zaman biz de ekip gönderelim.

Doğan Haber Ajansı'nı Marmaris'e yönlendirin, canlı yayın aracı da gitsin.

Açıklama gelmiyor. Şimdi ne yapar bir gazeteci? Açıklama gelmiyor değil mi? Durmaz, beklemez, dur bakalım başarıya ulaşacak mı darbe falan diye beklemez. Geri aradım, ne yaptınız dedim, açıklama gelmedi. E dedi yaptık ama dedim biz görmedik. Periscope'a bak dedi, ya Periscope'tan yayın mı olur? Görmedik biz. Hiçbir ulusal kanalda bu açıklama girmedi. Bana bağlanın dedim. Bu çok normal bir şey değil mi? Bir gazetecinin ne yapması lazım? Bana bağlanın. Ben bir televizyoncuym. Ya dur bir Beyefendiye sorayım. Sor sor, hemen bağlanalım ben hazırım. Nasıl yapacağız? Ya gerçekten hani şakası yok. Nasıl yapacağız ben de bilmiyorum, yani elimde bir telefon var. Skype var mı? Skype yok FaceTime'dan yapalım dedim. Neden sen, neden FaceTime? diyenler var. Ararsan sen olursun, sen arasaydın sen olsaydın!

TRTakademi: *Bir annenin kızıyla arasındaki iletişim uygulaması, yayıncılığa birebir etki eden bir unsura dönüşebiliyor. Yeni medya teknolojilerinin yayıncılıktaki rolünü değerlendirebilir misiniz?*

Hande FIRAT: Aslında medyayı çok ilgilendiren bir konu. Akıllı telefon ve yeni teknolojinin hayatımıza girmiş olması. Mesela çok basit, ben Google Search'te yazı-

yordum, Google Search kitap ara diye basıyoruz ve search ediyor değil mi? Hayır ben artık öyle yapmıyorum. Nehir’den öğrendim. “Siri kitabı bul” diyor mesela ve konuşarak bunu search ediyor. İster istemez siz çocuğunuzun pratiğini kazanıyorsunuz. FaceTime yapalım diyor arkadaşına ve FaceTime yapıyor. Ben bu teknolojiyi sonradan edindim ama o bu teknolojiye doğdu. Dolayısıyla o benden daha pratik kullanıyor ve ister istemez siz bu teknolojiye açık olmak zorundasınız. Gene aslında aynı şey bir gazeteci kimliğiyle açık olmak zorundasınız, ikincisi bir anne olarak çocuğunuzu kontrol etmek ve takip etmek durumundasınız. Yani hayatın pek çok alanında aslında roller birbirine girip örtüşebiliyor.

Yeni medya teknolojilerinin yayıncılıktaki rolü çok önemli. Bu, hız kadar tehlikeli bir şey. Çünkü haber kanalında çok hızlı davranmak bazen hataya sebep olabilir. Dolayısıyla ben hep aklınızda en ufak bir soru işareti varsa, içinizde bir sıkıntı varsa atlayın, bekleyin emin oluncaya kadar derim. Ya da bir haber metni yazıldı, bir cümlesi seni rahatsız mı etti? Sil o cümleyi. Hızlı bir haber vereyim derken hata yapabilirsin. Önce haberi garantiye al. Çok güzel uygulamalar var ama bunlar birtakım hatalara da sebep olabilir. Twitter’da mesela bunu çok fazla görüyoruz. Fısıltı gazetesi bugün Twitter aslında. O gece, bahsettiğimiz saatlerde mesela; Cumhurbaşkanı’nın kaçtığı iddiası vardı. Cumhurbaşkanı hayatta mı? Yoksa değil mi? Bir saldırıya uğramış gibi dedikodular vardı. Bu dedikoduları ben artık apartmanda bir komşudan öğrenemediğime göre sosyal medyadan görüyorum. Dolayısıyla elbette pek çok açıdan olduğu gibi, akademik açıdan da incelenecektir bu durum.

TRTakademi: *Dijital medya ve onun içerik üretimine ilişkin eleştiriler vardı. Ancak o gece dijital medya bu girişimin engellenmesinde önemli bir işleve sahipti. Dijital medya bu anlamda aklanmıştır diyebilir miyiz?*

Hande FIRAT: Aklanmak çok iddialı bir kelime olur. Yani her zaman dijital medya bağlamında sorun yaşanacaktır. O gece dijital medyanın doğru kullanımını gördük. Tek başına bütün televizyonları susturalım dijital medya hayatta olsun diyemezsiniz. Bütün haberleri sosyal medyadan alayım diyemezsiniz. Bir televizyon komple her şeyi sosyal medyadan alayım diyemez. Niye televizyon ya da gazete var? Çünkü kendi haber kaynakları var. Kendi haber elemanları var, muhabirleri var. Ha sosyal medyadan aldığım bir başlığı ben muhabirime doğrulattırabiliyorsa ne âlâ! Ama sosyal medyada yazılan bir yanlış yanlıştır ve muhabir der ki hayır ben şimdi birisiyle görüştüm bu komple yanlış ve dolayısıyla bunlar birbirini beslerler. Doğru kullanım derken hep güvenilir kaynaklar, yani güvenilir siteler, muhabiri olan yerler, editörü olan yerler daha tercih edilen yerler. Bu işin birinci boyutu, ikinci boyutu örgütlenmenin oradan yapıldığını, yapılabildiğini gördük. İnsanlar CNN TÜRK binası basıldı, haydi Doğan Medyayı kurtarmaya dediler mesela! Ya da şurada ateş ediyorlar, ambulans gönderin gibi. Bunların ne kadar önem-

li olduğunu da yaşadık. Ben gene aynı noktaya geleceğim, “okurlar açısından” doğru kaynakları takip etmek önemli, bu birincisi. İkincisi bunu doğru kullanmak önemli olan. Tabii hep diyorum ya ikinci, üçüncü bir yerden bunu doğrulattırmak. Diyelim ki ben yapmadım haberi, NTV yapmadı, HABERTÜRK yapmadı ama siz bir vatandaş olarak gittiniz, gerçeği çektiniz ve Twitter’den paylaştınız. Ne oldu? Gerçeği verdiniz. Dolayısıyla bu gazetecilerin ve televizyoncuların olduğu kadar aynı zamanda siyasetçilerin de, sivil toplum kuruluşlarının da herkesin kendine ayar vermesi gerekliliğidir. Yani işimizi doğru yaptığımız sürece, düzgün, evrensel ilkeler ışığında yaptığımız sürece medya ne kadar önemli değil mi? Siyasetçiler açısından da aslında çok sesli bir medyanın, farklı farklı mecraların var olmasının hep beraber ne kadar da kıymetli olduğunu gördük. Dolayısıyla mesleki etik kurallar ve evrensel ilkeler ışığında işinizi yapmak ne kadar önemli. Bu siyaset için de geçerli, sivil toplum örgütleri için de geçerli, medya için de geçerli. Ben öyle düşünüyorum.

TRTakademi: *Biz daha önceki darbe girişimlerini hep tek kanallı dönemlerde yaşadık. Doksanlı yıllarda İnterstar’la başlayan ve hızla çoğalan özel kanallar bu gibi girişimlerin önünde bir engel midir?*

Hande FIRAT: Tek bir tane kanal olsaydı, insanlar sadece onu izleyeceklerdi. Diyelim ki sadece TRT var ve belki sosyal medyada farklı sesler çıkacaktı, ama sosyal medya sonuç itibarıyla etki alanı kısıtlı ve kitlesel olmaktan henüz uzakta. Gene aynı saatte olsun, Tijen’e zorla bildiri okutuyorlar, bütün Türkiye de bunu izliyor. Muhtemelen şehit sayısı çok daha fazla olacaktı. Belki birtakım örgütlenmeler yine sosyal medya üzerinden olacaktı, ama başka bir sabaha uyanılabilirdi. Çok başarılı olurlardı, ya yarım başarılı olurlardı ama böyle bir tablo çıkmayabilirdi. Bir kere hiçbir siyasetçi konuşacak bir mecra bulamayacaktı. Belki Tiwitter’den açıklama yapacaktı. Bunu bilmiyoruz. Şimdi baktığınızda bir sürü televizyon kanalı var. Bir sürü internet sitesi var, ama ben hep bir şey diyorum; gazetenin ve sosyal medyanın önüne geçen şey televizyon. Niye? Çünkü görebiliyorsunuz. Ben hayattayım, gayet güvendedim, hakkımdaki bütün iddialar yalan, başka hiçbir şey söylemesine gerek yok o an o kişinin. Görüntüsü var çünkü ve canlı. Bu Cumhurbaşkanı için de geçerli. Dolayısıyla evet katılıyorum. Medya, demokrasinin evrensel ilkeleri ışığında görevini yapıyorsa kesinlikle dördüncü güçtür. Ama olağanüstü yayıncılık konuşuyoruz şunu da unutmamak lazım ki, Amerika’da 11 Eylül olduğunda bir uçağın gökdelene giriş görüntüsü dışında dünyada hiçbir görüntü görmedik. Yani medya da kendi ülkesinin çıkarlarını özellikle terör örgütlerine karşı korumak ve kollamakla görevlidir. Bu ne demek? İşte haber yaparken şu ya da bu terör örgütünün propagandasını yapmamak gerekiyor. En gelişmiş ülkede bile biz bunu görüyoruz. Dolayısıyla bu konularda da dikkatli olmak gerekiyor.

TRTakademi: *O gece yapılan yayıncılık ve uluslararası medyanın olaya bakışı da tartışıldı. Dünya bir Charlie Hebdo tecrübesi yaşadı, Türkiye dâhil birçok ülke hemen Fransa'nın yanında durarak medyasıyla, siyasetçisiyle karşı durdu ve Fransa'ya destek mesajları yağdırdı. Fakat o gece hem uluslararası medyada hem de uluslararası siyaset bağlamında Türkiye biraz da yalnız bırakıldı. Bu durumu neyle açıklamak lazım? Medya kendi ülkesinin çıkarlarını korumak zorundadır dediniz ya, Türk medyası o gün yekvücut olup ülkemizin millî birlik ve bütünlüğünü korumaya yönelik bir yayıncılık anlayışı ortaya koydu. Fakat uluslararası medyadan beklenen destek gelmedi. Hatta birçok ülkede endişeli bir bekleyiş tavrı görüldü ve bu sorgulandı. Neden böyle oldu?*

Hande FIRAT: Şimdi, bence birincisi; bir tek bu olayda değil, Türkiye'nin son bir yılda yaşadığı terör saldırılarında "Hepimiz Charlie Hebdo'yuz," gibi bizim verdiğimiz gibi bir mesaj dünyadan gelmedi. Bunu bir kenara koyalım. Biz her seferinde Avrupa'daki her terör saldırısında siyasetçilerimiz açıklama yaptı, medyamız sabahdan akşama kadar yayın yaptı. Nice'de aynı şey oldu. En son bu girişim olurken Türkiye hâlâ Nice'i konuşuyordu. Bütün canlı yayınlar o gece tartışma programlarındaki bütün konuklar, Nice'i konuşmak üzere orada olan terör uzmanlarıydı. Ama Türkiye'de, Fransa'dan Belçika'dan daha çok bu iş yaşanmasına rağmen aynı desteği biz hiçbirinde görmedik. Bunda, evet bir dış politika, Türkiye'ye bakış açısı ya da Orta Doğu dengesi etkilidir. Buna hiç etkisiz demek yanlış olur. İkinci olarak demek ki biz de bazı şeyleri doğru anlatamıyoruz. Bunu da kabullenmek lazım. Geliyorum o geceye, şimdi o gece biz Cumhurbaşkanı ile yayın yaparken benim kulağıma ikinci saniyede tüm Türkiye'deki tüm televizyonlar bizimle ortak yayına geçtiler diye yönetmenim beni uyardı. Beşinci saniyede dünyadaki tüm haber kanalları bizimle ortak yayına geçti diye uyardı. CNN INTERNATIONAL, AL JAZEERA, AL ARABIA, BBC, Fransa bunların hepsi de o an Erdoğan'ı, Cumhurbaşkanı'nı canlı yayında verdiler. Ama evet az da olsa o gece birtakım yayınlar yapıldı. Obama'dan bir cümle açıklama geldi. Belli ki orada bir Orta Doğu algısı, bir Orta Doğu politikası ve Türkiye'nin genel idaresine ilişkin farklı bir bakış açısı var. Bir bekleme var. Şimdi aynı şeyi düşündüğümüzde, aslında Mısır, Sisi ve Mursi konusunda da bir dakika evet darbe ama deyip ertesi gün o ülkeyle temasa geçme var. Hem de bunu kim yapıyor? En çok demokrasiyi savunan memleketler yapıyor. Avrupa Birliği Raportörü ilk buraya geldi. Yani Ankara temasına ilk CNN TÜRK'ten başladı. Ben ona şöyle sordum ve kendisine anlatmaya çalıştım. Avrupa Birliği'nin en büyük değeri nedir? Demokrasi. Üye ülkelerden en çok beklentisi nedir? Demokrasi. Müzakere yürüttüğü ülkelerden en çok beklentisi nedir? Demokrasi. O gece ne oldu? Aslında bir millet demokrasisine sahip çıktı. Dedi ki, bana rağmen hiç kimse bu işe girişemez, bunu yapamaz, sandıkla gelen sandıkla gider, çok net. Ben artık demokrasiden yana net tavrımı koydum dedi. Peki, en çok buna Avrupa Birliği'nin

sahip çıkması gerekmiyor mu? O gece demokrasinin yanında durmuş bir millete. Aferin işte müzakereleri yürüten memleket demokrasisine sahip çıktı. Bak işte demokrasi diyoruz ama seçilmiş hükümetin yanındayız mesajı gelmedi. Bunu yapmadınız! Yanıt “Haklısınız,” oldu. Şunu da kabul etmek lazım ama Türkiye devleti olarak biz Avrupa’da ve Amerika’da kendimizi anlatamamışız.

Bunun yanında bir de mesela Gülen Örgütü diyelim Avrupa’da ve Amerika’da çok ciddi lobi faaliyetleri yapmışlar. Lobi faaliyeti birtakım platformlarla yapılır değil mi? Şimdi kimse kimseyi kandırmasın. Devletler bu platformların arkasında durur ama görüntüde çeşitli kesimlerden oluşan STK’lar vardır. Türkiye bunu komple dışarıda isteyerek istemeyerek, bilerek bilmeyerek, bir dönem evet diyerek sonra hayır diyerek sadece onlara bırakmış. Ya da orayı boş bırakmış, bunlar eline geçirmişler. Dolayısıyla bu da kendimizi eleştirmemiz, öz eleştiri yapmamız gereken bir başka konu. Anlatmak, anlatmak... Türkiye’de biz şimdi 15 Temmuz’dan beri neden bunu yapıyoruz? O gece Türkiye’de ne oldu? Tabii ki biz, 48 saat, 72 saat öyle şeyler yaşadık ki insanların koşup da Avrupa’da bunu anlatacak durumu olmaya-bilir. Ama ne yapıyoruz biz, artık herkese anlatıyoruz. Ne yaşadığını anlatıyoruz. Ne olduğunu anlatıyoruz. Doğrusunu anlatıyoruz ve geç de kalsak anlatıyoruz. Tüm bunların sonrasında hepsi olmasa da, hâlâ bir kısmının rezervleri olsa da dünya basını da uyandı diyebiliriz. Ben kendi adıma şunu söyleyebilirim. Dünyanın pek çok ülkesinden buraya röportaja geldiler ve hepsine de bunun ne demek olduğunu anlattım. Burada da aslında gene aynı şey, bir gazeteci dünya basınına röportaj verirken de o üç kavrama geri döner. Vatandaş, anne ve gazeteci. Çünkü sonuçta gene memleketiniz hakkında konuşuyorsunuz. O gece sokağa çıkanlar, risk alanlar kimdi? Gidecek başka memleketleri var mı? Hayır. Nerede yaşayacağız? Burada yaşayacağız. Çocuklarımız nerede yaşayacak? Burada yaşayacak. Ne bırakmalıyız biz onlara? Huzurlu, demokrasinin egemen olduğu düzgün bir memleket bırakmalıyız. Temel kaygı bu! Gazeteci olsam da bu, balıkçı olsam da bu, manav olsam da bu!

TRTakademi: *Her yayıncının olduğu gibi Batılı bir yayıncının da böyle bir olayda yaşadığı ülkenin politik duruşu ya da bakışı dışında evrensel ilkeler adına bir refleks vermesi gerekmez mi? Yayına çıkardığı konuklarda en azından tarafsızlık beklenemez mi?*

Hande FIRAT: Elbette ve tabii ki eleştiriyorum. Ancak onları eleştirerek bir çözüm bulamıyoruz. O zaman biraz da öz eleştiri yaparak, tezlerimizi dolu dolu savunarak ve buradan ders çıkararak bir şey yapmak gerekiyor. Yani demek ki bu insanların konuk listelerinde hep yanlış isimler var. Benim memleketimin önemli isimlerinin orada yer alması gerekiyor. Bunun için ne yapmak lazım? Birincisi birtakım bağlantılar kurmak lazım. İkincisi, ben herhâlde altı ayı Yunan kanalına röportaj

verdim. Almanya değil mi? Kızıyoruz ediyoruz ama üçüncü gün arayan Bild gazetesiydi ve burada nasıl konuşuyorsam Bild'e de aynı şekilde konuştum. Sonra baktım olduğu gibi de yayımlamışlar. En ufak bir değişiklik, en ufak bir rahatsızlık yaratmadı. Yani bizlerin de şahsi çabalarının, toplu olarak çabalarının da önemli olduğunu düşünüyorum. Yoksa Batı basınında sorun var mı? Var! Bize karşı ön yargı var mı? Var! İşte o gece belli bir kısmı belki bekledi, belki destekledi, belki elini ovuşturdu mu? Ovuşturdu! Ama hani, sürekli suçlayarak olmuyor. Yani biz şunu gördük hep beraber değil mi? Sürekli birilerini suçlayarak bir başarı elde edemiyorsunuz. Onları tutarlı olmaya davet etmek lazım, katılıyorum. Ben aynı Batı'dan şunu da bekledim; şehrin içinde PKK bomba patlattığında Fransa'da nasıl tepki verdilerse burada da aynı tepkiyi vermelerini bekledim. Verdiler mi? Vermediler! Bu da tabii ki hepimizde bir tepkiye neden oluyor, doğal olarak oluyor. Yani PKK, DAEŞ fark ediyor mu? Sonuçta benim insanım ölmüyor mu? Bir insan öldüğünde ben bir şekilde gazeteci kimliğimle olmasa da kişisel tepkimi sosyal medyadan dile getiriyorum. Aynı şeyi bekliyorsunuz. Bilmem kim artist sosyal medyada Türkiye'de olan olayla ilgili paylaşımda bulundu diye seviniyor, haberini yapar hâlâ geldik. Hâlbuki memleketin yarısı Avrupa'da böyle bir şey olduğunda aynı şeyi paylaşıyor. Yani katılıyorum size, evet biz nasıl en azından daha evrensel bir çerçevede işimizi yapıyorsak lütfen Batı basını da yapsın. Biz onlara karşı gayet hassasiyetle yaklaşıyoruz. Bir de tabii ki temel sorun Almanya olunca farklı Türkiye olunca farklı şekilde veriliyor. Şimdi şöyle bakalım, Yunanistan'da birileri darbe yapmaya kalksaydı Avrupa yerinden oynamış mıydı, oynamamış mıydı? Brüksel'de birileri darbe yapmaya kalkmış olsaydı, Avrupa yerinden oynamış mıydı, oynamamış mıydı? Yani Türkiye'ye, Mısır muamelesi yapmanın manası yok, onu söylemeye çalışıyorum. Evrensel ilkeniz demokrasi ise basın olarak a'dan z'ye demokrasi çerçevesinde hareket edeceksek, ben şöyle bakarım; ana pencere demokrasidir. Bu pencere Almanya'ya da aynı işler, Mısır'a da aynı işler, Pakistan'a da aynı işler, Türkiye'ye de aynı işler.

TRTakademi: *Olağanüstü hâllerde yapacağınız yayıncılığa dair bir soru: Bir B planı oluşturmayı düşünüyor musunuz? Haber merkezlerinin "İşgal, terör saldırısı vb. durumlar için, yerimiz yurdumuz yayın yapılamayacak hâle gelirse ne yapmalıyız?" sorusuna verdiği bir cevap var mı?*

Hande FIRAT: Valla, ben 1999 yılından beri, yani neredeyse kuruluşundan beri CNN TÜRK'te çalışıyorum. Hep söylediğimiz şeydi. İstanbul'da büyük bir deprem bekleniyor. Böyle bir durumla Allah korusun karşı karşıya kalırsak yayının Ankara'dan götürülmesi gerektiği şeklinde hep konuşuyoruz. Ben hâlâ aynı noktadayım, bu birincisi. Ondan sonra deprem, doğal afet, işgal durumu ve benzeri mutlaka ama mutlaka Ankara'dan yayın götürülebiliyor olmalı ya da bir başka

farklı merkezde bir hazırlık yapılması gerekiyor, çok net. İkincisi Allah bir daha yaşatmasın, bence yaşamamalıyız artık yaşanmaz diye umut ediyorum. Ama her ihtimali de düşünmeliyiz!...

TRTakademi: *Onu da soralım müsaadenizle, Türkiye’de darbeler dönemi kapandı diyenler de var, bir tarafta darbelerin önü açıldı, bu düşünce kırıldı bakın olabiliyormuş 15 Temmuz şunu gösterdi ki Türkiye’de hâlâ en azından darbe girişimi olabiliyor gibi düşünceler var. Siz ne düşünüyorsunuz? Türkiye’de darbeler dönemi kapandı mı yoksa yeni bir sayfa mı açıldı?*

Hande FIRAT: Valla ben kapandığını düşünüyorum. Çünkü neden? Bir defa daha da ağırını söyleyeyim ben bu tek başına bir darbe girişimi değildi. Tarihte darbe girişimi örneklerini de gördük. Bunu aynı zamanda bir terör saldırısı olarak düşünmekte fayda var.

TRTakademi: *İşgal girişimi miydi aynı zamanda?*

Hande FIRAT: Evet, bu başka bir şey. Terör saldırısı dediğimiz, farklı isim ve görünüşte karşımıza çıkabilir. Örgütün adı şu olabilir bu olabilir, dolayısıyla yani terör örgütlerini bir kenara Fethullah Gülen’i de içine sokarak bırakıyorum ama ben darbeler tarihinin kapandığını düşünüyorum. Allah yaşatmasın bir daha. Allah akıl da versin, yani şunun için okumuş kültürlü insanların herhâlde artık bu satten sonra bir darbe işine destek vereceklerini de düşünmek istemiyorum. Eğer böyle bir durum varsa da gerçekten oturup bir daha tarih okumakta fayda var. Yunanistan’ı okumakta fayda var, Pakistan’ı okumakta fayda var, Mısır’ı okumakta fayda var, Türkiye’nin tarihini de okumakta fayda var. Bir olağanüstü B planının hazırlanması gerekiyor. Bu şunun için de gerekli, mesela Türkiye Büyük Millet Meclisine yönelik Allah korusun bir terör saldırısı ya da bir savaş durumu olabilir. Gördük ki hiçbirimizin doğru düzgün bir sığınağı yok. Sığınaktan haberleşme cihazımız yok. Dolayısıyla her türlü konuda hazırlıklı olunması gerekiyor.

TRTakademi: *O geceye dair şu çok önemliydi. Yayıncılık açısından, medyamız açısından, Türk medyasında ortak bir duruş sergilemesi anlamında, böyle olağanüstü durumlarda Türk medyasının ortak duruş sergilemeye iten bir mevzuatımız var mı yoksa bu ortak bir ruhla mı yapıldı?*

Hande FIRAT: Ortak bir ruhla yapılıyor. Öyle bir mevzuat yok.

TRTakademi: *FaceTime’den yaptığınız da aslında bu bizim yayıncılık geleneğimiz, teknolojimiz ve geldiğimiz nokta açısından çok tartışılacak bir yerde durmuyor mu? Yani kamerası, kayıt cihazı, fotoğraf makinası, muhabiri her şeyi olan bir yayın kuruluşu FaceTime üzerinden yayın yapıyor.*

Hande FIRAT: Hayır, olur mu? Mecburuz. Hiç alakası yok, orada benim canlı yayılım yok. Çünkü biz o an neyi bilmiyoruz? Marmaris'te yolların askerler tarafından kapandığını bilmiyoruz. Oraya ben canlı yayın gönderemiyorum. Ondan sonra Cumhurbaşkanlığının kendi 3G' si yok. Varsa da çekmiyor. Başbakan da NTV'ye telefonla bağlandı. Niye? 3G çekmediği için. Ondan sonra e ne yapacağız? Mecburuz. Ama ben orada şunu düşünüyorum. Cumhurbaşkanını sadece telefonla yayına almak önemli değil, onu göstermek önemli.

TRTakademi: Yaşadığını mı?

Hande FIRAT: E tabi o saat itibarıyla bin tane dedikodu dönüyordu. Yani mecbur sun o zaman.

TRTakademi: *Bu bağlamda yayıncılık mobil ekrana kayıyor, artık şu elimizde tuttuğumuz telefon geleceğin ekranı olacak yorumları yapıyor.*

Hande FIRAT: Oluyor zaten. Mesela bizim, Türkiye gazetesinin, TGRT'nin Ankara bürosunda Batuhan var. Başbakan'ın Cumhurbaşkanı'nın seyahatlerine gittiğimizde, otelin lobisinde bir adam görürsünüz, bıdı bıdı konuşuyor. Skype'la televizyona canlı bağlantı yapıyor. Bunu yapıyoruz biz. Çok sık kullanıyoruz. Bazen konuklar alıyoruz yurt dışından. Sanırım Japonya'daki bir depremden muhabirimiz sürekli oradan bağlandı, bir ekrandan akıllı telefon ekranından. Yani dolayısıyla, evet kullanılabilir. Belki bunun dokuzu on'u çıkacak, çok daha kullanışlı olacak, görüntü kalitesi daha yüksek olacak.

TRTakademi: *Kameranın sağladığı görüntü kalitesini elde eden bir objektife sahip olduktan sonra herkes elinde telefonla kamera çekimi yapan muhabirlere dönüşecek. Bu işin geleceğine nasıl bakıyorsunuz?*

Hande FIRAT: Yo. Yine öyle düşünmüyorum. Şu anda herkesin elinde, muhabire dönüşmüş durumda ama aynı şeyi söylüyorum: Güvenilirlik ve gerçek haber farklı bir şeydir. Ben gerçekten bir otobüs kazası yakalayabilirim vatandaş olarak. Ama ben bir mizansen de çekebilirim, sosyal medyanın sorunu bu.

TRTakademi: *Güvenilirlik problemi, teyit etme ihtiyacı hep olacak diyorsunuz, haberi doğrulamak açısından.*

Hande FIRAT: Evet. Tabi ki.

TRTakademi: *Elimizdeki telefon, hiçbir zaman bir muhabirin yerini alamayacak mı?*

Hande FIRAT: Şöyle yapalım, ben bir tane kayıt açayım, şu an bir hesap açayım, Ankara'nın göbeğinde beş kişi öldü diye yazayım. Ne olacak? Bin tane RT alacak. Doğru olduğunu nereden biliyorsunuz?

TRTakademi: *Asla dijital medya teknolojisi, kameranın ekranın yerini tutamayacak öyle mi?*

Hande FIRAT: Asla! Yani şöyle, kameralar değişebilir, ben muhabirime bunu daha çok kullandırılabirim, kameramanımdan da bu görüntüyü alabilirim, ama kimin kullandığı ve güvenilirliği çok önemli.

TRTakademi: *Dergi olarak dijital medya sayısını hazırlarken, şu tartışmayı da konuştuk, şu anda dijital medya kendi otoritesini kurmaya doğru gidiyor yayıncılık dünyasında ama medyanın otoyolu yine geleneksel medya yöntemleri...*

Hande FIRAT: Bence ikisinin birleşmesi çok önemli. Yani birleşmesi derken, geleneksel medya dijital medyadan da yararlanacak tabi ki yararlanıyor, ama geleneksel kodlarını unutmadan.

TRTakademi: *Örneğin Levent Erden Bey "Artık medya bu," diyor. "Yeni medya eski medya diye bir şey yok. Medya bu. Televizyon çıktığında radyo neyse onun kafasıyla düşünmeyelim. Televizyon medyaydı ama biz televizyona yabancı gözle bakıyorduk. Şimdi dijital medyaya yabancı gözle bakıyoruz, yeni bir şeymiş gibi, ama medyanın kendisi bu yeni medya değil."*

Hande FIRAT: Yani şöyle diyelim. Bilmiyorum, yeni medya değil derken onun adını öyle koymayayım ben. Dönüştü tabi, biz kullanıyoruz bu teknolojiyi yayınlarımızda. Ama tek başına mobil cihazlar diyemem, buradaki medya sadece televizyon da diyemem, hayır. Onlar bir bütün, şu an hepsini birlikte kullanıyoruz.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde oluşan bilgi kirliliği diye bir şey var. Siz de söylediniz, bin tane dedikodu dolaşüyor. Bunu önlemeye yönelik ne yapılabilir?*

Hande FIRAT: Ya, vatandaşların Twitter'da yalan yanlış bilgi paylaşmasını engelleyemezsiniz.

TRTakademi: *Yayıncılık kısmını soruyoruz.*

Hande FIRAT: Hani, apartmandaki dedikodu mekanizması, Twitter'da da var. Onu bir apartman gibi düşünün, teyzeler bir araya gelip baya bir dedikodu yapabiliyorlar ama internet medyası açısından baktığımızda, haber siteleri açısından baktığımızda evet onların düzenlenmesi şart, kaynağının da olması şart. Çünkü insan sonuçta, günün sonunda işte sekiz numaralı dairede oturan arkadaş televizyonu yoksa uyduruyorum X internet sitesine girdiğinde genel olarak güvenilir haberi aldığını görebilmeli.

TRTakademi: *Anadolu Ajansının bu konuda çok ciddi bir hukuki mücadele verdiğini biliyoruz. AA'ya ait bir fotoğrafı bir haber sitesi izinsiz kullanıyorsa direk dava açıyor. Ondan sonra haberlerini kaynak göstermeden yayımlayanlara yönelik hukuki bir süreç!*

Hande FIRAT: Bizde de öyle genel olarak, biz şöyle bir etik işle uğraşıyoruz. Tabi ki kendi özel haberlerimiz zaten, hani bence basın da biraz o noktaya geliyor, hâlâ yapanlar var. Bir televizyon kanalına konuşan Başbakan Binali Yıldırım, ben buradaki bütün haberlere, NTV'ye konuşan Başbakan Binali Yıldırım diye yazıyorum. Doğrusu budur bunun. Ya da A Haber'deki görüntüde ya da TRT'nin verdiği bilgiye göre, bir defa ben o riski almam, anlatabiliyor muyum? Son dakikayı TRT veriyorsa ben bunu veriyorum. Son dakika TRT iki nokta üst üste haber diye veririm. Doğrulamıyorsa ama algıladığım kadarıyla o özel olarak TRT'ye verilmiş bir doğruysa bu şekilde veririm.

TRTakademi: *Bu denetleme sorunu aşılsa bilgi kirliliği de daha azalacak gibi.*

Hande FIRAT: Daha azalacak. Dedikodu kirliliği değil belki ama bilgi kirliliği azalır. Hiçbir zaman sıfıra indiremeyiz ama.

ÖĞÜZ HAKSEVER

“Haber merkezlerinin
en önemli sorunu spotlar”

RÖPORTAJ

TRTakademi: *Siz Oğuz Haksever olarak bir vatandaş, yayıncı ve baba olarak 15 Temmuz gecesini yaşadınız. Yayınlarınızı herhâlde yaşamınıza yön veren bu rollerinizi göz önünde tutarak yaptınız.*

Oğuz HAKSEVER: Ben hepsini bir arada tutamadım. Ben ikisini bir arada tuttum, birini yapmadım.

TRTakademi: *Hangisi?*

Oğuz HAKSEVER: Anlatayım. Şimdi söylediniz; birincisi vatandaş, ikincisi yayıncı ve üçüncüsü bir aile mensubu. Yani baba... Bu üçüncüsü pek ortalarda yoktu. Şimdi bu tür olağanüstü durumlarda; bunu ben daha önce hem Körfez Savaşı'nı izlediğimde hem de son Balkan savaşını yani Yugoslavya'nın parçalanmasına giden savaşı izlediğimde –ki her ikisinde de TRT'deydim– bir şeyin farkına vardım. Daha sonra bunu pek çok meslektaşım da herhalde yaşamıştır. Yani savaşlarda da muhabirlik yaptım. Unutuyorsunuz bu üçüncü faktörü. Bu gibi olağanüstü dönemlerde “Ailem ne olacak, oğlum ne olacak, çocuklarım ne olacak,” düşünceyle galiba sağlıklı yayın yapamayabilirsiniz ve sizin başınıza da bir şey gelebilir. Gelirse bundan tabii ki aileniz hem üzülecektir hem de zarar görecektir. Onu düşünürseniz bu sefer işinize konsantre olamazsınız. Bir de mesleğin bize zerk ettiği bir virüs var. Yani böyle olağanüstü; haberin aktığı, yağdığı zamanlarda tamamen mesleğinize konsantre oluyorsunuz. Tamamen, her şeyi unutuyorsunuz. Anlatabiliyor muyum? Darbe akşamı vatandaş Oğuz Haksever'i giderken şöyle yaşadım: Haberi aldım evden, bindim arabaya, hızla geliyorum buraya NTV'ye... Bir... 1960 darbesinde üç yaşındaydım. Ailem tabii ki bundan etkilendi. Yıllarca annemden o günleri dinledim. Ama 71 muhtırasını ve 80 darbesini, ardından 28 Şubat ortamını yaşadım. 1971'de ailemin üyeleri arandı, evimiz arandı, askerler postallarıyla girdiler, baktılar, ev darmaduman edildi vs. Çünkü ağabeyim zamanında, 68 döneminde ODTÜ Öğrenci Birliği Başkanıydı. 71'de baya sıkıntı yaşadık ailecek. Ardından 12 Eylül geldi. 12 Eylül'de TRT'deydim ben zaten. İzindeydik, hemen tatili kesip döndük. Ondan sonra da 12 Eylül sürecini yaşadık. Dayım tutuklandı. İdamla yargılandı. 4 buçuk yıl hapis yattı. Sonra beraat etti. Üç... Bu kez bir özel yayın kuruluşundaydım, ATV'deydim, 28 Şubat'ı yaşadık. Demokrasinin normal süreciyle işbaşına gelen bir hükümetin allem kalem iktidardan uzaklaştırılmasını, bu anormal duruma meslektaşlarımızın için için yol açtığını alkış tuttuğunu bunlara karşı çıkararak izledim. Dolayısıyla o tecrübelerin içinden süzülüp gelmiş, onların içerisinden geçerken epey de duygusal olarak, ilkesel olarak zedelenmiş, o elekten geçerken orası burası örselenmiş bir yayıncıyım, bir haberciyim aynı zamanda. Vatandaş olarak o akşam işe, yayına böyle geldim. Yayıncı olarak yolda giderken, “ben ne diyeceğim bu akşam” diye düşündüm. Darbe oluyor. Kesin.

Çünkü bizde Başbakan'ın sözleri var, bir kalkışma var, Boğaziçi'nde Köprü'de –şimdi 15 Temmuz Şehitler Köprüsü– orada tanklar var, tamam. Şüpheye yer yoktu. “Ben ne diyeceğim, ne yapacağım?” diye yolda düşündüm. O dediğim, anlattığım süreçten gelen mesaj bana dedi ki: “Tam anlamıyla her şeyinle karşısında olacaksınız.” Ben de öyle yayın yaptım.

Şimdi bunun enteresan yanı, sonradan, Hasan Bülent Bey –Hasan Bülent Kahraman– beni aradı, bana o akşam yaşadığının anahtarını elime verdi. Dedi ki: “Ya, Üstad (böyle konuşuruz aramızda) insan bir şeye karar verince gerisi çok kolay oluyor değil mi?” Aynen benim yaşadığım oydu. Yolda direksiyondayım, “Ben ne diyeceğim?” Bütün yaşadıklarımı hatırladım. Yani o akşam yaşadığım buydu. Biraz da yansımişti anladığım kadarıyla hâlime, tavrıma, yüzüme, sözlerime. Bilmiyorum, tam hatırlamıyorum yani. Bir tek hatırladığım; üç gün boyunca şu elim ağrıdı. Masaya vurmuşum... O kadar sert bir vuruş olmuş... Ses yayına da çıkmış...

TRTakademi: *O gün Başbakan Binali Yıldırım ilk size bağlandı. Devlet erkânından ilk açıklama oradan geldi. Bunun bir kalkışma, emir komuta zinciri dışında bir kalkışma olduğu şeklinde.*

Oğuz HAKSEVER: Ben ekranda değildim daha o zaman.

TRTakademi: *Sonra eski Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül, eski Başbakanımız Ahmet Davutoğlu, sonra Kemal Kılıçdaroğlu yayına çıktılar. Bunları planlarken, bir spontane gelişme mi oldu? Yoksa bu planlanan, kurgulanan yani editoryal bir kararlar mı oldu? O anda nasıl bir stratejiniz vardı?*

Oğuz HAKSEVER: Editoryal karar tabi. Doğrudan haber merkezinde ve stüdyoda süreç içinde kararlaştırıldı ve bir de olağanüstü bir yayın... Bunun arası falan yok. Öyle enteresan bir durum ki, bir şey istesem, bir şey talep etme durumunda olsam dahi sesiniz daima açık. Yani rejiden bir şey talep edemiyorum ama muhalefetten bir şey talep edebiliyorum. Yayında söylüyorum. Bir an evvel bir şey söylemeleri lazım, yazılı açıklamalar yetmiyor. Ekranlara gelmeliiler, açıklama yapmalılar. Yaşanan süreç çok riskli bir şey ve o yüzden de editoryal süzgeç de olmalı. Yani olmadık birisi pat diye yayına bağlanabilir. Çünkü son dakika yayını dediğimiz bir klişemiz var, öyle bir yayın yani. Durmak yok, ara vermek yok bazen bilgi adına hiçbir şey yok, ne yapacaksınız? Burada sizi en çok besleyen bağlantılar, muhabir arkadaşların bağlantıları, canlı yayın konukları. Standart ya da bildik son dakika yayınlarında her yayın kuruluşunun elinde bir konuk portföyü vardır, bellidir. Onların konuk koordinatörleri de vardır. Burada ne yapacaksınız? Tamam o portföy var ama o portföye bazen bu ortamda ulaşamıyorsunuz. Ama onun dışında, başka birileri olmalı. Ama öyle bir ortam ki birileri darbe yapıyor ve kimin

ne olduğu da belli değil, dolayısıyla editoryal süzgeç gerekiyor. Hatta arayanlar oluyor, ben yayına çıkmak istiyorum diye. Siz tamam bağla deseniz, orada bir laf etse pek çok şeyi sarsacak sallayacak, ne olacak hâlimiz? Dolayısıyla çok ciddi bir editoryal süzgeçten geçti o yayın. Bir arkadaşımız sadece bununla meşguldü. Bizim yayınınızın ilginç yanlarından birisi, generallerin bize bağlanması. Bir tanesi sonradan, yani darbeye karşı sözler sarf etmesine rağmen, 2. Ordu Komutanı... Hâlâ tutuklu. Ama diğerlerinde öyle bir şey olmadı. Hatta darbe gecesinin öne çıkan isimlerinden, Özel Kuvvetler Komutanı da bize bağlandı. Ama şimdi düşünabiliyor musunuz? Daha önce gündeme gelmemiş isimler bunlar. Medya çoğunu doğrudan tanımayabilir, bilemeyebilir, bu yüzden bir editör onlarla bir ön görüşme yapıp biraz nabız yoklayıp bize öyle bağladı. Yani hani konumuz olağanüstü yayıncılık, hakikaten öyle, burada çok çok dikkatli olmamız gereken şeyler var. Ha orada kaçan olursa, bir şey olursa o zaman iş bize düşüyor. Biraz kontr bir şeylerle, laflarla, falan filanla “Teşekkür ederiz,” “güle güle,” deriz. Ben onu yaşadım zamanında başka şeylerde ama öyle bir konuya da tedbirliydik yani.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde oluşan bilgi kirliliği problemi vardır, bunlar bazı spekülasyonlara sebep olur, 15 Temmuz gecesi de oldu. Bu gibi durumlarda bilgi kirliliğini önlemek için NTV olarak siz neler yapıyorsunuz, ne gibi kriterleriniz var?*

Oğuz HAKSEVER: Bütün dünyada doğrulama kriterleri vardır.

TRTakademi: *O gün mesela doğrulama imkânı olmayan birçok şey vardı. Beklemek zorunda kaldığımız.*

Oğuz HAKSEVER: Pek de olmadı! Çok hızlı gelişti her şey. Çünkü artık doğrulama dediğimiz ilkeyi yerine getirmek çok zor olmuyor, müthiş bir iletişim ortamında yaşıyorsunuz, bir medya ortamında. Bir tane medium yok; radyo, televizyon, sosyal medya işte şu bu. Bunların içerisinde en tehlikelisi sosyal medya. Ama orada da mesela işte Cumhurbaşkanı'nın sosyal medya hesabı var, taklit edilemez vs. veya Cumhurbaşkanı'nın çok yakınındaki isimlerin sosyal medyada hesapları var. Dolayısıyla artık o kadar zor değil doğrulama denilen şey. Yeter ki bir tecrübe, bir birikim olsun (yani bir süzgeç). Ben bunu şuna benzetirim –mesleğimde kendim de yaşarım bunu– bilgisayarda bir programda bir şey yaparsınız “ok” düğmesine basarsınız, “emin misin?” diye sorar. Bunu ben içime yerleştirdiğim bir software gibi taşıyorum.

“Bir şey diyeceğim, emin miyim?” “Bu dediğimin önü arkası ne olabilir?”

Bunu çok sık içselleştirirseniz bu otomatikleşiyor. Öyle bir yanı var anladığım kadarıyla, yaşadığım için söylüyorum. Bir check sistemi oluşuyor zamanla ama de-

diğim gibi birçok medium var, onlar aracılığıyla doğruluyorsunuz. Bir de görüntü yağıyor ve görsel olarak pek çok şeyi görüyorsunuz. Onun dışında ilkeleriniz var. Bu ülkede bir anayasa var, cumhurbaşkanınız, başbakanınız, siyasi liderler var. Bunlarla ilgili birtakım bir şeyler gelirse orada bir dur, bir doğrulayalım, öyle bir refleksimiz var. Bütün bunların dışında bizim için bir başka zorluk da bağlantı yaptığımız kişilerdir. Kimdir, nedir, neyin nesidir çünkü müthiş puslu bir ortam var. İkincisi, bu çağda televizyon haber merkezlerinin en önemli sorunu spotlar. Spotlarda düzgün olabilmek, net olabilmek ve en ufak hata yapmamanız gerekiyor. Çünkü söylenenlerden ziyade onlar daha fazla izleniyor. Yani evlerde televizyon haberi izlerken hâliyle aile ortamında sohbet ediyoruz, o arada bir haber bülteni yayınlanıyor, kafayı çevirip alt yazıya bakarsın, öyle bir imkân var çünkü. Ama orada bazen el kayabiliyor, bir yanlış ifade pat diye girebiliyor. Bu ciddi bir sorun, bu iş çıktığından beri bu sorunu yaşıyoruz. Yani bir haber merkezi olarak bizim en çok dikkat ettiğimiz hassas olduğumuz işlerden biri de bu.

TRTakademi: *Peki o geceye siz kavramsal anlamda nasıl yaklaşıyorsunuz? Bu bir darbe kalkışması mıydı? Uluslararası güçlerin de içinde olduğu bir işgal girişimi miydi? Yoksa bir terör örgütünün silahlı operasyonu, silahlı saldırısı mıydı?*

Oğuz HAKSEVER: Valla öylesine enteresan bir şey ki bu, yani tanımlamak şöyle zor; altında bu âlemde Türkiye'nin de içinde bulunduğu veya Türkiye demokrasisinin geçirdiği maceraların kökünü besleyen veya maceranın ağacını besleyen bütün kökler buna gelmiş dayanmış. Bir vesayet var mı? Var. Laiklik konusundaki anlayış var mı? Var. Dinin suiistimal edilmesi var. Toplumun duygularının istismar edilmesi var. Hem de sosyolojik birtakım konular var. İnanılması güç bir şey, yani bir dinî motifle bir lider, arkasında ordudan bir kesim ve darbe. Nerede olmuş böyle bir şey? Olmadı yani...

TRTakademi: *İran örneği?*

Oğuz HAKSEVER: İran'daki bir halk darbesi, devrimdi. İran'da devrimdi, darbeyi yaptılar öyle geldi dinî lider. Bu çok farklı bir şey, ben işkilleniyorum ama net bir açıklamam yok. Bunun, Türkiye'deki yönetimi değiştirip bir kukla devlet hâline getirme anlayışı veya amacından işkilleniyorum. Çok net bir şey yok bende ama benim işkillenmemi besleyen bazı şeyler de var. Yani Batı medyasının yaklaşımı gibi. Bu iş oldu bitti havasındaydılar. Ben o akşam önümde bilgisayar olduğu için bir yandan yayın yaparken bir yandan da bildiğim ana damardaki yabancı yayın kuruluşlarının internet sitelerini açtım. Öfkelenim ya! Çok öfkelenim. Ciddi hayal kırıklığına uğradım, bu nasıl olur diye. Tipik bir örnek BBC o gece, ordu darbe yaptı ve yönetime el koydu biçiminde veya Coup, Darbe kelimesini kullanıyor. Alt-

ta bir tane kutucuk içerisinde bu haber, saatlerce kaldı. Yukarıda darbe haberi, aşağısında darbenin haberinin altında “Erdogan ruthless president” yazıyor. Çok sinirlendim. Yani mazur gösterme arayışı var. Bir askerî darbeyi, demokrasiye yakışmayan bir şeyi mazur göstermek için, böyle bir başlık koymuşlar. Tıklyorsun, açıyorsun, ne var? “Acımasız başkan” öyle diyor. Onu besleyecek bir şey var mı? Yok. Tamam, iç politikada tartıştığımız birtakım konuların oraya nasıl yansıdığı biliniyor. Ama saatlerce kaldı. Eve gittim yayını bitti, ertesi gün saat 11:00’de o başlık hâlâ oradaydı.

TRTakademi: *Bunu biz de konuşmak istiyorduk; o gece Türkiye’de olduğu gibi, uluslararası bir bekleme problemi yaşandı. Ya darbe başarılı olursa düşüncesi, geç gelen açıklamalar, iki tarafa da yarayacak böyle genel geçer ifadelerle yapılan açıklamalar. Çok geç gelen, seçilmiş hükümetten yanayız açıklamaları gibi. Burada uluslararası medya da çok kötü imtihan verdi. Bunu neyle izah edebilirsiniz?*

Oğuz HAKSEVER: Bir de şu var. Bunu biz yaşadığımız için fark ettik diye düşünmeye başladım. Dünyanın başka yerlerinde de bu tür olaylar oluyor, darbeler oluyor. Oralarda bu Batı medyasının nasıl bir duruş sergilediğini çok fazla incelememiştik. Böyle bir gözle bakmamıştık. Ama oralarda da farklı değildi ki zaten. Orada da değişen bir şey yok. Yani sadece Türkiye’ye karşı değil, işlerine geliyorsa bir ülkedeki darbe, ona ufak ufak destek veriyorlar, çaktırmadan güya! Hani çakallık yapma gibi, biz anlıyoruz tabi bazı şeyleri. Bizim yayın haber dilinde de vardır, “iddia etti” demek başkadır, birinin bir savını veya sözünü ortaya koyarken “belirtti” demek gibi, bunların anlamları farklıdır. Bize öğretmişlerdi TRT’de, öyledir hakikaten. Katılıyorsan “belirtti” diyeceksin, katılmıyorsan “iddia etti, ileri sürdü” falan diyeceksin. Dolayısıyla biz yaşadığımız için benim yaşadığımı nasıl veriyorlar diye dikkatlice baktık. Ama sonradan ben hafızamı yokladığımda evet, Afrika’da bir ülkede darbe olduğunda Britanya basını ne diyor? Amerikan basını ne diyor? diye hatırlamaya başladık, daha yakını var, Mısır’da bir darbe oldu, nasıl davrandılar? İşlerine nasıl geliyorsa öyle! Aynen Türkiye’de olduğu gibi bir adam geldi, general, hem de ordunun başındaki general geldi darbe yaptı, cumhurbaşkanı seçildi. Bizde de öyle olmadı mı?

TRTakademi: *Peki olağanüstü dönemlerde yayıncılığı konuşmak açısından, önce özel, sonra genel bir soru soralım. B planı yayıncılık açısından herhangi bir olağanüstü durumda mesela Oğuz Haksever’in ya da Doğuş Yayın Grubunun bir B planı var mı? NTV’ye herhangi bir baskın, deprem, afet olursa alternatif bir yayın planı var mı? Bu konu da mesela, yayıncılıkta eğitim veriliyor mu? Verilmeli mi?*

Oğuz HAKSEVER: Adım adım gidelim. Bir, B planı başka bir yerde var mı? Duydunuz mu? Bir evet yanıtı aldınız mı şimdiye kadar?

TRTakademi: *Hayır.*

Oğuz HAKSEVER: Bizde de yok.

TRTakademi: *Erdoğan Aktaş “sosyal medyadan sürdürmeyi düşünüyordum işe giderken” dedi.*

Oğuz HAKSEVER: Haa! İşin o yanı ayrı. Onu kastediyorsanız elbette var. Benim mesela aklımdan geçen, darbeyi yaparlar da beni alıp bir yerlere götürmezlerse bir yolunu bulursam, işte bir aküyle bilmem nereden telefon üzerinden, sosyal medya üzerinden ve amatör bir radyo ile yayın yaparız diye düşünüyordum. Benim aklımdan geçen de oydu. Benim kişisel B planım da buydu. Hani dağa çıkıp bir yerden radyo yayını yaparım diye düşünüyordum.

TRTakademi: *Ekran olarak mesela NTV eğer o gün yayın yapamaz hâle gelseydi alternatif bir planı var mıydı? Mesela, başka bir yerden yayını sürdürmek gibi...*

Oğuz HAKSEVER: O anlık oluyor, yok. Mesela CNN TÜRK baskına uğradı ne oldu? Herhangi bir planları yoktu. Yani boş stüdyoyu verdiler. Ankara sürdürebilir miydi? Bilmiyorum neden o yola başvurmadılar? Evet, çok ciddi bir sorun bu. Önemli bir konuya değindiniz. Sadece darbe akla gelmez zaten, direk düşünülmez herhâlde... Ama hakikaten deprem, afet gibi durumlarda böylesine kriz planları yok televizyonların. Kesinlikle olmalı ama yok. Hep kervan yolda düzülüyor, bu ciddi bir sorun.

TRTakademi: *Bunu şuraya mı bağlamak lazım acaba, mesela özel televizyonların darbe tecrübesi yok Türkiye’de. 28 Şubat’ı postmodern bir darbe sayarsak, bunun dışında özel televizyonların silahlı bir darbe veya darbe girişimi tecrübesi yok. Anlaşılan böyle olursa ne yaparız sorusuna karşılık henüz bir hazırlık yapılmamış. Ama bundan sonrası için böyle bir hazırlık herhâlde düşünülür?*

Oğuz HAKSEVER: Darbe için gene olur mu? Bilmiyorum. Tabi bu tuhaf bir ikilem yani, ne darbesi kardeşim ya? Bunun hazırlığını mı yapacağız? Bundan dört ay önce böyle bir şey düşünsek akla gelir miydi? Aslında kriz, dediğimiz şey kriz yayını. Nasıl diyeyim çok disiplinli oturup toplantısı yapılmış bir şey yok. Fakat şöyle şeyler var, mesela hepimizin içinde üye olduğu WhatsApp’ta bir Haber Merkezi grubu var. Bir şey olduğu zaman oradan anında çok çabuk haberleşebiliyoruz. Niye? Telefonu uzun boylu çevirip konuşmaya gerek yok ve herkes haberleşiyor. Herkes sahaya dağıldığında anlık bilgiyi haber merkezine ulaştırabilmek için. Çünkü sahadaki telefon açacak, editörü bulacak, benim önümde şöyle bir son dakika var diyecek, editör gidecek rejeye koşacak, “son dakika yayını yapıyoruz kesiyoruz” falan diyecek ona gerek yok, onun üzerinde yazılanı genel yayın yönetmeni de görüyor rejideki teknik ekip de.

TRTakademi: *15 Temmuz gecesi dijital medya üzerinden çok önemli bir yayıncılık örneği verildi. Hatta WhatsApp gibi bir mobil uygulama üzerinden planlanan darbe başka bir mobil uygulama olan FaceTime gibi bir canlı yayın kanalı üzerinden kırılmış oldu. Bu anlamda dijital medya yavaş yavaş yayıncılıkta hâkimiyetini oluşturur mu? Yayıncılıkta dijital medya önemli ama hâlâ medyanın otoyolu konvansiyonel yayın kanalları. Neden?*

Oğuz HAKSEVER: Şimdi şöyle: Birincisi dijital medya çıktığında konvansiyonel yayıncılık artık yavaş yavaş bir yere, geriye çekilecek diye düşünmekteydim. Ama dijital medya o kadar çok kişiye açık bir alan ki, bu konuda sektörün elemediği, sektörün eritmediği, ilkesel olarak evrensel faziletleri yüklediği insan sayısı o kadar çok ki, dolayısıyla onlar cılızını çıkardılar. Mesleği ya da dijital medya üzerindeki haberciliği, çok zedelediler. Mesela Citizen Journalism'den çok umutluydum. Olmadı, tutmadı, tuttu gibi görünüyor ama bence kötüye gidiyor. Yani internet haber portallarına bakın. Çok, böyle ciddi kanser gibi rahatsızlıklar var. Bir zihinsel tembellik, bir klişeleşme... Yani bir şeyi öğrenmişler “spotta başlıkta aman ha olayla ilgili bilgi verme, tıklasın, üstelik de tıkladıkça tıklasın.” Yani kuyuya sokuyorlar, insanların haber alma özgürlüğüyle alay ediyorlar. Çok sinirleniyorum. “Bakın nerede oldu?” Veya fotoğraf koyuyor, fotoğraf hakikaten konur değil mi? Bir olayın fotoğrafı orada. Ve bir haberde en önemli unsur nedir? Fotoğrafın, haberin odağında kim varsa odur. Öyle değil mi? Onu blurluyorlar. Bu nasıl haberciliktir? Ben anlamış değilim. Berbat... Çok üzülüyorum. Bir bu... İki, kopyala yapıştır... Herkes birbirinin aynısı haberi vermeye başladı. Birbirlerinden kopyalıyorlar, haberlerine yapıyorlar. Dolayısıyla kötüye gidiyor. Yani iyiye gitmiyor. Son zamanlarda, bakıyorum ana akım, ya eğitilmiş ya sektörün içerisinde, mesleğin içerisinde pişmiş insanlardan oluşuyor ve sektörün elediği insanlardan oluşuyor. Ana akım, yani konvansiyonel medya... Dolayısıyla bunlar kendi konvansiyonel araçlarını ayakta tutuyorlar. Misal mi? Gazete, tamam ben kâğıttan gazete okumuyorum ama şu görüşteyim; Gazete güzel... Gazete hâlâ iyi... haberi yerinde iyi, güzel veriyor. Yani nasıl söyleyeyim, bir mizanpajı var, bir görsel anlayışı var. Hâlâ oralarda oturup güzel manşet, başlık çıkarmak için kafa patlatan yetenekli insanlar var. Hâlâ bir redaktörleri var. Dolayısıyla ana akım konvansiyonel medya, dijitalin birdenbire belki paldır küldür gelmesi nedeniyle yerinden olmuyor, yerinde duruyor ve galiba da duracak. Çünkü bu yeni medya öylesine bir zemin, alan ki herkes burada. Dolayısıyla ana akım, eskisi, duracak yerinde. Ama dediniz ki burada bir paradoks yok mu? Bir çelişki yok mu? Tamam sosyal medyada çok şey oldu. Bir, herkes FaceTime'a sosyal medya diyor, ama değil o da bir iletişim aracı. İki, onu kullanana bakacaksınız. O neredeydi? Ana akım medyadaydı. Anlatabiliyor muyum? O akıl etti veya yanındaki biri veya kızı bilemiyorum. Hande anlatıyor bu şeyleri. O akıl

etti. Orada amacı neydi? İşte o yetişmişlikten o süzülmüşlükten gelen bir anlayış, Cumhurbaşkanı'na ulaşmamız lazım demişti. O nerede diye sordu.

TRTakademi: *Yayıncılık açısından baktığımızda, dijital kanallardan yayıncılık yapan bilgi denetimi, bilgi kirliliği sorunu, denetim mekanizması işlemiyor, denetim mekanizması işlemeyen bir yayıncılık anlayışıyla nasıl mücadele edeceğiz? Siz NTV olarak sosyal medya ya da dijital medyalardan gelen haberleri yayınlamak ya da onlardan yola çıkarak haber yapmak konusunda neler yapıyorsunuz?*

Oğuz HAKSEVER: Valla belirli yerlerde, mesela kurumsal değil de haber merkezinin hizmetinde olan belirli sosyal medya hesapları var. Yaklaşık 500 kişilik bir liste bu, onlar bir haber kaynağı olarak zaten hepimizde var, duruyor. Hatta şimdi yeni bir operasyon sistemi kuruyoruz, o da bir haber kaynağı olarak bundan daha iyi olacak. İşte cumhurbaşkanından başlıyor, bakanlıklar, muhalefet liderleri, milletvekilleri falan bir sürü bunlardan oluşan 500 kişilik portföy. Bunu kendi sistemimize de koyacağız ki, onu da haber kaynağı olarak biz yayındayken pat diye görebilelim. Şimdi ben mesela kişisel olarak sosyal medyada yokum. Kullanmıyorum, beğenmedim ben. Üstelikte onun aracılığıyla üstüme geldiler, bana bel altı vurdular, yani linç edildim sosyal medyada. Gezi olayları sırasında yapmadığım şeyleri, söylemediğim sözleri üstüme yıktılar. Sonra bakıyorum ki Samanyolu'ndan bilmem ne, o çevrelerden geliyormuş o çıkışlar.

TRTakademi: *12 Eylül'de Başbakanlık muhabiriydiniz. 28 Şubat'ta ATV'deydiniz bunu yaşadınız, 15 Temmuz'da gene yaşadığınız olağanüstü bir durum var. Önceki darbe ve muhtıralara oranla medyamız burada demokratik açıdan çok önemli bir sınav verdi. Daha öncekilerden farkı neydi, yani daha önce medya darbeler karşısında nasıl bir refleks gösteriyordu? Şimdi ne değişti?*

Oğuz HAKSEVER: Bu çok önemli bir soru ve çok önemli bir konu. Muazzam bir kırılma vardı tavır açısından, çünkü öncekilerde medya ya uyum sağlıyordu, ya da tam tersine bir de kışkırtıyordu, olmayacak şeyleri yapıyordu. Yalnız şu var: Ne yapılabilir? Diyelim ki başardılar. Gelecek buraya adam silahıyla girecek. Elimde silah yayını devam ettireceğim diyecek hâlim yok. Yani, gelip teslim alacaktı burayı. Oturacaktı birisi, gözünüzün önüne getirin özel medyada neler olacaktı? Birisi haber merkezinde hepimizin başına birer subay koyacaktı. Ya da onlardan biri oturacaktı, bütün haberlere bakacaktı. 12 Eylül'de bilmem bilir misiniz? Baktınız mı? Bunun çok güzel bir sistemi vardı. TRT'ye önce emekli bir paşa atadılar. Ardından Deniz Kuvvetlerinden bir amiral, bütün TRT işine ve medya işine bakan karargâhın başında olan bir adam vardı...Aynı düzeni kuracaklardı. Açıklamalar oradan, haberler dikkatle izleniyor, ne kaçak var, ne var ne yok, haber merkez-

lerine onlardan birini getirip koyacaklardı. O uzaktan bakacaktı, bir de haberlere bakacaktı. Sıkıyönetim bildirimleri yayınlacaklardı, onlara uygun mu, değil mi? Bir şey var mı, bir kaçak var mı? Bir süre sonra bazı lafların kullanılması yasaklanacak, bazı sözlerin kullanılması zorlanacaktı vesaire. Bunlar olduğunda ne olacaktı? Bir şey yapabilecek miydi medya? Gene uyum sağlamış görünecekti. Ama burada başlangıçta bu iş doğru değil olmaz diye başlayan bir süreç çorap söküğü gibi herkes birbirine baktığı için büyüdü. O gece medya birbirine bakarak cesaret aldı. Medya kendinden güven aldı bana göre. Toplumda karşılığı yoksa ne yapabilirsin ki medya olarak. Yapabileceğin bir şey yok. O zaman yapacağın şu var. O yayından sonra başarsalardı, ne olacaktı? Ben size söyleyeyim, hepimizi, tüm medyayı içeri atacaklardı. Samanyolu'ndan bilmem nereden, oradan buradan onlardan olan kimler varsa gelecek buralara atanacaktı. Fazla bir şey yapılamazdı buna karşı. Ha ne olurdu? İçeri atılmayanlar da çalışmıyorum deyip kaçıp bir yerlere gidecekti. Ondan sonra da için için, yavaş yavaş direniş yurt içinden yurt dışından başlayacaktı. Artık eskisi gibi değil, biraz daha tutkulu bir medya personel profili de var. Tutkulu yani çok ciddi bir şekilde demokrasiyi vesaireyi savunan bir medya personeli profili de var. Ne olacaktı? Onlar içten içe, sağdan soldan bir çeşit direnişe katılma niteliğindeki yayınlar yapacaklardı. Bu ülkede olacaktı. Yurt dışı var, ne bileyim belki Katar'a gideceklerdi, belki darbe öncesi ülkeyi yönetenlerle iyi ilişkileri olan başka ülkelere gidecekler, oralardan yayın yapacaklardı. Halk gizli gizli onları izleyecekti, çanak antenler oralara çevrilecekti falan. Yani projeksiyon çok geniş ama darbe başarılı olsaydı medya istemese de gene uyum sağlamış görünecekti herhâlde. Çıkamayız bunun içinden.

TRTakademi: *Demokratik tavır açısından da sormak istiyoruz. 12 Eylül'de darbeyi isteyen manşetler atılıyordu. 28 Şubat'tan önce dönemin başbakanının, dinî cemaatlerin kanaat önderleriyle yaptığı toplantı bir kısım medya tarafından 28 Şubat postmodern darbesine çanak tutuldu. Her darbe için medya, bir meşruiyet aracı olarak kullanılır. Ama bu darbe girişiminin ne öncesinde ne de sonrasında medya bir meşruiyet aracı olmadı. Bu anlamda çok demokratik bir tavır sergiledi. Bunu gelişen habercilik anlayışımız, medya geleneğimiz ya da artık daha yetkinleşen daha demokratik kültürümüzle açıklayabilir miyiz?*

Oğuz HAKSEVER: Bunu şuna bağlıyorum. Medyanın kendini ve geçmişte olanları açık açık kamuoyuna karşı iyi yargılaması. Çünkü artık çok sayıda organ var, sen o dönemde böyle yapıyordun diyebilen. İnsanlar bunu artık okuyabiliyor, görebiliyor. İki, medya o dönemleri çok iyi anlattı, 1960'ı, 71 Muhtırasını, 12 Eylül'ü... Ha, 12 Mart bir muhtıradır ama ardından pek çok ailenin, çok geniş bir genç neslin canını yaktı. Hatta biçmişlerdir. Deniz Gezmiş'ler vesaire ne zaman asıldı? Bir 68

Kuşağı'nı çok ciddi bir şekilde biçtiler, yani enterne ettiler. Öylesine güçlü bir kuşaktı ki bu biraz evvel paranteze aldığım öylesine güçlü ki kalanlar ülkeyi yönetti. Hâlâ da yönetiyor. Yani o geçmişte olanlar çok iyi anlatıldı insanlara. Bu yüzden bir duyarlılık oluştu diye düşünüyorum. Medyada çalışanlar da o duyarlılığa sahip oldular.

TRTakademi: *TRT'nin akla gelen ilk basılacak medya kuruluşu olmasını neyle izah edebiliriz? 2016 yılındayız, Türkiye'de artık darbeler dönemi kapandı denilen bir dönemde yaşıyoruz ama bir darbe girişimi var ve TRT basılıyor. Bu durum Türkiye'deki darbe geleneğiyle izah edeceğiz, izah edilebilir mi?*

Oğuz HAKSEVER: Valla bilmiyorum, çok enteresan bir konu bu. Hakikaten niye öyle olur, yani oradan mı ibaret Türk medyası? İçinde çok faktör var. Bir kere bu öne alınmış bir darbe, planlanan tam anlamıyla uygulanmadı bu bir. İki, şunu düşünebilirler; tabii aklıma gelenleri söylüyorum, bilmiyorum ama enteresan bir konu olduğu için belki onun netleşmesine yardımcı olur bu fikir kırıntıları. Üç, belki TRT'de bu iş sürdürülebilirse özel medya tırsar diye düşündüler, çekinir ve oraya katılır diye düşündüler. Nitekim, medyanın da birbirini görerek darbe karşıtı yayın yaptığını ya da en azından darbeye olan biteni onların istemediği şekilde ekranlara getirdiğini söyleyenler de var. O yüzden olabilir. TRT'de bunu devam ettirebilirlerse özel radyo ve televizyon kuruluşları veya başka mediumlar da ondan dolayı çekinir, şöyle bir durur diye mi düşündüler? O olabilir. Dördüncüsü klasik asker zihniyeti olabilir. Yani eninde sonunda, asker de çok incelikli olarak işini bilir, ama işin içerisine siviller ve sivil toplumsal hayat girdiğinde onların kaba bir yaklaşımı vardır.

TRTakademi: *Karşı tarafta emir komuta zinciriyle hareket eden dolayısıyla dikey yükselmeye sahip belli komutlarla hareket eden bir yapı varken, medya ise anlık reflekslerle çok iyi organize olarak bu işle mücadele etti. Olağanüstü bir dönemde çok iyi bir kriz yönetimi gerçekleştirdi. Bu durum bu açıdan da değerlendirilebilir mi? TRT'yi basan asker diğer medya gruplarını basmakta geç kalmış olabilir mi ya da bir emir beklemiş olabilir mi?*

Oğuz HAKSEVER: Evet, valla olabilir. Tabii şimdi bütün bunlar ortaya çıkacak, davalarda duruşmalarda ortaya çıkacak, bunlar mutlaka gündeme gelecek. Ama ben genellikle üç olasılık üzerinde duruyorum. Çünkü o önemli bir şey... Bugün Türkiye'de TRT de dâhil kanallar son dakika yayınlarına başlayıp çıkma kararını nasıl veriyorlar biliyor musunuz? Diğerlerine bakıyorlar... Buna TRT'de dâhil.. Diğerleri ne yapıyor? Maalesef karar böyle veriliyor. Ben karar verici konumda değilim. Ama bir şey dersem beni dinlerler eyvallah, ama yapmam bunu. Benim

bir disiplinim var, mesleki ahlakım var. Ben orada bu kanalın editör sunucu konumundaki adamıyım. Benim bir haber müdürüm var, hatta editörüm var benim bir genel yayın yönetmenim var. Ama gözlerim... Ve kendilerine de söylerim... Kriter şu: “Onlar ne yapıyor...” “Onlar son dakika yayınından çıkarsa ben de çıkarım...” Karar vermede kriter bu.

– Abi! Bilmem kim son dakika veriyor.

– Tamam, biz de verelim.

Acaba o son dakika mı değil mi, ayrı mesele, tamam biz de verelim. Bir şey duyuluyor kaldıkça, tamam biz de verelim. Yeni bir son dakika yayıncılığına girildi, şimdi olağanüstü dönem yayıncılığı ya konu, biz ne zaman çıkacağız? Böyle bir eğilim var, anlatabiliyor muyum? Bu nereden geldi? İşte herkes birbirine bakarak yayıncılık yapıyor ama demek ki burada hepimiz birbirimize bakarak cesaret aldık, diyebiliriz.

TRTakademi: *Olağanüstü dönem yayıncılığını etik anlamda değerlendirmek için bir soru yöneltmek istiyoruz. Terör haberlerinin sunumu tartışılan bir konu, Türkiye’de ve dünyada her terör operasyonu olduğunda arkasından sunulan fotoğraflar, görüntüler, terör gruplarına destek mi habercilik mi şeklinde konuşulur tartışılır?*

Oğuz HAKSEVER: Evet, benim bu konuda bir sunumum var. Yani ben biraz bunun üzerinde durdum. Benim ana fikrim medya ve terör bu konuda girift-sembiyotik bir ilişki içinde. İkisi de birbirinden besleniyor, birbirinden yararlanıyor. Terör medyayı kullanarak besleniyor, medyada terörün yarattığı olağanüstü dönem ya da sansasyonel haberden besleniyor. Çok dikkatli olunması lazım. Görüşüm bu. Birbirinden besleniyor, altı çok doldurulabilir. Düzgün yapılıyor mu bu iş? RTÜK’ün aba altından sopasını göstermesiyle epey bir yoluna girdi. Hükümet toplantılar yapıyor işte, mesela bir ara Güneydoğu’da kentlerde bu barikat, hendek çatışması sırasında sürekli dumanların yükseldiği bir görüntü, kimseye vermeyin, göstermeyin demiyor. Ama amiyane tabirle cılkını çıkarmayın. Eskiden bu terör olaylarının haberleri dramatik müzikle verilirdi. Mesela bir şey oldu, bir gün ben bir haberde müzik kullanmak istedim. Bana dediler ki:

– Abi müzik kullanamıyoruz, müzik yasak.

– Yok ya dedim öyle bir şey yok.

– Abi öyle.

RTÜK Başkanı’nı şahsen tanıyordum, aradım dedim ki:

– Başkanım böyle böyle mi?

– Yok. Ama terör olayı var. Yani bir tane patlama oluyor o an, hatta diyelim ki yaralılar az sayıda var, haberin altına, müziği veriyor çayır çayır, falan filan. Biz bundan

muzdaribiz. Yoksa müzik kullanma demiyoruz ki, ama var olan bir olayın da kendi gerçekliğinin ta ötesine götürecektir şekilde yayıncılık yapmayın. Ama bir şekilde bu konuda otorite olan RTÜK'ün, regülasyon düzenleme kuruluşunun, tabii yaptırımını da olduğu için, onun girişimleri çok etkili oluyor.

TRTakademi: *Ceza pek çözüm olmuyor ama demokratik tavır sergileme anlamında özenetim mekanizması da yavaş yavaş oluştu gibi görünüyor. Mesela Aylan Bebek olayında olduğu gibi, o fotoğrafı çeken kişi çıktı açıklama yaptı. Çok düşünüldük ama insanlık dersi vermek istedik onu önceledik, yoksa amacımız bir ceset görüntüsü vermek değildi. Peki ortak bir kriteriniz yok mu?*

Oğuz HAKSEVER: O, fotoğraf aslında ortak kriterlere de uygundu. O kadar enteresan bir fotoğraftı ki. İşte dehşeti hem görüyorsunuz, hem görmüyorsunuz. Burada bir duyarsızlığın dehşeti var, çaresizliğin dehşeti var, onu hem görüyorsunuz hem görmüyorsunuz. Abartmıyorsunuz, yalın gerçek o. Daha ne olsun.

TRTakademi: *Ama patlama olaylarından sonra yayınlanan görüntüler, etik ya da ahlaki açıdan tartışılıyor bu net.*

Oğuz HAKSEVER: Terörün amacı da o görüntülerin ekrana gelmesi değil mi? Onu istiyor. Ben size söyleyeyim; eylem yaparken bile artık şunu düşünmeye başlıyor, buradan canlı yayın iyi olur değil mi? Dağın başında yapmıyor o yüzden. Öyle bir yerde yapıyor ki, medya gelsin toplansın bir güzel oradan canlı yayınlarını yapsın ki olayın etkisini yükseltelim. E, biz hepimiz sağ olalım yapıyoruz son dakikayı, bir giriyoruz terör olaylarında, Allah! İşte gene birbirimize giriyoruz, çıktılar mı çıkalım mı? Bir ha babam gidiyoruz. Olağanüstü dönemlerde haberciliğin en önemli sorunu bu. Devamlı yayını nasıl yapacaksınız? Yani veri yok, bir olay var, bir yerde bir şey oldu, büyük bir olay, önemli, tamam bir o var ama başka hiçbir şey yok; sunucular olarak en büyük yükü de bizler taşıyoruz, devam, devam, hadi bir muhabir bağlanana kadar. Muhabir bağlanır, ama o da mesela döner aynı haberi, bilgileri tekrar tekrar söyler. Sen stüdyoya girersen aynı bilgileri tekrar tekrar ver, görüyorsunuz bu durumu. Sonra konuklar ayarlanır falan onlar, yayına alınır. Mesela en büyük kriz şudur: Konuk bağlanır, abi sizi yayına alıyoruz, ney, ne, ne yayını, ne var? Bir dakika söyleyin hangi konuda ne konuşacağım? Yok, bazılarını söylemiyorlar, öyle bir panik. O da afaki bir şeyler söyler, uzmanı mı onun değil mi? Zaten kanalların kendi konuk portföyleri küçücük, dar. Bu tür olaylarda benim kişisel kanaatim kardeşim bir olayı ver, onun bir spotunu sürekli ekranda bulundur, normal yayınına dön... Kimse buna cesaret edemiyor. Belki herkes bunu düşünüyor. Yapılmayacak bir şey değil. Aynı görüntü sürekli dönüyor ekranda, aynı görüntüler, aynı bilgiler... Yeni bir şey gelmiyor. Halbuki tamam... Yeni bir şey geldiğinde

kes yayına gir veya belli bir standardın olsun, yarım saatte bir on dakikalık yayın yap. Çünkü dünyanın sonu da değil terör olayı olacak diye, böyle bir hava oluşuyor insanlarda.

ABDULHALİK ÇİMEN

“Evet tarafız.
Milletimizin tarafındayız”

RÖPORTAJ

TRTakademi: *15 Temmuz gecesini bir vatandaş ve bir gazeteci olarak nasıl yaşadınız?*

Abdulhalik ÇİMEN: Bir gün önce Fransa’da bir terör saldırısı vardı. Biz televizyon olarak o gece yayını – televizyonculuk diliyle konuşacak olursak – yıktık. Haber aldığımız andan sabaha kadar o yayını yaptık ve uyumadık. Olağanüstü bir geceydi Fransa’daki o terör olayından dolayı. Yurt dışındaki ekiplerimiz buldukları yerlerde hemen hazır olurken yurt içindeki arkadaşlarımız, yorumcularımız hepsi kanala geldi. O gün perşembe gecesiydi. Cuma günü de çok uykusuzdum, annem de hastanedeydi. İş çıkışı annemi ziyarete gittim. 21.45 civarlarında Yönetim Kurulu Başkanvekilimiz Serhat Albayrak Bey aradı, “An itibarıyla neredesin?” diye sordu. “Evimin civarlarındayım,” dedim. “Çok acil kanala gitmen lazım. Olağanüstü bir durum var, askerde hareketlilik varmış,” dedi. “Darbe mi oluyor?” dedim. Serhat Bey, “FETÖ’cü grup kalkışma yapmış,” cevabını verdi. İhanet şebekelerinden her şeyi bekliyordum da, bunu beklemiyordum doğrusu. Bu zor durumu aileme söylemedim. Nasıl olsa haberleri olacak. Hep öyle olur, biz son dakika haberini veririz, ailemizin de yakınlarımızın da öyle haberi olur. Biz olağanüstü durumlarda, mesela Türkiye’nin etrafı terörle sarılı olduğu için bir patlama, bir baskın, bunların hepsine yayıncı olarak hazırlıklıyız. Haliç Köprüsü’nü geçtim, Okmeydanı’nın oradan, ara sokaklardan saat 22:30’da kanalımıza ulaştım. Hemen arkadaşlarıma “son dakika”yı verelim dedim. “Bir kalkışma var” başlığını attık. Bizim Salih Nayman yayındaydı, 20 dakika kadar köprülerin kapatıldığını, bir kalkışmanın olduğunu, milletin uyanık olması ve sokağa çıkması gerektiğini anlattı. Saat 22:40 civarlarında biz son dakika gelişmesini izleyicilerimize vermiştik. “Kalkışma var” dili böylelikle oluşmaya başladı. Daha sonra Başbakan Binali Yıldırım bize bağlandı. Saat 23:00’tü...

TRTakademi: *Başbakan’dan önce bir darbe kalkışması var mı dediniz?*

Abdulhalik ÇİMEN: ‘Bir kalkışma var’ diye son dakikamızı vermiştik, Salih Nayman böyle anons etmişti. Hemen Ankara’daki arkadaşlarımız da organize oldular. İstanbul’daki arkadaşlarımızdan gelenler oldu yayınıma. Buradaki arkadaşları hemen harekete geçirdim. Başbakanımız 23:00 civarlarında bize bağlandığında Salih Nayman yayını bir sonraki yayıncı arkadaşımız Banu El’e devretmişti. Sayın Başbakan “Bir kalkışma var. Hükümet işbaşındadır. Gereken her şeyi yapacağız. Ucunda ölüm dahi olsa, gereken her şeyi yapacağız ve asla ama asla bu çapulculara, hukuka uymayan milletin askerini, silahını, tankını, kendi emelleri uğrunda kullanmaya kalkışan bu canilere gereken dersi vereceğiz,” dedi. O sırada yorumcularımız, yayıncı arkadaşlarımız, editörlerimiz, muhabirlerimiz, kanala gelmeye başlamışlardı. Türkiye’de geniş bir muhabir ağımızın olmasının da avantajıyla tüm

ekibimiz olay yerlerine intikal etmeye başladılar. Evlerinden çıkan arkadaşlarımızla da buldukları noktalardan telefonla hem sesli hem de görüntülü bilgileri almaya başladık. Cumhurbaşkanımızın Marmaris'te olduğunu biliyorduk. Yayınımıza bağlanabileceğini Serhat Bey bana bildirdi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Berat Albayrak Bey'i hemen aradık. Yayına hazır olmamızı istedi. Zamanla yarışılıyordu. O sırada Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Hasan Doğan Bey'le CNN TÜRK görüşüyormuş, yayıncılık şansı mı diyelim, Sayın Cumhurbaşkanı o gece önce CNN TÜRK yayınına bağlandı. Bu sırada Sayın Cumhurbaşkanı kaldığı otelin önünde habercilere de bir açıklama yapmıştı. Ancak açıklama ajanslardan bizlere ulaşmadı. Ancak bizim kaynaklarımız o konuşmayı cep telefonu ile kaydetmişti, bize gönderdiler. Biz de mesajı alır almaz Cumhurbaşkanı'nın yaptığı açıklamayı telefonla yayına verdik. Tam bu sırada Sayın Cumhurbaşkanı'na canlı yayında işte o meşhur FaceTime aracılığıyla bağlanma imkânı da doğdu. Tabii biz bu sırada, millete, Anadolu'nun, Ankara'nın, İstanbul'un çeşitli yerlerindeki tüm olağanüstü durumu anlatıyorduk, sokağa çıkmalarını söylüyor ve sokağa çıkanları da ekranımıza yansıtıyorduk. Ancak Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'ın o gece o bağlantıda kurduğu cümleler bütün seyri değiştirdi. Cumhurbaşkanı yayında, "Tüm milletimi, meydanlara havaalanlarına davet ediyorum," dedikten hemen sonra. "Siz dik durun yeter, biz ölümüne, ölümüne..." dedi ve her şey değişti... İnsanlar o andan sonra sokaklara akın akın çıkmaya başladı. Bu çok önemli bir kırılmaydı. Biz de o sesle, o açıklamayla birlikte, hem ekranlarımızdan, hem de sosyal medya hesaplarımızdan olan bitenin bir darbe olduğunu ve püskürtülmesi gerektiğini, dilimizin döndüğünce anlatmaya başladık.

TRTakademi: *O gece bekleyenler de oldu. Acaba darbe girişimi başarılı olur mu olmaz mı? diye. Siz A HABER olarak, olayı ilk duyduğunuzda bunu ne olarak tanımladınız? Bir darbe kalkışması mı, bir işgal girişimi mi, bir silahlı terör operasyonu mu?*

Abdulhalik ÇİMEN: Biz yayıncılık yaparken, bir gazeteci kimliğimiz var elbette, ama öncelikle insanız ve yine öncelikle bu yüce milletin birer ferdiyiz. Biz bütün yayınlarımıza tüm haberlerimize böyle yaklaşıyoruz. Yani eğer buna taraf olmak deniyorsa evet tarafız, biz milletin tarafındayız. İhanet şebekesinin farkındaydık, avantajımız da zaten bu oldu. Bu hainliği yapanları 17/25 Aralık sürecinde tanımiştık. Hatta öncesi de Gezi süreci ve 7 Şubat tarihli MİT Krizi de hâlâ hafızamızdaydı. Türkiye'ye, millete, vatana, demokrasiye operasyon yapılmıştı, yine aynı yapılıyordu. Bu yüzden hiç tereddüt etmedik. Bunların belgesellerini, analizlerini hazırlamış, programlarımızda üzerinde saatlerce konuşmuştuk. Ama ne var ki biz bunları yaparken kimse bize inanmıyordu. İnanmak bir yana dursun, aksine bizi

itibarsızlaştırmaya çalışıyorlardı. Biz darbeler tarihini araştırırken, bir ayrıntıyı yakalamıştık. “Lider önde yürürse milletin o liderin arkasından yürüdüğünü” görmüştük, hep bunu anlattık. Yani özetle, “millet o gece eğer liderimiz bizi terk etmezse biz varız” diyecekti... Tam da bunu söyledi. Nitekim Cumhurbaşkanımız da bunu dile getirdi. Dedi ki: “Lider taşın arkasına saklanmazsa millet dağın arkasına saklanmaz.” Yani o gece lider önde yürüdü millet de arkasından. Ama bir noktanın daha altını çizmek istiyorum. Keşke düne kadar bize türlü isimler takarak eleştiren gazeteci dostlarımız o geceden önce de bizi anlamaya, ne anlatmak istediğimizi kavramaya çalışsalar. Kim bilir belki o zaman 15 Temmuz olmayabilirdi.

TRTakademi: *Tartışılan bir konu var. O gece insanların meydanları doldurmasında medyanın çok ciddi bir rolü oldu. Cumhurbaşkanımızın da çok büyük bir rolü oldu. Medya olmasa Cumhurbaşkanı'nın açıklaması yeterli olmazdı gibi yorumlar yapıldı. Buna itiraz edip hayır bu, Cumhurbaşkanısı'nın karizmasıyla, halkın ona duyduğu güvenle alakalıdır. Cumhurbaşkanımızın çağırısı daha önceliklidir diyenler de oldu. Milletimizin sokağa dökülmesi konusunda böyle gereksiz bir tartışmada doğdu. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Çok doğru, bence de gereksiz bir tartışma. Cumhurbaşkanımız zaten medyanın hakkını teslim etti. “Bu süreçte medyamızın birlik ve beraberlik içinde olması, ülkemizin, vatandaşımızın, milletimizin vermiş olduğu ikinci kurtuluş savaşında önemli rol oynamıştır,” dedi. Biraz önce de söylediğim gibi milletin o direnişi ve dirilişini sağlayan liderdir. Lider bunları zaten yıllardır anlatıyordu. Anlattıklarını da biz medya grubu olarak, ekranlarımıza, yorulmadan, bıkmadan ve en önemlisi de bunun bir memleket meselesi olduğunu bildiğimiz için isteyerek yansıtıyorduk. A Haber ve ATV için şunu söyleyebiliriz... Cumhurbaşkanımızın ve devlet büyüklerimizin, millet ve memleket için söylediklerini biz en yalın şekilde veriyoruz. Ama, az önce de söyledim, bazı gazeteciler, bunu işlerine gelmediği için olsa gerek itibarsızlaştırıyorlar. Bizce; bu, onların zihin gerisindeki darbeci zihniyet ve vesayete duyulan gönül bağıyla ilgili. Cumhurbaşkanımız, ülke için değerli bir şey söylüyor, dert ediyor, biz bunu iyi anladık. Zaten onun için de o darbe girişimi gecesi, Cumhurbaşkanımızın sesini nasıl ekrana taşıyabilirdiğin peşindeydik. Eğer medya olmasaydı, ne olurdu bilmiyoruz, elbette medyanın bu süreci atlatmada çok önemli bir payı var. Ama Cumhurbaşkanımız olmasaydı, bu süreç atlatılmazdı, burası kesin. Cumhurbaşkanımızın duruşu bu darbenin bertaraf edilmesinde çok önemlidir. Elbette Cumhurbaşkanımızın o dik duruşunu millete ulaştıran medya kuruluşları da çok değerlidir. Ama sadece o geceye has değerlendirilmemeli bu mesele. Bu darbe süreci en az 20 yıllık bir süreç. 28 Şubat var, 27 Nisan var, Cumhuriyet mitingleri var, AK Parti hakkındaki kapatma dava-

sı var, Ergenekon-Balyoz süreçleri var, faili meçhul cinayetler var, MİT krizi var... Cumhurbaşkanımız zaten hep tehdit edildi, hep alaşağı edilmek istendi, ama o yılmadı, direndi. Onu destekleyen kitleler de buna alıştı. Ama az önce de söyledim ya, medyamız keşke hain kalkışmaya daha erken uyansaydı, bombayı ve silahı gördükten sonra değil. Bunu medyanın büyük bölümü için bir eksiklik olarak görüyorum.

TRTakademi: *Yani buna gerek kalmamalıydı mı diyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Evet, gerek kalmamalıydı. Bizim seçilmişleri desteklememiz lazım. Biz vesayetçileri destekleyemeyiz. Sandığı ve sandıktan çıkanları savunmuyoruz. Dolayısıyla A Haber'in pozisyonu, hep seçilmişlerden yana olmuştur. Biz her dönem vesayeti reddettik. Yargı vesayetini, asker vesayetini, polis vesayetini, işte şimdi de FETÖ'nün vesayetini reddediyoruz. Bu milletin bu topraklardaki en güzel kazanımlarından bir tanesidir sandık. Sandıktan çıkana saygı duyulmalı. Ama bazı medya grupları, bazı gazeteciler, hatta ironiktir bazı siyasetçiler, halkın iradesine saygı duymuyor, yıkmaya çalışıyorlar. Niye yıkacaksınız? Yıkma kolay, yapmak zor, biz yapan taraftayız. Bunun için de milletin sesi olduk. Darbe sürecinin atlatılmasında Turkuva Medya Grubu olarak A Haber, ATV ve A Spor yayınımları ortak yaptık. Yapılan araştırmalarda da darbeyi nereden haber aldınız sorusuna verilen cevaplarda televizyon %67 çıkıyor. Bu %67'nin, %53'ü darbe girişimiyle ilgili gelişmeleri ve sonrasını A Haber-ATV ortak yayınından takip etmiş. Biz darbe sürecini en iyi veren televizyonuz. Bu yapılan bağımsız araştırma şirketlerinin verileri. İşte Konda ve Adil Gür'ün araştırmaları bunun kaynağıdır.

TRTakademi: *Bu noktada 15 Temmuz gecesi Türk medyasının sergilediği ortak demokratik bir tavrını, oluşan millî birlik ve beraberlik ruhunu bir fırsat olarak mı görmeliyiz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Kesinlikle. Birlikte hareket edersek darbeyi bile bertaraf edebiliyoruz, bu çok güzel bir soru. Bu birlikteliğimizi bütün meselelerde yapsak bizi hiç kimse yenemez. Yeter ki biz millet ve memleket noktasında birleşelim. 15 Temmuz darbe girişiminde birleştik, sonuç ortada. Dünya bir araya gelse bir şey yapamazlar. Yeter ki biz birlik olalım.

TRTakademi: *Görüşüğümüz bütün yayıncı kuruluşlara sorduk. Bir yayın kuruluşu olarak olağanüstü dönemlerde nasıl yayıncılık yapılır? Bunun üzerine personelinize verdiğiniz bir eğitim var mı, veriyor musunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Biz Türkiye'de son 10 yıldır olağanüstü yayıncılık yapıyoruz zaten. Her gün bir olay oluyor. Çünkü, etrafımız terör örgütleriyle sarmalanmış

durumda. Dünyanın batsındakiler, bizim coğrafyamızda emperyalist hedeflerini yerine getirmeye çalışıyorlar. Ülkemizin üzerinde oyunlar var. Biz işte bunun farkındayız. Bunu dert ediyoruz. Dolayısıyla her bir arkadaşımız artık bir olay olduğunda benim kanala gitmem lazım, televizyona gitmem lazım diyor. Sorgusuz sualsiz, olay yerine gidiyor. Ben hiç kimseye bir şey söylemem, son dakikayı gören gelir. Diyelim ki arkadaş görür, ya bu patlama çok büyük sonuçları olabilir, ben gideyim diye düşünür. Yorumcularımız da öyledir, 'Bana ihtiyaç var mı?' diye sorar. A Haber'in böyle bir durumu var. 81 il, 350 ilçemizde ve dünyanın da 170'ten fazla ülkesinde var olan bir yayın ağıımız var. Böyle de bir avantajımız var.

TRTakademi: *Kurumsal olarak bu tip olağanüstü hâller için var olan yayın ilkeleriniz var mı?*

Abdulhalik ÇİMEN: Ülkemiz hukuk sisteminin, yayıncılık ilkelerinin bize emrettiği bütün kurallara uyuyoruz. RTÜK'e bağlı yayıncılık yapıyoruz. Bize lütfen olay yerinden şu şu görüntüleri vermeyin önerileri oluyor. Zaten biz de saldırı anında bir yayıncılık şehvetiyle hareket etmiyoruz. O olayı yapan teröristlerin reklamını yapmıyoruz. Böyle ilkelerimiz var. Turkuvaz Medya Grubu önce milletini düşünen bir kurumdur. Biz A Haber olarak taraf olduğumuz kitlelere, onların temsilcilerine, onların liderlerine bir başka kişiyi kanalımıza getirip küfretmeyiz. Buna çok seslilik diyorlar. Ben çok seslilik olarak kabul etmiyorum. İki kişiyi kavga ettirelim, oradan sonuç alalım. Oradan bir sonuç çıkmıyor. Biz, bizim musluklarımızdan temiz su akmasını isteriz.

TRTakademi: *Olağanüstü bir dönem yaşadık 15 Temmuz gecesi. Bu dönemde Fransa'da Nice'de bir saldırı vardı. Bizim bütün televizyonlarımız o olayı veriyordu. Olayın insani boyutunu göstererek veriyordu. Ama şunu gördük ki darbe girişiminde uluslararası medya Türkiye'ye karşı demokratik yaklaşmadı. Daha önceki olağanüstü dönemlerde de belli ilkeler üzerinden hareket etmedi. O dönemin özellikle darbe girişiminin döneminde uluslararası medyayı ve bizim medyamızı karşılaştırabilir misiniz? Nasıl bir yayıncılık yapılıyor?*

Abdulhalik ÇİMEN: Uluslararası medya hangi ülkeye aitse o ülkenin ya da o ulusun ruhunu yansıtıyor. Biz biliyoruz ki onlar zaten bizi sevmiyorlar. Biz biliyoruz ki bizim bir hikâyemiz var. Yaklaşık 57 yıldır bizi Avrupa Birliği'ne almıyorlar. Şimdi bizi Avrupa Birliği'ne almayanlar, büyük hadiselerde nasıl objektif davranabilirler! Taşeronlarla hareket ediyorlar. Ama Türkiye böyle bir şey yapmıyor. Türkiye diğer ülkelerin teröristlerini barındırmıyor. Ama bizi hedef alan teröristler o ülkelerde barındırılıyor, oralarda el üstünde tutuluyor. Onların televizyonları onlara mikrofonu uzatıyor. Bizim ülkemizin yetkililerine mikrofonu uzatmıyor. Dolayısıyla ulus-

lararası medyanın, kendi içimizdeki medyanın bir kısmının bile objektif olmadığını düşünüyorum.

TRTakademi: *Gezi Parkı sürecinde BBC'nin, CNN'in yaptığı yayınlar tartışıldı. Neden tartışıldı? Polisle çatışan vatandaşlarla ilgili haberi yaparken "Polis şiddet kullanıyor ve biber gazı sıkıyor," şeklinde haber yapan bu kanallar, mesela aynı olaylar Hamburg'da Almanya'da olduğunda "Göstericiler polisle çatıştı," şeklinde bir haber geçiyorlardı. Bunun arkasındaki saikleri siz ne olarak görüyorsunuz? Uluslararası medya da bir sınavdan geçiyor.*

Abdulhalik ÇİMEN: Herkes sınavdan geçiyor. Bizim de millet olarak artık bunu görmemiz lazım. Bu bir ittifak, tarihte bu ittifaka Haçlı ittifakı deniliyordu bugün ismi değişti. Bunlar bazen birlik oluyorlar, bazen topluluk oluyorlar, adını koyalım. Bunlar bu coğrafyanın düşmanı. Bunu bütün milletlerin bilmesi lazım, bunu iyi görmemiz lazım. Keşke böyle olmasa! Hesapları Türkiye'yi bölüp parçalamak, bunları da yayınlar üzerinden yapıyorlar şu anda.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerle ilgili son dönemde konuşulan bir konu var. Bu konu dijital medya, siz de farkındasınızdır. Terör, kriz, savaş gibi olağanüstü durumlarda dijital medya kaynaklı bir bilgi kirliliği oluşuyor. Hatta zaman zaman algı operasyonu dediğimiz şey ve manipülasyona açık bir konu. Fakat siz de dijital yayıncılık yapıyorsunuz, siz bu bilgi kirliliğine karşı nasıl mücadele ediyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Hukuk çerçevesinde mücadele edilmeli. Hukukumuzun burada eksikleri olduğunu düşünüyorum. Emniyet teşkilatlarımızın bu noktada hareket etmesi lazım. Bir kişi sanal âlemden kimliğini gizleyerek ya da açıkça tehdit ediyor, hakaret ediyor, iftira ediyor, itibarsızlaştırıyor ve o kişilere bir şey olmuyor. Hukuka gidiyorsunuz, fazla bir şey çıkmıyor. Her gün iftiralara uğruyoruz, bunun mesela çözülmesi lazım, bir terör kapsamına alınması lazım. Sosyal medyada ağır yasalar çıkarılırsa, sanal medyadaki algı operasyonları, ajanlık, itibarsızlaştırma ve bunu yapanlar yakalanırlar ve orası da gerçekten sağlıklı bir zemine kavuşmuş olur. Nasıl gazetelerin, televizyonların, radyoların bir hukuka, devletin yasalarına tâbi olma gibi bir şeyi varsa sosyal medya kullanıcılarının da böyle bir yasaya tâbi olmaları lazım.

TRTakademi: *Bu konuda resmî kurumların düzenlediği bir mevzuat var ama toplumda oluşmuş ortak birliktelik yok gibi. İnsanlar bu tür şeylere çabuk kanıyorlar, denetlemeye pek gerek duymuyorlar gibi bir durum...*

Abdulhalik ÇİMEN: Onun için dedim. Türkiye'de denetim gücü yargıdadır. Devletimizin bu gücünü sosyal medyada da kurallar çerçevesine oturtması lazım.

TRTakademi: *Dijital medya yayıncılıkta giderek ağırlığını hissettiriyor ama galiba haber merkezlerinin önemi hiçbir zaman kaybolmayacak. Çünkü denetlemeyi asıl haber merkezi yapıyor değil mi? Size gelen bilgiyi mesela siz nasıl doğruluyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Dijital medya, gazetelerin ve televizyonların internetteki yansıması. A Haber'in internet sitesi ya da Twitter hesabı televizyonla aynı kurallara tâbi. Yani biz TV ekranında hangi temel prensiplere uyuyorsak, Twitter'da da aynı prensiplere uyuyoruz. Sayfamızdan kişisel bilgileri, kişisel hesapları vermiyoruz. Biz orada kurumun yapmış olduğu haberleri duyuruyoruz. Orada problem yok. Benim dikkat çektiğim, dijital medyanın haber tarafının da bir gazetecilik refleksinin olduğu. Sosyal medyadaki durumu netleştirmek lazım diye düşünüyorum. Biraz takipçisi olan kendini medya patronu zannediyor. Sorun da zaten burada. Biraz takipçisi olan kendini devletin yerine koyuyor. Anlatmak istediğim bu benim.

TRTakademi: *WhatsApp yoluyla izleyicilerinizden size görüntülerin geldiğini söylediniz. O görüntülerin doğru olup olmadığını nasıl teyit ediyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Haber merkezimizin editörleri haberi bir değil, iki değil, üç yerden doğruluyorlar. Haber Ankara'dan gelmişse, Ankara'daki arkadaşlara soruyoruz. Diyarbakır'dan gelmişse Diyarbakır'daki arkadaşlara soruyoruz. Diyarbakır'da arkadaşımız o anda orada yoksa oradaki haber ağlarımıza soruyoruz. Teyit etmeden kesinlikle haberi vermiyoruz. Bu bizim ilkesel duruşumuzdur.

TRTakademi: *Patlama ya da savaş bölgesinden haber veren muhabirler, sonuçta canını riske atarak giden insanlar! Bu konuda aldıkları bir eğitim var mı? Mesela emniyetin ya da jandarmanın savaş bölgesinde askerin verdiği talimatlara göre mi hareket ediyorlar?*

Abdulhalik ÇİMEN: Savaş muhabirliği yapan insanlar, ölüm korkusunu yenmiş insanlardır. Dolayısıyla o alanda haberciliği, o olayı insanlara ulaştırmak adına ne kadar sınırı zorlayacaksa o kadar zorlarız. Muhabirlerimiz ve diğer çalışma arkadaşlarımız orada kendilerini düşünmezler, "Bu haberi hızlı ve doğru şekilde nasıl ulaştırırım?" bunu düşünürler.

TRTakademi: *Savaş muhabirliği yaparken embeded gazetecilik sorununu nasıl aşıyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Bizim dünyanın ve Türkiye'nin hemen her yerinde muhabirlerimiz var. Onlar, öyle eklenmiş muhabirler değil. Bizzat haberin gerçeğini yaşayan, haberin gerçeğini veren insanlar. Manipülasyon yapmayan, spekülasyon yapmayan, birinin adamı olmayan, bir zümrenin sözcülüğünü yapmayan kişilerle

çalışıyoruz. Onu biz belirliyoruz. Yol arkadaşınızı seçme hakkı size ait. Biz de yol arkadaşlarımızı millî ve yerli olanlar arasından seçiyoruz. Aslında sorumluluğumuz çok büyük. Eğer sizin muhabiriniz insanlık adına ya da mazlumların dünyası ve halkları adına doğru bir haber vermiyorsa tarih sizi yargılar. Biz tarihe adil bir şekilde not düşmek ilkesiyle hareket ediyoruz.

TRTakademi: *Siz Belçika'da ve Fransa'da haber yaparken böyle bir sorun olduğunda bunu nasıl aşıyorsunuz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Belçika'da, Fransa'da ya da Almanya, Hollanda, Rusya, Çin, Filistin, ABD, Kıbrıs vs. hangi ülkede olursa olsun A Haber mikrofonunu elinde tutan her arkadaşımız hem Turkuvaz Grubu'nun hem de millî değerlerimize uygun kişidir. Az önce de söyledim. Yol arkadaşınızı seçme özgürlüğüne sahipsiniz. Biz kendi bakış açımıza uygun yol arkadaşlarımızla çalışıyoruz. Türkiye'de nasıl yayıncılık yapıyorsak, dünyanın dört yanında da aynı haberciliği yapıyoruz. Türkiye'de milletten, dünyanın dört yanında ise mazlum halklardan yana duruyoruz.

TRTakademi: *Haber kanallarında hız ve güven konusunda farklı bakış açıları mevcut. Bazı kanallar hızı önemserken diğerleri güveni esas alıyor. Mesela TRT gibi kamu yayıncılığı yapan bazı kurumlar da güvenilir olmayı daha çok önemsiyor. Sizin yaklaşımınızı öğrenebilir miyiz?*

Abdulhalik ÇİMEN: Doğru bilgiyi en ince ayrıntısına kadar araştırıyoruz ve en hızlı şekilde veriyoruz. Eğer olay yerindeyseniz, bilgiye ulaştıysanızdır. Ama olay yerinde olamazsanız başkasına muhtaç kalırsınız. Son dakika bilgileri haber kanalları için önemlidir. Siz Meclis'teki bir olayı takip ediyorsanız en önce siz verirsiniz. Habercinin bir çevresi vardır. Biz haberi muhabirler yapar ilkesinden hareket ediyoruz. Dolayısıyla dünyanın her tarafında, Türkiye'nin hemen hemen her ilinde ve büyük ilçelerinde olan bir kişi bilgiye ulaşmıştır. Bizim sloganımız da tam olarak böyle. Doğru bilgiyi en hızlı ulaştırmaya biz A Haber diyoruz. A Haber eşittir haberin kanalı.

TRTakademi: *Editöryal bağımsızlık kavramı etrafında etik açıdan yapılan tartışmalar var. Yayın kuruluşu haberini neye göre şekillendirmeli? Editöryal bağımsızlık açısından sıkıntılar yaşadığınız durum oluyor mu?*

Abdulhalik ÇİMEN: Biz kendine güvenen bir medya grubuyuz. Taraf olduğumuzu söylüyoruz. Dünyanın hiçbir televizyonu, hiçbir gazetesi tarafsız değildir. Bize tarafsızlık baskısını yapanlar taraflı. Dünyanın en taraflı kuruluşları New York Times'tır, Washington Post'tur, BBC'dir, Reuters'dır. Bunların hiçbiri, Türkiye hakkında tarafsız haber vermiyorlar. Habere, kendi ülkelerinin perspektifinden ba-

kıyorlar. Biz de tarafız. Millî iradeden yanayız. Millî iradenin yanındayız, sandığın yanındayız, demokrasiyi savunuyoruz, insan haklarını savunuyoruz. Biz kompleksli yayın yapmıyoruz. Kompleksli olanlar korkabilir. Biz gelir ve gideri dengede olan, zarar etmeyen bir kurum olduktan sonra hiç kimseye bağılı olmayız. Allah'tan başka hiç kimseden de korkumuz yok.

TRTakademi: *Peki hükümet değıştığında millî iradeye saygınız?*

Abdulhalik ÇİMEN: Devam edecektir. Sonuna kadar tabii ki, o zaman da yine millete kim operasyon yaparsa tabii ki yine millî iradenin yanında duracağız.

ERDOĞAN AKTAŞ

“Medya etiğine inanmıyorum”

RÖPORTAJ

TRTakademi: *15 Temmuz gecesini meydana gelen darbe kalkışmasında CNN TÜRK binası silahlı askerler tarafından basıldı. Bir yayıncı ve kanalın genel müdürü olarak onlarla siz muhatap oldunuz. İsterseniz buradan başlayalım. 15 Temmuz üzerine yapılan yayınlarda bunun bir darbe kalkışması, bir silahlı terör saldırısı, bir işgal girişimi olduğuna yönelik bir kavramsallaştırmaya gidildiğini görüyoruz. Siz bir yayıncı olarak o geceyi ve olanları düşündüğünüzde bu kavramların hangisinin tanım olarak daha doğru olduğunu düşünüyorsunuz?*

Erdoğan AKTAŞ: Sanıyorum ortak bir paydası var bütün bunların. Parlamenter demokrasiye, yani halkın iradesine karşı bir hareket sanıyorum her birini ortak paranteze alır. Bu harekete karşı benim kişisel olarak ilk tavrım da bu yönde oldu. O gece evdeydim. Çocuklarım “Darbe nedir?” diye sordu. Bunun ne olduğunu anlamaya çalışıyorlar. “Bu nedir, darbe midir?” diye konuşmuşlar. Biz olaylar başlar başlamaz eşimle bunun bir darbe olduğunda karar kıldık. Çocuklara da bunu ayaküstü anlatmaya çalıştık. Evden çıkarken henüz o örgüt bahsi yok, henüz açıklama yapılmamış. Evden çıkıp haber merkezine doğru giderken demokrasiye karşı çıkan bir harekete bireysel olarak karşı durmak üzere yol alıyordum.

Bu kavramların her biri doğru ama hepsinin ortak noktası demokrasiye karşı bir hareket var diye düşünüyorum. Doğal olarak “Bunu kim, neden, nasıl, niçin, hangi gerekçeyle, hangi bahaneyle yapıyorsa yapsın karşı çıkmak gerekir,” dedim. Şimdi zor olan yanı şu, herkes bir ortak paydayla karşı çıktı. Hani dendi ya bölmeye çalışıyorlardı, ama öyle enteresan bir şey oldu: Bizi birleştirdi.

TRTakademi: *O güne dair yaptığınız açıklamalarınızda dikkatimizi çeken bir nokta var. O gece kafanızda yayına dair B ve C Planı olduğunu söylüyorsunuz. Bu çok önemli, çünkü özel televizyonlarımızın darbe geçmişi yok. Sizin kafanızdaki B ya da C planı neydi?*

Erdoğan AKTAŞ: Şöyle bir şey düşündüm. Evet, bir darbe tecrübesi yok. Yaşadığım ve benim hatırladığım ilk darbeye on üç yaşındaydım. Çocuktuk yani. Ama bu ülkede gazetecilik yapmak inanılmaz tecrübeleri kazandırıyor. Hele ki muhabirseniz, hele ki sokaktaysanız, hele ki çok önemli dönemleri bir muhabir olarak izleme şansınız olduysa. Nitekim benim öyle bir şansım oldu. Muhabirliği çok sevdim ve elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışınca çok tarihî olaylara tanıklık ettim. Tarihî olayların haberini yaptık, yayınlarını yaptık. Bütün bunların toplamı bir tecrübe kazandırdı. Evden çıkarken düşünüyorum, tasarlıyorum bir şey olursa ne yaparım diye? Önce eşime dedim, ola ki dönemezsem evi siz de terk edin. Ne olacağını bilmiyoruz. Dediğim gibi o dakikaya kadar bir örgüt adı geçmiyor. Şunu planlıyordum, Doğan TV merkezinde birkaç reji var, birkaç televizyon istasyonu var. Onlardan birinin karşısında yayın yapabilir miyiz? İlk vazgeçtiğim bu oldu,

çünkü bütün teknik aksama, teknik elemanlara müdahale ederek hareket ettiler. İkincisi; her koşulda ama her koşulda, bir şekilde binanın ya da çevrede bir yerden sosyal medyadan yayını sürdürmekti. Üçüncüsü de şuydu, zaten haber merkezine gittiğimde de ilk söylediğim: “Bu yayını bırakmayacaksınız,” oldu. Birkaç kez söylemişim arkadaşlara. “Ola ki bağlantı yaptığımızda biri darbe lehine bir şey söylese, hemen indirin yayını ya da kapatın,” dedim. Çünkü bu da olabilir, birileri devreye girmeye çalışabilirdi. Sonra her hâlükârda yayına devam edeceksiniz, hiçbir şekilde yayından vazgeçmeyeceksiniz. Tabi ben bunu saatler öncesi söyledim. Dolayısıyla arkadaşlar zaten işini yapıyordu. Helikopteri gördüğüm anda da “Yayından vazgeçmeyeceğiz, yayını teslim etmeyeceğiz,” dedim. Rejideki arkadaşlarla, teknik servistekilerle konuştum, haber merkezindeki arkadaşlarla konuştum ve bir telsiz mikrofonu alıp cebime koydum.

TRTakademi: *Bu da çok önemli bir ayrıntı.*

Erdoğan AKTAŞ: Evet. Gittiği yere kadar yayın gidecekti, gitti de. İkinci aşaması şu; stüdyoyu boşaltacaktık, fakat duyurabildiğimiz kadar sesimizi duyuracaktık. Oradaki refleksim biraz da şuydu; binanın dışına çıkmamak. Çünkü çıkarsam giremeyebilirim, ne olacağını bilmiyorum. Fakat çok sayıda vatandaş da geldi zaten. Bizi ve yayını korumak, kollamak ve kurtarmak için. Bir köşeden sesimi duyurmaya çalışarak yayına devam ettim. Zaten bundan başka bir seçenek de yoktu. Bunu yaparken aklıma da şu gelmiyor değil; eğer bu ses nereden geliyor diye ararsalar bütün binaya hâkim olurlarsa nahoş şeyler olur. Dolayısıyla başta ilk hedef sosyal medyaydı zaten. Aynı anda sosyal medyadan da yayına geçtik. Yine helikopteri gördüğüm an refleksim Twitter’den mesaj atmak oldu. Çünkü bir daha atma şansınız olmayabilir ya da çok kaotik bir ortamda temas kopabilir, yani bütün dünyayla temasımız kopabilir. Not düşmek, tarihe not düşmek istedim. Bu sorunun yanıtını bilmiyorum belki ilerleyen sorularda var. Kimlerle muhatap olacağımı ve muhatap olduğumda ne söyleyeceğimi tasarladım. Şöyle düşünün; bizim tarihe not düşmemiz gerekiyor. Yani yapılan kanunsuz, demokrasiye ve halka bir darbe. Gelenler kanunsuz ve bundan vazgeçme hakları var. Çünkü hukuksuz bir emri uygulamama hakları var. Bunları söyleyeceğim fakat askerleri gördüğüm zaman refleks olarak ağzımdan “Sizin yaşınızda çocuğum var benim ne yapıyorsunuz,” gibi bir cümle çıktı. Bu cümleden sonra benimle diyaloga geçtiler, diyaloga geçtikleri zaman da kontrol bana geçti. Belki o cümlenin duygusallığı, belki o çocuklar da şöyle bir silkindi, bilmiyorum. Çocuk derken özellikle erlerden bahsediyorum. Bir iki de rütbeli vardı içlerinde. Yaptıklarının ne kadar bilincindeydiler hiç anlamadım. Planlarımdan bir tanesi de şuydu. Tabi çabuk karar vermek gerekiyor. Askerlerle karşılaştığımız koridorun en sonunda spiker arkadaşların kıyafetlerinin

olduğu dolaplar vardı. Aslında mümkün olduğunca birçok şeyi sıralıyorum, öne-receğim fakat vakit olmadı. Erlere diyeceğim ki gelin üstünüzü değiştirin, çünkü her bedende kıyafet var orada. Kalabalığa karıştığınız ân ben sizi korurum. Eğer bunu yapabilmiş olsaydık onlar da böyle bir kalkışmaya, böyle hukuksuz bir emre karşı çıkmış insanlar olarak kendilerini temizleyeceklerdi. En azından o hukuki so-ruşturmadan kurtulacaklardı. Fakat o gün, işte o çocuklar da ne yaptıklarını bilmi-yordu. Keşke öyle olsaydı, biraz daha az tatsızlık yaşanır, belki de o silah ateşlen-mezdi. Bütün bunlardan en çok işe yarayan iki tanesi oldu: Stüdyoda ses ve boş görüntü, bütün dünya televizyonları anında vermiş bunu. İkincisi sosyal medya, hem Facebook'ta hem de canlı yayın yapabileceğimiz diğer sosyal medya araçla-rından anında yayına geçmiş olmak.

TRTakademi: *Yıl 2016 ve bir darbe girişiminde TRT işgal ediliyor. Sizce bu durumu ne ile açıklayabilirsiniz?*

Erdoğan AKTAŞ: Sanıyorum, öğretilmiş yanlışlarla hayata devam eden bir grubun, yanlış bir şey yaparak hareket etmesinden kaynaklanan bir durum var. Çünkü dar-be yapma aptallığı bir şekilde öğrenilmiş. Darbe nasıl yapılır? Bu konuda ülkenin maalesef ciddi bir tecrübesi var. Önce TRT basılır. Onlar da herhâlde bu duyguyla hareket ettiler. Hiç şüphesiz TRT çok yaygın bir yayın kurumu. Bir de belki psiko-lojik bir üstünlük sağlamak üzere orada olmuş olabilirler. Eğer bir rütbeli çıkar ve geçen darbelerde olduğu gibi bir görüntü verirse psikolojik üstünlük kurabiliriz diye düşünmüş olabilirler. Zaten benim “aman bu yayını teslim etmeyelim” de-memdeki kaygımda buydu. Darbecilerin öyle ya da böyle psikolojik bir üstünlük sağladığı zannına halk kapılmasın düşüncesiydi. Onların nasıl bir refleksle, nasıl bir düşünceyle hareket ettiğini bilmiyorum. Fakat bütünüyle insan haklarına, Türk geleneklerine ve hukuka karşı hareket ettikleri için ötesini sorgulamak da çok anlamsız geliyor. Sebebi de ahlaksız, mantıksız, hukuksuz, sonucu da ahlaksız, man-tıksız, hukuksuz bir durum. Bir insan bu durumda kaç tane doğru şey yapabilir ki?

TRTakademi: *Türk medyasının o gece yekvücut olup demokrasiden yana ortak tavır sergilemesini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Erdoğan AKTAŞ: Üstelik her görüşteki değil mi?

TRTakademi: *Bu, Türk medya tarihinde sıkça karşılaştığımız bir durum değil. Me-sela, CNN TÜRK'te yapılan canlı yayın bütün kanallarda yayımlandı. Bu tavır med-yamızın geleceği için bir imkân mıdır?*

Erdoğan AKTAŞ: Şimdi o güne gelene kadar farklı düşüncelerle, farklı tezlerle, farklı anlayışlarla yayın yapmak çok normal. Zaten böyle de olması gerekiyor. Ay-

rica şu var o farklı düşüncelerin, farklı farklı anlayışların bir araya gelemeyeceği zannedildiği için tanklarla halka ateş edildi bu bir. İkincisi, aslında hepimiz sıradan insanlarız. Bu halkın bir parçasıyız. Evden çıkarken hepimiz annemizin elini aynı şekilde öpüyoruz. Ya da bayramda öyle ya da büyüklerin mezarına gittiğimizde aynı şekilde dua ediyoruz. Ne bileyim, çocuğumuzu aynı şekilde öpüyoruz, seviyoruz. Ya da alt katta bir üniversite öğrencisi varsa üst kattaki adam kesin bir tas çorba götürür bu ülkede. Yani her koşulda, çok güzel ortak değerlerden bahsediyoruz. Dolayısıyla bu çok güzel değerlerle beslenmiş insanların bir kısmı da medya mensubu. Eleştirilir, sonuna kadar da eleştirebilir. Fakat o gece fark edildi ki hiçbir özgürlük alanı kalmayacak. Ortak bir felakete gidiliyor. Bir de halka ateş eden manyakça, sapıkça bir güruh söz konusu. Ortak bir refleks hiç kimse konuşmadan gelişmiş oldu. Son derece sevindirici. Bundan sonra devam eder mi? Bence eder. Demokrasiye, insan haklarına, halka karşı herhangi bir zulüm içeren harekete –darbe girişimi gibi– bugünün dünyasında sapkınca olan ve öyle sonuçlar verebilen bir duruma karşı herkes ortak tavır sergiler gibi geliyor. Türk medyasının, aslında dünya medyasının da ciddi derecede hastalık ve eksikliklerinin olduğunu biliyoruz. Bu ayrı bir tartışma konusu. Üzerine çok şey konuşulur, hepimiz aynı noktaya bakıp farklı bir hastalık teşhisi koyabiliriz ya da çok sağlıklı olduğunu söyleyebiliriz. Ama medya bütün dünyada bir tartışma konusu zaten. Fakat o gece bütün bunların olması, ortak bir duyarlılığın doğmasına neden olacak çok sayıda ortak değer vardı ve herkes çok kısa zamanda bütün bunları görmüş oldu. Aynı şekilde mecliste parti ayrımı olmadan bütün vekiller aynı tavrı gösterdi. Biraz daha radikal olduğu varsayılan HDP’den daha milliyetçi olduğu varsayılan MHP’ye, iktidar partisinden ana muhalefet partisine kadar aynı tavrı göstermiş oldular. Jete levye atan insanların, yani neredeyse tanka kafa atan insanların olduğu bir Türkiye’den bahsediyoruz. Bu tuhaf, duygusallığın ve gerçeküstüculüğün ötesinde bir durumdur.

TRTakademi: *O gece yaptığınız açıklamalarda “yayın namusu” diye bir kavram kullandınız. Biz ne anlamalıyız bu kavramdan açıklar mısınız?*

Erdoğan AKTAŞ: Şöyle ki sokakta yetişmiş bir gazeteci, Pavlov’un köpeği gibi oluyor. Yani şartlı refleksle hareket ettiği oluyor. Kimi zaman yapılan yanlışların ideolojilerden, anlayışlardan ya da dürtülerden ziyade bu yüzden yapıldığını düşünüyorum. Hani şurada bir patlama oluyor herkes kaçıyor, bu benim başıma birkaç defa geldi ben patlamanın olduğu yere doğru gidiyorum ve akıl kârı bir iş değil. O gece de bütün refleksimiz o yayını verme üzerineydi. Neticede önünüzde silahlı adamlar var. Bütün namlulara mermiler sürülmüş sonradan öğrendik. Hıçkırır, tetiğe bassa hepimizi paramparça edebilecek düzeydeki silahlardan bahsediyorum.

ruz. Fakat refleks sürekli yayını devam ettirme, haberi devam ettirmeydi. Bana diyorlar ki korktun mu? Yemin ediyorum tek bir şey için korktum: Yayını tekrar sağlıklı bir şekilde geri alabilecek miyim? Sağlıklı bir durum değil normalde bu. Ben bütün bunları, bu tecrübeyle yaparken arkamda duran arkadaşlar da –yaş grubu itibarıyla çok genç yaşlara tekabül ediyordu– aynı şekilde refleks gösterdi. Çok enteresan, rejiden sorumlu arkadaş, reji masasını kilitliyor. Bu şu demek; bastığınız zaman başka bir aygıtı seçemiyorsunuz. Yani biri gelip orayı bassa ateş etse de başka bir aygıtı seçemiyor. Orada o da o refleksi gösteriyor. Hemen gidiyor stüdyonun kapısını kilitliyoruz vs. Orada kimse olmayınca yayın sanki devam etmiş havası vereceğiz. Muhataplarımızın teknolojik cehaleti sayesinde yayın devam ediyor çok şükür. Bir de hep şöyle bir şey var. Mesela gazetede çalışırken o filmi teslim etmeden, fotoğrafı ve haberi yazmadan yemeğe, tuvalete gidemezsiniz. Böyle bir koşullanmayla çalışıyorsunuz. Ben bu işi yapmaya başladığımda 17 yaşındaydım ve içimde mesleki bir tutkuyu da barındırıyordum. Ayrıca biraz duygusal olabilirim bilmiyorum, halkın, memleketin, bu ülkenin tarihinin namusuna el uzatan birleri var ve bunu da bir yanıyla medyaya sürdürmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla o namusu teslim etmemeyi de bir görev olarak görüyorsunuz. Çok amiyane bir tabirle söylüyorum, mesleki bir görevin dışında, vatan millet görevi gibi davranıyorsunuz. Birileri tankın önünde duruyor, jete levye atıyor ya da helikoptere taş atıyor. Siz de orada bu yayını kurtarmak ve yayıncılığın ötesinde sadece demokrasi için, seçilmişler için, seçtiklerimiz için, bu sistemin devam etmesi için ya da bir zulme maruz kalmamak için yayını sürdürme gayreti içinde düşünüyorsunuz. İçinde profesyonellikte var, duygusallıkta var. Tabii bu halka, bu topraklara vefa borcu da var. Bütün bunları o ân bu şekilde kafanızda tabii ki kategorize edemezsiniz. Bunu böyle yapayım, bunu da şu yüzden yapayım diyerek değil; ama bu şeyleri topladığınız zaman, evet benim namus borcum; çünkü bu ülke için, bu halk için, çocuklarım için ya da aynaya baktığımda göreceğim şeylerle ilgili bir durum. O yüzden diyorum içinde bir duygusallık var. Zaten 15 Temmuz sonuçları itibarıyla da duygusallık barındırıyor.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde yayıncılık konusunda mesleki ilkeler, yayın politikaları ya da evrensel ilkeler mi bir yayıncının reflekslerini belirler? Böyle durumlarda yayını devam ettirme konusunda bir hazırlık ya da eğitim programları var mı? Bu bağlamda bir çalışma yapmayı düşünüyor musunuz?*

Erdoğan AKTAŞ: Evrensel ilkeler üzerine çok şey konuşulur. Kendi yorumumu söyleyeyim, kişisel görüşüm şu; bu işin kısmen ahlaki, kısmen hukuki genelgeçer kuralları olduğuna inanmıyorum. Bütün iletişim fakültelerinin de yanlış eğitim verdiğini düşünüyorum. Çok tartışılır, konudan biraz sapabiliriz ama şöyle ki CNN

INTERNATIONAL gibi bir hastalık var bu ülkede. Birinci Körfez Savaşı sırasında hepimiz CNN INTERNATIONAL'dan canlı yayında savaş seyrettiğimiz için zannediyoruz ki en iyi televizyonculuğu onlar yapıyor. Hâlbuki dönün bakın domestik yayınları böyle değil. Mesela ben AL JAZEERA ENGLISH yayınlarını beğenmiyorum ama AL JAZEERA orijinal ARABIC domestik yayınlarına bayılıyorum. Arapça bilmiyorum. Çünkü, özellikle ilk başta bütün bu coğrafyanın demokrasi algısını değiştirdi, sonrası tartışılır. Dolayısıyla yayıncılık yereldir. Hiç kimse atıp tutmasın, yereldir. Yaptığınız yayının evrensel “üniversal” etkileri olabilir. Onun üzerine ayrıca konuşulur; çünkü ülkenin hemen sınırında, bizim çevremizde öyle çok ciddi problemler var ki. Öyle olaylar oluyor ki biz bunu yapıyoruz, bütün dünya bu haberi yayınlıyor mesela. Ya da darbe gibi aptalca bir şey oluyor, bütün dünya yayınlıyor. Dolayısıyla haber yayıncılığı yerel bir faaliyettir. Unutmayın ki bir de ticari bir yönü var bunun, TRT'sinden en eski ve yeni özel televizyonuna kadar, radyosuna, gazetesine kadar. İşin ekonomik tarafı da ayrıca konuşulur. Bu çerçevede BBC'nin yayıncılık anlamında ya da CNN'in ya da SKY NEWS'in ya da bilmem kimin yaptığı bir şey, kimine çok doğru gelebilir bana gelmez. Fakat biraz Şark kompleksiyle ezilip büzülüyoruz. Çırpınıyoruz Amerika seçimlerini vermek için. Tabi ki vereceğiz tabi ki çok önemli bir haber, fakat biraz da Şark kompleksiyle yaptığımızı düşünüyorum. Bakın çok şey değişti, eskiden bu işler zordu ama şimdi aynı teknolojiyle dünyanın her tarafından hepimiz ulaşabiliyoruz ve aynı kalitede kullanabiliyoruz görüntüleri. Elbette paranız ölçüsünde. Bizim bütçelerimiz o kadar büyük değil ve onlar daha komplike çalışıyor. Ben bunu içerik bazlı söylüyorum. Öbür tarafıyla evet olması gerekir. Özellikle kriz anlarında ve kriz yönetimi konusunda ve belki bunların ardından, mesela TRT'deki arkadaşların bir travma terapisi alması gerekir. Atatürk Havalimanı'na yapılan baskından sonra oradaki bazı şirketler –duyduğum kadarıyla– yapmış bunu. Fakat yine biz Türk'üz bize bir şey olmaz, biz gazeteciyiz bunlar olur mantığıyla hareket ediyoruz. Fakat doğru değil. İşin kriz yönetimi ve krizden önce alınması gereken şeyler konusunda birkaç şey söyleyeceğim. Bir, kimsenin buna vakti olmuyor. İki, kimse yeni bir şey yapma derdinde değil. Üç, kimse yeni bir içerik üretme derdinde değil. Dört, biraz Şark kompleksiyle, yabancıların en muhteşemini yaptığı iddiasıyla biz nedense böyle ezik büzük devam ediyoruz. Fakat aynı kamera, aynı stüdyo, aynı ışık, üstelik burası haber kaynıyor. Habercilik açısından baktığınız zaman çok daha iyisini yapacağımızı düşünüyorum; ama krizler yaşanmadan önce alınacak önlemler konusunda hiç kimsenin çalıştığını düşünmüyorum. Olağanüstü hâllerde ne yapılacağı konusunda kimsenin bir ön hazırlığı yok en azından duymadık.

Özellikle deprem konusunda ne yapmalıyız diye ikide bir konuşuyoruz arkadaşlarla fakat bunu masaya henüz yatıramadık. Çünkü buna fırsat olmuyor. İlk haberi

aldığımızda kim nereye gidecek, ne yapacak bütün bunların hazırlığı yapılmalı. Büyük deprem sırasında NTV'deydim, orada hayat kurtardık. Depremdeki tek, özel haber kanalıydı NTV ve dehşet yayınlar yaptık. O zaman iletişimi sağladık. Eğer –Allah korusun– böyle bir şey yaşarsak hazırlıklı olmamız ve bu krizleri nasıl yöneteceğimiz konusunda hazırlıklı olmamız gerekiyor. Ülkemizde sınırın hemen ötesinde savaş hâli var. Türkiye'yi çok yakından ilgilendiriyor ve etkiliyor. Sahada olanların ilk yardım dersi alması lazım ama onu dahi almıyorlar. Yıllar yıllar önce biz almıştık ama tazelememiz gerekir bütün bunları. Bu konularda yabancılar bizden biraz daha önde gidiyor. Bizde her şey biraz bütçe sorununa takılıyor, ama meslek içi eğitimlerin hiç ara vermeden devam etmesi gerekir. Şunu da ifade etmem gerekiyor: Bizim bu ülkeye bir borcumuz var. Herkesin üstüne düşeni yapması gerek. Ama hâlâ en büyük problemimizin iyi yetişmiş insan sorunu olduğunu düşünüyorum. İyi muhabirler, iyi prodüktörler, iyi sunucular, iyi kameramanlar, iyi montajcılar yetiştirmek de boynumuzun borcudur. Bütün bunların komplike düşünülerek hareket edilmesi ve bütün bu yapının kriz ânında nasıl hareket edileceğini planlamak gerekir.

TRTakademi: *O gece rejiyi kapatan personeliniz bunun eğitimi aldığı için değil başka bir duyguyla mı davrandı?*

Erdoğan AKTAŞ: Hayır, konuştuk. Burayı teslim etmeyeceğiz. Mesela geldiler ana kumanda masasına. Çocuklar burası montaj bölümü dediler. Peki dediler geçtiler yan tarafa, yan taraf rejî. O çok kısa konuşmanın eseri. Bir de o gece herkes takım oyunu oynuyordu.

TRTakademi: *Sizin ekip olarak ön hazırlığınız oldu. Konuştunuz yani.*

Erdoğan AKTAŞ: Evet, evet. Saatler öncesinde, “Bu yayın asla bırakılmayacak,” diye konuştuk.

TRTakademi: *Biraz da yayıncılık açısından meseleye bakalım. Hem ulusal medyada, hem de uluslararası medyada o geceyle ilgili yapılan yayınlar var. O gece uluslararası medyanın gösterdiği tavır nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Erdoğan AKTAŞ: Evet, evet. Enteresan. Şimdi çok sayıda gazeteci bizi ziyaret etti. Bazılarıyla konuştuk en son Almanya'dan birkaç grup geldi. Onlar enteresan sorular soruyorlar, ben 15 Temmuz'u anlatıyorum, konu o. Onlar basın özgürlüğünü sorguluyor. Her biri sorgulanabilir tabi ancak konu o değil. Peki, “Siz niye refleks vermediniz?” dedim. Birisi şöyle dedi: “Cuma akşamı oldu. Bütün Avrupa tatilde zaten. Bir de Temmuz ayı. Biz ancak pazartesi işe uyanabildik.” Ben de şöyle cevap verdim. “Kendi adıma ve Türk milleti adına söz veriyorum; bundan sonra mesai

saatleri içinde öleceğiz. O zaman daha duyarlı olacaksınız herhâlde.” O zaman buz gibi bir hava esti. Benim de derdim orada karşımıza gelen –en azından misafir olarak gelen– birilerini yargılamak, eleştirmek değil. Fakat “onlarınki”, kabul edilebilir bir tutum değil. Ancak şurasını hepimiz biliyoruz ya da inanıyoruz ki, böyle bir faaliyet, böyle bir girişim, kalkışma, darbe –ne deniyorsa artk– bir başına olmaz. İlla bir temas noktaları var dünyada da... Şimdi çok açık konuşmadan hepinizin tahmin ettiği, yanlış ya da doğru fikir yürüttüğü, ileri de çok daha net ortaya çıkacak olan bir planın da dâhilinde oldu. Dolayısıyla bu planları kendilerince sahneye koyan yapılar, gruplar –bunlara ne isim verilirse– onlar da herhâlde bir bekleme sürecine girdi.

TRTakademi: *Uluslararası medya kartellerinde o gece gördük ki konuyla ilgili uzmanlar çok yetersiz, olaya ilkesel ya da demokratik açıdan bakan insanlar değillerdi. Oysa bu olaydan hemen önce Nice saldırısı tüm taraflarıyla bizim medyamızın tamamında değerlendiriliyordu. Bu tutumda bir karşılıklık “Batı” değerleri bağlamında bir sıkıntı yok mu?*

Erdoğan AKTAŞ: Var ama öyle zannediyorum ki bu ön yargıları biz Türkiye’de kendi işimizi çok daha iyi yaparak, ülkemizdeki demokrasiyi çok daha geliştirerek yanıtlayabiliriz. Niye? Çünkü birtakım hesaplarla yapıyor bütün bunlar. Oturup konuşmaya kalksak haftalarca üzerinde konuşacağımız bir konudan bahsediyoruz. Dolayısıyla biz kendi işimizi iyi yaparsak, kendi kendimizi iyi yetiştirirsek, ortaya onlarla baş edebilecek maddi manevi bir güç koymuş olabileceğiz. Bir de nereye baktığımız kadar nereden baktığımız da önemli. Onlar oradan baktığında burası farklı görünüyor tabi. Ayrıca benim dilime pelesenk olan İbn Haldun’unun bir sözü var: “Coğrafya kaderdir.” Bu coğrafyada bizim kaderimiz. Kabul edilmiş bir kaderden bahsetmiyoruz. Yani bu terör, dışarıdan içeriden gelen bu zulüm kabul edilebilecek bir şey değil. Dolayısıyla zamanla bazı şeyler çok daha net anlaşılır olacak. En azından bu dış bağlantılar; amaç, hedef daha net ortaya çıktığında dünyanın buraya bakış açısındaki eksiklik de, bunun nedenleri de öyle tahmin ediyorum ki daha net anlaşılacak. Çünkü belli bir hesapla gidildiği de ortada. Bu toprakların insanları duygusal oluyor. Eylemlerimizi de duygusal tavır belirliyor. Ama uluslararası ilişkilerde duygu yok. Herkes kafasına göre değil kişisel kâr zarar hesabına göre hareket ediyor. Şüphesiz bilmediğimiz çok yan var ve bunları zamanla öğreneceğiz, öğrenebileceğiz. Ama sınırda bekletip tel örgülerin arkasındaki insana, bir bardak suyu vermekte tereddüt eden bir anlayıştan bahsediyoruz. Ben Avrupa’yı, Avrupa kültürünü o demokrasiyi falan yargılamıyorum. O politikayı yargılıyorum. O politika kendi hesabıyla başka bir şey yapıyor. Üç milyonu aştı buradaki mülteci sayısı. Sanıyorum o İskandinav ülkelerinden bir tanesinde acaba bunların yüz elli tanesini ülkeye alsak mı diye haftalarca, aylarca tartışılıyor.

TRTakademi: *Medyanın görevi kendi yanlışlarını görmek olduğu kadar aynı zamanda başkalarının yanlışlarını da göstermek değil midir?*

Erdoğan AKTAŞ: Hiç şüphesiz oluyor zaten. Tartışılacak bir şey yok ortada. Bakın 15 Temmuz'dan sonra gelen çok sayıda yabancı insanla konuştum. Soruyorlar, işte bu ülkede insan hakları problemi var. Bu ülkede demokrasi problemi var, bu ülkede basın özgürlüğü problemi var, Kürt sorunu var, mülteci sorunu var. Ben dedim ki: "Adamlar bunları tartıştığımız yeri bombaladı. Bunların konuşulacağı ve çözüm bulunma olasılığı olabilecek, olması gereken tek yeri bombaladı. Hani neyi konuşuyoruz ki, bütün bu konuları konuşalım. Bütün dünyada bu sorunlar var zaten. Medya özgürlüğü hiç tartışmasız ki bir problem. Fakat İngiltere'de WikiLeaks belgelerini yayınlamak üzere araştırma yapan kişileri o ülkenin görevlileri bastı ve o belgeleri elinden aldı. Bunu da tartışırız. Ama bunları konuşabileceğimiz yer bombalandı." Ben anlattım, umarım anladılar. En azından ne kadar kişi anlarsa ya da kişiyle konuşursak o kadar iyi olacak.

TRTakademi: *Çinlilerin bir sözü var. "Bir kişiyi döv on kişiyi korkut." Terör olaylarının sunumu bağlamında televizyon terör örgütleri için bir propaganda aracı olarak kullanılabilir. Bir kişiyi öldürüyorsunuz, milyonları korkutabiliyorsunuz. BBC'nin tam bu noktada ilkesi: "Her şeyi kaydet ancak kurgulayıp ver." Bu gibi olağanüstü durumlarda bizim medya gruplarımızın böyle bir anlayışı var mı?*

Erdoğan AKTAŞ: Artık oluştu gibi geliyor. Tamamıyla değil yüzde yüz değil fakat kişisel gözlemim bu yönde. Bir yerde olağanüstü bir şey olduğu zaman, çok yakından görüntüler verilmiyor. Herkes öğrendi. Bir de birçok yanlıştan ve eğitimsizlikten gelen bir yanlıştan, medyadan bahsediyoruz. Medyanın ciddi sorunları var hem de bir tane değil birçok sorunu olan. Maddi manevi birçok sorunu olan bir yapıdan geliyoruz. Dolayısıyla bu eksiklikler, özellikle belirttiğim hastalıklar, gazetecilik hastalıkları olduğuna da inanıyorum; hem kişisel bazda hem yapı bazında hem genel sektör anlamında öğrenilmiş yanlışlarla hareket ettiğimizi düşünüyorum. Ama yaşadığımız tecrübe, özellikle bu vahşi bombalama saldırıları bazı şeyleri öğretti bize. Yine görebildiğim kadar Avrupa'da da iş ahlaki boyutta gidiyor. Diyorlar ki: "Lütfen bu görüntüleri, sosyal medyada ve yaygın medyada kullanmayın. Yakınları rencide olabilir ya da bazı bulgular teröristlerin eline geçebilir soruşturma sekteye uğrayabilir." Görebildiğim kadarıyla genellikle oradaki halk ve profesyoneller medya profesyonelleri buna uygun hareket etmiş oluyor. Ama tabii arada bir fark var; bizim bir gündemimizle onlar altı ay idare eder. Biz öğleden sonra eskitiyoruz, o kadar çabuk unutuluyor ki sıkıntılar oluyor. Mesela iki hafta önce bir pazar günü ekranda şarkı söylendiği anda sekiz şehit haberi geldi. 20 yaşındaki sekiz çocuk hayatını kaybetmiş. Bırakın bunu, şurada arabanın altında kedi

kalsa hepimiz ağlamaklı oluruz. Sosyal medyada bir şey çıkıyor: Erdoğan Aktaş'ın yönetimindeki CNN TÜRK'te skandal, sekiz şehit varken onlar şarkı söyledi. Bunu yapan da meslektaş. Ara ve sor, oysa sorun rejide. Rejide bir sorun var, kesecek ama bir problem var. Bu etik anlayışı, ahlaki duruşu hayatın her noktasında göstermek gerekir. Ben medya etiği diye bir şeye inanmıyorum. Çünkü medya etiği, sonra bu masayı yapanın mobilyacı etiği, simitçi etiği filan... İnsanın böyle ahlaki değerler alması çok basit, hatalarıyla birlikte. İşin genel kamuoyunu ilgilendiren yanları konusunda yaşadığımız çok acı tecrübeler bize bazı şeyleri öğretti ve az da olsa uygulamaya geçildi. Son dönemlerde olup bitenlerden bu anlamda ben de kısmen huzurluyum. Çünkü bir vaka yaşanıyor ve siz o vakaya yabancılaşarak bir yayın yapıyorsunuz. Çok konuşulur aslında. Bir gerçeklik var ve siz bazı kavramları kullanarak bir üst gerçeklikle bir şey anlatıyorsunuz. Bilmiyorum medyada böyle bir tartışma ya da iletişim bilim insanlarının böyle kavramları var mı?

Bu üst gerçeklik olaya bambaşka boyut katıyor. Diyorsunuz ki işte dünya güzeli Fatma kaçırıldı. Fatma'nın dünya güzeli olduğu tartışılır ama kaçırılmış. Bir üst gerçeklikle sunuyorsunuz. Medyanın kendi içinde yapısal olarak böyle sorunları var zaten. Ama bizim için bunları tartışmak lüks ötesi bir şey. Ama yaşadığımız tecrübeler bir daha gösterdi bazı şeyleri. En azından kırıldığımız noktalarda biraz daha düzgün hareket ediyoruz. Bakın yıllar önce ilk kez görevli olduğum, genel yayın yönetmeni görevini üstlendiğim sırada yaptığım işlerden biri, o zaman Star TV'de TMSF dönemi. Arşivlerdeki plajlarda çekilmiş hatun görüntülerini, kadın görüntülerini sildirmek oldu. Dediler ki: "Acaba bu adam da mı muhafazakâr?" Hâlbuki tek yaklaşımım şu oldu: Kumsalda güneşlenirken kendi özgür iradeleri dışında çekilmiş görüntülerini yine kendi inisiyatifleri dışında herkes kullanıyor. Bir defa kullanıma girdi mi yıllarca kullanılıyor o görüntü. Bana çok garip gelirdi bu. Olduğu gibi attırdım, kullanılmayacak. Anlatmak bile zaman aldı. Niye? Üstelik kadın muhabirlere ve prodüktörlere de anlatmak zaman aldı. Çünkü öğrenilmiş yanlışlarla devam ediyoruz hayata. Yine aynı konuya geliyorum: Pratik bize bir şeyler öğretti galiba. Yani hatırı sayılır bir tecrübeye sahibiz artık. Eksik mi eksik tabii!

TRTakademi: *Olağanüstü olaydan sonra yayınlanan görüntülerle ilgili iki anlayış var. Bir taraf ceset görüntüleri yayınlamak teröre destektir derken diğer taraf ise medya bir şeyleri gizlemek için değil açıklamak için vardır, diyor. Sizin yayıncılık anlayışınızda bunun bir kriteri var mı? Nereye kadar yayınlanabilir? Nereden sonrası teröre destek olur?*

Erdoğan AKTAŞ: Sanıyorum her vakayı bıkmadan usanmadan tek başına konuşmak gerekiyor. Çünkü evrensel anlamda da net bir sonuç elde edilememiş konulardan bahsediliyor. Bilmiyorum benimle aynı fikirde olur musunuz? Çünkü soyut

kavramlardan bahsediyoruz. Son dönemlerin konusu şort giydiği için biri hanımefendiye saldırdı. Haberler şöyle çıktı: “Şortlu hemşireye saldırı”. Bizde de öyle çıktı. Arkadaşlara dedim ki: “Arkadaşlar ne demek şortlu hemşire?” Niye hemşire diyoruz? Eminim, şimdi bunu ifade etmesi de zor. Eminim bir de hostes olsaydı derdik bunu: “Şortlu hostese saldırı”. Başka hiçbir meslek grubuyla ilgili geçmezdi bu. Oysa bir kadın şort giydiği için saldırıya uğramış, mevzu bu. Bakın yine şiddetten bahsediyoruz, yine bir gerçeklikten ve bir kavram üzerine tartışmaktan bahsediyoruz. Uzun uzadıya konuştuk tartıştık bunları. Ben bütünüyle yanlış gördüğüm için, önce o başlığı aldurdım, sonra tartışmaya açtım bunu arkadaşlarla. Biz değiştirdik böyle devam ettik. Üstünden iki hafta geçti yargı süreciyle ilgili bir karar çıktığında bizde de başlık yine şortlu hemşire diye çıktı. Ben yine onu da hemen değiştirdim. Her vakayı kendi içinde tekrar tekrar tartışmak gerekiyor. Ayrıca –kavram doğru mu bilmiyorum ama– kimi zaman “gerçeklik pornografisi” gibi bir şeyle yüzleşmenin de doğru olduğu konusunda hepimiz gibi benim de problemim var. Parçalanmış insan, yani vahşetin en acayip görüntülerinden biri, birkaçı 15 Temmuz’da da yaşandı; ama vermedik. Oysa bu vahşeti anlatabilecek inanılmaz görüntülerdi. Burada herhâlde birkaç şey daha konuşuruz. O insanların yakınları, çektikleri. İki, ona maruz kalan çeşitli yaş gruplarında, duygusal yapıda ve hassasiyet noktasında insanlar var. Üç, bir faydası var mı? İnanın bilmiyorum. O zaman deniz kenarında boğulmuş cesedi niye yayınladık? İşte diyoruz ya her birinin kendi açısından konusu, iyi ki yayınlamış tabi o fotoğraf korkunç bir şeydi, yani olağanüstüydü. Daha sonra ben bunun üzerine kendi bloğumda bir yazı yazdım: “Çocuk cesetlerine ‘like’ yapmak”. Burada tartışılacak nokta o kadar çok ki... Allah hepimizin ‘like’ını versin, şeklinde bitirdim yazıyı. Şimdi gerçekten fotoğrafı mı beğeniyoruz? Ne kadar garip değil mi? Her olayı kendi içerisinde değerlendirmek gibi boynumuzun borcu olan bir şey var. Tıpkı ekonomi dünyasında her krizi ya da kötü giden bir şeyi, o iktisadi teşebbüsler kendi içerisinde yönetmek, konuşmak tartışmak ve ona göre hareket etmek noktasındaysa, biz de her gün belki günde birkaç defa aynı şeyi yapmalıyız. Ortak bir şey bulunabilir mi? Çok emin değilim ama zor.

TRTakademi: *Sorun şu mu; erdemli gazeteci yoktur, erdemli insanlar vardır.*

Erdoğan AKTAŞ: Kesinlikle katılıyorum. Hayatın her alanında, en çok ihtiyacımız olan şeyin ahlak olduğunu düşünüyorum. Yediğim simidi peynirle katık ettiğim zaman, bunda bilmem ne susamı mı var diye hissetmemem gerekiyor. Düşünmemem bile gerekiyor; çünkü o ahlaktan gelmiş biriyim. Ne kadar enteresan –kimi zaman o Şark kompleksiyle– Avrupa’da hiç böyle düşünmüyoruz. Çünkü adamların bir değeri var, kuralları var, bu kurallara uyulmadığı zaman yaptırımları var diye ina-

nıyoruz. Dolayısıyla benim önüme gelen sağlıklıdır, diye düşünüyoruz. Aynı hissiyatı burada da hissetmek isterim. Hem televizyondaki üründe hem raflarda hem sokakta karşılaştığım kişilerde. Hepimizin aslında istediği ve özlediği, arzu ettiği şeylerden bahsediyoruz. İyi nesiller yetiştirerek aşarız bazı şeyleri. Yani o fırıncı iyi usta yetiştirecek ben de iyi muhabir yetiştireceğim. Ben şimdi bir kanalın genel müdürüyüm, ben yerime insan yetiştirmek zorundayım. Çünkü bir sistemden bahsediyoruz ya da bir daha böyle olağanüstü durumda halkı hedef alan, ülkeyi hedef alan saçma sapan yapılar karşısında doğru düzgün refleks gösterecek bir medyanın ya da bir yapının sürekliliğini düşünmek açısından adam yetiştirmek gerekir. Hayatta iyi bir şeyler yapmak lazım. Hiçbir şey yapamazsam bile bir çiçek ölmesin diye bakmak lazım. Çünkü ben, dünyaya ölmek üzere geldiğimize inanmıyorum. Dünyaya yaşamak üzere ve yaşatmak üzere geldiğimize inanıyorum. Hayatta hiçbir şey yapamıyorsam o çiçeği yaşatırım demek lazım. Ama bu hayata bakış açısını yaptığınız profesyonel işe yansıtmanızda ona uygun iş yaparsınız.

TRTakademi: *Cengiz Aytmatov'un romanında dediği gibi gün oldu asra bedel bir gece yaşadı Türkiye. O gece Erdoğan Aktaş evden çıkıp CNN TÜRK'e giderken bir vatandaş, bir yayıncı ve bir de baba olarak gitti. Bu o gece yaptığınız yayıncılıkta sergilediğiniz tavırlarda bunlardan hangisinin sizde ağır bastığını düşünüyorsunuz? Yani babalık refleksi mi? Yayıncı refleksi mi? Yoksa bu ülkenin bir vatandaşı olarak benim yapmam gereken şudur şeklinde bir düşünce mi?*

Erdoğan AKTAŞ: Galiba şöyle, insan olarak refleks verdim. İlk gördüğümde ben arkadaşlara yazdım: "Galiba darbe oldu, inşallah yanılıyorum. Yedek kıyafet alın ve haber merkezine geçin," dedim. Çok erken söyledim bunu, orada da iş itibarıyla da ciddi bir de kalabalık vardı. O zaman bir insan olarak refleks verdim.

Soluma dönüyorum, şaşkınlık içerisinde karım var. Bir duygu var. Aşk var. Çocuklarımın annesi aynı zamanda, arkadaşım. Ben gidiyorum derken bir vatandaş refleksi gösteriyorum; ama çocuklar sana emanet derken bir babayım. Ben böyle yayın yapacağım haberin olsun gerekirse git derken bir gazeteciyim. Sonra bir tekne buldum karşı tarafa geçmek için çünkü başka türlü geçemezdim. Ataköy'e doğru İstanbul'u biliyorsunuz. O zaman da bütünüyle yayınla ilgili birtakım reflekslerim var. Sürekli telefonla haberleşerek bir gazeteci refleksiyle davranıyorum. Oradan indiğim an artık sade bir vatandaşım. Çünkü kimse bir yere gidemiyor. Sonra bir taksici –sağ olsun Allah bin kere razı olsun adı Cengiz olan soyadını bilmiyorum– bir insan olarak işe çıkıyorsun ve alıp seni şirkete götürüyor. Ama diyorum ya biraz duygusallaşılıyor. Ülke duygusallaştı bu olaydan sonra. Haber merkezine girdiğiniz zaman orada hoop bir dakika bir liderlik, bir karar veriyorsunuz. Zaten verilmiş o karar, çünkü oradaki herkes zaten duruma uygun hareket ediyor. De-

vam ediyorsunuz. Helikopteri gördüğüm, duyduğum zaman “Baba” filmi aklıma geldi. Dışarıdan içeriye tararlar mı? Yaparlar mı? Yaparlar. Bunlar 250 kişiyi öldürmüş. O zaman net sayısı belli olmamakla birlikte belki daha fazla zannediyorduk. Helikopter indiği zaman önce karımı arıyorum, çünkü babayım. Sonra patronu arıyorum, hemen gazeteci oluyorum. Deli bir silsile yaşadığımız. Hepimiz o gece bambaşka duygular yaşadık.

TRTakademi: *O gece yapılan yayınlarda bir şey daha dikkati çekti. Geleneksel habercilik kaynaklarının dışında bir de yeni medya teknolojisiyle tüm ülkeye yayın yapıldı. Yeni medya teknolojilerinin medya içerisindeki rolü de böylece hem anlaşıldı hem de gücü arttı diyebiliriz miyiz?*

Erdoğan AKTAŞ: Tabi... Şöyle bir tanıtım yaptırđım ve başlığını da bilhassa kendim koydum: “WHATSAPP darbesini FACETIME bozdu” diye. İkisi de sosyal medya. Şimdi WhatsApp da bir sosyal medya aracı, Facetime da bir sosyal medya aracı. Gelmeden önce yeni medyayla ilgili olarak planlarım vardı. Fakat şöyle bir durum var. Sürdürülebilir olması gerekiyor. Sürdürülebilir olması da yeni gelir modelleri üretmekle ilgili bir durum. Henüz o yok ama üretmemiz gerekiyor. Yani o geliri üretmemiz gerekiyor ki hem bu yayın devam etsin, ona uygun istihdam gelişsin, ona uygun yeni arkadaşlar yetişsin hem de ona uygun bir pratiğı hep birlikte yaşayalım. Ama bu bir süreç olacak yoksa aklımda başka planlar var.

TRTakademi: *Olağanüstü dönemlerde yayıncılık dünyasında bir bilgi kirliliğı problemi var biliyorsunuz. Çok fazla seçenek var, çok fazla yayın yapan alternatif haber kaynağı var. Bazı aslı astarı olmayan haberler gündemi oluşturabiliyor, buna karşı da bir mücadele sürecini yönetmek gerekiyor. Yani haberin kaynağını doğrulamak, güvenilir haberi vermek aynı zamanda hızlı olmak zorundasınız çünkü sektör bunu gerektiriyor. Tabi ki o gece hızdan çok, doğru haberi vermek daha öncelikli bir şeydi. Ama bu tür süreçlerde bilgi kirliliğini önlemeye yönelik sizin uygulamalarınız nasıl ve medyamız bu konuda nasıl tedbir alabilir veya ne tür önlemler alabilir?*

Erdoğan AKTAŞ: Şöyle ki bunun kanunla düzenlenecek, düzeltilecek bir şey olduğunu düşünmüyorum. Çünkü konvansiyonel medya da birtakım kanunlara tâbi ama buna rağmen yalan yanlış bir sürü şey oluveriyor. İşin internet tarafındaki bilgi kirliliğı ise ciddi tartışılacak konulardan biri. İnternette gördüğümüz cümlelerin önemli bir bölümünün Mevlânâ’ya ait olmadığını düşünüyorum ki ben konunun uzmanı değilim. Twitter’da bir profesör şöyle bir şey yazdı –mealen söylüyorum tabi ki–: “Birisiz Hazreti Ömer’e demiş ki: ‘Biri sana şöyle şöyle kötülük yaptı.’ Hz. Ömer de: ‘Nasıl olur? Ben ona hiç iyilik yapmadım ki,’ demiş.” Dedim ki: “Hocam

bu laf Hazreti Ömer'in olamaz." Okuduğumdan değil ha bir mantık. Adalet sıfatıyla efsaneleşmiş bir figürden bahsediyoruz. Bırakın dinî figürü, tarihsel bir figürden bahsediyoruz. Olması mümkün değil yani. Bana verdiği yanıt şu: "Ya ben de bilmiyorum internette öyle gördüm," dedi. Sil o zaman o profesör unvanını, değil mi? O yüzden çok zor bu. Kriz anlarında haber atlamak biraz daha mazur görülebilecek bir şey olabilir. Çünkü vereceğiniz o haber birçok şeyi değiştiriyor olabilir veya hiçbir şeyi değiştirmeyecektir fakat ben Erol Olçak'ın öldürülme olayını ilk duyduğumda vermedim. Bilim kurgu gibi bir şey yaşıyoruz her şey bilgisayar oyunu gibi. Vermedim ve dedim ki: İnşallah bu da uydurmadır dedim, fakat olmadı. Sonra çok yakın bir arkadaşım aradı onun da yakın arkadaşı. Dedi ki: "Hastanede yiz, cenazesi başındayız," o zaman teyit etmiş olduk.

TRTakademi: *Çok karışık haberler de çıktı o gece. Cumhurbaşkanı kaçırıldı, yurtdışına kaçtı şeklinde, elemeyi neye göre nasıl yapıyoruz?*

Erdoğan AKTAŞ: Şöyle, biraz tecrübeyle yapıyoruz biraz kendi arkadaşlarımızla danışarak biraz da okumayla filan oluyor bu. O günü o ânı okumayla ve biraz risk alarak. Gerek o haberi vererek gerekse de vermeyerek. Fakat hepimiz biliyoruz ki saha şartlarında, özellikle kriz anlarında önce gerçekler ölür. Çünkü Cumhurbaşkanı ile ilgili birçok şey vardı. O günün kırılma noktası Cumhurbaşkanı sağ mı değil mi? Halkın karşısına çıkacak mı çıkmayacak mı mevzusuydu. Bu konuda birçok kartta yapıldı ve birçok tuhaf haberler çıkmış oldu. Dolayısıyla herkes bir yerden, bir noktadan bir şeyi tutup onun hesabını yapmaya çalışıyor. Ama unutmayalım ki sosyal medyada bu tür haberleri yayan insanların önemli bir kısmının gerçek kimliği yok. Bir de bu konularla ilgili çok sevdiğim birinin lafıydı, özellikle Twitter için söylüyor, diyor ki: "Twitter da bad boys örgütüdür, good boys örgütlü olamaz." Yani hep bir negatif yapılanmayla karşı karşıyayız. Biri kara çalabilir, ben de karşı karşıya geldim. Hepimiz karşı karşıya geldik ya da gelebiliriz. İşin sosyal medya tarafını onun ürettiği tırnak içindeki haberi haber olarak kabul edip etmeme konusunda benim ciddi problemlerim var. Bazıları diyor ki: "Ben haberi Twitter'dan takip ediyorum." Ben hâlâ o noktada değilim. Evet, orası bir mecra kabul, ama haber takip etme mecrası değil bence. Şimdiki çocuklar, özellikle yeni nesil copy paste alışkanlığıyla gidiyor. Bir şey de okumuyorlar. İnternetteki bu bilgi kirliliğinden nasıl kurtaracağız onları, bütün dünyanın sorunu bu.

“Habercilik Ama”

Toplumun doğru, eksiksiz ve serbestçe haber alma hakkı.

HALUK KOÇ

Muhabir

TRT Haber Dairesi Başkanlığı

Dünyada yapılan habercilik ya da yayıncılık üzerindeki bütün tartışma ve hesap, üç temel ilke (doğru, eksiksiz ve serbest) üzerinden dönmekte. Bu kavramlar bir taraftan derin felsefi anlamlar yüklenerek yüceltilirken, bir taraftan da “ama” ile kurulan cümlelerle çıkarlar doğrultusunda eğilip bükülmeye çalışılmakta.

Toplumun hakları; bu hakların kullanılması, bu hakların sınırları, düzenlemeler, yasalar, kuralları koyan ve uygulayan güç...

Her şey bütün bunların klasik tanımlamalarıyla yasama, yürütme, yargı gibi devasa güçleri elinde bulunduranların nasıl denetleneceğinin sorgulanmasıyla başladı. Bunu demokratik ölçülerde kim yapmalıydı?

Üzerinde uzlaşma sağlanan yapı “medya” oldu. Bu işi evrensel ölçütleri ve etik kaygılarıyla medya organları yapmalıydı.

Önce İskoç felsefeci, tarihçi ve ekonomist James Mill, demokrasilerde basının üstlendiği rolü “bekçi köpeği” olarak tanımladı.

Bu sevimsiz tanımlamanın yerini alan “dördüncü kuvvet” kavramını ise İngiliz devlet adamı Edmund Burke ortaya attı. Bir gün parlamentoda gazetecileri gösteren Burke, “İşte orada dördüncü kuvvet oturuyor, hepsinin en önemlisi,” dedi. Bu düşüncenin daha içi bile doldurulmadan sistemi denetleme gücünü eline geçiren medyanın da denetlenmesi gündeme geldi. Kimilerine göre tarafsız olması gereken medya, en başından itibaren ele geçirilmişti.

Tartışma en şiddetli biçimiyle Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) başladı. Medyayı acımasızca eleştiren, ana akım medya yöneticileri ve çalışanları tarafından radikal hatta anarşist bulunan, neoliberalizm karşıtı Naom Chomsky’in: “Medyanın kamu çıkarlarıyla yakından uzaktan ilgisi yoktur, ya devletçi ya da diğer özel şirketlerin çıkarlarına hizmet eder, tüketim kültürünün en önemli so-

rumlusudur, insani değerleri ve kamu vicdanını öldürmekte, tepkisiz, sinik, bencil, umursamaz bireyler ortaya çıkarmaktadır. Medyanın saldırı ve ayartma ekranı, olası en büyük halk kesimini tutsak almak ve hipnotize etmek üzere düzenlenmiştir,” değerlendirmesi büyük yankı uyandırdı.

Batı dünyasında birçok aydın medyayı yerden yere vursa da, tarihî süreçte öyle dönemeçlerden geçildi ki tartışılan medya organları, kamuoyunun bilgilenmesinde kilit rol üstlendi.

En çarpıcı örneklerden biri Vietnam Savaşı sırasında ABD yönetimiyle medya arasında yaşanan büyük savaştı. Durum öyle bir hâl aldı ki dönemin ABD başkanı Nixon, ‘Vietnam yenilgisini’ Amerikan medyasına bağladı.

Savaşın kötüye gittiği noktada ABD Savunma Bakanlığının hazırladığı ‘Pentagon Raporu’, The New York Times ve The Washinton Post tarafından yayımlandı. Bunun üzerine hükümet yayınları durdurdu. Olay mahkemeye taşındı. ABD Yüksek Mahkemesi, halkın haber alma özgürlüğü açısından medyadan yana karar verdi. Gazeteler, belgeleri açıklamayı sürdürürdü. Raporda ABD ordusunun içine düştüğü açmaz ve yenilgi belgeleniyordu.

Bir diğer örnek, Kennedy dönemindeki Domuzlar Körfezi çıkartmasıydı.

Amerikan yönetimi Küba’da Castro’yu devirmek için rejim karşıtı güçleri silahlandırarak adaya çıkartma yapmayı planladı. Amerikan medyası çıkartmayı haber aldı; ancak, Kennedy yakın dostu olan medya yöneticilerini telefonla arayarak, haberlerin yayımlanmasına engel oldu. Her şeye rağmen ABD hükümeti Küba’da bozguna uğradı.

Bu fiyaskonun ardında öz eleştiri yapan Kennedy, “Keşke gazeteler yazsaydı belki o zaman böylesine bir felaket yaşamazdık,” dedi.

Falkland Savaşı ve BBC

Bugün dünya genelinde bütün iletişim fakültelerinde çarpıcı bir örnek olarak analiz edilen bir olay da Falkland Savaşı sırasında BBC’nin takındığı tutumdu.

Yıllarca süren müzakerelerden bir sonuç çıkmayınca Arjantin, kendi kıyılarındaki Falkland ve Güney Georgia Adalarını işgal etti. Bunun üzerine adalar üzerinde hak iddia eden İngiltere, binlerce kilometre öteye hemen bir görev kuvveti gönderdi. Birleşmiş Milletler ve o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu’ndan büyük diplomatik destek gören İngiliz birlikleri 25-26 Nisan 1982 tarihlerinde Güney Georgia Adasını ele geçirdi. Savaşta 258 İngiliz, 649 Arjantinli öldü.

Savaş bir hafta sürdü ancak bu sırada İngiliz yayın organı BBC’nin yaptığı habercilik, bugün bile devam eden büyük bir tartışmayı başlattı.

BBC savaşta koşulsuz bir tarafsızlık örneği sergiledi. Britanya’dan binlerce kilometre uzaklıktaki savaşı hem İngiltere, hem Arjantin açısından yayımladı. Ayrıca

savaşta iki tarafın kaybını, yenilgisini ve üstünlüğünü eşit olarak vermesi, başta dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher olmak üzere birçok İngiliz'in tepkisini çekti. BBC ulusal çıkarları gözetmemekle suçlandı.

Ancak, BBC bütün baskılara rağmen yayın çizgisini değiştirmedii.

Büyük baskı altındaki BBC bu krizden güç devşirerek çıktı. O artık dünya çapında yapılması gereken yayıncılığın ilkelerini belirleyen, uygulayan bir kurumdu. Bu arada yeni bir kavram ortaya atıldı: "Editoryal Bağımsızlık."

"Gazetelerin ya da medya kuruluşlarının siyasal iktidara, her türlü güç odağına ve kendi sahibinin çıkarlarına karşı gazeteciliğın temel ilkeleri, etik değerleri ve kamusal hizmet anlayışı gereği haber ve yayın politikası açısından bağımsız olması."

Editoryal bağımsızlık kavramının içini doldurmak için BBC, bir de 'Yayın İlkeleri ve Etik' değerler rehberi yayımladı.

Ama bu yayın ilkelerinin üzerinde kıyametler kopan bir bölümü vardı:

"BBC, 'terörist' sözcüğünün kendisinin anlamayı kolaylaştırmaktan çok engelleyici olduğundan hareketle bu tür genellemelerden kaçınılmasından yanadır: Yapılan eylemin tüm sonuçlarını izleyicilerimize neler olup bittiğini anlatarak aktarabilmeliyiz. Eylemcileri 'bombacı', 'saldırgan', 'silahlı kişi', 'isyancı', 'militan' gibi tanımlayan sözcükleri yeğlemeliyiz."

Bu bölümde savaş haberciliğinin yanı sıra, 'terör' konusunda haberciliğın önünü kesmeyen standartlar getirildi.

Ancak terör Batı dünyasını vurduğunda bu ilkeler rafa kalktı. Derhal 'Terörle Mücadele Yasası' devreye girdi. Bu yasanın ihlal olasılığı bulunan bütün haberlerde BBC'nin hukuk danışmanlığı devreye girmeye başladı.

BBC bu arada bütün dünya yayıncılarını eğitmek üzere bir akademi kurdu. Ancak, yayıncılık konusunda kuralları belirleme iddiasında ki BBC, birçok kötü işe de imza attı.

Efsanenin Çöküşü

Falkland Savaşı'ndaki tavrı bir efsaneye dönüşen BBC için Irak Savaşı yeni bir sınavdı. Savaşın hemen öncesinde aralarında Oxford Araştırma Grubu Başkanı İngiliz Scilla Elworthy'nin de bulunduğu 5 kadın Bağdat'a gitti. Bu grupta bir Türk, gazeteci yazar Zeynep Oral da bulunmaktaydı.

Gezinin amacı, Irak'ta bilgi toplamak daha sonra da bunları uluslararası niteliğe kavuşturmak olduğu açıklandı. Grup Irak'ta bir hafta kaldı. Burada Tarık Aziz, Dışişleri ve Petrol Bakanları ile görüşüp halkın nabzını tuttu.

Grupta yer alan İngiliz Elworthy, savaşın her türüsüne şiddetle karşı olan çizgisiyle biliniyordu. Başkanlığını yürüttüğü Oxford Grubu da, İngiltere dâhil, dünyanın her yerinde, her türlü silahlanmayı sorguluyordu. Elworthy, bu sebeple Nobel Barış Ödülü'ne üç kez aday gösterilmişti. Bağdat'a gitmeden önce, BBC de Elworthy'den, "dönüşte,

her akşam beş dakika Irak'ı anlatması" istedi. Gezinin amacı zaten kamuoyunu doğru bilgilendirmektir, Elworthy de kabul etti. Londra'ya dönünce de ilk gittiği yer BBC oldu. Ne var ki BBC, o güne kadar savunduğu bütün ilkelerle taban tabana zıt bir tavır takındı. Elworthy'e, "kusura bakmayın, ama biz bu yayından vazgeçtik!.. Bunu maalesef yayımlayamıyoruz!.." denildi.

O dönem yaşananlar BBC'nin yayıncılığı açısından skandallar manzumesine dönüştü. Hatta BBC birçoklarına göre savaş çığırtkanlığı da yaparak bütün ilkelerini çiğnedi ve kendi yarattığı efsaneyi, kendisi yok etti.

Bu arada Zeynep Oral Bağdat izlenimlerini, bir hafta boyunca Cumhuriyet gazetesinde yazdı.

Özellikle ABD ve İngiltere'de büyük bir tartışma yaşanmaya başlandı. Anglosakson hükümetler ile medya öylesine birbirine girdi ki, ABD bundan sonraki ilk büyük hamlesine daha önceki fiyaskolardan çıkarttığı dersle başladı.

Medyanın yönlendirilmesi ya da yönetilmesi fikriyle ortaya, 'embedded' yani 'iliştirilmiş gazetecilik' çıktı. Bu kavramı bulan ve içini dolduran ABD Savunma Bakanlığı, yani Pentagon'du.

Amerikan ordusu, Irak'ı işgali sırasında medya mensuplarını koalisyon güçlerinin yani takımın bir parçası yaptı.

Bu yeni durumdan çıkan ürünler hep tartışılrsa da, artık savaşın en heyecanlı anları evde televizyondan âdeta 'dizi film' gibi izlenebiliyordu.

Irak'ın İşgali ve Habercilikte Yeni Dönem

Güvenlik/özgürlük dengesinin neredeyse tek yanlı bir şekilde, özgürlük aleyhine değişmesi, ABD'de dönemin Başkanı George W. Bush'un, "ya bizden yanasın ya da teröristten" yaklaşımıyla pekişti.

2003 yılında başlayan Irak Savaşı, savaş daha plan aşamasındayken bütün medya organlarının ilk sıradan verdiği haberlerin içerisinde yer aldı.

Savaşın yansıtılması ülkelerin ve medya organlarının bakış açılarına göre değişse de, bakış çoğunlukla savaşın başlatıcısı ABD ve İngiltere'deki medya organlarının verdikleri haberler doğrultusunda oldu.

Savaşın ilk günlerinde İngiliz gazetelerinde "Saddam rejimi için zaman tükeniyor", "Fırtına bulutları toplanıyor", "Dünya savaşa milim milim hazırlanırken birlikler hareketleniyor", "Irak... İlk kurşun atıldı" gibi manşetler atıldı.

ABD'de ise prestijli New York Times gazetesinde Judit Miller, Bush idaresinin Irak'ta kitle imha silahları olduğu yolundaki propagandasına koşulsuz destek verdi. İlerleyen günlerde ise Bush yönetiminin dezenformasyon makinası hâline geldi. İşgal başladığında, NBC'nin gece haberlerini hazırlayan ankorman Tomb Brokaw izleyicilerine, "Asla yapmak istemediğimiz şeylerden biri, Irak'ın altyapısının zarar

görmesi, çünkü birkaç gün sonra bu ülkenin sahibi biz olacağız,” diyordu.

Peki, gerçek neydi?

Savaş sırasında bölgeden geçtiği haberlerle dünya kamuoyunun dikkatini çeken Iraklı gazeteci Dahr Jamail haber yapma sürecini şöyle anlatıyordu:

“Irak’la ilgili iki temel haber kaynağı var. Biri Pentagon, diğeri ise Arap medyası. Arapça bilmeyen izleyici ve okuyucular kaçınılmaz olarak ABD kaynaklarıyla yetinmek durumundalar. Bir başka haber kaynağı da 2003 Mayıs’ından bu yana ABD tarafından yönlendirilen El-İrakiye televizyonu. Ocak 2004’te, ABD Savunma Bakanlığı, Florida merkezli Harris Corporation ile 12 aylık bir kontrat imzalayarak El-İrakiye’nin de dâhil olduğu Irak Medya Ağı’nı yönetmesini, altyapısını düzeltmesini istedi. Ayrıca ABD ordusu, Washington merkezli bir halkla ilişkiler şirketi olan Lincoln Group’u Irak kamuoyunu manipüle etme işini de ihaleyle devretti. Bu grubun eski çalışanlarından alınan bilgiler, ABD ordu yetkililerinin Iraklı gazetecilere ABD yanlısı haber yapmaları ve yazı yazmaları için bir hayli para ödediği yolunda. Ancak böylesi müdahaleler her daim bumerang etkisi yaratmıştır.”

Amerikan ve İngiliz hükümetleri, hem kendi medyalarını hem de Irak’taki yerel medyayı kontrol altında tutmaya çalışsa da, Ebu Garib Hapishanesi’nde çekilen fotoğrafların yayımlanması birçok şeyin sonu oldu. Gerçekler bir yolunu bulup yine gün yüzüne çıktı.

Fotoğraflar her şeye rağmen kontrol altında tutulmak istenen medya organlarında manşetlere taşındı. İngiliz ve Amerikan askerlerinin uyguladığı vahşet, bütün dünyayı ayağa kaldırdı. ABD ve İngiltere’de yayımlanan gazeteler, olayı, “sadistçe, kaba ve gayriahlaki” nitelendirmeleriyle duyurdu. New York Times ve Boston Globe gazeteleri, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld’in istifa etmesi gerektiğini yazdı.

Ok yaydan bir kere çıkmıştı. Dünya medyası artık savaşa girilme sebebi olarak gösterilen kitle imha silahlarının nerede olduklarını sorgulamaya başladı.

Bombayı 7 Ekim 2004’te CNN patlattı. İnternet sayfasındaki bir haberde uzun zamandır beklenen CIA raporunun yayımlandığı, buna göre Irak’ta kitle imha silahlarının bulunmadığı ifade edildi. Bu durum savaşın tamamıyla gerçek olmayan bir sebepten çıktığını ortaya koyuyordu. Oysa CNN, başından itibaren savaşı desteklemişti.

Büyük bir skandal yaşanırken asıl merak edilen, başta CNN olmak üzere ABD ve İngiliz hükümetlerine destek veren medya kuruluşlarının nasıl bir tutum takınacaklarıydı. Ancak ne Amerikan ne de İngiliz medyası verdikleri desteğin gerekçeleri ya da altına imza attıkları haberlerin sorumluluğuyla yüzleşmeye yanaşmadı.

Bütün bunlar bir yana Irak Savaşı’nın haberciler açısından asıl tartışma konusu Pentagon’un ‘embedded’ yani ‘iliştirilmiş gazeteci’ programıydı.

İliştirilmiş Muhabir ve Etik

Kaba hatlarıyla bilginin elde edilmesi, doğru biçimde işlenmesi ve kitlelere iletilmesi işi ‘habercilik’ olarak tanımlanmakta.

Olağanüstü bir hızla gelişen teknoloji ile bilginin paylaşımı haberciliği de bu klasik tanımının dışına çıkmaya zorladı. Teknolojiyi üst düzeyde kullanan, konusunun uzmanı ayrıca sınırlar ötesi habercilik günümüz koşullarının olmazsa olmazı hâline geldi.

Eskinin ‘akredite muhabir’ yöntemi, yani muhabir ile haber kaynağı arasında yazılı olmayan centilmenlik anlaşmasıyla korunan mesafe yıkıldı.

Uzmanlaşma haber kaynaklarıyla daha girift ilişkilerin gelişmesi anlamına geliyordu. İliştirilmiş muhabirlik de işte tam bu noktada ortaya çıktı.

Teknolojik gelişmelerin küreselleşmeye baş döndürücü bir hız verdiği, uluslararası sermayenin bu süreci kontrol etmek için her şeyi göze aldığı, uluslararası terörizmin ülke yönetimlerini ve toplumsal hayatı tehdit ettiği, ulusal ya da uluslararası güç odaklarının kontrolü kaybetmemek için medyayı propaganda aracı hâline getirme çabasının keşiştiği yerde...

Medya dünyasında klasik muhabirliğin artık işlevsiz hâle geldiği, mutlaka uzmanlaşılması gerektiği yönündeki düşünce hâkim olmaya başladığında bunu en iyi kullanan ABD Savunma Bakanlığı Pentagon oldu. ‘Embedded muhabir’ kavramı geliştirildi.

İngilizce sözlüklerde embedded: “fix firmly in surrounding mass” yani “çevredeki kütleye sağlam bir şekilde sabit edilmiş” olarak tanımlanıyor. Biz de Türkçeye ‘iliştirilmiş’ olarak çevirdik.

ABD’nin hamlesi, Irak’ın tamamen işgal edildiği ‘İkinci Körfez Savaşı’nı izlemek isteyen muhabirlere yapılan çağrıyla başladı.

Amerikan ordusu tarafından hazırlanan 20 sayfalık ayrıntılı sözleşmeyi imzalayan ve koşulları kabul eden muhabirler, eğitim kamplarına çağırıldı. Burada 2-3 ay eğitim gören muhabirler 24 saatlerini Amerikan askeriyle geçirdi. Embedded muhabirliğe siyasi, ideolojik ve mesleki olarak hazırlandıktan sonra savaş alanına götürüldüler.

Ancak tartışma da beraberinde geldi. Bu yeni tip habercilik anlayışının ana akım medya için çalışan muhabirleri birer propaganda makinesine dönüştürdüğü iddia ediliyordu.

Buna karşı çıkanlar da vardı. Embedded muhabirlik yapan Alex Strachan: “Belli bir erişim hiç olmamasından iyidir. Kontrol veya sansür altındaki erişim, hiç olmamasından daha iyidir,” yaklaşımıyla kendisi gibi çalışanların sözcülüğünü yaptı.

Tartışmaya akademisyenler de katıldı. Onların yaklaşımı daha analitikti. University of Hawaii öğretim üyesi Dr. Neghin Mondavi ise embedded gazeteciliğin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini vurguladı.

“Olumsuz yönü olarak, muhabirlerin konu üzerindeki objektifliklerinin azalması ve kendi sansürlerini uygulamalarıdır. Ayrıca büyük bir enformasyon ortaya çıkarken, bu olaya ayrılan yer veya zamanın kısaltılmasıdır. Olumlu yön olarak da sadece değerlendirebileceğimiz bir nokta ortaya çıkmaktadır. Bunu da şöyle açıklayabiliriz: Canlı yayınlar sayesinde izleyiciler büyük resmi ufak görüntülerle anlayabiliyordu. İnsan hikâyelerinden ya da sadece bir insanın yüzündeki ifadeden yola çıkarak hisleri algılayabiliyordu.”

Bütün bunlara bir de etik kaygılar eklenince olay iyice dallanıp budaklandı. Bu çerçevede nasıl yaklaşılması gerektiği tartışılırken, Korkmaz Alemdar’ın hem ulusal hem de uluslararası boyutta referans alınan ‘medyada etik’ kavramının tanımlanmasına işaret edildi.

“Gazetecilik mesleğinin ortaya çıkması, önem kazanması ve gelişmesiyle birlikte, başta kurumsallaşma olmak üzere, tekelleşme, medya sahiplerinin medya dışı işlere girmesi, ekonomik ve siyasi çıkar alanlarına yönelmesi gibi ‘genel’ ve yalan haber, yönlendirme amaçlı haber, özel hayatların gizliliğinin ihlali, kişisel çıkarlar, kamu yararının göz ardı edilmesi gibi bir dizi ‘mesleğe özel’ sorunlar baş göstermiş; bunların çözümü için öncelikle hukuki düzenlemeler akla gelmiş, yapılmış; bu düzenlemelerin yetersizliği, sakıncaları ve özellikle de ‘basın özgürlüğü’ kavramı etrafında etik kodlar geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Medya kuruluşlarının kendileri veya üst meslek kuruluşlarının okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla ortaya koyduğu ‘etik kodlar’, temelde gazetecilik mesleğinin korunması çabalarından doğmuştur.”

Ancak, ‘etik kodlar’ kavramına da itirazlar geldi.

“Özgül etik kuralları, daima bir kültürün dinî inançlarına, sosyal normlarına, tarihî şartlarına ve ekonomi felsefelerine bağımlıdır. Bu sebeptendir ki, etik ilkelerine gönderme yapılırken standardın uygulandığı sistemi göz önünde bulundurmamak büyük önem taşımaktadır.”

Bu itirazda dile getirilen ‘standardın uygulandığı sistem’ ile objektif haberciliğin vurgulandığı öngörüldü. Ama bu görüşe karşı olanlar da vardı.

“Görme biçiminin kardeşi gösterme biçimidir. Öyleyse, ‘gösterilenden fazlası, gösterilenden başkası, gösterilenin ötesi’ olmalıdır. Objektiflik, kökenindeki yansızlık, tarafsızlık, maddilik, nesnel varlık, şeyleri olduğu gibi görmek gibi manaları açısından bir medya palavrasından başka bir şey değildir. Bir görme biçimi olarak ise doğru. Medya, her bir yayın organı, her gazeteci o manada objektiftir.”

İliştirilmiş habercilik üzerinden büyük bir platformu açıldı. Yıllardır süren bu tartışma henüz bir sonuca bağlanamadı. Üzerinde uzlaşılan yaklaşım:

“Habere bakış, onu elde etmek, yayınlamak ve haber kaynakları ile ilişkiler bir tercih sorunudur.”

Irak Savaşı'nda tartışılmaya başlanan yeni dönem haberciliği daha sonra defalarca sınavdan geçti. İlk deneme sahası da Bosna'daki savaştı.

İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar ve Haberci

Birçok sosyal bilimci savaşı olağanüstü hâller içinde gelinebilecek en son nokta olarak tanımlamakta.

Ülkeler arasındaki savaşlar, ülkelerin işgalleri ya da iç savaş...

Hemen hepsi vahşi görüntülere sahne olsa da, ırk ya da din temelli bir savaştan daha korkuncu yoktur.

Bu durumlarda gözler öylesine körleşir ki, en yüce kavramları savunanlar sessizliğe bürünür, vahşeti dile getirenlerin çığlıkları duyulmaz, hatta masumların sığındıkları insani örgütler canilerle işbirliği yaparlar.

20. yüzyılın sonunda Bosna Hersek'te yaşananlar, dinler arası eksenindeki çatışmayı ve Batı medyasının bunu görme biçiminin sorgulanmasını da beraberinde getirdi. Müslüman sivillerin Avrupa'nın orta yerinde gözler önünde yaşadıkları, "üstün insani değerlerin savaşçısı" Batı medyası açısından da bir sınavdı. Ancak, habercilik yapıyormuş izlenimi vermeye çalışanların göz boyamalarının arkasındaki katliamlar en sonunda soykırıma dönüştü.

Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde Bosna Hersek'in de referandumla bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, 6 Nisan 1992'de Sırp güçleri başkent Saraybosna'yı ablukaya aldı.

Bu abluka sırasında yaşananlar, bu işin hangi noktaya geleceğinin görülmesi açısından birçok ipucu verse de, hemen her şey görmezden geldi. Üstelik bütün yaşananlar Birleşmiş Milletler (BM) askerlerinin gözü önünde oldu.

Bosna'da çalışacak haberciler, ilk dönemde Zagreb'e kurulan BM ofisine akredite olup basın kartı almak zorundaydı. Buradan sonra hedef abluka altındaki Saraybosna idi. Şehir sürekli bombalanıyordu. Ancak, bu sırada Sırp saldırıları öyle bir boyuta taşındılar ki bu, bütün değer yargıları sıfırlandı.

Önceleri keskin nişancılar aracılığıyla Müslüman Boşnaklara yönelik bir süre avı başladı. Ardından bu eğlenceye döndü. Öyle ki Almanya'da işçi olarak çalışan Sırp ve Hırvatlar, hafta sonu tatillerini bu süre avında değerlendirir oldular. Bir süre sonra da Sırp savaşı bu işi kazanç kapısına çevirdi. Saraybosna çevresindeki İğman Dağı'na kurdukları siperlerden para karşılığı Avrupa'dan gelen cani ruhlu insanlara cumartesi ve pazar günleri dürbünlü tüfeklerle yaşlı, kadın ve çocuk demeden Boşnakları avlatmaya başladılar.

Boşnaklar, bunlara Türkçede "Hafta Sonu Katilleri" anlamına gelen "Katili Vikendaşi" adını takmışlardı. İşin en acı yanı, o bölgede görev yapan Alman BM askerleri, olan biteni biliyor, ama süre avına göz yumuyordu.

Yaşananları ilk kez o sırada Saraybosna'da görev yapan bir Türk gazeteci, Ali Haydar Yurtsever haberleştirdi. Haber ABD ve Avrupa dışında büyük yankı uyandırdı. Buna karşın Batı medyası bu olayı neredeyse hiç görmedi. Oysa o sırada dünya medyasının en ağır topları Saraybosna'da görev yapmaktaydı. Bu görmezden gelme tavrıyla Bosna tam bir felakete sürüklendi.

Bir başka insanlık utancı Bratunas Şehir Stadı'nda yaşandı. Savaşın başlamasından bir süre sonra yakalanan ve esir alınan yüzlerce Müslüman Boşnak, Bratunas şehrinde bir stadyuma dolduruldu. Bu masum insanlar bir süre bekletildikten sonra, kurşuna dizilerek yok edilmelerine kararı verildi. Bunun için de bir "tören" düzenlendi.

'Kurşuna dizme töreni' için hazırlıklar tamamlandı. Binlerce Sırp, infaz saatinden çok önce Bratunas Şehir Stadı'nı doldurmuştu. Şehir Stadı tıpkı eski Roma'daki arenalara benziyordu. Katiller bir köşede, kurbanlar bir başka köşede. Bosnalı Müslümanlar, gruplar hâlinde getirilip sıraya dizildi. "Nişan al" komutunun ardından gelen "ateş" emriyle silahlar ölüm kustu. Bosnalı kurbanlar yere düşüp titreyerek can verdikçe, tribünlerden de hayvanca çığlıklar yükseliyordu.

Katliam, BM yetkililerine tarafından doğrulandığında medyada fırtınalar kopacağı, Batı dünyasının başkentlerinin hareketleneceğini düşünenler yanıldı. Bu katliamın bile manşetlere taşınacak değeri yoktu.

Bosna'da yaşananlar öyle bir noktaya geldi ki sonunda, havaalanından Saraybosna'ya dönerken, BM'ye ait zırhlı araç Sırp tarafından durdurulan Bosna Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Hakkı Turaylıç, BM askerlerinin gözü önünde silahla taranarak katledildi.

Acıların en büyüklerinden biri de Srebrenica'da yaşandı. Kenti savunmakla yükümlü Hollandalı BM askerleri yüzlerce yaşlı, kadın ve çocuğu Sırlara teslim etti. Burada yaşananlar artık bir soykırımdı.

- Bosna Savaşı, 6 Nisan 1992 tarihinden 14 Eylül 1995 tarihine kadar sürdü.
- Uluslararası Kızılhaç Örgütü verilerine göre 312.000 kişi hayatını kaybetti, 2 milyon kadar insan da yerini yurdunu terk etmek zorunda kaldı.
- Savaşta hayatını kaybeden sivillerin genel ortalaması ise %83'ü Boşnak (bunun %30'u çocuk ve kadın), %10'u Sırp, %5'i Hırvat olarak belirlendi.
- Savaşta öldürülen çocuk (Boşnak, Sırp, Hırvat) sayısı 17 bin olarak kayıtlara geçerken, savaş boyunca yaralanan çocukların sayısı 35 bini bulmuş, 1.800 çocuk da ömür boyu sakat kaldı.
- Savaş boyunca sistematik olarak 44 bin Boşnak kadınına Sırp güçleri tarafından tecavüz edildi.
- Modern savaş tarihinin en uzun kuşatmasını (3 yıl) yaşayan başkent Saraybosna'da 10 bin insan öldürüldü, 56 bin kişi yaralandı, her gün ortalama 329 bomba

şehri vurdu.

- 1991'den bu yana 4 milyon kişi mecburen yer değiştirmek zorunda kaldı, evini terk etti.

Bütün bu olaylar, bir medya ordusunun gözleri önünde oldu. Bu arada Bosna'dan geçilen haberlere ilişkin istatistikler de yayımlandı. Buna göre Batılı medya kuruluşlarının yayımladıkları haberlerde ağırlıklı olarak tarafların birbirlerine saldırıları, şehirlerin gördüğü hasar, medya mensuplarının ağır çalışma şartları öne çıkmıştı.

İnsanlığa karşı işlenen suçların bir soykırıma dönüşmesinin haber değeri ise neredeyse yok gibiydi.

Bosna'daki savaş sona erdiğinde ortalık, bire bin kattığı anılarını anlatan 'savaş muhabirleri' ile doldu.

Savaş Muhabirliği mi?

Genç habercilerin hayal dünyasını süsleyen, kıyasından köşesinden bir çatışma görmüşlerin de büyük bir meziyetmiş gibi anlattıkları, büyük anlamlar yüklenen 'savaş muhabirliği', gerçekten bu işi yapanlar için bir övünç değil, utanç vesilesidir. Dünya ölçeğinde, işgalleri, iç savaşları ya da etnik çatışmaları izleyen muhabirlerin tanık oldukları vahşetten sonra bırakın bundan bir ayrıcalık çıkartmayı, insanlıklarından utandıkları birçok örnekle sabittir.

Savaş çoğunlukla bir "olağanüstü hâl" olarak tanımlansa da, daha doğru tanımlama "gerçeküstü" olsa gerek.

"Sahnelenen oyunda bütün aktörlerin, onları izleyenlerle birlikte akıllarını yitirdiği bir kurmaca."

İşte bu kurmacanın tam orta yerinde savaş muhabirleri durur. Ancak, uzunca bir süredir "savaş muhabirliği" tanımlamasına itirazlar var. Özellikle iliştilmiş muhabirlikle birlikte savaş yanlısı yayınların medya organlarında çok fazla yer alması, bu itirazların dozunu arttırıyor.

Hatta geliştirilen yeni bir kavramın içi doldurulmaya çalışılıyor. Bunlardan biri de Sky News ve The Independent muhabirlerinden Jake Lynch ile Avustralyalı gazeteci, Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi üyesi Annabel McGoldrick'in ortaya attığı yaklaşım:

"Barış Muhabirliği"

Onlara göre savaş değil, barış muhabirleri olmalı. Çünkü habercinin çatışmanın şiddetini körükleyecek farklılıkları değil, onu hafifletecek ve barışçı çözüm yollarının bulunmasını sağlayacak olguları haberleştirmesi gerekiyor.

Barış muhabirliği, Irak'ın işgali öncesinde ABD'nin ortaya attığı "önleyici savaş" kavramından esinlenerek "önleyici muhabirlik" olarak da tanımlanıyor. Bu çerçe-

vede habercinin işi, toplumsal, ekonomik, etnik ve dinî problemleri ortaya çıkararak, bunlardan doğacak çatışma ya da savaşları önlemek.

İki habercinin yazdıkları Peace Journalism adlı bir de kitap var. Kitapta barış muhabirlerine öneriler yer alıyor.

- Herhangi bir savaşı, iki tarafın çatışmasından ibaretmiş gibi basite indirgeyerek anlatma. Çünkü bu durumda bir kazanan, bir de kaybeden taraf olacaktır. Barış muhabiri bunun yerine, iki tarafın da kendi içinde farklı amaçları olan pek çok alt gruptan oluştuğunu aklında tutarak, bunlardan uzlaşmaya en yakın olanları ön plana çıkarmalıdır.

- Çatışmayı bulunduğu mahalde hayatın merkezi gibi gösterme. Bunun yerine çatışmanın ortadan kalkması hâlinde olabilecekleri düşündürecek haberler yap. Ayrıca çatışmanın tekrarlanmaması için yapılabilecekler üzerinde dur.

- Yaralı ya da ölü görüntüleriyle çatışmanın şiddetini artırmak yerine, gündelik hayatlarına şiddet gölgesi düşmüş insanların taleplerine odaklan.

- Haberlerinde kimseyi çatışmanın başlatıcısı ya da sorumlusu olarak gösterme. Bunun yerine tarafların ortak problemlerine ve çözümsüzlüğü yaratan etmenlerin nasıl ortadan kaldırılacağına yoğunlaş.

- Herhangi bir tarafı “kurban”, “umutsuz”, “savunmasız”, “çaresiz”, “hastalıklı” ilan etmek yerine, çatışmadan zarar gören tarafların acılarının hafifletilmesi için neler yapılabileceğini sorgula. Çözüm önerilerini yalnızca liderlere sormak yerine, biza-tihi çatışma ortasında kalmış, bundan zarar görmüş insanlara sor.

- Taraflardan herhangi birini “barbar”, “korkunç” gibi sıfatlarla anma. Bunun yerine yapılan yanlışları aktarmakla yetin.

- Hiç kimseyi “terörist”, “aşırı”, “fanatik”, “köktenci” gibi sıfatlarla anma. Bu tür sözcükler “biz” ve “onlar” ayrımlarını vurgular. Bunun yerine insanları isimleriyle an.

- Liderlerin hedeflerini ve kendi duruşlarını deklare ettikleri haberler yapmak yerine, ifade ettikleri amaçların ardındaki gerçek emellerini, aslında neleri değiştirmek istediklerini araştır.

Dünyanın genelinde yaşanan olağanüstü dönemlerde şiddetle sorgulanan hep medya oldu. Bunun en önemli sebebi toplumun her ne olursa olsun medya organlarına yüklediği kendi adına sorgulama yapma göreviydi.

Dünya yakın geçmişte tarihi kırılma anlarında medyanın sorgulandığı süreçleri yaşarken Türkiye’de de benzer dönemlerden geçti. Olağanüstü dönemlerde medya kilit rol üstlendi ve sorgulandı.

Türkiye’nin Kaoslarla Dolu Yılları

Türkiye’de sivil siyasetin üzerindeki kontrol mekanizması, yıllar boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) oldu. Ancak bu mekanizma da zamana ve değişen koşullara göre biçim değiştirdi.

Soğuk savaşın sona erdiği 1990'ların başı bir dönüm noktasıydı.

Yıkılan duvarlarla birlikte, Türk toplumundaki artan demokrasi ve sivilleşme taleplerine karşı kontrolü bırakmak istemeyen güçlerin takındığı tavır ve medyanın bu süreçte üstlendiği rol, bir döneme damgasını vurdu.

Siyasetin koalisyonlara mahkûm olduğu dönemin en güçlü aktörlerinden biri de medyaydı. Âdeta bir medya karteli Türkiye'yi yönetiyordu. Medya da gücünü TSK üzerinden devşiriyordu.

İşte bu süreç 28 Şubat 1997'de, o zaman Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün deyişiyle "silahsız kuvvetler" in yaptığı 'postmodern darbe' ile sonuçlandı.

Gerçekten olağanüstü bir dönemdi.

Küçük partilerin Meclis'te egemen olduğu o dönemde, gazetelerin Ankara'daki büroları hükümet kurulup yıkılan yerler hâline gelmeye başlamıştı. İşte bu ortamda Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Başkanı Tansu Çiller yapamaz denileni gerçekleştirdi ve 1995 yılındaki seçimde en yüksek oyu alan Refah Partisi (RP) ile koalisyon kurma kararı aldı. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan başbakan oldu.

Buna ana akım medya sert tepki verdi. Gazeteler her gün hükümet ve RP aleyhine haberlerle dolup taşıyordu. İşte bu ortamda meşhur 'Susurluk Kazası' meydana geldi.

Susurluk'un hükümeti ilgilendiren boyutu kamyonla çarpışan arabada bir DYP milletvekiliyle birlikte bulunanlardı. Yasa dışı bir durum vardı ama Tansu Çiller buna sahip çıktı. Erbakan da Çiller'e sahip çıkınca ortalık karıştı. Susurluk için başlatılan 'Bir Dakika Aydınlik' kampanyası bir anda hükümet ve şeriat karşıtı gösteriye dönüştü.

Ortaya nasıl olduğu hâlâ açıklanamayan tuhaf kazayla iç içe geçmiş karanlık ilişkiler ağı dökülürken, görevdeki hükümet de legal olmayan yollarla devrildi.

28 Şubat 'Postmodern Darbe'

'28 Şubat', Genelkurmay Başkanlığı tarafından dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e verilen brifing ile başlayan, 28 Şubat 1997 tarihindeki Millî Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısıyla hızlanan, ordunun "gerekirse silah" restiyle zirve yapan ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın istifasıyla sona eren bir süreçti.

Bu sürecin başından sonuna kadar medya kilit rol üstlendi. Örneğin Hürriyet gazetesinin MGK bildirisinin ardından attığı başlık: "Aynen İmzaladı" oldu. Bu sıradan bir başlık değildi. Kamuoyuna Başbakan Erbakan'ın boyun eğdiği duyuruluyordu. Dönemin etkin gazetelerinden Sabah ise Erbakan'ın istifasından sonra: "Kriz ve Skandallarla 11 Ay", "Hoca Devri Bitti" başlıklarını attı.

Bu süreç medyanın büyük bölümü tarafından desteklendi.

Aradan yıllar geçtikten sonra Sabah gazetesi ve ATV'nin eski patronundan itiraflar geldi. Dinç Bilgin katıldığı bir televizyon programında 28 Şubat sürecinde askerin medyayı kukla gibi yönlendirdiğini anlattı.

"28 Şubat sürecinde her şey zıvanadan çıktı. Söylenmemesi gereken şeyleri söyledik. Yapılmaması gereken şeyleri yaptık. Gazeteler, patronları ve yönetimleriyle hadlerini aştılar. Hükümet yıkıp hükümet kurmaya başladılar. Enerji başta olmak üzere bütün kamu ihaleleri medya patronlarına dağıtılır oldu. Medya patronları köpek balıkları gibi her tarafta her şeye saldırdılar. Her patronun bir bankası vardı. Ben de bunun dışında kalamadım. O devirde bir psikolojik harp vardı. Devletin bazı kademelerinde uzman kişilerce bir plan hazırlanıyor ve uygulama devreye sokuluyordu. Birileri bildirileri bize uçuruyor ve yayınlamamızı istiyor. Siz de yayınlamak zorunda kalıyorsunuz. O dönemde her gazetenin askerle teması vardı. İlk önce Ankara büroları devşiriliyordu. Onlar da merkez mutfağı etkiliyordu."

O dönemde gazetelerde yayımlanması istenen bir haber de, Türk basın tarihine 'Andıç Olayı' olarak geçen bildiriydi.

PKK'nın önde gelen isimlerinden Şemdin Sakık'ın "itirafları", 25 Nisan 1998'de Hürriyet ve Sabah gazetelerinde manşetten yayımlandı. İtiraflarda "PKK'yla işbirliği" yaptığı öne sürülen gazetecilerin ve sivil toplum örgütü liderlerinin isimleri vardı.

Bu insanlar o dönemde ağır bedeller ödedi. Olayın asıl acı yanı her şeyin bir kurgu olmasıydı.

Şemdin Sakık, daha sonra çıkartıldığı mahkemede böyle bir ifade vermediğini açıkladı. 2000 yılında ise bütün bunların Genelkurmay istihbaratında hazırlanan 'bir psikolojik savaş taktiğinin gereği' olduğunu gösteren belge, gazetecilere ulaştırıldı. Belgenin yayımlanmasından on gün sonra, Genelkurmay, "Andıç" adı verilen belgenin varlığını kabul etti.

Türkiye'de olağanüstü bir durum yaşanırken ana akım medya çok kötü bir habercilik yaptı. Gerçekleri dile getirmeye çalışan bir avuç gazeteci ve yayın organı ise seslerini duyurmakta büyük zorluk çekti. Ancak, bu sırada yaşanan büyük skandalın ardından gelen süreçte haberciler gerçek rollerini üstlendi.

Büyük skandal, Susurluk'ta hâlâ aydınlanmamış bir kazayla ortaya dökülenlerdi.

Susurluk Skandalı (Siyasetçi-Mafya-Polis Üçgeni)

'28 Şubat' sürecinde medya kötü bir sınav verse de, Susurluk'ta yaşanan kazanın ardından ortaya çıkan gizli ilişkiler ağıyla haber yapılmasını ve bunun takibini başarıyla gerçekleştirdi.

Kazanın ardından medya kuruluşları olayı "siyasetçi-mafya-polis üçgeni" çerçeve-

sinde görürken, haberler İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı tarafından ihbar olarak kabul edildi.

Kaza sırasında ölen ve Interpol tarafından aranan Abdullah Çatlı'nın Özel Harekât Dairesi Başkanvekili ve bazı polis memurlarıyla çekilmiş fotoğrafların basında yer almasının ardından 11 Kasım 1996'da cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak suçuyla soruşturma başlatıldı.

Ortaya çıkan gizli ilişkilerin aydınlığa kavuşması için haber üstüne haber yapılırken ANAP-DYP hükümetinin Adalet Bakanı Mehmet Ağar istifa etti.

Medyada yer alan haberler bir başka hareketlenme oluşturdu. Şubat 1997'de sivil toplum örgütleri 'Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık eylemini' başlattı.

Devlet içindeki gizli örgütlenmelerle mücadele için başlatılan eylem, zamanla iktidardaki RP-DYP hükümetini hedef almaya başladı ve hükümetin düşürülmesiyle hızını kaybetti.

İşte o zaman medyanın kullanıldığı yönünde eleştiriler olsa da, Susurluk'taki kazadan sonraki sorgulayıcı habercilik, basın tarihi açısından "başarılı olarak bir dönem" olarak tanımlanmakta.

Bu yaşananlardan sonra da TSK, Türk sivil siyaseti üzerinde etkin olma çabasını sürdürdü.

"E-Muhtıra"

Türkiye'nin yakın tarihine "e-muhtıra" olarak geçen Genelkurmay Başkanlığının internet sitesine 27 Nisan 2007 gecesi saat 23.20'de konan basın bildirisi, sıkıntılı bir sürecin başlangıcıydı.

Buna karşın medyanın takındığı tavır ise önceki dönemlere göre daha dengeli oldu.

2007'nin başından itibaren hızlanan cumhurbaşkanlığı tartışmaları, seçimlerin öncesinde ülke çapında siyasi bir krize sebep oldu. Bir süre sonra da devreye Genelkurmay girdi.

Ana muhalefet partisi CHP, cumhurbaşkanlığının başbakanlıktan farklı olduğu; o koltukta Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün oturduğu, cumhurbaşkanının aynı zamanda TSK'nın da başkomutanı olduğu gibi birtakım kriterlerle iktidardaki Ak Parti'yi uzlaşmaya davet etti.

Ak Parti ise bu çağırışı reddedip cumhurbaşkanı adayını kendi içinden çıkarma kararı aldığını açıkladı.

Ordudan bir tepki bekleniyordu. Açıklama dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'tan geldi. Büyükanıt, 12 Nisan 2007'de düzenlediği basın toplantısında "seçimin TBMM'nin işi olduğunu" ama "sözde değil, özde laik" bir cumhurbaşkanı istediklerini de ekledi.

Buna karşın Ak Parti, 24 Nisan'da Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ü cumhurbaşkanlığına aday gösterdi.

27 Nisan'da cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turu yapıldı. CHP ise eski Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun 'tezi' doğrultusunda, "toplantı yeter sayısı olan 367'ye ulaşmadığı" gerekçesiyle ilk turun iptali ve yürütmenin durdurulması talebiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı.

Cumhurbaşkanlığı seçimi için ilk turun yapıldığı 27 Nisan gününün gecesinde Genelkurmay Başkanlığının internet sitesine konan 'gece yarısı muhtırası', Türk siyasi tarihinin bir başka tartışmalı bir dönemeci oldu.

Muhtırada: "Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur," deniyordu.

Hürriyet gazetesinin o dönemde başyazarı olan Oktay Ekşi, muhtırayı net bir dille destekler bir yazı kaleme aldı.

"Kabul edelim ki bu noktaya bir günde gelmedik. Genelkurmay'ın 'laikliğe karşı hareketlerin rejim için tehlike teşkil edecek boyutlara ulaştığına' ilişkin uyarılarının sayısını, artık kimse rakamla ifade edemez. Ama bunların dikkate alındığını ve özellikle bu siyasî iktidar döneminde, 'laik Cumhuriyeti korumayı' amaçlayan bir politikanın uygulandığını gösterecek bir tek kimsenin çıkabileceğini de sanmıyoruz."

Bu yazının ardından dönemin Akşam gazetesi Yayın Yönetmeni olan Serdar Turgut e-muhtırayı, gazetelerin takındığı tavrı ve Oktay Ekşi'yi alaycı bir üslupla eleştirdi.

"Diyorum ki; eğer gerçekten bir gazeteciye bu metni yazan, o mutlaka Milliyet Gazetesi'nin bir yazarıdır. Çünkü bir müdahale tehdidi metnini bile bu kadar ruhsuz ve lafi evirip çeviren, söyleyebilen bir yazar ancak Milliyet Gazetesi'nde olabilir dedim kendi kendime... Oradan değilse de mutlaka Oktay Ekşi'dir dedim."

"E-muhtıra" ile Türk siyaseti derin bir yara alırken özellikle ana akım medyanın duruşu da sorgulandı. Medya organları askerî muhtıraya karşı sivil hükümetin yanında yeterince güçlü durmadıkları için eleştiriliyorlardı.

Buna karşın daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında medyanın daha nitelikli haberler yaptığı, uluslararası medya gözlemcilerinin raporlarına yansdı.

Bundan sonra gelen "Gezi" ve "17-25 Aralık" süreçleri de medya açısından her şeyin birbirine girdiği olağanüstü dönemlerdi.

Büyük bir tartışma yaşanırken, medya da ideolojik olarak kamplara ayrıldı. Bilgi kirliliğiyle birçok haberci tuzağa düştü. Gerçekten uzaklaşılan bu iki dönemde haberciler kaynağı belli olmayan bilgi bombardımanı içinde kayboldu.

Özellikle sosyal medya açısından bu iki dönem Türkiye'de "milat" niteliğindedi.

Sosyal medya üzerinden paylaşım ya da başka bir deyişle bireysel habercilik tavan yaptı.

Profesyonel habercilerin bile önceliği, artık çalıştıkları medya organların değil, kişisel ‘sosyal medya’ hesaplarıydı. İşte bu ruhla yapılan paylaşımlarla toplum savrulmaya başladı.

KontROLSÜZ ve sadece duyular üzerinden yapılan bireysel yayıncılık, her türlü kullanıma açık olduğu için büyük sıkıntıları beraberinde getirse de, bu yeni medya platformunun önlenemez yükselişi başladı.

Vatandaş ya da Bireysel Yayıncılık

Dünyanın genelinde önlenemez biçimde yükselen ‘sosyal medya’, daha önce ortaya atılan ‘vatandaş ya da bireysel yayıncılığı’ zirveye taşıdı.

Bu konuda araştırma yapan Dan Gillmore göre bu habercilik biçimi posta hizmetleri, telgraf ve telefonun gelişimiyle başlıyor. Günümüzde de internet ve blog teknolojileri bu gelişimin son halkasını oluşturuyor.

Bu anlayışın sloganı çok ilginç: “Medyadan nefret etmeyin, kendiniz medya olun.” Gelişen bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklar da bu sloganı destekledi ve bireyler neredeyse yok varsayılabilecek maliyetlerle yayın yapmaya başladı.

Haber ve yorumlarla başlayan iş, önce hedef kitleyi de bu yayınlara ortak etti. Ardından fotoğraf, ses kayıtları ve video dosyalarının paylaşımı başladı.

İnternet medyası yaygın medyanın aksine, kendi alanlarında uzmanlaşmış seslerin sınırsız yayın yapacakları bir mecraya dönüşürken teknik bilgiler dâhil, hemen her konuya ilişkin haber de paylaşılmaya başlandı.

İnternet medyasının aktörleri yaptıkları işi artık “ana akım medyanın ya da ona servis sağlayan haber ajanslarının yıllar boyunca oluşturdukları otorite ve tekeli kırmanın dayanılmaz hafifliği” olarak tanımlıyor.

Ancak, alternatif medya öyle bir platforma dönüşmüş durumda ki kendi sınırlarını dahi tartışmaya başladı.

Bu konuda kaygılarını dile getiren ve yeni bir tartışma başlatan başlayan blog yazarlarına göre, interneti kullanarak habercilik yapanlar da, yaygın medya ile paralel biçimde hiyerarşi, egemen/ayırıcı dil ve benzeri sorunlardan uzak değil ve toplumu tehlikeli bir sürece sürüklüyorlar.

Bununla birlikte internet üzerinden yapılan habercilik, kendi uzmanlığını paylaşan insanlarla, haber kaynakları, dağıtım kanalları ve terminoloji açısından sunduğu alternatiflerle fark yaratarak geleneksel yayıncılığı kısa bir süre sonra yok edecekmiş izlenimi veriyor.

Sonuç Olarak

Medya çalışanlarının büyük bölümünün filozof olarak tanımladıkları Naom Chomsky'nin yıllarca efsane olan: "Toplumun genelinin neler döndüğünden haberi yoktur. Hatta haberi olmadığından dahi habersizdir," sözünün, özellikle internet üzerinden yapılan alternatif yayıncılıkla yıkılmak üzere olduğu düşünülmekte.

Bununla birlikte üzerinde çok tartışılan konu 'özgürlük' kavramı. Bu konuda medya üzerinde düşünenlerin büyük bölümü: "Sınırsız özgürlük yoktur ve özgürlüklerin kendi sınırlarını aşması, kendini yok etmesi anlamına gelir," diyor.

Demokrasi dediğimiz ve yerine daha iyi bir şey koyamadığımız sistemde, nasıl yaşamak istediğine halk karar verir.

Bununla birlikte aynı demokrasi kavramı, halkın her konuda ve tam anlamıyla bilgilendirilmiş olması gerektiğine işaret ediyor.

İşte bu noktada gözler, hangi platformda olursa olsun, halkı onun adına sorgulayacak ve bilgilendireceklere yani habercilere dönüyor.

Haber yapanların asıl görevlerinin, insanların özgürce karar verebilmeleri için, ihtiyaç duydukları enformasyonu sunmak olduğunun unutulmaması gerekiyor.

Son bir ekleme: "Haberciden beklenen yalnız doğru, nesnel haberi vermesi değil, aynı zamanda kamuoyuna açık bir eleştiri ve uzlaşma platformu sağlamasıdır."

Yararlanılan Kaynaklar

- Noam Chomsky, Media Control: Spectacular Achievements of Propaganda, Feb 2008.
- İrfan Erdoğan-Korkmaz Alemdar, Öteki Kuram, Erk Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2002.
- Dahr Jamail, "Another Casualty: Coverage of the Iraq War", Foreign Policy in Focus, 2007.
- Alex Strachan, The Vancouver Sun, 15/03/2003.
- http://kapio.kcc.hawaii.edu/archive/v36/36_24/embedded_journalism/journalism.html
burada bir sıkıntı var çünkü link açılmıyor.
- Korkmaz Alemdar, 1999
- Marilyn J. Matelski, TV Haberciliğinde Etik, çev. Bahar Öcal Düzgören, YKY, İstanbul 2000.
- Umur Talu, 2000. Makale mi kitap mı nerede yayımlandığı?
- Jake Lynch&Annabel McGoldrick, Peace Journalism, Hawthorn Press, 2005.
- "Aynen İmzaladı", Hürriyet, 05/03/1997.
- "Kriz ve Skandallarla 11 Ay", Sabah, 18/06/1997. "Hoca Devri Bitti", Sabah, 19/06/1997.
- Oktay Ekşi, "e-muhtıra", Hürriyet, 28/04/2007.
- Dan Gillmor, We The Media, O'Reilly Media, 2006.
- Daniel Hallin & Paolo Mancini, "Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics, 2004.
- Andrew Stroehlein, "Media, Power and Responsibility, 2008.
- Online:<http://www.alertnet.org/db/blog/3159/2008>.

Reporting Syrian Refugees: Building Communities of Understanding in Turkey

PROF. DR. NİLÜFER PEMBEÇİÖĞLU
İstanbul Üniversitesi

The Past and Current Situation In Turkey

Wars are sometimes unavoidable. Though it was difficult to estimate a war in Syria just by the beginning of the millennium now we are finishing almost six years in war in the area. During the first three years nearly 1.8 million refugees from Syria's war have been maligned and scorned by many in the region, leading to sporadic acts of violence against refugee camps and setting up the potential for retributive violence against refugees. There were 571,000 UNHCR registered refugees in Turkey according to May 2014 reports. Their situation is very critical even if most of them are provided large campsites, food, education, sanity and health opportunities by the government, yet, for those who are not in the campsites life is much more difficult. Even if the two communities have a shared, long and deep past and have mutual positive feelings towards each other, in terms of media reporting of the crisis in Turkey, newspapers and media seem to be often superficial and characterized by misinformation, stereotyping, scapegoating and xenophobia mostly blaming the refugees for creating a strain on resources and sparking economic problems, especially inflation in food and housing costs, causing social disorders, etc. The newspapers covering the Syrian refugee's stories seem to be a bit sided and even negative, targeted the refugees even if the headlines try to be somehow transparent. It seems that recognizing the uneasiness in society, media adds more fuel to the fire reporting extensively on this tension and consciously or not, through the news, the general audience was activated against the refugees. Also, the government's attitude was criticized due to their 'politenesses. Without regarding the situation of the refugees were in, the governmental bodies were accused in the news for providing the refugees free health care, free high education, free residential permissions and job opportunities, etc. However, this kind of reporting serves the interests of neither refugees nor host communities. All these coming together, neither the individual refugee stories

nor their life conditions were questioned but the more 'able' situation they were put is characterized. Yet, any kind of illegal action, any fight or disagreement situation is also associated with the refugees' being 'there' in the country and in general all this reflections were shown to be the refugees' fault as if it were their own choice. That's why individual or group narrative stories of the refugees' positioning them into the front layer would help them to mean themselves in general public. These rather 'direct' stories would also help the general audience understand the situation without mingling it with the stereotypes, hatred or governmental issues and put the things in a rather transparent and objective position. This would also help the refugees to see their past and present situation and project their hopes for the future expectations. Putting all these together, there seemed to be a need for a media project using peace journalism to help the host communities better understand the situation, to reduce the tensions that naturally occur between refugees and host communities.

The Project

The Project titled "Reporting Syrian Refugees: Building Communities Of Understanding In Turkey" is a collaborative one between Center for Global Peace Journalism at Park University in Parkville, Missouri USA and Istanbul University Faculty of Communication, Istanbul, Turkey. The Project is funded by the US State Department and US Embassy in Ankara, Turkey. Starting by August 2014, the project partners, Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu and center for Global Peace Journalism's Director Prof. Dr. Steven Youngblood collaborated actively to work on it. The key concepts addressed by the project include improving the living conditions of refugees by giving their concerns deeper and greater media attention; encouraging and nurturing a more stable peace between host communities and refugees; and empowering local journalists to employ peace journalism tools that foster reconciliation and discourage division and violence. The project suggests that the press, employing peace journalism, can help bridge this gap, and open essential dialogues, and aid refugees.

Two Seminars

The Project first aimed to feature two seminars in Southern Turkey, Adana, specifically for local journalists and provide some field reporting experiences that seek to defuse the tension in the area. This peace journalism-style storytelling seeks to add depth and context to reports about refugees. The seminars helped this objective not only by reaching the local and regional journalists of the area, but also the communication faculty, journalism department staff and students of Çukurova University in Adana.

The seminars and the following up field study including visits to the refugee camps concentrated on the objectives as to be accomplished by defining the do's and don'ts of PJ (Peace Journalism), criticizing the published material in newspapers and telling the stories of refugees in a way that helps host communities understand the scope of the crisis.

The seminars included two day sessions on Peace Journalism and applications aiming to find out the myths and stereotypes perpetuated by the media. During the seminars the collaboration and mutual understanding between the local journalists as field workers and training students as future journalists yield many interesting aspects as to be discussed and shared. The team including the coordinators of the project, journalism department and political sciences professors were also invited to take part in a live television program questioning the situation. <http://m.tvvarsivi.com/trtturk-21-01-2015-651526y.html>
<http://www.cnnturk.com/video/turkiye/kilis-elbeyli-konteyner-kentinde-neler-oluyor>

The Field Work

The most important part of the project was not only the two days seminar part of the program but the hands-on reporting trips to Syrian refugee camps in Adana. For both the practicing and future journalists, it was interesting to feel the camp life, observe the facilities and daily life experiencing the hopes and fears of the real refugees. The field seminars were including camp visits for observations of these new cities established to keep them safe and healthy as to find out the impact of the refugees on the social life, uneasiness and problems created. The visits to the tent cities of about 650 refugees living under difficult and limited conditions, using only their own sources and public facilities to make a life without any expectations or future was also touching.

This experience is expected to provide the participants an insight for their future news making process as to cover the stories through more humanistic approach making right choices regarding story selection, language, tone, possible consequences of the publication. In the context of this project, reporters were expected to improve knowledge and skills about how to most effectively give voice to refugees and the issues that confront them, and how their reporting can help build bridges of understanding and tolerance. The project's proposed outputs were the media and multimedia about Syrian refugees and their relationship to the larger community in Turkey. The participants of the project were expected to share their stories during the International Peace Journalism Summit by 24-25-

26 May 2015 in Istanbul. The summit also welcomed international specialists from other countries to analyze the past and current work and situation.

One of the participants of the summit, Gloria Laker Aciro discusses the impact of media coverage on Syrian refugees in Turkey, and the benefits of a peace journalism approach (<https://www.insightonconflict.org/blog/2015/08/need-peace-journalism-increases-turkey-syrians-see-refuge/>) In her blog she states that Michael Dean, a peace journalism student at the University of Park in the US, also thinks that there is less coverage of Syrian refugees in the media: “From what I have seen personally, I would say most media coverage does not give a balanced portrayal of Syrian refugees. Most of the coverage seems to center around the problems caused by the migration of people, rather than solutions or even the underlying causes. Some coverage seems to even label them as menacing, and this in no way helps the situation, I believe more stories covering peace makers, people who are offering solutions to problems, could not only help the situation but entice more people to participate or empathize with the plight of the refugees, as well as the citizens of Turkey”.

She also mentions that Dr. Metin Ersoy, from the University of Eastern Mediterranean, putting forward the general tendency of Turkish media as problematic: “At the beginning of the refugee movement, the Turkish media atmosphere was positive to this movement. Later on, and we do not know exactly when that changed the media coverage, it became more dramatic. The issues are covered with limited and essentially elite sources. They cover any issues related with Syrian refugees, but journalists are not asking the ‘why’ question in order to investigate the conditions and problems the refugees are facing.”

The last step of the project was hold in Malatya, during November 2015. During the education seminar, İnönü University Faculty of Communication were all involved in the seminars as well as the local journalists. Around hundred participants, the senior and junior students took part in the discussions as well as the academic staff. Two documentary films were screened during the event. The concept of “refugee” and the language of hatred reflected in the media were the hot topics to be discussed. Most of the participants reflected their own point of view and their individual changes throughout the time. How people feel about the ongoing war situation and the current events were getting more and more dramatic in the third phase of the project. One of the documentaries was focusing on the success story of a teenager girl expecting to become a doctor in the past, before the war but making her mind up to become a civic leader in the future after all

her experiences. The other one was more on the impact of war on children. How the education process was influencing these young people's future hopes and fears. Some of the children could find ways as to join the education in Turkey, in the camps. The schools in the camps are in high conditions and classes are conducted by the team teachers one having Arabic and the other one having Turkish language. This could be accepted as a great advantage of bilingualism yielding and developing better understanding skills. Yet, out of the camps most of them were not recognized as to become students in ordinary schools and they have to fight against poverty, unemployment, war conditions, unknown atmosphere and situations as to join the education races involving more than 53% of the youth and youngsters in Turkey. In 2016-2017 most of the elementary schools welcomed only part of the Syrian children who could have a refugee status to attend to schools. The others who have not been recognized yet are still yearning for some other alternatives such as attending to the district schools opened up by the civil society initiations or non governmental organizations. With the help of the national and international NGOs and the Turkish society, they would brighten up their future. In such a situation, unlike the camp conditions, their parents are not with them most of the time. Most of them having uneducated parents, not only the kids but also their families need educational support. The participants of these schools are experiencing a bilingual content and curriculum both covering the ones in Turkey and in Syria. However, we still have more hope rather than the sorrow because, the psychology of these students are higher than ever even if they had a four years loss. However, they have the advantage of learning Russian, French, English, Arabic and now Turkish. So, we hope a bright future would be facing them if they could overcome the difficulties of the last few years.

Fotoğraf: Ahmet Ferah

Çatışma Bölgelerinde Belgeselci Olmak

ZEYNEP KEÇECİLER

Prodüktör

İç Yapımlar Koordinatörlüğü TRT Belgesel

“Çanak Çömlek Patladı” belgeseli Arap Baharı ile bölgede başlayan özgürlük arayışlarının ne yazık ki beklenenin aksine demokrasiyle sonuçlanmayıp siyasi bir kaosa dönüşmesinin ardından planlanıp gerçekleştirdiğimiz bir proje. Lübnan, Afganistan, Filistin ve Somali’de çekilen belgesel, bölgedeki kaotik yapıyı çocukların gözünden izleyiciye aktarabilmeyi hedefliyor. ‘Tek bir çocuğun yaşadığı kederi bir kişiye bile duyurabilsek bu önemli bir başarıdır,’ söylemiyle yola çıkan belgesel, dünyanın çatışma yaşayan diğer bölgelerinde çekilmeye devam edecek. Bu yazının amacı, olağanüstü dönemlerden geçen bölgelerde çekim yapmanın zorluklarına dair tecrübelerimi akademi dünyasıyla paylaşmaktır.

Proje henüz sadece 4 ülkede çekildi. Sırasıyla Lübnan, Afganistan, Filistin ve Somali. Savaş ve politik istikrarsızlığın olduğu ülkelerde çekim yapmanın zorluklarıyla başlayalım:

Öncelikle o bölgelere girmek çok zor. Bir Hizbullah kampına bütün yasal izinleriniz olsa dahi güvenle giremiyorsunuz ya da İsrail, Gazze’ye saldırırken Batı Şeria’da olamıyorsunuz. El Şebab örgütü, insani yardım kamplarını vururken Somali’de olmak, hem sizin için, hem o ülkenin hükümeti, hem sizin büyükelçiliğiniz, hem de çekim yaptığınız mekândaki insanlar için zorluklar içeriyor. Oraya girmişken de asla çatışmayacağınız, işinden emin olacağınız bir ekibe ihtiyacınız var. Girilen bölgeler güvenlik açısından riskli bölgeler olduğu için ekibi ve çekim malzemesini minimize etmek gerekiyor.

Bu projenin zorluklarından biri de sadece iki kişi çalışıyor olmamız. O yüzden görüntü yönetmenim de ben de her işi yapıyoruz. Bunu bilerek yola çıkmak gerekiyor. Bir yönetmen olarak aynı zamanda ses operatörü gibi çalışıyorum, görüntü yönetmenim ışıkçılığı yapıyor. İşin hem prodüktörü, hem şoförü, hem işçisiyiz. Za-

manınız dar olduğu için hızla girip alacağınız malzemeyi en çabuk ve en iyi şekilde alıp çıkmak zorundasınız ve bunu bir belgesel sinema tadında yapmak zorundasınız. Bu yüzden görüntü kalitesini çok yukarıda tutmaya çalışmalısınız.

Yukarıda da belirttiğim gibi, her ne kadar ekibi ve malzemeyi minimize etsek de bu kaliteden taviz verdiğimiz anlamına gelmiyor. Bu coğrafyalarda günümüzün teknolojileriyle hızlı değişim gösteren DSLR (Digital Single Reflex Camera) kameralar ve kaliteli ve çok seçenekli bir lens setiyle oldukça başarılı sonuçlar almak mümkün.

Bu tarz kameralar, hem taşıma kolaylığı, hem fotoğraf makinesi görünümünden dolayı çok dikkat çekmemeleri, güvenlik açısından sorun yaratmamaları, gümrük işlemlerinin kolaylığı ve yukarıda belirtilen tüm avantajlarının yanı sıra iyi lenslerle desteklendiğinde film kamera tadında sonuçlar veriyor olması açısından bu coğrafyalar için bulunmaz bir ekipmandır.

Teknik açıdan bu tarz malzemede bizi en zorlayan konu ne yazık ki ses. Televizyon programlarında üçüncü boyut olarak adlandırılan sesin önemine bu yazının içeriği ve sınırları açısından girmek mümkün değil. Ancak, her televizyon programı gibi belgeseller için de temiz ve anlaşılır ses olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Görüntü kadar coğrafyaya ait sesler de belge niteliğindedir. Her ne kadar bu kadar karmaşanın olduğu ortamlarda sorunsuz ses almak mümkün olmasa da teknolojinin verdiği imkânları sonuna kadar zorlayarak sahada en sorunsuz kaydı yaparak masaya götürmeye çalışırız. Günümüzün gelişen kurgu teknolojileri de masada ciddi anlamda sesi temizleyip düzeltmemize olanak sağlamaktadır.

Çatışmayla İlk Karşılaşma... Lübnan... Hizbullah Kampları...

“Çanak Çömlek Patladı” belgeseli, sadece mesleki anlamda değil, duygusal anlamda da bizi zorlayan bir proje. Savaşta çıkmış çocuklarla çekim yaparken sadece profesyonel bir yayıncı değil, bir anne-baba, bir kardeş olmanız da gerekiyor. Projenin duygusal boyutuna yazımın ilerleyen bölümlerinde değineceğim.

Proje boyunca üzüntünün yanı sıra ciddi korku ve tedirginlik yaşadığımız anlar da oldu. Bunlardan en ürkütücü olanını, Lübnan çekimleri sırasında yaşadık. Gerekli tüm izinleri aldıktan sonra Aşure Törenlerinde, Hizbullah grubunun etkin olduğu bir bölge olan Qana bölgesinde çekimler yaptık. Çekimin sonunda nedenini bilemediğimiz bir şekilde Hizbullah yönetimi elimizden çekim yaptığımız malzemeyi alarak sildi. İzinli bir çekimde, onların çocuklarının yaşadıkları sıkıntıları anlatmaya gitmişken maruz kaldığımız bu muamele, üzücüydü. Fakat savaş bölgesinde çekim yaparken bu gibi durumlarla karşılaşmanız son derece doğal. Tedarikli olmalı, yedeğinizi tutmalısınız.

Orada 3 gün boyunca çalışmış, çok fazla görsel elde etmişsiniz ve hiç beklemediğiniz bir anda iki grubun çatışmasının ortasında kalıyorsunuz. Bir anda o kadar emeğinizi tutup silebiliyorlar. Şöyle bir akıllılık yapmıştık; büyük bir kısmını ikinci bir belleğe kopyalamıştık. Haricî belleğin birini verdim, diğeri bizde kaldı. Formatladıkları karta da hiç çekim yapmadan Türkiye'ye getirdik ve kurtardık görselleri.

Psikolojik Şiddet... Ben Gurion Havalimanı-İsrail

Hizbullah kamplarının yanı sıra İsrail'deki çekimler de çok zordu. Ülkeye girdiğimiz gün, 30 yıl aradan sonra ilk kez Filistin, Tel Aviv'i vurdu. Batı Şeria'dayız. Çok ürkütücüydü. İsrail polisi bizim her attığımız adımı takip ediyordu. İnanılmaz bir sistemleri var. Her şeyi çekebiliyoruz; gösterileri, protestoları, cenaze törenlerini, çalışma ortamını çekiyoruz ama ya elimizden alırlarsa paniğini de çok yoğun yaşıyoruz. Bu yüzden birçok kopya aldık ve farklı yöntemlerle Türkiye'ye ulaştırma çabasına girdik. Bir kopyayı Hebron Sözleşmesi gereği El Halil'de bulunan bir Türk diplomata bıraktık, bir diğeri kargoyla Türkiye'ye kendi adresime yolladım, diğeri bir kopyayı da Ürdün üzeri çıkış yapacak olan İngiliz danışmanımıza verdik. Son kopyayı da yanıma aldım. Böyle bir çalışma ortamında çektiğiniz görüntüleri garanti etmeniz gerekiyor.

14 günlük çalışmanın sonunda çekimleri bitirdik ve İsrail'den ayrılmak üzere havalanına gittik. İsrail polisi havalimanında beni bir odaya aldı. Tam üç saat boyunca sorgu suale tâbi tuttular. Valizimi en ince detayına kadar aradılar, eşyalarımı kontrol ettiler, tek tek araştırdılar. Tabii, Afganistan, Lübnan, Suriye gibi ülkelere ait vizeler de var pasaportlarda. Müslüman pasaportuyla Tel Aviv'den çıkmaya çalışmanın eziyetini yaşadık.

40 Yıldır Savaşan Bir Ülke.... Afganistan...

Tüm bu zorluklara rağmen "Çanak Çömlek Patladı", prodüktörlüğüm boyunca yaptığım en güzel işti. Sürekli çocuk dünyasıyla, çocukların saf duyguları ve umutlarıyla birlikte olmanın yanında ciddi kültürel kazanımları ve yaşama dair deneyimleri oluyor insanın. Afganistan'da Hindikuş Dağları'nın tepesinde bir dağ köyünde 40 yıldır savaşan bir ülkenin çocuklarıyla çalışma şansım oldu mesela. Kamerayı ilk kez görmüşlerdi o köyde. Silah doğrulttuğumuzu sanıp çığlık çığlığa kaçan bir kız çocuğunun görüntüsü hafızalarımıza kazındı. O korku, o panik, savaşın, yokluğun, acının resmiydi. Saatlerce ağlayan bu çocuğu sakinleştirmeye çalıştım. Ağlamasına neden olduğum için yeterince vicdan azabı çekiyordum. O psikolojiyle onu sakinleştirip güldürebilmek pek de kolay olmadı. Allahahtan kamera ilgisini çekti de sonrasında o da benim bol bol fotoğrafımı çekti.

Bölgeyi ve İnsanları Tanımak...

Bu tarz çekimler, bana öncelikle girdiğimiz coğrafyayı çok iyi tanımanız gerektiğini öğretti. O bölgeyi, insanların hassasiyetini çok iyi bilmeniz lazım. Belgeselcilerin özellikle bu konuda çok donanımlı olmaları gerekiyor. Bölgeye ilk girmemizden itibaren farklılıklar kendini göstermeye başladı. Kıyafetlerimiz çok farklıydı. Afgan halkı haklı olarak gördükleri onca eziyetten sonra Amerikalıları, Batılıları hiç sevmiyorlar. Türkleri seviyorlar ve bizi de Türk kimliğimizden dolayı kabul ettiler. Planladığımıza göre Taliban bölgesinde çalışacaktık, Kâbil’de kalacaktık. Kâbil’de bir otelde kalırız, mülteci kamplarına girip çıkarız diye düşünüyorduk. Ama koşullar beklediğimiz gibi gitmedi. O yüzden bu tip bir prodüksiyonda her zaman bir B planınız olmalıdır. Mihmandarınızı iyi seçmelisiniz. Afganistan’da Hazaralar ve Peştunlar arasında ciddi bir çatışma var ve bizim mihmandarımız da bir Hazara’ydı. Afganistan’da Hazaralar üçüncü sınıf insan muamelesi görüyorlar ne yazık ki! Biz ilk gün çalıştık kampta, gayet de iyi anlaştık ama mihmandarımın Hazara olduğunu fark edince, Peştunlar bize taşlarla saldırdılar. Teknik ekipmanı, lensleri koruma altına almaya çalışıyoruz. Bunun üstüne mihmandar, bizi daha fakir, savaş daha derinden yaşamış bir bölgeye götüreceğini söyledi. Hindikuşların tepesindeki bu köy ne Ruslara ne de Taliban’a yenilmemiş, direnmiş ve ayakta kalmış bir dağ köyüydü. 2.000 kilometre yaptık, ülkenin bir ucundan diğerine gittik.

Sadece coğrafyayı bilmek yetmiyor, gittiğiniz bölgenin kültürünü de iyi tanımalı-sınız. Mesela ben, oranın kültürüne uymak için örtündüm, ülkenin geleneklerine saygı göstermem gerekliydi çünkü. Ama çocuklarla çalıştığım için çok renkli giy-nirim ben her zaman. O gün de üzerimde pembe bir yağmurluk vardı. Mihmandarım, “Çok dikkat çekiyorsun, çıkarmalısın onu,” dedi. Ona, çocukların ilgisini çekeceğini söyledim. Nitekim faydasını da gördük. Çocuklar hemen çevremi sardılar, yağmurluğa dokunmaya çalıştılar. Dolayısıyla benimle hızla iletişim kurdular.

Biri Jane, Biri George...

Kültüre ve coğrafyaya hâkim olmanın ne çok önem taşıdığını yaşayarak gördük. Birlikte çalıştığım görüntü yönetmenim çok yetenekli ve sıra dışıdır. Birçok belge-sele imza attık kendisiyle. Ama Afganistan çok alışkın olduğu bir coğrafya değildi. Kültürü de çok tanıyamıyordu dolayısıyla. Şöyle ilginç bir hikâye yaşadık. Görüntü yönetmenim renkli gözlü, onu görünce Türk olduğumuza pek inanmadılar herhâl-de. Belirttiğim gibi Afgan halkı Batılılardan pek hoşlanmıyor. Mihmandarı sıkıştırmışlar. O da Müslüman olduğumuzu, Türk olduğumuzu söylemiş. Bunun üzerine bizi akşam yemeğine davet ettiler. Yemekten sonra görüntü yönetmenimden, sofranın bereketi için, sofraya dua okumasını istediler. Görüntü yönetmenim de böyle İslami geleneklerden gelen bir arkadaşımız değil, “Yediğimiz bol olsun, içtiğimiz

kan olsun!” deyip üstüne bir de Fâtiha okudu. Ama Fâtiha’yı duysanız tanıyamazsınız. “Eyvah” dedim, “Yandık.” Tabii bunun üstüne, köy okulunda yapacağımız çekimler için üç gün arka arkaya izin vermediler bize. Ben de o an bir yöntem düşündüm. Yanımızda kuru konserve yiyecekler vardı, tipik belgeselci çantası. “Bu konservelerle bir sofraya hazırlayalım, köyün ileri gelenlerini soframıza davet edelim,” dedim. Bizi kırmadı köylüler, akşam geldiler. Yemekten sonra kültürümüzün benzerliğiyle ilgili bir konuşma yaptım ve bizde sofraya duasını ev sahibinin yaptığını söyledim. Önce sofraya duasını sonra Fâtiha’yı okudum, bunun üstüne gülüştiler. Mihmandarıma “Adamda iş yok ama kadın gerçekten Müslümanmış. İstediklerini çekebilirler, köy okulu da onların emrine amadedir,” demişler. Böylece bu işi de çözüme kavuşturmuş olduk.

Özetle, çektiğiniz coğrafyanın koşullarını iyi bilmeniz, insanların hassasiyetlerine duyarlı olmanız gerekir.

Kara Gözlü Çocukların Ülkesi... Somali...

Somali bizim en zor giriş yaptığımız ama en rahat çalıştığımız ülke. İlk çekim izni için 2013 yılında başvuruda bulunduk. Tüm resmî izinleri aldık. Organizasyonumuzu yaptık. Pazartesi günü sabah saatlerinde uçağımız vardı. Bütün hafta, Somali’deki çocuklara götüreceğim hediyeleri hazırlamıştım. Hafta sonu da bunları

paketleyip çekim malzemesini hazırlamakla geçti. Yoğunluktan hiç televizyonu açmamıştım. TRT'den bir prodüktör arkadaşımın telefonuyla Somali'deki Kızılay ekibimize saldırıldığını, hayatını kaybedenler arasında çekimler sırasında bize çevirmenlik ve mihmandarlık yapacak Somalili genç arkadaşımızın da olduğunu duydum. Hiç görmesem de aylardır internet üzerinden yazıştığım ve dostluk kurduğum birinin ölüm haberini almak beni derinden sarsmıştı. Hiç görmediğim, henüz 20'li yaşlarında üniversite öğrencisi olan genç Zeynep için, onun yaşamamış hayalleri, ülkesinin kaybolan geleceği, bizim hızla yitirdiğimiz insanlığımız için saatlerce ağladım. Yazdığı mailleri yeniden, yeniden okuyup hiç tanımadığım bu gencecik çocuğun hayallerini anlamaya, hayattan beklentilerini analiz etmeye çalıştım. Yaşasa ülkesi için neler başaracağını hayal edip durdum. Ne Somali'nin içinde bulunduğu siyasi atmosfer, ne de benim psikolojim çekime gitmek için artık uygundu. Bunun üzerine TRT yönetiminin isteğiyle çekimleri iptal ettik. İki sene boyunca "Çanak Çömlek Patladı" belgeseline dair herhangi bir çekim yapmadık. İki sene sonra, 2015 yılında Somali'ye giriş için yeniden başvurmaya karar verdik. Buradaki çocukların sesini duyurmak zorunda olduğumuzu, hiç değilse ülkesi için çocuk denebilecek yaşta hayatını kaybeden sevgili Zeynep'e bu kadarını borçlu olduğumuza karar verdik.

Bu sefer ülkedeki siyasal ortam daha istikrarlı görünüyordu. Sorunsuzca çekim izinlerini aldık. Büyükelçiliğimizin yoğun destekleri sonucu ülkeye giriş yaptık ve ülkenin en büyük ve ilk IDP kamplarından biri olan 'Seyit Kamp'ta çalışmaya başladık. Yaşadıkları onca zorluğa rağmen yüzlerinde kocaman tebessümlerle karşıladılar bizi. Asıl erdem, verme gücün yokken elindeki karşı tarafla paylaşabilmek olduğunu öğrendim bu insanlardan.

Sınırlı Olanı Paylaşabilmek...

Çocuklara ufak tefek hediyeler götürmüştük TRT adına ve medrese çekimlerinden önce dağıttık. Öyle güzellerdi ki getirdiğimiz hediyeleri sıraya girip büyük bir saygı içerisinde aldılar. Hiçbiri diğerini itip kakmıyordu. Çekim bitmiş, hediyelerimizi dağıtmıştık. Çocukların yüzünü bir anlığına da olsa güldürebilmenin verdiği haz ile gölge bir yere oturmuş, biraz nefesleniyordum. Hava çok ama çok sıcaktı ve ben çok terlemiştim. Çekim sırasında yanıma yaklaşip Diyanet'in okulunda öğrendiği bir iki Türkçe kelimeyle bizimle iletişim kuran güzel 'Halime' elinde bir bardak ve sürahiyle yanıma doğru yaklaştı ve bana su dolu bardağı uzattı. Tam içecektim ki mihmandarım elimi tutup almamı engelledi. Halime ile Somalice konuşmaya başladılar. Her ne söyledi ise Halime'nin o siyah güzel gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Mihmandarım Abdülislam'a dönüp çocuğun neden ağladığını sordum. Abdülislam da elindeki suyu bana ikram etmek istediğini, verdiğim he-

diyeye karşı evindeki en değerli şey olan suyu çok terlediğim için bana getirdiğini anlattı. Ama ülkede çok fazla insan sudan zehirlendiği için Abdülsemam bana suyu vermesine izin vermemiş ve Küçük Halime'ye başka bir ülkeden geldiğim için suyun beni hasta edebileceğini anlattığını ama onun ısrarla "O bana hediye verdi, ben de ona annemin kaydattığı suyu hediye edeceğim, o çok yorulmuş ve susamış," dediğini anlattı. Bunun üzerine dayanamayıp küçük kızın getirdiği suyu alıp içtim. Üç gün boyunca ağır ateş ve kusma ile otelden çıkamadım. Profesyonel davranmadığım için üç çekim günü kaybetmiştik. Tam üç gün daha fazla o çocuklar için çalışabilecekken duygusal davranışımı yanlış bir karar vermiştim.

Sırtında Çalışma Arkadaşlarının Yaşamlarının Sorumluluğunu Taşımak....

Ben ayaklanınca son sürat çekimlerimize başlamış ve gördüğümüz misafirperverliğin de etkisiyle büyük bir heyecan ve motivasyon içinde çekimlerimize devam ediyorduk. Her sabah güneş doğmadan kampa gidiyor, nisan ayı olmasına rağmen 40 derecenin üstünde yaşanan sıcaklığa maruz kalmamak için saat 10.30 gibi çekimi bırakıyor ve saat 16.00 gibi güneş ışınları yatay düşmeye başlayınca yeniden çekimlerimize başlıyorduk.

O gün de rutin çalışmamıza başlamamıştık. Şoförümüz Mahmut'un tedirgin olmasına aldirmaksızın, gün batımı çekimleri için kamptaydık. Akşam hava kararmadan çıkma isteklerini her zamanki gibi duymazdan geliyordum. Çekimde olduğum için cep telefonum kapalıydı. Panikle yanımıza yaklaşan Mahmut ve güvenliğimizden sorumlu askerler, çevirmenimiz Abdülsemam ile heyecanlı heyecanlı konuşmaya başladı. Her zamanki titizliğiyle yine hava kararmadan kamptan çıkmak istediğini sandım. Ancak, bu sefer durum biraz daha farklıydı. Bu sefer büyükelçiliğimiz bize ulaşmaya çalışıyordu. Kaldığımız otelin yanındaki otel bombalanmıştı ve bizim o otele geri gitmemizi istemiyorlardı. Araç bizi hemen büyükelçiliğimize götürecekti. Hızla ayrıldık kamptan. Ama ben ısrarla otele dönüp geri kalan malzememi almak istiyordum. Bilgisayar ve belleklere çekim süresince ihtiyacım vardı. İsrarıma dayanamayan Mahmut otele yöneldi. Sokağı kapatmışlardı. Askerler araya girip sadece benim için otele giriş izni aldılar. Hızla girip malzemenin geri kalanını aldım. Mahmut güvenli yollardan bizi büyükelçiliğe götürmeye çalışıyordu. Ancak yollar kapatılmıştı. Bir kısmını Afrika Güvenlik Gücü tutmuştu. Diğer tarafları ise El Şebab tutmuştu. Sürekli güvenliğimizden sorumlu askerlerle tartışarak güvenli olan yollara girmeye çalışıyordu. Hayatımda ilk kez içimde büyük bir korku hissediyordum. Beş askerimizin, mihmandarımın, Mahmut'un ve görüntü yönetmenim Ahmet'in hayatını riske attığımı düşündüm. Neyse ki korktuğum başıma gelmedi ve ekipçe sağa salım Türk büyükelçiliğine ulaştık.

Dubai Havaalanı

Kırk saatlik zorlu bir yolculuğun ardından Somali'den Dubai Havaalanı'na vardık. Otuz gün boyunca açlık, hastalık, fakirlik ve terörle mücadele eden Somalililerin ardından her yanından kapitalizm akan, kaynakların sonuna kadar kullanıldığı Dubai Havaalanı'na gelmek oldukça şaşırtıcıydı. Mülteci kampının derme çatma çadırlarından sonra Dubai Havaalanı sanki sanal bir dünya gibiydi. Aktarmalı uçağımızı beklemek için görüntü yönetmenimle bir kafeye oturduk. Uzun bir yolculuk yapmıştık. Otuz günlük çekimin yorgunluğu vardı üzerimizde. Yemek için bir şeyler söyledik. Tam kocaman tabaklarda yemeklerimiz önümüze gelmişti ki ben kendimi daha fazla tutamadım ve ağlamaya başladım. Kırk beş dakika boyunca durmaksızın ağlamışım. Beni nasıl sakinleştireceğini bilemeyen görüntü yönetmenim çevremizdeki insanların öfkeli bakışlarından rahatsız olmuş olmalı ki beni sonunda sertçe uyarıp, "Benim seni incittiğimi düşünüyorlar, kimse Somali'den henüz geldiğini bilemez ve Somali'deki yokluğa karşın buradaki varlığın eşitsizliğine ağladığını, kaynakların israfına ortak olduğun için tepki verdiğini anlayamaz. Sakinleşir misin lütfen," diyen sesiyle irkildim.

"Çanak Çömlek Patladı" benim 'insan olmayı' öğrenmeye çalıştığım bir projedir. Biriktirdiğim anılar, aldığım insanlık dersleri hayatımın artı hanesine severek kaydettiğim değerlerdir. O yüzden bu coğrafyalarda çektiğim her bir çocuğa çok şey borçluyum ve hayatım boyunca her birine minnettar kalacağım. Bu projenin de onların hayatında çok büyük farklar yarattığını söyleyebilmek isterdim ama ne yazık ki kötülük dünyanın her yerinde son sürat yayılmaya devam ediyor. Savaşın, terörün, çatışmanın, ölümlerin olmadığı bir dünya da umutla çocuklarımızı büyütebilmek dileğiyle...

Türkiye’de Savaş Muhabirliği

HAYRİ ÇETİNKUŞ

Koordinatör Yrd., Anadolu Ajansı, Haber Akademisi Koordinatörlüğü

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu’nun da içinde olduğu modern savaş muhabirliğinin ilk örneği olarak gösterilen Kırım Savaşı, yakın tarihimizdeki Kurtuluş Savaşı, Kıbrıs Barış Harekâtı, Kore Savaşı ve Türkiye’nin komşularında meydana gelen çatışmalar, Türk savaş muhabirlerinin önemli tecrübe edindikleri olaylardır.

Son 25 yılda, basın ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler toplumun haber alma reflekslerini de etkilemiştir. Buna bağlı olarak savaş alanlarındaki bilgiler, toplum tarafından daha fazla istenir hâle gelmiş ve savaşların yakın takibini beraberinde getirmiştir.

1991 yılı ocak ayında, I. Körfez Savaşı’nın canlı yayınlanması, teknolojinin geldiği son noktayı göstermiştir. Körfez’deki savaşın canlı yayınlarda verilmesi ve Türkiye’nin yanı başında cereyan etmesi, Türk medyasındaki muhabirler açısından da dönüm noktası olmuştur.

Olağanüstü durumların sürekli yaşandığı Orta Doğu, Kuzey Afrika, Balkanlar, Kafkaslar, Türkiye’nin merkezinde olduğu önemli coğrafyalardır. Türk gazeteciler de bu bölgelerdeki sıcak noktalarda yoğun olarak görev yapmaktadır.

Her yıl medya mensupları, tehlikeli çevre koşullarında savaşı, doğal afetleri, toplumsal olayları izlerken öldürülmekte ya da yaralanmaktadır. Gazetecileri, karşı karşıya kaldıkları her türlü tehdit ve baskıya karşı koruma amacıyla kurulan Uluslararası Gazetecileri Koruma Örgütü’nün (CPJ) verilerine göre, 1992-2016 arasında, dünyada çatışmaların yoğun yaşandığı 20 ülkede, 928 gazeteci öldürüldü (<https://cpj.org/killed/>, E.T.:07.10.2016). Diğer ülkelerde öldürülen gazeteciler de düşünülürse bu sayının daha da yükseldiğini söyleyebiliriz.

Anadolu Ajansı Haber Akademisi tarafından düzenlenen savaş muhabirliği eğitim-

leri, Türkiye ve dünyadaki medya çalışanlarının hayatta kalıp, haber üretmesine yönelik programlardır. Anadolu Ajansı, gazetecilerin hayatta kalmasını haberdan daha fazla önemsemektedir. Bundan dolayı düzenlenen uluslararası düzeydeki bu eğitimler, tüm basın-yayın kuruluşlarındaki habercilere ağıktır.

Türkiye’de Savaş Muhabirliği

Günümüzde üzerinde “PRESS” yazılı çelik yeleği ve miğferi, fotoğraf makinesi, kamerası, mikrofonu ve ses kayıt cihazıyla savaş, çatışma, doğal afet bölgeleri gibi riskli alanlarda telaşla koşuşturan, haber/görüntü/fotoğraf yetiştirme gayreti içinde bulunan haberci olarak betimlenebilecek savaş muhabiri, Oxford Dictionary tarafından, “Gazete, televizyon ve radyo tarafından, savaş ya da çatışma ortamından direkt gözlem yaparak, kurumuna haber ulaştırmak için görevlendirilmiş gazeteci” olarak tanımlanıyor.

Savaş muhabirliği günümüzdeki anlamıyla, Osmanlı İmparatorluğu’nun da içinde olduğu 1853-1856 yılları arasındaki Kırım Savaşı ile ortaya çıkmıştır (Aydın, 2006: 2). Savaş muhabirliğinin ortaya çıkmasında, telgraf kullanımının artması, toplumla medya ilişkisinin gelişmeye başlaması, medyanın savaşın başlatılması ve sürdürülmesi üzerinde yoğun ilgisinin olduğu gösterilebilir. Ayrıca Kırım Savaşı, savaş haber fotoğrafçılığının ve haberlerde savaş fotoğraflarının kullanılmasının da ilk büyük örneğidir (Koçak, 2006: 26).

Kırım Savaşı’nı, ilk yarı resmî gazete olan Cerîde-i Havâdis gazetesinden habercilerin de takip ettiği bilinmektedir. Bu savaşta muhabirlerin ilk etkisi, savaşın olağan koşulları içerisinde yer alan sorunların ve yaşanan aksaklıkların halka duyurulmasıyla başlamıştır (Aydın, 2006: 17).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ise savaş muhabirliğinin ilk örneğini Kurtuluş Savaşı sırasında görmek mümkündür. Bu sıcak bölge deneyimi haberciliği, bugün anladığımız savaş muhabirliğinden farklıdır. O dönemdeki habercilik, Anadolu’dan gelen haberlerin İstanbul’daki gazetelerde yayımlanması şeklinde olmuştur. O zamanki savaş bölgelerinden yapılan habercilik, bugün anladığımız anlamdaki savaş muhabirliğine denk düşmese de, bir millet için ölüm kalım meselesi hâlindeki savaşla ilgili verilen bilgiler, haberi verenlerin kim olduğu ve bilginin nasıl elde edildiğinden çok, bunlar birer savaş haberi idi (Koçak, 2006: 26, 32).

Hıfzı Topuz (2003), Kurtuluş Savaşı dönemindeki basının içinde bulunduğu durumu net bir şekilde açıklıyor:

İstanbul basınında yer alan haberler genellikle takalarla, motorlu kayıklarla, yük gemileriyle İnebolu ya da İzmir’den getirilen haber bültenleriydi. Anadolu Ajansı’nın (AA) Ankara’da “resmî tebliğ” olarak yayınladığı bu bültenlerde meclis toplantılarının özetleri ve cephe haberleri vardı. Bunları çeşitli yollardan bulan kaptanlar, lostromolar, tayfalar İstanbul’a getirir, gazetecilere satardı. O zaman-

lar gazeteler bülten avcılığı için özel muhabirler tutmuşlardı. Bunlar sabah erken saatlerde, Kızkulesi açıklarında demirleyen ya da Yemiş İskelesi'ne yanaşan motorlara yaklaşıp bu bültenleri elde etmeye çalışırlardı.

Savaş yıllarında Tercüman gazetesinde görevli olan Münir Süleyman Çapanoğlu'nun aktardıkları ise şöyledir:

İstanbul gazeteleri için bu haberleri ele geçirmek bir mesele idi. Hele akşamları çıkan gazeteler için bu iş büyük bir rekabet konusu idi. Bilhassa Akşam ile Tercüman birbirini atlatmak için çırpınıp duruyor ve her çareye başvuruyorlardı. Önceleri takacılar bu bültenleri parasız veriyorlardı. Sonra gazetecilerin resmî tebliğ peşinde koştuklarını görünce satış yoluna saptılar. Bunları ele geçirmek gerçekten fedakârlık isteyen bir işti. Bir defasında geminin bordasına tırmanırken denize düştüm. Tebliğ almak için harcamayla yetkili olduğumuz para 25-50 lira arasındaydı. Motorcu daha fazla isterse adamı yanımıza alır, matbaaya getirir, orada öderdik. İdare müdürü bir bezirgan gibi pazarlık ederdi (Topuz, 2003: 140).

Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı sonrasında 1950'de asker göndererek Kore Savaşı'na katılmış, 1974'te de Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. Kore Savaşı ve Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan muhabirler için "Savaşa giden muhabirler" ya da "Savaşı izleyen muhabirler" tanımı yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kore'ye asker göndermesi ve 1974 Kıbrıs çıkarması dışında başka ülkelerle herhangi bir savaşa girmese de ülkenin yer aldığı coğrafya açısından savaflara yakın olması, uluslararası ilişkilerin ve anlaşmaların getirdiği yükümlülükler nedeniyle yurt dışındaki savaş bölgelerinde asker bulundurmada durumunda kaldı (Koçak, 2006: 33).

Gazeteci Ergin Konuksever mesleğe nasıl başladığını ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı tanıklığını şöyle anlatıyor:

Savaş muhabirliğine ilk kez eşkiya takibiyle başladım. Siirt tarafında "Hakimo", "Hamido", "Tilki Selim" gibi eşkiyalar vardı. Bu eşkiyalar için oraya özel olarak bir komando taburu yollandı. Ben de o taburla beraber gittim... İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı'nın birinci gününde, gazeteciler Adem Yavuz ve Cengiz Kapkın ile birlikte bir tanka binerek harekâta katıldık. Harekâtın başladığı sabah o dönem üsteğmen, daha sonraları da paşa olan Ersin Kayanlar ile konuştum. Tankla gelmek istediğimi söyledim. "İçeri gel" dedi... Ağustos 1974'te öğle vakti Yeşilhat üzerinden bizim askerlerle ilerliyoruz. Tanklar 2 saat yakıt molası verdiler. Biz de havaalanından kalkan helikoptere İstanbul'daki gazeteye film yetiştirmek için havaalanına gidip dönmeye karar verdik. Fakat dönmek nasip olmadı... Araç ilerlerken yayılım ateş açıldı ve şoför vurulunca araba olduğu yerde kaldı. Ben de araçtan mecbur indim. Makinayı göstererek "Gazeteciyiz" diye bağırmaya başlayınca, bu sefer de beni

sağ alt kaburgamdan girip sağ üst omzumdan çıkan kurşunla vurdular (Konuksever, 22.09.2014).

Türkiye’nin çetin bir coğrafyada bulunması, yanı başındaki ülkelerde sürekli savaşların yaşanması, kitle iletişim araçlarının ve gazetecilerin deneyim kazanmalarına, sıcak gelişmeler karşısında tepkilerinin gelişmesine neden olmuştur.

Savaş muhabirliğinin Türkiye’deki haberciler açısından dönüm noktası Birinci Körfez Savaşı’dır. Savaş alanındaki görüntülerinin canlı yayınlarla izleyiciye ulaştırılması bu konuda çok önemli bir gelişme olarak kabul edilir. Körfez Harekâtı’nda ABD yetkilileri, gazetecilere “Havuz Sistemi”ne dâhil olmaları veya tek başına haber yapma serbestisinde bulunmaları gibi iki seçenek sunmuşlardı. Birinci Körfez Harekâtı’nda savaş muhabirlerinin çoğu, daha özgür haber yapabilmek adına askerî birliklere ulaşma şansı olmayan ve bir güvenlik şemsiyesinden yoksun bulunan ikinci seçenek yerine, havuz sistemine dâhil olmuşlardır (Yalçınkaya, 2008: 36).

1992’de Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi neticesinde, ABD Irak’a askerî müdahalede bulunmuş ve sonrasında Birinci Körfez Savaşı çıkmıştır. Irak’ın kuzeyindeki Kürtler’in Türkiye’ye sığınmasıyla yaşanan müdahale ve Bağdat’taki durumun yakından takip edilmesi, Türk gazetecileri açısından önemli bir tecrübe olmuştur. Birinci Körfez Savaşı’ndan sonra, Yugoslavya İç Savaşı, Kosova’daki çatışmalar, Rusya’nın Çeçenistan’a, ABD’nin Afganistan’a müdahale etmesi, Cezayir İç Savaşı, İkinci Körfez Savaşı’nın Türkiye’ye yakın bölgelerde olması, Türk basınının savaşı nasıl takip edileceği konusunda deneyim sahibi olmasını da beraberinde getirdi (Koçak, 2006: 34). Ramazan Öztürk, Birinci Körfez Savaşı’nın nedenlerinden birisi olan ve Türk gazetecilerin önemli tecrübe kazandığı Halepçe Katliamı’yla ilgili anısını şöyle anlatıyor:

Kürtlerle Saddam Rejimi arasında süren savaşı yıllarca izledim. Halepçe Katliamı’nı belgeledim. Katliamın sembolü haline gelen “Sessiz Tanık” fotoğrafım ile dünya çapında pek çok ödül aldım. Halepçe’den sonra yine Saddam’ın saldırılarından kaçan ve Türkiye sınırına yığılan on binlerce Kürt mültecinin dramını fotoğraflayıp yazdım (Öztürk, 08.10.2014).

“Sessiz Tanık” adlı ödüllü fotoğraf, Halepçe Katliamı, 16 Mart 1988, Saddam Rejimi 6 bine yakın insanı kimyasal gazla öldürdü. Ramazan Öztürk / Irak – 1988

Savaş Ortamında Gazetecilik

“Gazeteci, herkesin kaçtığı yere koşarak gidendir.” Gazeteciliğin tanımı olarak da bilinen bu kavram, söz konusu savaş muhabirliği olduğunda daha da anlam kazanmaktadır. İnsanların hayatlarından endişe duyduğu, üzerlerindeki kıyafetlerle, tüm yaşamlarını ve edindikleri birikimlerini geride bırakarak kaçtığı yerler, savaş muhabirlerinin görev alanı olmaktadır.

Görev alanlarında, savaş muhabirleri, savaşları taraflarla birlikte yaşarlar. Savaşın doğrudan konusu ve aktörü olmayan haberciler, cephede ve cephe gerisinde bütün yaşananları, birinci elden tarihe not olarak düşerler. Savaşlara ve önemli dönemlere tanıklık ederler. Bundan dolayı da tarihin tanıkları denebilir (Çubukçu, 2005: 23). Tarihe tanıklık ederken bir gazeteci için hayatta kalmak, her şeyin üstünde ve ötesinde olmalıdır. 2004 yılı nisan ayında Irak’ın elinde bulunan Felluce şehrini ABD askerlerinin almaya çalıştığı başarısız askerî girişime tanıklık eden ve iki ateş arasında kalan gazeteci Nevin Sungur, konuyla ilgili anılarını anlattı:

Felluce’de bir grubun peşine takıldık, onlarla birlikte çatışmaların olduğu bir camiye doğru gidiyoruz. Bir süre sonra çatışmaların sesi yükseldi. Birileri peşimizden koşmaya başladı. Ne olduğunu anlamadık. Etrafımızdan ateş ettiler. Kurşunlar uçmaya başladı. Canhıraş aracı durdurduk. Arkamızdan bir adam geldi ve “Siz deli misiniz, ne yapıyorsunuz?” dedi. İki ateş arasında kalmışız. Saniye değil, saliselerin önemi vardı. Bu işi yaptığım süre boyunca bu kadar zor durumda kaldığımı hatırlamıyorum. Sonrasında Bağdat’a döndük. Bu yolculuk bana şunu öğret-

ti: Haber elbette önemlidir. Haber için gidiyoruz, gideceğiz. Ama haberden önce muhabir önemli. Muhabirin olmadığı yerde haber zaten yok. Dolayısıyla önce ben kendime sahip çıkacağım. Bütün önlemlerimi alacağım. O heyecanla kendimi kaybetmeyeceğim ki işimi doğru dürüst yapabileyim (Sungur, 10.09.2014).

Kenan Yeşilyurt/Suriye’deki savaşı takip ederken yaralanan AA foto muhabiri Sinan Gül’ün vurulma anı.

Gazetecinin asli görevi olan bilgi edinmek ve haber yazmak için hayatta kalması temel ilkedir. Bu temel ilke doğrultusunda, kitle iletişim araçlarına da büyük görev düşmektedir. Riskli bölgelerde çalışacak habercilerin donanımları eksiksiz sağlamalıdır. Hiçbir haber, gazetecinin hayatıyla mukayese edilemez. Savaş muhabirliği; kısa yoldan meşhur olma yöntemi olmadığı gibi, gazetecilik mesleğinin en fazla özveri gerektiren ve en fazla bilgi ve deneyime sahip olunması gereken bir dalıdır (Koçak, 2003: 5-6).

Savaş, çatışma, kriz ve doğal afetlerin yaşandığı bölgelerde, can güvenliği açısından çok fazla risk bulunmaktadır. Riskli bölgelerde görev yapacak gazetecilerin, her şeyden önce “hayatta kalmak” zorunda oldukları gerçeğini göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Bu tür bölgelerde yaralanma, kişisel olarak kötüye kullanılma, yakalanma, kaçırılma ve hastalanma gibi risklerle her zaman yüz yüze gelinebileceği bilinmelidir. Ayrıca gidilen birçok ülkede hak arayışlarının sonuçsuz kalabileceği, kanunları uygulayacak devlet otoritesinin dahi olmayabileceği unutulmamalıdır. Güvenlik ve sağlık açısından yüksek risk oluşturan bölgelere seyahat edildiğinde muhakeme yeteneği ve sağduyu paha biçilmez değerdedir. Kendi ülkenizde olmadığınız gerçeği hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır.

Yaklaşık kırk yıl onlarca ülkede acı ve gözyaşına tanıklık etmiş deneyimli gazeteci Ramazan Öztürk, savaş ortamında yapılan gazetecilikte duygulara yer olmadığını

belirtmektedir. Yapılan işin, acıların sona ermesinde dünya kamuoyunu olumlu yönde etkileyeceğinin altını çizmektedir:

Gazetecinin de duyguları, düşünceleri, korkuları, zaafı ve siyasi görüşü vardır. Ancak gazeteciyi diğer insanlardan ayıran özelliği, yapmış olduğu mesleğinin onu oraya götürmüş olmasıdır. Dolayısıyla yüklendiği bir sorumluluğu vardır. Gördüğü şeyler bazen dayanılmazdır ama gazeteci dayanmak zorundadır. Kendisinden beklenen şey, gazetecilik görevini eksiksiz yapmasıdır. Gördüklerini bir ayna gibi yansıtmasıdır... O anın fotoğraf karesine yansıtması, insanların düşünmesini sağlayacak. Çektiği fotoğraf, dünya kamuoyunda, bölgeye yardım konusunda bir tartışma başlatacak ve yardım kuruluşları, ülke yönetimleri harekete geçecektir. Böylece binlerce çocuk ölümden kurtulacaktır. Çünkü bir fotoğraf, bazen kitaplar dolusu anlatamadığınız bir olayı tek başına anlatabilir. Bazen tek bir fotoğraf, bir savaşı bitirebilir. İşte fotoğrafın gücü de budur (Öztürk, 08.10.2014).

Sadece Askerî Birlikler Savaşmıyor

İletişim ve haberleşmenin dünya genelinde ne kadar yaygın olarak kullandığı düşünüldüğünde, savaş ve çatışma ortamlarının tarafı olan ülke ya da grupların sadece askerî güç kullanarak çarpışmadıkları, ellerindeki teknoloji ve iletişim imkânlarını da dezenformasyon için kullandıkları görülmektedir.

Bu nedenle çatışmanın tarafları, çatışma ortamlarında görev yapan muhabirlerin olayları kendi menfaatleri doğrultusunda haberleştirmelerini istemekte, bunun aksine haber yapan muhabirleri “ajan” ya da “provokatör” olarak görebilmekte ve bunun sonucunda muhabirleri gözaltına alabilmekte, hatta canlarına kastedebilmektedir.

İnsan hakları ve uluslararası kuralların çoğu zaman rafa kalktığı savaş ve çatışma ortamlarında görev yapacak muhabirlerin, göreve gidecekleri yer hakkında detaylı bilgiye sahip olması ve çalışacakları ortama göre hazırlıklarını yapmaları gerekmektedir.

Savaş bölgelerinde görev yapan gazetecilerin, bölgenin sosyal yapısına etkilerinin de olduğunu bilmeleri gerekir. Gidilen bölgelerde savaşın getirdiği yokluktan dolayı, istihdama katkı sunulur ve savaşın içindeki insanların yaşama imkânlarını arttıran, bir mikro sosyal kurum oluşur. Özellikle ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş ülkelerin habercileri yanlarında çalıştırdıkları çevirmen, şoför, yerel kameraman, rehber gibi görevlilere bölgenin koşullarına göre oldukça yüksek ücret öderler. Bu da savaş koşullarının yokluğu içinde önemli bir katkı olarak görülebilir. Ekonomik katkının yanında gazeteciler kurdukları ilişkiler açısından da bir tür toplumsal işlev görürler (Koçak, 2006: 23).

Anadolu Ajansı Savaş Muhabirliği Eğitimi

Dünyadaki birçok medya kuruluşunda yaygın olarak kurumsallaşmış bir savaş muhabirliği anlayışına rastlanmamaktadır. Haberciler, kriz bölgelerine genellikle ihtiyaç duyulduğu zamanlarda, deneyimli olup olmadığına bakılmaksızın gönderilmektedir. Muhabir, foto muhabiri ve kameramanlar, olağanüstü durumların yaşandığı bölgelere gönderilmeden önce gerekli eğitimlerden geçirilmemektedir. Fakat Anadolu Ajansı (AA), Reuters, Associated Press (AP), Agence France Presse (AFP) gibi uluslararası bazı basın kuruluşları temel eğitim almayan habercilerini savaş ya da çatışma bölgelerine göndermemektedir.

Anadolu Ajansı, 2012 yılından beri savaş muhabirliğinin kurumsallaşması yönünde önemli adımlar atmıştır. Anadolu Ajansı Haber Akademisi, AA habercilerinin ve diğer basın kuruluşu çalışanlarının katılımına açık olan savaş muhabirliği sertifikası programları düzenlenmektedir. Bu eğitimde gazeteciler, önce hayatta kalmayı sonra da kritik bölgelerde yapılan haberleri, çekilen fotoğraf ve görüntüleri merkeze hızlıca iletebilmeyi öğrenmektedir.

Savaş Muhabirliği Sertifikası Programı, Türkiye’nin iki köklü kuruluşu Anadolu Ajansı ve Polis Akademisinin iş birliğiyle gerçekleştiriliyor. Programa Türk Silahlı Kuvvetleri ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yetişmiş eğitimci kadrosuyla destek veriyor.

Savaş Muhabirliği Eğitimi boyunca habercilikten kişisel güvenliğe, savaş hukukundan ilk yardıma, ileri sürüş tekniklerinden suda hayatta kalmaya, kimyasal ve biyolojik saldırılardan olağanüstü durumlarda medya yönetimine kadar 26 ayrı ders verilmektedir. Eğitim 12 gün sürmekte, program 80 saati pratik olmak üzere toplam 112 saat olarak uygulanmaktadır.

Anadolu Ajansı, ilke olarak savaş muhabirliği eğitimi almamış habercilerini olağanüstü durumların yaşandığı bölgelere göndermemektedir. Savaş Muhabirliği Eğitimi, her biri alanında uzman akademisyen, profesyonel güvenlik güçleri ve deneyimli haberciler tarafından verilmektedir. Eğitim boyunca gerçek mühimmat kullanılmaktadır. Katılımcılar için olağanüstü durumların yaşanabileceği tüm ortamlar oluşturulup, dersler kursiyerlere yaşatılarak öğretilmektedir. Kursiyerlerden başarılı olanlara uluslararası geçerliliği olan sertifikanın verildiği savaş muhabirliği programı, riskli bölgelerde görev yapacak gazeteciler için hayat kurtarıcı niteliktedir.

AA Haber Akademisi Savaş Muhabirliği Eğitimi - AA/2016

Gazeteci Coşkun Aral, sıcak bölgelerde yapılacak haberciliğin zamanla deneyimleneceğini ve gazetecilerin eğitim almalarının önemine vurgu yapıyor: *Görev yerinde karşılaşılan zorluklar tabii ki meslek deneyimleriyle göğüslenebilir. Bu deneyimler, gazetecilik mesleğinde yıllar içinde kazanılır. Bu nedenle temel formasyonu olmayan veya çok az olan bir meslektaşımın hemen kriz yerlerinde görevlendirilmesi hem kendisinin hem de meslektaşlarının hayatını riske atmak. Her yıl bu nedenle gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerde onlarca arkadaşımız şehit oluyor, yaralanıyor veya kaçırılıyor. Ülkemiz foto muhabirliğinde son yıllarda gerek bireysel bazda yapılan gerek Anadolu Ajansının yaptığı etkinlikler ve formasyon çalışmaları çok ama çok önemlidir. Zaten sonuçlar da uluslararası medya önünde ortadadır (Aral, 14.08.2014).*

Uzun yıllar dünyanın farklı bölgelerinde çatışmaları izleyen World Press ödüllü Fransız gazeteci Patrick Chauvel, Anadolu Ajansı Savaş Muhabirliği öğrencilerine deneyimlerini aktardığı programda şunları dile getirmiştir:

Savaş muhabiri adaylarına sıcak bölgelerdeki deneyimlerimi aktarmak benim için bir şereftir. Böyle bir programa ben de zamanında katılmak isterdim, o zaman böyle programlar yoktu. Bu programa katılanlar çok şanslılar (Chauvel, 16.04.2013).

Tüm dünya; savaşı, doğal afetleri ve toplumsal olayları habercilerin kaleminden okuyor, foto muhabirleri ve kameramanların gözleriyle görüyor. Bu nedenle zamana tanıklık eden canları pahasına haber üreten basın emekçilerinin ilk önce hayatta kalmayı öğrenmeleri gerekiyor. Bugüne kadar birçok gazeteci bu tür olayları haberleştirirken ya hayatını kaybetti ya yaralandı ya rehin alındı ya canını zor kurtardı. Dünyadaki medya çalışanlarının birçoğu operasyonel olaylarda nasıl

hayatta kalacağını, ne yapacağını, ne şekilde davranacağını bilmiyor. Dünyadaki tüm basın kuruluşlarının, artık savaş ve doğal afetler için özel eğitim almamış, sertifikası olmayan habercilerini olay mahalline göndermemeleri gerekiyor.

Sonuç

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında modern savaş muhabirliğinin orta çıkmasıyla birlikte toplumlar, savaşlar hakkındaki tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok bilgi elde etmiştir.

Son yüz yılda Türkiye’de ve yakın bölgelerde meydana gelen savaş ve doğal afetler, bazı gazetecilerin kendi çabalarıyla uzmanlaşmasını sağlamıştır. Fakat medya kuruluşları savaş muhabirliğini farklı bir uzmanlık alanı olarak görmemiş, diğer muhabirlik türlerinden ayırtmamışlardır. Oysa bu muhabirlik dalı, yabancı ülkelerdeki haber bölgesine ulaşmaktan, meslek ilkelerine bağlı kalınmasına; savaşan tarafların tezlerinden, savaş ortamında ne yapılacağına kadar kritik uzmanlık bilgi ve becerilerini gerektirmektedir.

Çatışma, terör, savaş ve doğal afetlerin yaşandığı coğrafyalarda görev yapacak Türk gazetecilerin, ciddi bir savaş muhabirliği eğitimi alması gerekmektedir. Yalnızca sahada çalışan gazeteciler değil, medya kuruluşlarının yöneticilerinin de savaşta gazeteciliğin koşullarını ve gerekli ön hazırlıklarını bilmesi zorunluluk hâline gelmiştir.

Dünyadaki büyük medya kuruluşlarıyla rekabet edilebilmesi için Anadolu Ajansının yaptığı gibi diğer basın-yayın kuruluşlarının da muhabirlerine yatırım yapması gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- ARAL, Coşkun. (14.08.2014). Söyleşi, Gazeteci.
- AYDIN, Doğu. (2006). Avrupalı Savaş Muhabirlerinin Eserlerinde Kırım Savaşı. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CHAVUAL, Patrick. (16.04.2013), Söyleşi, Gazeteci.
- ÇUBUKÇU, Mete. (2005). Ateş Altında Gazetecilik-Savaş ve Savaş Haberciliği. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gazetecileri Koruma Komitesi. <https://cpj.org/killed/>, (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2016).
- KOÇAK, Ali. (2003). Savaşta Gazetecilik, İstanbul: Eğitim Yayınları.
- (2006). Türkiye’de Savaş Muhabirlerinin Çalışma Ortamları. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KONUKSEVER, Ergin. (22. 09. 2014). Söyleşi, Gazeteci.
- TOPUZ, Hıfzı. (2003). II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÖZTÜRK, Ramazan. (08.10.2014). Söyleşi, Gazeteci-Yazar.
- SUNGUR, Nevin. (10.09.2014). Söyleşi, Gazeteci
- YALÇINKAYA, Haldun. (2008). “Savaşlarda Asker-Medya İlişkilerinin Geldiği Son Aşama: İliştirilmiş Gazetecilik”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı: 19.

- TRT Akademi Dergisi, TRT'nin ana hizmet alanına uygun olacak şekilde ağırlıklı olarak iletişim bilimi odağına alan ancak diğer sosyal bilim üretimlerine ve disiplinler arası çalışmalara da yer veren 6 ayda bir yayınlanan akademik hakemli bir dergidir.
- Her sayı farklı bir dosya konusu odağına alınmakta, ancak ana tema dışında da makaleler yayınlanabilmektedir. Derginin akademik literatüre katkı sağlayan, dinamik, etkin bir yayın olması ve referans niteliği taşıması hedeflenmektedir.
- TRT Akademi Dergisinde yayınlanmak üzere gönderilecek çalışmaların, iletişim bilimi veya iletişim biliminin alt disiplinleriyle ya da iletişim bilimiyle disiplinler arası ilişki içinde bulunan bilim dalları çerçevesinde konuları ele alan, Türkçe ve İngilizce bilimsel, özgün araştırmalar ve / veya derlemeler, değerlendirme makaleleri, kitap eleştirileri veya çeviriler olması gerekmektedir. Gerekli görülmesi halinde dergide röportaj ve soruşturmalara da yer verilecektir.
- Gönderilen çalışmaların başka bir yayın organında yayınlanmamış olması ya da yayınlanma aşamasında olmaması gerekmektedir.
- Çalışmalar önce TRT Akademi Dergisinin Yayın Kurulu tarafından incelenir ve daha sonra uzmanlık alanlarına göre Hakem Kurulunda yer alan iki hakeme değerlendirmek üzere gönderilir. Çalışmalar gerek duyulması halinde üçüncü hakeme değerlendirmek üzere gönderilir.
- Düzeltme istenen yazıların, en geç bir ay içinde editörlüğe gönderilmesi gerekmektedir. Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar, TRT Akademi Dergisin daha sonraki sayılarında yeniden değerlendirilmek üzere kabul edilir.
- Yayınlanması uygun görülen veya görülmeyen çalışmalar geri gönderilmez. Yazar(lar)a sadece bilgi gönderilir.

- Çalışmalar 6000 kelimeyi geçmemelidir. 2000-3000 kelimelik daha kısa yorum yazıları veya tercümelemler de kabul edilmektedir. (Tercüme metinlerde yazarın KPDS, ÜDS veya denk bir belgedeki notunun C ve üzeri olması koşulu aranmaktadır)
- Çalışmalar A4 kağıdının bir yüzüne, sol ve sağ taraftan 2'şer cm.'lik boşluk bırakılarak, 12 punto harf karakteri, Times New Roman fontu ve 1,5 satır aralık ölçüsü kullanılarak yazılmalıdır. Alt başlıklar, ana başlığa göre bir küçük punto ve küçük harf kullanarak koyu ve sola bitişik şekilde yazılmalıdır.
- Yazar/yazarların isimleri çalışmanın başlığının hemen altında sağa bitişik şekilde verilmeli ayrıca yıldız dipnot şeklinde (*) yazarın kurumu, unvanı sayfanın en altında dipnot şeklinde belirtilmelidir. Yazar/yazarlar, çalıştıkları kurum ismini; üniversite, fakülte ve bölüm olarak Türkçe ve İngilizce bildirmelidirler.
- Yazar/yazarlar, TRT Akademi Dergisine tüm iletişim bilgilerini (Adres, telefon, fax ve E-Mail) bildirmelidirler.
- Girişten önce 200 kelimeyi geçmeyecek şekilde çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi özetleyen İngilizce özet verilmelidir. İngilizce çalışmalarda ise Türkçe özet hazırlanmalıdır.
- Giriş bölümü büyük harfler ile "1. Giriş" şeklinde belirtilmelidir. Alt bölümler her bölüm içinde bölüm numarası kullanılarak "1.1.", "1.2." şeklinde numaralandırılmalıdır. Son bölüm sonuç/tartışma bölümü olmalı ve bunu sırasıyla notlar, kaynakça ve varsa ekler kısmı takip etmelidir.
- Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu, İngilizce yazılarda Oxford English Dictionary örnek alınmalıdır. Türkçe çalışmalarda yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
- Çalışmanın değerlendirilmek üzere teslimi sırasında Türkçe ve İngilizce özetlerinin de eklenmesi gereklidir.
- Çalışmanın ve çalışmanın özetinin üzerinde, başlığa yer verilmelidir.
- Çalışmanın özetinde; çalışmanın problematiği, amacı, kuramsal perspektifi, araştırma metodu ve bulgularına yer verilmelidir.

- Tüm referanslar metin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve gerekiyorsa sayfa numaraları yazılarak verilmelidir. Aynı kaynaklara yapılan gönderme-lerde de bu yöntem uygulanmalı ve “a.g.e.”, “ibid.”, “op. cit.” gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.
- Metin içinde numaralandırılan notlar metnin sonunda, numara sırasına göre ve kaynakça bölümünden hemen önce verilmelidir.
- Yazarın adı metinde geçmiyorsa ve kitaba atıf yapılıyorsa, yazarın soyadı ve tarih verilmelidir (Jarvick, 1996).
- Yazarın adı metinde geçmiyor ve belli sayfalar söz konusuysa, yazarın soyadı, tarih ve sayfa numarası verilmelidir (Jarvick, 1996: 111).
- Yazarın adı metinde geçmiyor ve birbirini takip etmeyen sayfalar söz konusuysa, yazarın soyadı, tarih ve sayfa numaraları ayrı ayrı verilmelidir (Jarvick, 1996: 111-3).
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada yazarın birden fazla eseri mevcutsa sadece bahis konusu olan kitabın yayın tarihi ve sayfa numarası yazılmalıdır (1996: 111).
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada bu yazarın bir eseri mevcutsa sadece sayfa numarası verilir (111).
- İki yazarlı kitaplarda her iki yazarın da soyadları yazılarak verilmelidir (Frantzich ve Sullivan 1996: 89).
- Yazarlar ikiden fazlaysa ilk yazarın soyadından sonra “ve diğerleri” anlamında “v.d.” ibaresi kullanılmalıdır (Caroline Pauwels v.d. 2000: 89).
- Yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine gönderme varsa, basım yılına a. b. c gibi harfler eklenerek kaynaklar birbirinden ayrılmalıdır (Noam, 1991a: 34).
- Birden fazla kaynağa yapılan göndermeler noktalı virgülle ayrılmalıdır (Jarvick, 1996: 234; Noam, 1991: 45; Dörr 2000: 456).

- Metin içindeki alıntılar için çift tırnak kullanılmalıdır. 40 kelimedenden uzun alıntılar, tırnak kullanılmadan girintili paragrafta ve ana metne göre bir küçük punto ile verilmelidir. Alıntı içinde vurgulanan sözcükler ise tek tırnak ile verilmelidir. Kitap, film isimleri gibi özel nitelemeler italik harfler ile, yazarın vurgu yapmak istediği sözcükler ise tek tırnakla belirtilmelidir.
- TRT Akademi Dergisi APA yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimini esas almaktadır.
- Yazar/yazarlar çalışmanın içerisinde kullandıkları görsel öğeleri yüksek çözünürlükte ayrı bir klasörde Dergiye iletmekle mükelleftir.

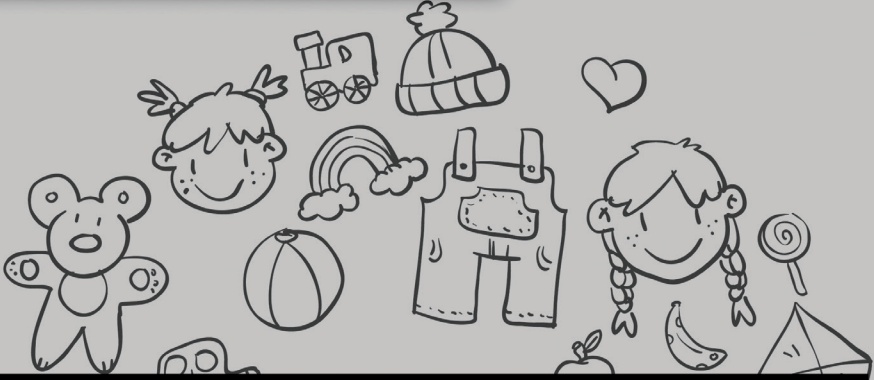
TRT Akademi

Hakemli Dergi

www.trtakademi.net

trtakademidergi

4. SAYI DOSYA KONUSU

ÇOCUK VE MEDYA

Son Başvuru Tarihi

01 Nisan 2017

Bilgi için: 0312 463 33 64 / 463 28 41